

Januar
2021.

Strategija razvoja Tuzlanskog kantona za
period 2021. – 2027. godina

NACRT

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
Tuzlanski kanton

Sadržaj

1.	Uvod.....	3
1.1.	Svrha i značaj strateškog dokumenta	3
1.2.	Regulatorni okvir.....	4
1.3.	Proces izrade i konsultacija.....	4
1.4.	Usklađenost sa ostalim strateškim dokumentima.....	5
1.4.1.	Usklađenost sa strateškim dokumentima ostalih nivoa vlasti.....	5
1.4.2.	Usklađenost sa strateškim dokumentima proizašlim iz procesa evropskih integracija..	6
1.4.3.	Usklađenost sa globalnim ciljevima održivog razvoja.....	7
1.4.4.	Osvrt na izvještaj o evaluaciji Integrirane strategije razvoja Tuzlanskog kantona za period 2016.- 2020. godina	8
2.	Strateška platforma	9
2.1.	Globalni kontekst	9
2.2.	Geografske, prirodne i kulturno-historijske karakteristike.....	10
2.3.	Demografske karakteristike i kretanja	12
2.3.1.	Broj stanovnika	12
2.3.2.	Struktura stanovništva	13
2.3.3.	Rezime stanja po sektorima.....	14
2.3.3.1.	Rezime stanja, razvojnih izazova i perspektiva u oblasti ekonomskog razvoja Tuzlanskog kantona	14
2.3.3.2.	Rezime stanja, razvojnih izazova i perspektiva u oblasti društvenog razvoja Tuzlanskog kantona	18
2.3.3.3.	Rezime stanja, razvojnih izazova i perspektiva u oblasti zaštite okoliša i infrastrukture Tuzlanskog kantona	24
2.3.4.	Stanje prostorno planske dokumentacije.....	29
2.3.5.	Javna uprava Tuzlanskog kantona	30
2.3.5.1.	Organizaciona struktura kantonalne uprave	30
2.3.5.2.	Imovina u vlasništvu Tuzlanskog kantona.....	31
2.3.5.3.	Stanje administrativnih usluga i ljudskih resursa kantonalne uprave	31
2.3.6.	Fiskalni kapacitet Tuzlanskog kanton.....	33
2.3.6.1.	Analiza budžeta i projekcije finansiranja realizacije strategije razvoja.....	33
2.4.	SWOT analiza i strateško fokusiranje.....	35
2.5.	Strateško fokusiranje	36
2.6.	Vizija razvoja i strateški ciljevi, sa indikatorima	41
2.6.1.	Vizija razvoja	41
2.6.2.	Strateški ciljevi, sa indikatorima.....	41
3.	Prioriteti i mjere sa indikatorima	48
	Prioriteti za Strateški cilj 1	48

Prioriteti za Strateški cilj 2	58
Prioriteti za Strateški cilj 3	70
4. Strateški projekti.....	77
5. Indikativni finansijski okvir.....	89
6. Okvir za provođenje, praćenje, izvještavanje i evaluaciju strategije razvoja.....	93
7. Prilozi.....	97
7.1. Usklađenost strateških ciljeva TK sa ključnim strateškim dokumentima u FBiH/ BiH.....	97
7.2. Sažeti pregled strategije razvoja	103
7.3. Detaljan pregled mjera	111
7.4. Socio-ekonomska analiza	166

Strategija razvoja Tuzlanskog kantona za period 2021.-2027. godina pripremljena je od strane Vlade Tuzlanskog kantona, uz koordinaciju Odjeljenja za razvoj Ministarstva privrede Tuzlanskog kantona i uz podršku Kantonalnog odbora za razvoj Tuzlanskog kantona, u potpunosti se oslanjajući na propise i odredbe regulatornog okvira za planiranje i upravljanje razvojem u Federaciji BiH.

“Strategija razvoja pripremljena je uz potporu Projekta integriranog lokalnog razvoja (ILDLP), koji predstavlja zajednički projekt Vlade Švicarske i Razvojnog programa Ujedinjenih nacija u Bosni i Hercegovini (UNDP).

Sadržaj Strategije razvoja, kao i nalazi prikazani u njoj, ne odražavaju nužno stavove ILDP-a, Vlade Švicarske ili UNDP-a.“

1. Uvod

1.1. Svrha i značaj strateškog dokumenta

Strategija razvoja Tuzlanskog kantona za period 2021.-2027. godina (u daljem tekstu: Strategija razvoja) predstavlja integrisani multisektorski strateški dokument kojim se definišu javne politike i integralno usmjerava razvoj kantona i jedinica lokalne samouprave unutar Kantona. Strategija razvoja Tuzlanskog kantona sadrži prioritete prostornog razvoja kantona i razvojne pravce definirane u strateškim dokumentima Federacije i dokumentima relevantnim za proces integracije Bosne i Hercegovine u Europsku uniju. Strategija razvoja kantona predstavlja podlogu za usklađivanje i izradu strategija razvoja jedinica lokalne samouprave.

Proces izrade Strategije razvoja Kantona koordiniralo je Ministarstvo privrede Tuzlanskog kantona – Odjeljenje za razvoj, dok se kroz radna tijela i druge koordinacione i participatorne mehanizme osiguravalo učesće institucija Tuzlanskog kantona, viših nivoa vlasti i jedinica lokalne samouprave, poslovne zajednice, nevladinog sektora, te ostalih socio-ekonomskih aktera i zainteresiranih strana. U ovom procesu važnu ulogu je imao Kantonalni odbor za razvoj. Strategija je pripremljena uz potporu Projekta integriranog lokalnog razvoja (ILDP), koji predstavlja zajednički projekt Vlade Švicarske i Razvojnog programa Ujedinjenih nacija u Bosni i Hercegovini (UNDP).

Posebnu savjetodavnu ulogu u procesu izrade Strategije razvoja Kantona je imalo Vijeće za razvojno planiranje i upravljanje razvojem Kantona, koje je razmatralo i davalo preporuke o ključnim razvojnim prioritetima u Kantonu, u strateškoj platformi, kao i o cjelokupnom dokumentu Strategije razvoja Kantona.

Strategija razvoja Tuzlanskog kantona za period 2021.-2027. godina u potpunosti je izrađena u skladu sa Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji BiH¹ kao i Uredbom o izradi strateških dokumenata u Federaciji BiH². Prilikom izrade Strategije u obzir su uzete i naučene lekcije iz procesa pripreme i implementacije prethodne integrirane Strategije razvoja Kantona za period 2016.-2020. godina.

Dodatno, Strategija je usklađena sa relevantnim strategijama drugih nivoa vlasti u BiH, obavezama proizašlim iz procesa evropskih integracija, te ciljevima održivog razvoja Ujedinjenih naroda (SDGs).

Ostvarenje razvojne vizije realizovaće se kroz kroz 3 strateška cilja, razrađena u 12 prioriteta i 48 mjera. Pripremljen je indikativni budžet za realizaciju Strategije, kao i indikatori za mjerenje stepena njenog ostvarenja.

U sektoru ekonomskog razvoja, okosnicu razvoja predstavlja digitalizacija i principi zelene ekonomije koji će se protezati kroz aktivnosti unutar prioriternih razvojnih područja uključujući, industriju, rudarstvo, sektor malih i srednjih preduzeća i obrta, poljoprivredu, vodoprivredu i šumarstvo i turizam. Djelotvorna, otvorena i odgovorna javna uprava biti će u funkciji unapređenja poslovnog okruženja i podrške ekonomskom razvoju.

U sektoru društvenog razvoja, Strategija se fokusirana na društveni razvoj koji nastoji graditi društvo jednakih mogućnosti, jača društvenu koheziju i solidarnost, osigurava bolju socijalnu uključenost,

¹ Službene novine Federacije BiH, 32/17

² Službene novine Federacije BiH, 74/19

brigu i zaštitu svih stanovnika i potiče rodnu ravnopravnost bez diskriminacije. Kroz aktivnosti na unapređenju oblasti obrazovanja i nauke, zdravstvene i socijalne zaštite, sporta, kulture i položaja mladih te sigurnosti, doprinijeti će se razvijenom, inkluzivnom i prosperitetnom društvenom sektoru sa jednakim pravima za sve građane.

U oblasti održivog upravljanja okolišem, prirodnim i infrastrukturnim resursima, Strategija se koncentriše na unaprijeđenje zaštite okoliša i planskog korištenja prirodnih resursa i prostora, povećanje energetske efikasnosti te modernizacije saobraćajne i komunalne infrastrukture što je u konačnici u funkciji osiguranja resursno efikasnog i održivog infrastrukturnog razvoja.

1.2. Regulatorni okvir

Na nivou Federacije BiH, u proteklom periodu su realizirane značajne aktivnosti na uspostavi i razvoju sistema za razvojno planiranje i upravljanje razvojem. Poseban napredak učinjen je kroz izgradnju regulatornog okvira, te je 2017. godine donesen Zakon o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji BiH, kao temeljni normativni akt kojim je definisana svrha sistema kroz „transparentno i usaglašeno razvojno planiranje i upravljanje razvojem u Federaciji, kantonima i jedinicama lokalne samouprave”, kao i „koordinacija i integracija strateških dokumenata i javnih i drugih finansijskih resursa radi realizacije utvrđenih razvojnih prioriteta”.

Zakonom su, pored ciljeva, utvrđeni i osnovni principi razvojnog planiranja i upravljanja razvojem, definisane su vrste strateških dokumenata, kao i tijela odgovorna za razvojno planiranje i upravljanje razvojem. Zakonom je utvrđen i proces razvojnog planiranja i upravljanja razvojem u FBiH, kao i postupci programiranja, monitoringa, evaluacije i izvještavanja o implementaciji strateških dokumenata, te finansiranja njihove implementacije. Zakon propisuje i dokumente koji se donose u postupku implementacije strateških dokumenata.

Godine 2019. donešeni su i podzakonski akti koji pobliže uređuju pitanja izrade i evaluacije strateških dokumenata, te trogodišnjeg i godišnjeg planiranja i to:

- Uredba o evaluaciji strateških dokumenata u Federaciji BiH,
- Uredba o izradi strateških dokumenata u Federaciji BiH,
- Uredba o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u Federaciji Bosne i Hercegovine.³

Proces izrade Strategije razvoja Tuzlanskog kantona za period 2021.-2027. godina usklađen je sa propisanim odredbama u okviru prezentiranog regulatornog okvira.

1.3. Proces izrade i konsultacija

Proces izrade Strategije razvoja Tuzlanskog kantona za period 2021.-2027. započeo je u decembru 2019. godine donošenjem Odluke o izradi Strategije razvoja Tuzlanskog kantona za period 2021.-2027. godina.⁴ Odlukom je propisano da je nositelj procesa izrade Strategije Ministarstvo privrede Tuzlanskog kantona – Odjeljenje za razvoj, a učesnici u procesu izrade Strategije razvoja Kantona su institucije Kantona, jedinice lokalne samouprave i socio-ekonomski akteri. Horizontalna i vertikalna koordinacija izrade Strategije razvoja Kantona osigurana je kroz Kantonalni odbor za razvoj i Vijeće za razvojno planiranje i upravljanje razvojem u Tuzlanskom kantonu.

³Sve uredbe objavljene su u Službenim novinama Federacije BiH broj 74/19.

⁴Odluka Vlade broj: 02/1-05-27706/19 od 30.12.2019.godine

Sam postupak izrade ovog strateškog dokumenta proveden je u skladu sa Uredbom o izradi strateških dokumenta Federacije Bosne i Hercegovine. Tokom procesa izrade Strategije, formirana su radna i savjetodavna tijela koja su usmjeravala dinamiku i proces izrade Strategije. U procesu rada i konsultacija, pored redovnih sastanaka tima za izradu strategije, održani su i sastanci tematskih radnih grupa: TG 1 – Ekonomski razvoj, TG2 – Društveni razvoj, TG 3 – Zaštita okoliša i TG 4 – Dobra i inkluzivna uprava. U procesu izrade Strategije održana su i xx sastanka Kantonalnog odbora za razvoj i Vijeća za razvojno planiranje i upravljanje razvojem Tuzlanskog kantona. Tokom sastanaka Kantonalnog odbora za razvoj validirana je socio-ekonomska analiza, a potom i strateška platforma TK za period 2021.-2027. godina koja je potom puštena u javnu raspravu odnosno proces javnih konsultacija. Po finalizaciji javne rasprave o strateškoj platformi Tuzlanskog kantona, izrađen je nacrt Strategije razvoja Tuzlanskog kantona za period 2021.-2027. godin.

Dvanaesta sjednica KOR-a održana 15.01.2021. godine bila je posvećena razmatranju nacrta Strategije razvoja Tuzlanskog kantona za period 2021.-2027. godina.

Nacrt Strategije razvoja Tuzlanskog kantona potom je razmatran i usvojen na sjednici Vlade Tuzlanskog kantona xx.xx.2021. godine, nakon čega je Strategija razvoja Tuzlanskog kantona usvojena na xx. sjednici Skupštine Tuzlanskog kantona.

1.4. Usklađenost sa ostalim strateškim dokumentima

1.4.1. Usklađenost sa strateškim dokumentima ostalih nivoa vlasti

Zakon o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji BiH definiše vertikalnu koordinaciju i usklađivanje kao koordinaciju odgovornosti i procesa između nadležnih institucija na različitim nivoima vlasti u Federaciji, kao i usklađivanje strateških dokumenata na različitim nivoima vlasti u Federaciji prema zajedničkim razvojnim ciljevima, dok se horizontalna koordinacija i usklađivanje odnosi na koordinaciju odgovornosti i procesa institucija, kao i usklađivanje strateških dokumenata, odnosno usklađivanje strategije razvoja i sektorskih strategija na istom nivou upravljanja u Federaciji, kantonima i jedinicama lokalne samouprave prema zajedničkim razvojnim ciljevima. U skladu sa navedenim, strateški ciljevi i prioriteti Tuzlanskog kantona za period 2021.-2027. godina usklađeni su sa ključnim strateškim dokumentima u FBiH i BiH, ali i uvažavaju odrednice definisane u sektorskim strategijama Tuzlanskog kantona.

Prilikom pripreme Strategije, vodilo se računa da razvojna opredjeljenja, strateški ciljevi i prioriteti razvoja TK budu na odgovarajući način prilagođeni sljedećim strateško-planskim dokumentima:

- Okvir za provođenje Ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini (radna verzija)
- Strategija razvoja FBiH 2021 - 2027 (radna verzija),
- Prioriteti za razvoj visokog obrazovanja u BiH za period 2016. – 2026. godina,
- Strateška platforma razvoja obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja u BiH 2014.– 2020. godina,
- Strategija protivminskog djelovanja BiH 2018. – 2025. godina,
- Strateški plan ruralnog razvoja BiH 2018.– 2021. (okvirni dokument),
- Okvirna strategija prometa BiH 2015.-2030.,
- Okvirna energetska strategija BiH do 2035.,

- Strategija prilagođavanja na klimatske promjene i niskoemisionog razvoja BiH za period 2020.-2030. (nacrt),
- Strateške smjernice za harmonizaciju podrške razvoju malih i srednjih preduzeća i preduzetništva u BiH za period 2021. – 2027. (radna verzija),
- Strategija za unapređenje prava i položaja osoba s invaliditetom u FBiH 2016, - 2021.
- Strategija borbe protiv dijabetesa u FBiH 2014. – 2024.,
- Politika i strategija za zaštitu i unapređenje mentalnog zdravlja u FBiH 2012.– 2020.,
- Strategija o rijetkim bolestima FBiH 2014.– 2020.,
- Strategija upravljanja vodama FBiH 2010.– 2022.,
- Transportna Strategija Federacije Bosne i Hercegovine 2016.– 2030.,
- Strateški pravci razvoja visokog obrazovanja u FBiH 2012. i 2022.,
- Plan upravljanja vodama za vodno područje rijeke Save u FBiH 2016.– 2021.,
- Gender Akcioni plan BiH za period 2018. -2022.,
- Akcioni plan za provedbu Strategije za prevenciju i borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici u Federaciji BiH za period 2018.-2020.

Poseban značaj za implementaciju Strategije razvoja Tuzlanskog kantona ima Strategija razvoja FBiH koja obuhvata isti planski period 2021. - 2027.

Detaljna analiza ocjene usklađenosti, predstavljena je u Prilogu 1 dokumenta.

1.4.2. Usklađenost sa strateškim dokumentima proizašlim iz procesa evropskih integracija

Bosna i Hercegovina opredjeljena je ka ispunjenju uslova za postojanje dijelom Evropske Unije, te se u skladu sa tim provode neophodne aktivnosti na usklađivanju zakonodavstva i drugih obaveza koje propisuje Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između Evropske Unije i Bosne i Hercegovine. Godine 2016. podnešena je aplikacija Bosne i Hercegovine za članstvo u EU na šta je Evropska Komisija u maju 2019. godine odgovorila Mišljenjem, a bazirano na informacijama koje su prikupljene nakon ispunjenog Upitnika Evropske Komisije.

Prema ocjeni Komisije, stanje u mnogim oblastima nije zadovoljavajuće, kao ni brzina napretka u ispunjavanju potrebnih kriterijuma za članstvo. U navedenom Mišljenju se ističe da Bosna i Hercegovina i dalje ne zadovoljava, u dovoljnoj mjeri, kriterije koje se odnose na stabilnost institucija koje garantuju demokratiju, vladavinu prava, ljudska prava i poštivanje i zaštitu manjina. Između ostalog, zahtjeva se dovođenje institucionalnog okvira BiH u sklad sa okvirom EU, unaprijeđenje izbornog okvira i pravosuđa, sprečavanje i borba protiv korupcije i organizovanog kriminala, upravljanje granicama, uspostavljanje funkcionalne tržišne ekonomije, unapređenje kvalitete obrazovanja povećanje usmjerenosti na potrebe tržišta rada, ubrzanje procesa usklađivanja s acquis-em, zaštita fundamentalnih prava građana i reforma javne uprave. Posebnu pažnju je potrebno posvetiti područjima slobodnog kretanja roba, pravu poslovnog nastana i slobodi pružanja usluga, informacionom društvu i medijima, poljoprivredi i ruralnom razvoju, ribarstvu, transportnoj politici, energetici, ekonomskoj i monetarnoj politici, statistici, socijalnoj politici i zapošljavanju,

poduzetništvu i industrijskoj politici, regionalnoj politici i koordinaciji strukturnih instrumenata, obrazovanju i kulturi, zaštiti potrošača i zdravlja i finansijskoj kontroli.⁵

U ukupnim reformama čije se provođenje traži, Strategija razvoja Tuzlanskog kantona direktno doprinosi unapređenju poslovnog okruženja, poljoprivrede i turizma, uspostavljanjem pretpostavki za digitalizaciju i unepređenje konkurentnosti i održivosti, energetske efikasnošću, socijalnoj politici i zapošljavanju, poduzetništvu i industrijskoj politici, obrazovanjem i kulturom, te zaštitom životne sredine.

Implementacija Strategije razvoja TK, posebno u dijelu osiguranja vanjskih izvora sredstava za finansiranje razvojnih prioriteta TK, može da bude podržana kroz aktivnosti EU u BiH u mnogim oblastima, posebno kroz učešće u projektima prekogranične saradnje, gdje je saradnja sa civilnim sektorom neophodna i ključna. Puno iskorištenje mogućnosti koje proizilaze iz EU integracija zavisi prevashodno od brzine pristupa zemlji EU, odnosno ispunjenja zahtjeva, kriterijuma i standarda za članstvo, ali i od lokalnih implementacionih kapaciteta na nivou Kantona i JLS.

Trenutno su TK na raspolaganju sljedeći programi i projekti: transnacionalni (Adrija, Dunavski i Mediteranski), prekogranični - trilateralni (BiH-CG-HR), prekogranični - bilateralni (BiH-HR), prekogranični - bilateralni (BiH-SR), Horizon 2020, COSME, Kreativna Evropa, Erasmus+, Carina 2020, Fiscalis 2020, Evropa za građane, COST i EUREKA.

1.4.3. Usklađenost sa globalnim ciljevima održivog razvoja

Generalna skupština Ujedinjenih nacija 2015. godine usvojila Agendu održivog razvoja do 2030. godine i tom su prilikom sve zemlje članice, uključujući i BiH, preuzele obavezu provođenja dokumenta Agende 2030 i globalnih Ciljeva održivog razvoja (eng. Sustainable Development Goals – SDG). Agenda 2030 se sastoji od 17 globalnih ciljeva i 169 podciljeva održivog razvoja koji predstavljaju transformativni plan za stvaranje bolje i održive budućnosti.

Također, Vlada Brčko distriktu BiH je usvojila, a uskoro se očekuje i da će državna i entitetske vlade usvojiti dokument Okvir za provođenje Ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini

Poštovanje principa vertikalne koordinacije propisane Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u FBiH, podrazumijeva i usklađenost sa međunarodno prihvaćenim globalnim ciljevima održivog razvoja. Navedeno podrazumijeva da svi nivoi vlasti u BiH treba da definišu svoje prioritete, mjere i aktivnosti na način da istovremeno osiguraju doprinos ostvarivanju ciljeva održivog razvoja, kao i da izvještavaju o ostvarenom napretku.

U BiH su utvrđena tri pravca održivog razvoja (dobra uprava i upravljanje javnim sektorom, pametan rast i društvo jednakih mogućnosti) i dvije horizontalne teme (ulaganje u ljudski kapital i princip "niko ne smije biti isključen"). Navedeni pravci održivog razvoja, kao i horizontalne teme, na odgovarajući način su reflektovane kroz proces izrade Strategije razvoja TK 2021.-2027., kao i u samoj Strategiji.

Strategija razvoja Tuzlanskog kantona za period 2021.– 2027. doprinosi ostvarenju sva tri odabrana pravca održivog razvoja.

U sektoru ekonomskog razvoja, strategija doprinosi povoljnom okruženju za preduzetništvo i inovacije, povećanju investicija u infrastrukturu, uključivanju u globalne lance vrijednosti, pametnom

⁵ Saopštenje Komisije Evropskom parlamentu i Vijeću – Mišljenje Komisije o zahtjevu BiH za članstvo u EU, <https://europa.ba/wp-content/uploads/2019/06/Misljenje-Komisije-o-zahhtjevu-Bosne-i-Hercegovina-za-%C4%8Dlanstvo-u-Evropskoj-uniji.pdf>

upravljanju prirodnim resursima, jačanju infrastrukture i konkurentnosti poljoprivrede, te održivom razvoju turizma.

U sektoru društvenog razvoja, Strategija će prije svega uticati na unapređenje obrazovanja i obuke, kvalitet predškolskog obrazovanja, unapređenje uslova za kulturno i umjetničko obrazovanje, politika i jačanje socijalne zaštite, osnaživanje porodice, podrške djeci i mladima (kroz vezu sa Strategijom za mlade), te uopšte podsticanje razvoja civilnog sektora kao važnog faktora društvenog razvoja. U sektoru zdravstvene zaštite akcenat će biti stavljen na postizanje što veće efikasnosti i unapređenja dostupnosti i kvaliteta zdravstvenih usluga. U sektoru koji se bavi zaštitom životne sredine, Strategija će se fokusirati na unapređenje upravljanja rizicima od katastrofa, jačanje kontrole i praćenja kvaliteta eko sistema, kao i na deminiranje kontaminiranih područja.

U sektoru zaštite okoliša i infrastrukture, Strategija će se fokusirati na jačanje kontrole i praćenja kvaliteta eko sistema, energetske efikasnosti te razvoj komunalne i saobraćajne infrastrukture.

1.4.4. Osvrt na izvještaj o evaluaciji Integrirane strategije razvoja Tuzlanskog kantona za period 2016.- 2020. godina

U procesu provedbe Strategije razvoja Tuzlanskog kantona za period 2016.-2020. godina, 2019. godine sprovedena je srednjoročna evaluacija, odnosno evaluacija za period 2016.-2018. godina. Nalazi izvještaja o sprovedenoj evaluaciji, ukazuju da su prethodnom strategijom uglavnom adekvatno procijenjene potrebe u pojedinim razvojnim sektorima, te da su strateški ciljevi, koji su definisani kao dugoročni pravci razvoja, relevantni kako za trenutnu Strategiju tako i za Strategiju za naredni planski period, što vrijedi i za prioritete i mjere, uz usaglašavanja prioritenih ciljeva i mjera u odnosu na strukturu aktivnosti za novi planski period. Za unapređenje sistema za praćenje naredne Strategije, nalazi evaluacije su ukazali da je potrebna revizija indikatora i definisanje ciljnih vrijednosti za praćenje i ocjenu postignuća. Jedna od preporuka izvještaja odnosila se na osiguranje potpune primjene zakona i podzakonskih akata za razvojno planiranje i upravljanje razvojem, uz primjenu novog pristupa izradi trogodišnjih i godišnjih planova, kao i izvještaja rada ministarstava i planova rada Vlade TK, kao i otklanjanje slabosti sistema za planiranje i upravljanje razvojem, kroz unapređenje horizontalne koordinacije i osnaživanja uloge pojedinačnih ministarstava i drugih kantonalnih tijela u procesu razvojnog planiranja i upravljanja razvojem, uz usaglašavanje programa rada sa planovima vezanim za provedbu Strategije i preuzimanje aktivne uloge ministarstava i drugih kantonalnih tijela u koordiniranju provedbe i izvještavanja za strateške mjere za koje su nosioci implementacije u okviru dodijeljenih nadležnosti.

Izvještaj, između ostalog, ukazuje na potrebu revidiranja i jačanja sistema za praćenje (prikupljanje, obradu i analizu podataka), uz definisanje ciljnih vrijednosti za indikatore za koje te vrijednosti nedostaju i definisanje novih indikatora na nivou prioriteta koji će se pratiti za oblast turizma, kao i unapređenje koordinacije sa JLS u razvoju mehanizama za praćenje ili izmjeni indikatora vezanih za javnu infrastrukturu i sektor okoliša za koje nisu do sada uspostavljeni mehanizmi praćenja. Dodatno, ukazano je na potrebu usklađivanja akcionog planiranja provedbe Strategije sa budžetskim planiranjem i rokovima iz budžetskog kalendara, te uključivanje nosioca referata za budžetsko planiranje iz Ministarstva finansija TK u proces i kreiranje uslova za završetak započetih aktivnosti za uvođenje programskog budžetiranja.

U pogledu sistema za upravljanje razvojem, evaluacije je identifikovala manjak saradnje između svih administrativnih nivoa vlasti i manjak saradnje svih partnera; nedostatak znanja, kompetencija i iskustva razvojnih aktera za razvojno planiranje i upravljanje razvojem; te nedostatak finansijskih sredstava za veći stepen implementacije Strategije. Također, ukazano je na nedovoljnu usklađenost

programa rada kantonalnih ministarstava i drugih tijela kantonalne uprave sa akcionim planovima Strategije, kao i na nedovoljnu prilagođenost njihove unutarnje sistematizacije i odgovornosti za planiranje i provedbu strateških intervencija.

Prilikom izrade Strategije razvoja Tuzlanskog kantona za period 2021. - 2027., u obzir su uzeti nalazi i preporuke evaluacije Strategije razvoja TK za period 2016. – 2020. godina, za period implementacije 2016.-2018. godina kao i mišljenja i stavovi ključnih zainteresovanih strana. Bitno je napomenuti da je, u skladu sa evaluacionim nalazima, prethodni strateški dokument predstavljao dobar osnov za razvoj Kantona u periodu 2016. - 2020. godina. Međutim, uspješna implementacija strategije zahtijeva postojanje kvalitetnog sistema za njeno provođenje, što je potrebno osigurati i u narednom planskom periodu.

2. Strateška platforma

Strateška platforma Tuzlanskog kantona izrađena je u procesu izrade Strategije razvoja TK za period 2021.-2027. godina i sadrži detaljan prikaz socio-ekonomskih kretanja u posljednjih 5 godina, sa posebnim osvrt na usporedbu pokazatelja na nivou Federacije BiH. Platforma sadrži i SWOT analizu, strateške fokuse, strateške ciljeve kao i definisanu viziju razvoja Tuzlanskog kantona.

2.1. Globalni kontekst

Na osnovu Člana 5. i 9. Zakona o Vladi Tuzlanskog kantona („Službene novine Tuzlanskog kantona“ broj: 17/00, 1/05, 11/06, 13/11 i 15/17) a u vezi sa članom 27. stav (2) Zakona o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji Bosne i Hercegovine i Uredbom o izradi strateških dokumenata u Federaciji BiH, Vlada Tuzlanskog kantona donijela je Odluku o izradi Strategije razvoja Tuzlanskog kantona 2021.-2027. godina. Strategija razvoja kantona sadrži prioritete prostornog razvoja kantona i razvojne pravce definirane u strateškim dokumentima Federacije i dokumentima relevantnim za proces integracije Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju.

Proces izrade Strategije obilježila je pandemija COVID 19 virusa. COVID 19 je prouzrokovao krizu bez presedana u modernoj historiji i ostavio je utjecaj na sve aspekte ljudskog života, kako u Bosni i Hercegovini, tako i cijelom svijetu. Socijalne, ekonomske i političke posljedice pandemije su tek počele da se osjećaju i ostaviti će ozbiljne dugoročne posljedice po ekonomski rast, zaposlenost, blagostanje i javni dug. Pored negativnih posljedica, pandemija ujedno predstavlja i stvara neke nove prilike – za pokretanje biznisa, ekonomski rast i razvoj, stoga je nužno osigurati vještu radnu snagu, dobru infrastrukturu, raspoloživost dobavljača i kooperanata, lak pristup tehnologiji i zaštiti vlasništva i ugovora. Sa druge strane, poslovni sektor mora raditi na inoviranju, investiranju i zapošljavanju, i na taj način doprinosti ekonomskog oporavku. Uloga javnih institucija se zbog pandemije povećava i prati je pad javnih prihoda i rast budžetskih deficita, što se svakako uzima u obzir prilikom planiranja strateških intervencija.

U međuvremenu je izrađena i Strategija razvoja Federacije BiH za period 2021.-2027. godina, kao krovni, usmjeravajući dokument sa kojim trebaju biti usaglašeni svi razvojni dokumenti na nivou FBiH, kao i strategije razvoja na kantonalnom nivou, uključujući time i Strategiju razvoja Tuzlanskog kantona. U procesu izrade Strategije, definisana su 3 strateška cilja, 12 prioriteta i 48 mjera, o čijoj usklađenosti će biti posvećena posebna pažnja.

Fokusiranje strategije razvoja Tuzlanskog kantona 2021.-2027. na ciljeve održivog razvoja, tj. Agendu 2030, odvija se u okviru određenog konteksta koji je pod utjecajem ključnih pokretača i ograničenja. Navodimo ih ovdje ukratko s fokusom na trendove vezane za:

- Stanovništvo, migracije, obrazovanje i ljudski kapital,
- Ekonomski rast i zapošljavanje,
- Socijalnu zaštitu, koheziju, nejednakost, siromaštvo i ranjivost,
- Javni sektor, javne financije i javne kompanije i
- Upravu, vladavinu prava i ljudska prava.

2.2. Geografske, prirodne i kulturno-historijske karakteristike

Tuzlanski kanton, administrativno pripada Federaciji Bosne i Hercegovine, i smješten je u sjeveroistočnom dijelu Bosne i Hercegovine sa sjedištem Vlade i Skupštine u Gradu Tuzla. Susjedno područje Tuzlanskog kantona na sjeverozapadu, sjeveroistoku i istoku je Republika Srpska, na sjeveru Brčko distrikt, te na jugu i zapadu Zeničko dobojski kanton. Područje Tuzlanskog kantona uključuje 13 jedinica lokalne samouprave a to su: Banovići, Čelić, Doboj-Istok, Gračanica, Gradačac, Kalesija, Kladanj, Lukavac, Sapna, Srebrenik, Teočak, Tuzla i Živinice (Slika 1).

Slika 1. Geografski položaj Tuzlanskog kantona u FBiH i BiH (slika lijevo), Karta kantona (slika desno)

Tuzlanski kanton zauzima površinu od 2.649 km², odnosno 10,17% teritorije FBiH ili 5,18% teritorije Bosne i Hercegovine. Sjedište kantona je Grad Tuzla, koji je kulturni, univerzitetski i medicinsko-klinički centar ove regije, prema kome gravitiraju ostala gradska/općinska područja. Administrativno, Tuzlanskom kantonu pripada 13 lokalnih zajednica i to 5 gradova i 8 općina. Tuzlanski kanton nije podjednako naseljen te tako Grad Tuzla ima najgušću naseljenosti sa 373 stanovnika po km², a potom slijedi općina Teočak sa 246 stanovnika po km² te općina Doboj Istok sa 241 stanovnikom po km². S druge strane, najslabije naseljene lokalne jedinice samouprave su općina Kladanj sa 35 stanovnika po km² i općina Čelić sa 71 stanovnikom po km² (Tabela 1).

Tabela 1. Gustina naseljenosti po općinama u Tuzlanskom kantonu, 2019. godina

Naziv grada/općine	Površina u km ²	Broj stanovnika	Gustina naseljenosti
Banovići	185	22.616	122,2
Čelić	140	9.942	71
Doboj Istok	41	9.879	241
Gračanica	216	45.033	208,5
Gradačac	218	38.905	178,5
Kalesija	201	32.697	162,7
Kladanj	331	11.689	35,3
Lukavac	337	43.217	128,2
Sapna	118	10.640	90,2
Srebrenik	248	39.500	159,3
Teočak	29	7.133	246
Tuzla	294	109.674	373
Živinice	291	57.886	198,9
Ukupno	2.649	438.811	165,7

Izvor podataka: Federalni zavod za programiranje razvoja

Po pitanju reljefa Tuzlanski kanton pretežno je brežuljkast. Ravničarski dio do 300 metara nadmorske visine, čini 10,9% zemljišta, brdski dio između 300 i 700 metara 78,3%, a planinski iznad 700 metara 10,8% zemljišta. Najviša nadmorska visina iznosi 1.328 metara. Područje Tuzlanskog Kantona ima složenu geološku strukturu tla (pretežno laporovito-glinoviti i pjeskoviti sedimenti) koju karakteriziraju slaba fizičko-mehanička svojstva tla što se u nepovoljnim hidrološkim uslovima i u periodima sa dugotrajnim oborinama manifestuje u vidu nestabilnosti tla.

Imajući u vidu postojanje više značajnih tektonskih rasjeda na području Tuzlanskog kantona, stepen urbanizacije, spratnost zgrada i karakter zastupljene tehnologije (hemijaska industrija, rudarstvo) kao i saznanja o nepoštivanju „aseizmičke“ izgradnje građevinskih objekata može se reći da je ovaj kanton prilično seizmički ugroženo područje. S obzirom na prethodno navedeno zaključak je da je cijelo područje Tuzlanskog kantona osjetljivo na katastrofe uzrokovane prirodnim opasnostima.

Tuzlanski kanton ima povoljan geoprometni položaj uz magistralne drumske i željezničke pravce u smjerovima sjever-jug i istok-zapad i predstavlja prirodnu saobraćajnu raskršnicu za šire područje jugoistočne i srednje Evrope. Tuzlanski kanton nema plovnih vodenih površina osim jezera Modrac koje ima ograničeno korištenje plovnih sredstava.

Područje Kantona raspolaže s različitim prirodnim resursima (rude, minerali, zemljište, šume, vode), ali su oni značajni više sa stanovišta aspekta kvantiteta nego njihovog kvaliteta. Dva najekonomičnija resursa su uglj i kamena so.

Ovo područje se odlikuje velikim turističkim potencijalom. Pored rijeka, planinskih rječica i brzaka stvoreno je i egzistira nekoliko većih i manjih vještačkih jezera: Modrac, Bistarac, Rajsko jezero, Hazna, Vidara, Snježnica, Mačkovac, Vijenac i najpoznatije i najveće Panonsko jezero. Velika blaga područja čine mineralni i termalni izvori od kojih su neki iskorišteni za banjska lječilišta – Slana banja u Tuzli, Banja Ilidža u Gradačcu, Terme Gračanica i Kladanjska voda kod Kladnja. Navedeni potencijali uključuju i područje Zaštićenog pejzaža “Konjuh”, koji se nalazi na području općine, Banovići, općine Kladanj i grada Živinice. Područje Zaštićenog pejzaža “Konjuh” dio je planine Konjuh. i gotovo je u potpunosti prekriveno šumskim ekosistemima u kojima su sadržane veoma brojne

prirodne vrijednosti i fenomeni a ima odlične pretpostavke za razvoj turizma, kulturno-historijskog naslijeđa, te posjeduje visoke hidrološke vrijednosti i ekološko-vegetacijske karakteristike.

Tuzlanski kanton posjeduje veći broj vrijednih kulturno-historijskih dobara koje svako ponaosob ima svoje specifičnosti i traži posebnu zaštitu. Radi se o širokom spektru spomeničkog inventara koji pripada kulturnom krugu različitog etničkog i religioznog sistema vrijednosti koje su na ovom prostoru ostavljale razne civilizacije: Iliri, Kelti, Rimljani, Starosloveni, Bizanti, te Osmansko Carstvo i Austrougarska monarhija. U tom kontekstu se mogu razmatrati: arheološka naslijeđa iz prahistorijskog, antičkog i srednjovjekovnog perioda, srednjovjekovni gradovi, stećci, građevine sakralne arhitekture. Kulturno-historijski spomenici su smješteni na prostorima svih općina i gradova na području TK. Najveći stepen zaštite kulturno-historijskog naslijeđa na području Tuzlanskog kantona imaju nacionalni spomenici Bosne i Hercegovine. Kada se navede podatak da na nivou Tuzlanskog kantona koji ima 13 gradova/općina postoji 47 proglašanih nacionalnih spomenika jasno se ukazuje slika obima kulturno-historijskog naslijeđa. Najveći i najstariji arheološki lokalitet je uže područje grada Tuzle (sojeničko naselje iz neolita), dok je u historijskom i društvenom miljeu srednjovjekovne bosanske države nastala karakteristična kulturna pojava Bosne, raširena na Tuzlanskom kantonu – stećci, te Kameni grad u Srebreniku, Trvđava Soko u Gračanici i Kula u Gradačcu.

Tuzlanski kanton ima povoljan geoprometni položaj uz magistralne drumske i željezničke pravce i predstavlja prirodnu saobraćajnu raskršnicu za šire područje jugoistočne i srednje Evrope - što određuje sadašnju, ali i buduću poziciju Tuzlanskog kantona u ovom dijelu Evrope. Blizina granice sa EU (cca. 50 km) predstavlja prednost s privrednog aspekta i jedna je odrednica za privlačenja investicija. Kanton odlikuje brojnost prirodnih ljepota, turističkih potencijala i kulturno-historijskog naslijeđa čije korištenje je potrebno unaprijediti u narednom planskom periodu uz održivo upravljanje i promociju te istovremenu zaštitu prirodnih bogatstava.

2.3. Demografske karakteristike i kretanja

2.3.1. Broj stanovnika

Prema rezultatima popisa stanovništva iz 2013. godine Tuzlanski kanton imao je 445.028 stanovnika (1. u Federaciji BiH) i gustoću naseljenosti 165 stanovnika/km² (drugi najgušće naseljeni kanton FBiH poslije Kantona Sarajevo). Procijenjeni broj stanovnika u 2019. godini je 438.811 što je za 6.217 ili 1,39% manje u odnosu na popis iz 2013. godine (Tabela 2.).

Tabela 2. Pregled broja stanovnika po gradovima i općinama Tuzlanskog kantona, prema popisu stanovništva iz 2013. godine i procjeni broja stanovnika za period 2015.-2019. godina

Naziv grada/općine	2013.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Banovići	22.773	25.922	22.827	22.799	22.749	22.616
Čelić	10.502	13.575	10.276	10.167	10.075	9.942
Doboj Istok	10.248	10.167	10.105	10.030	9.936	9.879
Gračanica	45.220	52.701	45.229	45.260	45.128	45.033
Gradačac	39.340	45.875	39.148	39.082	38.997	38.905
Kalesija	33.053	35.990	32.961	32.856	32.756	32.697
Kladanj	12.348	14.470	12.070	11.936	11.824	11.689
Lukavac	44.520	50.316	43.952	43.753	43.447	43.217
Sapna	11.178	12.629	10.938	10.840	10.728	10.640
Srebrenik	39.678	41.906	39.644	39.603	39.504	39.500
Teočak	7.424	7.299	7.345	7.280	7.203	7.133
Tuzla	110.979	131.684	110.642	110.379	110.040	109.674
Živinice	57.765	56.232	57.916	57.917	57.964	57.886

Ukupno	445.028	498.766	443.053	441.902	440.351	438.811
--------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja

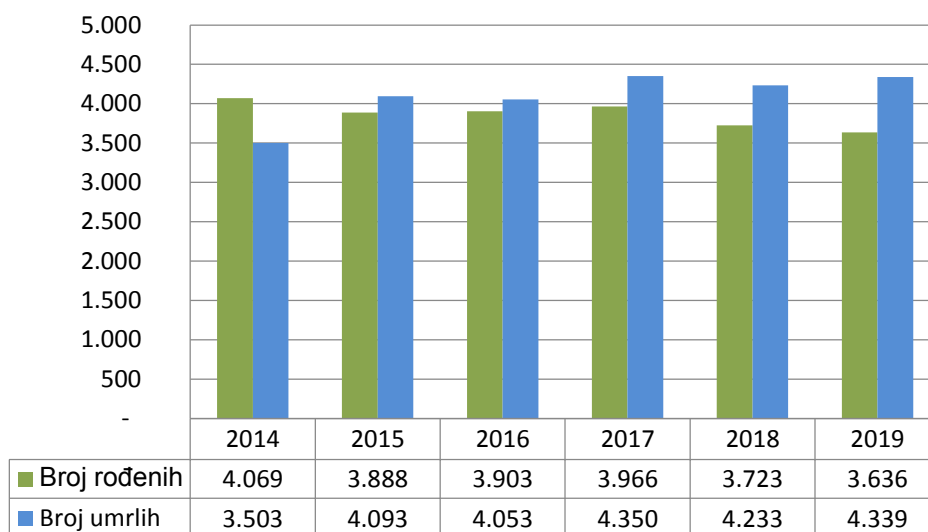
Broj stanovnika na popisu iz 2013. godine je za 79.373 ili 15,14% manji u odnosu na popis iz 1991. godine. Najveći broj stanovnika živi na području administrativnog centra Tuzlanskog kantona – gradu Tuzla, a potom po broju stanovnika slijede Živinice, Gračanica i Lukavac. U svim lokalnim zajednicama Tuzlanskog kantona bilježi se pad broja stanovnika u 2019. u odnosu na 2015. godinu izuzev grada Živinice u kojem je broj stanovnika u 2019. godini u odnosu na 2015. godinu veći za 1.654 stanovnika.

Jedna petina ukupnog stanovništva Federacije BiH živi na području Tuzlanskog kantona. Naime, ukupno je na području Tuzlanskog kantona u 2019. godini živjelo 20,03% ukupnog stanovništva Federacije BiH (2.190.098 stanovnika).

2.3.2. Struktura stanovništva

Etnička struktura stanovništva sa Popisa je ukazala da 88,16% stanovništva čine Bošnjaci, 5,3% Hrvati, 1,59% Srbi te ostali 4,95%. Osnovna izmjena u etničkoj strukturi u odnosu na 1991. godinu je značajno smanjen udio Srba u strukturi stanovništva sa 12,88% na 1,59%.

Analiza trenda prirodnog priraštaja stanovnika Tuzlanskog kantona u periodu 2014.-2019. godina, prikazana na Slici 2. ukazuje na to da se nakon pozitivnog prirodnog priraštaja u 2014. godini, od 2015. godine bilježi negativan prirodni priraštaj sa rastućim trendom od 2017. godine, gdje je iz godine u godinu značajnija razlika između broja umrlih i broja novorođenih (u 2019. godini je 709 osoba više umrlih nego novorođenih osoba, dok je 2017. godine ta razlika bila 205 osoba). Negativan prirodni priraštaj je trend prisutan u cijeloj Bosni i Hercegovini, a uzročnici leže u nestabilnoj političkoj situaciji, teškoj zapošljivosti mladih, kasnijem otpočinjanju samostalnog života i zasnivanja porodice te sve većeg broja odlaska mladih iz Bosne i Hercegovine.

Slika 2. Pregled prirodnog priraštaja stanovništva u Tuzlanskom kantonu za period 2014.-2019. godina

Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja

Prema dostupnim podacima, starosna struktura stanovništva ukazuje da Tuzlanski kanton prati starosnu strukturu stanovnika FBiH (Tabela 3.). Međutim uporednim podacima starosne strukture Tuzlanskog kantona u 2019. godini i 2016. godini uočava se da je došlo do povećanja udjela stanovništva starijeg od 65 godina sa 12,8% u 2015. na 15,54 % u 2019. godini gdje je istovremeno došlo do smanjenja udjela stanovništva mlađeg od 14 godina sa 17,02% u 2016. na 14,46% u 2019. godini.

Tabela 3. Starosna struktura stanovništva u Tuzlanskom kantonu i Federaciji BiH u 2016. i 2019. godini

Godina	2016.				2019.			
Starosna dob	Tuzlanski kanton		Federacija BiH		Tuzlanski kanton		Federacija BiH	
	Broj stanovnika	Udio	Broj stanovnika	Udio	Broj stanovnika	Udio	Broj stanovnika	%
0-14	84.928	17,02%	408.724	18,53%	63.461	14,46%	320.184	14,6%
15-64	350.119	70,18%	1.556.536	70,55%	307.156	70,00%	1.526.894	69,7%
65+	63.864	12,80%	240.971	10,92%	68.194	15,54%	343.020	15,7%
Ukupno	498.911	/	2.206.231		438.811	/	2.190.098	/

Izvor: Federalni zavod za statistiku

Ovi podaci, zajedno sa negativnim prirodnim priraštajem stanovništva, ukazuju da Tuzlanski kanton kao i Bosna i Hercegovina postaju područje sa preovladavajućim udjelom starijeg stanovništva što će u narednom periodu imati negativne implikacije na privredni i društveni razvoj ovog područja.

2.3.3. Rezime stanja po sektorima

U nastavku je dat rezime stanja po sektorima izrađen na osnovu nalaza situacione analize, sa identifikovanim razvojnim problemima i razvojnim perspektivama za svaku pojedinačnu oblast. Cjelokupan tekst situacione analize se nalazi u prilogu ove strategije.

2.3.3.1. Rezime stanja, razvojnih izazova i perspektiva u oblasti ekonomskog razvoja Tuzlanskog kantona

Iz ugla **demografskog kretanja stanovništva**, zabrinjavajući je kontinuirani negativni prirodni priraštaj stanovništva sa sve izraženijom razlikom između broja umrlih i broja novorođenih. Također je primjetna izmjena u starosnoj strukturi gdje dolazi do izrazitog povećanja populacije starije od 65, uz istovremeno smanjenje populacije mlađe od 14 godina. Ukoliko se tome pridoda trend migracije radnosposobnog stanovništva u zapadnoevropske zemlje, izgledi za privredni i društveni razvoj su pesimistični. Stoga, mjere koje su usmjerene na zapošljivost mladih kao i na kreiranje visokokvalitetnih radnih mjesta u novim rastućim industrijama (digitalizacija, informacione tehnologije, obnovljivi izvori energije i sl.) mogu dovesti do izmjene poslovnog ambijenta i atraktivnosti Tuzlanskog kantona kao izbora za život. Brojni stanovnici Tuzlanskog kantona žive i rade u dijaspori što je potencijal kojem je potrebno strateški i sistemski pristupiti kako bi se potencijali dijaspore transferirali u korist razvoja Tuzlanskog kantona.

Tuzlanski kanton bilježi **rast u osnovnim indikatorima razvoja** uključujući poreske prihode, pokrivenost uvoza izvozom, stope zaposlenosti i prosječne plaće. S aspekta **vanjskotrgovinske razmjene**, Tuzlanski kanton je u proteklom petogodišnjem periodu bilježio kontinuirano povećanje izvoza, te su ujedno preduzeća sa područja TK ostvarila gotovo jednu četvrtinu ukupnog izvoza Federacije BiH u 2019. godini. Međutim, uz rast izvoza, kontinuirano je rastao i uvoz, nižom stopom nego je to slučaj sa izvozom te je Tuzlanski kanton bilježio trgovinski deficit koji se u posmatranom periodu kontinuirano smanjivao.

Tuzlanski kanton ima snažnu prerađivačku industriju koja nosi 96% ukupnog izvoza sa područja Kantona, ali je u razvojnom kontekstu neophodna daljnja podrška i unapređenje okruženja za stvaranje dodatne vrijednosti (pametna specijalizacija, transfer i razvoj tehnologija, inovacije, digitalna transformacija i zelena tranzicija) kako bi se ujedno unaprijedila i konkurentnost privrednih subjekata TK na globalnim tržištima, time i potakao njihov uspješniji izlazak i opstanak u globalnim lancima vrijednosti.

Nakon zabilježenog kontinuiranog rasta broja **poslovnih subjekata** od 2016. do 2018. godine na području Tuzlanskog kantona u 2019. godini bilježi se manji pad broja poslovnih subjekata, kada je njihov broj u 2019. godini iznosio 21.021. S druge strane, broj pravnih lica na području Tuzlanskog kantona od 2016. godine kontinuirano raste dok, ukoliko se posmatraju obrtnici, ovaj aspekt poslovnih subjekata na području Tuzlanskog kantona bilježi promjenljiv trend u periodu 2016.-2019. godina. Na području ovog Kantona u 2019. godini zabilježeno je ukupno 11.442 obrtnika što čini nešto više od petine obrtnika na području cijele Federacije BiH. U ukupnom broju registriranih preduzeća na području Tuzlanskog kantona dominiraju mala preduzeća, koja unazad nekoliko godina čine cca. 94% od ukupnog broja preduzeća. U 3.808 preduzeća na području Tuzlanskog kantona u 2019. godini zaposleno je ukupno 70.517 osoba što čini 71,2% od ukupnog broja zaposlenih na području ovog Kantona. Uz rast broja zaposlenih bilježi se i pozitivan trend rasta ukupnih prihoda od prodaje, prihoda od izvoza i ukupne dobiti preduzeća na području Tuzlanskog kantona. Ukoliko se posmatra sektorska struktura preduzeća, u pogledu broja preduzeća i pokazatelja njihove uspješnosti najpropulzivnije djelatnosti na području Tuzlanskog kantona su Trgovina, Prerađivačka industrija, Prijevoz i skladištenje i Građevinarstvo. Analizom stanja i razvojnih potreba utvrđen je nedovoljan nivo inovativnosti postojećih preduzeća Tuzlanskog kantona te se kao razvojna potreba u narednom planskom periodu nameće i potreba podršci inovativnosti i unapređenju konkurentnosti MSP-a, odnosno potreba za definisanjem i implementacijom programa podrške kako osnivanju novih, tako i rastu i razvoju postojećih preduzeća. Dodatno, statistički podaci ne odaju pravu sliku jer postoji zona „sive ekonomije“ koja je neistražena. Postojanje „sive ekonomije“ višestruko šteti privrednom razvoju zajednice radi umanjenja poreznih prihoda te postojanja nelojalne konkurencije u poređenju sa registrovanim subjektima. Dakle, veoma je značajno implementirati mjere sa ciljem smanjivanja „sive zone“ koliko god je to moguće, u svim privrednim granama.

Područje Tuzlanskog kantona se može pohvaliti **dobro razvijenom poduzetničkom infrastrukturom**, koja uključuje 29 poslovnih zona potpuno ili djelimično razvijenih te 6 poduzetničkih potpornih institucija čiji je cilj da unaprijeđuju poslovno okruženje, podržavaju poduzetničku infrastrukturu i djeluju kao spona između privatnog sketora, javne uprave i obrazovnih institucija. Strateško usmjerenje ekonomskog razvoja Tuzlanskog kantona treba uključiti snažniji razvoj naučno-tehnoloških parkova koji će djelovati kao podsticaj privredi u cilju povećanja njene konkurentnosti na regionalnom nivou. Dalji razvoj poduzetničke infrastrukture omogućit će lakše privlačenje investicija, internacionalizaciju privrednih subjekata te intenziviranje saradnje sa bh dijasporom. Umrežavanjem sa privrednim subjektima iz regije i svijeta doći će do razmjene znanja, tehnologija i resursa što će rezultovati snažnijim privrednim razvojem i podizanjem standarda života na području Tuzlanskog kantona.

Pored postojećeg klastera metalne i elektro industrije, u narednom periodu bi bilo poželjno oformiti još 2-3 klastera najznačajnijih oblasti razvoja Tuzlanskog kantona čime bi se stvorili preduslovi za razvoj putem koncepta pametne specijalizacije (eng. „smart specialization“). Ovim konceptom se zagovara odabir ključnih oblasti razvoja određene regije te zajednički rad javne uprave, realnog sektora i naučno-obrazovnih institucija na razvoju tih oblasti kroz usmjerenje relevantnih resursa (obrazovanje, finansije, prirodni resursi i sl.).

Ukupna površina poljoprivrednog zemljišta na području Kantona iznosi 120.914 ha, od čega je površina obradivog zemljišta 110.612 ha, odnosno 91,47%. Zemljište se koristi u niskom stepenu i sa niskim efektima u primarnoj poljoprivrednoj proizvodnji, te se potrebe stanovništva u hrani ni približno ne zadovoljavaju vlastitom proizvodnjom, što otvara veliki prostor za nove investicije i ulaganja u ovu oblast. U strukturi sjetvenih površina na području TK dominiraju žita, prije svega

kukuruz (84,6%), u povrtlarskim kulturama krompir (77,97%), u voćarstvu šljive (51,88%), a u strukturi animalne proizvodnje na području Tuzlanskog kantona, najveći značaj imaju proizvodnja mlijeka i mesa. **Poljoprivreda** predstavlja jednu od potencijalnih ključnih oblasti razvoja imajući u vidu prirodne resurse kojim Tuzlanski kanton raspolaže. Najveći izazovi sa kojima se poljoprivredni proizvođači susreću su usitnjenost parcela, niska produktivnost i niska specijalizacija rada sa jedne strane, te nedovoljni kapaciteti za otkup sa druge strane. Mjere koje će poticati jačanje kapaciteta poljoprivrednih proizvođača te osigurati njihovu veću konkurentnost i produktivnost uz održivo upravljanje resursima bi sigurno doprinijele većim investicijama u poljoprivredu te snažnijem ruralnom razvoju.

Jedan od najznačajnijih prirodnih resursa, na kojem je bazirana stogodišnja tradicija prerade drveta na području TK, jesu **šume**. Ukupna površina šuma i šumskog zemljišta na području TK iznosi 126.071 ha a ukupna zaliha drvne mase je procijenjena na 16,825 miliona kubnih metara. Uprkos značaju šumarstva za razvoj privrede Tuzlanskog kantona, proizvodnja i prodaja šumskih sortimenata u periodu 2015.-2019. godina bilježi kontinuiran negativan trend te je u 2019. godini proizvedeno i prodano 23,83% manje u odnosu na 2015. godinu. Oblast šumarstva od izuzetnog je značaja za Tuzlanski kanton te je u narednom periodu neophodno planirati i implementirati strateške intervencije koje će doprinijeti adekvatnijem i efikasnijem korištenju šumskih sortimenata uz održivo upravljanje.

Tuzlanski kanton je najznačajniji **rudarsko-industrijski** basen u BiH. Na geoprostoru Tuzlanskog kantona je locirano preko milijardu tona eksploatacionih rezervi lignita i mrkog uglja te značajne količine kamene soli, kvarcnog pijeska, krečnjaka i magnezita. Od energetskih mineralnih sirovina u TK zastupljeni su: ugalj (više vrsta), pojave nafte, termalne i termomineralne vode. Eksploatacione rezerve mineralnih sirovina gledano u cjelini, nisu dovoljno izučene i poznate na području TK. Međutim, evidentna je opterećenost i nefikasno upravljanje privrednim društvima iz oblasti rudarstva na području Tuzlanskog kantona, kao i neodrživo upravljanje rudnim bogatstvima, što je značajna implikacija za naredni planski period.

Razvoj **turizma** na području Tuzlanskog kantona je zabilježio značajan napredak od prosječno 31.000 turista u 2013. godini do 48.800 turista u 2019 godini. Ipak, iako statistike pokazuju kontinuiran trend rasta broja dolazaka i noćenja turista na Tuzlanskom kantonu, istovremeno se uočava i smanjenje udjela noćenja i dolazaka turista Tuzlanskog kantona u ukupnom broju turista u FBiH (u 2019. godini je to 3,98% u odnosu na 2015. godinu kada je bilo 5,8%). Smještajni kapaciteti na prostoru Tuzlanskog kantona su neravnomjerno raspoređeni i pokazuju stvarnu sliku odnosa spram turističkih potencijala. Naime, preko 50% smještajnih kapaciteta nalazi se na prostorima grada Tuzla, dok općine sa izrazitim turističkim potencijalima u sveukupnoj ponudi učestvuju sa skromnim kapacitetima. Značajan problem jeste i postojanje zone sivog poslovanja prvenstveno u okruženju Međunarodnog aerodroma Tuzla, odnosno pružaoca usluga koji nisu registrovani i samim time nisu članovi Turističke zajednice Tuzlanskog kantona te ne ulaze u statističke pokazatelje. Progresivniji razvoj turizma ostaje po strani zbog nedovoljno razvijene svijesti o značaju turizma kao privrednoj grani. Sa druge strane povezanost sa Evropom kroz avio-saobraćaj nije iskorištena na adekvatan način koji bi uključio promociju Tuzlanskog kantona kao turističke destinacije i privlačenja evropskih turista, već je uglavnom zadržana na nivou olakšane konekcije bh.dijaspora sa domovinom. Dodatno, Tuzlanski kanton je prepoznat ali nedovoljno brendiran kao značajna destinacija u zdravstvenom turizmu, sportskom turizmu, ruralnom turizmu, agroturizmu a ne treba zanemariti niti kulturno-historijsko naslijeđe Tuzlanskog kantona kada se govori o turističkim potencijalima, koje također može biti

okosnica razvoja turizma. Stoga se kao razvojna potreba ističe potreba za bredniranjem Tuzlanskog kantona kao jedinstvene turističke lokacije u BiH te njegova dalja i snažnija promocija.

Tuzlanski kanton u proteklom periodu bilježio je pozitivne trendove u kontekstu dinamike **tržišta rada**. Uz kontinuirani pad broja nezaposlenih, rasla je zaposlenost te je tokom 2019. godine zabilježena stopa zaposlenosti od 32,25%. Međutim, smanjenje broja nezaposlenih nije isključivo rezultat pronalaska posla nezaposlenih osoba, već i odlaska osoba iz Bosne i Hercegovine odnosno Tuzlanskog kantona. Na području Tuzlanskog kantona uočava se i trend rasta učešća žena u ukupnom broju nezaposlenih lica a najveći udio nezaposlenih na području Tuzlanskog kantona u 2019. godini odnosio se na NKV radnike (32,14%), 31,01% nezaposlenih su kvalifikovana lica, te 27,89% lica imaju SSS. U ukupnom broju nezaposlenih, visokoobrazovana lica učestvuju sa 7,17% (VŠS i VSS). Prosječna plaća u TK u 2019. godini iznosila je 824 KM što je 88,79% u odnosu na prosjek FBiH. Tržište rada Tuzlanskog kantona karakteriše i nedovoljna konkurentnost mladih na tržištu rada, te posebno neusklađenost kadrova sa potrebama tržišta rada, što je implikacija za definisanje strateških intervencija koje će doprinijeti unapređenju navedenih obilježja tržišta rada TK.

Na navedene pokazatelje i trendove u oblasti ekonomskog razvoja na području Tuzlanskog kantona značajan utjecaj imala je COVID 19 pandemija u 2020. godini. Iako u trenutku izrade Strategije nisu bili dostupni egzaktni podaci iz 2020. godine, sa sigurnošću se može tvrditi da je, između ostalog, došlo do pada privredne djelatnosti, povećanja broja nezaposlenih, pada broja turista dok su poljoprivredni proizvođači pretrpjeli velike štete te će u narednom periodu biti od ključne važnosti pružiti podršku oporavku i razvoju privrede na području kantona.

Tabela 4. Rezime razvojnih problema, izazova i perspektiva u oblasti ekonomskog razvoja Tuzlanskog kantona

RAZVOJNI PROBLEMI	RAZVOJNE PERSPEKTIVE	OBLAST
Nedovoljno razvijen poduzetnički ambijent	Odabrati tri ključne industrijske grane u koje je potrebno ulagati kako bi se kreirao "know-how" za poboljšanje produktivnosti i konkurentnosti u odnosu na regiju i šire.	Poslovni subjekti
Postojanje sive ekonomije	Kreiranjem seta poreznih olakšica, smanjenjem parafiskalnih nameta, provođenjem programa sufinansiranja nabavke opreme ili usavršavanja radnika te jačanjem saradnje sa obrazovnim institucijama koje će obrazovati potrebne kadrove kreira se povoljan poslovni ambijent koji će rezultirati ekonomskim napretkom, ujedno stimulisati registraciju poslovnih subjekata i smanjivanje postojeće "sive zone" ekonomije.	
Manjak inovativnosti i primjene novih tehnologija kompanija u TK	Poticati osnivanje poslovnih subjekata u oblasti obnovljivih izvora energije, novih tehnologija i slično kroz specijalizirane, na potrebama zasnovane, programe podrške.	
Neusklađenost kadrova sa potrebama tržišta rada	Jačati aktivnu saradnju između Zavoda za zapošljavanje, obrazovnih institucija i privrednog sektora. Uskladiti potrebe tržišta rada s obrazovnim institucijama, raditi kontinuirane godišnje analize i ispitivanje potreba poslodavaca, prilagoditi i intenzivirati programe podrške zapošljavanju te povećati izdvajanja za podršku zapošljavanju (poticaji, subvencije, obuke i sl.).	Tržište rada
Nedovoljna uključenost bh. dijaspora u razvojne tokove TK	Uspostavljanje funkcionalnog Registra stanovnika sa područja Tuzlanskog kantona koji trenutno borave u dijaspori, mapiranje njihovog interesa i potencijala za investiranje te intenziviranje saradnje sa potencijalnim investitorima kroz promptno pružanje relevantnih informacija i usluga. Kreirati set poreznih olakšica kojim će se privući dodatni kapital.	Dijaspora
Nedovoljna iskorištenost poljoprivrednih kapaciteta	Realizirati programe podrške jačanju kapaciteta i konkurentnosti poljoprivrednih proizvođača. Podsticati udruživanje poljoprivrednih proizvođača na općinskom nivou čime bi se prevazišli postojeći izazovi usitnjenih parcela i niske specijalizacije.	Poljoprivreda
Nekonkurentnost poljoprivrednih proizvođača		

Strukturom poduzetničke infrastrukture preovladavaju poslovne zone, uz izostanak ostalih oblika poduzetničke infrastrukture	Osigurati snažniji razvoj naučno-tehnoloških parkova, klastera i drugih oblika poduzetničke infrastrukture koji će djelovati kao podsticaj privredi u cilju povećanja njene konkurentnosti na regionalnom nivou ujedno stvorili preduoslovi za razvoj putem koncepta pametne specijalizacije (eng. „smart specialization“).	Poduzetnička infrastruktura
Eksploatacione rezerve mineralnih sirovina gledano u cjelini, nisu dovoljno izučene i poznate na području TK	Poticati istraživanje eksploatacionih rezervi mineralnih sirovina i efikasniju eksploataciju rudnih bogatstava.	Rudarstvo
Nedovoljna efikasnost i održivost upravljanja šumskim resursima TK	Poduzeti mjere na efikasnijem upravljanju i očuvanju šumskim područja TK, prevodu degradiranih šumskih područja u vrjednije sastojine, raditi na očuvanju i unaprjeđenju korisnih funkcija i biološke raznolikosti šume, te poticati efikasnije korištenje šumskih resursa u razvoju privrede, uz očuvanje šuma.	Šume
Nedovoljna promocija turističkih sadržaja TK Mali broj brendiranih destinacija u odnosu na potencijal koji postoji	Kreirati i implementirati mjere i aktivnosti koje će za cilj imati veću promociju turističkih sadržaja Tuzlanskog kantona uz istovremeno poticanje razvoja turističke infrastrukture ali i turističkih kapaciteta (vještine i znanja) pružaoca turističkih usluga na području TK u svrhu osiguranja kvalitetnijeg pružanja turističkih usluga time i doprinosa objedinjavanju i brendiranju Tuzlanskog kantona kao jedinstvene turističke lokacije.	Turizam

2.3.3.2. Rezime stanja, razvojnih izazova i perspektiva u oblasti društvenog razvoja Tuzlanskog kantona

Obrazovni sistem Tuzlanskog kantona je u školskoj 2019/2020 godini obuhvatio 53.115 učenika koje svoje obrazovanje stiču kroz rad 243 ustanove za osnovno i srednje obrazovanje. Dok se broj učenika na svim nivoima obrazovanja iz godine u godinu smanjuje a što se dovodi u vezu sa trendom rasta odlazećeg stanovništva Tuzlanskog kantona te negativnim prirodnim priraštajem (Tabela 5), broj nastavnika i akademskog osoblja ostaje isti ili se povećava. Trend smanjenja broja učenika, zastarjelost infrastrukturnih objekata i nedovoljna opremljenost škola savremenim učilima, neusklađenost nastavnog plana i upisnih politika sa potrebama tržišta rada predstavljaju osnovne razvojne probleme obrazovanja na području Tuzlanskog kantona.

Tabela 5 Kretanje broja učenika po nivoima obrazovanja u Tuzlanskom kantonu za period 2015.-2019 godina

Školska/akademska god.	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19	2019/20
Osnovno obrazovanje	39.331	38.836	38.026	37.536	36.588
Srednje obrazovanje	19.226	16.850	15.751	15.966	15.582
Visoko obrazovanje	11.074	11.231	11.338	10.920	9.956

Izvor: Federalni zavod za statistiku

Kada je riječ o predškolskom obrazovanju, tek oko 10% djece koristi usluge **predškolskog obrazovanja** i odgoja čime se zaključuje da je obuhvat djece ovom uslugom izrazito mali. U tri općine kantona uopšte ne postoje predškolske ustanove, dok se na području cijelog Kantona javlja problem inkluzivnosti djece ometene u razvoju u redovan proces predškolskog obrazovanja gdje posljednji dostupni podaci iz 2018/19 godine pokazuju da je tek petoro djece s teškoćama u razvoju uključeno u predškolsko obrazovanje.

Na nivou **osnovnog obrazovanja**, pored trenda smanjenja broja učenika što kroz smanjen broj upisa prvačića što kroz povećan broj djece koja napuštaju osnovno obrazovanje radi odlaska u inostranstvo, razvojni problemi uključuju i nedovoljnu opremljenost specijaliziranih kabineta, kao i fiskulturnih sala. Opremljenost škola općim nastavnim sredstvima je optimalan, ali kako bi se unaprijedio nastavni proces potrebno je osavremeniti opremu i specijaliziranih kabineta. Pored toga, dotrajalost stolarije i krovova na objektima osnovnih škola za posljedicu ima značajan gubitak

toplote energije pa je u narednom periodu potrebno unaprijediti energetska efikasnost objekata čime bi se unaprijedili uslovi ali i značajno umanjili troškovi toplotne energije.

I nivo **srednjeg obrazovanja** je okarakterisan istim infrastrukturnim problemima kao i nivo osnovnog obrazovanja, te se i ovdje javlja potreba za rekonstrukcijom infrastrukturnih objekata te opremanja srednjih škola savremenim učilima posebno u pogledu specijaliziranih kabineta. Međutim, na ovom nivou se javlja i potreba za većom usklađenošću upisne politike sa potrebama tržišta rada jer je evidentno da na Tuzlanskom kantonu postoje deficitarna zanimanja za koje postoji realna potreba u privredi, ali se ne obrazuje stručni kadar. S tim u vezi, u narednom periodu je potrebno osmisliti i realizovati programe koji će motivisati učenike da stiču srednjoškolsko obrazovanje u području deficitarnih zanimanja kroz programe stipendija ili osiguravanja zapošljavanja odmah po završetku studija. Usklađivanje upisnih politika sa tržištem rada, uz razvoj praktičnih vještina učenika tokom obrazovanja, će u značajnoj mjeri unaprijediti sposobnost učenika da pronađu prvo zaposlenje nakon završetka obrazovanja.

Nadalje, okolnosti u koje je stavljen obrazovni sistem usljed COVI 19 pandemije tokom 2020. godine ukazale su na nedovoljnu digitalizaciju obrazovnog sistema na području Tuzlanskog kantona na svim nivoima, te nespremnost i nastavnika i učenika na online (udaljeni) način rada. S tim u vezi, u narednom periodu je potrebno jačati kapacitete nastavnika u području informatičke pismenosti te osavremeniti proces obrazovanja kroz nabavku savremenih učila.

Kada je riječ o **visokoškolskom obrazovanju**, nosilac visokog obrazovanja na području Tuzlanskog kantona je Univerzitet u Tuzli iako se nastava odvija i na nekoliko privatnih univerziteta. Najveći interes za upis postoji na Medicinskom fakultetu, Filozofskom fakultetu i Fakultetu elektrotehnike. Objekti u kojima se izvodi nastava na visokoškolskim ustanovama zadovoljavaju obrazovne standarde, međutim nedostaje prostora, opreme i finansijskih sredstava za provođenje vrhunskih naučnih i umjetničkih istraživanja. U narednom periodu, kako bi se unaprijedio nastavni proces, potrebno je ulagati u modernizaciju studijskih programa, podizati kvalitet studija, te jačati saradnju univerziteta sa nacionalnim i internacionalnim okruženjem. U cilju objedinjavanja fakulteta na jednom mjestu, odnosno osavremenjivanja i unapređenja infrastrukturnih kapaciteta, Vlada TK u saradnji sa Rektoratom univerziteta u Tuzli, je u prethodnom periodu uradila niz aktivnosti koje su dovele do stvaranja preduslova za realizaciju izgradnje Kampusu Univerziteta u Tuzli (na lokaciji bivše vojne kasarne u Solini u Tuzli).

Pored redovnog nastavnog procesa na Univerzitetu u Tuzli se organizuju i **naučno-istraživački radovi**, ali se finansijska sredstva za istraživački rad kreću u rasponu od 100.000 do 150.000 KM godišnje i nisu se značajnije mijenjala u proteklih 5 godina. Značajan dio ovih sredstava odnosi se na sufinansiranje odbrane doktorskih i magistarskih radova. Iako je na ovom području prisutan određen broj privatnih naučno-istraživačkih i istraživačko-razvojnih instituta, njihovi kapaciteti nisu dovoljni da bi se napravio značajniji pomak u razvoju naučno-istraživačke djelatnosti, naročito u oblasti inovatorstva. Ovoj situaciji dodatno doprinosi i nedovoljno razvijena svijest o potrebi osnivanja naučno-tehnoloških parkova koji bi bili povezica sa okruženjem a posebno sa privredom. U cilju razvoja visokog obrazovanja i vraćanja značaja Univerziteta u Tuzli u međunarodnoj akademskoj zajednici, kao važna razvojna potreba u narednom periodu se nameće i podizanje obima i kvaliteta naučno-istraživačkog rada.

Osnovni razvojni problemi u oblasti **kulture i sporta** na području Tuzlanskog kantona se odnose na nedovoljnu tehničko-tehnološka opremljenost objekata te nepostojanje kvalitetnog, digitaliziranog i jedinstvenog sistema infomiranja o kulturnim programima u Tuzlanskom kantonu, te nezadovoljavajuće stanje sportske infrastrukture a sve usljed nedovoljnog ulaganja finansijskih

sredstava u oblast kulture i sporta. Na području Kantona je evidentan nedostatak sportskih dvorana, fiskulturnih sala i kvalitetnih otvorenih sportskih i rekreacionih terena i kompleksa. Razvojne potrebe za ove oblasti uključuju kreiranje jedinstvenog sistema informisanja (koncentracije informacija na jednom mjestu) o programima rada i povratno izvještavanje o provedenim aktivnostima svih registrovanih ustanova kulture - na kantonalnom i općinskim nivoima, potom izdvajanje značajnijih budžetskih sredstava za ove oblasti ali i jačanje kapaciteta predstavnika sportskih i kulturnih udruženja kako bi uspješno aplicirali na programe dodjele bespovratnih sredstava i na taj način dodatno osigurali finansiranje za svoje potrebe.

Primarna **zdravstvena zaštita** na području Tuzlanskog kantona pruža se u 13 domova zdravlja sa 168 područnih ambulanti i 228 timova porodične medicine, dok se sekundarna zdravstvena zaštita na provodi djelomično u domovima zdravlja koji pružaju konsultativno-specijalističke, dijagnostičke, stomatološke i laboratorijske usluge, u privatnim ordinacijama specijalističke medicine i u okviru Univerzitetsko-Kliničkog Centra Tuzla i Opće Bolnice „Mustafa Beganović“ Gračanica. Ukupni bolnički kapaciteti u Tuzlanskom kantonu iznose 1.623 kreveta odnosno 3,69 kreveta na 1.000 stanovnika što je dva puta niže od evropskog standarda od šest kreveta na 1.000 stanovnika. Iako UKC Tuzla i Opća bolnica Gračanica raspolazu sa određenim brojem kvalitetne i savremene medicinske opreme, ipak opšta opremljenost zdravstvenih ustanova na području TK se ne može okarakterisati zadovoljavajućom. Finansijske poteškoće uzrok su nedovoljne materijalno-tehničke opremljenosti većine domova zdravlja i područnih ambulanti porodične medicine, nedovoljnog broja educiranih zdravstvenih radnika i česte fluktuacije liječnika. Ranjivost zdravstvenog sektora je posebno podcrtala pojava pandemije COVID 19, koja je iscrpila dostupne ljudske potencijale u zdravstvenim ustanovama, te u potpunosti popunila kapacitete dostupnih zdravstvenih ustanova i blokirala pružanje kvalitetnih zdravstvenih usluga, izuzev mjera liječenja pacijenata oboljelih od COVID 19. Ključne razvojne potrebe u oblasti zdravstvene zaštite jesu jačanje materijalno-tehničke opremljenosti objekata primarne i sekundarne zdravstvene zaštite te izrada sektorske strategije razvoja zdravstva kojom će se dati jasan smjer razvoja ove oblasti, planirati uključivanje privatne prakse i dijagnostičkih centara u sistem zdravstvene zaštite te naglasiti i razviti programi za promoviranje važnosti fizičkog i mentalnog zdravlja i preventivne programe u sistemu zdravstvene zaštite.

Kada se posmatra stanje u oblasti **socijalne zaštite**, na području Tuzlanskog kantona djeluje 13 centara za socijalni rad odnosno uspostavljen je centar u svakoj lokalnoj zajednici. Tokom 2019. godine socijalna pomoć je isplaćena za 14.209 korisnika što predstavlja umanjeње od skoro 10% u odnosu na broj korisnika u 2014. godini kad je uznosio 15.781. Osnovni razvojni problemi ove oblasti na području Tuzlanskog kantona uključuju, kao i u oblasti obrazovanja i zdravstva, prije svega rekonstrukciju i adaptaciju postojećih objekata kako bi iste učinili funkcionalnijim i prilagođenijim za obavljanje primarne djelatnosti. Naime, polovina ovih objekata nema prilagođen fizički pristup osobama sa posebnim potrebama što je poražavajuća činjenica imajući u vidu da su oni često i korisnici socijalne zaštite. Pored infrastrukturnih izazova, u narednom periodu je potrebno ubrzati proces donošenja reformskih procesa, učestvovati u izradi istih i pripremiti te učestvovati u izradi Zakona o socijalnim uslugama i pratećih dokumenata, osigurati implementaciju Zakona o socijalnim uslugama, učestvovati u implementaciji odnosno evaluaciji/reviziji implementacije Zakona o hraniteljstvu.

U kontekstu **oblasti civilne zaštite**, područje Tuzlanskog kantona se smatra rizičnim jer u vremenskim uslovima pojačanih kiša dolazi do značajnog izlivanja vode iz korita Spreče i drugih rijeka na više lokacija, uključujući i mogućnost pucanja brane na lokalitetu jezero Modrac u Lukavcu što bi imalo nesagledive posljedice za to područje. Pored sklonosti poplavama, na području Tuzlanskog kantona je značajna opasnost i od aktiviranja klizišta čime je dodatno ugrožena sigurnost i imovina građana.

Zbog velike pokrivenosti šumama, područje je, također, u riziku od izbijanja požara. Opća ocjena je da stanje u oblasti zaštite od požara na području TK nije zadovoljavajuće. S obzirom na osjetljivost privrednih subjekata na požare, stepen ugroženosti određenih kategorija šuma od požara, stanje u vatrogasnim jedinicama i dostignuti stepen organiziranosti, može se reći da je ostvaren nizak nivo protivpožarne zaštite. U narednom periodu za razvoj ove oblasti je potrebno formirati sistem civilne zaštite na području cijelog kantona u skladu sa zakonskim propisima te izraditi i dosljedno provoditi preventivne programe zaštite od prirodnih i drugih nesreća, prvenstveno od požara, poplava i klizišta, u skladu sa Planovima zaštite i spašavanja. Pored toga, u skladu sa mogućnostima, potrebno je unaprijediti materijalno-tehničku opremljenost jedinica civilne zaštite na području cijelog kantona.

Kada je riječ o **sigurnosti građana i stanju kriminaliteta** na području Kantona, najučestalija krivična djela su iz oblasti imovinskih delikata te iz oblasti narkomanije. U prethodnom promatranom periodu je došlo do značajnijeg povećanja broja krivičnih dijela koji se vežu za narkomaniju te se kao razvojna potreba nameće unaprijeđenje krim-obavještajnog rada, nabavka specijalističke opreme te pojačan rad na pripremi i implementaciji preventivnih programa za suzbijanje konzumiranja opijata. Stanje sigurnosti saobraćaja tokom perioda 2014.-2019. godine karakteriše trend povećanja saobraćajnih nezgoda, uz istovremeno povećanje broja povrijeđenih lica u saobraćajnim nesrećama. Nepovoljna sigurnosna situacija se povezuje sa činjenicom da se povećava frekvencija vozila koji učestvuju u saobraćaju, a kojeg ne prati kvalitetna ulaganja u poboljšanje saobraćajne infrastrukture u Tuzlanskom kantonu. U narednom periodu je potrebno nastaviti sa implementacijom programa prevencije učešća u saobraćaju pod uticajem alkohola i opojnih supstanci, te pojačati kontrolu saobraćaja vozila koja tehnički ne zadovoljavaju uslove učešća u saobraćaju.

Na području Tuzlanskog kantona je registrovano i djeluje preko 2.800 **nevladinih organizacija/udruženja** od čega su najzastupljenija ona koja djeluju u oblasti sporta (37,7%), zaštite ljudskih prava (9,4%) te kulture (8,7%). Preko 95% udruženja je registrovano na nivou Kantona, dok je ostatak registrovan na višim nivoima vlasti. Većina udruženja je koncentrisana u većim urbanim centrima, a najviše ih djeluje na području grada Tuzla kao kantonalnom sjedištu (42,9%). Međutim, ne postoji jedinstveno koordinirajuće tijelo koje bi saradnju između Vlade TK i organizacija civilnog društva formalizovalo i dovelo na veći nivo. Mnoge organizacije na području TK implementiraju socio-ekonomske i okolišno održive programe koji su od značaja za razvoj Kantona. To bi se trebalo prepoznati i u narednom razvojnom periodu iskoristiti, te postojeće kapacitete i ekspertizu nevladinog sektora (posebice u namicanju sredstava i implementaciji specifičnih razvojnih programa), staviti u funkciju razvoja kako Kantona, tako i pojedinih gradova/općina na kantonu.

Tabela 6. Rezime razvojnih problema, izazova i perspektiva u oblasti društvenog razvoja Tuzlanskog kantona

RAZVOJNI PROBLEMI	RAZVOJNE PERSPEKTIVE	OBLAST
Nedovoljan obuhvat djece predškolskim odgojem i obrazovanjem	Formirati predškolske ustanove u Čeliću, Teočaku i Sapni	Obrazovanje
Nedovoljna ulaganja u izgradnju novih i održavanje postojećih objekata i infrastrukturnih kapaciteta obrazovanja	Usmjeriti sredstva iz Budžeta TK za rekonstrukcije i adaptacije u dotrajanim školskim objektima (primjenjujući principe energetske efikasnosti), te izgradnju nove obrazovne infrastrukture uključujući Univerzitetski kampus, kao i fislkulture sale na području TK.	
Nastavni programi i upisna politika srednjeg i visokog obrazovanja nije u skladu sa potrebama tržišta rada.	Modernizirati nastavne planove (u iste uključiti i životne vještine, uskladiti ih sa stvarnim potrebama tržišta rada, te podizati nivo kvaliteta studija i studentskih servisa.	
Obrazovni sektor se ne razvija u skladu	Potrebno je izraditi Strategiju razvoja obrazovanja na TK koja će uključivati i plan digitalizacije svih nivoa	

<p>sa zahtjevima tržišta i savremenim trendovima u obrazovanju</p> <p>Nedostatak prostora, opreme i finansijskih sredstava za provođenje vrhunskih naučnih i umjetničkih istraživanja - nedostatak naučno-tehnoloških parkova/instituta</p> <p>Nedovoljna povezanost obrazovnog sektora sa okruženjem i prilikama za obrazovanje odraslih i neformalno obrazovanje građana</p>	<p>obrazovanja, kao i jačanje nastavnčkih vještina za efikasno korištenje edukativnih online platformi</p> <p>Povećati izdvajanja iz budžeta za oblast nauke i pronaći načine za pronalaznje dodatnih izvora finansiranja iz ove oblasti, te na taj način takodjer Afirmisati javni i privatni sektor za osnivanje naučno tehnoloških parkova i trajno podsticati izvrsnost u naučno-istraživačkom/ umjetničko-stvaralačkom radu</p> <p>Razvijati saradnju svih nivoa obrazovanja sa okruženjem, posebno sa poslovnim sektorom, kako na nacionalnom tako i na internacionalnom nivou. Dodatno, razvijati saradnju sa privatnim i neprofitnim školama, insitucijama i organizacijama koje se bave obrazovanjem odraslih i neformalnim obrazovanjem građana u TK.</p>	
<p>Nepostojanje kvalitetnog, digitaliziranog i jedinstvenog sistema infomiranja o kulturnim programima u TK</p> <p>Nedovoljna tehničko-tehnološka opremljenost ustanova kulture, uključujući i domove i centre za promociju kulture, obrazovanja, demokratije i aktivnog građanstva</p>	<p>Pokrenuti uspostavljanje jedinstvenog sistema informisanja (koncentracije informacija na jednom mjestu) o programima rada i povratno izvještavanje o provedenim aktivnostima svih registrovanih ustanova kulture - na kantonalnom i opštinskim nivoima</p> <p>Poboljšavati opremljenost ustanova i centara kulture sa tehničkim sredstvima i opremom, u skladu sa trendovima u razvijenim zemljama (biblioteke, muzeji, pozorišta, galerije, društveni/kulturni domovi i centri), te izvršiti digitalizaciju poslovanja u sektoru kulture.</p>	Kultura
<p>Nedovoljna budžetska sredstva za razvoj sporta</p> <p>Nedovoljno razvijen regulatorni okvir za razvoj sporta u Tuzlanskom kantonu</p> <p>Nedovoljno izgrađeni kapaciteti sportskih organizacija za namicanje sredstava iz vanjskih izvora.</p>	<p>Osigurati da se iz Budžeta kantona izdvajaju zakonski predviđena sredstva u visini od 1% budžeta TK, i povećati budžetski udio u podršci sportskim, organizacijama i kontinuirano unapređivati kriterije i program raspodjele sredstava iz Budžeta u cilju razvoja masovnog (prvenstveno školskog) i vrhunskog sporta.</p> <p>Pristupiti izradi svih pratećih propisa koji će kvalitetnije precizirati određene odredbe Zakona, uključujući donošenje pravilnika o vođenju registra pravih lica u oblasti sporta, pravilnika o vođenju registra fizičkih lica u oblasti sporta kao i izrada sektorske Strategije za razvoj sporta u TK.</p> <p>Neophodno je u narednom periodu raditi na kontinuiranom unapređenju informisanosti sportskih organizacija, jačanju njihovih kapaciteta za pripremu aplikacija za programe dodjele bespovratnih sredstava i razvijati i podržavati aktivnosti naučnih i stručnih institucija sa ciljem edukacije stručnih osoba osposobljenih za rad u sportu.</p>	Sport
<p>Nedovoljna ulaganja u poboljšanje zdravstvenih usluga i nemogućnost formiranja JPP sa privatnim i dijagnostičkim centrima</p> <p>Nedovoljna materijalno-tehnička opremljenost zdravstvenih ustanova</p> <p>Nepostojanje kvalitetnog regulatornog okvira i jasnog pravca razvoja zdravstva</p>	<p>Pravovremeno planirati i jačati izdvajanja iz Budžeta Tuzlanskog kantona za poboljšanje kvalitete zdravstvenih usluga i stvaranje mogućnosti za formiranje JPP</p> <p>Poboljšati materijalno-tehničku opremljenost zdravstvenih ustanova (povećati broj kreveta, unaprijediti postojeću dijagnostička oprema i nabaviti savremenu dijagnostičke opreme)</p> <p>Izraditi sektorsku strategiju razvoja zdravstva i</p>	Zdravstvena zaštita

na Tuzlanskom kantonu	planirati uključivanje privatne prakse i dijagnostičkih centara u sistem zdravstvene zaštite.	
Nedovoljno informisani građani i socijalno isključene grupe o pravima i načinima ostvarivanja prava iz oblasti socijalne zaštite.	Ubrzati proces donošenja reformskih procesa, učestvovati u izradi istih i pripremiti te učestvovati u izradi Zakona o socijalnim uslugama i pratećih dokumenata , osigurati implementaciju Zakona o socijalnim uslugama, Učestvovati u odnosno evaluaciji/reviziji implementacije Zakona o hraniteljstvu.	Socijalna zaštita
Nedovoljno razvijeni programi jačanja porodica i mladih u stanju socijalne potrebe.	Osigurati učešće u programima jačanja porodica i prevencije obiteljskog nasilja, zanemarivanja i zlostavljanja djece, odvajanja djece od porodica, jačanja kompetencija mladih koji napuštaju alternativnu brigu, itd.	
Unaprijediti infrastrukturu socijalne zaštite na području TK	Adaptacija i rekonstrukcija ustanova socijalne zaštite sa ciljem omogućavanja pristupa tim ustanovama od strane osoba sa posebnim potrebama kao i primjena energetski efikasnih mjera na objektima .	
Nepostojanje sveobuhvatnog i cjelovitog sistema zaštite i spašavanje od prirodnih i drugih nesreća u skladu sa Zakonom o zaštiti i spašavanju	Formiranje sistema i jedinica CZ, i popuna ljudstvom, u skladu sa potrebama, jedinica civilne zaštite opće i specijalizovane namjene, u općinama.	Civilna zaštita
Nedovoljna opremljenost subjekata zaštite i spašavanja neophodnim materijalno-tehničkim sredstvima: kantona	Nabavka materijalno tehničkih sredstava i opreme za potrebe profesionalnih vatrogasnih jedinica, štabova i povjerenika civilne zaštite, službi zaštite i spašavanja i jedinica opće i specijalizovane namjene na nivou općina/gradova i TK.	
Nedovoljna obučenost i tehnička opremljenost subjekata zaštite od požara	Osposobljavanje osnovnih snaga za obavljanje vatrogasne djelatnosti, odnosno profesionalnih i dobrovoljnih vatrogasaca, te tehničko opremanje za brzo i adekvatno reagovanje.	
Nedovoljno razvijeni preventivni programi zaštite od prirodnih i drugih nesreća	Izraditi i dosljedno provoditi preventivne i operativne programe zaštite od prirodnih i drugih nesreća, prvenstveno od požara, poplava i klizišta, u skladu sa Planovima zaštite i spašavanja, Planovima zaštite od požara i Planovima odbrane od poplava.	
Trend povećanja krivičnih djela povezanih sa narkomanijom	Unaprjeđenje Krim-obavještajnog rada, Nabavka specijalističke opreme i pojačan rad na pripremi i implementaciji preventivnih programa za suzbijanje konzumiranja opijata	Stanje kriminaliteta
Povećanje broja saobraćanih nezgoda	Nastaviti sa implementacijom programa prevencije učešća u saobraćaju pod uticajem alkohola i opojnih supstanci, te pojačati kontrolu saobraćaja vozila koja tehnički ne zadovoljavaju uslove učešća u saobraćaju	
Nedovoljno izgrađeni kapaciteti ustanova i organizacija civilnog društva (udruženja i fondacija) za efikasnije namicanje sredstava iz drugih razvojnih fondova i programa viših nivoa vlasti	Kontinuirano jačati kapacitete organizacija civilnog društva (udruženja i fondacija) i ustanova u cilju efikasnijeg namicanja sredstava iz drugih razvojnih fondova i programa viših nivoa vlasti. Zajednički raditi na planiranju, izradi, implementaciji i sufinansiranju projekata koja su finansirana kroz strane izvore finansiranja, a koje doprinose realizaciji Strategije razvoja TK-	Civilno društvo
Nedovoljno iskorišteni ljudski resursi, te kapaciteti i potencijali nevladino sektora (udruženja i fondacija) koja	Ispitati stanje i potrebe nevladino sektora u TK (udruženja i fondacija) kroz revidiranje Registra udruženja na području TK. Uskladiti klasifikaciju	

djeluju na području TK	udruženja prema Međunarodnoj klasifikaciji neprofitnih organizacija (ICNP). Utvrditi proceduru za dobivanje statusa od javnog značaja i uvođenja načela supsidijarnosti za poslove vlasti koje su od javnog značaja (poput sigurnih kuća i slično.)	
------------------------	---	--

2.3.3.3. Rezime stanja, razvojnih izazova i perspektiva u oblasti zaštite okoliša i infrastrukture Tuzlanskog kantona

Područje Tuzlanskog kantona posjeduje relativno razvijenu **cestovnu mrežu** koju najvećim dijelom odnosno 72,15% čine lokalne ceste, potom 10,49% regionalne ceste te 17,96% magistralne ceste. Stanje cestovne infrastrukture nije zadovoljavajuće i vrlo često dolazi do velikih gužvi koje se javljaju usljed povećanog broja vozila, te je u narednom periodu potrebno osigurati značajnija sredstva u budžetu za saniranje cesta u nadležnosti Kantona, te planirati i osigurati kvalitetniju regulaciju saobraćaja kroz izgradnju kružnih tokova i alternativnih pravaca. **Željeznički saobraćaj** je zastupljen isključivo kada je riječ o teretnom prevozu, jer postojeće stanje željezničke infrastrukture ne ispunjava uslove za razvoj putničkog željezničkog saobraćaja. Imajući u vidu potencijal ali i benefite željezničkog saobraćaja kako u očuvanju okoliša tako i u ekonomskoj isplativosti te rasterećenju cesta, u perspektivi bi se trebalo razmišljati o modernizaciji željezničke infrastrukture i vraćanja u funkciju putničkog željezničkog saobraćaja.

Za razliku od željezničkog saobraćaja, razvoj **zračnog saobraćaja** na području TK je u uzlaznoj putanji. Osnivanjem JP „Međunarodni aerodrom Tuzla” stvorile su se osnovne pretpostavke za razvoj i unapređenje zračnog saobraćaja na području TK, a dodatnim ulaganjem u razvoj zračne infrastrukture i osavremenjavanjem usluga Međunarodnog aerodroma Tuzla, putnički zračni saobraćaj doživio je značajnu ekspanziju i bilježi konstantni trend povećanja prevezenih putnika. U 2019. godini jedini avioprevoznik koji ordinira sa Međunarodnog Aerodroma Tuzla, WIZZ AIR prevezao je rekordnih 593.050 putnika, prema 12 destinacija u Evropi, što je za 4 puta više u odnosu na 2014. godinu. Međutim, pojavom pandemije COVID 19 u martu 2020. godine zaustavljen je snažan i nagli rast servisa koje pruža Međunarodni aerodrom Tuzla. Kao rezultat restriktivnih mjera i zaustavljanja prometa robe i putnika, tokom 2020 g.odine došlo je do pada od 60% u broju putnika u odnosu na 2019. godinu. Jedna od razvojnih perspektiva u ovoj oblasti jeste izgradnja trećeg terminala čime bi se broj putnika mogao povećati za dodatnih 40% od postojećeg kapaciteta. Ovakav razvoj prometnih kapaciteta zračnog saobraćaja će katalitički utjecati na povećanje ekonomske aktivnosti Tuzlanskog kantona, ali i drugih regija BiH.

U oblasti **vodosnabdijevanja** na području Tuzlanskog kantona osnovni problem predstavlja deficit raspoloživih vodnih resursa za stanovništvo i industriju Tuzlanskog kantona koji iznosi 700 l/s, a projekcije nadležnih institucija kažu da će se do 2025. godine deficit nastaviti, ali će se smanjiti na oko 500 l/s. Nedovoljna izgrađenost, kao i zastarjelost postojeće mreže vodosnabdijevanja, te nedovoljni kapaciteti i kvalitet izvorišta i podzemnih vodnih tijela, za posljedicu imaju i činjenicu da je prosječna potrošnja vode na području Kantona oko 90 l/stan/dan (u EU 100-250 l/stan/dan, a u BiH 120 l/stan/dan). Stepenn obuhvata stanovništva sistemom javnog vodosnadbijevanja je 72,15%, a praćenje i kontrola kvaliteta pitke vode u sistemima javnog vodosnadbijevanja se vrši od strane nadležnih institucija. Na području Kantona evidentan je nedostatak sredstava za investicije za vodnu infrastrukturu. Angažman ključnih aktera na apliciranju za projekte kojima bi se finansirala vodna infrastruktura (posebno za EU fondove) je nedovoljan i nekoordiniran, tako da veliki iznosi dostupnih i raspoloživih sredstava ostaju neiskorišteni, dok je s druge strane evidentan nedostatak sredstava za sufinansiranje projekata u (općinskim/gradskim) budžetima. U narednom periodu, razvojne

perspektive u ovoj oblasti uključuju uvođenje mehanizama za stimulisanje racionalne potrošnje vode, kreiranje dugoročnih planskih dokumenata i sačinjavanje srednjoročnih planova finansiranja vodne infrastrukture sa posebnim fokusom na namicanje sredstava iz vanjskih izvora finansiranja kako bi se rasteretio Budžet Kantona. Razvojna potreba odnosi se i na izradu plana digitalizacije i osiguranje sredstava za digitalizaciju usluga u sektoru vodosnabdjevanja.

Kada je u pitanju **tretman otpadnih voda iz naselja**, samo gradovi Gradačac, Srebrenik i Živinice imaju funkcionalne sisteme za prečišćavanje otpadnih voda. U periodu 2014.-2018. godina došlo je do povećanja obuhvata stanovnika i pravnih lica odvodnjom otpadnih voda sa 25% na 54,47%, što predstavlja uvećanje za 29,47%. U tom smislu, značajan razvojni problem u oblasti zaštite okoliša jeste nepostojanje ili neadekvatan tretman otpadnih voda iz privrede, kao i nedostatak programa prevencije i zamjene „prljavih“ tehnologija, te se u narednom periodu predlaže zakonsko regulisanje tretmana otpadnih voda iz industrijskih postrojenja na način da vodu mogu zahvatati isključivo nizvodno od „svojih“ ispusta, čime bi ih se dodatno motiviralo na poštivanje propisa.

Sistem toplovodnih mreža, odnosno sistem grijanja, na području Tuzlanskog kantona je nedovoljno razvijen iako se Kanton nalazi u povoljnijoj situaciji u odnosu na druge kantone kada je riječ o potencijalu izvora toplotne energije imajući u vidu postojeću Termoelektranu Tuzla ali i planove o dogradnji sektora proizvodnje električne energije. Toplifikacije lokalnih zajednica će otkloniti jedan od najvećih zagađivača zraka na području Kantona a to je veliki broj individualnih ložišta, pa čak i u urbanim centrima. Jedan od ključnih aspekata razvoja zaštite okoliša i komunalne infrastrukture u narednom periodu treba biti toplifikacija gradova i općina na području Tuzlanskog kantona, a u tom smislu je potrebno napraviti dugoročni plan razvoja sistema daljinskog grijanja te na osnovu istog, pokušati osigurati sredstva iz vanjskih izvora za izgradnju.

Na području Tuzlanskog kantona se kontinuirano povećava pokrivenost stanovništva **javnim rasvjetom**, koja je u 2019. godini iznosila 65%. Međutim, konstatovan je neujednačen nivo obuhvata stanovništva u okviru cjelokupne teritorije Kantona, tako da se taj procenat kreće od niskih 45% (općina Teočak i Sapna), do zadovoljavajućih 95% (gradovi Gradačac i Tuzla). Kao osnovni razvojni problem definiše se povećanje troškova održavanja sistema javne rasvjete uz istovremeno smanjenje investicija u proširenje javne rasvjete. Stoga je u narednom periodu potrebno korištenjem dostupnih međunarodnih i domaćih fondova povećati učešće vanbudžetskih izvora finansiranja i primjeniti energetske efikasne sisteme rasvjete, čime bi se ostvarile dugoročne uštede u oblasti potrošnje javne rasvjete.

U kontekstu **kvaliteta zraka** na području Tuzlanskog kantona se pojavljuje niz problema koje rezultuju nepovoljnim stanjem ove oblasti. Energetski sektor koji je i jedan od najznačajnijih nosilaca privrednih aktivnosti u Tuzlanskom kantonu u velikoj mjeri nepovoljno utiče na kvalitet zraka na području Kantona i to posebno u užoj Tuzlanskoj regiji. S obzirom na planirano proširenje elektroenergetske mreže kroz izgradnju Bloka 7, ova situacija će biti dodatno usložnjena u budućnosti. Pored termoelektrane, kvalitet zraka je oštećen i bazičnom industrijom i to iz proizvodnje: sode, koksa i proizvoda na bazi koksnog plina, cementa, proizvoda na bazi slane vode i hlora i dr., pri čemu se uočava trend povećanja broja postrojenja i pogona koji ulaze u ovu kategoriju. Nadalje, visoke koncentracije zagađujućih materija u zraku, koje su u znatnom porastu u periodu sezone grijanja, pokazuju da su sektor zgradarstva, a posebno individualna ložišta, također, jedan od značajnijih zagađivača zraka. I na kraju, veliki pritisak na kvalitet zraka dolazi iz sektora saobraćaja, što je uglavnom posljedica naglog povećanja broja vozila u saobraćaju. Kvalitet zraka u Tuzlanskom kantonu se prati putem pet mjernih stanica, od koje se tri nalaze na području Grada Tuzle, jedna na području Grada Živinica te jedna na području Općine Lukavac. Pored pet stacionarnih mjernih stanica, Ministarstvo za prostorno uređenje i zaštitu okolice TK raspolaže i sa jednom mobilnom stanicom koja služi za mjerenje zagađenja u ostalim općinama Tuzlanskog kantona. U oblasti

unaprijeđenja kvaliteta zraka, prije svega je potrebno nabaviti dodatne mjerne stanice koje će omogućiti veću praćenje parametara u svim dijelovima Kantona a potom je potrebno izraditi smjernice koje će sistemski pomoći u ograničavanju nivoa zagađenja zraka iz svakog od identifikovanih izvora. Neki od načina, poput uspostava daljinskog grijanja, su povezane sa razvojnim prioritetima i drugih oblasti te se stoga mogu smatrati i ključnim strateškim razvojnim prioritetima u narednom periodu.

Stanje u oblasti **kvaliteta voda** je nepovoljno, imajući u vidu da su višegodišnja praćenja kvaliteta voda pokazala da su svi vodotoci u daleko lošijem stanju u odnosu na zakonski utvrđeni kvalitet. Rijeka Spreča je, nažalost, postala otvoreni kolektor za sve otpadne vode sa područja 12 lokacija, a ono što najviše zabrinjava je činjenica da trenutne količine voda u vodotocima sliva, mogu prihvatiti tek 1,7% ukupnog zagađenja koje se svakodnevno unosi. Rijeku Jalu, značajnu pritoku rijeke Spreče koja protiče kroz Tuzlu, karakterišu mala vodnost u većem dijelu godine (učestće otpadnih voda u ukupnoj masi i do 90%), visoki nivoi fekalnih zagađenja, visoka pH-vrijednost, sadržaj elektrolita, čime je povećana toksičnost tih voda. Akumulacija Modrac, posebno u plićim dijelovima, ne zadovoljava ni II kategoriju kvaliteta vode posmatrajući parametre kao što su otopljeni kisik i otopljena organska zagađenja (utrošak KMnO₄), a utvrđene su prekoračene koncentracije azotnih i fosfornih jedinjenja, željeza, mangana, a i ostalih teških metala (Pb, Zn, Cr, Cu, Al). Kao ključni razvojni problemi ove oblasti izdavaju se nedovoljno razvijeni kanalizacioni sistemi za odvodnju otpadnih voda za područje općina/gradova, te nepostojanje postrojenja za tretman otpadnih voda iz naselja. Stoga je u narednom periodu potrebno planirati rekonstrukciju i proširenje kanalizacionih sistema te realizirati po prioritetima utvrđenim planskim dokumentom odvodnje otpadnih voda u svakoj općini, kojim bi se izvršila prioritizacija investicija za period od najmanje 5 godina.

Osnovni razvojni problem u **oblasti kvalitete i zaštite zemljišta** jesu oštećenja i gubitak zemljišta koji se javljaju usljed eksploatacije mineralnih sirovina te formiranja površinskih kopova u rudarstvu, kao i zagađenje tla koji se javlja zbog neadekvatno odloženog otpada iz privrede i domaćinstava, otpadnih voda iz septičkih jama te neadekvatnog korištenja hemijskih sredstava u poljoprivredi. Kao rezultat oštećenja tla, pored rizika za zdravlje stanovništva, javljaju se i klizišta i odroni koji je na području Kantona registrovano preko 4.000. Obzirom na veliki procent učešća nestabilnih i uslovno stabilnih terena i uz određeni geohazardni potencijal za formiranje novih klizišta, zaključuje se da su klizišta i labilne padine značajan ograničavajući faktor za razvoj Tuzlanskog kantona. Kako bi se riješio ovaj razvojni problem u narednom periodu je potrebno izraditi katastar klizišta na svim gradovima/općinama Tuzlanskog kantona, na osnovu jedinstvene GIS metodologije, koji bi omogućio planiranje i prioritiziranje sanacije klizišta, te preduzeti preventivne i operativne mjere radi eliminisanja negativnog uticaja ljudskog faktora na pojavu novih i aktiviranje postojećih klizišta, kao i radi sanacije postojećih klizišta i labilnih padina. Pored toga, potrebno je unaprijediti oblast prikupljanja otpada kroz stimulaciju izgradnje regionalnih sanitarnih deponija ali i uspostavljanje centara za sortiranje otpada sa fokusom na povećan udio reciklaže otpada, čime bi se značajno smanjilo zagađenje zemljišta ali i voda u narednom periodu.

Jedna od najznačajnijih oblasti na koju treba staviti fokus u narednom periodu jeste **energetska efikasnost (EE)**, koja objedinjuje koncepte stabilnog snadbijevanja energijom i osiguranjem zaštite okoliša i održivog razvoja. Stanje u oblasti EE na području Tuzlanskog kantona je trenutno nezadovoljavajuće, ali Vlada Tuzlanskog kantona u saradnji sa nevladinim sektorom je pripremila evidenciju broja objekata za provođenje mjera energijske efikasnosti, te intenzivno investira u u brojne projekte poboljšanja EE. Tako je u okviru regionalnog projekta "Pametne škole" ukupno šest škola sa područja TK unaprijedilo energetska efikasnost i uspostavilo sistem upravljanja energetskom efikašnošću. Pored obrazovnih institucija, planira se uvođenje EE i u drugim uslugama koje nude lokalne vlasti kao što su javni prevoz i javna rasvjeta. Pored javnih usluga, i privrednici sa područja Kantona su se okrenuli ka provođenju mjera energetske efikasnosti koje će u budućnosti biti još i

izražajnije zbog očekivanog rasta cijena energije. U narednom periodu, potrebno je izraditi Strategiju razvoja energetske efikasnosti Tuzlanskog kantona, utvrditi prioritete i plan razvoja te namijeniti značajnija budžetska sredstva ali i namicati sredstva iz vanjskih izvora finansiranja kako bi se posvećeno i dosljedno radilo na uvođenju energetske efikasnosti na što veći broj objekata na području Kantona. Bitno je napomenuti i da Tuzlanski kanton posjeduje značajan potencijal kada je u pitanju **solarna energija** te na području Kantona postoji jedna izgrađena solarna elektrana i 24 elektrane u pripremi čime će se značajno unaprijediti kapacitet solarne energije na području Kantona.

Tabela 7. Rezime razvojnih problema, izazova i perspektiva u oblasti zaštite okoliša i infrastrukture Tuzlanskog kantona

RAZVOJNI PROBLEMI	RAZVOJNE PERSPEKTIVE	OBLAST
<p>Stanje cestovne infrastrukture nije na zadovoljavajućem nivou, uz često javljanje velikih gužvi u saobraćaju zbog preopterećenosti cesta</p> <p>Nedovoljna iskorištenost kapaciteta javnog transporta, naročito u sektoru željeznica</p> <p>Kapaciteti terminala na Aerodromu Tuzla su u potpunosti popunjeni, što ograničava dalji razvoj putničkog avio-saobraćaja.</p>	<p>Namijeniti značajnija sredstva u budžetu za saniranje cesta u nadležnosti kantona, te planirati i osigurati kvalitetniju regulaciju saobraćaja kroz izgradnju kružnih tokova i alternativnih pravaca</p> <p>Javno promovisati i subvencionirati javni prevoz te razvijati infrastrukturu za neometano odvijanje javnog prevoza (izgradnja i uređivanje međugradskih autobusnih stanica, osavremenjivanje željezničke infrastrukture, osavremenjivanje voznog parka itd.)</p> <p>Izdvojiti sredstva iz budžeta za sufinansiranje izgradnje trećeg terminal, nakon što se saniraju ekonomske posljedice po rad Aerodroma izazvane pandemijom COVID19.</p>	<p>Saobraćajna infrastruktura</p>
<p>Neracionalno korištenje vodnih resursa i veliki gubici u sistemima javnog vodosnabdijevanja, prvenstveno sekundarnim vodovodnim mrežama</p> <p>Nepostojanje planskog dokumenta za razvoj vodovodne infrastrukture na području Kantona i unaprijedjenje kvalitete voda</p> <p>Nedovoljno razvijeni informacioni sistemi u procesima upravljanja, monitoringa korištenja vodnih resursa i pružanja usluga građanima u ovom sektoru</p>	<p>Uvesti mehanizme stimulanja racionalne potrošnje vode (različite tarife za različite obime potrošnje, mjerači za svako domaćinstvo,...), rekonstrukcija mreže, efikasno upravljanje potrošnjom (mjerenje potrošnje), eliminisanje nelegalnih priključaka.</p> <p>Donijeti integralne planske dokumente i sačiniti srednjoročne planove finansiranja vodne infrastrukture i uspostaviti sistem redovne kontrole kvaliteta vode</p> <p>Izgraditi plan digitalizacije sektora upravljanja vodama te u skladu s planom obezbjediti dovoljna finansijska sredstva za digitalizaciju usluga u sektoru vodosnabdjevanja</p>	<p>Vodosnabdijevanje</p>
<p>Nepostojanje ili neadekvatan tretman otpadnih voda iz privrede, kao i nedostatak programa prevencije i zamjene prljavih tehnologija</p> <p>Nepostojanje planskog dokumenta odvodnje otpadnih voda za područje općine, te se investicije u gradnju/proširenje i rekonstrukciju mreže najčešće realiziraju ad hoc</p>	<p>Inicirati zakonsko regulisanje da industrijska postrojenja vodu mogu zahvatati isključivo nizvodno od „svojih“ ispusta, čime bi ih se dodatno motiviralo na poštovanje propisa. Uspostaviti sistem za adekvatno prikupljanje i zbrinjavanje rudničkog i industrijskog otpada.</p> <p>Investicije u gradnju/proširenje i rekonstrukciju kanizacionih sistema realizirati po prioritetima utvrđenim planskim dokumentom odvodnje otpadnih voda u svakoj općini, kojim bi se izvršila prioritizacija investicija za period od najmanje 5 godina.</p>	<p>Tretman otpadnih voda</p>
<p>Nedostatak sredstava za modernizaciju</p>	<p>Orjentacijom na vanbudžetske izvore sredstava</p>	<p>Grijanje,</p>

<p>mreže daljinskog grijanja (starost 15-20 god) uslovljava sve češće kvarove</p> <p>Veliki broj individualnih ložišta ukazuje na potrebu povećanja stepena pokrivenosti stanovništva uslugama daljinskog grijanja</p>	<p>(međunarodni i domaći fondovi) kreirati projekte i obezbijediti neophodna sredstva.</p> <p>Proširiti postojeću i izgraditi nove toplovodne mreže, ali i obezbijediti mehanizme stimulisanja izgradnje objekata za proizvodnju i distribuciju toplotne energije</p>	<p>toplovodne mreže</p>
<p>Investiranje u održavanje javne rasvjete opadaju dok se povećavaju troškovi funkcionisanja javne rasvjete na godišnjem nivou</p>	<p>Korištenjem dostupnih međunarodnih i domaćih fondova povećati učešće vanbudžetskih izvora finansiranja i primjeniti energetske efikasne sisteme rasvjete</p>	<p>Javna rasvjeta</p>
<p>Parametri kvaliteta zraka se prate samo u pojedinim dijelovima Kantona zbog nedostatka mjernih stanica</p> <p>Sektor energije i industrije su ključni zagađivači zraka na području Kantona</p> <p>Značajan pritisak na kvalitet zraka vrši sektor zgradarstva zbog grijanja stambenog, poslovnog i javnog prostora, a tome posebno doprinose individualna ložišta</p>	<p>U Budžetu TK ili iz međunarodnih fondova obezbijediti sredstva za nabavku dodatnih stacioniranih mjernih stanica za mjerenje kvaliteta zraka</p> <p>Postojeći monitoring kvaliteta zraka proširiti i na druge polutante, a industriju obavezati na dosljedniju primjenu postojećih zakona koji ih obavezuju na redovan monitoring emisija i izvještavanje</p> <p>Proširenje mreže daljinskog grijanja jer podrazumijeva gašenje individualnih ložišta i njihovo priključenje na sistem daljinskog grijanja te stimuliranje provođenja mjera termičke izolacije objekata, kao mjere za smanjenje emisije zagađujućih materija u zrak</p>	<p>Kvalitet zraka</p>
<p>Gradnja kanalizacionih sistema nedovoljno prati dinamiku razvoja vodosnabdijevanja, čak i u općinskim centrima</p> <p>Nepostojanje planskog dokumenta odvodnje otpadnih voda za područje općine, te se investicije u gradnju/proširenje i rekonstrukciju mreže najčešće realiziraju ad hoc</p> <p>Ispuštanje netretiranih ili nedovoljno tretiranih otpadnih voda iz urbanih /gradskih područja i iz privrednih aglomerata</p>	<p>Intenzivirati gradnju kanalizacione mreže u naseljima sa izgrađenim sistemom javnog vodosnabdijevanja</p> <p>Investicije u gradnju/proširenje i rekonstrukciju kanalizacionih sistema realizirati po prioritetima utvrđenim planskim dokumentom odvodnje otpadnih voda u svakoj općini, kojim bi se izvršila prioritizacija investicija za period od najmanje 5 godina.</p> <p>Inicirati izgradnju ekonomski opravdanih postrojenja za tretman otpadnih voda iz naselja Uraditi projektnu dokumentaciju za odvodnju i prečišćavanje otpadnih voda za općinske kanalizacione sisteme i ishodovati odgovarajuće vodne akte, kao pripremne aktivnosti za investicije</p>	<p>Kvalitet voda</p>
<p>Nepostojanje Katastra klizišta koje bi omogućilo planiranje i prioritiziranje njihove sanacije</p> <p>Veliki broj klizišta koje klizanjem tla ugrožavaju mnoge građevinske i infrastrukturne objekte, pa i čitava naselja</p> <p>Obuhvat stanovništva i privrede organizovanim prikupljanjem otpada nezadovoljavajući (53% i 80%)</p> <p>Mehanizacija za prikupljanje i zbrinjavanje otpada zastarjela i nedovoljna i ne postoji infrastruktura</p>	<p>Izraditi katastar klizišta na svim općinama Tuzlanskog kantona, na osnovu jedinstvene GIS metodologije. Omogućiti svim općinama na području TK da postanu dio DRAS sistema.</p> <p>Preduzeti preventivne i operativne mjere radi eliminisanja negativnog uticaja ljudskog faktora na pojavu novih i aktiviranje postojećih klizišta, kao i radi sanacije postojećih klizišta i labilnih padina.</p> <p>Dodatnim budžetskim i vanbudžetskim finansiranjem povećati obuhvat stanovništva</p> <p>Uspostavljanje malih centara za sortiranje i izdvajanje komercijalnog dijela otpada. Obezbjediti dodatna ulaganja u</p>	<p>Kvalitet zemljišta i upravljanje otpadom</p>

<p>koja omogućava efikasno odvajanja niti recikliranja otpada</p> <p>Postojeće deponije nemaju potrebne dozvole za rad te je prisutan veliki broj nelegalnih (divljih) deponija</p> <p>Prekomjerna sječa koja dovodi do erozije tla i pojave klizišta</p>	<p>osavremenjivanje mehanizacije kroz vanjske izvore finansiranja.</p> <p>Stimulisati izgradnje regionalnih sanitarnih deponija, te obezbijediti dozvole i uskladiti organizaciju deponija sa odredbama dozvola</p> <p>Intenzivirati plansko pošumljavanje, te kod donošenja planova pošumljavanja dati prioritet površinama, koje su ogoljele i izložene djelovanju bujica i erozije zemljišta i površinama na većim nadmorskim visinama („zaštitne šume“)</p>	
<p>Nepostojanje jasnih pravaca u sektoru energetske efikasnosti i korištenja obnovljivih izvora energije</p> <p>Nedovoljna ulaganja u projekte i mjere energetske efikasnosti u javnim objektima (u prosjeku spadaju u „E“ energetske razred)</p> <p>Građani žive u energetske neučinkovitim stambenim prostorima te plaćaju visoku cijenu energije, uz nisku razinu dohotka.</p> <p>Prekomjerno učešće fosilnih goriva u obezbjeđenju energetske potreba stanovništva, industrije i javnih servisa</p>	<p>Izraditi Strategiju razvoja energetske efikasnosti i akcioni plan (SEKAP) u svim općinama na području Tuzlanskog kantona i odmah započeti njihovo provođenje</p> <p>Obezbijediti sredstva unutar budžeta Kantona i intenzivirati izradu projekata za korištenje sredstava iz dostupnih vanbudžetskih izvora (međunarodnih fondova) te provesti mjere energetske efikasnosti i dovesti ih u energetske prihvatljive kategorije „B“ i „C“.</p> <p>Izraditi Program mjera za suzbijanje energetske siromaštva te obezbijediti finansiranje identificiranih mjera.</p> <p>Učešće obnovljivih izvora energije dovesti na nivo u skladu sa strateškim dokumentima višeg reda</p>	<p>Energetska efikasnost i obnovljivi izvori energije</p>

2.3.4. Stanje prostorno planske dokumentacije

Plansko uređenje prostora je preduslov za očuvanje prostora kao opšteg dobra i kao takvo nužno ga je zaštititi donošenjem planskih dokumenata, kojim bi se definisalo korištenje, zaštita i upravljanje prostorom. Plansko uređenje prostora na Tuzlanskom kantonu uređeno je Zakonom o prostornom uređenju i građenju TK („Službene novine Tuzlanskog kantona“, br. 6/11, 4/13, 15/13, 3/15, 2/16 i 4/17).

U skladu sa navedenim Zakonom, vrste planskih dokumenata kojima se određuje svrsishodno organizovanje, korištenje i namjena prostora, te mjere i smjernice za uređenje i zaštitu prostora su:

Razvojni planski dokumenti:

- *Prostorni plan Kantona,*
- *Prostorni plan područja posebnih obilježja Kantona,*
- *Prostorni plan općine/grada,*
- *Urbanistički plan.*

Detaljni planski dokumenti:

- *Zoning plan,*
- *Regulacioni plan,*
- *Urbanistički projekat.*

Drugi planski dokumenti su:

- *Plan parcelacije.*

U periodu od 2006. godine do danas izrađeni su i usvojeni Prostorni plan za područje Tuzlanskog kantona 2005-2025., Prostorni planovi za područja posebnih obilježja Zaštićeni pejzaž "Konjuh" za period 2010-2030., Prostorni plan područja posebnih obilježja dijela slivnog područja akumulacije Modrac za period 2016. do 2036., te prostorni planovi za sve općine, odnosno gradove Tuzlanskog kantona.

Kada je riječ o Prostornom planu za područje Tuzlanskog kantona, u februaru 2016. godine Vlada Tuzlanskog kantona usvojila je Odluku o pristupanju izradi Izmjena i dopuna Prostornog plana Tuzlanskog kantona za period 2005.-2025. godina.

Prijedlog Izmjena i dopuna Prostornog plana Tuzlanskog kantona za period 2005.-2025. godina, Vlada je usvojila u septembru 2019. godine, a u toku je procedura donošenja ovog dokumenta od strane Skupštine Tuzlanskog kantona.

Osnova za izradu Izmjena i dopuna Prostornog plana Tuzlanskog kantona za period 2005.-2025. godina su smjernice za izradu Izmjena i dopuna iz Odluke o pristupanju izradi Izmjena i dopuna Prostornog plana, usvojeni prostorni planovi Grada Tuzle i općina Kantona, urađene studije ranjivosti prostora za područje Kantona i Upotrebne vrijednosti zemljišta za općine, šumsko-gospodarske osnove, orto-foto snimci iz 2012. godine i druga relevantna dokumentacija.

Osnovne Izmjene i dopune Prostornog plana, u skladu sa Smjericama, odnose se na ažuriranje granice Kantona, općina i naseljenih mjesta, ažuriranja stanja i planiranih površina poljoprivrednog, šumskog i građevinskog zemljišta (stanovanje i privreda), mineralnih resursa, izmjena i dopuna saobraćajne i druge infrastrukture, prirodnog i kulturno historijskog naslijeđa, te ugroženih površina (klizišta, minski sumnjive površine). Kroz navedene Izmjene i dopune, posebna pažnja posvećena je zaštiti poljoprivrednog i šumskog zemljišta. Također je bitno istaći da su Izmjenama i dopunama plana za razvoj privrednih djelatnosti utvrđene privredne zone u sklopu urbanih područja ili izvan njih, koje zauzimaju 3.173,53 ha. Privredne zone su locirane u već formiranim zonama tih djelatnosti sa potrebnim proširenjima, kao i tamo gdje to infrastruktura omogućava, a da se pri tome vodilo računa da se ne zauzimaju nove površine šumskog i vrijednog poljoprivrednog zemljišta, te zemljišta namijenjenog razvoju turizma i rekreacije.

Prijedlogom Izmjena i dopuna, zadovoljeni su osnovni ciljevi izrade da se kroz ažuriranje i aktualizaciju stanja prostornog uređenja na području Kantona, te prilagođavanje promjenama u prostoru i okruženju, obezbijedi brži privredni i društveni razvoj Kantona, uz racionalno korištenje i svrhovito upravljanje resursima radi zaštite prostora, poštujući pri tome principe humanog održivog razvoja utvrđene Prostornim planom Tuzlanskog kantona.

2.3.5. Javna uprava Tuzlanskog kantona

2.3.5.1. Organizaciona struktura kantonalne uprave

Zakonodavnu vlast Tuzlanskog kantona vrši Skupština Tuzlanskog kantona. Skupština Kantona potvrđuje imenovanje i razrješenje Vlade Tuzlanskog kantona. Vlada ima 13 članova, a čine je premijer i 12 ministara. Reorganizacijom ministarstava u 2017. godini ministarstva Tuzlanskog kantona čine:

1. *Ministarstvo finansija*
2. *Ministarstvo privrede*
3. *Ministarstvo za boračka pitanja*
4. *Ministarstvo za kulturu, sport i mlade*
5. *Ministarstvo za prostorno uređenje i zaštiti okoliša*
6. *Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede*
7. *Ministarstvo trgovine, turizma i saobraćaja*
8. *Minisatrstvo unutrašnjih poslova*
9. *Ministarstvo pravosuđa*
10. *Ministarstvo obrazovanja i nauke*
11. *Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i povratak*
12. *Ministarstvo zdravstva.*

Kantonalne organe uprave, upravne organizacije i druge kantonalne organe čine: 12 ministarstava, 3 uprave - Kantonalna uprava civilne zaštite i Kantonalna uprava za inspekcijske poslovne Tuzlanskog kantona (samostalne uprave), te Ured za zajedničke poslove kantonalnih organa uprave. Strukturu čini i 5 upravnih organizacija i to: Kantonalni zavod za pružanje pravne pomoć i Pedagoški zavod, te uprave u sastavu ministarstava (Kantonalna uprava za šumarstvo, Poljoprivredni zavod, Zavod za prostorno planiranje i urbanizam i Kantonalna agencija robnih rezervni). Kantonalna agencija za privatizaciju je specijalizirana organizacija, a regulatorno tijelo čini Komisija za koncesije, dok je kao posebni organ uspostavljena Kantonalno pravobranilaštvo. Organizacionu strukturu kantonalne uprave čine i 3 ureda, i to Ured Premijera, Ured Vlade Tuzlanskog kantona i Ured za zakonodavstvo.

2.3.5.2. Imovina u vlasništvu Tuzlanskog kantona

Pri Uredu za zajedničke poslove kantonalnih organa vodi se Registar imovine Tuzlanskog Kantona, kao vid pomoćne evidencije nepokretne imovine koja je evidentirana u zemljišnim knjigama kao imovina Kantona, ali i imovine koja se vodi u knjigovodstvenim i drugim pomoćnim evidencijama kao potencijalna imovina Kantona, ali koja još nije uvedena u zemljišne knjige. Prema navedenom Registru, u zemljišnim knjigama zavedeno je 13 nekretnina, većinom poslovni prostori i zgrade sa pripadajućim zemljištem, a iste se nalaze u Tuzli, Banovićima, Žvinicama i Kladrju. Navedena imovina uglavnom služi za smještaj i rad kantonalnih organa i javnih institucija.

Što se tiče ostale imovine koja se u knjigovodstvenim evidencijama vodi kao kantonalna imovina koja još nije uknjižena u zemljišnim knjigama, radi se o prostorima koji uglavnom služe za smještaj i rad kantonalnih organa i drugih institucija, ili su odlukama nadležnih organa dati na privremeno korištenje drugim, prije svega općinskim organima i institucijama.

2.3.5.3. Stanje administrativnih usluga i ljudskih resursa kantonalne uprave

U kantonalnim organima uprava je u 2019. godini bilo zaposleno 476 radnika. Najveći broj radnika zaposlen je u Kantonalnoj upravi za inspekcijske poslovne, koja zapošljava 17% od ukupnog broja radnika zaposlenih u kantonalnim ministarstvima i organima uprave. Ovdje je potrebno napomenuti da nisu dobiveni niti uključeni podaci o zaposlenima u Ministarstvu unutrašnjih poslova Tuzlanskog kantona, jer Ured za zajedničke poslovne kantonalnog organa uprave TK ne vrši zajedničke poslove za potrebe Ministarstva unutrašnjih poslova Tuzlanskog kantona

Od ukupnog broja zaposlenih 253 ili 53,1% osoba ženskog spola (Tabela 8.)

Tabela 8. Pregled kadrovske strukture kantonalnih organa uprave

Red.broj	Naziv kantonalnog organa uprave	M	Ž	UKUPNO
1.	Ministarstvo finansija	14	46	60
2.	Ministarstvo privrede	4	11	15
3.	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede	12	15	27
4.	Ministarstvo pravosuđa i uprave	5	9	14
5.	Ministarstvo trgovine, turizma i saobraćaja	8	9	17
6.	Ministarstvo obrazovanja i nauke	19	24	43
7.	Ministarstvo za kulturu, sport i mlade	3	7	10
8.	Ministarstvo zdravstva	5	5	10
9.	Ministarstvo prostornog uređenja i zaštite okolice	10	11	21
10.	Ministarstvo za boračka pitanja	5	9	14
11.	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i povratak	9	8	17
12.	Ured za zajedničke poslove kantonalnih organa	26	25	51
13.	Ured Premijera	8	3	11
14.	Ured Vlade	2	5	7
15.	Ured za zakonodavstvo	/	2	2
16.	Kantonalna uprava za inspekcijske poslove Tuzlanskog kantona	45	37	82
17.	Kantonalni zavod za pružanje pravne pomoći	4	4	8
18.	Poljoprivredni zavod	8	5	13
19.	Kantonalna uprava za šumarstvo	3	1	4
20.	Kantonalna agencija za privatizaciju	1	1	2
21.	Pedagoški zavod	12	5	17
22.	Zavod za prostorno planiranje i urbanizam	/	1	1
23.	Kantonalna uprava civilne zaštite	12	2	14
24.	Kantonalno pravobranilaštvo	4	7	11
25.	Komisija za koncesije	4	1	5
26.	UKUPNO	223	253	476

Izvor: Ured za zajedničke poslove kantonalnih organa uprave TK

U okviru nadležnosti ministarstava i uprava Tuzlanskog kantona, identificirano je ukupno 248 administrativno-upravnih i drugih postupaka. Svi postupci su objedinjeni u jedinstvenom Registru administrativnih postupaka, koji je dostupan na web stranici Vlade Tuzlanskog kantona i predstavlja potpunu i sveobuhvatnu evidenciju svih administrativnih postupaka koji se provode na nivou ministarstva, ureda, uprava i službi. Registar je uspostavljen u okviru projekta "Unapređenje poslovnog ambijenta s ciljem privlačenja novih investicija", koji je provela Međunarodna finansijska korporacija (IFC), članica Grupacije Svjetske banke.

Tabela 9. Broj administrativno-upravnih i drugih postupaka

Ministarstva/uprave	Broj administrativnih postupaka
1. Ministarstvo privrede	13
2. Ministarstvo obrazovanja i nauke	26
3. Ministarstvo za kulturu, sport i mlade	10
4. Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede	24
5. Ministarstvo pravosuđa i uprave	5
6. Ministarstvo prostornog uređenja i zaštite okolice	15
7. Ministarstvo trgovine, turizma i saobraćaja	43
8. Ministarstvo unutrašnjih poslova	52
9. Ministarstvo za boračka pitanja	9

10	Ministarstvo za rad i socijalnu politiku	4
11	Ministarstvo zdravstva	24
12	Pedagoški zavod Tuzlanskog kantona	3
13	Ured za zajedničke poslove kantonalnih organa	1
14	Kantonalna uprava civilne zaštite	8
15	Kantonalna uprava za inspekcijske poslove	4
16	Komisija za koncesije	7
	UKUPNO	248

Izvor: Registar administrativnih postupaka Tuzlanskog kantona

2.3.6. Fiskalni kapacitet Tuzlanskog kantona

2.3.6.1. Analiza budžeta i projekcije finansiranja realizacije strategije razvoja

Procjena finansiranja Strategije razvoja Tuzlanskog kantona za razdoblje 2021.-2027. godine pripremljena je uzimajući u obzir: trend izdvojenih sredstava u prethodnih 5 godina, Budžet za tekuću godinu i projekcije Budžeta (DOB-a) za period 2021.- 2023. godinu, očekivana dopunska sredstva iz ostalih eksternih izvora, očekivani blagi rast prosječnih izdvajanja za razvojne projekte, te ograničenja u pogledu akumuliranih obaveza i zaduženosti kao i drugih rizika.

U razdoblju prethodnih 5 godina (2016.-2020. godine), gdje za prve četiri godine koristimo pokazatelje iznosa realiziranih sredstava, a za petu godinu projicirani pokazatelj iznosa sredstava, za implementaciju razvojnih prioriteta i/ili kapitalnih/infrastrukturnih investicija se ukupno izdvojilo blizu 465 mil KM iz Budžeta TK i eksternih izvora, i to prosječno blizu 92 mil. KM godišnje. Iz Budžeta TK je izdvojeno ukupno blizu 151 mil KM, godišnje u prosjeku preko 30 mil KM, iz eksternih izvora preko 275 mil KM, prosječno 55 mil KM. U pogledu Budžeta za 2020. godinu, za implementaciju razvojnih prioriteta i/ili kapitalnih/infrastrukturnih investicija je okvirno predviđeno blizu 52 mil KM dok je iz eksternih izvora predviđeno oko 150 mil KM. Trenutni podaci ukazuju da je tokom 2020. godine došlo do značajnih izmjena trenda realizacije izdvajanja za financiranje razvojnih prioriteta i/ili kapitalnih/infrastrukturnih investicija u odnosu na prethodne godine.

U pogledu projekcije DOB-a za 2021. i 2023. godinu, za kapitalne projekte i ostale investicione značajne projekte je okvirno predviđeno 42 miliona KM. Kada je riječ o finansijskom stanju Tuzlanskog kantona, na osnovu podataka iz konsolidiranog godišnjeg obračuna Kantona, ukupne obaveze Kantona na dan 31.12.2019. godine iznose 84,5 miliona KM, pri čemu na kratkoročne obaveze otpada iznos 61 milion KM a na dugoročne iznos od 23,5 miliona KM. Za servisiranje kreditnih obaveza u prve tri godine će biti potrebno 13,7 miliona KM. Daljnje pogoršanje i produženje ekonomske krize praćeno još nesagledivim ekonomskim posljedicama izazvanih pandemijom u svijetu svakako da će se odraziti i na Tuzlanski kanton.

Procjena po glavnim izvorima finansiranja razvojnih razvojnih prioriteta, mjera i/ili kapitalnih/infrastrukturnih investicija data je u Tabeli 10. Obzirom na krajnju nepredvidivost trajanja pandemije kao i jačine šokova na ekonomiju koje će ista ostaviti, ističemo izuzetno visok nivo rizika po ostvarenje projiciranih iznosa, dodatno uz uobičajne rizike koji prate realizaciju pretpostavljenih prihoda, prvenstveno krajnje ishode makroekonomskih pretpostavki.

Tabela 10. Pregled procjene po glavnim izvorima finansiranja za period 2021.-2027. godine

Izvori finansiranja Strategije razvoja TK	Okvirna procjena po godinama (miliona KM)							UKUPNO
	2021.	2022.	2023.	2024.	2025.	2026.	2027.	2021.-2027.
BUDŽET TK	52	53	55	62	62	62	62	408
VANJSKI IZVORI	45	46	48	51	51	52	52	345
Iz eksternih izvora (<i>krediti JLS, entiteti, država, javna preduzeća i privatni izvori</i>)	42	43	44	46	46	47	47	315
Iz eksternih izvora (<i>IPA, donatori i ostalo</i>)	3	3	4	5	5	5	5	30
UKUPNO	97	99	103	113	113	114	114	753

Najviše sredstava za implementaciju razvojnih razvojnih prioriteta i/ili kapitalnih/ infrastrukturnih investicija u periodu 2016.-2019. godina izdvojeno je za sektor razvoja okoliša odnosno 107,3 miliona KM ili 41,2% u okviru koga su podržani razvojni projekti iz okoliša i infrstrukturnog razvoja, zatim za društveni sektor 91 milion KM ili 34,9% , i najmanje sredstava za ekonomski razvoj 62,7 miliona KM ili 24 %. Uzimajući u obzir trendove iz ranijeg perioda, strukturu finansiranja strateških ciljeva, prioriteta i mjera u Strategiji razvoja Federacije BiH za period 2021.-2027- godina, definisane strateške ciljeve, prioritete i mjere u Strategiji razvoja Tuzlanskog kantona za period 2021.-2027. godina, nastojanja da se osnaži ekonomski sektor predložena je okvirna raspodjela finansiranja po razvojnim oblastima (Tabela 11).

Tabela 11. Prijedlog okvirne raspodjele finansiranja po razvojnim oblastima

Ekonomski razvoj (u 000 KM)	Društveni razvoj (u 000 KM)	Održivi infrastrukturni razvoj i zaštita okoliša (miliona KM)	Ukupno (u 000 KM)
358	218	177	753
47,50%	29,00%	23,50%	100,00%

2.4. SWOT analiza i strateško fokusiranje

U ovom dijelu daje se pregled unutrašnjih i spoljnih faktora koji mogu i/ili imaju uticaj na razvoj Tuzlanskog kantona, korištenjem alata SWOT matrica odnosno primjenom SWOT analize koja daje pregled snaga i slabosti iz unutrašnjeg okruženja, te prilika i prijetnji iz spoljnog okruženja.

Tabela 12. SWOT matrica

	SNAGE (Strengths – S)	SLABOSTI(Weaknesses - W)
UNUTRAŠNJE OKRUŽENJE	<ul style="list-style-type: none"> - Povoljan položaj Tuzlanskog kantona (blizina granice sa EU, blizina granice sa Republikom Srbijom, te pristup transportnim koridorima prema Centralnoj Evropi, Turskoj i Bliskom Istoku) - Bogatstvo prirodnih resursa (šume, rijeke, minerali, rude) - Orjentiranost prema izvozu preduzeća sa područja TK (1/4 izvoza FBiH) - Respektabilan broj poslovnih zona i poduzetničkih potpornih institucija (u svim lokalnim zajednicama TK uspostavljene poslovne zone) - Snažna prerađivačka industrija Tuzlanskog kantona zasnovana na vlastitim resursima i snažno orijentisana ka izvozu - Povoljni prirodni uslovi za razvoj poljoprivredne proizvodnje - Prisustnost obilja turističkih atrakcija na cijelom području Kantona - Područje Zaštićenog pejzaža Konjuh-dragulj prirode u sjeveroistočnoj Bosni - Raznovrsnost obrazovne ponude srednjeg i visokog obrazovanja - Razvijenost zdravstvene infrastrukture (dovoljan broj domova zdravlja, područnih ambulanti, kliničkih centara i bolnica i postojanje obučanih i stručnih zdravstvenih radnika i timova porodične medicine) - Razvijena mreža Centara za socijalni rad i socijalnih ustanova sa specijaliziranim programima psihosocijalnih usluga - Prisutnost velikog broja organizacija civilnog društva (mešunarodnih i lokalnih NVO) i njihova osposobljenost da apliciraju na međunarodne projekte - Postojanje Prostornog plana Tuzlanskog Kantona 2015.-2025. (ažuriran 2017.g.) - Značajan obuhvat stanovništva vodosnadbijevanjem, električnom energijom, značajne površine pokrivene javnom rasvjetom - Postojanje i razvojni potencijali Međunarodnog aerodroma Tuzla kojim upravlja Tuzlanski kanton, koji omogućava razvoj i putničkog i kargo avio saobraćaja - Značajni energetske kapaciteti iz tradicionalnih izvora koji nadmašuju potrebe Kantona, te značajni potencijali za razvoj solarne energije - Postojanje stručne i organizacione baze za planiranje i primjenu mjera energetske efikasnosti (projekti, analize, studije, sertifikacija), prvenstveno u sektorima javne rasvjete i zgradarstva 	<ul style="list-style-type: none"> - Nepovoljni demografski trendovi (negativan prirodni priraštaj, povećanje udjela starijeg stanovništva u ukupnom broju stanovnika, smanjenje broja stanovnika na području Kantona) - Nedovoljno razvijen poduzetnički ambijent otežan pristup kapitalu za osnivanje, rast i razvoj obrta i MSP, nepostojanje i/ili neadekvatna zakonska regulativa u oblasti MSP-a i obrta, spori i dugotrajni sudski i administrativni postupci) - Nedovoljno diverzificirana poduzetnička infrastruktura (preovladavaju poslovne zone) uz mali broj i/ili izostanak naučno-tehnoloških parkova, cenatar kompetencija i dr. - Prisustvo "sive ekonomije" koja šteti razvoju poslovnog okruženja - Nedovoljna digitalizacija, inovativnost i konkurentnost poslovnih subjekata TK - Usitnjenost poljoprivrednih parcela, niska produktivnost proizvođača, nesigurnost otkupa - Neodrživo upravljanje šumskim resursima - Neprepoznatljivost Tuzlanskog kantona kao jedinstvene turističke destinacije - Nerazvijena turistička infrastruktura - Nedostatak kvalifikovane radne snage u svim djelatnostima, uz istovremeno visok broj nezaposlenih osoba koje ne mogu naći zaposlenje - Nedovoljna usklađenost programa obrazovnih institucija i potreba tržišta rada - Nedovoljna ulaganja u razvoj nove i obnovu/adaptaciju postojeće infrastrukture na svim oblastima uključujući obrazovanje, zdravstvo, kulturu i sport - Nedovoljan stepen digitalizacije obrazovnog sistema i nerazvijene informatička pismenost nastavnog osoblja - Zastarjelost postojeće i nedostatak savremene medicinske dijagnostičke opreme - Nedostatak sportskih terena i objekata (zatvorenih bazena, savremenih stadiona, sportskih dvorana itd.), i nedovoljno razvijena postojeća sportska infrastruktura u odnosu na evropske standarde - Nedovoljno iskorišteni kapaciteti NVO sektora, posebno u namicanju sredstava - Nivo razvijenosti i struktura cestovne i željezničke infrastrukture ne omogućavaju veći stepen integracije saobraćajne infrastrukture Tuzlanskog kantona sa drugim sistemima unutar BiH i okruženja - Nepostojanje katastra Klizišta i centralnog informacionog sistema za Realno praćenje rizika od prirodnih i drugih nesreća - Veliki broj klizišta koje klizanjem tla ugrožavaju mnoge građevinske i infrastrukturne objekte, pa i čitava naselja. - Nedovoljan nivo digitaliziranosti javnih usluga - Izrazito narušena kvaliteta zraka, te nepostojanje dovoljno mjernih stanica za praćenje zagađenosti

		zraka i nepostojanje adekvatnih preventivnih mjera za smanjenje zagađenosti zraka.
	PRILIKE (Opportunities - O)	PRIJETNJE (Threats – T)
VANJSKO OKRUŽENJE	<ul style="list-style-type: none"> - Razvoj naučno-tehnoloških parkova kao preduvjet za snažniji razvoj privrede Tuzlanskog kantona - Razvoj tri ključne oblasti kroz koncept “pametne specijalizacije” sa ciljem povećanja konkurentnosti u regiji - Mogućnosti internacionalizacije poslovanja i umrežavanja sa BH dijasporom radi transfera znanja i tehnologija, te jačanja izvoznog materijala - Potencijali za razvoj Tuzlanskog kantona kao održive turističke destinacije promovišući biciklizam, adrenalinske i avanturističke sportove - Rastući interes za organskim poljoprivrednim kulturama - Razvoj sektora informacionih tehnologija i digitalizacije poslovanja - Mogućnosti koje nudi međuopćinska, regionalna i međudržavna saradnja. - Postojanje pristupnih fondova EU i međunarodnih razvojnih agencija i institucija koji nude priliku za namicanje finansijskih sredstava za realizaciju strateških intervencija u svim oblastima - Razvojni programi koje provodi UNDP BiH usmjereni na razvoj lokalnih zajednica - Uvođenje privatne zdravstvene prakse u zdravstveni sistem; - Izrada Strategije razvoja FBiH 2021.-2027. i postojanje sektorskih strategija i akcionih planova usmjerenih na društveni razvoj i socijalno uključivanje, te u sektoru okoliša - Reforme u energetsom sektoru i liberalizacija tržišta snabdijevanja električnom energijom 	<ul style="list-style-type: none"> - Politička i sigurnosna nestabilnost u BiH, nepovoljna zakonska regulativa za investitore - Pandemija COVID19 i njen negativni uticaj na cjelokupni razvoj kantona - Neadekvatan odgovor države BiH na pojavu migrantske krize - Trend odlaska mladih ljudi i cijelih porodica sa područja Tuzlanskog kantona koji rezultuje odlivom stručnog ekonomskog, medicinskog, ali i ostalog kadra sa područja Kantona - Neefikasna komunikacija Kantona sa višim nivoima vlasti (i obratno) po pitanju društvenog razvoja što rezultuje u sporoj izgradnji ili obnovi društvene infrastrukture - Rizik od prirodnih nesreća poput poplava, klizišta i požara je visok na području Tuzlanskog kantona - Izgradnja elektroenergetskih postrojenja (Blok 7 Termoelektrane Tuzla, Termoelektrana Banovići);

2.5. Strateško fokusiranje

Uspješnost razvoja Tuzlanskog kantona mjeriti će se sposobnošću da se prevladaju uočene slabosti i prijetnje bržem rastu, ali isto tako i da se iskoriste razvojni potencijali koji nesumnjivo postoje. U tom smislu predložena su sljedeća strateška i dugoročna opredjeljenja Tuzlanskog kantona, odnosno strateški fokusi:

Tabela 13. Strateški fokusi

1.	Održiv ekonomski razvoj na pravcu zelene tranzicije i digitalne transformacije
2.	Razvoj inkluzivnog, prosperitetnog i modernog društvenog sektora
3.	Resursno efikasan i održiv infrastrukturni i prostorni razvoj u funkciji zaštite okoliša
4.	Efikasna javna administracija u funkciji unapređenja kvaliteta života građana i privlačenja investicija u svim aspektima razvoja

Strateški fokus 1. Održiv ekonomski razvoj na pravcu zelene tranzicije i digitalne transformacije

Ublažavanju negativnih ekonomskih posljedica izazvanih COVID 19 pandemijom biti će prvi veliki izazov ekonomskom razvoju Tuzlanskog kantona u periodu implementacije strategije. Čini se najvažnijim donijeti odgovarajuće politike i mjere kako bi se ublažio negativni ekonomski i socijalni učinak COVID 19 pandemije i učinila privreda Kantona održivom, otpornijom i bolje pripremljenom za izazove i mogućnosti zelene tranzicije i digitalne transformacije koja treba doprinijeti jačanju malih i srednjih poduzeća i industrije. Zelena tranzicija i digitalna transformacija su označeni kao glavni pokretači oporavka i dugoročnog rasta Europske unije, a Tuzlanski kanton svjestan značaja tržišta i integracija Europske Unije za konkurentnost privrede i industrije kantona će u narednom periodu uskladiti svoj ekonomski razvoj s pravcima zelene tranzicije i digitalne transformacije. Obnovljivi izvori energije i zelena energetska tranzicija te smanjenje emisija štetnih plinova prije svega CO2 tako postaju snažan izazov za održivi ekonomski razvoj a naročito u kontekstu početka izgradnje novih termoenergetskih kapaciteta u Tuzlanskom kantonu.

Prerađivačka industrija jedan je od sektora s najvećim brojem poslovnih subjekata i ukupnoj zaposlenosti i čini najveći udio u ukupnom izvozu kantona. Zbog navedenih razloga prerađivačka industrija mora biti najvažniji oslonac privrede kantona i njegova strateška odrednica. Konkurentan i efikasan industrijski sektor ovisi o sposobnosti industrije da se neprekidno prilagođava i reagira na promjene koje se događaju oko nje. Potrebno je usmjeravati aktivnosti na strukturne reforme i prilagođavati se potrebama i zahtjevima tržišta. Važna je i uloga i koordinacija vlada TK i F BiH čiji je zadatak unapređivati uslove za odvijanje spomenutih aktivnosti, intervenirati samo u slučaju tržišnog neuspjeha i tako doprinijeti efikasnijem funkcioniranju tržišta i stvaranju povoljnog poduzetničkog okvira.

Održiva poljoprivreda je bitan segment ukupnog razvoja ruralnih sredina Tuzlanskog kantona, koji se razvija kroz uspostavljanje i razvoj konkurentnih oblika proizvodnje i konkurentnih poljoprivrednih gazdinstava, zaštitu i očuvanje poljoprivrednog zemljišta i okoliša, i uklopljenost u ciljeve ukupnog razvoja lokalne zajednice. Održiv razvoj poljoprivrede podrazumijeva restrukturiranje i diverzifikaciju postojeće poljoprivredne proizvodnje i poljoprivrednih gazdinstava, u cilju njihovog usklađivanja sa standardima EU, povećavanja kvalitete i produktivnosti, razvoja konkurentnosti i osposobljavanja za nastupanje na otvorenom tržištu u procesu pristupanja Europskoj uniji. Poljoprivreda, nadalje, predstavlja važan element ruralnog turizma koji daje puni doprinos ukupnom razvoju ruralnih sredina i lokalne zajednice u cjelini.

Respektabilan broj poslovnih zona i poduzetničkih potpornih institucija već su rezultirali privlačenjem stranih investicija u sve gradove i općine kantona. Ohrabren postignutim rezultatima Tuzlanski kanton će nastaviti podržavati izgradnju poslovnih zona i poduzetničkih potpornih institucija i nastojati svoje politike i programe vertikalno uskladiti sa jedinicama lokalne samouprave i Federacije BiH kako bi se ostvarili veći efekti. Podrška izgradnji savremeno opremljenim poslovnim zonama namijenjenih preduzećima usmjerenim na razvoj i primjenu novih tehnologija na pravcima zelene tranzicije i digitalne transformacije i stvaranja oaza za domaće i ino investitore sa posebnim fokusom na dijasporu će zauzimati važno mjesto u politikama održivog ekonomskog razvoja. Razumijevajući važnost naučno-tehnoloških parkova za umrežavanje resursa univerziteta, privrednika i investitora i

njihov doprinos poticaju osnivanja novih preduzeća, zapošljavanju i podizanja konkurentnosti postojećih malih i srednjih preduzeća, kanton će uložiti značajnu podršku za njihovo osnivanje.

Strateški fokus 2. Razvoj inkluzivnog, prosperitetnog i modernog društvenog sektora

Kvaliteta života stanovnika Tuzlanskog kantona uveliko je određena kvalitetom javnih usluga i društvene infrastrukture. U nastupajućem planskom periodu ovakav razvoj zasnivati će se na unapređenju obrazovnog nivoa, očuvanju zdravlja stanovništva, odnosno potpunijem zadovoljavanju zajedničkih potreba stanovništva po obimu, kvaliteti i dostupnosti.

U prvom redu, kvalitetno obrazovanje podrazumijeva stjecanje znanja i vještina, ne samo stručnih, već i životnih, uvažavajući osnovne principe cjeloživotnog učenja. Ključno je pratiti razvoj, ali i učestvovati i biti dio inicijativa koje su u funkciji unaprijedjenai modernizacije (digitalizacije) životnog okruženja.

Za takvo obrazovanje potrebno je razvojne inicijative usmjeriti na moderniziranje nastave i nastavnog procesa koji se usaglašen sa potrebama tržišta rada, i koja potiče mobilnost učenika i nastavnika i omogućava kvalitetnu saradnju sa ključnim nacionalnim i internacionalnim akterima. Neophodno je osigurati kvalitetnu informaciono-komunikacijsku podršku koja će voditi ka savremenoj digitalizaciji nastavnih procesa i pružanja kvalitetnih usluga na svim nivoima obrazovanja. Ulaganjem u obrazovnu infrastrukturu i razvoj ljudskih potencijala, primarno nastavnika, opremanjem naučno istraživačkih kabineta i laboratorija, osnivanjem naučno-tehnoloških parkova, stvoriće se temelji budućeg savremenog društva.

Uz obrazovanje, potrebno je promovisati razvoj zdravstva, socijalnih usluga, njegovanje kulture, ali i kulturno – historijskog nasljeđa - te multidisciplinarnih i inovativnih pristupa u rješavanju definisanih društvenih izazova – posebno u segmentu upravljanja sigurnosti svih građana. Glavne razvojne potrebe u sektoru zdravstvene zaštite i socijalnih usluga su: moderniziranje tehnološke opreme za dijagnostiku i liječenje, informatizacija zdravstvenog sistema i sistema socijalne zaštite, unaprijeđenje socijalnih usluga kroz jačanje zakonodavnih i regulatornih okvira.

Potencijal za razvoj navedenih segmenata društvenog djelovanja je velik, a potrebno je usmjeriti se na umrežavanje vladinog i nevladinog sektora, osigurati ažuran registar evidencije istih, te osigurati finansijsku podršku razvoju organizacija civilnog društva i organizacija koje djeluju pri ustanovama u kulturi, umjetnosti i sportu. Poseban fokus potrebno je staviti na izgradnju njihovih kapaciteta za namicanje sredstava, kako od strane viših nivoa vlasti, tako i od drugih nacionalnih i međunarodnih razvojnih fondova.

Razvoj inkluzivne i prosperitetne društvene infrastrukture namijenjene poboljšanju kvalitete života svih građana, uz poštivanje principa očuvanja okoliša strateški je važno za buduću sveukupnu razvijenost Tuzlanskog kantona, i povezivanje u regiji i šire. Ponajprije se to odnosi na stvaranje prostornih, privrednih i društvenih uslova za život i rad kroz daljnju izgradnju komunalne infrastrukture, izgradnju i poboljšanje saobraćajne mreže, te posebno provođenje mjera zaštite okoliša, a sve na načelima održivog razvoja.

Strateški fokus 3. Resursno efikasan i održiv infrastrukturni i prostorni razvoj u funkciji zaštite okoliša

Bogati prirodni resursi Tuzlanskog kantona imaju velik potencijal za rast ekonomije temelje na održivom korištenju dostupnih resursa, kako prirodnih tako i resursa iz obnovljivih/recikliranih izvora. Eksploatacijom ruda i njihovim korištenjem primarno u energetske sektoru za dobijanje električne i toplotne energije, rezultiralo je visokim zagađenjem zraka, tla i vodnih resursa, te su prioritetne razvojne potrebe u ovom sektoru proširenje sistema za praćenje kvalitete zraka na područje cijelog kantona, zatim uspostava sistema monitoringa kvalitete tla i vodnih resursa. Od ključne važnosti je finalizirati registar/katastar ključnih zagađivača na području TK kao i katastre klizišta i vodnih/izvorišnih potencijala, a sve kako bi se zaštitio okoliš i smanjio rizik od prirodnih i drugih nesreća.

Potrebno je raditi na izradi elaborata zaštite prirodnih i kulturno-historijskih područja i spomenika, kako bi se sačuvala bioraznolikost i ekološki sustavi visoke vrijednosti, te jačati upravljanje i podršku područjima od iznimne važnosti za bioraznolikost i razvoj, kao što je ZP Konjuh. Istovremeno sa zaštitom, postoji veliki potencijal korištenja ovih (ali i novih) područja u svrhu turizma koji se zasniva na usluzi pristupa očuvanoj prirodnoj, biološkoj, kulturno-historijskoj i ekološko-vegetacijskoj baštini, kao npr. avanturistički i biciklistički turizam. Potencijal čistog okoliša moguće je razviti kroz razvoj zaštićenih područja, eko-turizam i eko poljoprivredu ekološkom proizvodnjom hrane.

Izgradnja nove i modernizacija postojeće javne infrastrukture mora pratiti rastuće potrebe stanovništva i privrede za većim obimom usluga koje trenutno koriste, ali i zadovoljiti nove zahtjeve koji se javljaju kao posljedica klimatskih promjena i promjena u ekonomskom okruženju. U tom kontekstu potrebno je povećati obuhvat stanovništva javnim sistemom vodosnabdjevanja kao i sistemom odvodnje otpadnih voda, dok bi se sistemi za tretman otpadnih voda (iz urbanih područja i privrede) trebali implementirati na svim općinama i gradovima TK. Uspostavljanje monitoringa kvalitete pijaće vode i zaštita postojećih izvorišta je od ključnog značaja za unapređenje kvaliteta usluga građanima.

Neophodna je sanacija i revitalizacija jezera Modrac kao najznačajnijeg resursa tehničke i pitke vode na Kantonu, i ključnog resursa koji može katalitički ubrzati razvoj Kantona u svim segmentima (ekonomski potencijal, turistički potencijal, zaštita vodne bioraznolikosti, potencijal povećanja ribljeg fonda itd.).

Razvojne potrebe u području upravljanja otpadom trebaju biti usmjerene na povećanje obuhvata domaćinstava koje su uključene u sistem prikupljanja i razdvajanja otpada. Smanjenje divljih deponija i uspostava regionalnih sanitarnih deponija su neophodne za budući razvoj TK.

Uvažavajući činjenicu da je jedan od nosilaca razvoja Kantona energetske sektor, okosnica djelovanja u ovoj oblasti u narednom periodu morala bi biti optimizacija korištenja energije uz intenziviranje primjene obnovljivih izvora energije i što dosljedniju primjenu principa energetske efikasnosti. Kako bi se udio individualnih ložišta smanjio i time doprinijelo održivom korištenju prirodnih resursa i smanjenju zagađenja okoliša, potrebno je povećati obuhvat stanovništva organizovanim sistemom snabdjevanja toplotnom energijom, ali i osigurati ujednačenije pokrivanje teritorije Kantona sistemima daljinskog grijanja.

Kvalitetna saobraćajna povezanost Kantona osnovni je preduslov za njegov integrirani i održivi razvoj lako se kontinuirano ulaže u razvoj cestovne infrastrukture, potrebe za širenjem cestovne mreže, spajanje na koridor Vc i izgradnja brzih cesta i zaobilaznica prema centralnoj i sjevernoj BiH su od izuzetnog značaja za saobraćajnu deblokadu Tuzlanskog kantona. Potrebno je razvoj cestovne mreže uravnotežiti na svim dijelovima Kantona, te isti kvalitetno povezati sa Međunarodnim aerodromom Tuzla. S druge strane, zračni promet robe i putnika je u posljednjim godinama zauzeo važno mjesto u

potencijalima razvoja TK. Nastavak ulaganja u proširenje kapaciteta Aerodroma je od izuzetnog značaja za privredu i društveni razvoj Tuzlanskog kantona. Pored razvoja saobraćajne infrastrukture, potrebno je razmotriti i razvoj održivog transporta kroz izgradnju povezivanje biciklističkih staza na cijeloj teritoriji TK.

Strateški fokus 4. Efikasna javna administracija u funkciju unapređenja kvaliteta života građana i privlačenja investicija u svim aspektima razvoja

Efikasna javna administracija jedna je od ključnih pretpostavki ostvarenja razvojnih prioriteta i strateških pravaca razvoja Tuzlanskog kantona. Zaostajanje javne administracije u praćenju savremenih trendova i jačanju kapaciteta koji će omogućiti efikasnu realizaciju planiranih prioriteta i mjera može u značajnoj mjeri negativno utjecati na razvojne efekte.

Digitalizacija i jačanje kapaciteta zaposlenika organa javne uprave u Tuzlanskom kantonu stvorice pretpostavke za unapređenje poslovnog okruženja ali i proces pružanja javnih usluga za građane, a sa druge strane omogućiti i efikasnije namicanje vanjskih izvora sredstava za finansiranje razvojnih prioriteta TK. U tom kontekstu stvorili bi se i kvalitetniji preduslovi za privlačenje investicija na područje Kantona.

Od posebnog značaja je i unapređenje kvaliteta i transparentnosti javne uprave, te uspostava racionalne i funkcionalne organizacije javne uprave koja će otkloniti nepotrebno trošenje resursa, a istovremeno biti sposobna raditi na realizaciji identifikovanih i definisanih prioriteta razvoja Tuzlanskog kantona.

Optimalno korištenje resursa kantonalnih organa uprave je još jedna od oblasti na koju je potrebno fokusirati napore u narednom planskom periodu, kako bi se sredstva usmjerila ka jačanju kapaciteta za kvalitetnije pružanje javnih usluga.

Strateški fokus 5. Digitalizacija ekonomije i javnih usluga

Ukoliko se razmotre svi prethodni fokusi, može se zaključiti da je digitalizacija ekonomskog sektora i javnih usluga, ključna za budući razvoj Tuzlanskog Kantona, naročito u ovom periodu koji predstavlja prelaz iz post industrijskog društva u digitalno društvo. Digitalizacija tj. inteligentno povezivanje ljudi, procesa, podataka i stvari je ključno za održavanje produktivnosti i konkurentnosti ekonomije, razvoj inovacija i stvaranje radnih mjesta. Ona će omogućiti preobrazbu ekonomije i osigurati osnovu za postizanje dugoročnog rasta. Pored toga što se za razvoj digitalnog društva mora obezbjediti digitalna infrastruktura, mora se osigurati i obrazovanje javnosti tj. unaprijediti digitalne vještine stanovništva i ohrabriti firme da koriste nove tehnologije.

U tom kontekstu poseban fokus treba biti na razvoju digitalne infrastrukture i širokopojasnog interneta, uspostaviti normativni okvir koji će omogućiti poslovnim subjektima lakše poslovanje i pružanje online javnih usluga građanima i digitalizaciju javne uprave. Od izuzetne važnosti je "mapirati IKT mrežu" na području Kantona, te izraditi i implementirati Akcioni plan razvoja širokopojasne infrastrukture na cijeloj teritoriji Kantona, u skladu sa Strategijom razvoja širokopojasnog pristupa internetu u BiH, kako bi se osiguralo održivo i konkurentno privredno i društveno digitalno okruženje. To podrazumijeva uvođenje tehnologija nove generacije brzog i ultra brzog interneta, korištenje širokog radiofrekventnog spektra za razvoj mobilnih komunikacija (potpuna implementacija 4G i uspostava 5G+ okruženja), te razvoj interoperabilnih aplikacija.

2.6. Vizija razvoja i strateški ciljevi, sa indikatorima

U ovom dijelu Strategije razvoja Tuzlanskog kantona za period 2021.-2027. godina daje se razvojna perspektiva Kantona ogleđana u viziji Kantona i izvan vremenskog horizonta ove strategije. Strateški cilj je cilj najvišeg nivoa koji utječe na sveukupni pravac razvoja i predstavlja jasan smjer kretanja u dugoročnom periodu. Strategija razvoja Tuzlanskog kantona temelji se na tri strateška cilja, koji osiguravaju sinergijske efekte između ekonomskog i društvenog razvoja te zaštite okoliša.

2.6.1. Vizija razvoja

Vizija razvoja predstavlja težnju, dugoročnu namjeru, pravac djelovanja i poželjno stanje u budućnosti. Članovi Kantonalnog odbora za razvoj razmatrali su Viziju razvoja Tuzlanskog kantona za period 2016.-2020. godina i zaključili da je tada definirana Vizija u svim svojim elementima i dalje aktuelna i da odgovara postojećem stanju i promjenama u okruženju, te prihvaćeno da u strateškom periodu 2021.-2027. godina ostane nepromijenjena. U tom smislu, Vizija razvoja Tuzlanskog kantona je predstavljena kao:

„Tuzlanski kanton - otvorena, ekonomski atraktivna i društveno dinamična evropska regija, koja na prepoznatljiv način osigurava spoj industrijske tradicije, održivog razvoja i kvalitete života, poštovanja ljudskih prava i rodne ravnopravnosti stanovništva koje u njemu boravi, radi i investira.“

2.6.2. Strateški ciljevi, sa indikatorima

Strateški ciljevi Tuzlanskog kantona su usklađeni sa nacrtom Strategije razvoja FBiH i Okvirom za ciljeve održivog razvoja u BiH, kojim se utvrđuju zajednički podciljevi i indikatori za sve nivoe vlasti u BiH (zajednički minimum) te usmjeravaju budući procesi strateškog planiranja.

Tabela 14. Strateški ciljevi Tuzlanskog kantona

1.	Dinamičan i održiv ekonomski razvoj u povoljnom poslovnom okruženju
2.	Razvijen inkluzivni i prosperitetni društveni sektor sa jednakim pravima za sve građane
3.	Resursno efikasan i održiv infrastrukturni razvoj

Strateški cilj 1. Dinamičan i održiv ekonomski razvoj u povoljnom poslovnom okruženju

Umreženost djelovanja velikog broja faktora (ljudskih resursa, prirodnih dobara, kapitala, tehnologija) koji se međusobno razlikuju po prirodi, značaju i intenzitetu u procesu ostvarivanja rezultata i u narednom periodu će predstavljati polugu ekonomskog razvoja Tuzlanskog kantona koga obilježava opredjeljenost usklađivanju održivog ekonomskog razvoja kantona s pravcima zelene tranzicije i digitalne transformacije. Sedmogodišnji period za koji se postavlja ovaj cilj će biti obilježen rastućim zahtjevima za novim tehnologijama koje će omogućiti stvaranje novih proizvoda, usluga, tržišta i novih poslovnih modela. Biće to dinamičan period u kome će se oblikovati nove vrste poslova koji još ne postoje i kojima su potrebne vještine koje mi još nemamo, a oni će podrazumijevati pomjeranje s linearne proizvodnje na cirkularnu ekonomiju. Povećanje ulaganja u istraživanje, inovacije i modernu infrastrukturu pomoći će u kreiranju proizvoda i usluga s visokom dodanom vrijednosti, razvoju novih proizvodnih procesa i otvaranju radnih mjesta u tom procesu. Posebno će biti važna povećana ulaganja u istraživanje i primjenu tehnologije, u područjima kao što

su umjetna inteligencija, 5G, analiza podataka i metapodataka čime će se stvarati pretpostavke za konkurentost preduzeća i njihovo uklapanje u globalne lance vrijednosti.

Imperativ podizanja nivoa konkurentosti radi opstanka i održivosti privrede treba rezultirati razvijanjem konkurentog poslovnog okruženja. Razumijevajući potrebu kreiranja povoljnog poslovnog ambijenta u kome će poduzetnici svoje ideje pretvarati u akcije i osnivati nova preduzeća, a preduzeća svih veličina napredovati i rasti, Tuzlanski kanton će nastaviti sa još većim ulaganjima u razvoj savremeno opremljenih poslovnih zona i poduzetničkih potpornih institucija a naročito naučno-tehnoloških parkova. Respektujući postignute rezultate inostranih investitora i njihov doprinos ekonomskom i društvenom razvoju, nastavit će se ulaganjem u stvaranje investicijskih oaza ravnomjerno raspoređenim u gradovima i općinama Tuzlanskog kantona. I dalje će se poticati razvoj preduzeća u prerađivačkoj industriji, poljoprivredi, turizmu kao važnim pokretačima zapošljavanja i prosperiteta privrede i društva. U skladu sa mogućnostima u narednom periodu će biti potican razvoj napredne proizvodnje koja se ogleda u primjeni znanja i inovativne tehnologije za proizvodnju složenih proizvoda i poboljšanju procesa za smanjenje otpada, onečišćenja, potrošnje materijala i potrošnje energije.

Prvi strateški cilj je zasnovan na sljedećim ključnim pretpostavkama:

- *da se, ulaganja u razvoj poduzetništva, osnivanje novih i rast i razvoj postojećih preduzeća u vodećim industrijskim granama vrše ravnomjerno kako bi se osigurao ravnomjeran privredni razvoj kantona, transformacija preduzeća i povećanje konkurentosti na domaćem i ino tržištu;*
- *da se, ulaganja u poslovne zone, potporne poduzetničke institucije s posebnim naglaskom na naučno-tehnološke parkove stvore povoljni uslovi za razvoj preduzeća sposobnih da primijene nove tehnologije i razvoj investicionih lokacija koje će privući investitore (domaće, inozemne i dijasporu) čija preduzeća će kreirati privlačna i atraktivna radna mjesta koja će zaustaviti emigraciju stanovništva iz kantona;*
- *da se, uspostavi dinamično tržište rada i da se umrežavanjem obrazovnog sistema i preduzeća kreiraju kroz dualni sistem obrazuju stručni profili neophodni za korištenje digitalnih tehnologija koje će postati glavni faktor konkurentske prednosti u novoj cirkulirajućoj, zelenoj ekonomiji, a koje će rezultirati većim obimom novostvorene vrijednosti i većim blagostanjem za zaposlene i za građane kantona.*
- *Da se, ulaganjima u istraživanje i razvoj i primjenu tehnologije iskoriste potencijali univerziteta i preduzeća, da se kroz nove oblike umrežavanja i finansiranja (npr. javno-privatna partnerstva) potakne razvoj preduzeća koja će svoje poslovanje pronalaziti u sektorima visokih tehnologija i na taj način stvarati pouzdanu infrastrukturu za rast i razvoj preduzeća u prerađivačkoj industriji, poljoprivredi, turizmu i uslugama.*

Pri definisanju **prvog strateškog cilja** i elemenata koji se odnose na ekonomski razvoj u Strategiji razvoja Tuzlanskog kantona za period 2021.-2027. godine uzet je u obzir i **Okvir za ciljeve održivog razvoja u BiH** koji utvrđuje zajedničke podciljeve i indikatore za sve nivoe vlasti u BiH (zajednički minimum), gdje su definisani elementi relevantni u odnosu na sljedeće razvojne pravce i akceleratorne.

STRATEŠKI CILJ 1 Dinamičan i održiv ekonomski razvoj u povoljnom poslovnom okruženju						
CILJEVI ODRŽIVOG RAZVOJA	PRAVCI RAZVOJA					
	Pametnan rast		Društvo jednakih mogućnosti		Dobra uprava i upravljanje javnim sektorom	
	Akceleratori	Podciljevi	Akceleratori	Podciljevi	Akceleratori	Podciljevi
	Povoljno okruženje za poduzetništvo i inovacije	Povećanje investicija u infrastrukturu istraživanja, razvoja i inovacija u javnom i privatnom sektoru; Mobiliziranje potencijala dijaspore; Globalni lanci vrijednosti; Olakšavanje poslovanja i podrška brzo rastućim firmama	Aktivacija zapošljavanja ranjivih kategorija	Povećanje zapošljivosti nezaposlenih osoba kroz razvoj socijalnog preduzetništva	Efikasan, otvoren, inkluzivan i odgovoran javni sektor	Odgovorna uprava orijentirana na građane
	Pametno upravljanje prirodnim	Održivi turizam	Poboljšanje inkluzivnosti obrazovnih sistema	Smanjenje broja osoba bez znanja i vještina i njihova integracija na tržište rada		
	Zeleni rast i čista energija	Razvoj „zelenih“ vještina i poslova				
	Povećanje investicija u infrastrukturu	Jačati infrastrukturu u oblasti digitalnih tehnologija				

Slika 3. Povezivanje Strateškog cilja 1. sa ciljevima održivog razvoja BiH

Ostvarenje strateškog cilja pratit će se kroz odabrane indikatore uticaja nakon kojih će se moći ocijeniti vrsta i stepen promjena u okruženju. Tabela sumira indikatore za koje su definisane početne i ciljne vrijednosti ostvarenja strateških ciljeva.

Tabela 15. Indikatori(uticaja) realizacije Strateškog cilja 1.

STRATEŠKI CILJ 1	Indikator (uticaja)	Izvor	Polazna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)
DINAMIČAN I ODRŽIV EKONOMSKI RAZVOJ U POVOLJNOM POSLOVNOM OKRUŽENJU	Nivo razvijenosti – indeks/rang	FZZPR	0,81 (6)	1,1 (3)
	Radno sposobno stanovništvo (15-64)	FZZPR	307.156	320.000
	Broj poslovnih subjekata – broj sa stanjem 31.12.	FZZPR	21.021	22.000
	Pokrivenost uvoza izvozom (%)	FZZPR	88,3	95

*FZZPR - Federalni zavod za programiranje razvoja

Strateški cilj 2. Razvijen inkluzivni i prosperitetni društveni sektor sa jednakim pravima za sve građane

Inkluzivan društveni razvoj je razvoj koji jača povjerenje u društvu, osobnu i ekonomsku sigurnost i dinamičnost, pravedniju raspodjelu dohotka, bolju socijalnu i političku koheziju (posebice uključivanjem marginaliziranih skupina), bolji pristup odgoju, obrazovanju, obuci i nauci, bolje prilike za sticanje znanja, vještina i kompetencija potrebnih za 21. vijek, te dobro mentalno i javno zdravlje.

Obrazovanje i zdravlje imaju ključnu ulogu u razvoju ljudskog kapitala, nužnog za ubrzan ekonomski razvoj. No, oni su ne samo važni inputi (jer doprinose povećanje produktivnosti i proizvodnje) nego i važni outputi jer izravno utiču na ljudsko blagostanje.

Zdravlje i obrazovanje se neće popravljati automatski, s ubrznim rastom i povećanjem dohotka. Nužna je aktivna politika za dostizanje optimalne veličine investicija u obrazovanje i zdravlje, koja pri tome posebno pazi da ne dolazi do distorzija i jačanja društvenih nejednakosti. Unapređenje obrazovanja postiže se s fokusom na razvoj kapaciteta nastavnika, modernizaciju/digitalizaciju škola i nastavnih procesa, kao i efikasan sistem cjeloživotnog učenja koji će biti podrška nezaposlenima i ranjivim skupinama za uključivanje na tržište rada, poštujući načela društva jednakih mogućnosti i inkluzije. Unapređenje pristupa i kvaliteti usluga zdravstvene zaštite i socijalnih usluga temelji se na efikasnijoj organizaciji rada sistema podržanog informatizacijom poslovnih procesa, boljom opremljenošću medicinskom tehnologijom i ulaganjem u strateški pristup zadržavanju postojećeg osoblja.

Aktiviranje boljeg dijaloga Vlade s organizacijama civilnog društva i uspostava systemske podrške za djelovanje udruženja u ulozi je praćenja transparentnosti rada javne uprave i borbe za jednaka prava svih građana, uključujući prava ranjivih skupina.

Drugi strateški cilj je zasnovan na sljedećim ključnim pretpostavkama:

- *da se, poštujući komparativne prednosti TK, pristupi strateškom razvoju obrazovanja, posebno visokog obrazovanja, te zdravstva, socijalnih usluga i sportsko-kulturnih sadržaja na ravnomjran, ravnopravan i dosljedan način za sve građane,*
- *da se, istovremeno uz razvojne procese, radi istovremeno na razvoju osnovnih principa individualne građanske, političke i službeničke odgovornosti u pogledu pružanja kvalitetnih javnih usluga na svim nivoima vlasti,*
- *međusobno nadopunjavanje gradova i komplementarnost u ekonomskom, obrazovnom, kulturnom i drugom domenu,*
- *ostvarivanje zajedničkih projekata između pojedinih općina/gradova Kantona u upravljanju cestovnim saobraćajem, uređenju prostora, očuvanju kulturnog i prirodnog naslijeđa.*

Pri definisanju **drugog strateškog cilja** i elemenata koji se odnose na društveni razvoj u Strategiji razvoja Tuzlanskog kantona za period 2021.-2027. godine uzet je u obzir i Okvir za ciljeve održivog razvoja u BiH koji utvrđuje zajedničke podciljeve i indikatore za sve nivoe vlasti u BiH (zajednički minimum), gdje su definisani elementi relevantni u odnosu na sljedeće razvojne pravce i akcelerateore.

STRATEŠKI CILJ 2 Razvijen inkluzivni i prosperitetni društveni sektor sa jednakim pravima za sve građane				
CILJEVI ODRŽIVOG RAZVOJA	PRAVCI RAZVOJA			
	Pametan rast		Društvo jednakih mogućnosti	
	Akceleratori	Podciljevi	Akceleratori	Podciljevi
	Efikasna zdravstvena zaštita za sve	Unapređenje pristupa i kvalitete zdravstvene zaštite	Unapređenje pristupa i kvalitete obrazovanja i obuke	Razvoj kapaciteta nastavnika, modernizacija škola i nastavnih metoda
		Provođenje reformi financiranja zdravstvene zaštite		Smanjenje broja osoba bez znanja i vještina i njihova integracija na tržište rada
		Preventivne zdravstvene mjere		
		Strateški pristup zadržavanju postojećeg osoblja i razvoj ljudskih resursa u oblasti zdravstva		
	Poboljšanje inkluzivnih obrazovnih sistema	Jednak pristup obrazovanju	Univerzalno i kvalitetno predškolsko obrazovanje	
		Povećanje obuhvata djece predškolskim obrazovanjem (3-6 godina)		Kurikularna reforma na svim nivoima obrazovanja
		Smanjenje broja osoba bez znanja i vještina i njihova integracija na tržište rada		Efikasan sistem cjeloživotnog učenja

Slika 4. Povezivanje Strateškog cilja 2. sa ciljevima održivog razvoja BiH

Ostvarenje strateškog cilja pratit će se kroz odabrane indikatore uticaja nakon kojih će se moći ocijeniti vrsta i stepen promjena u okruženju. Tabela sumira indikatore za koje su definisane početne i ciljne vrijednosti ostvarenja strateškog cilja 2.

Tabela 16. Indikatori (uticaja) realizacije Strateškog cilja 2.

	Indikator (uticaja)	Izvor	Polazna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)
STRATEŠKI CILJ 2 RAZVIJEN INKLUZIVNI I PROSPERITETNI DRUŠTVENI SEKTOR SA JEDNAKIM PRAVIMA ZA SVE GRAĐANE	Stepen migracija stanovništva, %	FZS	- 15	+5
	Grupa razvijenosti kantona na nivou FBiH	FZS	II	I
	Stopa prirodnog priraštaja stanovništva, na 1.000 stanovnika	FZS	0,0083	0,01
	Vitalni indeks	FZS	82	110
	Broj doktora medicine, na 1000 stanovnika TK	FZS	2,44	2,8
	Broj studenata na 1.000 stanovnika	FZS	22,7	28
	Indeks socijalne isključenosti (HSEI)	FZS	50,32%	40%

*FZS – Federalni zavod za statistiku

Strateški cilj 3. Resursno efikasan i održiv infrastrukturni razvoj

Klimatske promjene su dugoročna prijetnja održivosti planete, dok su na kratak i srednji rok prijetnja životu, snabdijevanju vodom, poljoprivredi, šumskim ekosistemima i staništima u mnogim zemljama. Nedovoljno uvažavanje klimatskih promjena i njihovih štetnih efekata, pojačano lokalnom degradacijom okoliša, rezultira sagledavanjem rasta na temelju pogrešnih indikatora blagostanja i progresa.

Stoga će posebna pažnja biti posvećena revitalizaciji devastiranih prirodnih područja i zaštiti područja od posebnog interesa (kao što je ZP Konjuh), jer je to od ključnog značaja za očuvanje biodiveziteta, šuma, tla, zraka i vodnih resursa. Između ostalog, ova pažnja će rezultirati efikasnijem korištenju ograničenih prirodnih resursa ali i smanjenjem rizika od poplava i erozije zemljišta.

U očuvanju kvalitete zraka, posebno u urbanim sredinama, okolišno održiv razvoj Tuzlanskog kantona će dati prednost okolišno prihvatljivoj gradnji, osiguranju mobilnosti građana kroz okolišno prihvatljive modele, korištenju novih tehnologija za smanjenje i kontrolu emisija iz prometa i ložišta, a sve uz pojačanu koordinaciju.

U narednom periodu potrebno je poseban akcent staviti na osiguranje potrebnih količina vode odgovarajućeg kvaliteta (uz održivo korištenje voda u svim namjenama), uzimajući pri tome u obzir dugoročnu zaštitu raspoloživih vodnih resursa, prvenstveno kroz obnovu i izgradnju vodne infrastrukture za vodosnabdjevanje, te prikupljanje i prečišćavanje otpadnih voda. Potrebno je povećavati obuhvat i poboljšanje javnog vodosnabdjevanja, održavati dobro stanje površinskih i podzemnih voda, kao i smanjivati rizik od ekstremnih hidroloških pojava.

Cilj je posvetiti se usklađivanju modela upravljanja otpadom sa principima savremenog upravljanja otpadom i ciljevima Evropske unije u smislu smanjenja količina otpada za odlaganje, te povećanja količina otpada za reciklažu, ponovno korištenje, te energetske iskorisćenje, na način da se minimizira rizik po okoliš i zdravlje ljudi.

Nužno je promijeniti paradigmu energetskeg razvoja i u fokus staviti razvoj obnovljivih izvora energije (OIE). Također je nužno povećavati energijsku efikasnost (EnE), posebno u segmentu potrošnje energije, jer to ima najveći efekat na dekarbonizaciju energetskeg sektora, na smanjenje troškova energije, dostupnosti mjera energetske efikasnosti svim građanima i na taj način uticati na smanjenje energetskeg siromaštva. Sa ciljem unaprjeđenja sposobnosti sprečavanja, zaštite, ublažavanja posljedica i oporavka od globalnih i regionalnih kriza, neophodno je jačati kapacitete sistema zaštite i spasavanja i provoditi planove zaštite i spasavanja na kantonalnom i lokalnom nivou.

Treći strateški cilj je zasnovan na sljedećim pretpostavkama:

- *da se obrati pažnja na sprečavanju opterećivanja i zagađivanja okoliša, kao i poboljšanje i obnovu svih prirodnih resursa;*
- *čuvanje i zaštitu prirodnih resursa, racionalno korištenje resursa i takav način ekonomskog razvoja kojim se može osigurati obnova resursa;*
- *prekogranična i međunarodnu saradnju u zaštiti okoliša;*
- *koordiniranje ekonomskog razvoja i integriranje društvenog i ekonomskog razvoja u skladu sa zahtjevima zaštite okoliša i postojećim resursima;*
- *racionalno i ekonomično upravljanje urbanim ekosistemima (voda, energija, otpad),*

- smanjenje negativnih uticaja na okoliš kroz primjenu ekološki prihvatljivih saobraćajnih sredstava.
- uvođenje mjera zaštite i prepoznavanje područja koja trebaju zaštitu,
- Prepoznavanje prirodnog i kulturnog naslijeđa, kao važnih ekonomskih faktora, te preduslova za razvoj turizma.

Pri definisanju **trećeg strateškog cilja** i elemenata koji se odnose na okolišni i infrastrukturni razvoj u Strategiji razvoja Tuzlanskog kantona za period 2021.-2027. godine uzet je u obzir i Okvir za ciljeve održivog razvoja u BiH koji utvrđuje zajedničke podciljeve i indikatore za sve nivoe vlasti u BiH (zajednički minimum), gdje su definisani elementi relevantni u odnosu na sljedeće razvojne pravce i akceleratora.

Slika 5. Povezivanje Strateškog cilja 3. sa ciljevima održivog razvoja BiH

Ostvarenje strateškog cilja pratit će se kroz odabrane indikatore uticaja nakon kojih će se moći ocijeniti vrsta i stepen promjena u okruženju. Tabela sumira indikatore za koje su definisane početne i ciljne vrijednosti ostvarenja strateškog cilja 3.

Tabela 17. Indikatori (uticaja) realizacije Strateškog cilja 3.

	Indikator (uticaja)	Izvor	Polazna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)
STRATEŠKI CILJ 3 RESURSNO EFIKASAN I ODRŽIV INFRASTRUKTURNI RAZVOJ	Površina zaštićenih područja u odnosu na ukupnu teritoriju TK	MPUIZO*	??	10%
	% domaćinstava priključenih na centralni sistem grijanja	MPUIZO	18,5%	30%
	% Općina/gradova Kantona pokrivenih sistemom monitoringa kvalitete zraka	MPUIZO	23%	53,85%
	% Općina i gradova u pokrivenih sistemima tretmana otpadnih voda	MPUIZO	23%	53,85%
	% Domaćinstava priključenih na kanalizacionu mrežu	MPUIZO	54,47%	65%
	% općina koje primjenjuju odvajanje otpada na mjestu nastanka	MPUIZO	46,15%	84,6%
	Instalirana snaga obnovljivih izvora energije	MPUIZO	??	??

* MPUIZO - Ministarstvo prostornog uređenja i zaštite okolice Tuzlanskog kantona

3. Prioriteti i mjere sa indikatorima

Prioriteti predstavljaju ključna polja i smjerove djelovanja za ostvarenje vizije i strateških ciljeva i kao takvi imaju najveći uticaj na razvoj, odnosno ostvarenje strateških indikatora. Definisani prioriteti su grupisani pod relevantnim strateškim ciljevima kako je prikazano u nastavku.

Prioriteti za Strateški cilj 1

Strateški cilj 1 „Dinamičan i održiv ekonomski razvoj u povoljnom poslovnom okruženju“ operacionalizira se kroz 4 prioriteta i 18 mjera⁶, čije ostvarenje će se pratiti preko 53 indikatora.

Tabela 18. Pregled prioriteta i indikatora izlaznih rezultata sa izvorima, polaznim i ciljnim vrijednostima u okviru Strateškog cilja 1

Prioritet	Indikatori izlaznih rezultata	Izvor	Polazna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)	
Strateški cilj 1.	1.1. Konkurentan poslovni sektor na pravcu zelene tranzicije i digitalne transformacije	Industrijska proizvodnja - indeks	FZZPR	97,9	105
		Broj subjekata poduzetničke infrastrukture (PZ i PPI)	MP	35	48
		Zaposleni - prosjek	FZZPR	99.067	130.000
		Broj realiziranih projekata po modelu javno-privatnog partnerstva	MP	0	7
	1.2. Razvoj održivog konkurentnog i dinamičnog sektora poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva	% obrađenog poljoprivrednog zemljišta	MPŠV	??	??
		Broj registriranih poslovnih subjekata u poljoprivredi, šumarstvu i ribarstvu (osnovne pravne osobe i obrti)	FZZS	970	??
		% sredstava novčane podrške od vrijednosti poreskih prihoda godišnjeg Budžeta	MPŠV	??	3,50%
		Proizvodnja šumskih sortimenata (u hiljadama kubnih metara)	FZZS	163	??
	1.3. Razvoj održivog turizma u Tuzlanskom kantonu	Dolasci turista	FZS	48.883	80.000
		Broj noćenja turista	FZS	91.923	150.000
		Broj registriranih obiteljskih domaćinstava koji obavljaju turističko-ugostiteljsku djelatnost	TZTK	??	??
	1.4. Djelotvorna, otvorena i odgovorna javna uprava	Unaprijeđen i funkcionalan sistem upravljanja integralnim razvojem na nivou TK	MP	DA	NE
Uspostavljen funkcionalan registar organa uprave i upravnih organizacija		MP	DA	NE	
Broj odobrenih aplikacija za finansiranje razvojnih prioriteta TK iz vanjskih izvora		MP	??	??	
Funkcionalni kontrolni mehanizmi za provedbu preventivnih mjera za smanjenje mogućnosti za nastanak koruptivnih pojava u instituciji,		TZSK	??	??	

⁶Mjere su detaljno opisane u Prilogu 3.

*MP- Ministarstvo privrede Tuzlanskog kantona
 **MPŠV – Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Tuzlanskog kantona
 ***FZS – Federalni zavod za statistiku
 ****TZTK – Turistička zajednica Tuzlanskog kantona
 ***** FZZPR – Federalni zavod za programiranje razvoja
 *****TZSK Vlade TK – Tim za sprečavanje korupcije Vlade TK

Prioritet 1.1. Konkurentan poslovni sektor na pravcu zelene tranzicije i digitalne transformacije

Stabilizacija poslovanja privrednih subjekata nakon negativnih ekonomskih posljedica globalne pandemije COVID-19 je jedan od značajnih faktora daljeg razvoja privrede na području Tuzlanskog kantona. S tim u vezi fokus podrške u oblasti razvoja privrede biti će na unapređenju poslovnog okruženja te olakšanju pristupa finansijskim sredstvima za privredne subjekte i obrtnike kako bi se uspješno nosili sa izazovima očuvanja, rasta i razvoja poslovnih poduhvata ali i izazovima koje nosi globalizacija i sve konkurentnije okruženje, pri čemu podrška namijenjena digitalizaciji i unapređenju inovativnosti dobiva na posebnom značaju. U tom kontekstu ističe se cirkularna ekonomija koja stvara nova zelena radna mjesta. Konkurentan i efikasan industrijski sektor ovisi o sposobnosti industrije da se neprekidno prilagođava i reagira na promjene koje se događaju oko nje. Kroz podršku modernizaciji, digitalizaciji i korištenju obnovljivih izvora energije privrednih društava u oblasti industrije i rudarstva doprinosi se konkurentnom poslovnom sektoru na pravcu zelene tranzicije i digitalne transformacije. Važno je osigurati podršku formiranju novih i unapređenju postojećih subjekata poduzetničke infrastrukture koji će potpomagati preduzeća da budu inovativnija, konkurentnija na domaćem i inostranom tržištu i time usklađenija sa razvojnim ciljevima Europske unije. Boljem poslovnom i investicionom okruženju na području Tuzlanskog kantona doprinijeti će i bolji kapaciteti za izradu i implementaciju projekata po modelu javno-privatnog partnerstva stvarajući dodatni okvir i mogućnosti saradnje i udruživanje napora i finansijskih sredstava javnih i privatnih partnera na ostvarenju razvojnih potencijala i ciljeva Tuzlanskog kantona. Provođenje aktivne politike zapošljavanja i samozapošljavanja zasnovane na potrebama poslodavaca ali i tražilaca posla u funkciji je konkurentnog poslovnog sektora i od posebnog značaja.

Cilj prioriteta je doprinijeti razvoju i konkurentnosti poslovnog sektora Tuzlanskog kantona zasnovanog na savremenim pravcima razvoja – zelenoj tranziciji i digitalnoj transformaciji, unaprijediti poduzetničku infrastrukturu i poslovni ambijent olakšavajući privrednim subjektima Tuzlanskog kantona da fokus usmjere ka progresivnom razvoju temeljenom na inovacijama, novim tehnologijama, obnovljivim izvorima energije i specifičnim i savremenim znanjima i vještinama.

Realizacija prioriteta ostvarit će se kroz programe podrške unapređenju poslovanja, konkurentnosti i inovativnosti privrednih subjekata Tuzlanskog kantona, razvoja poduzetničke infrastrukture, programe podrške zapošljavanju i samozapošljavanju te realizaciji značajnijih investicionih projekata putem modela javno-privatnog partnerstva. Navedeno se očekuje da rezultira povećanom indeksom industrijske proizvodnje, povećanom borjom subjekata poduzetničke infrastrukture kao i većem broju zaposlenih na području Tuzlanskog kantona. Ujedno ostvariće se i veći broj realiziranih projekata po modelu javno-privatnog partnerstva.

Prioritet se operacionalizira kroz 5 mjera čije ostvarenje će se pratiti preko 16 indikatora.

Tabela 19. Pregled mjera unutar Prioriteta 1.1. Konkurentan poslovni sektor na na pravcu zelene tranzicije i digitalne transformacije

Mjera	Indikatori	Izvor	Polazna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)	
Prioritet 1.1.	1.1.1. Podrška razvoju industrije i rudarstva	Ukupna vrijednost dodijeljenih koncesija na Tuzlanskom kantonu	MP	5.000.000 KM	8.000.000 KM
		Vrijednost realiziranih projekata podrške u modernizaciji, digitalizaciji i korištenju obnovljivih izvora energije.	MP	0	1.000.000 KM
		Ostvarene investicije u nova stalna sredstva – princip čistih djelatnosti (Djelatnosti vađenja ruda i kamena, Prerađivačka industrija)	MP	35.387.000 KM 103.157.000 KM (2018.)	50.000.000 KM 150.000.000 KM (2018.)
	1.1.2. Unapređenje poslovanja privrednih subjekata na području Tuzlanskog kantona	Broj podržanih novoosnovanih privrednih subjekata	MP	76	120
		Broj podržanih privrednih subjekata (MSP i obrti) u procesima standardizacije, digitalizacije i unapređenja inovativnosti u poslovanju	MP	0	50
		Broj izvedenih obuka za jačanje upravljačkih kapaciteta obrtnika i preduzetnika	MP	??	??
	1.1.3. Razvoj poslovne infrastrukture na području Tuzlanskog kantona	Urađena analiza stanja, potreba, potencijala i mogućnosti razvoja poduzetničke infrastrukture TK	MP	0	1
		Broj poslovnih zona na TK	MP i JLS	29	40
		Broj poduzetničkih potpornih institucija na TK	MP i JLS	6	15
	1.1.4. Podrška novim investicijama putem primjene modela javno-privatnog partnerstva	Broj educiranih službenika za pripremu projekata po modelu javno-privatnog partnerstva	MP	40	120
		Broj pripremljenih i implementiranih prijedloga JPP projekata	MP	0/0	15/3
		Vrijednost investicija u okviru JPP projekata	MP	0	50.000.000
	1.1.5. Unapređenje zapošljavanja na području Tuzlanskog kantona	Broj dodatno zaposlenih osoba iz ciljne skupine nezaposlenih osoba:	JU SZZTK	2.696	18.872

	Broj angažovanih volontera	JU SZZTK	81	567
	Broj zaposlenih i samozaposlenih osoba sa evdijencije Službe za zapošljavanje TK	JU SZZTK	345	2.415
	Broj osoba koje su prošle obuku, stručno osposobljavanje i usavršavanje	JU SZZTK	81	567

Prioritet „Konkurentan poslovni sektor na pravcu zelene tranzicije i digitalne transformacije“ doprinosi ostvarenju Strateškog cilja 1. „Dinamičan i održiv ekonomski razvoj u povoljnom poslovnom okruženju“.

Kako bi se doprinijelo dinamičnom i održivom ekonomskom razvoju Tuzlanskog kantona, nužno je fokus staviti na razvoj industrije i rudarstva na području Tuzlanskog kantona kroz unapređenje procesa dodjele koncesija, ali i podršku preduzećima iz datih djelatnosti u modernizaciji, digitalizaciji i osiguranju zelenog rasta, uz osiguranje sigurnosti rada.

Pored toga, s ciljem stabilizacije privrede Kantona nakon iskustvovanja negativnih ekonomskih posljedica COVID 19 pandemija, potrebno je kreirati ambijent u kojima će se očuvati postojeća preduzeća, te potpomoći njihov rast i razvoj kroz direktnu finansijsku pomoć sa fokusom na digitalizaciju i unaprijeđenje poslovanja. Potrebno je kontinuirano motivisati i podržavati nove poduzetnike za ulazak u ranu poduzetničku aktivnost, te osigurati obuke za jačanje upravljačkih kapaciteta poduzetnika i obrtnika.

Razvojem poduzetničke infrastrukture i stvaranja okoline gdje će inovacije postati pokretač razvoja a prvenstveno kroz korištenje usluga poslovnih zona i poduzetničkih potpornih institucija omogućit će se ubrzani razvoj poduzetničke aktivnosti na području Tuzlanskog kantona, te podizanje konkurentnosti preduzeća kako bi ista osigurala izlazak ali i opstanak i razvoj na inostranim tržištima.

Nadalje, unapređenje kapaciteta za implementaciju projekata po modelu javno-privatnog partnerstva, priprema i implementacija ovih projekata doprinijeti će privlačenju stranih i domaćih investitora i stvaranju osnove za veće i značajnije infrastrukturne razvojne projekte na području Tuzlanskog kantona, koje javna tijela nisu u mogućnosti finansirati budžetskim sredstvima.

Provedbom aktivne politike samozapošljavanja i zapošljavanja stvoriti će se uslovi za uključivanje na tržište rada nezaposlenih osoba, poticati dinamika tržišta rada kao i poslovnog sektora te stvarati poticajno okruženje za poslodavce u osiguranju kvalitetnih kadrova koji će biti u funkciji unapređenja njihove konkurentnosti.

Detaljna razrada mjera data je u Prilogu 3 dokumenta.

Ovaj prioritet i pripadajuće mjere u skladu su sa ciljevima održivog razvoja: SDG8: Dostojanstven rad i ekonomski rast i SDG9: Industrija, inovacije i infrastruktura.

*MP- Ministarstvo privrede Tuzlanskog kantona

**JLS – Jedinice lokalne samouprave (gradovi i općine TK)

***JU SZZTK – Javna ustanova Služba za zapošljavanje Tuzlanskog kantona

Prioritet 1.2. Razvoj održivog konkurentnog i dinamičnog sektora poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva

Bogatstvo i raznovrsnost prirodnih resursa, uključujući šume, vode i kvalitetno zemljište, daje konkurentsku prednost Tuzlanskom kantonu te predstavlja značajan segment ukupnog ekonomskog razvoja Kantona. Održiv razvoj poljoprivrede podrazumijeva restrukturiranje i diverzifikaciju postojeće poljoprivredne proizvodnje i poljoprivrednih gazdinstava, u cilju njihovog usklađivanja sa standardima EU, povećavanja kvalitete i produktivnosti, razvoja konkurentnosti i osposobljavanja za konkurentnije nastupanje na tržištu i osiguranje većeg nivoa prihoda. Sistem poticaja poljoprivredi potrebno je unaprijediti u cilju obezbjeđenja efikasnije i pravednije raspodjele poticaja i prilagođavanja zahtjevima za očuvanje okoliša. Šumarstvo, a potom i drvna industrija koja se naslanja na njega, predstavlja jednu od ključnih oblasti razvoja industrije te je ključno stvoriti pretpostavke za održiv razvoj ove oblasti kroz sistemsko uređenje te praćenje zaštite i korištenja ovih resursa. U narednom periodu biti će od velikog značaja kreirati sveobuhvatni program podrške održivoj poljoprivredi te održivom korištenju vodnih i šumskih resursa. Mjere u okviru prioriteta promovišu uravnoteženi ruralni teritorijalni razvoj usmjeren na poboljšanje uslova života i rada poljoprivrednika i ruralnog stanovništva i unaprjeđenje njihove cjelokupne povezanosti i pristupa infrastrukturi i uslugama podrške u cilju unapređenja konkurentnosti.

Cilj prioriteta je kreirati ambijent u kojem će se na efikasan način poticati razvoj održivog konkurentnog i dinamičnog sektora poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva koji doprinosi cjelokupnom ekonomskom razvoju Tuzlanskog kantona.

Realizacija prioriteta ostvarit će se kroz programe finansijske i savjetodavne pomoći poljoprivrednim proizvođačima u cilju podizanja njihove konkurentnosti, programe podrške zaštiti i uređenju poljoprivrednog zemljišta u svrhu povećanje nivoa korištenja obradivih površina i uspostave politike održivog upravljanja zemljištem. Prioritet će se realizirati i kroz aktivnosti usmjerene ka uspostavljanje ekološki prihvatljivog i održivog upravljanja šumama i vodnim resursima.

Navedeno se očekuje da rezultuje okrupnjivanjem zemljišnih posjeda i većom efikasnošću poljoprivredne proizvodnje i njene konkurentnosti, većem broju privrednih subjekata u oblasti poljoprivrede, šumarstva i ribolova, povećanju prihoda od poljoprivredne proizvodnje te povećanoj proizvodnji i prodaji šumskih sortimenata. Očekuje se i povećanje udjela sredstava novčane podrške od vrijednosti poreskih prihoda godišnjeg Budžeta, kao i da realizacija prioriteta pozitivno utiče i na očuvanje životne sredine te smanjivanju rizika od prirodnih nesreća na području Tuzlanskog kantona.

Prioritet se operacionalizira kroz 5 mjera čije ostvarenje će se pratiti preko 15 indikatora.

Tabela 20. Pregled mjera unutar Prioriteta 1.2. Razvoj održivog konkurentnog i dinamičnog sektora poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva

	Mjera	Indikatori	Izvor	Polazna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)
Prioritet 1.2.	1.2.1. Zaštita i uređenje poljoprivrednog zemljišta	Broj realiziranih projekata u oblasti zaštite i uređenja poljoprivrednog zemljišta	MPŠV	13	30
		Iznos novčanih sredstava investiran u realizaciju projekata podrške zaštiti i uređenju zemljišta (KM)	MPŠV	345.672,71	850.000,00
		Površina zemljišta obuhvaćena remedijacijom i fitoremedijacijom u ha	MPŠV	??	??

1.2.2. Direktno novčane podrške poljoprivrednim proizvođačima u oblasti biljne i animalne proizvodnje	Broj poljoprivrednih gazdinstava koji su ostvarili pravo na novčanu podršku u oblasti biljne i animalne proizvodnje	MPŠV	3.980	4.500
	Iznos ostvarenih novčanih podrški u oblasti biljne i animalne proizvodnje (KM)	MPŠV	14.296.880	22.501.100
	Broj poljoprivrednih proizvođača podržanih za potrebe jačanja izvoznog potencijala i poboljšanja konkurentnosti	MPŠV	??	??
1.2.3. Uspostavljanje ekološki prihvatljivog i održivog upravljanja šumama	Funkcionalna dijagnostično–prognozna služba	MPŠV, KUŠ	0	1
	Vrijednost podržanih projekata za održivo upravljanje šumama	MPŠV	226.730	255.580
	Broj realiziranih mjera za recertifikaciju prema FCS certifikatu	MPŠV, KUŠ	??	??
1.2.4. Podrška održivom ruralnom razvoju	Broj korisnika koji su ostvarili pravo na novčanu podršku za investiranje (infrastruktura i oprema, promocija)	MPŠV	72	190
	Iznos ostvarenih novčanih podrški u KM za investiranje (infrastruktura i oprema, promocija)	MPŠV	389.826	1.502.320
	Broj podržanih poljoprivrednih proizvođača za organsku poljoprivrednu proizvodnju	MPŠV	??	??
1.2.5. Savjetodavne, stručne i ostale usluge podrške razvoju poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede	Broj korisnika savjetodavnih usluga u poljoprivredi, vodoprivredi i šumarstvu	MPŠV	??	??
	Broj održanih stručnih skupova, kongresa, simpozijuma, seminara i sajмова u oblasti poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva	MPŠV	??	??
	XXX	??	??	??

Prioritet 1.2. „Razvoj održivog konkurentnog i dinamičnog sektora poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva doprinosi ostvarenju Strateškog cilja 1. „Dinamičan i održiv ekonomski razvoj u povoljnom poslovnom okruženju“.

Povećavanjem nivoa korištenja obradivih površina, zaštite i unaprijeđenja plodnosti tla i uspostavljanjem politike održivog upravljanja zemljištem dugoročno se utiče na očuvanje zemljišta kao neobnovljivog a veoma značajnog resursa za razvoj poljoprivrede Tuzlanskog kantona.

Direktnim novčanim podrškama, pored podrške opstanku poljoprivrednih proizvođača, doprinosi se njihovoj većoj konkurentnosti te jačanju ekonomske stabilnosti poljoprivrednih gazdinstava i poboljšanje životnog standarda njihovih članova.

Uspostavljanjem inventara šuma i šumskog zemljišta omogućava se sistemsko praćenje i održivo upravljanje u oblasti šumarstva, koje je značajno za razvoj privrede na području Tuzlanskog kantona. Osim ekonomskih benefita, očuvanje šuma će ublažiti posljedice klimatskih promjena, te smanjiti rizike od poplava i klizišta.

Realizacijom mjera podrške ruralnom razvoju unaprijedit će se tehnološki, strateški i ljudski kapaciteti potrebni za povećanje produktivnosti poljoprivredne proizvodnje, dok se istovremeno jača održivost ruralnih zajednica kroz diverzifikaciju ruralne ekonomije.

Savjetodavnim uslugama i drugim uslugama podrške će se unaprijediti specifično znanje poljoprivrednih proizvođača, ali i unaprijediti međusobna povezanost poljoprivrednih proizvođača kao i sa eksternim akterima, posebno akademskom zajednicom u cilju kreiranja novih znanja i primjene novih tehnologija koje će doprinijeti održivosti i konkurentnosti poljoprivrede Tuzlanskog kantona.

Detaljna razrada mjera data je u Prilogu 3 dokumenta.

Ovaj prioritet i pripadajuće mjere u skladu su sa ciljevima održivog razvoja SDG 2: Svijet bez gladi i SDG8: Dostojanstven rad i ekonomski rast.

*MPŠV – Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Tuzlanskog kantona

**KUŠ – Kantonalna uprava za šumarstvo

Prioritet 1.3. Poticati razvoj održivog turizma u Tuzlanskom kantonu

Zahvaljujući brojnim turističkim atrakcijama, raznovrsnosti turističke ponude, postojanju aerodroma na području Kantona ali i dobroj cestovnoj povezanosti sa regijom, stvorene su pretpostavke za progresivniji razvoj turizma u funkciji ukupnog ekonomskog razvoja Tuzlanskog kantona. Za dalji razvoj turizma Kantona potrebno je inoviranje postojećih i razvoj novih sadržaja turističke ponude uz jačanja ljudskih potencijala osposobljenih sa savremenim znanjima i vještinama koji doprinose održivosti turizma Tuzlanskog kantona kao i privlačenju i zadržavanju turista na području Kantona. To posebno dobiva na značaju ukoliko se u obzir uzme činjenica da destinacijski menadžment težište razvoja usmjerava ka umrežavanju različitih javnih i privatnih interesa na dobrobit jačanja i promocije lokacije odnosno destinacije gdje se nameće potreba kvalitativnog usmjeravanja profesionalnom pristupu integriranog menadžmenta kvalitete u destinaciji.

S ciljem razvoja različitih oblika turizma, u okviru turističke ponude neophodno je unapređenje i izgradnja turističke infrastrukture (planinske staze, turistička signalizacija, uređenje izležišta i odmorišta i sl.) uz opremanje turističkih atrakcija prikladnim objektima turističke ponude (izrada internet stranica, online prezentacija, organizacija stručnih predavanja i izložbi i sl.) te izrada promo materijala i realizacija kampanja sa ciljem promocije i brendiranja Tuzlanskog kantona kao poželjne turističke destinacije. U svemu navedenom, poseban značaj ima unapređenje regulatornog okvira koji će olakšati rad turističkih radnika i poslovnih subjekata u turizmu, a ujedno potaknuti turističke poduzetnike u sivoj zoni za formalnu registraciju poslovanja. Izrada Strategije razvoja turizma Tuzlanskog kantona dopriniće sistemskom pristupu razvoju ove oblasti i efikasnosti planiranja i implementacije prioriteta razvoja turizma Kantona. Turistički proizvodi a uz njih i smještajni kapaciteti trebaju biti jasno osmišljeni, moderno uređeni i prezentovani te strateški komunicirani koristeći dostupne kanale u cilju motivisanja dolaska turista ali i produžetka boravka na području Kantona. Razvoju održivog turizma Tuzlanskog kantona dopriniće se kroz aktivnosti jačanja svijesti stanovništva, poduzetnika, obrtnika, ali i drugih relevantnih aktera o „pametnom“ raspolaganju turističkim resursima, od kulturnih vrijednosti do prirodnih bogatstava, odnosno upravljanje resursima ostvarujući ekonomske i društvene potrebe, poštujući kulturološki integritet, ekološke principe, procese i biodiverzitet, istovremeno uzimajući u obzir potrebe i turista i njihovih domaćina.

Cilj prioriteta je da se kroz kreiranje raznovrsnih turističkih ponuda, razvoj turističke infrastrukture, promociju Tuzlanskog kantona kao poželjne turističke destinacije i principa održivog turizma doprinese razvoju turizma na području Tuzlanskog kantona. *Realizacija prioriteta* ostvarit će se kroz podršku inoviranju postojećih i uvođenju novih sadržaja turističke pnude, unapređenju turističke infrastrukture, osmišljavanju integrativne marketinške kampanje i propratnih aktivnosti koja će za cilj imati jasno komuniciranje turističkih potencijala i promociju TK kao turističke destinacije uz razvoj ljudskih potencijala i destinacijskog menadžmenta na nivou TK.

Navedeno se očekuje da rezultira u povećanju ostvarenih direktnih prihoda od turizma kao i povećanju broja dolazaka turista na području Tuzlanskog kantona kao i njihovo duže zadržavanje ogledano u povećanom broju noćenja na području Tuzlanskog kantona.

Prioritet se operacionalizira kroz 4 mjere čije ostvarenje će se pratiti preko 11 indikatora.

Tabela 21. Pregled mjera unutar Prioriteta 1.3. Poticati razvoj održivog turizma

	Mjera	Indikatori	Izvor	Polazna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)
Prioritet 1.3.	1.3.1. Inoviranje postojećih i razvoj novih atraktivnih sadržaja turističke ponude sa posebnim akcentom na razvoj smještajnih kapaciteta	Broj turističkih smještajnih kapaciteta na području TK (hoteli i sličan smještaj, odmarališta i slični objekti za odmor, ostali smještaj)	FZS	31	50
		Vrijednost podržanih projekata inovativnih sadržaja turističke ponude	TZTK	0	500.000
	1.3.2. Razvoj turističke infrastrukture i poticanje investicija u turizmu	Broj postavljenih znakova turističke signalizacije	MTTS	0	200
		Broj markiranih i mapiranih planinarskih staza	MTTS	300	400
		Vrijednost projekata podrške razvoju turističkoj infrastrukturi (izletiša, turistički kompleksi i sl.)	MTTS	0	26.000.000
	1.3.3. Promocija i brendiranje Tuzlanskog kantona kao poželjne turističke destinacije	Broj razvijenih i funkcionalnih digitalnih kanala za promociju TK	TZTK	0	25
		Broj nastupa na specijaliziranim sajmovima u inozemstvu	MTTS	0	21
		Vrijednost podržanih projekata turističkih agencija za aranžmane posjete destinacijama na području TK	MTTS	0	200.000
	1.3.4. Razvoj ljudskih potencijala i destinacijskog menadžmenta kroz Turističku zajednicu TK	Broj turističkih destinacija na području TK	MTTS/ TZTK	??	??
		Broj osoba koje su prošle obuku iz destinacijskog menadžmenta	TZTK	0	300
		Broj implementiranih projekata u oblasti destinacijskog menadžmenta	TZTK	0	3

Prioritet 1.3 Poticati razvoj održivog turizma u Tuzlanskom kantonu doprinosi ostvarenju Strateškog cilja 1. „Dinamičan i održiv ekonomski razvoj u povoljnom poslovnom okruženju“.

Kroz razvoj turističke ponude na području Tuzlanskog kantona planira se podići svijest o potencijalima bavljenja turizmom posebno u ruralnom području te motivirati stanovništvo da se uključe u razvoj turističkih kapaciteta i ponude. Poseban naglasak biti će na razvoju svijesti i kapaciteta za održivo korištenje resursa u bavljenju turizmom.

Unapređenjem i razvojem turističke infrastrukture, a prvenstveno turističke signalizacije i uređenjem pristupnih puteva kao i mapiranjem turističkih sadržaja, stvorit će se pretpostavke za potpuniji i ugodniji boravak turista na području Tuzlanskog kantona ali, izađu ostalog, doprinijeti i većoj ulozi kulturno-historijske baštine TK i prirodnih resursa u razvoju turizma.

Korištenjem dostupnih promotivnih alata i promocijom Tuzlanskog kantona kao turističkog brenda doprinijet će se kvalitetnijoj, boljoj promociji turizma na području Kantona.

Za razvoj destinacijskog menadžmenta posebnu ulogu imati će razvoj ljudskih potencijala i saradnja relevantnih aktera a izrazito u oblasti pripreme i implementacije projekata koji će kroz saradnički pristup osigurati privlačenje vanjskih izvora sredstava za realizaciju razvojnih prioriteta u oblasti turizma.

Detaljna razrada mjera data je u Prilogu 3 dokumenta.

Ovaj prioritet i pripadajuće mjere u skladu su sa ciljevima održivog razvoja: SDG8 Dostojanstven rad i ekonomski rast i SDG9: Industrija, obrazovanje i infrastruktura

*MTTS- Ministarstvo trgovine, turizma i saobraćaja Tuzlanskog kantona

**FZS – Federalni zavod za statistiku

***TZTK – Turistička zajednica Tuzlanskog kantona

Prioritet 1.4. Djelotvorna, otvorena i odgovorna javna uprava

Dinamičan i održiv ekonomski razvoj zahtjeva efikasan, djelotvoran i transparentan sistem upravljanja javnim finansijama, pravosudni sistem kao i sistem borbe protiv korupcije. Kroz realizaciju prioriteta čiji je fokus i na efikasnom i sveobuhvatnom sistemu upravljanja integralnim razvojem podržati će se sveukupni razvoj Tuzlanskog kantona i doprinijeti unapređenju kvalitete života građana Kantona.

Unapređenje efikasnosti sistema javnih finansija u planiranju i trošenju javnih finansijskih sredstava Tuzlanskog kantona će uporedo sa racionalizacijom tekućih rashoda i izdataka, doprinijeti mobilizaciji javnih finansijskih resursa i povećanju produktivnosti ekonomije, time promičući i princip „Budžet za građane“ čime će se osigurati i veće povjerenje građana u javnu upravu i sistem upravljanja javnim finansijama. Digitalizacijom rada u pravosuđu i unapređenjem efikasnosti pravosudnog sistema smanjit će se troškovi pravosudnog sistema a time i troškovi pravnih lica i građana Kantona, istovremeno doprinoseći unapređenju poslovnog okruženja. Reformom javne uprave Tuzlanskog kantona, organi uprave Tuzlanskog kantona unaprijediti će efikasnost i efektivnost svoga rada kao i položaj Tuzlanskog kantona u procesu europskih integracija BiH. Unapređenje procesa prevencije i borbe protiv korupcije, kao integralnog i izuzetno bitnog aspekta poslovnog okruženja, osiguraće se kroz kreiranje institucionalnih i regulatornih mehanizama borbe protiv korupcije na nivou Tuzlanskog kantona uz digitalizaciju kanala komunikacije i razmjene informacije između nadležnih institucija i relevantnih aktera u navedenoj oblasti.

Efikasno upravljanje integrisanim razvojem u Tuzlanskom kantonu ostvariće se kroz koordinirano vertikalno i horizontalno djelovanje u navedenoj oblasti, jačanjem kapaciteta javnih službenika za efikasan proces upravljanja razvojem, pripremu projektnih aplikacija, proces europskih integracija i

drugo. Rastući obim poslova upravljanja razvojem u skladu sa Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji Bosne i Hercegovine, jačanje strukture koja upravlja Strategijom razvoja Tuzlanskog kantona, potreba da se razvoj tretira kao multidisciplinarna kategorija i potreba jasnog i jakog pozicioniranja funkcije upravljanja razvojem, samo su neki od razloga koji govore u prilog potrebnom unapređenju i jačanju postojećih kapaciteta za upravljanje integriranim razvojem. Razvojem e-uprave Kantona osigurati će se veća dostupnost i transparentnost informacija koje dolaze iz organa javne uprave Kantona, te unaprijediti povezanost javnog sektora kako sa privrednim subjektima tako i sa akademskom zajednicom, civilnim sektorom i slično.

Cilj prioriteta je kroz unapređenje efikasnosti sistema upravljanja javnim finansijama, pravosudnog sistema, sistema borbe protiv korupcije te sistema upravljanja razvojem doprinijeti stvaranju djelotvorne, otvorene i odgovorne javne uprave Tuzlanskog kantona, koja svojim radom doprinosi unapređenju poslovnog okruženja i cjelokupne kvalitete života na području Kantona.

Realizacija prioriteta ostvarit će se kroz aktivnosti na unapređenju transparentnosti u upravljanju javnim finansijama, povećanju efikasnosti pravosudnog sistema, razvoju efikasnog sistema prevencije i borbe protiv korupcije te jačanja institucionalnih i ljudskih kapaciteta za upravljanje razvojem Kantona.

Navedeno se očekuje da rezultira povećanim brojem odobrenih aplikacija za finansiranje razvojnih prioriteta TK iz vanjskih izvora, funkcionalnim registrom organa uprave i upravnih organizacija te povećanim indeksom za horizontalnu i vertikalnu integraciju uz smanjenje indeksa za korupciju.

Prioritet se operacionalizira kroz 4 mjere čije ostvarenje će se pratiti preko 11 indikatora.

Tabela 21. Pregled mjera unutar Prioriteta 1.4. Djelotvorna, otvorena i odgovorna javna uprava

	Mjera	Indikatori	Izvor	Polazna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)
Prioritet 1.4.	1.4.1. Unapređivati transparentnost u upravljanju javnim finansijama	Implementacija programskog budžetiranja	MF	NE (2019.)	DA (2021.)
		Broj provedenih revizija	MF	??	??
		% zaduženja u odnosu na visinu prihoda Budžeta TK	MF	??	??
	1.4.2. Povećavati efikasnost pravosudnog sistema	Broj educiranih stečajnih sudija i upravnika	MPU	??	??
		Funkcionalan digitalizirani sistem rada u pravosuđu	MPU	NE	DA
		Broj realiziranih aktivnosti u okviru reforme javne uprave TK	MPU	??	??
	1.4.3. Razvijati efikasan sistem prevencije i borbe protiv korupcije	Funkcionalno profesionalno tijelo za sprječavanje korupcije	TZSK	NE	DA
		Broj uključenih subjekata u rad i aktivnosti tijela	TIM	0	200
		Izrađena i usvojena Strategija za borbu protiv korupcije na području TK	TIM	NE	DA
	1.4.4. Horizontalna i vertikalna koordinacija postupanja u procesima	Broj obučeni službenika u ključnim oblastima u okviru koncepta upravljanja integralnim razvojem	MP	60	200

upravljanja integriranim razvojem Kantona	Broj potpisanih memoranduma o saradnji na pripremi projektnih aplikacija za finansiranje razvojnih prioriteta TK	MP	7	20
--	--	----	---	----

Prioritet 1.4. Djelotvorna, otvorena i odgovorna javna uprava doprinosi ostvarenju Strateškog cilja 1. „Dinamičan i održiv ekonomski razvoj u povoljnom poslovnom okruženju“.

Kroz unapređenje efikasnosti sistema javnih finansija u planiranju i trošenju javnih finansijskih sredstava planira se doprinijeti i mobilizaciji javnih finansijskih resursa i rastu ekonomije, kao i rasterećenju privrede ujedno vodeći računa o osiguranju ravnoteže u javnoj potrošnji ali i prilivima u Budžet Tuzlanskog kantona.

Transparetnost rada pravosuđa i javne uprave Tuzlanskog kantona osigurati će se kroz realizaciju aktivnosti usmjerenih ka poboljšanju organizacijskih i institucionalnih kapaciteta vezano za djelotvoran rad javnog pravosuđa i uprave.

Izgradnjom efikasnog sistema prevencije i borbe protiv korupcije omogućiti će se koordinirano, sveobuhvatno i sistematsko djelovanje protiv korupcije na području Tuzlanskog kantona, između ostalog i kroz unapređenje regulatornog okvira ali i organizacijskih i institucionalnih kapaciteta u ovoj oblasti.

U sklopu mjere čiji je fokus na efikasnom upravljanju razvojem, između ostalog, ojačati će se ljudski i institucionalni kapaciteti, ali i saradnja i koordinacija različitih nivoa vlasti, horizontalno i vertikalno s ciljem osiguranja osnove za veću podršku ostvarenju razvojnih prioriteta Tuzlanskog kantona, ali i multipliciranja efekata ulaganja sredstava u razvoj.

Detaljna razrada mjera data je u Prilogu 3 dokumenta.

Ovaj prioritet i pripadajuća mjera u skladu su sa ciljevima održivog razvoja: SDG5 Rodna ravnopravnost, SDG16 Mir, pravda i jake institucije i SDG17 Partnerstvom do ciljeva.

*MF – Ministarstvo finansija Tuzlanskog kantona

**MPU – Ministarstvo pravosuđa i uprave Tuzlanskog kantona

***TZSK – Tim za sprječavanje korupcije na Tuzlanskom kantonu

****MP – Ministarstvo privrede Tuzlanskog kanton

Prioriteti za Strateški cilj 2

Strateški cilj 2 „Razvijen inkluzivni i prosperitetni društveni sektor sa jednakim pravima za sve građane“ operacionalizira se kroz 5 prioriteta i 20 mjera⁷, čije ostvarenje će se pratiti preko 64 indikatora.

Tabela 22. Pregled prioriteta i indikatora izlaznih rezultata sa izvorima, polaznim i ciljnim vrijednostima u okviru SC2

Prioritet	Indikatori izlaznih rezultata	Izvor	Polazna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)	
Strateški cilj 2.	2.1. Unaprijeđenje i modernizacija obrazovanja i nauke	% obuhvata predškolskim obrazovanjem (3-6 god)	FZS	10	50
		% udio radno sposobnog stanovništva sa višom i visokom školom, magisterijem i doktoratom u ukupnoj radnoj snazi.	FZS	??	??
		Rang univerziteta na međunarodnoj ljestvici	RWoU	3107	<3000
	2.2. Razvoj savremenog sistema zdravstvene zaštite	% osoba sa zdravstvenim osiguranjem	FZS	93%	97%

⁷Mjere su detaljno opisane u Prilogu 3.

	Stopa mortaliteta, na 1.000 stanovnika	FZS	9,89	8,0
	Informatički uvezana primarna, sekundarna i tercijarna zdravstvena zaštita u TK	MZ	NE	DA
2.3. Unaprijeđenje sistema socijalne zaštite i položaja ranjivih grupa stanovništva	Stopa fertiliteta	FZS	1,24	1,4
	Stopa nataliteta, na 1.000 stanovnika	FZS	8,9	9,5
	Indeks starosti (odnos 60+ i 0-14)	FZS	107,4	95
	Procenat općina i gradova u TK u kojima je formirano Vijeće mladih	MKSM	61,5%	100%
2.4. Poticati i razvijati sportsko-kulturne aktivnosti	Broj sportista upisanih u registar sportista	MKSM	0	10.000
	% JLS sa adekvatnim multifunkcijskim sportskim dvoranama	MKSM	77%	100%
	Broj korisnika rekonstruisanih objekata kulture na godišnjem nivou	MKSM	0	12.000
2.5. Unaprijeđenje javne sigurnosti i održivo upravljanje rizicima od prirodnih i drugih nesreća	Procenat općina i gradova sa formiranim, obučanim i opremljenim Službama za zaštitu i spašavanje	KUCZ	77%	100%
	Procenat ukupne rasvjetljenosti krivičnih djela	MUP	68,78%	75%

*FZS – Federalni zavod za statistiku

** RWoU – Ranking Web of Universities <http://webometrics.info/>

***MZ – Ministarstvo zdravstva Tuzlanskog kantona

****MKSM – Ministarstvo za kulturu, sport i mlade Tuzlanskog kantona

*****KUCZ – Kantonalna uprava civilne zaštite

*****MUP- Ministarstvo unutrašnjih poslova Tuzlanskog kantona

Prioritet 2.1. Unaprijeđenje i modernizacija obrazovanja i nauke

Odgaj i obrazovanje kao ulaganje u budućnost, od velike je važnosti za razvoj Tuzlanskog kantona. Dinamika promjena i konstantni izazovi dinamičnog tržišta rada i potrebe za kvalitetnom i obrazovanom radnom snagom zahtijeva stalno osavremenjivanje obrazovnih programa, ali i unaprijeđenje uslova u kojima se obrazovanje odvija kako bi se odgovorilo na zahtjeve promijenjenih uslova u životnoj okolini. Praktičan odgovor bi se ogledao u intenzivnijoj upotrebi informacijskih tehnologija, usmjerenosti na inovacije kojima se razvija privreda, a istovremeno se povećava kvaliteta života svih građana, čuva okoliš i povećava briga za ranjive skupine. Unapređenje obrazovnih programa, a naročito visokog obrazovanja utemeljenog na naučno-istraživačkom radu, odgovara na potrebe današnjice, s pogledom na potrebe u budućnosti i osigurava svjetliju i izvjesniju budućnost za generacije koje dolaze. Nadalje, ulagat će se u opremu, znanja i vještine kako bi se povećala spremnost škola za implementaciju kvalitetne nastave na daljinu. Kako su nastavnici ključna snaga obrazovnog sistema, fokus će biti na jačanju kompetencija nastavnika za prihvaćanje novina i kreiranje promjena. U strukovnom obrazovanju i obrazovanju odraslih će se osavremeniti programi i time ih uskladiti s potrebama tržišta rada, te će se poticati cjeloživotno učenje.

Cilj prioriteta je doprinijeti razvoju svih nivoa obrazovanja Tuzlanskog kantona zasnovanog na unaprijeđenju kvalitete osnovnog, srednjeg i visokog obrazovanja, temeljenog na razvojnim strategijama i kurikularnim reformama, rekonstrukcijom i opremanjem objekata odgojno-obrazovnih ustanova i Univerziteta uz kontinuirano poticanje inkluzivnog obrazovanja za sve. S druge

strane razvojem naučno-istraživačkog rada cilj je ojačati most između akademske zajednice i privrede Tuzlanskog kantona i inovacijama potaknuti brži ekonomski razvoj.

Realizacija prioriteta ostvarit će se kroz programe podrške unapređenju infrastrukturnih preduslova za povećanje obuhvata djece predškolskim odgojem i obrazovanjem, razvoja i unaprijeđenja kvalitete osnovnog, srednjeg i visokog obrazovanja poslovanja, kroz kurikularne reforme bazirane na ishodima učenja i programima unaprijeđenja i osavremenjivanja prostornih kapaciteta obrazovnih ustanova i Univerziteta, digitalizaciju obrazovanja na svim nivoima, promociji i poticaju cjeloživotnom učenju i obrazovanju odraslih i programima jačanja naučno-istraživačkog rada i formiranja naučno-tehnoloških parkova. Navedeno se očekuje da rezultira povećanjem obuhvata djece predškolskim obrazovanjem (3-6 god), povećanjem udjela radno sposobnog stanovništva sa višom i visokom školom, magisterijem i doktoratom u ukupnoj radnoj snazi, te boljim rangiranjem Univerziteta na međunarodnoj ljestvici.

Prioritet se operacionalizira kroz 7 mjera čije ostvarenje će se pratiti preko 23 indikatora.

Tabela 23. Pregled mjera unutar Prioriteta 2.1. Unaprijeđenje i modernizacija obrazovanja i nauke

	Mjera	Indikatori	Izvor	Polazna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)
Prioritet 1.3.	2.1.1. Izgradnja i proširenje kapaciteta javnih predškolskih ustanova	Broj općina u kojima funkcioniraju predškolske ustanove	MON	10	13
		Broj djece u predškolskim ustanovama na 1.000 stanovnika	FZS	5,7	7
	2.1.2. Poboljšati kvalitet osnovnog, srednjeg i visokog obrazovanja	Broj implementiranih nastavnih planova i programa na bazi ishoda učenja za sve nivoe obrazovanja	MON PZ	0	5
		Broj izgrađenih, rekonstruisanih i opremljenih objekata odgojno-obrazovnih ustanova	MON PZ	0	4
		Broj učenika osnovne škole na jednog nastavnika	MON PZ	12,3	15
		Broj učenika osnovne škole na jednog nastavnika	MON PZ	9,24	12
		Broj studenata na jednog nastavnika	MON	8	11
	2.1.3. Digitalizacija i informatizacija osnovnog i srednjeg obrazovanja	Obuhvat učenika koji koristi uspostavljene platforme za provođenje nastavnog procesa u osnovnim i srednjim školama	MON PZ	0	80%
		Obuhvat škola koje koriste elektronske dnevnik	MON PZ	0	100%
		Broj računara koje koriste učenici, na 100 učenika (ukupno osnovna + srednja)	MON PZ	5	10
	2.1.4. Unaprijeđenje digitalizacije visokog obrazovanja	Godišnji iznos sredstava izdvojen iz Budžeta TK za unapređenje digitalne infrastrukture na UNTZ	MON	0	200.000 KM
		Broj podržanih obuka za digitalno osposobljavanje zaposlenih i studenata na UNTZ	MON	0	50
		Broj sufinansiranih relevantnih istraživačkih baza podataka za visokoškolske ustanove na godišnjem	MON	0	3

	nivou			
2.1.5. Unapređenje prostornih kapaciteta Univerziteta u Tuzli	Nivo ispunjenosti prostornih standarda prema standardima i normativima TK	MON	60 %	90%
	Stepen opremljenosti i useljenosti Kampusa	MON	0%	70%
	Stepen opremljenosti i useljenosti UNTP	MON	0%	100%
	Godišnji iznos sredstava iz Budžeta TK namijenjen za podršku kvantitativnom i kvalitativnom unapređenju postojećih kapaciteta	MON	0	200.000 KM
2.1.6. Unapređenje naučno-istraživačkog rada	% godišnjeg prihoda budžeta Kantona za ostvarivanje programa iz člana 16. Zakona	MON	0	0,05%
	Broj formiranih Naučno-tehnoloških parkova na području TK	MON	0	2
	Centar za ekonomsko-društvena istraživanja	MON	Da	Ne
2.1.7. Unaprijeđenje sistema obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja	% osoba (25-64 godine) koje su pohađale formalno i/ili neformalno obrazovanje	MON	xx	10%
	Broj osoba koje su završile certificirane obuke za prekvalifikaciju u IT/STEM sektoru	MON	0	200
	Broj prezentacija obrtničkih zanimanja organiziranih učenicima završnih razreda osnovnih škola	MON	0	400

Prioritet 2.1. Unaprijeđenje i modernizacija obrazovanja i nauke doprinosi ostvarenju Strateškog cilja 2. „Razvijen inkluzivni i prosperitetni društveni sektor sa jednakim pravima za sve građane“.

Unaprijeđenjem usluge predškolskog odgoja, prvenstveno formiranjem novih javnih predškolskih ustanova, izgradnjom novih i proširenjem postojećih prostornih kapaciteta povećati će se obuhvat djece predškolskim odgojem, i učiniti usluge predškolskog odgoja dostupne u svim općinama, čime se stvaraju uslovi za kvalitetniji život mladih bračnih parova u manje razvijenim sredinama.

Izradom i implementacijom razvojnih strategija u oblasti obrazovanja, provođenjem kurikularne reforme bazirane na ishodima učenja, jačanjem kapaciteta nastavnika uključenih u odgojno-obrazovni proces, potporom realizaciji Strategije razvoja Univerziteta u Tuzli i rekonstrukcijom i opremanjem objekata odgojno-obrazovnih ustanova doprinjeti će se kvalitetnijem osnovnom, srednjem i viskom obrazovanju.

Stvaranjem infrastrukturnih preduslova za razvoj i modernizaciju, odnosno digitalizaciju i informatizaciju nastavnog procesa (kreiranje platformi za realizaciju nastavnog procesa i uvođenje elektronskog dnevnika) u skladu sa evropskim standardima i trendovima, omogućiti će se učenicima pristup obrazovnim servisima i nastavnim platformama, a nastavnicima lakšu administraciju i provođenje nastavnog procesa.

Osiguranjem zakonskih uslova za digitalnu transformaciju visokoškolskih ustanova na području Kantona, i uz finansijsku podršku izgradnji i unapređenju digitalne infrastrukture Univerzitet u Tuzli će se učiniti konkurentnijim u europskom i međunarodnom prostoru visokog obrazovanja.

Kontinuirana koordinacija aktivnosti podrške kvantitativnom i kvalitativnom unapređenju postojećih infrastrukturnih kapaciteta s izgradnjom Kampusa Univerziteta u Tuzli dovesti će do poboljšanja uslova studiranja, naučno-istraživačkog/naučno-umjetničkog rada i zadovoljenja prostornih standarda propisanih Standardima i normativima visokog obrazovanja Tuzlanskog kantona.

Unapređenjem razvoja nauke, tehnologije i visokog obrazovanja podstaći će se društveni i ekonomski razvoj, usmjeriti društvo ka inovacijama i podizanju općeg nivoa tehnologija u privredi i očuvati civilizacijska baština i identitet Tuzlanskog kantona.

Omogućavanjem pristupa kvalitetnim programima rekvalifikacije i cjeloživotnog učenja (u skladu sa potrebama tržišta rada i razvoja privrede Tuzlanskog kantona) i nakon završene škole i studija, omogućiti će građanima Tuzlanskog kantona konkurentniji pristup tržištu rada i brže zapošljavanje i na taj način uticati na smanjenje

strukturne nezaposlenosti na kantonu.

Detaljna razrada mjera data je u Prilogu 3 dokumenta.

Ovaj prioritet i pripadajuće mjere u skladu su sa ciljevima održivog razvoja: SDG 4: Kvalitetno obrazovanje

*FZ – Federalni zavod za statistiku

**MON-Ministarstvo obrazovanja i nauke Tuzlanskog kantona

***PZ - Pedagoški zavod Tuzlanskog kantona

Prioritet 2.2. Razvoj savremenog sistema zdravstvene zaštite

Odlika svakog savremenog i razvijenog društva jeste izgrađen i razvijen sistem zdravstvene zaštite. Kako bi se postigao zadovoljavajući nivo razvoja ovog sektora neophodno je kontinuirano promovisati pravo zdravstvene zaštite za sve građane, poboljšavati pokrivenost zdravstvenim osiguranjem, primjenjivati preventivno učenje o zdravlju, cjeloživotno učenje o zdravom životnom stilu i zdravim izborima, kontinuirano osiguravati i poboljšavati kvalitet zdravstvenih usluga, teritorijalno ravnomjernije pružati zdravstvene usluge i jačati vertikalnu i horizontalnu koordiniranost i spremnost, posebno u kriznim javno-zdravstvenim situacijama poput epidemija i pandemija visoko prenosivih i zaraznih bolesti (poput COVID-19, SARS, MERS, Tuberkuloza, HIV itd.). Unapređenje zdravlja i kvaliteta života podrazumijeva implementaciju koncepta novog javnog zdravstva kroz intersektorski pristup blagostanju društva, zdrave javne politike i uvođenje koncepta cjeloživotnog učenja o zdravlju, zdravom životnom stilu i zdravim izborima. Programi promocije zdravlja, prevencije bolesti (posebno malignih i bolesti krvotoka) i unapređenja kvaliteta života imaju za cilj uključiti i osnažiti pojedince i zajednicu u pravljenju odabira zdravoga ponašanja i izvršiti promjene koje smanjuju rizik od ranog razvoja hroničnih oboljenja i drugih bolesti. Posebna pažnja u oblasti prevencije i promocije zdravlja se treba usmjeriti na djecu i omladinu kako bi se prevenirao razvoj nezdravih stilova života i kako bi se mladi stimulisali za prihvatanje zdravih stilova života. Neophodna je digitalna transformacija sistema zdravstvene zaštite, sa korištenjem jedinstvenih standardiziranih protokola. Kao osnovni preduslov za povezanost, adekvatnu i blagovremenu razmjenu informacija, neophodno je postojanje baza podataka i znanja na svim nivoima zdravstvenog sektora, podržanih odgovarajućom informatičkom i informacionom strukturom i uvezanih u jedan sistem. To podrazumijeva vertikalnu i horizontalnu razmjenu podataka i informacija svih sudionika u zdravstvenom sektoru i unapređenje protokola za protok informacija.

Cilj prioriteta je doprinijeti razvoju kapaciteta svih nivoa zdravstvene zaštite da adekvatno odgovore zdravstvenim izazovima današnjice (uključujući i lako transmise zarazne bolesti) i unaprijeđenju prevencije vodećih bolesti na TK, kroz donošenje i implementaciju javnih politika i programa prevencije i jačanje infrastrukturnih, materijalnih i ljudskih kapaciteta urgentnih centara i digitalizaciju sistema zdravstvene zaštite.

Realizacija prioriteta ostvarit će se kroz programe jačanja materijalno-tehničkih i ljudskih kapaciteta zdravstvenih ustanova, opremanje laboratorija, formiranje Zavoda za hitnu medicinsku pomoć, povećanja broja doktora specijalista, programe prevencije i suzbijanje zaraznih i vodećih bolesti na području Kantona i programe informatizacije i digitalizacije sistema zdravstvene zaštite na području Tuzlanskog kantona. Navedeno se očekuje da rezultira povećanjem broj doktora medicine, smanjenju stopi mortaliteta te informatički uvezanoj primarnoj, sekundarnoj i tercijarnoj

zdravstvenoj zaštiti na TK te unapređenjem cjelokupnog sistema zdravstvene zaštite na području Tuzlanskog kantona.

Prioritet se operacionalizira kroz 3 mjere čije ostvarenje će se pratiti preko 8 indikatora.

Tabela 24. Pregled mjera unutar Prioriteta 2.2. Razvoj savremenog sistema zdravstvene zaštite

	Mjera	Indikatori	Izvor	Polazna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)
Prioritet 2.2.	2.2.1. Jačanje materijalno-tehničkih i ljudskih kapaciteta zdravstvenih ustanova	% stanovništva obuhvaćeno zdravstvenim osiguranjem	MZ	93%	95%
		Broj rekonstruisanih i adaptiranih objekata primarne i sekundarne zdravstvene zaštite	MZ	0	10
		Zavod za hitnu medicinsku pomoć TK	MZ	Nije uspostavljen	Uspostavljen i funkcionalan
	2.2.2. Prevencija i suzbijanje zaraznih i drugih bolesti.	Specifični mortalitet- smrtnost oboljelih od bolesti cirkulatornog sistema sa smrtnim ishodom, na 100.000 stanovnika	MZ ZZJZ	509	400
		Specifični mortalitet- smrtnost oboljelih od tumora sa smrtnim ishodom, na 100.000 stanovnika	MZ ZZJZ	236	150
		Broj opremljenih laboratorija za brzu detekciju zaraznih bolesti	MZ ZZJZ	2	5
	2.2.3. Informatizacija i digitalizacija sistema zdravstvene zaštite	Informatički uvezana primarna, sekundarna i tercijarna zdravstvena zaštita u TK	MZ ZZJZ	NE	DA
		Procenat zdravstvenih ustanova na TK uključenih u jedinstven informacijski sistem	MZ ZZJZ	0	15

Prioritet 2.2. Razvoj savremenog sistema zdravstvene zaštite doprinosi ostvarenju Strateškog cilja 2. „Razvijeni inkluzivni i prosperitetni društveni sektor sa jednakim pravima za sve građane“.

Omogućavanjem adekvatne ljudske, materijalno-tehničke i stručne opremljenosti zdravstvenih ustanova za pružanje primarne, sekundarne i tercijarne zdravstvene zaštite, posebno centara urgentne medicine stvaraju se uslovi za kvalitetan rad ljekara odnosno medicinskog i nemedicinskog osoblja, a pacijenti imaju pristup savremenim i kvalitetnim uslugama liječenja.

Edukacijom medicinskih kadrova, jačanjem kapaciteta zdravstvenih ustanova da efikasno odgovore na prisustvo težih zaraznih i drugih oboljenja i uspostavljanjem čvrste i kontinuirane vertikalne i horizontalne koordinacije i komunikacije, preventivno se djeluje na smanjenje broja oboljelih od vodećih uzroka oboljenja, poboljšava kvalitet života građana i smanjuje se pritisak na sistem zdravstvene zaštite na području Kantona.

Stvaranjem infrastrukturnih preduslova i razvojem digitalizacije i informatizacije zdravstvenog sistema na području Tuzlanskog kantona omogućiti će se korištenje jedinstvenih standardiziranih protokola i osigurati preduslov za povezanost, adekvatnu i blagovremenu razmjenu informacija na svim nivoima zdravstvenog sektora, a time i pojednostavniti i skratiti put pacijenta do adekvatnog medicinskog tretmana.

Detaljna razrada mjera data je u Prilogu 3 dokumenta.

Ovaj prioritet i pripadajuće mjere u skladu su sa ciljevima održivog razvoja: SDG 3 - Zdravlje i blagostanje

*MZ – Ministarstvo zdravstva Tuzlanskog kantona

**ZZJZ – Zavod za javno zdravstvo Tuzlanskog kantona

Prioritet 2.3. Unaprijeđenje sistema socijalne zaštite i položaja ranjivih grupa stanovništva

Pružanje finansijske i druge podrške porodicama koje planiraju rađanje djece i porodicama sa djecom u stanju socijalne potrebe i pružilo bi sigurnost i podstaklo njihovu odluku na rađanje djece, odnosno sprečavanje odvajanje djece od bioloških porodica. S druge strane, sve izražajni problem nasilja u porodici, naročito izražen u vrijeme pandemije i restrikcije kretanja, odnosno u vrijeme smanjenja ekonomske aktivnosti (recesije) i smanjenih novčanih priliva, potrebno je adekvatno adresirati. Za ostvarivanje ovih aktivnosti potrebno je uspostaviti sporazume između nadležnih ministarstava i ustanova radi razmjene podataka o korisnicima i razviti integralni sistem socijalnih karata i registara koji će osigurati pravovremenu i pouzdanu informaciju o stanju i potrebama društva. Potrebno je razvijati socijalne servise u lokalnim zajednicama i omogućiti pristup socijalnim uslugama i naknadama socijalne sigurnosti na pravičan, fer i jednak način. Od ključne važnosti je umrežavanje i koordinacija ustanova i organizacija koje se bave socijalnom zaštitom djece i odraslih, dok je sa druge strane potrebno sistem novčanih davanja usmjeriti prema grupama stanovništva koje su u stvarnoj potrebi te osigurati materijalna izdvajanja za grupe u riziku od siromaštva. Od posebnog značaja je razvijati i podržati programe jačanja porodica i prevencije obiteljskog nasilja, zanemarivanja i zlostavljanja djece, odvajanja djece od porodica, jačanja kompetencija mladih koji napuštaju alternativnu brigu, nezaposlenih mladih osoba, nezaposlenih žena itd., a koji podrazumijevaju savjetodavno-terapijske i socijalno edukativne programe za pojedince i porodice u kriznim situacijama kroz rad porodičnih/psiholoških savjetovališta, odnosno zaštitu, rehabilitaciju i osnaživanje žrtava nasilja na Tuzlanskom Kantonu kroz rad sigurnih kuća. Potrebno je sa nevladinim sektorom izraditi program i sudjelovati u aktivnostima podizanja svijesti građana o prevenciji nasilja u porodici i stvarati povoljno okruženje kroz unaprijeđenje multisektorske podrške porodicama pogođenim nasiljem na području Tuzlanskog kantona.

U slučaju da je odvajanje djece od porodica neminovno, odnosno da djeca izgube biološke roditelje, neophodno je u saradnji sa nevladinim organizacijama i drugim ustanovama adekvatno podržati programe i aktivnosti jačanja kapaciteta i kvaliteta alternativnog zbrinjavanja djece, prvenstveno u okviru hraniteljstva a zatim porodičnog oblika brige kao i drugih oblika zbrinjavanja, pri čemu ne treba zanemariti poboljšanje kvalitete života djece i odraslih sa invaliditetom, povratnika i raseljenih lica, kao i korisnika javnih kuhinja i mladih u stanju potrebe, a posebnu pažnju posvetiti programima maloljetničke delikvencije.

U okviru ovog prioriteta posebnu pažnju je potrebno posvetiti jačanju saradnje vladinog i nevladinog sektora kroz formiranje koordinacionog tjela i uspostavljanje registra nevladinih organizacija koje djeluju na području TK, te osmisliti kvalitetne sisteme podrške i sufinansiranja projekata organizacija nevladinog sektora, koji imaju razvojni karakter.

Pored podrške porodicama i djeci, a u cilju sveobuhvatne i kvalitetne socijalne zaštite pritupečne svima, u okviru ovog prioriteta poseban značaj se daje unaprijeđenju položaja mladih i boračke populacije, kroz programe uključivanja mladih u rad omladinskih organizacija i aktivnosti usmjerenih

na aktivizam mladih, zapošljavanja i samozapošljavanja mladih i boračke populacije kao i programa obuke, preobuke i sticanja životnih vještina ovih ranjivih kategorija stanovništva.

Cilj prioriteta je stvoriti bolje uslove za život ranjivih kategorija stanovništva, a posebno porodica, djece, mladih, osoba sa invaliditetom i boračke populacije kako bi se poboljšao kvalitet njihovog života i smanjio rizik od siromaštva. Također cilj prioriteta je promovirati toleranciju, nenasilje i rodnu ravnopravnost u porodici i društvu, te smanjiti rizik odvajanja djece od porodica.

Realizacija prioriteta ostvarit će se kroz programe podrške socijalnoj uključenosti marginaliziranih grupa, programe podrške porodici, program podrške žrtvama nasilja u porodici, kreiranje normativnog okvira za jačanje pravične i jednakopravne podrške, programe sufinansiranja projekata NVO i jačanja saradnje nevladinog i vladinog sektora s ciljem kvalitetnije podrške ranjivim kategorijama i sveobuhvatnom razvoju TK, programe podrške mladima i programe unaprijeđenja statusa boračke populacije na TK. Navedeno se očekuje da rezultira povećanjem stopa fertiliteta i nataliteta, smanjenjem indeksa starosti odnosno povećanje broja mlađe populacije u odnosu na stariju. Dodatno, doprinijeti će se stvaranju većeg broja vijeća mladih u TK koji će zastupati interese mladih te promicati njihov bolji položaj u društvu.

Prioritet se operacionalizira kroz 5 mjera čije ostvarenje će se pratiti preko 18 indikatora.

Tabela 25. Pregled mjera unutar Prioriteta 2.3. Unaprijeđenje sistema socijalne zaštite i položaja ranjivih grupa stanovništva

	Mjera	Indikatori	Izvor	Polazna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)
Prioritet 2.3.	2.3.1. Podržati socijalnu uključenost marginaliziranih grupa i bolju ciljanost socijalne zaštite	Uspostavljen socijalni registar	MRSPP	NE	DA
		Usvojena Strategija socijalnog uključivanja TK	MRSPP	NE	DA
		Izrađen i usvojen Akcioni plan za prevenciju i sprečavanje nasilja u porodici za područje Tuzlanskog kantona za predstojeći period	MRSPP	NE	DA
		Uspostavljena baza podataka pružaoca socijalnih usluga (javnih institucija i organizacija)	MRSPP	NE	DA
	2.3.2. Podrška jačanju socijalno-društvenih programa, socijalnog rada i pronatalitetnih mjera i politika	Broj educiranih hranitelja u TK	MRSPP	120	250
		Broj porodica korisnica podrške za planiranje rađanja djece	MRSPP	0	700
		Broj izrađenih planskih dokumenata za unaprijeđenje socijalne zaštite	MRSPP	0	4
	2.3.3. Jačanje saradnje javnog i nevladinog sektora	Izrađen i godišnje ažuriran registar nevladinih organizacija koje djeluju na području TK	MKSM	NE	DA
		Iznos godišnjeg izdvajanja za projekte koji se implemetiraju na području TK	MKSM	100.000	300.000
		Formirano koordinaciono tijelo na nivou kantona	MKSM	NE	DA
	2.3.4. Jačanje institucionalnih kapaciteta u području implementacije	Broj implementiranih mjera prema mladima na godišnjem nivou	MKSM	1	6
		Iznos godišnjeg izdvajanja za	MKSM	150.000	1.100.000

politike prema mladima	program za mlade			
	Iznos godišnjeg nivoa izdvajanja za sredstva za rad Vijeća mladih TK	MKSM	0	20.000
	Izrađena i usvojena Strategija prema mladima TK	MKSM	NE	DA
2.3.5. Unaprijeđenje statusa boračke populacije na području TK	Broj dodatno zaposlenih i samozaposlenih osoba iz ciljane skupine	MBP	85	3.300
	Broj podržanih pripravnika i volontera	MBP	340	400
	Prosječan iznos stipendije po jednom studentu/đaku/jedan mjesec	MBP	80 KM	100 KM
	Broj korisnika koji su ostvarili pravo na prvo zaposlenje (na nivou jedne godine)	MBP	40	60

Prioritet 2.3. Unaprijeđenje sistema socijalne zaštite i položaja ranjivih grupa stanovništva“ doprinosi ostvarenju Strateškog cilja 2. „Razvijen inkluzivni i prosperitetni društveni sektor sa jednakim pravima za sve građane“.

Unaprijeđenjem targetiranja socijalnih davanja na osnovu stvarnih potreba, postići će se stabilizacija ukupnih izdvajanja i potencijalno povećati naknade postojećim korisnicima iz istih finansijskih sredstava. Međusektorska saradnja bi se osigurala kroz razvoj i realizaciju programa i mjera Strategije za socijalnu uključenost, usmjerenih na socijalno isključene grupe stanovništva ili one u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti.

Stvaranjem uslova za što kvalitetniji život djece, mladih i odraslih, a posebno osoba sa invaliditetom, osoba u stanju socijalne potrebe, porodica sa djecom, kao i djece i osoba bez porodične podrške, smanjiti će se negativne društvene pojave poput maloljetničke delinkvencije, bolesti ovisnosti, svi oblici nasilja, i sl.

Stvaranjem bolje saradnje i koordinacije razvojnih aktivnosti između javnog sektora i nevladinog sektora, omogućiti će se multiplikacija razvojnih efekata.

Kroz bolje uslove za život mladih, smanjo bi se negativan trend odlaska mladih ljudi sa područja Tuzlanskog kantona izvan granica države i pozitivno bi se uticalo na unutrašnju migraciju stanovništva na području Kantona.

Unaprijeđenjem i povećanjem efikasnosti tržišta rada kroz implementaciju programa aktivne politike zapošljavanja i samozapošljavanja boračke populacije i članova njihove porodice kreira se stimilirajuće okruženje za olakšan pristup tržištu rada i povećanja njihove ekonomske neovisnosti kroz programe zapošljavanja i samozapošljavanja boračke populacije. Stipendijama i beneficijama za pripradnike boračke populacije i članova njihove porodice pokušava se uticati na povećanje interesa ciljane grupe učenika i studenata za školovanjem kod upisa na visokoškolske ustanove, obavljanje pripravnčkog i volonterskog staža, i na taj način se jačaju njihove kompetencije koje ih čine konkurentnima na budućem tržištu rada.

Detaljna razrada mjera data je u Prilogu 3 dokumenta.

Ovaj prioritet i pripadajuće mjere u skladu su sa ciljevima održivog razvoja: SDG 4: Kvalitetno obrazovanje, SDG 1 – Svijet bez siromaštva, SDG 5 – rodna ravnopravnost, SDG8 – dostojanstven rad i ekonomski rast.

*MRSPP – Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i povratak Tuzlanskog kantona

**MKSM - Ministarstvo kulture, sporta i mladih Tuzlanskog kantona

***MBP – Ministarstvo za boračka pitanja Tuzlanskog kantona

Prioritet 2.4. Poticati i razvijati sportsko-kulturne aktivnosti

Sport je jedna od nepravredno zapostavljenih oblasti u Tuzlanskom kantonu. Uz takmičarske sportske aktivnosti, definicija sporta danas u potpunosti uključuje motoričke i tjelesne aktivnosti, koje ne samo da potiču porast sportskih aktivnosti nego promoviraju zdravlje, usvajanje zdravih životnih navika i sprečavanje pojave hroničnih bolesti kod stanovništva, kao što su pretilost, dijabetes tipa 2,

kardiovaskularna oboljenja, mentalne bolesti itd. Kako bi se navedeno postiglo, potrebna je stalna promocija bavljenja sportom cjelokupne populacije, posebno djece u školama od najranije dobi, uključivanje u sportske aktivnosti lica s invaliditetom i osoba treće dobi, ali da bi isto bilo efikasno potrebno je imati kvalitetnu, pristupačnu i adekvatnu sportsku infrastrukturu. Nužno je obezbijediti uslove za ravnomjernu zastupljenost bavljenja sportom na području cijelog Kantona, te izraditi planove izgradnje, obnove, rekonstrukcije i održavanja sportskih objekata i prostora za rekreaciju, kao bitne pretpostavke za uspješno bavljenje sportom.

Pored navedenog, neophodno je obezbijediti odgovarajući stručni kadar, unaprijediti stručni rad za profesionalno i rekreacijsko bavljenje sportom, kao i poticaje za postignute rezultate na međunarodnim takmičenjima. Za praćenje aktualnih prilika u svim segmentima sporta i rekreacije, neophodno je izvršiti digitalizaciju sporta, što podrazumjeva uspostavu jedinstvene baze podataka iz svih raspoloživih izvora uključujući i sportske klubove. Ovakva baza podataka je pretpostavka za kvalitetno donošenje odluka u oblasti sporta na području TK.

S druge strane, modernizacijom infrastrukture u oblasti kulture obezbijediće se preduslovi za kvalitetnije obavljanje kulturnih djelatnosti u skladu sa savremenim kretanjima u struci. To podrazumijeva proširivanje uloge ustanova kulture, kao nosilaca aktivnosti u razvoju i unaprjeđenju kulturnog turizma, zatim pružanje aktivne podrške razvoju kreativnih industrija, te stavljanje kapaciteta navedenih ustanova u svrhu unaprjeđenja naučno istraživačkog rada.

Cilj prioriteta je stvoriti bolje uslove za što kvalitetniji rad sportsko-rekreativnih klubova i društava, sa jedne strane i osigurati promociju i značaj očuvanja kulturno-historijske baštine stanovnika Tuzlanskog kantona. Pored sportkih aktivnosti, sportska infrastruktura će se koristiti i za promociju i održavanje kulturnih i privrednih manifestacija na području Tuzlanskog kantona.

Realizacija prioriteta ostvarit će se kroz programe izgradnje sportskih sala i dvorana pri osnovnim i srednjim školama na području Tuzlanskog kantona, koje pored sportskih aktivnosti mogu biti korištene za organiziranje i tradicionalnih i kulturnih manifestacija, izgradnje sportskih dvorana, otvorenih sportskih terena, bazena, rekreacionih staza i dječijih igrališta. Navedeno se očekuje da rezultira uspostavom registra i upisom u registar svih sportskih društava i sportista sa područja TK, izradom i realizacijom Strategije razvoja sporta i povećanjem broja korisnika objekata od kulturno-historijskog značaja za Tuzlanski kanton.

Prioritet se operacionalizira kroz 3 mjere čije ostvarenje će se pratiti preko 9 indikatora.

Tabela 26. Pregled mjera unutar Prioriteta 2.4. Poticati i razvijati sportsko-kulturne aktivnosti

	Mjera	Indikatori	Izvor	Polazna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)
Prioritet 2.4.	2.4.1. Unaprijeđenje uslova za razvoj i bavljenje sportom	Broj izgrađenih sportskih sala	MKSM	0	2
		Broj izgrađenih sportskih dvorana	MKSM	0	2
		Broj izgrađenih sportsko-rekreativnih terena na otvorenom	MKSM	0	5
	2.4.2. Unaprijeđenje sistema rada sportskih organizacija na području Tuzlanskog kantona	Izrađen registar sportskih klubova/udruženja i sportista	MKSM	NE	DA
		Vrijednost programa podrške sportskim organizacijama i	MKSM	592.808 KM	1,7 mil. KM

	sportistima			
	Usvojena Strategija razvoja sporta	MKSM	NE	DA
2.4.3. Unaprijeđenje uslova za kulturno-historijski razvoj	Broj rekonstruisanih i dograđenih objekata u oblasti kulture	MKSM	0	24
	Broj izgrađenih objekata u oblasti kulture;	MKSM	0	18
	Broj kulturnih manifestacija koji se organiziraju tokom godine	MKSM	75	90

Prioritet 2.4. Poticati i razvijati sportsko-kulturne aktivnosti, doprinosi ostvarenju Strateškog cilja 2. „Razvijeni inkluzivni i prosperitetni društveni sektor sa jednakim pravima za sve građane“.

Unaprijeđenjem i izgradnjom sportske infrastrukture omogućiti će se odvijanje kulturnih, privrednih i sportskih, manifestacija na području Tuzlanskog kantona, te poboljšati uslovi za rad sportskih klubova i udruženja odnosno jačanje vrhunskog sporta na području TK. Sve navedeno predstavlja preduslov za stalnu promociju bavljenja sportom cjelokupne populacije Tuzlanskog kantona.

Uspostavljanjem registara pravnih i fizičkih lica u oblasti sporta, kao i izradom Strategije razvoja sporta obezbijediti će se kvalitetniji uslovi za razvoj sporta na području Kantona, te će se uspostaviti sistemsko i strateško usmjeravanje aktivnosti na one oblasti koje će ostvarivati najveće razvojne efekte u oblasti sporta. Implementacijom mjere stvaraju se bolji uslovi za rad sportskih organizacija koje kroz kvalitetno usmjeravanje programa podrške predstavljaju najvećeg partnera za povećanje baze sportista (djece i omladine) a u cilju što boljih rezultata na polju kvalitetnog i vrhunskog sporta.

Modernizacijom infrastrukture u oblasti kulture obezbijediće se preduslovi za kvalitetnije obavljanje kulturnih djelatnosti u skladu sa savremenim kretanjima u struci, odnosno stvoriti će se pretpostavke da ustanove kulture mogu obavljati svoju djelatnost na način kako je to propisano zakonima koji regulišu kulturne djelatnosti na području TK.

Detaljna razrada mjera data je u Prilogu 3 dokumenta.

Ovaj prioritet i pripadajuće mjere u skladu su sa ciljevima održivog razvoja: SDG 3 – zdravlje i blagostanje

*MKSM - Ministarstvo kulture, sporta i mladih Tuzlanskog kantona

Prioritet 2.5. Unaprijeđenje javne sigurnosti i održivo upravljanje rizicima od prirodnih i drugih nesreća

Uspostava efikasnog sistema zaštite i spašavanja od prirodnih i drugih nesreća podrazumijeva poboljšanje infrastrukture, posebice transportne i zemljišne (poljoprivredne) infrastrukture (sistemi ranog upozoravanja, protivgradna zaštita, zaštita od poplava i sl.), tehničkih i ljudskih kapaciteta, ujedno i uspostavu efikasnog sistema koordinacije na svim nivoima vlasti u cilju osiguranja većeg stepena pripravnosti i mogućnosti brzog i efektivnog odgovora za potrebe spašavanja, sanacije i obnove područja.

Potrebno je unaprijediti nivo stručnosti u razumijevanju i upravljanju rizicima od prirodnih i drugih nesreća, te ulagati u razvoj i implementaciju preventivnih mjera ublažavanja ovih rizika. To podrazumijeva i periodičnu izradu i ažuriranje Procjene ugroženosti Tuzlanskog Kantona od prirodnih i drugih nesreća i sveobuhvatne mape rizika, izradu okvira za planiranje hitnog odgovora na prirodne i druge nesreće, uključujući mapiranje sigurnih zona (lokacija i skloništa), izradu plana evakuacije, te definisanje mjera direktne asistencije ugroženim osobama i upravljanja ugroženom imovinom, detaljnu razradu prostornih planova ranjivih područja, usvajanje i implementaciju sigurnosnih standarda, tehnologija i tehnika u građevinarstvu u cilju povećanja otpornosti objekata

na prirodne nesreće, izradu sistema ranog upozoravanja, te informisanje i podizanje svijesti stanovništva o značaju preventivnih mjera upravljanja rizicima, zaštite, spašavanja, sanacije i obnove. Od posebnog značaja raditi na opremanju i obučavanju pripadnika Civilne zaštite kao i na kontinuiranoj edukaciji svih učesnika sistema zaštite i spašavanja – vatrogasci, gorska služba spašavanja, jedinice ZIS-a u privrednim subjektima, zdravstvene institucije, nevladin sektor.

Pored uspostave efikasnog Sistema ZIS-a, neophodno je unaprijediti stanje lične i imovinske sigurnosti i zaštite ljudskih prava na području Tuzlanskog kantona, što se može postići unaprijeđenjem pravnog okvira i upravljanja resursima jedinica za održavanje javnoog reda i mira.

Cilj prioriteta je da se kroz jačanje kapaciteta struktura Civilne zaštite, policijskih snaga i unapređenjem zakonske regulative, unaprijedi lična i imovinska sigurnost građana Tuzlanskog kantona.

Realizacija prioriteta ostvarit će se kroz programe opremanja struktura civilnih zaštita, pomoć u saniranju posljedica prirodnih i drugih nesreća, podizanja razine svijesti o pitanjima smanjenja rizika od katastrofa, jačanjem mehanizma sigurnosti i zaštite građana kroz unapređenje pravnog okvira, kontinuirane edukacije svih učesnika sistema zaštite i spašavanja, unaprijeđenja rada policije u zajednici i unapređenja upravljanja resursima Ministarstva unutrašnjih poslova Tuzlanskog kantona. Navedeno se očekuje da rezultira povećanjem broja općina i gradova sa formiranim, obučanim i opremljenim Službama za zaštitu i spašavanje i povećanjem broja ukupne rasvijetljenosti krivičnih djela.

Prioritet se operacionalizira kroz 2 mjere čije ostvarenje će se pratiti preko 6 indikatora.

Tabela 27. Pregled mjera unutar Prioriteta 2.5. Unaprijeđenje javne sigurnosti i održivo upravljanje rizicima od prirodnih i drugih nesreća

	Mjera	Indikatori	Izvor	Polazna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)
Prioritet 2.5.	2.5.1. Jačanje kapaciteta općina i gradova za pružanje odgovora na prirodne i druge nesreće te ublažavanje i otklanjanje direktnih posljedica prirodnih i drugih nesreća	Broj struktura civilne zaštite opremljenih adekvatnom opremom	KUCZ	0	13
		Broj obučanih pripadnika civilne zaštite	KUCZ	0	120
		Broj učesnika edukacije sistema zaštite i spašavanja	KUCZ	0	200
	2.5.2. Unapređenje stanja lične i imovinske sigurnosti i zaštite ljudskih prava na području Tuzlanskog kantona	Broj prekršaja	MUP	1981	1900
		Ukupan procenat rasvijetljenosti	MUP	68,78%	70%
		Broj saobraćajnih nesreća	MUP	3124	2900

Prioritet 2.5. Unaprijeđenje javne sigurnosti i održivo upravljanje rizicima od prirodnih i drugih nesreća, doprinosi ostvarenju Strateškog cilja 2. „Razvijen inkluzivni i prosperitetni društveni sektor sa jednakim pravima za sve građane“.

Unaprijeđenjem kapaciteta zajednice da prevenira, odgovori i sanira negativne posljedice prirodnih i drugih opasnosti smanjuje rizike i povećava sigurnost građana i imovine. Pored zaštite života i imovine građana Tuzlanskog kantona, unaprijeđeni kapaciteti će omogućiti smanjenje reprezentativnih rizika i za privredne

subjekte koji djeluju na području TK, čime se stvara povoljnije okruženje za privlačenje novih investicija i povećanje postojećih ekonomskih aktivnosti..

Unapređenjem zakonske regulative, organizacije rada i upravljanja Ministarstvom unutrašnjih poslova Tuzlanskog kantona i Upravom policije, značajno se utiče na poboljšanje lične i imovinske sigurnosti i zaštite ljudskih prava građana.

Detaljna razrada mjera data je u Prilogu 3 dokumenta.

Ovaj prioritet i pripadajuće mjere u skladu su sa ciljevima održivog razvoja: SDG 16 – Mir, pravda i snažne institucije, SDG 15 – očuvanje života na zemlji

*KUCZ - Kantonalna uprava civilne zaštite

**MUP – Ministarstvo unutrašnjih poslova Tuzlanskog kantona

Prioriteti za Strateški cilj 3

Strateški cilj 3 „Resursno efikasan i održiv infrastrukturni razvoj“ operacionalizira se kroz 3 prioriteta i 10 mjera⁸, čije ostvarenje će se pratiti preko 27 indikatora.

Tabela 28. Pregled prioriteta i indikatora izlaznih rezultata sa izvorima, polaznim i ciljnim vrijednostima u okviru SC3

Prioritet	Indikatori izlaznih rezultata	Izvor	Polazna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)	
Strateški cilj 3.	3.1. Unaprijeđenje zaštite okoliša, komunalne infrastrukture i planskog korištenja prirodnih resursa i prostora	Procenat uključenosti prostornih podataka u jedinstveni informacioni sistem	MPUZO	0	100%
		Uspostavljen integrirani sistem zaštite okoliša i upravljanja prostorom	MPUZO	NE	DA
		Stepen obuhvata stanovništva sistemom javnog vodosnabdijevanja	MPUZO	72,15%	85%
		% jls koje imaju adekvatne deponije komunalnog otpada.	MPUZO	23%	50%
		Procenat stanovništva i pravnih lica priključenih na kanalizacione sisteme	MPUZO	54,47	65%
		Pokrivenost JLS sistemom redovnog monitoringa osnovnih parametara zaštite okoliša	MPUZO	53%	85%
	3.2. Poticanje korištenja obnovljivih izvora energije i mjera	Ukupna površina prostora grijanih putem sistema centralnog grijanja(m ²)	MPUZO	2.123.783 (2018.)	4.000.000

⁸Mjere su detaljno opisane u Prilogu 3.

energijske efikasnosti u javnim objektima	Potrošnja energije u javnim objektima	EAO	Utvrđiti početno stanje nakon svakog pojedinačnog audita, 2021.-2027.	-30%
	Smanjena emisija CO ₂ kao rezultat primjene obnovljivih izvora energije i mjera EE u javnom i privatnom sektoru	EAO	0	5.000t
3.3. Modernizacija saobraćajne infrastrukture	% dužine autocesta u ukupnoj dužini cesta na TK	JP Ceste FBiH	0	4,56%
	% dužine magistralnih cesta u ukupnoj dužini cesta na TK	MTTS	17,96%	19,13
	Promet putnika	MTTS JP MAT	593.050	950.000

*MPUZO - Ministarstvo prostornog uređenja i zaštite okolice Tuzlanskog kantona

**MTTS – Ministarstvo turizma, trgovine i saobraćaja Tuzlanskog kantona

***EAO - Energetski auditi objekata

****JP Ceste FBiH – Javno preduzeće Ceste Federacije BiH

*****JP MAT – Javno preduzeće Međunarodni aerodrom Tuzla

Prioritet 3.1. Unaprijeđenje zaštite okoliša, komunalne infrastrukture i planskog korištenja prirodnih resursa i prostora

Tuzlanski kanton sprovodi niz aktivnosti na zaštiti okoliša, prilagođavanju klimatskim promjenama, zaštiti prostora, zemljišta, voda, šuma kao i bio i geo raznovrsnosti, adekvatnijeg tretiranja otpada čime se doprinosi unapređenju javnog zdravlja. U tom kontekstu neophodno je i dalje jačanje institucionalnih kapaciteta Ministarstva za prostornog uređenja i zaštitu okoliša i lokalnih zajednica, kroz podršku uvođenja prostornih informacionih sistema i digitalizacije prostorno planskih podataka za praćenje korištenja prostora, odnosno provođenje planova prostornog uređenja. Drugim riječima, digitalizacija procesa obrade i izdavanja urbanističko – planskih dokumenata će osigurati brže i efikasnije rješavanje zahtjeva stranaka u postupku izdavanja urbanističkih saglasnosti i odobrenja za građenje, osigurati bolju primjenu propisa o prostornom uređenju i građenju kojima su definisani načini upravljanja i iskorištavanja prostorom i uspostava baza podataka koje će biti osnov za uspješno i odgovorno upravljanje prostorom. Sa druge strane, izrada i primjena Prostornog plana za područje Tuzlanskog kantona za period 2026.-2046. predstavljat će osnovu za dalji održivi razvoj u periodu nakon isteka ove Strategije.

Pored efikasnijeg korištenja planske dokumentacije nužno je održivo upravljanje otpadom uz uvođenje ekonomske cijene usluga i adekvatnog sistema naplate, koji će rezultirati povećanjem obuhvata stanovništva organizovanim prikupljanjem i odvozom otpada. Potrebno je provesti analize efikasnosti i ekonomičnosti postojećeg sistema upravljanja otpadom (komunalni, posebne kategorije i sve druge vrste otpada) te predložiti ekonomski i okolišno održive sisteme upravljanja otpadom i

stvoriti uslove za sanitarno odlaganje otpada za najmanje 5 godina u svim općinama TK. To podrazumijeva eliminisanje i saniranje nelegalnih odlagališta otpada, te izgradnju regionalnih sanitarnih deponija i regionalnih centara za upravljanje otpadom. Potrebno je okončati odlaganje otpada na nesanitarnim deponijama, minimizirati količinu otpada koja se odlaže na postojeće sanitarne deponije, te povećati broj sanitarnih deponija.

Pored sistematskog upravljanja otpadom od posebnog značaja je proširenje posotjećeg sistema monitoringa zraka kako bi se omogućilo detaljno i kontinuirano praćenje i prezentacija kvaliteta zraka. Neophodno je uspostavljanje mreže za automatski monitoring kvaliteta zraka i izrada katastra zagađivača zraka. Potrebno je je kontinuirano pratiti realizaciju NERP-a i unapređivati sistem monitoringa lokalnih zagađenja i mjerenje uticaja zagađenja na zdravlje, uključujući mortalitet i transparentno informisati javnost.

Kao dio napora da se uspostavi kvalitetan sistem zaštite okoliša, posebno se ističe potreba za izgradnjom nove i modernizacijom postojeće vodne infrastrukture, s ciljem održavanja dobrog stanja površinskih i podzemnih voda radi zaštite akvatične flore i faune i potreba korisnika voda. Neophodno je nastaviti s izradom planova upravljanja vodama za vodna područja kojima gravitira Tuzlanski kanton. U cilju smanjenja rizika pri ekstremnim hidrološkim pojavama neophodno je provesti mjere za povećanje stepena zaštite od poplava, provesti mjere za smanjenje erozije, uspostaviti programe i mjere prilagođavanja klimatskim promjenama i za borbu protiv suša. Nužno je jačanje kontrole ispuštanja otpadnih voda u vodotoke i provoditi aktivnosti na smanjenju tereta zagađenja od urbanih/sanitarnih otpadnih voda, te smanjenju emisije štetnih i toksičnih materija koje stvaraju pojedini industrijski zagađivači.

Cilj prioriteta je modernizacijom i digitalizacijom planova za upravljanje prostorom stvoriti kvalitetne preduslove za razvoj Kantona i plansko uspostavljanje i implementaciju mjera sistema zaštite okoliša.

Realizacija prioriteta ostvarit će se kroz programe izrade prostorno planskih i okolišnih dokumenata, digitalizacije sistema za planiranje i efikasno korištenje prostora, uspostave funkcionalnog sistema upravljanja otpadom, proširenja postojećeg sistema monitoringa zraka, uređenja i zaštite vodnih resursa, zaštite akumulacije jezera Modrac i priobalnih područja, tretmana i odvodnje otpadnih voda. Navedeno se očekuje da rezultira povećanjem procenta uključenosti prostornih podataka u jedinstveni informacijski sistem, uspostavljenim integriranim sistemom zaštite okoliša i upravljanja prostorom, povećanim stepenom obuhvata stanovništva sistemom javnog vodosnabdijevanja, povećanjem broja domaćinstava i pravnih lica priključenih na kanalizacione sisteme, povećanjem pokrivenosti stanovništva sistemom redovnog monitoringa osnovnih parametara zaštite okoliša.

Prioritet se operacionalizira kroz 4 mjere čije ostvarenje će se pratiti preko 15 indikatora.

Tabela 29. Pregled mjera unutar Prioriteta 3.1. Unaprijeđenje zaštite okoliša i planskog korištenja prirodnih resursa i prostora

	Mjera	Indikatori	Izvor	Polazna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)
Prioritet 3.1.	3.1.1. Izrada planske dokumentacije i informacijskih sistema za efikasno korištenje prostora i za zaštitu okoliša	Usvojen Prostorni plan za područje Tuzlanskog kantona za period 2026.-2046. godina	MPUZO	NE	DA
		Uspostavljen jedinstveni informacijski sistem (GIS-a) prostornog planiranja i prostornih podataka Tuzlanskog kantona	MPUZO	NE	DA

	Usvojen Kantonalni plan zaštite okoliša Tuzlanskog kantona 2021.-2027.	MPUZO	NE	DA
	Usvojen Kantonalni plan upravljanja otpadom 2021.-2027.	MPUZO	NE	DA
3.1.2. Uspostava funkcionalnog sistema upravljanja otpadom	Procenat stanovnika obuhvaćenih organiziranim prikupljanjem otpada	MPUZO	65 %	80 %
	Broj posuda za prikupljanje otpada	MPUZO	25.000	29.000
	% recikliranog komunalnog otpada	MPUZO	10% (???)	20%
	Broj vozila za zbrinjavanje komunalnog otpada	MPUZO	74	85
3.1.3. Proširenje postojećeg sistema monitoringa zraka	Broj JLS u kojima se vrši kontinuirano mjerenje kvalitete zraka	MPUZO	5	13
	Broj analizatora za praćenje kvaliteta zraka	MPUZO	30	40
3.1.4. Izgradnja nove i modernizacija postojeće vodne infrastrukture	Parametri kvalitete vode u vodotokovima na TK se nalaze u prihvatljivim referentnim vrijednostima	MPUZO	NE	DA
	Broj pozitivnih uzoraka na biološko zagađenje vode u vodovodnim sistemima	MPUZO	??	0
	Sanirana brana jezera Modrac	MPUZO	NE	DA
	Procenat pokrivenosti stanovništva koje gravitira Jezeru Modrac kanalizacionim sistemima	MPUZO	0%	80%
	Procenat površina zaštićenih od poplava ranga pojave 1/100	MPUZO	40%	60%

Prioritet 3.1. Unaprijeđenje zaštite okoliša i planskog korištenja prirodnih resursa i prostora, doprinosi ostvarenju Strateškog cilja 3. „resursno efikasan i održiv infrastrukturni razvoj“.

Unaprijeđenjem efikasnosti korištenja prostora i prostornih podataka postigao bi se uravnoteženi i održivi razvoj Kantona, kao ambijenta poželjnog za investiciono ulaganje, rad i življenje. Također je cilj izraditi prostorne planove i planove zaštite okoliša koji će stvoriti osnovu za pripremu i implementaciju adekvatnih mjera zaštite okoliša.

Povećanjem broja stanovnika koji su obuhvaćeni organiziranim prikupljanjem otpada smanjiti će se pritisak otpada na zemljište i okoliš. To podrazumijeva sanaciju lokalnih deponija, uklanjanje i sanaciju divljih deponija i nabavku adekvatne opreme za prikupljanje čvrstog otpada.

U cilju sveobuhvatnijeg i kvalitetnijeg izvještavanja o rezultatima mjerenja kvalitete zraka na cjelokupnom području TK, izvršiti će se nabavka novih analizatora za praćenje kvaliteta zraka, kao i nabavka novog softvera.

Izgradnjom novih sistema vodosnadbijevanja i modernizacijom postojećih općinskih/gradskih i mjesnih sistema vodosnadbijevanja zadovoljile bi se potrebe stanovništva i privrednih subjekata Tuzlanskog kantona. Također je neophodno postojeće općinske/gradske i mjesne kanalizacione sisteme proširiti i/ili modernizovati i njihovo funkcionisanje uskladiti sa propisima u oblasti zaštite voda.

Detaljna razrada mjera data je u Prilogu 3 dokumenta.

Ovaj prioritet i pripadajuće mjere u skladu su sa ciljevima održivog razvoja: SDG 13 – očuvanje klime, SDG 14 – očuvanje vodenog svijeta i SDG 15 – očuvanje života na zemlji

* MPUZO - Ministarstvo prostornog uređenja i zaštite okoliša Tuzlanskog kantona

Prioritet 3.2. Povećanje energijske efikasnosti

Povećanje energijske efikasnosti (EnE), posebno u segmentu potrošnje energije, ima najveći efekat na dekarbonizaciju energetskog sektora, smanjenje troškova energije, kao i na povećanje produktivnosti i konkurentnosti privrednih subjekata i javnog sektora. Kod njenog povećanja fokus se stavlja na poboljšanje energijskih karakteristika zgrada, posebno u vlasništvu ili na korištenju organizacija javnog sektora, kao i na tehničkoj i finansijskoj podršci malim i srednjim preduzećima (MSP) i javnim komunalnim preduzećima, podržavanje provođenja energetskih audita, Izradu Studije energetske efikasnosti s ciljem identifikacije potreba i najboljih rješenja za primjenu mjera EE, izrade SEKAP-a (Akcioni plan za Održivo korištenja energije i adaptaciju na klimatske promjene), izrade kantonalnog trogodišnjeg akcionog plana energijske efikasnosti i uvođenje sistema energetskog menadžmenta na području Tuzlanskog kantona. Od posebnog značaja su aktivnosti na utopljavanju škola i primjeni inovativnih rješenja u održivom upravljanju energijom u javnim objektima – školama.

Neophodno je kreirati finansijski okvir za program poticaja mjera energetske efikasnosti i primjene OIE u stambenom sektoru na području Kantona. Izrada studija energijske efikasnosti i smanjenja emisija štetnih gasova u zrak u sektoru saobraćaja i podrška razvoju održivog transporta su programi koji pored energijske efikasnosti imaju uticaj i na smanjenje pritiska štetnih plinova na zrak. S obzirom da su sistemi grijanja na fosilna goriva vrlo neefikasni, od posebnog značaje je posvetiti pažnju izgradnji novih i proširenju postojećih sistema daljinskog grijanja koji će dovesti do efikasnijeg korištenja energenata i smanjenja emisije štetnih plinova u zrak.

Cilj prioriteta je da se primjenom novih tehnologija, materijala i usluga, te korištenjem obnovljivih izvora energije i sistema daljinskog grijanja unaprijedi stanje zaštite okoliša, smanje energijski gubici, te ostvari ušteda u budžetima. Cilj je u dugom roku doprinijeti rastu bruto-dodane vrijednosti, zahvaljujući energetske uštedama i većoj konkurentnosti u globalnim lancima vrijednosti.

Realizacija prioriteta ostvarit će se kroz programe korištenja obnovljivih izvora energije i mjera energijske efikasnosti u javnim objektima, implementacijom strateškog projekta „Inovativnim umom do ICT pametnih škola“ (Pametne škole 2), programom unaprijeđenja energijske efikasnosti stambenog sektora i izradom studije energijske efikasnosti i smanjenja emisija štetnih gasova u zrak u sektoru saobraćaja, izradom SEKAP-a i druge planske dokumentacije vezane za energijsku efikasnost te implementacijom programa unaprijeđenja daljinskog sistema grijanja. Navedeno se očekuje da rezultira povećanjem ukupne površine prostora grijanih putem sistema centralnog grijanja, smanjenom potrošnjom energije u javnim objektima, smanjenom emisijom CO₂ kao rezultat primjene obnovljivih izvora energije i mjera EE u javnom i privatnom sektoru.

Prioritet se operacionalizira kroz 3 mjere čije ostvarenje će se pratiti preko 7 indikatora.

Tabela 30. Pregled mjera unutar Prioriteta 3.2. Povećanje energijske efikasnosti

	Mjera	Indikatori	Izvor	Polazna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)
Prioritet 3.2.	3.2.1. Poticanje korištenja obnovljivih izvora energije i mjera energijske efikasnosti u javnim objektima	Broj školskih objekata na kojima je izvršena energetska obnova	MPUZO	8	35
		Broj utopljenih javnih objekata	MPUZO	276	380
		Broj ukupno zamjenjenih kotlova sa kotlovima na pelet i toplotnim pumpama	MPUZO	214	380

3.2.2. Unaprijeđenje energijske efikasnosti stambenog i saobraćajnog sektora	Broj stambenih objekata koji su primijenili mjere energijske efikasnosti	MPUZO	0	500
	Udio korištenja energije iz obnovljivih izvora energije u ukupnoj potrošnji	MPUZO	Utvrđiti početno stanje nakon audita u 2021.	10%
3.2.3. Proširenje mreže snabdijevanja toplotnom energijom u daljinskom sistemu grijanja	Broj gradova/općina u kojem se sistem daljinskog grijanja prakticira	MPUZO	2	5
	Snaga toplotne energije daljinskog sistema grijanja kojom se snabdjevaju domaćinstva i poslovni subjekti	MPUZO	270 Mwth ⁹	340 MWth

Prioritet 3.2. Povećanje energijske efikasnosti, doprinosi ostvarenju Strateškog cilja 3. „Resursno efikasan i održiv infrastrukturni razvoj“.

Provedba mjera energijske efikasnosti na svim javnim objektima u nadležnosti TK rezultirati će smanjenjem potrošnje energije i zavisnih troškova. Preciznije, realizacijom mjera EE doprinijeti će se poticanju primjene ekonomski isplativih i energetski efikasnih tehnologija, materijala i usluga.

Provedbom mjera energijske efikasnosti u stambenom sektoru i saobraćaju smanjio bi se pritisak i zagađenje zraka na području TK a izgradnjom staza za održivi transport (biciklističkih staza) unaprijedilo bi se i zdravlje građana Kantona i promovisao bi se zdrav stil života.

Obezbjedenjem toplotne energije iz sistema daljinskog grijanja osiguraće se unaprijeđenje kvaliteta života stanovništva i snabdijevanje dijela poslovnih subjekata na području TK u dovoljnim količinama ovog energenta.

Detaljna razrada mjera data je u Prilogu 3 dokumenta.

Ovaj prioritet i pripadajuće mjere u skladu su sa ciljevima održivog razvoja: SDG 11 – održivi gradovi zajednic, SDG 13 – očuvanje klime i SDG 15 – očuvanje života na zemlji.

* MPUZO - Ministarstvo prostornog uređenja i zaštite okoliša Tuzlanskog kantona

Prioritet 3.3. Modernizacija saobraćajne infrastrukture

U kontekstu zaštite okoliša, saobraćaj na području Tuzlanskog kantona ima značajan utjecaj na zagađenje zraka, ujedno i okoliša. S tim u vezi, u cilju smanjenja lokalnog zagađenja koje prouzročuje transport neophodno je raditi na povećanju nivoa saobraćajne usluge na području kantona, povećanju protoka vozila, smanjenja gustine saobraćaja. Navedeno će dovesti do smanjenja zagađenja zraka naročito u urbanim područjima, ali ujedno i do povećanja privrednih aktivnosti zbog prohodnosti cestovnog saobraćaja, povećanja tehničko-eksploatacione brzine saobraćajne, smanjenja emisije izduvnih gasova i povećanja nivoa bezbjednosti saobraćaja. Što je najvažnije, izgradnjom autocesta koje povezuju Kanton sa evropskim regionom i magistralnih cesta koje povezuju Tuzlanski kanton sa drugim kantonima izvršila bi se saobraćajna deblokada Tuzlanskog kantona. Ulaganje u cestovnu infrastrukturu podrazuijeva izgradnju dvije autoceste (Tuzla Orašje i Tuzla Doboj) i izgradnju magistralne ceste prema Sarajevu, što je od posebnog značaja za Tuzlanski kanton.

⁹ Grad Tuzla 220Mwth i Grad Lukavac 50MWth

Pored cestovnog saobraćaja, ulaganjem u modernizaciju infrastrukture i proširenje kapaciteta Međunarodnog aerodroma Tuzla, dodatno bi se utjecalo na otvaranje Tuzlanskog kantona ka regijama ne samo evrope već i svijeta, čime bi se omogućio brzi transport roba i putnika ka najudaljenijim destinacijama Evrope i svijeta. Ulaganje u infrastrukturu aerodroma bi podrazumijevalo izgradnju Atrija, uređenje pristupnih avionskih staza, osavremenjivanje uzletno-sletne piste i proširenje terminala, što će u konačnici dovesti do povećanja broja putnika i prevezene robe.

Cilj prioriteta je da se realizacijom izgradnje autocesta, magistralnih cesta i modernizacijom Međunarodnog aerodroma Tuzla izvrši saobraćajna deblokada Tuzlanskog kantona te doprinese unapređenju kvalitete zraza time i okoliša na nivou TK.

Realizacija prioriteta ostvarit će se kroz programe izgradnje autocesta, programe izgradnje magistralnih cesta, rekonstrukcije rehabilitacije i sanacije regionalnih cesta i modernizacije infrastrukture Međunarodnog aerodroma Tuzla. Navedeno se očekuje da rezultira izgrađenim 115 km autocesta, 59 km regionalnih cesta, realizacijom 13 projekata rekonstrukcije, rehabilitacije i sanacije regionalnih cesta i proširenim kapacitetima aerodroma koji će prevesti preko 750.000 putnika godišnje, preko 5.000 t robe godišnje i koji će omogućiti servisiranje 3 bazna aviona.

Prioritet se operacionalizira kroz 3 mjere čije ostvarenje će se pratiti preko 5 indikatora.

Tabela 31. Pregled mjera unutar Prioriteta 3.3. Modernizacija saobraćajne infrastrukture

	Mjera	Indikatori	Izvor	Polazna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)
Prioritet 3.3.	3.3.1. Izgraditi mrežu autocesta i magistralnih cesta na području Tuzlanskog kantona	Izgrađeno kilometara autoceste	MTTS	0	115
		Izgrađeno kilometara magistralne ceste	MTTS	0	59
	3.3.2. Rekonstrukcija, rehabilitacija i sanacija mreže regionalnih cesta na području Tuzlanskog kantona	% Rekonstruisane, rehabilitirane, sanirane i unaprijeđene infrastrukture regionalnih cesta TK	MTTS	??	??
	3.3.3. Jačati infrastrukturu zračnog saobraćaja	Broj baznih aviona koji se opslužuju na aerodromu Tuzla	MTTS	2	3
		Količina robe koja se prometuje preko Zračne luke Tuzla (t)	MTTS JP MAT	100	5000

Prioritet 3.3. Modernizacija saobraćajne infrastrukture, doprinosi ostvarenju Strateškog cilja 3. „Resursno efikasan i održiv infrastrukturni razvoj“.

Izgradnjom mreže autocesta i magistralnih cesta na području Tuzlanskog kantona obezbjeđuje se saobraćajna deblokada Tuzlanskog kantona i povezivanje Tuzlanskog kantona sa evropskim koridorima. Implementacija 2 projekata izgradnje autoceste (Tuzla-Orašje i Tuzla-Doboj) i jedan projekat izgradnje Magistralne ceste prema Sarajevu unaprijediće povezanost TK sa drugim centrima u BiH.

Izgradnjom mreže regionalnih cesta na području Tuzlanskog kantona osigurati će se saobraćajna deblokada Tuzlanskog kantona prema drugim kantonima i kvalitetnije interno povezivanje pojedinih dijelova Tuzlanskog kantona.

Izgradnjom dodatne infrastrukture na aerodromu Tuzla stvoriće se preduslovi za povećanje broja letova, samim time povećanje broja prevezenih putnika, i uspostave kontinuiranog Cargo saobraćaja, što direktno utiče na sveukupni razvoj Tuzlanskog regiona ali i šire.

Detaljna razrada mjera data je u Prilogu 3 dokumenta.

Ovaj prioritet i pripadajuće mjere u skladu su sa ciljevima održivog razvoja: SDG 9 – Industrija inovacije i infrastruktura

* MTTs - Ministarstvo trgovine, turizma i saobraćaja Tuzlanskog kantona

**JP MAT – Javno preduzeće Međunarodni aerodrom Tuzla

4. Strateški projekti

Uspješnoj implementaciji Strategije razvoja Tuzlanskog kantona doprinijeti će i implementacija 7 strateških projekata kao intervencija najvećeg značaja za ostvarenje strateških ciljeva. Strateški projekti imaju višestruki efekat na razvoj Tuzlanskog kantona. Rezultati strateških projekata trebaju da doprinesu pozitivnom uticaju na poboljšanje kvaliteta života građana te da omoguće održivi rast i razvoj. Očekivani iznosi strateških projekata (Izgradnja Kampusu Univerziteta u Tuzli, Zaštita akumulacije jezera Modrac – I Faza, Opremanje Centra urgentne medicine pri JZU UKC Tuzli, Formiranje Naučno-Tehnoloških parkova u Tuzli i Živicama) čije financiranje se predviđa sredstvima Budžeta TK i drugim izvorima uključeni su u indikativni finansijski okvir, dok očekivni iznosi strateških projekata izgradnje mreže autocesta na području TK (Izgradnja autoceste Tuzla-Brčko-Orašje (rijeka Sava), kao dijela autoceste Sarajevo-Tuzla-Beograd, Izgradnja autoceste Zvornik-Tuzla-Doboj, Izgradnja dionice magistralne ceste M-18 Šiški Brod – Kladanj) čije finansiranje se predviđa iz Budžeta F BiH nisu uključeni u iznos indikativnog finansijskog okvira.

Uz navedenih sedam strateških projekata za Tuzlanski kanton identificirano je dodatnih 13 ključnih strateških projekata sadržanih u mjerama kojima se realiziraju prioriteti i strateški ciljevi. Ključni strateški projekti su intervencije od velikog značaja koje se implementiraju u okviru mjere. Očekivani iznosi za finansiranje ključnih strateških projekata sadržani su u iznosima mjera predstavljenih u indikativnom finansijskom okviru.

U nastavku dajemo kratak opis, očekivane efekte i indikativni finansijski okvir za 7 strateških projekata kao intervencija najvećeg značaja za ostvarenje strateških ciljeva i 13 ključnih strateških projekata kao intervencija od značaja za ostvarenje mjera.

Strateški projekti

Strateški projekt 1. Izgradnja Kampusu Univerziteta u Tuzli

Strateški projekt Izgradnja Kampusu Univerziteta u Tuzli pored zadovoljenje prostornih standarda JU Univerzitet u Tuzli treba podići nivo kvaliteta studiranja, istraživanja i nauke, pružiti mogućnost građanima da uživaju korist visokog obrazovanja cijeli život. Skupština Tuzlanskog kantona svojim zaključkom zatražila je od Vlade Tuzlanskog kantona da Izgradnju Kampusu proglasi strateškim projektom od posebnog značaja za Tuzlanski kanton, te poduzme neophodne radnje za pokretanje realizacije ovog generacijskog projekta. Vlada FBiH je Odlukom br. V 957/10 od 14.12.2010. godine

Univerzitetu u Tuzli dodijelila bivšu Kasarnu „Husein kapetan Gradaščević“ sa 61 objektom, površine cca 70.000,00 kvadratnih metara i zemljište površine cca 41 ha, za izgradnju Kampusu Univerziteta. Navedeni prostor je namijenjen za izgradnju Kampusu Univerziteta, te je u proteklom periodu izrađeno i usvojeno idejno rješenje Kampusu kao strateške odrednice razvoja Univerziteta. Realizacija navedenog projekta predstavlja iznimno kompleksan zadatak koji će zahtijevati sinergijsko djelovanje Univerziteta i okruženja, prvenstveno osnivača (Vlade TK), ali uže i šire društveno-političke zajednice, te privrednih subjekata.

Očekivani efekti: Realizacija ovog projekta omogućit će potpuno zadovoljenje prostornih standarda visokog obrazovanja, podići kvalitet uslova studiranja, boravka studenata i univerzitetskog osoblja, a izgradnjom Univerzitetskog naučno-tehnološkog parka biće osigurani uslovi za osnovna, primijenjena i razvojna istraživanja čime će se unaprijediti razvoj nauke, tehnologije i visokog obrazovanja, potaći saradnja s privredom i okruženjem i tako doprinijeti integriranom razvoju Kantona.

Indikativni finansijski okvir: Ukupna vrijednost projekta će biti utvrđena u procesu izrade plansko-projektne dokumentacije, a u sedmogodišnjem periodu očekuje se finansiranje iz Budžeta TK u iznosu od 14.000.000 KM, a 16.000.000 KM iz drugih izvora finansiranja (vlastita sredstva, Javno-privatna partnerstva, Budžet FBiH, sredstva od EU i međunarodnih istraživačkih projekata, donacije, kreditna sredstva uz garancije Vlade TK)

Strateški projekt 2. Zaštita akumulacije jezera Modrac – I Faza

Akumulacija Modrac je najveći i najznačajni višenamjenski vodni objekat u Tuzlanskom kantonu, FBiH i BiH. Površina sliva od 1.189 km² većim dijelom pripada FBiH (992,01 km²), dok je preostali dio u RS. Dio sliva koji pripada FBiH administrativno pripada gradovima i općinama Lukavac, Živinice, Tuzla, Banovići, Kalesija, Kladanj i Sapna, i naseljen je sa oko 500.000 stanovnika. Također, u slivu akumulacije locirano je više desetaka privrednih objekata. Sve komunalne i industrijske otpadne vode u slivu akumulacije ispuštaju se uglavnom bez ikakvog prečišćavanja u površinske vodotoke. Posljedica navedenog stanja jeste izuzetno loš kvalitet vode akumulacije, koji po većini parametara ne odgovara zakonskim maksimalnim dozvoljenim koncentracijama. Nakon realizacije aktivnosti izgradnje postrojenja za prečišćavanje komunalnih otpadnih voda u Živinicama, sljedeća aktivnost koju treba realizirati u okviru kompletne zaštite na području sliva, jeste izgradnja sistema za odvodnju otpadnih voda u naseljima na obali akumulacije gdje praktično ne postoje kanalizacioni sistemi, kao i izgradnja postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda, prije njihove dispozicije direktno u vodu akumulacije.

Očekivani efekti: Pozitivan uticaj na prirodni okoliš ogleda se u poboljšanju kvaliteta vode akumulacije Modrac, kao najvećeg i najznačajnijeg višenamjenskog vodnog resursa u FBiH i BiH. Indirektno, projekat ima uticaj na povećanje socijalne uključenosti i povećanje zaposlenosti, jer se poboljšanjem kvaliteta vode akumulacije otvaraju mogućnosti za razvoj turizma i sporta, kao i poboljšanje javne vodoopskrbe zahvatom vode iz akumulacije. Očekivani rezultati implementacije projekta su da je procenat pokrivenosti stanovništva koje gravitira Jezeru Modrac kanalizacionim sistemima najmanje 80% i da se svi parametri kvalitete vode nalaze u prihvatljivim referentnim vrijednostima.

Indikativni finansijski okvir: Ukupna vrijednost projekta je 17.000.000 KM, i očekivanja su da se projekat u narednih 7 godina u potpunosti finansira iz sredstava razvojnih fondova EU.

Strateški projekat 3. Opremanje Centra urgentne medicine pri JZU UKC Tuzli

Projekat se odnosi na rješavanje problema organizacije pružanja hitne medicinske pomoći u stanjima kada su pacijentima ugroženi životi ili zdravlje, na način da se obezbijedi prostor u kojem bi pružanje

svih usluga, koje zahtjeva zbrinjavanje hitnih stanja u medicini, bilo organizirano na jednoj lokaciji. To će u značajnoj mjeri unaprijediti kvalitet i efikasnost u pružanju ove vrste usluga. Pored toga, projektom će se riješiti i problem magacinskog prostora za skladištenje lijekova i medicinskih sredstava u Bolničkoj apoteci, te značajno proširiti prostorni kapaciteti koji se koriste za pružanje ambulantnih usluga. Projektom je predviđen i prostor za veliki restoran za osoblje UKC-a Tuzla i druge osobe. Također, izgradnjom višespratne garaže, riješio bi se problem ograničenih kapaciteta za parkiranje vozila i u značajnoj mjeri bi se rasteretio i saobraćaj u mirovanju i saobraćaj u kretanju u krugu UKC-a Tuzla.

Očekivani efekti: Očekivani efekti projekta ogledaju se u ojačanim kapacitetima zdravstvenih ustanova da brzo i efikasno zbrinu urgentna stanja u oblasti zdravstva, kako u normalnim uslovima tako i u slučajevima katastrofa, vanrednih situacija i epidemija, čime se direktno utiče na poboljšanje nivoa zdravstvene zaštite ali i kvalitete života na TK. Očekivani rezultat projekta je formiran i opremljen Centar urgentne medicine pri JZU UKC Tuzla.

Indikativni finansijski okvir: Ukupna vrijednost projekta je 40.000.000 KM, od čega se očekuje finansiranje iz Budžeta TK u iznosu od 30.000.000 KM, a 10.000.000 KM iz drugih izvora finansiranja (Budžet FBiH, sredstva od EU i međunarodnih istraživačkih projekata, donacije, kreditna sredstva razvojnih banaka).

Strateški projekt 4. Izgradnja autoceste Tuzla-Brčko-Orašje (rijeka Sava), kao dijela autoceste Sarajevo-Tuzla-Beograd

Vlada Tuzlanskog kantona je 2000. godine prepoznala važnost izgradnje autoputa Tuzla-rijeka Sava u kontekstu unapređenja društveno-ekonomskog razvoja Tuzlanskog kantona i BiH preko poboljšanja transportne infrastrukture. Intenzivna izgradnja stambenih i privrednih objekata duž magistralne ceste M-1.8 sa velikim brojem priključaka, praćena intenzivnim rastom saobraćajnog protoka vozila, dijelovala je na pad nivoa saobraćajne usluge, tj. dovela je do smanjenja dozvoljene brzine vožnje, smanjenja nivoa bezbjednosti učesnika u saobraćaju i opšteg pogoršanja saobraćajne situacije. Vlada Tuzlanskog kantona i Ministarstvo prometa i komunikacija je 2000. godine nakon provedenog javnog konkursa provela izradu preliminarne studijske dokumentacije za projekat izgradnje autoputa Tuzla-rijeka Sava. Godine 2001. urađena je Studija izbora trase autoputa Tuzla-rijeka Sava uz višekriterijsku analizu (multikriterijska analiza). Godine 2007. JP Ceste FBiH su pokrenule inicijativu da se uradi Saobraćajna studija na relaciji rijeka Sava (Orašje) – Šićki Brod – Živinice, gdje je zaključak studije bio da su sprovedena istraživanja pokazala da postojeća cestovna infrastruktura na relaciji rijeka Sava (Orašje) – Šićki Brod – Živinice ne zadovoljava kako sadašnje tako ni buduće potrebe saobraćajne tražnje. Rezultati sprovedenih istraživanja pokazuju da je neophodno nastaviti sa aktivnostima zadovoljavanja postojećih i očekivanih saobraćajnih potreba. Tokom 2011. godine JP Ceste FBiH provole su aktivnosti izrade seta studijsko-projektne dokumentacije koja obuhvata tri dokumenta: Studiju izvodljivosti autoputa rijeka Sava (Orašje) – Tuzla (Šićki Brod), Idejni projekat autoputa rijeka Sava (Orašje) – Tuzla (Šićki Brod) i Studiju uticaja na okoliš autoputa rijeka Sava (Orašje) – Tuzla (Šićki Brod). Planom rada JP Autoceste Federacije BiH za 2020. godinu planirano je provođenje aktivnosti izrade idejnog i glavnog projekta autoceste Tuzla-Brčko-Orašje, nakon čega će se pristupiti utvrđivanju finansijske konstrukcije za projekat autoceste Tuzla-Brčko-Orašje. Za navedeni projekat ranije su urađene Studije izvodljivosti, te druge Studije u kojima je učestvovao ili bio nosilac Rudarsko-geološki fakultet u Tuzli, sa navedenim aktivnostima je počelo daleke 1997. godine.

Projekat se odnosi na izgradnju autoceste Tuzla-Brčko-Orašje (rijeka Sava), kao dijela autoceste Sarajevo-Tuzla-Beograd u dužini od 65 km.

Očekivani efekat: Izgradnjom autoceste na području Tuzlanskog kantona obezbjediti će se saobraćajna deblokada Tuzlanskog kantona i povezivanje Tuzlanskog kantona sa evropskim

koridorima, prvenstveno sa autoputem A1. Na ovaj način će se otvoriti cestovni saobraćaj prema ključnim zemljama regije i evrope omogućiti će brži protok roba, usluga i putnika a samim time i brži privredni razvoj Tuzlanskog kantona. Očekuje se da se autocesta Tuzla-Brčko-Orašje izgradi u 2027.godini u dužini od 65km.

Indikativni finansijski okvir: Ukupna vrijednost projekta je 800.000.000 KM, i finansira se u potpunosti iz ostalih izvora finansiranja, odnosno Budžeta Federacije BiH.

Strateški projekt 5. Izgradnja autoceste Zvornik-Tuzla-Doboj

Izgradnja autoputa Zvornik-Tuzla-Doboj se planira sa dvije kolovozne trake sa po dvije saobraćajne trake uz regulaciju korita rijeke Spreče. Na ovaj način bi se obezbjedila kvalitetna saobraćajna veza Tuzlanskog kantona sa Dobojem i autoputem V-c sa jedne strane i Zvornikom i Republikom Srbijom sa druge strane. Uporedna regulacija korita rijeke Spreče uz izgradnju ove moderne saobraćajnice bi riješila jedan od najvećih problema općina/gradova koji gravitiraju toku rijeke Spreče, obezbjedila bi se značajna površina sada plavnog područja za razvoj poljoprivrede, formiranje novih industrijskih zona, dalji razvoj i širenje gradova Lukavac, Gračanica i Doboj Istok. Primarna namjena ove ceste je da se planirani multimodalni terminal Tuzla poveže sa mrežom autocesta i brzih cesta u FBiH. Dodatno opravdanje za planiranje ovakvog projekta, leži u činjenici da je u TEN-T mrežu, uvršten koridor postojeće ceste M-4 Doboj-Tuzla-Zvornik, uz preporuku da se pravci na TEN-T mreži planiraju kao saobraćajnice višeg ranga. Poboljšana komunikacija u ovom koridoru omogućavala bi adekvatno povezivanje Tuzle i Banja Luke kvalitetnom cestovnom komunikacijom u okviru cjelokupnog razvoja naznačene TEN-T mreže. Istočni krak ove komunikacije od Dubrava prema Međašima treba planirati u kontekstu regionalnog povezivanja sa regijama u susjednoj Srbiji.

Očekivani efekat: Izgradnjom autoceste Zvornik-Tuzla-Doboj na području Tuzlanskog kantona obezbjediti će se saobraćajna deblokada Tuzlanskog kantona i prema Republici Srbiji, kao i povezivanje Tuzlanskog kantona sa Vc koridorom, koji vodi ka zemljama Eu i ka jugu BiH. Na ovaj način će se otvoriti cestovni saobraćaj prema ključnim zemljama regije, Evrope ali i dijelova BiH, te će omogućiti brži protok roba, usluga i putnika prema ovim destinacijama a samim time i brži privredni razvoj Tuzlanskog kantona. Očekuje se da se autocesta Tuzla-Brčko-Orašje izgradi do 2027.g. u dužini od 50km.

Indikativni finansijski okvir: Ukupna vrijednost projekta je 800.000.000 KM, i finansira se u potpunosti iz ostalih izvora finansiranja, odnosno Budžeta Federacije BiH .

Strateški projekat 6. Izgradnja dionice magistralne ceste M-18 Šiški Brod – Kladanj

Izgradnjom dionice magistralne ceste M-18 Šiški Brod – Kladanj obezbijedilo bi se znatno poboljšanje stanja postojeće mreže cesta kojim se Tuzlanski kanton povezuje sa ostalim dijelovima Bosne i Hercegovine, te bi se obezbijedila brža i bolja veza Tuzlanskog kantona sa glavnim gradom Bosne i Hercegovine, te ostalim dijelovima BiH. Pored navedenog obezbijedile bi se velike mogućnosti za ubrzan razvoj zračne luke Međunarodni aerodrom Tuzla, te korištenje navedene zračne luke za potrebe šire populacije koja gravitira u i van projektnog područja magistralne ceste M-18 Tuzla - Sarajevo. Ako se uzme u obzir da magistralna cesta M-18 povezuje Tuzlanski kanton preko Zeničko-dobojskog kantona sa Sarajevskim kantonom, te da predstavlja najčešće korištenu putnu komunikaciju od strane građana i privrednika, jasno se vidi da bi izgradnjom dionice magistralne ceste M-18 Šiški Brod – Kladanj (granica Tuzlanskog kantona) bile povezane najrazvijenije i najmnogoljudnije regije na području Federacije Bosne i Hercegovine. Ukupna dužina dionice magistralne ceste M-18 Šiški Brod – Kladanj (granica TK) iznosi oko 58,80 km. Poddionice: Šiški Brod

– Đurđevik 17,30 (km); Đurđevik – Stupari 10,67 (km); Stupari – Brloški potok 4,53 (km); Brloški potok – Vitalj 7,30 (km); Vitalj – Kladanj 5,80 (km); Kladanj – Podpaklenik 13,20 (km).

Kako bi se postigao puni efekat (smanjilo vrijeme putovanja od Tuzle do Sarajeva sa 2,5 sata na 1,5 sat i povećala sigurnost učesnika u saobraćaju), potrebno je nastaviti sa modernizacijom i izgradnjom ovog važnog cestovnog pravca prema Tuzli i Sarajevu.

Očekivani efekat: Izgradnjom i modernizacijom magistralne ceste M-18 značajno bi se smanjilo vrijeme putovanja između Tuzle i Sarajeva, te ostalih mjesta koja se povezuju ovom važnom cestovnom komunikacijom. Pored smanjenja vremena putovanja, povećao bi se nivo usluge, povećao bi se stepen sigurnosti učesnika u saobraćaju, smanjila bi se emisija štetnih gasova iz motornih vozila i time bi se obezbijedio bolji kvalitet života građana koji egzistiraju na području uticaja ovog važnog cestovnog pravca. Očekuje se da se dionica magistralne ceste M-18 Šiški Brod – Kladanj (granica TK) izgradi do 2027.godine u dužini od 59km.

Indikativni finansijski okvir: Ukupna vrijednost projekta je 800.000.000 KM, i finansira se u potpunosti iz ostalih izvora finansiranja, odnosno Budžeta Federacije BiH .

Strateški projekat 7. Formiranje Naučno-Tehnoloških parkova u Tuzli i Živinicama

Osnovni cilj osnivanja naučno-tehnoloških parkova je objedinjavanje privrednih i intelektualnih resursa TK u jednu celinu, kako bi se poboljšali i unaprijedili trenutni uslovi poslovanja kompanija i znanje skoncentrisalo na jednom mestu. Svrha formiranja naučno tehnoloških parkova u Tuzli i Živinicama jeste: jačanje saradnje postojećih kompanija iz oblasti informaciono-komunikacionih tehnologija (IKT) na realizaciji većih projekata, koje kompanije pojedinačno ne bi mogle da izvedu; razvoj potrebne infrastrukture za lakše poslovanje kompanija, privlačenje velikih stranih kompanija u Tuzlanski kanton; razvoj fakulteta i univerziteta u regionu u skladu sa razvojem IKT-a, zapošljavanje većeg broja mladih stručnjaka; kao i njihov ostanak u TK, razvoj ljudskih resursa; podsticanje inovacija i stvaranje ekonomski povoljnog okruženja; stimulisanje osnivanja i finansiranja novih preduzeća; uspostavljanje ekonomije zasnovane na znanju i inovacijama; itd.

Očekivani efekti: Implementacija ovog projekta će imati višestruke multiplicirajuće efekte a prije svega omogućiti će bolju komunikaciju i saradnju akademske zajednice i naučnog rada sa realnim sektorom, omogućavajući lakši pristup privrednika naučnim inovacijama i kvalitetnijem stručnom kadru, posebno iz oblasti Informaciono – komunikacionih tehnologija, ne zanemarujući i ostale sektore privrednog razvoja. Pored direktno uticaja na ekonomski razvoj kantona, implementacija projekta će imati uticaj i na razvoj obrazovanja, kao i novih kreativnih ideja o jačanju ekonomske aktivnosti uz održivo upravljanje prirodnim resursima. Očekivani rezultat projekta su formirana dva naučno-tehnološka parka na području TK (Tuzla i Živinice)

Indikativni finansijski okvir: Ukupna vrijednost projekata će biti utvrđena na osnovu izrađena plansko-projektne dokumentacije, a u sedmogodišnjem periodu očekuje se finansiranje iz Budžeta TK u iznosu od 2.000.000 KM, a ostalo iz drugih izvora finansiranja (Budžet Grada Živinice, vlastiti prihodi Univerziteta u Tuzli Javno-privatna partnerstva, Budžet FBiH, sredstva od EU i međunarodnih istraživačkih projekata, donacije, kreditna sredstva uz garancije Vlade TK)

Ključni strateški projekti

Ključni strateški projekat 1. Inovativnim umom do ICT pametnih škola (Pametne škole 2) (veza sa M3.2.1.)

„Inovativnim umom do ICT pametnih škola" ili skraćeno „Pametne škole 2" je prekogranični projekat koji se implementira u okviru INTERREG IPA CBC programa prekogranične saradnje Hrvatska – Bosna

i Hercegovina – Crna Gora 2014.-2020. i pripada projektima prioritete ose "Zaštita okoliša i prirode, poboljšanje prevencije rizika i promocija održive energije i energetske efikasnosti". Projekat će doprinijeti ostvarivanju održivog i ugljen-neutralnog energetskeg sistema u projektnoj regiji, a implementiraju ga Centar za razvoj i podršku CRP Tuzla, Tuzlanski kanton i Brodsko-posavska županija (HR). Glavne aktivnosti kojima će se projekat baviti u periodu od 27 mjeseci su: 1) Energetska obnova 33 školska objekta u projektnom području, od čega je 18 objekata u Tuzlanskom kantonu 2) Implementacija inovativnih edukativnih metoda, u cilju proširenja znanja učenika o potrošnji energije, energetskeg efikasnosti i obnovljivim izvorima energije 3) Prekogranično 4-mjesečno takmičenje osnovnih i srednjih škola u projektnom području u uštedi energije (primjenom ne-investicijskih metoda, tj. promjenom ponašanja), pri čemu će svaka od dvije škole pobjednice (jedna u BPŽ i jedna u TK) kao nagradu dobiti instaliranje centraliziranog sistema upravljanja energijom (CEMS) 4) Dva 4-dnevna seminarra za obuku energetskeg menadžera za ključne uposlenike 33 škole koje će biti energetske obnovljene, oba sa prekograničnim učešćem.

Očekivani efekti: Projektom će se proizvesti 6.217.693 kWh obnovljive energije, napraviti uštede od 4.217.693 kWh energije u 33 energetske obnovljene školske objekta, doprinijeti smanjenju emisije CO2 u količini od 1.834 t, te omogućiti kreiranje zelenih radnih mjesta od 1.535 čovjek-mjeseci.

Indikativni finansijski okvir: Ukupna vrijednost projekta je 3. 629.639,23 KM od čega je sufinansiranje iz Budžeta TK 298.825,85 KM. Europska Unija učestvuje u sufinansiranju projekta sa 3.085.193,33 (85%), dok ostali izvori finansiranaj koji dolaze od projektnih partnera iznose 245.620,05 KM.

Ključni strateški projekat 2. Osnivanje javnih predškolskeg ustanova u Kalesiji, Sapni, Teočaku i Čeliću (veza sa M2.1.1.)

Strateški projekat osnivanja javnih predškolskeg ustanova u Kalesiji, Sapni, Teočaku i Čeliću ima za cilj omogućiti smještaj djece predškolske dobi zaposlenih i nezaposlenih roditelja u predškolske ustanove radi odgoja, obrazovanja te brige o djeci. S obzirom da na području ovih općina ne postoje predškolske ustanove, na ovaj način bi se povećao obuhvat djece predškolskim odgojem, što je izuzetno važno za razvoj djece. Analize ukazuju da obuhvat svim vidovima POO-a i obrazovanja u Bosni i Hercegovini iznosi 14,26% populacije od 0-6 godina (u čemu djeca ispod 3 godine starosti učestvuju sa 9,5% od ukupnog broja obuhvaćene djece). S druge strane obuhvat djece predškolskim odgojem u dobi od 4-6 godina iznosi visokih 93%. Naučna istraživanja u oblastima pedagogije i psihologije potvrđuju da su dugoročni pozitivni efekti ranog institucionalnog obuhvata djece POO-m sljedeći: povećanje obrazovnih rezultata u školi koji su mjerljivi čak do završetka srednje škole; manje napuštanja škole i procesa obrazovanja; značajno smanjenje socioekonomske nejednakosti; manje specijalnih obrazovnih programa u kasnijem školovanju (za djecu sa poteškoćama u učenju i razvoju); poboljšanje govora, pismenosti, samokontrole, ponašanja, emotivnih vještina, matematičkih sposobnosti, samopouzdanja, prilagođavanja novim socijalnim uslovima, itd. Najveći efekat predškolskeg programa za djecu od 3-5 godina je u kognitivnom domenu. Upravo ovim projektom će se omogućiti poticajno razvojno okruženje za djecu (uključujući i djecu sa teškoćama u razvoju kao i djecu ranjivih kategorija) i u onim sredinama TK gdje to do sada nije bilo prisutno. Projekat će omogućiti i roditeljima da svoju budućnost i profesionalni razvoj planiraju u ovim mjestima življenja, čime će se podići kvalitet života a time u uticati na njihov ostanak u navedenim mjestima.

Očekivani efekti: Unaprijeđenjem usluga predškolskeg odgoja u općinama TK koje do sada nisu imale ovaj vid usluga će se djeci omogućiti kvalitetnija priprema za školu, a time i bolji rezultati tokom osnovnog i srednjeg obrazovanja. Mjera će olakšati roditeljima da svoju budućnost i profesionalni razvoj planiraju navedenim općinama, čime će se podići kvalitet života ali i pozitivno utjecati na demografske tokove unutar TK.

Indikativni financijski okvir: Ukupna vrijednost projekta je 2.000.000 KM, a u sedmogodišnjem periodu očekuje se finansiranje iz Budžeta TK u iznosu od 700.000 KM, a 1.300.000 KM iz drugih izvora finansiranja (sredstva općina, Budžet FBiH, sredstva od EU i međunarodnih istraživačkih projekata, donacije).

Ključni strateški projekat 3. Izrada prostornog plana za područje Tuzlanskog kantona za period 2026.-2046. godina (veza sa M3.1.1.)

Plansko uređenje prostora je preduslov za očuvanje prostora kao opšteg dobra i kao takvo nužno ga je zaštititi donošenjem planskih dokumenata, kojim bi se definisalo korištenje, zaštita i upravljanje prostorom. S obzirom da postojeći Prostorni plan Tuzlanskog kantona ističe 2025. godine, neophodno je pristupiti pripremama i izradi novog strateškog dokumenta koji se odnosi na prostorno planiranje, odnosno izradu Prostornog plana za područje Tuzlanskog kantona za period 2026.-2046. godina, kao i izradu razvojnih i detaljnih planskih dokumenata u sastavu Prostornog plana Tuzlanskog kantona, u skladu sa Zakonskom o prostornom uređenju i građenju. U okviru projekta neophodno je utvrditi postojeće i planirane namjene korištenja zemljišta Tuzlanskog kantona kao što su: građevinska zemljišta, privredne zone, infrastrukturalni sistemi, poljoprivredno i šumsko zemljište, kulturno-historijski i turistički potencijali, prirodne vrijednosti, podaci o zaštiti okoliša, podaci o mineralnim sirovinama i eksploatacionim poljima, klizištima i stepenu stabilnosti terena i drugim podacima unutar Prostornog plana TK.

Očekivani efekti: Upravljanjem prostorom ostvaruju se uslovi za održivi ekonomski i društveni razvoj, kao i za adekvatnu i efikasnu zaštitu okoline, odnosno racionalno korištenje prirodnih i historijskih dobara na načelu integralnog pristupa u planiranju prostora. Obzirom da osnovu planiranja integriranog razvoja Tuzlanskog kantona čini Prostorni plan, izradom Prostornog plana za period 2026.-2046. godina osigurati će se kontinuitet u kvalitetnom i održivom planiranju razvoja Tuzlanskog kantona, u svim njegovim sektorima razvoja (ekonomskom, društvenom i održivom infrastrukturnom razvoju).

Indikativni financijski okvir: Ukupna vrijednost projekta je 750.000 KM, i finansira se u potpunosti iz Budžeta TK.

Ključni strateški projekat 4. Uspostavljanje jedinstvenog informacionog sistema (GIS-a) na području TK (veza sa M3.1.1.)

Cilj projekta je uspostavljanje i održavanje jedinstvenog web geografsko-informacionog sistema (GIS-a) kao podrška razvoju Tuzlanskog kantona, u skladu sa zakonskom obavezom usklađivanja domaćeg zakonodavstva sa INSPIRE direktivama EU. Aktivnosti na uspostavi projekta uzeće svi nosioci nadležni za pojedine tematske skupine prostornih podataka (sva kantonalna ministarstva i njihove upravne organizacije). U realizaciju projekta biće uključeno Ministarstvo prostornog uređenja i zaštite okoliša TK kao nosioc pripreme projekta, te izabranim nosiocom izrade projekta. Projekat je od opšteg društvenog značaja, a povratni pokazatelji će biti vidljivi kroz poboljšanje protoka informacione mase. Dakle, povrat investicije je indirektan, a očituje se u bržem razvoju opšte društvenog i privredno-ekonomskog razvoja TK. Današnji trendovi vezani za široku raspoloživost geoinformacija imaju direktan uticaj na kvalitet rada svih organizacija, a pogotovo upravnih i onih koji se bave pružanjem usluga građanima, a projekat bi omogućio centralizacija podataka i transparentnu prezentaciju svih podataka putem Interneta.

Projekat za značajan zbog sve veće potrebe za pristupom raspoloživim geoinformacijama od strane svih službenika i ostalih subjekata unutar zakonodavne i izvršne vlasti. To će se postići kroz centralizaciju podataka i uvođenjem jedinstvene metodologije geoinformacione tehnologije u svim organizacijama, koja će poboljšati interakciju službenika u smislu međusobne razmjene informacija, poruka i zadataka te rezultirati bržem donošenju odluka u zahvatima u prostoru. Očekuje se moderna on-line interaktivna WEB GIS aplikacija sa user-friendly korisničkim interfejsom,

pretraživanje i analiza podataka po različitim parametrima putem upita ali na različitim korisničkim nivoima.

Realizacijom projekta omogućiti će se brži pristup podacima o korištenju zemljišta Tuzlanskog kantona kao što su podaci o: građevinskom zemljištu, privrednim zonama, infrasturkturnom sistemu, poljoprivrednom i šumsko zemljištu, kulturno-historiskim i turističkim potencijalima i prirodnim vrijednostima, demografskim podacima, administrativnim granicama, zaštiti okoliša, ali i podacima o pokrivenosti zemljišta eksploatacionim poljima, klizištima i stepenu stabilnosti terena, a sve u integraciji sa podacima katastra.

Očekivani efekti: Realizacijom projekat omogućio bi se svim potencijalnim investitorima pristup vrlo bitnim informacijama o odabiru lokacije ili katastaske parcele za gradnju proizvodnog pogona, svim informacija koje se odnose na to da li je predmetna parcela u planskim dokumentima predviđena kao građevinsko zemljište, da li ima ograničavajućih faktora na lokaciji, kao što su klizišta, poplavna područja, ili pak da li je na lokaciji prostorno planskim dokumentima planirana neka druga namjena. Sve navedeno čini poslovno okruženje povoljno za nova ulaganja, a samim time i razvoj privrede. Očekivani rezultat je da GIS sistem postane funkcionalan do 2027.godine.

Indikativni finansijski okvir: Ukupna vrijednost projekta je 700.000 KM, i finansira se u potpunosti iz Budžeta TK.

Ključni strateški projekt 5.Izgradnja sistema daljinskog grijanja u Gradu Živinice (veza sa M3.2.2.)

Rješavanje problema grijanja u gradovima i općinama Tuzlanskog kantona te ekonomičnost iskorištenja energije nameće se kao obaveza cjelishodnog rješavanju snabdijevanja toplotnom energijom mnogih gradova u BiH pa tako i Živinica. Uz veoma primijetan rast i razvoj grada Živinice na svim poljima, postoje dva značajna infrastrukturna problema, vodosnabdijevanje i toplifikacija grada i prigradskih naselja, još uvijek su ne riješeni. Osim uticaja "velikih" zagađivača sa susjednih gradova/općina (Tuzle i Lukavca), u gradskoj zoni Živinica su locirani brojni zagađivači. U vezi sa raznim mogućnostima snabdijevanja grada toplotnom energijom, u današnjim uslovima je najcjelishodnije centralno snabdijevanje toplotnom energijom iz postrojenja za koje se prema relevantnim kriterijima pokaže da je najpogodnije između svih opcija koje se imaju na raspolaganju. Na osnovu prethodnog dogovora se početkom 2002.god. pristupilo potpisivanju Protokola kao početnog akta za realizaciju zajedničkog projekta „Toplifikacija gradova Tuzle, Lukavca i Živinica“. Na osnovu potpisanog Protokola Općina Živinice je definisala početni konzum koji bi zadovoljio Živinice za naredni period od 20 do 25 god. , a ujedno se odgovarajućum analizama došlo do podatka o maksimalno predviđenom konzumu od 70 MW. U martu 2005.god. urađen je Investicioni program sa ekonomskom obradom, Projekta toplifikacije grada Živinica (bez obrade sekundarnog dijela), dok je 2011. godine izrađena studija predizvodljivosti toplifikacije grada Živinica.

Ovaj projekat ima namjeru da izvođenjem potrebnih radova pokrene etapnu realizaciju projekata kako bi se za stanovništvo i poslovne subjekte općine Živinice obezbijedila potrebna toplotna energija distribuirana iz Termoelektrane Tuzla. Kako bi se postigao postavljeni cilj, ovaj projekat obuhvata više srodnih i međusobno povezanih grupa aktivnosti i to: sprovođenje javne nabavke radova za provedbu izgradnje sistema daljinskog grijanja za općinu Živinice; izvođenje i nadzor nad izvođenjem radova izgradnje magistralnog vrelovoda dužine 10,5 km i kapaciteta 45 MWt; izvođenje i nadzor nad izvođenjem radova izgradnje sekundarne distributivne mreže u općini Živinice.

Očekivani efekti: Obezbeđenjem toplotne energije iz sistema daljinskog grijanja osiguraće se unaprjeđenje kvaliteta života stanovništva i snabdijevanje dijela poslovnih subjekata u gradu Živinice dovoljnim količinama ovog energenta. Također će se smanjiti ogorman pritisak na zrak odnosno umanjiti će se zagađenje zraka koje u zimskim mjesecima dostiže i vrijednosti koje su označene kao visoko nezdrave za boravak ljudi.

Indikativni finansijski okvir: Ukupna vrijednost projekta je 10.000.000 KM, i očekivanja su da se projekat u narednih 7 godina finansira iz Budžeta TK u iznosu od 1.000.000 KM, dok se iz sredstava

elektroprivrede, Grada, UNDP, Fonda za zaštitu okoliša očekuje finansiranje u iznosu od u visini od 9.000.000 KM.

Ključni strateški projekt 6. Business Start Up Fond Tuzlanskog kantona (veza sa M1.1.2.)

Strateški projekat Business Start UP Fond Tuzlanskog kantona kreiran je s ciljem obezbjeđenja lakšeg pristupa kapitalu za pokretanje poslovnih poduhvata, što se naglašava kao jedna od najvećih prepreka u razvoju poduzetništva u Bosni i Hercegovini. Projekat obuhvata uspostavu grant sheme i kreditno-garantne linije za nove poslovne poduhvate za osobe sa područja Tuzlanskog kantona, te provođenje programa unaprjeđenja poduzetničkih vještina (putem edukacija, mentorskih programa, savjetodavnih sastanaka i sl.) u cilju stvaranja uslova za samozapošljavanje i pokretanje novih poslovnih poduhvata.

Projektom je planirana realizacija poslovnih edukacija iz nekoliko oblasti koje su od značaja za pokretanje i razvoj vlastitog poslovnog poduhvata, sa akcentom na pripremu poslovnih planova. Najbolje ocijenjene poslovne ideje, dobivaju grant i kreditna finansijska sredstva za pokretanje i opremanje vlastitog poslovnog poduhvata, te finansijska sredstva za sufinansiranje vlastitog i novog zapošljavanja. Kao dodatni aspekt projekta ističe se i program podrške opstanku novih poslovnih poduhvata, koji obuhvata kreiranje marketinške podrške u cilju obezbjeđenja vidljivosti novih poslovnih poduhvata na tržištu Tuzlanskog kantona, te mentorska podrška koja će novim poduzetnicima biti pružena u cilju opstanka poslovnih poduhvata. Projekat obuhvata snažne aktivnosti promocije, te uspostavljanje partnerstva sa Ekonomskim fakultetom na realizaciji programa edukacije i pripreme poslovnih planova, sa Udruženjem NERDA na realizaciji kreditno-garantne linije te sa J.U. Službom za zapošljavanje TK na animiranju učesnika i obezbjeđenju sredstava za sufinansiranje poreza i doprinosa novozaposlenih osoba. Također će se uspostaviti saradnja sa subjektima poduzetničke infrastrukture, komorama i udruženjima privrednika sa područja Tuzlanskog kantona kako bi njihovi predstavnici bili uključeni u program edukacija i svojim znanjem i iskustvima doprinijeli kvalitetu projekta.

Očekivani efekti: Projekat doprinosi razvoju poduzetničkog duha i unaprjeđenju poduzetničkih vještina i znanja, te se njegovom implementacijom direktno utiče na povećanje zaposlenosti stanovništva i povećanje broj subjekata male privrede na Tuzlanskom kantonu. Projekat, također, doprinosi boljoj saradnji između javne uprave, obrazovnih institucija, nevladinog i privrednog sektora, što u konačnici utiče i na unaprjeđenje kvaliteta javnih usluga i implementacije zajedničkih aktivnosti i projekata između javnog i privatnog sektora.

Indikativni finansijski okvir: Ukupna vrijednost projekta za period 2021.-2027. godina iznosi 2.475.000 KM, od čega će 375.000 biti potrebno planirati u vidu grant sredstava iz Budžeta TK, 1.500.000 u vidu subvencioniranih kreditnih sredstava, 375.000 KM za sufinansiranje zapošljavanja od strane Federalnog zavoda za zapošljavanje, te će se nastojati obezbijediti dodatna sredstva iz donatorskih izvora u visini od 500.000 za finansiranje mentorskih usluga i promotivnih aktivnosti novih poslovnih poduhvata.

Ključni strateški projekt 7. Jačanje administrativnih kapaciteta u cilju provedbe projekata po modelu javno-privatnog partnerstvo (veza sa M1.1.4.)

Kantonalna i lokalne vlasti Tuzlanskog kantona prepoznale su model javno-privatnog partnerstva kao jedan dinamičan razvojni proces koji može poslužiti kao efikasno sredstvo za uspostavljanje saradnje između javnog i privatnog sektora na realizaciji razvojnih projekata, a u svrhu unaprjeđenja kvalitete života stanovnika Tuzlanskog kantona i doprinosa cjelokupnom privrednom razvoju Kantona. U situaciji kada su budžetska sredstva ograničena ili nedostupna, implementacija projekata po modelu JPP-a omogućava privlačenje stranih i domaćih investicija i stvaranja osnove za veći zamah u oblasti značajnijih infrastrukturnih razvojnih projekata na prostoru Kantona. S obzirom da nova EU investiciona politika potiče investicije privatnog sektora, neophodno je poboljšati znanje i kapacitete

u ovoj oblasti, te razmijeniti iskustva sa partnerima iz EU koji su uspješno implementirali JPP projekte. Ministarstvo privrede Tuzlanskog kantona je u okviru izrade prvog Zbirnog pregleda potencijalnih JPP projekata identificiralo više od 40 potencijalnih JPP projekata sa lokalnog i kantonalnog nivoa čija je ukupna vrijednost blizu 340 miliona konvertibilnih maraka, te je u cilju njihove uspješne implementacije neophodno dalje jačanje administrativnih kapaciteta u Tuzlanskom kantonu.

Projekat jačanja administrativnih kapaciteta u Tuzlanskom kantonu obuhvata aktivnosti na upoznavanju sa institucionalnim okvirom i praksom u oblasti javno-privatnog partnerstva u državama članicama EU, razmjeni iskustava u području identifikacije potencijalnih projekata, aktivno učestvovanju u procesu pripreme i ugovaranja projekata po modelu JPP, te bi od strane eksperata iz država članica EU bila izvršena procjena institucionalnog okvira za JPP u Tuzlanskom kantonu, u cilju davanja preporuka i daljeg unapređenja okvira za realizaciju investicija po modelu JPP-a.

Očekivani efekti: Projekat doprinosi jačanju administrativnih kapaciteta kantonalnih i lokalnih javnih tijela, usvajanju novih vještina i znanja, te kreiranju alata u cilju kvalitetnije pripreme i provedbe projekata po modelu JPP-a. Realizacijom projekta omogućiti će se obezbjeđenje sredstava za prioritetne infrastrukturno-razvojne projekte od značaja za Tuzlanski kanton. Projekat direktno doprinosi kreiranju administrativnih preduslova za privlačenje novih investicija kako bi stanovnicima Kantona bilo omogućeno korištenje većeg broja, sadržajnijih i kvalitetnijih javnih usluga u oblasti zdravstva, obrazovanja, sporta, komunalnih i drugih javnih usluga.

Indikativni finansijski okvir: Procijenena ukupna vrijednost projekta iznosi 500.000 KM, a ista bi bila obezbijeđena kroz Twinning instrument Evropske unije za institucionalnu saradnju između javnih uprava država članica EU i država korisnica.

Ključni strateški projekat 8. Opremanje općinskih i gradskih struktura civilne zaštite (veza sa M2.5.1.)

Svrha projekta „Opremanje općinskih i gradskih struktura civilne zaštite“ je nabavka i opremanje struktura civilne zaštite sa odgovarajućim materijalno-tehničkim sredstvima i opremom radi preduzimanja odgovarajućih mjera u akcijama zaštite i spašavanja. Aktivnosti projekta će obuhvatiti jačanje strukture civilne zaštite u svim općinama i gradovima Tuzlanskog kantona i na taj način povećati spremnost jedinica Civilne zaštite da adekvatno i najkraćem roku odgovore na pojavu prirodnih i drugih opasnosti u smanje njihov negativan uticaj na živote i imovinu ljudi i privrednih subjekata na Tuzlanskom kantonu.

Pored zaštite života i imovine građana Tuzlanskog kantona, unaprijeđeni kapaciteti će omogućiti smanjenje reprezentativnih rizika i za privredne subjekte koji djeluju na području TK, čime se stvara povoljnije okruženje za privlačenje novih investicija i povećanje postojećih ekonomskih aktivnosti. Ovim projektom se povećava sigurnost građana i društvene infrastrukture, čime se direktno utiče na poboljšanje kvalitete života i odluke da građani, a naročito mladi, planiraju svoju budućnost u TK.

Očekivani efekti: Pored pozitivnih efekata na ekonomski i društveni razvoj, jačanje kapaciteta struktura CZ omogućava i kvalitetnije preventivno djelovanje na pojavu reprezentativnih rizika uzrokovanih od prirodnih i drugih opasnosti i na taj način se direktno utiče na očuvanje prirodnih resursa.

Indikativni finansijski okvir: Ukupna vrijednost projekta je 1.050.000 KM, i u potpunosti bi se finansirao iz drugih izvora finansiranja, odnosno sredstva iz Fonda za posebne naknade za zaštitu od prirodnih i drugih nesreća u FBiH.

Ključni strateški projekat 9. Izrada i implementacija Strategije o uključivanju i podršci djece sa posebnim potrebama u osnovnim i srednjim školama (veza sa M2.1.2.)

Iz perspektive inkluzivnog modela obrazovanja osnovne i srednje škole u TK, ne zaostajući za FBiH i BiH, unatoč infrastrukturnim ulaganjima, još uvijek rade u lošim ili neodgovarajućim prostornim i materijalnim uslovima s jedne strane, niti su nastavnici i drugo školsko osoblje adekvatno obučeni za rad sa djecom kojima je potrebna podrška u učenju. Upravo ovakvo stanje je rezultat neplanskog pristupa inkluzivnom obrazovanju, odnosno nepostojanje jasnih strateških pravaca koji bi omogućili akterima osnovnog i srednjeg obrazovanja jasne smjernice u kojem pravcu razvijati kapacitete i inkluzivnu nastavu pretočili u svakodnevnu pozitivnu praksu. Strategijom bi se stvorili okviri za unaprijeđenje kapaciteta (ljudskih i infrastrukturnih) za veći obuhvat djece sa posebnim potrebama osnovnim i srednjim obrazovanjem, što podrazumijeva angažovanje asistenata u nastavi za djecu koja zahtijevaju takvu vrstu podrške.

Cilj projekta je izrada i implementacija strategije koja će omogućiti dostupnost i kvalitetnije obrazovanje djece sa posebnim potrebama u redovnim osnovnim i srednjim školama.

Očekivani efekti: Očekivani efekat mjere ogleda se i u tome da djeca sa posebnim obrazovnim potrebama razvijaju svoj puni potencijal kroz kvalitetnu podršku, da su bliži ostvarenju samostalnog i polusamostalnog življenja, čime se povećava kvalitet ne samo njihovog života, već i života porodice i osoba koje se direktno brinu o njima.

Indikativni finansijski okvir: Ukupna vrijednost projekta je 800.000 KM, od čega se očekuje finansiranje iz Budžeta TK u iznosu od 300.000 KM, a 500.000 KM iz drugih izvora finansiranja (Budžet FBiH, sredstva od EU i međunarodnih istraživačkih projekata, donacije)

Ključni strateški projekat 10. Zaštita, rehabilitacija i osnaživanje žrtava nasilja na Tuzlanskom Kantonu kroz rad Sigurne kuće (veza sa M2.3.1.)

Cilj projekta je pružiti zaštitu žrtvama nasilja, efikasan i odgovarajući psihoterapijski tretman, psihosocijalnu, socijalnu, medicinsku i pravnu pomoć i podršku žrtvama nasilja. Osnovne aktivnosti projekta se ogledaju u pružanju Psihosocijalnih tretmana u Sigurnoj kući za žene i djecu žrtve nasilja a što podrazumijeva, Individualnu psihoterapiju i Grupnu psihoterapiju, Individualnu body terapiju i Grupnu body terapiju, Porodičnu terapiju i Partnersku terapiju, Individualno socijalno i Individualno pravno savjetovanje, Pedagoški rad sa djecom, Okupacionu/radnu terapiju i Medicinsku podršku korisnicima programa. Žrtve nasilja u porodici su svjesnije svojih kapaciteta i resursa potrebnih za suočavanje sa problemom nasilja u porodici, osvještene su u smislu zaštite od nasilja u porodici, spremne preuzeti aktivnosti na unapređenju svojih vještina, znanja i kapaciteta, pronalaženju zaposlenja. Imaju povjerenje u institucije i sistem zaštite.

Očekivani efekti: Očekivi efekat projekat ogleda se u ojačanim kapacitetima ustanova socijalne zaštite i povećanoj brizi za socijalno ugrožene kategorije što u konačnici dovodi i do sigurnijeg okruženja za život u Tuzlanskom kantonu te povećanje povjerenja građana u sistem socijalne zaštite da ih sistem može zaštititi ukoliko su socijalno ugroženi.

Indikativni finansijski okvir: Ukupna vrijednost projekta je 2.800.000 KM, od čega se očekuje finansiranje iz Budžeta TK u iznosu od 840.000 KM, a 1.960.000 KM iz drugih izvora finansiranja (Budžet FBiH, sredstva od EU, donacije).

Ključni strateški projekat 11. Uspostavljanje Centra za demokratiju i aktivno građanstvo (veza sa M2.3.3.)

Cilj projekta je jačati kapacitete građanskog sektora, te razvijati demokratske vrijednosti, stavove, znanja, vještine i sposobnosti aktivnih građana u razvoju lokalnih zajednica i cijelog Tuzlanskog

kantona. Ovaj jedinstveni centar bi postao središte društvenog uticaja za učenje demokracije i promociju aktivnog građanstva u oblasti društvenog, političkog, kulturnog, ekonomskog i ekološkog razvoja TK. Centar bi služio kao resursni centar za organizacije civilnog društva, mjesto za provođenje edukacija, organizaciju građanskih foruma, konferencija i umrežavanje. Prostor bi se koristio i kao mjesto za dijalog i saradnju, održavanje strateških međusektoralnih partnerstava oko prioritetnih pitanja za TK i lokalne zajednice. U okviru centra bi se razgovaralo o prioritetnim potrebama građana TK, političkim prioritetima, ulozi aktivnog građanstva u razvoju zajednice, ulozi organizacija civilnog društva, organizacija mladih, sindikata, škola i lokalnih poduzetnika u održivom razvoju TK. Kroz sufinansiranje i razmjenu znanja sa međunarodnim partnerima, ovaj centar bi postao održiv prostor za učenje demokratije i aktivnog građanstva.

Očekivani efekti: Kroz ovaj Centar će se prvenstveno omogućiti jačanje kapaciteta i umrežavanje civilnih organizacija, te otvoriti prostor za dijalog i međusektoralnu saradnju u cilju integriranog razvoja kantona. Zajedničkim ulaganjem i usklađivanjem lokalnih resursa s međunarodnim finansiranjem i privlačenjem sredstava iz međunarodnih razvojnih fondova za ekonomski, društveni i održivi infrastrukturni razvoj i zaštite okoliša, Centar će također postati promotor demokratije, građanskog aktivizma i ljudskih prava na području cijeloga kantona.

Indikativni finansijski okvir: Ukupna vrijednost projekta je 800.000 KM, od čega se očekuje finansiranje iz Budžeta TK u iznosu od 300.000 KM, a 500.000 KM iz drugih izvora finansiranja (Sredstva od EU i donacije sredstava razvojnih agencija poput USAID, SIDA i SDC).

Ključni strateški projekat 12. Planinarska transverzala „Put Srebreničke povelje“ (veza sa M1.3.2.)

Planinarska transverzala „Put Srebreničke povelje“ nije samo staza, to je pečat 1000-godišnje bosanske državnosti. Ova transverzala uključuje brojne historijske, prirodne i društvene znamenitosti Bosne i Hercegovine. Transverzala nudi široj klijenteli dio bosanske historije, geografije, prirodnih ljepota, planinarenja, bosanske kuhinje, narodnih običaja, bosanske arhitekture, seoske domaće hrane, čistih voda i zraka i mirisnih šuma. Volonteri iz 6 planinarskih društava Tuzlanskog kantona svake godine rade na uređivanju staze, a to su: PD „Konjuh“ Tuzla, PD „Majevica“ Srebrenik, PD „Poštar“ Tuzla, PD „Drenik“ Živinice, PD „Miljkovac“ Kladanj i PD „Varda“ Banovići. Dionica transverzale Srebrenik-Krivaja je od 2018. godine u zvaničnoj upotrebi. Godišnja posjećenost transverzali i njenim dionicama je cca. 3000-4000 planinara, a od toga broj prenočišta se mjeri oko 40 % ili preko 1000 prenočišta. Dionica povezuje slijedeće gradove/općine: Srebrenik, Tuzla, Kalesija, Živinice, Kladanj i Banovići. Ujedno povezuje 7 planinarskih domova. Dionica Srebrenik – Krivaja koje je dužine 60 km je završena, ali je i dalje neophodno njeno održavanje, popravak i dopune u svrhu kvalitetnijeg sadržaja. Naime, u okviru transverzale planirano je otvaranje prenočišta u ruralnim područjima u privatnom smještaju, a za strane planinare i smještaj u hotelima u Srebreniku, Tuzli, Živinicama, Kladnju i Banovićima. Uz navedeno, na godišnjem nivou je potrebno redovno uređivati staze i upravljati transverzalom.

Očekivani efekti: Realizacija ovog projekta dovesti će povećanog broja dolazaka planinara kao i domaćih tako i stranih turista ujedno doprinijeti razvoju turizma te privrednom i društvenom razvoju Tuzlanskog kantona.

Indikativni finansijski okvir: Ukupna vrijednost projekta je procijenjena na 390.000 KM od čega će 210.000 KM odnosno 54% biti finansirano iz Budžeta Kantona, a 46% iz ostalih izvora.

Ključni strateški projekt 13. Izgradnja objekta Atrijum-a s pripadajućim servisima na Međunarodnom aerodromu Tuzla (veza sa M3.3.3.)

Na Međunarodnom aerodromu Tuzla planiran je nastavak radova na proširenju kapaciteta i modernizaciji terminala kako bi ta zračna luka, kroz koju je u 2019. godini prošlo 593.050 putnika,

izgledala što modernije i funkcionalnije. Cilj je izgraditi modernu i funkcionalnu zračnu luku, kroz koju će na godišnjem nivou prolaziti 700.000 putnika, odnosno 400 putnika po satu. U tu svrhu planirana je izgradnja atrija ukupne površine od skoro 900 kvadratnih metara. Plan je uraditi i kanalizacionu mrežu za prečišćavanje otpadnih voda. U prostoru atrija bit će smještene turističke agencije, rent a car, suvenirnice i sve ono što je sastavni dio europskih aerodroma. Na taj način rasteretiti će se putnički terminal. Izrađeno je idejno rješenje, kao i izvedbeni i glavni projekt te je potrebno završiti tendersku proceduru i započeti sa radovima. Pored povećanja broja putnika, izgradnjom atrija stvoriti će se i pretpostavke za dalju modernizaciju infrastrukture i povećanje Cargo saobraćaja.

Očekivani efekti: Izgradnjom Atrija poboljšati će se i sigurnost avio saobraćaja, odnosno putnika a time i broj prevezenih putnika, te će se stvoriti uslovi za dodatno osavremenjivanje infrastrukture za cargo saobraćaj čime će se povećati i privredna aktivnost na području kantona, a ujedno će se izvršiti saobraćajna deblokada TK. Očekuje se da se u 2027. godini putem Aerodroma Tuzla preveze minimalno 700.000 putnika i 5.000 tona robe godišnje.

Indikativni finansijski okvir: Ukupna vrijednost projekta je 1.862.000 KM, i finansira se u potpunosti iz Budžeta TK.

5. Indikativni finansijski okvir

Indikativni finansijski okvir implementacije Strategije razvoja Tuzlanskog kantona za period 2021.-2027. godina sadrži pregled finansijskog okvira prema strateškim ciljevima, prioritetima, mjerama kao i strateškim projektima u navedenom planskom periodu (Tabela 32).

Tabela 32. Indikativni finansijski okvir implementacije Strategije razvoja TK za period 2021.-2027. godina

INDIKATIVNI FINANSIJSKI OKVIR						
STRATEGIJE RAZVOJA TUZLANSKOG KANTONA ZA PERIOD 2021.-2027. GODINA						
Oznaka strateškog cilja, prioriteta i mjere			Ukupno (u 000 KM)	Budžet institucije (u 000 KM)	Ostali izvori	
					Iznos (u 000 KM)	Naziv potencijalnog izvora
1.	STRATEŠKI CILJ 1. DINAMIČAN I ODRŽIV EKONOMSKI RAZVOJ U POVOLJNOM POSLOVNOM OKRUŽENJU	47,69%	355.764.000	170.584.000	185.180.000	
1.1.	Konkurentan poslovni sektor na na pravcu zelene tranzicije i digitalne transformacije	13,80%	102.972.000	35.012.000	67.960.000	
1.1.1.	Podrška razvoju industrije i rudarstva		2.820.000	2.320.000	500.000	EU, ostali izvori
1.1.2.	Unapređenje poslovanja privrednih subjekata na području Tuzlanskog kantona		20.890.000	16.000.000	4.890.000	EU 27%, JLS 73%
KSP_1	Business Start Up Fond Tuzlanskog kantona		2.475.000	375.000	2.100.000	
1.1.3.	Razvoj poslovne infrastrukture na području Tuzlanskog kantona		22.154.000	6.650.000	15.504.000	EU, JLS
ST_7	Formiranje Naučno-Tehnoloških parkova u Tuzli i Živinicama		700.000	500.000	200.000	EU, JLS
1.1.4.	Podrška novim investicijama putem primjene modela javno-privatnog partnerstva		2.190.000	940.000	1.250.000	EU, Grad Živinice, FBiH
KSP_2	Jačanje administrativnih kapaciteta u cilju provedbe projekata po modelu javno-privatnog partnerstvo		500.000	0	500.000	
1.1.5.	Unapređenje zapošljavanja na području TK		54.918.000	9.102.000	45.816.000	Federalni Zavod za zapošljavanje

1.2.	Razvoj održivog konkurentnog i dinamičnog sektora poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva	28,29%	211.053.000	110.803.000	100.250.000	
1.2.1.	Zaštita i uređenje poljoprivrednog zemljišta		7.350.000	5.950.000	1.400.000	EU, ostali izvori
1.2.2.	Direktne i novčane podrške poljoprivrednim proizvođačima u oblasti biljne i animalne proizvodnje		169.617.700	82.117.700	87.500.000	FBIH
1.2.3.	Uspostavljanje ekonomski održivog i ekološki prihvatljivog upravljanja šumama		21.500.000	14.000.000	7.500.000	EU 40%, JP Šume TK 60%
1.2.4.	Podrška održivom ruralnom razvoju		9.718.240	6.988.240	2.730.000	F BiH
1.2.5.	Savjetodavne, stručne i ostale usluge podrške razvoju poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede		2.867.060	1.747.060	1.120.000	-
1.3.	Razvoj i promocija održivog turizma Tuzlanskog kantona	4,86%	36.239.000	20.169.000	16.070.000	
1.3.1.	Inoviranje postojećih i razvoj novih atraktivnih saržaja turističke ponude sa posebnim akcentom na razvoj smještajnih kapaciteta		5.900.000	4.500.000	1.400.000	Turistička zajednica TK
1.3.2.	Razvoj turističke infrastrukture i poticanje investicije u turizmu		25.700.000	13.480.000	12.220.000	EU, JLS
KSP_3	Planinarska transversala „Put Srebreničke povelje“		390.000	210.000	180.000	
1.3.3.	Promocija i brendiranje Tuzlanskog kantona kao poželjne turističke destinacije		2.639.000	1.689.000	950.000	Turistička zajednica TK, Budžeti JLS, ostali donatori
1.3.4.	Razvoj ljudskih potencijala i destinacijskog menadžmenta kroz Turističku zajednicu TK		2.000.000	500.000	1.500.000	EU, Turistička zajednica TK
1.4.	Djelotvorna, otvorena i odgovorna javna upravna	0,74%	5.500.000	4.600.000	900.000	
1.4.1.	Unaprjeđivati transparentnost u upravljanju javnim finansijama		500.000	350.000	150.000	EU
1.4.2.	Povećavati efikasnost pravosudnog sistema		1.000.000	500.000	500.000	EU
1.4.3.	Razvijati efikasan sistem prevencije i borbe protiv korupcije		3.500.000	3.500.000	0	-
1.4.4.	Horizontalna i vertikalna koordinacija postupanja u procesima upravljanja integriranim razvojem Kantona		500.000	250.000	250.000	-
2.	STRATEŠKI CILJ 2. RAZVIJEN INKLUZIVNI I PROSPERITETNI DRUŠTVENI SEKTOR SA JEDNAKIM PRAVIMA ZA SVE GRAĐANE	28,91%	215.684.000	156.297.000	59.387.000	
2.1.	Unaprijeđenje i modernizacija obrazovanja i nauke	5,66%	42.210.000	20.360.000	21.850.000	
2.1.1.	Izgradnja i proširivanje kapaciteta javnih predškolskih ustanova		2.200.000	700.000	1.500.000	Ostali izvori
KSP_4	Osnivanje javnih predškolskih ustanova u Kalesiji, Sapni, Teočaku i Čeliću		2.000.000	700.000	1.300.000	
2.1.2.	Poboljšati kvalitet osnovnog,		1.300.000	900.000	400.000	Ostali izvori

	srednjeg i visokog obrazovanja					
KSP_5	Izrada i implementacija Strategije o uključivanju i podršci djece sa posebnim potrebama u osnovnim i srednjim školama		800.000	300.000	400.000	
2.1.3.	Digitalizacija i informatizacija osnovnog i srednjeg obrazovanja		360.000	360.000	0	-
2.1.4.	Unaprijeđenje digitalizacije visokog obrazovanja		3.100.000	1.400.000	1.700.000	EU, ostali izvori
2.1.5.	Unapređenje prostornih kapaciteta Univerziteta u Tuzli		33.000.000	15.400.000	17.600.000	Ostali izvori
SP_1	Izgradnja Kampusa Univerziteta u Tuzli		30.000.000	14.000.000	16.000.000	
2.1.6.	Unapređenje naučno-istraživačkog rada		2.000.000	1.500.000	500.000	Ostali izvori
2.1.7.	Unaprijeđenje sistema obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja		250.000	100.000	150.000	Ostali izvori
2.2.	Razvoj savremenog sistema zdravstvene zaštite	7,23%	53.927.000	32.500.000	21.427.000	
2.2.1.	Jačanje materijalno-tehničkih i ljudskih kapaciteta zdravstvenih ustanova		40.500.000	30.500.000	10.000.000	Ostali izvori
ST_3	Opremanje Centra urgentne medicine pri JZU UKC Tuzli		40.000.000	30.000.000	10.000.000	
2.2.2.	Prevenција i suzbijanje zaraznih i drugih bolesti.		3.000.000	2.000.000	1.000.000	EU, ostali izvori
2.2.3.	Informatizacija i digitalizacija sistema zdravstvene zaštite.		10.427.000	0	10.427.000	Ostali izvori
2.3.	Unaprijeđenje sistema socijalne zaštite i položaja mladih u društvu	12,57%	93.770.000	88.310.000	5.460.000	
2.3.1.	Podržati socijalnu uključenost marginaliziranih grupa i bolju ciljanost socijalne zaštite.		21.300.000	17.840.000	3.460.000	Ostali izvori
KSP_6	Zaštita, rehabilitacija i osnaživanje žrtava nasilja na Tuzlanskom Kantonu kroz rad Sigurne kuće		2.800.000	840.000	1.960.000	
2.3.2.	Podrška jačanju socijalno-društvenih programa, socijalnog rada i pronatalitetnih mjera i politika		4.000.000	2.500.000	1.500.000	Ostali izvori
2.3.3.	Jačanje saradnje javnog i nevladinog sektora.		2.300.000	1.800.000	500.000	Ostali izvori
KSP_7	Uspostavljanje Centra za demokratiju i aktivno građanstvo		800.000	300.000	500.000	
2.3.4.	Jačanje institucionalnih kapaciteta u području implementacije politike prema mladima		5.000.000	5.000.000	0	-
2.3.5.	Unaprijeđenje statusa boračke populacije na području TK		61.170.000	61.170.000	0	-
2.4.	Poticati i razvijati sportsko-kulturne aktivnosti	2,03%	15.127.000	15.127.000	0	
2.4.1.	Unaprijeđenje uslova za razvoj i bavljenje sportom		5.000.000	5.000.000	0	-
2.4.2.	Unaprijeđenje sistema rada sportskih organizacija na području Tuzlanskog kantona		2.000.000	2.000.000	0	-
2.4.3.	Unaprijeđenje uslova za		8.127.000	8.127.000	0	-

	kulturno-historijski razvoj					
2.5.	Unaprijeđenje javne sigurnosti i održivo upravljanje rizicima od prirodnih i drugih nesreća	1,43%	10.650.000	0	10.650.000	
2.5.1.	Jačanje kapaciteta općina i gradova za pružanje odgovora na prirodne i druge nesreće te ublažavanje i otklanjanje direktnih posljedica prirodnih i drugih nesreća		3.150.000	0	3.150.000	Fond za posebne naknade
KSP_8	Opremanje općinskih i gradskih struktura civilne zaštite		1.050.000	0	1.050.000	
2.5.2.	Unapređenje stanja lične i imovinske sigurnosti i zaštite ljudskih prava na području Tuzlanskog kantona		7.500.000	0	7.500.000	Ostali izvori
3.	STRATEŠKI CILJ 3 RESURSNO EFIKASAN I ODRŽIV INFRASTRUKTURNI RAZVOJ	23,39%	174.507.000	77.992.000	96.515.000	
3.1.	Unaprijeđenje zaštite okoliša i planskog korištenja prirodnih resursa i prostora	12,02%	89.641.000	39.172.000	50.469.000	
3.1.1.	Izrada planske dokumentacije i informacionih sistema za za efikasno korištenje prostora i za zaštitu okoliša		1.520.000	1.520.000	0	-
KSP_9	Izrada prostornog plana za područje Tuzlanskog kantona za period 2026.-2046. godina		750.000	750.000	0	
KSP_10	Uspostavljanje jedinstvenog informacionog sistema (GIS-a) na području TK		700.000	700.000		
3.1.2.	Uspostava funkcionalnog sistema upravljanja otpadom		3.000.000	3.000.000	0	-
3.1.3.	Proširenje postojećeg sistema monitoringa zraka		500.000	500.000	0	
3.1.4.	Izgradnja nove i modernizacija postojeće vodne infrastrukture		84.621.000	34.152.000	50.469.000	EU sredstva, Budžeti JLS
ST_2	SP2. Zaštita akumulacije jezera Modrac – I Faza		17.000.000		17.000.000	EU sredstva
3.2.	Povećanje energetske efikasnosti	7,22%	53.846.000	8.800.000	45.046.000	EU sredstva, Budžeti JLS
3.2.1.	Poticanje korištenja obnovljivih izvora energije i mjera energetske efikasnosti u javnim objektima		26.846.000	1.300.000	25.546.000	
3.2.2.	Unaprijeđenje energetske efikasnosti stambenog i saobraćajnog sektora		7.000.000	3.500.000	3.500.000	Kreditna sredstva JLS, EU, ostali izvori
KSP_11	Inovativnim umom do ICT pametnih škola (Pametne škole 2)		3.629.639	298.826	3.330.813	UNDP, građani
3.2.3.	Proširenje mreže snabdijvanja toplinom energijom u daljinskom sistemu grijanja		20.000.000	4.000.000	16.000.000	
KSP_12	Izgradnja sistema daljinskog grijanja u općinama/gradovima Tuzlanskog kantona		10.000.000	1.000.000	9.000.000	JP Elektroprivreda, JLS, građani, UNDP, Fond za zaštitu okoliša
3.3.	Modernizacija saobraćajne i komunalne infrastrukture	4,16%	31.020.000	30.020.000	1.000.000	
3.3.1.	Izgraditi mrežu autocesta na području Tuzlanskog kantona		50.000	50.000	0	Budžet F BiH

SP_4	Izgradnja autoceste Tuzla-Brčko-Orašje (rijeka Sava), kao dijela autoceste Sarajevo-Tuzla-Beograd		800.000.000		800.000.000	Budžet Federacije BiH
SP_5	Izgradnja autoceste Zvornik-Tuzla-Doboj		800.000.000		800.000.000	Budžet Federacije BiH
SP_6	Izgradnja dionice magistralne ceste M-18 Šiški Brod – Kladanj		800.000.000		800.000.000	Budžet Federacije BiH
3.3.2.	Izgraditi mrežu magistralnih i regionalnih cesta na području Tuzlanskog kantona		50.000	50.000	0	Budžet F BiH
3.3.3.	Jačati infrastrukturu zračnog saobraćaja	47,69%	30.920.000	29.920.000	1.000.000	Kreditna sredstva
KSP_13	Izgradnja objekta Atrijum-a s pripadajućim servisima na Međunarodnom aerodromu Tuzla		1.862.000	1.862.000		
UKUPNO STRATEGIJA			745.955.000	404.873.000	341.082.000	
%učesća izvora sredstava			100%	54,28%	45,72%	

Tabela 33. Indikativni finansijski okvir implementacije Strategije razvoja TK za period 2021.-2027. godina po izvorima

PREGLED PO IZVORIMA (iznosi u KM i procenti)			
Budžetska sredstva	Kreditna sredstva	Sredstva EU	Ostale donacije
u 000 KM	u 000 KM	u 000 KM	u 000 KM
404.873,00	65.316,40	34.750,00	241.015,60
54,28%	8,76%	4,66%	32,31%

* Struktura učesća finansiranja (u %) prioriteta i strateških ciljeva u ukupnom iznosu finansiranja strateškog dokumenta.

** Struktura finansiranja po izvorima finansiranja.

6. Okvir za provođenje, praćenje, izvještavanje i evaluaciju strategije razvoja

Poštivajući odredbe regulatornog okvira za planiranje i upravljanje razvojem, prije svega Zakona o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u FBiH, Tuzlanski kanton ispunio je sve zakonske odredbe u kontekstu uspostave sistema za efikasno upravljanje razvojem. Formalnu funkciju tijela za razvojno planiranje i upravljanje razvojem na nivou Tuzlanskog kantona ima Odjeljenje za razvoj u okviru Ministarstva privrede Tuzlanskog kantona, dok su uspostavljena i funkcionalna druga tijela odnosno koordinacioni i participatorni mehanizmi - Kantonalni odbor za razvoj i Vijeće za razvojno planiranje i upravljanje razvojem Kantona. U svrhu efikasne implementacije, ali praćenja ostvarenja i izvještavanja o realizaciji Strategije razvoja Tuzlanskog kantona za period 2021.-2027. godina neophodno je u narednom planskom periodu osigurati bolju horizontalnu koordinaciju i raditi na osnaživanju uloge pojedinačnih ministarstava i drugih kantonalnih tijela u procesu razvojnog planiranja i upravljanja razvojem. Navedeno će se dijelom osigurati i kroz primjenu Uredbe o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u Federaciji Bosne i Hercegovine, a koja će osigurati jedinstven pristup u izradi trogodišnjih i godišnjih planova rada, kao i godišnjih izvještaja o radu svih organa javne uprave uz usaglašavanje programa rada sa planovima vezanim za provedbu Strategije. Time će se doprinijeti i aktivnijoj ulozi ministarstava i drugih organa

uprave Tuzlanskog kantona u planiranju, praćenju, impleemntaciji i izvještavaju o realizaciji strateških intervencija.

Od posebnog značaja biti će i uspostava funkcionalnog sistema praćenja ostvarenja definisanih indikatora u ministarstvima i drugim organima uprave Tuzlanskog kantona i jedinica lokalne samouprave na nivou TK, kako bi se osiguralo efikasno dostignuća strateških intervencija, a time i poduzimanje korektivnih akcija i/ili korigiranje definisanih indikatora.

Implementacija

Implementacija Strategije razvoja propisana je Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u FBiH, kao i Uredbom o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u Federaciji BiH.

U skladu sa Uredbom o izradi strateških dokumenata u FBiH za strategiju razvoja kantona, tijelo za poslove razvojnog planiranja i upravljanja razvojem, u skladu sa principima izrade strateških dokumenata u FBiH, koordinira izradu akcionog plana svake planske godine po principu 1+2. Navedeni akcioni plan je osnova izrade smjernica za trogodišnje planiranje.

Uredba o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u Federaciji BiH propisuje izradu i usvajanje trogodišnjih i godišnjih planova rada organa uprave, uključujući i one na kantonalnom nivou. Uredbom je definisan proces izrade i usvajanja trogodišnjih i godišnjih planova rada, godišnjih izvještaja o radu te godišnjeg izvještaja o razvoju uz definisane nosioce i rokove.

Proces trogodišnjeg planiranja rada započinje izradom Smjernica za trogodišnje planiranje koje priprema premijer Tuzlanskog kantona u saradnji sa Odjeljenjem za razvoj Tuzlanskog kantona. Proces izrade i usvajanja Smjernica usklađen je sa izradom Akcionog plana za implementaciju Strategije razvoja Tuzlanskog kantona, koji se izrađuje svake planske godine po principu 1+2, a čiju izradu koordinira navedeno Odjeljenje. Trogodišnji plan rada kantonalnih organa uprave je implementacioni dokument koji operacionalizira strateške ciljeve, prioritete i mjere iz Strategije razvoja TK u skladu s nadležnostima organa uprave te predstavlja osnovu za izradu Dokumenta okvirnog budžeta i Programa javnih investicija Tuzlanskog kantona. *Trogodišnji plan rada* se usvaja svake godine, a prilikom izrade istog preuzimaju se mjere iz Strategije razvoja sa pripadajućim indikatorima, kao i polazne i ciljne vrijednosti indikatora za svaku godinu trogodišnjeg perioda. Definisane mjere iz Strategije razvoja su programi u trogodišnjem planu rada, dok se svaki program u trogodišnjem planu rada utvrđuje i kao program u Dokumentu okvirnog budžeta (DOB-u) sa dodijeljenom šifrom. U odnosu na svaku utvrđenu mjeru ili program utvrđuju se aktivnosti/projekti čija realizacija u trogodišnjem periodu doprinosi ostvarenju mjere, prioriteta i strateškog cilja iz Strategije razvoja.

Godišnji plan rada je provedbeni dokument koji, pored redovnih aktivnosti sadrži i aktivnosti na godišnjem nivou koje će se poduzimati kako bi se implementirali strateški ciljevi, prioriteti i mjere iz usvojenih strateških dokumenata. Godišnji plan rada se priprema na osnovu usvojenih trogodišnjih planova. U godišnji plan rada kantonalni organi uprave preuzimaju odabrane programe iz trogodišnjeg plana rada.

Monitoring i izvještavanje

Član 14. stav (1) Uredbe o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u Federaciji BiH propisuje monitoring kao sistematično i kontinuirano prikupljanje, analiziranje i korištenje podataka i indikatora radi mjerenja napretka realizacije strateških i implementacionih dokumenata, u svrhu poduzimanja odgovarajućih mjera radi eventualnih korekcija i izvještavanja o ostvarenim rezultatima. Zakon o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u FBiH, kao i navedena Uredba propisuju obavezu monitoringa realizacije trogodišnjeg plana rada, odnosno godišnjeg plana

rada, kao i izvještavanje svake organizacione jedinice u kantonalnom organu uprave. U procesu monitoringa uspostavljaju se i redovno ažuriraju elektronske evidencije indikatora ostvarenja strateških ciljeva, prioriteta i mjera iz strateških dokumenata, te indikatora iz godišnjeg plana rada, i navedene evidencije ujedno su osnov za izradu godišnjeg izvještaja o radu kao i izvještaja o razvoju Tuzlanskog kantona.

Godišnji izvještaj o radu je implementacioni dokument koji sadrži pregled i analizu izvršenja programa (mjera) i aktivnosti/projekata iz godišnjeg plana rada kantonalnog organa uprave i priprema se s ciljem praćenja provođenja planiranih programa (mjera) i aktivnosti/projekata i ocjene doprinosa u ostvarivanju glavnog programa kantonalnog organa uprave. U godišnjem izvještaju o radu precizno se navodi jesu li i u kojoj mjeri izvršene planirane aktivnosti iz godišnjih programa rada, ostvareni očekivani rezultati, utrošena planirana sredstva za izvršenje aktivnosti, i za eventualno neizvršavanje, navode se razlozi za neizvršenje ili objašnjenje za djelomično izvršavanje.

Na nivou Tuzlanskog kantona godišnje izvještaje o radu izrađuju svi kantonalni organi uprave a Ured Vlade Tuzlanskoeg kantona zadužen je za objedinjavanje navedenih izvještaja i izradu jedinstvenog izvještaj o radu Vlade Tuzlanskog kantona i to najkasnije do 15. februara tekuće godine za prethodnu godinu.

Izvještaj o razvoju Tuzlanskog kantona je implementacioni dokument kojim se na godišnjem nivou prikazuje stepen implementacije, opšti razvojni trendovi kao i napredak u ostvarenju strateških ciljeva iz Strategije razvoja Tuzlanskog kantona. Izvještaj o razvoju izrađuje Odjeljenje za razvoj Ministarstva privrede Tuzlanskog kantona koje ujedno vrši i koordinaciju procesa monitoringa, evaluacije i izvještavanja o realizaciji Strategije.

Za monitoring i izvještavanje o implementaciji Strategije razvoja Tuzlanskog kantona značajno je i kantonalno Vijeće za razvoj koje razmatra godišnji izvještaj o razvoju, daje preporuke za unapređenje implementacije Strategije te time direktno utječe i na kvalitetu pripremljenog izvještaja.

Vlada Tuzlanskog kantona zadužena je za usvajanje Izvještaja o razvoju, koje je uz godišnje izvještaje o radu objavljuje na zvaničnoj na web stranici Vlade.

Evaluacija

Evaluacija je proces kojim se određuje vrijednost i značaj intervencije, odnosno programa, projekta ili sveukupne strategije razvoja, prema unaprijed definisanim kriterijima. Zakon o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u FBiH, kao i Uredba o evaluaciji strateških dokumenata u Federaciji BiH, definisali su proces evaluacije strateških dokumenata u Federaciju BiH te u skladu sa navedenim, za strateške dokumente na nivou kantona obavezna je evaluacija u toku.

Evaluacija u toku se provodi s ciljem utvrđivanja stepena implementacije strateških dokumenata, ostvarivanja, te efektivnosti i efikasnosti planiranih mjera i direktnih rezultata prema zacrtanim ciljevima i očekivanjima, kao i sumiranja rezultata i obezbjeđenja ulaznih elemenata za slijedeće strateške dokumente. Evaluacija u toku se provodi obavezno u predzadnjoj godini implementacije strateških dokumenata u Federaciji, a postignuti rezultati dostupni su i koriste se u toku izrade novih strateških dokumenata. U 2026. godini, koja je pretposljednja godina implementacije Startegije razvoja Tuzlanskog kantona za period 2021.-2027. godina putem nezavisnog evaluatora izvršiti će se evaluacija u toku. Evaluaciju u toku moguće je uraditi i na polovini perioda implementacije Strategije odnosno 2024.godine ukoliko se utvrdi potreba, a prvenstveno radi praćenja ostvarenja ciljeva, prioriteta i mjera zacrtanih Strategijom razvoja.

Tabela 34. Pregled aktivnosti i odgovornosti za provođenje, praćenje, izvještavanje i evaluaciju strategije razvoja Tuzlanskog kantona

Osnovne aktivnosti i odgovornosti za provođenje, praćenje, izvještavanje i evaluaciju strategije razvoja

Aktivnosti ^(*)	Nadležnost (ko?)
Priprema/ažuriranje Kalendara aktivnosti nadležnog tijela za planiranje i upravljanje razvojem TK	Nosilac procesa: Pomoćnik ministra za razvoj (rukovodilacTijela za planiranje i upravljanje razvojem TK ili Koordinator KOR-a) Učesnici procesa: Ostali službenici Odjeljenja za razvoj Ministarstva privrede Tuzlanskog kantona (Tijela za planiranje i upravljanje razvojem TK) /KOR-a
Priprema mehanizama i alata za praćenje i izvještavanje o ostvarenju strategije razvoja (uključujući lokalizirane ciljeve održivog razvoja BIH)	Nosilac procesa: Pomoćnik ministra za razvoj (rukovodilacTijela za planiranje i upravljanje razvojem TK ili Koordinator KOR-a) Učesnici procesa: Pomoćnik ministra za razvoj (rukovodilacTijela za planiranje i upravljanje razvojem TK ili Koordinator KOR-a
Izrada Akcionog plana za implementaciju Strategije 1+2	Nosilac procesa: Pomoćnik ministra za razvoj (rukovodilacTijela za planiranje i upravljanje razvojem TK) Učesnici procesa: Ostali zaposleniciOdjeljenja za razvoj Ministarstva privrede Tuzlanskog kantona (Tijela za planiranje i upravljanje razvojem TK) u saradnji sa KOR-om
Definisanje Smjernica na osnovu strateško-programskih dokumenata za naredni 1+2 planski ciklus	Nosilac procesa: Premijer Tuzlanskog kantona zajedno sa ministrom privrede i pomoćnikom ministra za razvoj (rukovodilacTijela za planiranje i upravljanje razvojem TK) Učesnici u procesu: Rukovodioci nadležnih organa uprave TK; Ostali zaposleniciOdjeljenja za razvoj Ministarstva privrede Tuzlanskog kantona (Tijela za planiranje i upravljanje razvojem TK)/KOR
Priprema trogodišnjih i godišnjih planova rada službi, uključujući projekte iz strategije razvoja i vezane redovne aktivnosti	Nosilac procesa: Rukovodioci nadležnih organa uprave TK,sekretari/pomoćnici u organima uprave Učesnici procesa: Pomoćnik ministra za razvoj (rukovodilacTijela za planiranje i upravljanje razvojem TK ili Koordinator KOR-a
Izrada Trogodišnjeg i Godišnjeg plana rada TK (za narednu godinu)	Nosilac procesa: Sekretar Ureda Vlade Tuzlanskog kantona Učesnici procesa: Rukovodioci nadležnih organa uprave TK; Ostali zaposleniciOdjeljenja za razvoj Ministarstva privrede Tuzlanskog kantona (Tijela za planiranje i upravljanje razvojem TK)/KOR
Uključivanje ključnih strateških projekata i aktivnosti u plan Budžeta (za narednu godinu)	Nosilac procesa: Pomoćnik ministra za razvoj (rukovodilacTijela za planiranje i upravljanje razvojem TK/Odjeljenje za planiranje budžeta Ministarstva finansija TK Učesnici procesa: Pomoćnik ministra za razvoj (rukovodilacTijela za planiranje i upravljanje razvojem TK)/Koordinator ŽOR- a;
Usklađivanje godišnjih planova rada organa uprave i Godišnjeg plana rada Vlade TK sa usvojenim Budžetom (za narednu godinu)	Nosilac procesa: Pomoćnik ministra za razvoj (rukovodilacTijela za planiranje i upravljanje razvojem TK) ili Koordinator KOR-a zajedno sa sekretaromUreda Vlade TK, Rukovodioci organa uprave TK; Ostali zaposleniciOdjeljenja za razvoj Ministarstva privrede Tuzlanskog kantona (Tijela za planiranje i upravljanje razvojem TK)/KOR Učesnici procesa: Rukovodioci nadležnih tijela
Usvajanje Godišnjeg plana rada Vlade TK (za narednu godinu)	Nosilac procesa: Skupština TK Učesnici procesa: Ured Vlade TK, Vlada TK
Razrada projekata iz Godišnjeg plana rada	Nosilac procesa: Pomoćnik ministra za razvoj (rukovodilacTijela za planiranje i upravljanje razvojem TK ili Koordinator KOR-a) Učesnici procesa: Ostali zaposleniciOdjeljenja za razvoj Ministarstva privrede Tuzlanskog kantona (Tijela za planiranje i upravljanje razvojem TK)/KOR-a, Nadležni organi uprave TK
Praćenje i privlačenje eksternih izvora finansiranja projekata	Nosilac procesa: Pomoćnik ministra za razvoj (rukovodilacTijela za planiranje i upravljanje razvojem TKili Koordinator KOR-a;Nadležni organi uprave TK Učesnici procesa: Ostali zaposleniciOdjeljenja za razvoj Ministarstva privrede Tuzlanskog kantona (Tijela za planiranje i upravljanje razvojem TK)/KOR-a
Praćenje provođenja Godišnjeg plana rada tijela uprave i ostvarenja strateških ciljeva	Nosilac procesa: Pomoćnik ministra za razvoj (rukovodilacTijela za planiranje i upravljanje razvojem TK ili Koordinator KOR-a) Učesnici procesa: Ostali zaposleniciOdjeljenja za razvoj Ministarstva privrede Tuzlanskog kantona (Tijela za planiranje i upravljanje razvojem TK)/KOR-a; Sekretari ministarstava
Izrada godišnjih izvještaja o radu organa uprave TK	Nosilac procesa: Rukovodioci organa uprave TK Učesnici procesa: sekretari/pomoćnici u organima uprave TK; Pomoćnik

	ministra za razvoj (rukovodilacTijela za planiranje i upravljanje razvojem TK ili Koordinator KOR-a, ostali službenici Odjeljenja za razvoj Ministarstva privrede Tuzlanskog kantona (Tijela za planiranje i upravljanje razvojem TK) /KOR-a
Uključivanje javnosti u praćenje provođenja strategije razvoja	Nosilac procesa: Pomoćnik ministra za razvoj (rukovodilacTijela za planiranje i upravljanje razvojem TKili Koordinator KOR-a Učesnici procesa: ostali službenici Odjeljenja za razvoj Ministarstva privrede Tuzlanskog kantona (Tijela za planiranje i upravljanje razvojem TK) /KOR-a
Priprema i razmatranje Izvještaja o razvoju (za prethodnu godinu)	Nosilac procesa: Pomoćnik ministra za razvoj (rukovodilacTijela za planiranje i upravljanje razvojem TKili Koordinator KOR-a, Vijeće za razvoj TK Učesnici procesa: ostali službenici Odjeljenja za razvoj Ministarstva privrede Tuzlanskog kantona (Tijela za planiranje i upravljanje razvojem TK) /KOR-a; Rukovodioci organa uprave
Priprema i razmatranje Godišnjeg izvještaja o radu Vlade (za prethodnu godinu)	Nosilac procesa: Sekretar Ureda Vlade TK Učesnici procesa: Rukovodioci organa upraveTK
Usvajanje i objavljivanje Izvještaja o razvoju (za prethodnu godinu)	Nosilac procesa: Vlada TK, Odjeljenje za razvoj Ministarstva privrede TK (Tijela za planiranje i upravljanje razvojem TK) Učesnici procesa: Ured Vlade TK i Ured za zajedničke poslove organa uprave TK-sektor za informisanje
Usvajanje i objavljivanje Godišnjeg izvještaja o radu Vlade (za prethodnu godinu)	Nosilac procesa: Skupština TK Učesnici procesa: Ured Vlade TK
Ostale važne aktivnosti: ▪ Uspostavljanje i unaprijeđenje međuopćinske/međuopštinske saradnje ▪ Pokretanje procesa evaluacije strategije razvoja	Nosilac procesa: Pomoćnik ministra za razvoj (rukovodilacTijela za planiranje i upravljanje razvojem TK ili Koordinator KOR-a Učesnici procesa: Ostali službenici Odjeljenja za razvoj Ministarstva privrede Tuzlanskog kantona (Tijela za planiranje i upravljanje razvojem TK) /KOR-a

7. Prilozi

7.1. Usklađenost strateških ciljeva TK sa ključnim strateškim dokumentima u FBiH/ BiH

Vezani strateški cilj, prioritet i/ili mjera iz strategije razvoja TK	Strateški dokument višeg nivoa
Strategija razvoja FBiH 2021.– 2027. (radna verzija)	
Strateški cilj 1. Dinamičan i održiv ekonomski razvoj u povoljnom poslovnom okruženju	Strateški cilj 1. Ubrzan ekonomski razvoj
Prioritet 1.1. Unapređenje i razvoj privrede na području Tuzlanskog kantona	PRIORITET 1.2. Unapređenje poslovnog okruženja Mjera 1.2.1. Podrška razvoju preduzetništva, Mjera 1.2.2. Unapređenje poslovne infrastrukture i promocija i poslovnih zona, Mjera 1.2.3. Unapređenje tehničkih i kadrovskih resursa pružalaca poslovnih usluga, Mjera 1.2.4. Poboljšanje kvaliteta ljudskih resursa i uspostavljanje dinamičnog tržišta rada usklađenog sa potrebama privrede
Prioritet 1.2. Razvoj održivog konkurentnog i dinamičnog sektora poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva	PRIORITET 1.3. Unapređenje konkurentnosti prerađivačke industrije Mjera 1.3.1. Podrška uvođenju novih i unapređenju
Prioritet 1.3. Razvoj i promocija održivog	

<p>turizma Tuzlanskog kantona</p> <p>Prioritet 1.4. Djelotvorna, otvorena i odgovorna javna uprava</p>	<p>postojećih tehnologija u prerađivačkoj industriji, Mjera 1.3.2. Uvođenje i podsticanje inovacija u privredu, Mjera 1.3.3. Podrška internacionalizaciji poslovnih aktivnosti i plasmanu proizvoda prerađivačke industrije na međunarodnom tržištu, Mjera 1.3.4 Podržavati razvoj poduzetništva turističkog sektora</p> <p>Strateški cilj 4. Transparentan, efikasan i odgovoran javni sektori</p> <p>PRIORITET 4.1. Unapređivati vladavinu prava, Mjera 4.1.1 Povećavati efikasnost pravosudnog Sistema, Mjera 4.4.2. jačati zaštitu ljudskih prava, Mjera 4.1.3. Unaprjeđivati borbu protiv kriminala, govora mržnje i terorizma, Mjera 4.1.4. Razvijati efikasan sistem prevencije i borbe protiv korupcije</p> <p>PRIORITET 4.2. Staviti javnu upravu u službu građana, Mjera 4.2.1. Jačati političko i institucionalno vođenje i koordinaciju reforme javne uprave i ekonomskih reformi , Mjera 4.2.2. Uspostaviti funkcionalnu i racionalnu organizaciju javnog sektora, Mjera 4.2.3. Jačati sistem i koordinaciju izrade, implementacije i izvještavanja o razvojnim politikama, Mjera 4.2.4. Osigurati preduslove za veću apsorpciju EU fondova, Mjera 4.2.6. Provesti digitalnu transformaciju javne uprave</p> <p>PRIORITET 4.3. Unaprjeđivati odgovornost u oblasti javnih finansija Mjera 4.3.1. Unaprjeđivati transparentnost u upravljanju javnim finansijama, Mjera 4.3.3. Povećavati efikasnost u naplati javnih prihoda, Mjera 4.3.2. Racionalizirati tekuće javne rashode i povećati obim i efikasnost javnih investicija</p>
<p>Strateški cilj 2. Razvijen inkluzivni i prosperitetni društveni sektor sa jednakim pravima za sve građane</p> <p>Prioritet 2.1. Unaprijeđenje i modernizacija obrazovanja i nauke</p> <p>Prioritet 2.2. Razvoj savremenog sistema zdravstvene zaštite</p> <p>Prioritet 2.3. Unaprijeđenje sistema socijalne zaštite i položaja ranjivih grupa stanovništva</p> <p>Prioritet 2.4. Poticati i razvijati sportsko-kulturne aktivnosti</p> <p>Prioritet 2.5. Unaprijeđenje javne sigurnosti i održivo upravljanje rizicima od prirodnih i drugih nesreća</p>	<p>Strateški cilj 2. STRATEŠKI CILJ 3. RESURSNO EFIKASAN I ODRŽIV RAZVOJ</p> <p>PRIORITET 2.1. Unaprjeđivati obrazovni sistem, Mjera 2.1.1. Unaprjeđivati kvalitet visokog obrazovanja, naučnog rada i naučne baze; Mjera 2.1.2. Poboljšavati kvalitet predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja za potrebe razvoja i osigurati inkluzivno obrazovanje za sve; Mjera 2.1.3. Razviti funkcionalan sistem obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja; Mjera 2.1.4. Poticati obrazovne institucije na pružanje većeg stepena znanja i prakse u oblasti IKT; 2.1.5. Poboljšati rad sa talentima i standard učenika i studenata</p> <p>PRIORITET 2.2. Poboljšavati ishode zdravstvenog sistema, Mjera 2.2.1. Unaprijediti pristup i smanjiti nejednakost u zdravstvenim uslugama; Mjera 2.2.3. Jačati informatizaciju i digitalizaciju sistema zdravstvene zaštite; Mjera 2.2.4. Unapređenje djelovanja u kriznim javnozdravstvenim situacijama</p> <p>PRIORITET 2.3. Poboljšavati rast stanovništva, stabilnost obitelji i položaj mladih, Mjera 2.3.1. Poticati natalitet i zaštitu porodica s djecom; Mjera 2.3.2. Unaprjeđivati reproduktivno zdravlje i oblast ranog rasta i razvoja djeteta; 2.3.4. Promovisati toleranciju, nenasilje i rodnu ravnopravnost u porodici i društvu, i razvijati programe socijalne uključenosti; Mjera 2.3.5. Unaprijediti uslove za razvoj i bavljenje sportom</p>

	<p>PRIORITET 2.5. Smanjivati siromaštvo i socijalnu isključenost, Mjera 2.5.1. Podržavati bolju ciljanost socijalne zaštite; Mjera 2.5.2. Poboljšati socijalnu uključenost marginaliziranih grupa; Mjera 2.5.3. Unaprijeđivati međusektorsku saradnju, infrastrukturu i kompetencije pružalaca usluga socijalne zaštite; Mjera 2.5.4. Poboljšati poziciju ranjivih skupina na tržištu rada</p> <p>PRIORITET 3.6. Povećati otpornost na krize, Mjera 3.6.3. Poboljšati funcioniranje sistema zaštite i spašavanja od prirodnih i drugih nesreća</p>
<p>Strateški cilj 3. Resursno efikasan i održiv infrastrukturni razvoj</p> <p>Prioritet 3.1. Unaprijeđenje zaštite okoliša i planskog korištenja prirodnih resursa i prostora</p> <p>Prioritet 3.2. Poticanje korištenja obnovljivih izvora energije i mjera energijske efikasnosti u javnim objektima</p> <p>Prioritet 3.3. Modernizacija saobraćajne infrastrukture</p>	<p>Strateški cilj 3 Resursno efikasan i održiv razvoj</p> <p>PRIORITET 3.1. Unaprijeđivati zaštitu i korištenje prirodnih resursa, Mjera 3.1.1. Podizati svijest o zaštiti okoliša, klimatskim promjenama i nužnosti razvoja zelenih vještina; Mjera 3.1.2. Unaprijeđivati pravni i institucionalni okvir regulacije okoliša i razvoj komunalne infrastrukture; Mjera 3.1.4. Osiguravati održivo korištenje vodnih resursa; Mjera 3.1.7. Unaprijeđivati integralno upravljanje otpadom i sistem cirkularne ekonomije</p> <p>PRIORITET 3.2. Unaprijeđivati kvalitet zraka, Mjera 3.2.1. Smanjivati emisiju zagađujućih materija i stakleničkih plinova; Mjera 3.2.2. Smanjivati negativan uticaj sektora transporta na okoliš</p> <p>PRIORITET 3.3. Povećati energijsku efikasnost, Mjera 3.4.2. Povećavati udio obnovljivih izvora energije u finalnoj potrošnji energije</p>
Strateški plan ruralnog razvoja BiH 2018 - 2021 (okvirni dokument)	
<p>Strateški cilj 1. Dinamičan i održiv ekonomski razvoj u povoljnom poslovnom okruženju</p> <p>Prioritet 1.3. Razvoj i promocija održivog turizma Tuzlanskog kantona</p>	<p>Strateški cilj: Poboljšanje kvaliteta života u ruralnim područjima kroz ostvarivanje novih izvora prihoda i unaprijeđenje fizičke infrastrukture, društvene uključenosti i dostupnosti javnih usluga</p> <p>PRIORITET 1.1. Uspostavljanje sistema za održivo korištenje i odgovorno upravljanje prirodnim resursima, Mjera 1.1.1. Unaprijeđenje kapaciteta za održivo korištenje poljoprivrednog zemljišta i povezivanje sa prerađivačkim kapacitetima</p>
Strateške smjernice za harmonizaciju podrške razvoju malih i srednjih preduzeća i preduzetništva u BiH za period 2021.– 2027. (radna verzija)	
<p>Strateški cilj 1. Dinamičan i održiv ekonomski razvoj u povoljnom poslovnom okruženju</p> <p>Prioritet 1.1. Unaprijeđenje i razvoj privrede na području Tuzlanskog kantona</p>	<p>PRIORITET 1.2. Unaprijeđenje poslovnog okruženja, Mjera 1.2.1. Podrška razvoju preduzetništva, Mjera 1.2.2. Unaprijeđenje poslovne infrastrukture i promocija i poslovnih zona, Mjera 1.2.3. Unaprijeđenje tehničkih i kadrovskih resursa pružalaca poslovnih usluga, Mjera 1.2.4. Poboljšanje kvaliteta ljudskih resursa i uspostavljanje dinamičnog tržišta rada usklađenog sa potrebama privredu</p> <p>PRIORITET 1.3. Unaprijeđenje konkurentnosti prerađivačke industrije, Mjera 1.3.1. Podrška uvođenju novih i unaprijeđenju postojećih tehnologija u prerađivačkoj industriji, Mjera 1.3.2. Uvođenje i podsticanje inovacija u privredu, Mjera 1.3.3. Podrška internacionalizaciji poslovnih aktivnosti i plasmanu</p>

	proizvoda prerađivačke industrije na međunarodnom tržištu
Šumarski program FBiH	
Strateški cilj 1. Dinamičan i održiv ekonomski razvoj u povoljnom poslovnom okruženju Prioritet 1.2. Razvoj održivog konkurentnog i dinamičnog sektora poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva	<ul style="list-style-type: none"> - Očuvanje stabilnosti i unapređenje šumskih ekosustava - Program integralne zaštite puma - Vrijednost šuma i šumskog zemljišta
Prioriteti za razvoj visokog obrazovanja u BiH za period 2016. – 2026. godina,	
Strateški cilj 2. Razvijen inkluzivni i prosperitetni društveni sektor sa jednakim pravima za sve građane Prioritet 2.1. Unaprijeđenje i modernizacija obrazovanja i nauke	<p>Strateški program 1: Dobro upravljanje i menadžment, Prioritet 1.3. Osiguranje kvaliteta; Prioritet 1.4. Naučnoistraživački rad</p> <p>Strateški program 2. resursi, PRIORITET 2.1: Usklađivanje sistema obrazovanja u skladu sa EU praksama, Mjera 2.1.1. Modernizacija programa obrazovnih institucija u skladu sa potrebama privrede</p> <p>Strateški program 3. Povezanost tržišta rada i visokog obrazovanja, Prioritet 3.1. Modernizirati postojeće i povećati broj studijskih programa za kvalifikacije koje se traže na tržištu rada; Prioritet 3.3. Istraživačkom radu i inovacijama na VŠU dati visok prioritet</p> <p>Strateški program 4: Standardi kvalifikacija, Prioritet 4.2. Predvidjeti posebnu budžetsku stavku za inovacije nastavnih planova i programa na javnim VŠU i uspostaviti mehanizme za konsultacije sa studentima i subjektima poslovnog okruženja o izradi programa i pratiti realizaciju promjena</p>
Strateška platforma razvoja obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja u BiH 2014 - 2020	
Strateški cilj 2. Razvijen inkluzivni i prosperitetni društveni sektor sa jednakim pravima za sve građane Prioritet 2.1. Unaprijeđenje i modernizacija obrazovanja i nauke	<p>Strateški cilj. 3. Razvoj programskih i institucionalnih mogućnosti te unapređenje dostupnosti obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja</p> <p>PRIORITET 1.2. Unapređenje poslovnog okruženja, Mjera 1.2.4. Poboljšanje kvaliteta ljudskih resursa i uspostavljanje dinamičnog tržišta rada usklađenog sa potrebama privrede PRIORITET 2.1: Usklađivanje sistema obrazovanja u skladu sa EU praksama, Mjera 2.1.1. Modernizacija programa obrazovnih institucija u skladu sa potrebama privrede</p>
Strategija prilagođavanja na klimatske promjene i niskoemisionog razvoja BiH za period 2020.- 2030. (nact)	
Strateški cilj 3. Resursno efikasan i održiv infrastrukturni razvoj Prioritet 3.1. Unaprijeđenje zaštite okoliša i planskog korištenja prirodnih resursa i prostora Prioritet 3.2. Poticanje korištenja obnovljivih izvora energije i mjera energijske	<p>Strateški cilj 1. Povećavanje otpornosti Bosne i Hercegovine na klimatsku varijabilnost i klimatske promjene, pri čemu će da se osigura ostvarivanje razvojnih dobiti</p> <p>Strateški cilj 2. Postizanje najviše vrijednosti i prestanak rasta godišnjih vrijednosti emisija plinova staklene bašte u Bosni i Hercegovini otprilike 2025. godine, na nivou koji je ispod prosjeka emisija po glavi stanovnika u EU27</p>

efikasnosti u javnim objektima	
Strategija borbe protiv dijabetesa u FBiH 2014. – 2024.	
<p>Strateški cilj 2. Razvijen inkluzivni i prosperitetni društveni sektor sa jednakim pravima za sve građane</p> <p>Prioritet 2.2. Razvoj savremenog sistema zdravstvene zaštite</p>	<p>Strateški cilj 2. Unaprijediti rano otkrivanje dijabetesa</p> <p>PRIORITET 2.3: Unapređenje sistema integrisanih zdravstvenih usluga, Mjera 2.3.1. Podrška materijalno-tehničkoj opremljenosti zdravstvenih ustanova, Mjera 2.3.2. Podrška donošenju i implementaciji javnih politika prevencije bolesti, Mjera 2.3.3. Podrška uspostavljanju i razvoju visokodiferenciranih i specijaliziranih usluga u sistemu tercijarne zdravstvene zaštite</p>
Strategija upravljanja vodama FBiH 2010. – 2022.	
<p>Strateški cilj 3. Resursno efikasan i održiv infrastrukturni razvoj</p> <p>Prioritet 3.1. Unaprijeđenje zaštite okoliša i planskog korištenja prirodnih resursa i prostora</p>	<p>Strateški cilj 3 Strateški cilj 3: Poboljšanje efikasnosti, unapređenje transparentnosti i povećanje odgovornosti u upravljanju vodama</p> <p>PRIORITET 3.1: Podrška primjeni integralnog sistemom upravljanja okolišem i prostorom, Mjera 3.1.1. Zaštite prirodnog nasljeđa i biodiverziteta, tla, šuma, izvorišta i voda, biljnih i životinjskih vrsta, Mjera 3.1.2. Uspostava održivog sustava upravljanja otpadom u skladu sa ključnim EU načelima,</p> <p>PRIORITET 3.2: Razvoj komunalne i javne infrastrukture na principima održivog okolišnog razvoja, Mjera 3.2.1. Podrška donošenju prostorno-planskih dokumenata na nivou jedinica lokalnih samouprava i upravljanje prostorom i Mjera 3.2.2. Proširenje i modernizacija kapaciteta javne i komunalne infrastrukture i objekata</p> <p>Strateški cilj 6: Povećanje obuhvata i poboljšanje javnog vodosnabdijevanja</p> <p>Strateški cilj 8: Postizanje i održavanje dobrog stanja površinskih i podzemnih voda radi zaštite Akvatične flore i faune i potreba korisnika voda</p>
Akcionni plan Vlade Federacije Bosne i Hercegovine za prevenciju i borbu protiv terorizma u Federaciji Bosne i Hercegovine 2020 - 2025. godine	
<p>Strateški cilj 2. Razvijen inkluzivni i prosperitetni društveni sektor sa jednakim pravima za sve građane</p> <p>Prioritet 2.5. Unaprijeđenje javne sigurnosti i održivo upravljanje rizicima od prirodnih i drugih nesreća</p>	<p>Podcilj Strategije PC4: Odgovor/reakcija na moguće terorističke napade i</p>
Transportna Strategija Federacije Bosne i Hercegovine 2016-2030	
<p>Strateški cilj 3. Resursno efikasan i održiv infrastrukturni</p>	<p>Strateški cilj: Zadovoljavanje potreba u smislu održavanja, unapređenja i razvoja transportne infrastrukture</p>

<p>razvoj</p> <p>Prioritet 3.3. Modernizacija saobraćajne infrastrukture</p>	<p>Podciljevi: Uklanjanje uskih grla na putovima s malim brzinama, Razvoj regionalne mreže puteva; Proširenje kapaciteta zračnih luka.</p>
<p>Strategija za unapređenje prava i položaja osoba sa invaliditetom u Federaciji Bosne i Hercegovine (2016-2021)</p>	
<p>Strateški cilj 2. Razvijen inkluzivni i prosperitetni društveni sektor sa jednakim pravima za sve građane</p> <p>Prioritet 2.3. Unaprijeđenje sistema socijalne zaštite i položaja ranjivih grupa stanovništva</p>	<p>Specifični cilj 3. Uključiti osobe s invaliditetom u sve oblasti života ravnopravno s drugima, posebno u oblasti obrazovanja, kulturnog, sportskog, javnog i političkog djelovanja.</p>
<p>Okvirna energetska strategija BiH do 2035</p>	
<p>Strateški cilj 3. Resursno efikasan i održiv infrastrukturni razvoj</p> <p>Prioritet 3.2. Povećanje energijske efikasnosti</p>	<p><i>Strateški prioritet:</i> Korištenje resursa <i>Specifična strateška smjernica:</i> Odgovarajuće korištenje i upravljanje potencijalima obnovljivih izvora energije, te postizanje većeg udjela čišće energije u sektoru električne energije, grijanju i hlađenju te transportu kroz izradu Akcijskih planova</p> <p><i>Strateški prioritet:</i> Učinkovito korištenje energije <i>Specifična strateška smjernica:</i> Daljnji razvoj i provedbu mjera energetske učinkovitosti u području ušteda za finalnu potrošnju zgradarstva, industrije, transporta i ostalih područja sukladno novoj Direktivi 2012/27/EU <i>Specifična strateška smjernica:</i> Promocija i ekspanzija sistema daljinskog grijanja te visoko učinkovite kogeneracije korištenjem otpadne topline, otpada i obnovljivih izvora energije gdje god je to moguće i ekonomski isplativo</p>
<p>Strategija reforme javne uprave u Federaciji BiH</p>	
<p>Strateški cilj 1. Dinamičan i održiv ekonomski razvoj u povoljnom poslovnom okruženju</p> <p>Prioritet 1.4. Djelotvorna, otvorena i odgovorna javna uprava</p>	<p>Cilj Institucionalno komuniciranje: Razviti javnu upravu na način da ona bude transparentnija, otvorenija, vidljivija i odgovornija...u skladu sa europskim standardima.</p>
<p>Gender Akcioni plan BiH za period 2018. -2022.</p>	
<p>Strateški cilj 2. Razvijen inkluzivni i prosperitetni društveni sektor sa jednakim pravima za sve građane</p> <p>Prioritet 2.3. Unaprijeđenje sistema socijalne zaštite i položaja ranjivih grupa stanovništva</p>	<p>Strateški cilj 1. Izrada, provođenje i praćenje mjera za unaprijeđenje ravnopravnosti spolova u institucijama vlasti, po prioritetnim oblastima. Prioritet 1.6 Socijalna zaštita</p> <p>Strateški cilj 2. Izgradnja i jačanje sistema, mehanizama i instrumenata za postizanje ravnopravnosti spolova. Prioritet 2.4 Podizanje svijesti o ravnopravnosti spolova u svim segmentima društva Prioritet 2.5. Podrška institucionalnim i vaninstitucionalnim partnerima u procesu uključivanja principa ravnopravnosti spolova</p> <p>Strateški cilj 3. Uspostavljanje i jačanje saradnje i partnerstva Prioritet 3.2. Saradnja s organizacijama civilnog društva, socijalnim partnerima, akademskom zajednicom</p>
<p>Akcioni plan za provedbu Strategije za prevenciju i borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u</p>	

porodici u Federaciji BiH za period 2018.-2020.

Strateški cilj 2.
Razvijen inkluzivni i prosperitetni društveni sektor sa jednakim pravima za sve građane

Prioritet 2.3. Unaprijeđenje sistema socijalne zaštite i položaja ranjivih grupa stanovništva

Strateški cilj 3: Unaprijediti metodologiju za prikupljanje podataka o slučajevima nasilja u porodici

Strateški cilj 4: Povećana društvena svijest o nasilju u porodici i oblicima nenasilničkog ponašanja

Strateški cilj 5. Razvijen multidisciplinarni pristup u lokalnim zajednicama u pružanju odgovarajućih vidova zaštite i tretmana žrtava nasilja u porodici i rada sa osobama koje su počinile nasilje u porodici

7.2. Sažeti pregled strategije razvoja

Redni broj i oznaka	Indikator	Izvor indikatora	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost	Ukupno (KM)	Budžet Institucije (KM)	Ostali izvori (KM)
STRATEŠKI CILJ 1 DINAMIČAN I ODRŽIV EKONOMSKI RAZVOJ U POVOLJNOM POSLOVNOM OKRUŽENJU	Nivo razvijenosti – indeks/rang	FZZPR	0,81 (6)	1,1 (3)	355.763.873	170.583.724	185.180.149
	Radno sposobno stanovništvo (15-64)	FZZPR	307.156	320.000			
	Broj poslovnih subjekata – broj sa stanjem 31.12.	FZZPR	21.021	22.000			
	Pokrivenost uvoza izvozom (%)	FZZPR	88,3	90			
PRIORITET 1.1. Konkurentan poslovni sektor na na pravcu zelene tranzicije i digitalne transformacije	Industrijska proizvodnja - indeks	FZZPR	97,9	105	102.971.873	35.011.724	67.960.149
	Broj subjekata poduzetničke infrastrukture (PZ i PPI)	MP	35	48			
	Zaposleni - prosjek	FZZPR	99.067	130.000			
	Broj realiziranih projekata po modelu javno-privatnog partnerstva	MP	0	7			
1.1.1. Podrška razvoju industrije i rudarstva	Ukupna vrijednost dodijeljenih koncesija na Tuzlanskom kantonu	MP	5.000.000	8.000.000	2.820.000	2.320.000	500.000
	Vrijednost realiziranih projekata podrške u modernizaciji, digitalizaciji i korištenju obnovljivih izvora energije.	MP	0	1.000.000 KM			
	Ostvarene investicije u nova stalna sredstva – princip čistih djelatnosti (Djelatnosti vađenja ruda i kamena, Prerađivačka industrija)	FZS	35.387.000 KM 103.157.000 KM	50.000.000 KM 150.000.000 KM			
1.1.2. Unapređenje poslovanja privrednih subjekata na području Tuzlanskog kantona	Broj podržanih novoosnovanih privrednih subjekata	MP	76	120	20.890.000	16.000.000	4.890.000
	Broj podržanih privrednih subjekata (MSP i obrti) u procesima standardizacije, digitalizacije i unapređenja inovativnosti u poslovanju	MP	0	50			
	Broj izvedenih obika za jačanje upravljačkih kapaciteta obrtnika i preduzetnika	MP	??	??			
1.1.3. Razvoj poslovne infrastrukture na području Tuzlanskog kantona	Urađena analiza stanja, potreba, potencijala i mogućnosti razvoja poduzetničke infrastrukture TK	MP	0	1	22.153.760	6.650.000	15.503.760
	Broj poslovnih zona na TK	MP i JLS	29	40			
	Broj poduzetničkih potpornih institucija na TK	MP i JLS	6	15 x			
1.1.4. Podrška novim investicijama putem primjene modela javno-privatnog partnerstva	Broj educiranih službenika za pripremu projekata po modelu javno-privatnog partnerstva	MP	40	120	2.190.000	940.000	1.250.000
	Broj pripremljenih i implementiranih prijedloga JPP projekata	MP	0/	15/3			

	Vrijednost investicija u okviru JPP projekata	MP	0	50.000.000			
1.1.5. Unaprjeđenje zapošljavanja na području TK	Broj dodatno zaposlenih osoba iz ciljne skupine nezaposlenih osoba	SZZ TK	2.696	18.872	54.918.113	9.101.724	45.816.389
	Broj angažovanih volontera	SZZ TK	81	567			
	Broj zaposlenih i samozaposlenih osoba sa evidencije Službe za zapošljavanje TK	SZZ TK	345	2.415			
	Broj osoba koje su prošle obuku, stručno osposobljavanje i usavršavanje	SZZ TK	81	567			
PRIORITET 1.2. Razvoj održivog konkurentnog i dinamičnog sektora poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva	% obrađenog poljoprivrednog zemljišta	MPŠV	??	??	211.053.000	110.803.000	100.250.000
	Broj registriranih poslovnih subjekata u poljoprivredi, šumarstvu i ribarstvu (osnovne pravne osobe i obrti)	FZZS	970	??			
	% sredstava novčane podrške od vrijednosti poreskih prihoda godišnjeg Budžeta	MPŠV	??	3,50%			
	Proizvodnja šumskih sortimenata (u hiljadama kubnih metara)	FZZS	163	??			
1.2.1. Zaštita i uređenje poljoprivrednog zemljišta	Broj realiziranih projekata u oblasti zaštite i uređenja zemljišta	MPŠV	13	30	7.350.000	5.950.000	1.400.000
	Iznos novčanih sredstava investiran u realizaciju projekata podrške zaštiti i uređenju zemljišta (KM)	MPŠV	345.672	850.000			
	Površina zemljišta obuhvaćena remedijacijom i fitoremedijacijom u ha	MPŠV	??	??			
1.2.2. Direktna novčana podrška poljoprivrednim proizvođačima u oblasti biljne i animalne proizvodnje	Broj poljoprivrednih gazdinstava koji su ostvarili pravo na novčanu podršku u oblasti biljne i animalne proizvodnje	MPŠV	3.980	4.500	169.617.700	82.117.700	87.500.000
	Iznos ostvarenih novčanih podrški u oblasti biljne i animalne proizvodnje (KM)	MPŠV	14.296.880	22.501.100			
	Broj poljoprivrednih proizvođača podržanih za potrebe jačanja izvoznog potencijala i poboljšanja konkurentnosti	MPŠV	??	??			
1.2.3. Uspostavljanje ekonomski održivog i ekološki prihvatljivog upravljanja šumama	Funkcionalna dijagnozno-prognozna služba	MPŠV, KUŠ	0	1	21.500.000	14.000.000	7.500.000
	Vrijednost podržanih projekata za orživo upravljenje šumama	MPŠV	226.730	255.580			
	Broj realiziranih mjera za recertifikaciju prema FCS certifikatu	MPŠV, KUŠ	??	??			
1.2.4. Podrška održivom ruralnom razvoju	Broj korisnika koji su ostvarili pravo na novčanu podršku za investiranje (infrastruktura i oprema, promocija)	MPŠV	72	190	9.718.240	6.988.240	2.730.000
	Iznos ostvarenih novčanih podrški u KM za investiranje (infrastruktura i oprema, promocija)	MPŠV	389.826	15.023			
	Broj podržanih poljoprivrednih proizvođača za organsku poljoprivrednu proizvodnju	MPŠV	??	??			
1.2.5. Savjetodavne, stručne i ostale usluge podrške razvoju poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede	Broj korisnika savjetodavnih usluga u poljoprivredi, vodoprivredi i šumarstvu	MPŠV	??	??	2.867.060	1.747.060	1.120.000
	Broj održanih stručnih skupova, kongresa, simpozijuma, seminara i sajмова u oblasti poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva	MPŠV	??	??			
PRIORITET 1.3. Razvoj održivog turizma u	Dolasci turista	FZS	48.883	80.000	36.239.000	20.169.000	16.070.000

Tuzlanskom kantonu	Broj noćenja turista	FZS	91.923	150.000			
	Broj registriranih obiteljskih domaćinstava koji obavljaju turističko-ugostiteljsku djelatnost	TZTK	??	??			
1.3.1. Inoviranje postojećih i razvoj novih atraktivnih sadržaja turističke ponude sa posebnim akcentom na razvoj smještajnih kapaciteta	Broj turističkih smještajnih kapaciteta na području TK (hoteli i sličan smještaj, odmarališta i slični objekti za odmor, ostali smještaj)	FZZS	31	50	5.900.000	4.500.000	1.400.000
	Vrijednost podržanih projekata inovativnih sadržaja turističke ponude	TZTK	0	500.000			
1.3.2. Razvoj turističke infrastrukture i poticanje investicija u turizmu	Broj postavljenih znakova turističke signalizacije	MTTS	0	200	25.700.000	13.480.000	12.220.000
	Broj markiranih i mapiranih planinarskih staza	MTTS	300	400			
	Vrijednost podržanih projekata razvoju turističkoj infrastrukturi (izletiša, turistički kompleksi i sl.)	MTTS	0	26.000.000			
1.3.3. Promocija i brendiranje Tuzlanskog kantona kao poželjne turističke destinacije	Broj razvijenih i funkcionalnih digitalnih kanala za promociju TK	TZTK	0	25	2.639.000	1.689.000	950.000
	Broj nastupa na specijaliziranim sajmovima u inozemstvu	MTTS	0	0			
	Vrijednost podržanih projekata turističkih agencija za aranžmane posjete destinacijama na području TK	MTTS	0	200.000			
1.3.4. Razvoj ljudskih potencijala i destinacijskog menadžmenta kroz Turističku zajednicu TK	Broj turističkih destinacija na području TK	MTTS/TZTK	??	??	2.000.000	500.000	1.500.000
	Broj osoba koje su prošle obuku iz destinacijskog menadžmenta	TZTK	0	300			
	Broj implementiranih projekata u oblasti destinacijskog menadžmenta	TZTK	0	3			
PRIORITET 1.4. Djelotvorna, otvorena i odgovorna javna uprava	Funkcionalan sistem upravljanja integralnim razvojem na nivou TK	MP	??	??	5.500.000	4.600.000	900.000
	Uspostavljen funkcionalan registar organa uprave i upravnih organizacija	MP	DA	NE			
	Broj odobrenih aplikacija za finansiranje razvojnih prioriteta TK iz vanjskih izvora	MP	??	??			
	Funkcionalni kontrolni mehanizmi za provedbu preventivnih mjera za smanjenje mogućnosti za nastanak koruptivnih pojava u instituciji, odnosno za provedbu plana integriteta	TZSK	??	??			
1.4.1. Unapređivati transparentnost u upravljanju javnim finansijama	Implementacija programskog budžetiranja	MF	NE (2019)	DA (2021)	500.000	350.000	150.000
	Broj provedenih revizija	MF	??	??			
	% zaduženja u odnosu na visinu prihoda Budžeta TK	MF	??	??			
1.4.2. Povećavati efikasnost pravosudnog sistema	Broj educiranih stečajnih sudija i upravnika	MPU	??	??	1.000.000	500.000	500.000
	Funkcionalan digitalizirani sistem rada u pravosuđu	MPU	NE	DA			
	Broj realiziranih aktivnosti u okviru reforme javne uprave TK	MPU	??	??			
1.4.3. Razvijati efikasan sistem prevencije i borbe protiv korupcije	Funkcionalno profesionalno tijelo za sprječavanje korupcije	Ured Vlade TK	NE	DA	3.500.000	3.500.000	-
	Broj uključenih subjekata u rad i aktivnosti tijela	Ured Vlade TK	0	200			
	Izrađena i usvojena Strategija za borbu protiv korupcije na području TK	Ured Vlade TK	NE	DA			
1.4.4. Horizontalna i vertikalna koordinacija postupanja u procesima	Broj obučanih službenika o konceptu upravljanja integralnim razvojem	MP	60	200	500.000	250.000	250.000

upravljanja integriranim razvojem Kantona	Broj potpisanih memoranduma o saradnji na pripremi projektnih aplikacija za finansiranje razvojnih prioriteta TK	MP	7	20			
STRATEŠKI CILJ 2. RAZVIJEN INKLUZIVNI I PROSPERITETNI DRUŠTVENI SEKTOR SA JEDNAKIM PRAVIMA ZA SVE GRAĐANE	Stepen migracije stanovništva, %	FZS	-15	5	189.683.485	142.296.785	47.386.700
	Grupa razvijenosti kantona na nivou FBiH	FZS	II	I			
	Stopa prirodnog priraštaja stanovništva, na 1.000 stanovnika	FZS	0,0083	0,01			
	Vitalni indeks	FZS	82	110			
	Broj doktora medicine, na 1000 stanovnika TK	FZS	2,44	2,8			
	Broj studenata na 1.000 stanovnika	FZS	22,7	28			
Indeks socijalne isključenosti HSEI	FZS	0,5032	0,4				
Prioritet 2.1. Unaprijeđenje i modernizacija obrazovanja i nauke	% obuhvata predškolskim obrazovanjem (3-6 god) FZS 22,9	FZS	10	50	16.210.000	6.360.000	9.850.000
	% udio radno sposobnog stanovništva sa višom i visokom školom, magisterijem i doktoratom u ukupnoj radnoj snazi	FZS	xx	xx			
	Rang univerziteta na međunarodnoj ljestvici	RWoU	3.107	<3000			
2.1.1. Izgradnja i proširivanje kapaciteta javnih predškolskih ustanova	Broj općina u kojima funkcioniraju predškolske ustanove	MON	10	13	2.200.000	700.000	1.500.000
	Broj djece u predškolskim ustanovama na 1.000 stanovnika	FZS	5,7	7			
2.1.2. Poboľjšati kvalitet osnovnog, srednjeg i visokog obrazovanja	Broj implementiranih nastavnih planova i programa na bazi ishoda učenja za sve nivoe obrazovanja	MON, PZ	0	5	1.300.000	900.000	400.000
	Broj izgrađenih, rekonstruisanih i opremljenih objekata odgojno-obrazovnih ustanova	MON, PZ	0	4			
	Broj učenika osnovne škole na jednog nastavnika	MON PZ	12,3	15			
	Broj učenika osnovne škole na jednog nastavnika	MON PZ	9,24	12			
	Broj studenata na jednog nastavnika	MON	8	11			
2.1.3. Digitalizacija i informatizacija osnovnog i srednjeg obrazovanja	Obuhvat učenika koji koristi uspostavljene platforme za provođenje nastavnog procesa u osnovnim i srednjim školama	MON, PZ	0	80%	360.000	360.000	
	Obuhvat škola koje koriste elektronske dnevnik	MON, PZ	0	100%			
	Broj računara koje koriste učenici, na 100 učenika (ukupno osnovna + srednja)	MON, PZ	5	10			
2.1.4. Unaprijeđenje digitalizacije visokog obrazovanja	Godišnji iznos sredstava izdvojen iz Budžeta TK za unaprijeđenje digitalne infrastrukture na UNTZ	MON	0	200.000 KM	3.100.000	1.400.000	1.700.000
	Broj podržanih obuka za digitalno osposobljavanje zaposlenih i studenata na UNTZ	MON	0	50			
	Broj sufinansiranih relevantnih istraživačkih baza podataka za visokoškolske ustanove na godišnjem nivou.	MON	0	3			
2.1.5. Unaprijeđenje prostornih kapaciteta Univerziteta u Tuzli	Nivo ispunjenosti prostornih standarda prema standardima i normativima TK	MON	60%	90%	7.000.000	1.400.000	5.600.000
	Stepen opremljenosti i useljenosti Kampusu	MON	0	70%			
	Stepen opremljenosti i	MON	0	100%			

	useljivosti UNTP							
	Godišnji iznos sredstava iz Budžeta TK namijenjen za podršku kvantitativnom i kvalitativnom unapređenju postojećih kapaciteta	MON	---	200.000 KM				
2.1.6. Unapređenje naučno-istraživačkog rada	% godišnjeg prihoda budžeta Kantona za ostvarivanje programa iz člana 16. Zakona	MON	----	0,05%				
	Broj formiranih Naučno-tehnoloških parkova na području TK	MON	0	2	2.000.000	1.500.000	500.000	
	Centar za ekonomsko-društvena istraživanja	MON	Da	Ne				
2.1.7. Unaprijeđenje sistema obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja	% osoba (25-64 godine) koje su pohađale formalno i/ili neformalno obrazovanje	MON	xx	10%				
	Broj osoba koje su završile certificirane obuke za prekvalifikaciju u IT/STEM sektoru	MON	0	200	250.000	100.000	150.000	
	Broj prezentacija obrtničkih zanimanja organiziranih učenicima završnih razreda osnovnih škola	MON	0	400				
Prioritet 2.2. Razvoj savremenog sistema zdravstvene zaštite	% osoba sa zdravstvenim osiguranjem	FZS	93%	97%				
	Stopa mortaliteta, na 1.000 stanovnika	FZS	9,89	8	53.926.700	32.500.000	21.426.700	
	Informatički uvezana primarna, sekundarna i tercijarna zdravstvena zaštita u TK	MZ TK	NE	DA				
2.2.1. Jačanje materijalno-tehničkih i ljudskih kapaciteta zdravstvenih ustanova	% stanovništva obuhvaćeno zdravstvenim osiguranjem	MZ	93%	95%				
	Broj rekonstruiranih i adaptiranih objekata primarne i sekundarne zdravstvene zaštite	MZ	0	10	40.500.000	30.500.000	10.000.000	
	Zavod za hitnu medicinsku pomoć TK	MZ	Nije uspostavljen	Uspostavljen i funkcionalan				
2.2.2. Prevencija i suzbijanje zaraznih i drugih bolesti.	Specifični mortalitet- smrtnost oboljelih od bolesti cirkulatornog sistema sa smrtnim ishodom, na 100.000 stanovnika	MZ ZZJZ	509	400				
	Specifični mortalitet- smrtnost oboljelih od tumora sa smrtnim ishodom, na 100.000 stanovnika	MZ ZZJZ	236	150	3.000.000	2.000.000	1.000.000	
	Broj opremljenih laboratorija za brzu detekciju zaraznih bolesti	MZ ZZJZ	2	5				
2.2.3. Informatizacija i digitalizacija sistema zdravstvene zaštite.	Informatički uvezana primarna, sekundarna i tercijarna zdravstvena zaštita u TK	MZ ZZJZ	Ne	Da				
	Procenat zdravstvenih ustanova na TK uključenih u jedinstven informacijski sistem	MZ ZZJZ	0	15	10.426.700	-	10.426.700	
Prioritet 2.3. Unaprijeđenje sistema socijalne zaštite i položaja ranjivih grupa stanovništva	Stopa fertiliteta	FZS	1,24	1,4				
	Stopa nataliteta, na 1.000 stanovnika	FZS	8,9	9,5				
	Stopa nataliteta, na 1.000 stanovnika	FZS	107,4	95	93.770.000	88.310.000	5.460.000	
	Procenat općina i gradova u TK u kojima je formirano Vijeće mladih	MKSM	61,50%	100%				
2.3.1. Podržati socijalnu uključenost marginaliziranih grupa i bolju ciljanost socijalne zaštite.	Uspostavljen socijalni registar	MRSPP	Ne	Da				
	Usvojena Strategija socijalnog uključivanja TK	MRSPP	Ne	Da				
	Izrađen i usvojen Akcioni plan za prevenciju i sprečavanje nasilja u porodici za područje Tuzlanskog kantona za predstojeći period	MRSPP	Ne	Da	21.300.000	17.840.000	3.460.000	

	Uspostavljena baza podataka pružaoca socijalnih usluga (javnih institucija i organizacija)	MRSPP	NE	DA			
2.3.2. Podrška jačanju socijalno-društvenih programa, socijalnog rada i pronatalitetnih mjera i politika	Broj educiranih hranitelja u TK	MRSPP	120	250	4.000.000	2.500.000	1.500.000
	Broj porodica korisnica podrške za planiranje rađanja djece	MRSPP	0	700			
	Broj porodica korisnica podrške za planiranje rađanja djece	MRSPP	0	4			
2.3.3 Jačanje saradnje javnog i nevladinog sektora.	Izradjen i godišnje ažuriran registar nevladinih organizacija koje djeluju na području TK	MKSM	Ne	Da	2.300.000	1.800.000	500.000
	Iznos godišnjeg izdvajanja za projekte koji se implemetiraju na području TK	MKSM	100000	300000			
	Formirano koordinaciono tijelo na nivou kantona	MKSM	Ne	Da			
2.3.4. Jačanje institucionalnih kapaciteta u području implementacije politike prema mladima	Broj implementiranih mjera prema mladima na godišnjem nivou	MKSM	1	6	5.000.000	5.000.000	
	Iznos godišnjeg izdvajanja za program za mlade	MKSM	150.000	1.100.000			
	Iznos godišnjeg nivoa izdvajanja za sredstva za rad Vijeća mladih TK	MKSM	0	20.000			
	Izrađena i usvojena Strategija prema mladima TK	MKSM	Ne	Da			
2.3.5. Unaprijeđenje statusa boračke populacije na području TK	Broj dodatno zaposlenih i samozaposlenih osoba iz ciljne skupine	MBP	85	3.300	61.170.000	61.170.000	
	Broj podržanih pripravnika i volontera	MBP	340	400			
	Prosječan iznos stipendije po jednom studentu/škaku/jedan mjesec	MBP	80 KM	100 KM			
	Broj korisnika koji su ostvarili pravo na prvo zaposlenje (na nivou jedne godine)	MBP	40	60			
Prioritet 2.4. Poticati i razvijati sportsko-kulturne aktivnosti	Broj sportista upisanih u registar sportista	MKSM	0	10.000	15.126.785	15.126.785	-
	% JLS sa adekvatnim multifunkcijskim sportskim dvoranama	MKSM	77%	100%			
	Broj korisnika rekonstruisanih objekata kulture na godišnjem nivou	MKSM	0	12.000			
2.4.1. Unaprijeđenje uslova za razvoj i bavljenje sportom	Broj izgrađenih sportskih sala	MKSM	0	2	5.000.000	5.000.000	
	Broj izgrađenih sportskih dvorana	MKSM	0	2			
	Broj izgrađenih sprotsko-rekreativnih terena na otvorenom	MKSM	0	5			
2.4.2. Unaprijeđenje sistema rada sportskih organizacija na području Tuzlanskog kantona	Izradjen registar sportskih klubova/udruženja i sportista	MKSM	NE	DA	2.000.000	2.000.000	
	Vrijednost programa podrške sportskim organizacijama i sportistima	MKSM	592.808 KM	1,7 mil. KM			
	Usvojena Strategija razvoja sporta	MKSM	NE	DA			
2.4.3. Unaprijeđenje uslova za kulturno-historijski razvoj	Broj rekonstruisanih i dograđenih objekata u oblasti kulture	MKSM	0	24	8.126.785	8.126.785	
	Broj izgrađenih objekata u oblasti kulture;	MKSM	0	18			
	Broj kulturnih manifestacija koji se organiziraju tokom godine	MKSM	75	90			
Prioritet 2.5. Unaprijeđenje javne sigurnosti i održivo upravljanje rizicima od prirodnih i drugih nesreća	Procenat općina i gradova sa formiranim, obučanim i opremljenim Službama za zaštitu i spašavanje	KUCZ	77%	100%	10.650.000	-	10.650.000
	Procenat ukupne rasvijetljenosti krivičnih djela	MUPTK	68,78%	75%			
2.5.1. Jačanje kapaciteta općina i gradova za pružanje odgovora na	Broj struktura civilne zaštite opremljenih adekvatnom opremom	KUCZ	0	13	3.150.000	-	3.150.000

prirodne i druge nesreće te ublažavanje i otklanjanje direktnih posljedica prirodnih i drugih nesreća	Broj obučених pripadnika civilne zaštite	KUCZ	0	120			
	Broj učesnika edukacije sistema zaštite i spašavanja	KUCZ	0	200			
2.5.2. Unapređenje stanja lične i imovinske sigurnosti i zaštite ljudskih prava na području Tuzlanskog kantona	Broj prekršaja	MUP	1981	1900	7.500.000	-	7.500.000
	Ukupan procenat rasvijetljenosti	MUP	0,6878	0,7			
	Broj saobraćajnih nesreća	MUP	3124	2900			
STRATEŠKI CILJ 3 RESURSNO EFIKASAN I ODRŽIV INFRASTRUKTURNI RAZVOJ	Površina zaštićenih područja u odnosu na ukupnu teritoriju TK	MPUZO	??	10%	174.498.707	77.984.566	96.514.141
	% domaćinstava priključenih na centralni sistem grijanja	MPUZO	18,50%	30%			
	% općina/gradova Kantona pokrivenih sistemom monitoringa kvaliteta zraka	MPUZO	23%	53,85%			
	% općina/gradova u pokrivenih sistemima tretmana otpadnih voda	MPUZO	23%	53,85%			
	% Domaćinstava priključenih na kanalizacionu mrežu	MPUZO	54,47%	65%			
	% općina koje primjenjuju odvajanje otpada na mjestu nastanka	MPUZO	46,15%	84,6%			
	Instalirana snaga obnovljivih izvora energije	MPUZO	??	??			
Prioritet 3.1. Unaprijeđenje zaštite okoliša, komunalne infrastrukture i planskog korištenja prirodnih resursa i prostora	Procenat uključenosti prostornih podataka u jedinstveni informacioni sistem	MPUZO	0	100%	89.640.860	39.172.344	50.468.516
	Uspostavljen integrirani sistem zaštite okoliša i upravljanja prostorom	MPUZO	NE	DA			
	Stepen obuhvata stanovništva sistemom javnog vodosnabdijevanja	MPUZO	72,15%	85%			
	% JLS koje imaju adekvatne deponije komunalnog otpada.	MPUZO	23%	50%			
	Procenat stanovništva i pravnih lica priključenih na kanalizacione sisteme	MPUZO	54,47	65%			
	Pokrivenost JLS sistemom redovnog monitoringa osnovnih parametara zaštite okoliša	MPUZO	53%	85%			
3.1.1. Izrada planske dokumentacije i informacionih sistema za za efikasno korištenje prostora i za zaštitu okoliša	Usvojen Prostorni plan za područje Tuzlanskog kantona za period 2026-2046	MPUZO	Ne	Da	1.520.000	1.520.000	-
	Uspostavljen jedinstveni informacioni sistem (GIS-a) prostornog planiranja i prostornih podataka Tuzlaskog kantona.	MPUZO	Ne	Da			
	Usvojen Kantonalni plan zaštite okoliša Tuzlanskog kantona 2021.-2027	MPUZO	Ne	Da			
	Usvojen Kantonalni plan upravljanja otpadom 2021.-2027	MPUZO	Ne	Da			
3.1.2. Uspostava funkcionalnog sistema upravljanja otpadom	Procenat stanovnika obuhvaćenih Organiziranim prikupljanjem otpada	MPUZO	65%	80%	3.000.000	3.000.000	
	Broj posuda za prikupljanje otpada	MPUZO	25.000	29.000			
	% recikliranog komunalnog otpada	MPUZO	10% (??)	20%			
	Broj vozila za zbrinjavanje komunalnog otpada	MPUZO	74	85			
3.1.3. Proširenje postojećeg sistema monitoringa zraka	Broj JLS u kojima se vrši kontinuirano mjerenje kvalitete zraka	MPUZO	5	13	500.000	500.000	

	Broj analizatora za praćenje kvaliteta zraka	MPUZO	30	40			
3.1.4. Izgradnja nove i modernizacija postojeće vodne infrastrukture	Parametri kvalitete vode u vodotokovima na TK se nalaze u prihvatljivim referentnim vrijednostima	MPUZO	NE	DA	84.620.860	34.152.344	50.468.516
	Broj pozitivnih uzoraka na biološko zagađenje vode u vodovodnim sistemima	MPUZO	0	0			
	Sanirana brana jezera Modrac	MPUZO	Ne	Da			
	Procenat pokrivenosti stanovništva koje gravitira Jezeru Modrac kanalizacionim sistemima	MPUZO	0	80%			
	Procenat površina zaštićenih od poplava ranga pojave 1/100	MPUZO	40%	60%			
Prioritet 3.2. Povećanje energetske efikasnosti	Ukupna površina prostora grijanih putem sistema centralnog grijanja(m2)	MPUZO	2.123.783 (2018)	4.000.000	53.845.625	8.800.000	45.045.625
	Potrošnja energije u javnim objektima	Energetski audit	Utvrđiti početno stanje	Umanjenje za 30% u odnosu na početno			
	Smanjena emisija CO2 kao rezultat primjene obnovljivih izvora energije i mjera EE u javnom i privatnom sektoru	Energetski audit	0	5.000 t			
3.2.1. Poticanje korištenja obnovljivih izvora energije i mjera energetske efikasnosti u javnim objektima	Broj školskih objekata na kojima je izvršena energetska obnova	MPUZO	8	35	26.845.625	1.300.000	25.545.625
	Broj utopljenih javnih objekata	MPUZO	276	380			
	Broj ukupno zamjenjenih kotlova sa kotlovima na pelet i toplotnim pumpama	MPUZO	214	380			
3.2.2. Unaprijeđenje energetske efikasnosti stambenog i saobraćajnog sektora	Broj stambenih objekata koji su primijenili mjere energetske efikasnosti	MPUZO	0	500	7.000.000	3.500.000	3.500.000
	Udio korištenja energije iz obnovljivih izvora energije u ukupnoj potrošnji	MPUZO	Utvrđiti početno stanje nakon audita u 2021	10%			
3.2.3. Proširenje mreže snabdijavanja toplotnom energijom u daljinskom sistemu grijanja	Broj općina u kojem se sistem daljinskog grijanja prakticira	MPUZO	2	5	20.000.000	4.000.000	16.000.000
	Snaga toplinske energije daljinskog sistema grijanja kojom se snabdjevaju domaćinstva i poslovni subjekti	MPUZO	270 Mwth	340 MWth			
Prioritet 3.3. Modernizacija saobraćajne infrastrukture	% dužine autocesta u ukupnoj dužini cesta na TK	JP Ceste FBiH	0	4,56%	31.012.222	30.012.222	1.000.000
	% dužine magistralnih cesta u ukupnoj dužini cesta na TK	MTTS	17,96%	19,13			
	Promet putnika	MTTS JP MAT	593.050	950.000			
3.3.1. Izgraditi mrežu autocesta na području Tuzlanskog kantona	Izgrađeno kilometara autoceste	MTTS	-	115	50.000	50.000	+
	Izgrađeno kilometara magistralne ceste	MTTS	-	59			
3.3.2. Izgraditi mrežu magistralnih i regionalnih cesta na području Tuzlanskog kantona	% Rekonstruisane, rehabilitirane, sanirane i unaprijeđene infrastrukture regionalnih cesta TK	MTTS	??	??	50.000	50.000	+
3.3.3. Jačati infrastrukturu zračnog saobraćaja	Promet putnika	MTTS JP MAT	593.050	700.000	30.912.222	29.912.222	1.000.000
	Količina robe koja se prometuje preko Zračne luke Tuzla (t)	MTTS JP MAT	100	5.000			

7.3. Detaljan pregled mjera

Veza sa strateškim ciljem	1. <i>DINAMIČAN I ODRŽIV EKONOMSKI RAZVOJ U POVOLJNOM POSLOVNOM OKRUŽENJU</i>				
Prioritet	1.1. Unapređenje i razvoj privrede na području Tuzlanskog kantona				
Naziv mjere	1.1.1. Podrška razvoju industrije i rudarstva				
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Cilj mjere: Cilj mjere jeste unaprijediti uslove za dalji razvoj industrije i rudarstva na području Tuzlanskog kantona kroz unapređenje procesa dodjele koncesija, ali i podršku preduzećima iz datih djelatnosti u modernizaciji, digitalizaciji i osiguranju zelenog rasta.</p> <p>Aktivnosti mjere</p> <p>Aktivnosti mjere uključuju:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Implementacija i unapređenje procesa dodjele i naplate koncesija u Tuzlanskom kantonu - Podrška modernizaciji i povećanju sigurnosti rada u rudnicima i kamenolomima na području Tuzlanskog kantona - Podrška preduzećima iz oblasti industrije i rudarstva za nabavku novih i unapređenje postojećih tehnologija, digitalizaciju, uvođenje međunarodnih standarda kvalitete te korištenje obnovljivih izvora energije. 				
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne Vrijednosti (2020.)	Ciljne Vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije	
	<ul style="list-style-type: none"> • Ukupna vrijednost dodijeljenih koncesija na Tuzlanskom kantonu 	?	?	MP	
	<ul style="list-style-type: none"> • Vrijednost realiziranih projekata podrške u modernizaciji, digitalizaciji i korištenju obnovljivih izvora energije. 	0	1.000.000 KM	MP	
	<ul style="list-style-type: none"> • Ostvarene investicije u nova stalna sredstva – princip čistih djelatnosti (Djelatnosti vađenja ruda i kamena, Prerađivačka industrija) 	35.387.000 KM 103.157.000 KM	50.000.000 KM 150.000.000 KM	FZS	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekat mjere ogleda se u povećanju prihoda i vrijednosti izvoza preduzeća iz oblasti industrije i rudarstva te time i ostvarenje doprinosa na povećanje BDP-a na području Tuzlanskog kantona.				
Indikativna finansijska konstrukcijasa izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva EU (KM)	Ostali izvori (KM)
	2.820.000	2.320.000	0	250.000	250.000
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo privrede Tuzlanskog kantona				

Nosioci mjere	Ministarstvo privrede Tuzlanskog kantona (Odjeljenje za industriju, energetiku i rudarstvo), Kantonalna privredna komora Tuzla
Ciljne grupe	Rudnici i kamenolomi na području Tuzlanskog kantona, udruženje poslodavaca, privatna i javna preduzeća iz oblasti industrije i rudarstva na području Tuzlanskog kantona

Veza sa strateškim ciljem	1. DINAMIČAN I ODRŽIV EKONOMSKI RAZVOJ U POVOLJNOM POSLOVNOM OKRUŽENJU			
Prioritet	1.1. Unapređenje i razvoj privrede na području Tuzlanskog kantona			
Naziv mjere	1.1.2. Unapređenje poslovanja privrednih subjekata na području Tuzlanskog kantona			
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Cilj mjere jeste stvoriti uslove za osnivanje novih te očuvanje, rast i razvoj postojećih privrednih subjekata Tuzlanskog kantona u cilju unapređenja konkurentnosti privrede Kantona.</p> <p>Aktivnosti mjere uključuju:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Podrška u vidu stručne i finansijske podrške u očuvanju, rastu i razvoju privrednih subjekata - Podrška osnivanju novih MSP i obrta na području Tuzlanskog kantona - Plasman beskamatnih kreditnih sredstava u cilju podsticanja novih investicija privrednih subjekata na Tuzlanskom kantonu - Podrška za jačanje konkurentnosti MSP i obrta Tuzlanskog kantona kroz standardizaciju, digitalizaciju i i unapređenju inovativnosti u poslovanju - Realizacija obuka za jačanje upravljačkih kapaciteta obrtnika i preduzetnika 			
Ključni strateški projekat	Business Start Up Fond Tuzlanskog kantona	Očekivani izlazni rezultat		
		Do kraja 2027. godine osposobljeno 200 osoba za pokretanje vlastitog poslovnog poduhvata.		
		Očekivani krajnji rezultat		
		Do kraja 2027. godine pokrenuto 75 novih poslovnih poduhvata.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne Vrijednosti (2020.)	Ciljne Vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije
	• Broj podržanih novoosnovanih privrednih subjekata	76	120	MP
	• Broj podržanih privrednih subjekata (MSP i obrti) u procesima standardizacije, digitalizacije i unapređenja inovativnosti u poslovanju	0	50	MP
	• Broj izvedenih obuka za jačanje upravljačkih kapaciteta obrtnika i preduzetnika	--	--	MP
Razvojni efekat i doprinos mjere	Očekuje da će mjera doprinijeti rastu i razvoju privrednih subjekata na području Tuzlanskog kantona, povećanju finansijskih performansi, jačanju konkurentnosti,			

ostvarenju prioriteta	naročito MSP sektora i obrtništva, i povećanju broja novih radnih mjesta na području Kantona, što će pozitivno utjecati na privredni razvoj Kantona.				
Indikativna finansijska konstrukcija izvora finansiranja (KM)	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva EU (KM)	Ostali izvori (KM)
	20.890.000	16.000.000		1.350.000	Ukupno 3.540.000
					Grad Gračanica 890.000
					Grad Tuzla 950.000
					Grad Živinice 1.100.000
					Općina Lukavac 100.000 F BiH 400.000 Ostale donacije 100.000
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo privrede Tuzlanskog kantona				
Nosioci mjere	Ministarstvo privrede Tuzlanskog kantona, JLS Kantona, Kantonalna privredna komora Tuzla, Obrtnička komora Tuzlanskog kantona				
Ciljne grupe	Obrtnici, mala i srednja preduzeća, potencijalni poduzetnici (zaposlene i nezaposlene osobe sa područja Tuzlanskog kantona koje žele pokrenuti vlastiti biznis)				

Veza sa strateškim ciljem	1. DINAMIČAN I ODRŽIV EKONOMSKI RAZVOJ U POVOLJNOM POSLOVNOM OKRUŽENJU			
Prioritet	1.1. Unapređenje i razvoj privrede na području Tuzlanskog kantona			
Naziv mjere	1.1.3. Razvoj poslovne infrastrukture na području Tuzlanskog kantona			
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Cilj mjere: Cilj mjere jeste kreiranje povoljnog poslovnog ambijenta u kome će poduzetnici svoje ideje pretvarati u akcije i osnivati nova preduzeća, a preduzeća svih veličina napredovati i rasti kroz korištenje usluga poslovnih zona i poduzetničkih potpornih institucija na području Tuzlanskog kantona.</p> <p>Aktivnosti mjere uključuju:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Analizu potreba, utvrđivanje stanja i potencijala za razvoj poduzetničke infrastrukture na području Tuzlanskog kantona u saradnji sa JLS Kantona - Podršku osnivanju i kapacitiranju novih i razvoju postojećih poslovnih zona na području Tuzlanskog kantona (Izgradnja saobraćajnice u poslovnoj zoni Sadnice i poduzetničke zone u Gradačacu, Izgradnja poslovne zone Klokotnica- Stanić Rijeka i Brijesnica Mala i poslovne zone u Sapni i Kalesiji, uređenje infrastrukture poslovne zone Ravni stanovi Kladanj i poslovnim zonama Grada Srebrenika, poslovnih zona "Ciljuge 2", "Novi Grad 2", "Maline" i dr.) - Podršku osnivanju i kapacitiranju novih i razvoju postojećih poduzetničkih potpornih institucija (naučno-tehnološki parkovi, poduzetnički inkubatori, centri kompetencija, klasteri i dr.) na području Tuzlanskog kantona – Poduzetnički inkubator Sapna, Naučno-tehnološki park Živinice i u okviru njega Centar za razvoj novih tehnologija i dr. - Realizacija promotivnih aktivnosti poduzetničke infrastrukture Tuzlanskog kantona 			
Indikatori za praćenje	Indikatori	Polazne	Ciljne	Izvor

rezultata mjere	(izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Vrijednosti (2019.)	Vrijednosti (2027.)	verifikacije	
	• Urađena analiza stanja, potreba, potencijala i mogućnosti razvoja poduzetničke infrastrukture TK		0	1	MP	
	• Broj poslovnih zona na TK		29	40	MP i JLS	
	• Broj poduzetničkih potpornih institucija na TK		6 provjeriti	15 x	MP i JLS	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Mjera će doprinijeti unapređenju poslovnog okruženja na području Tuzlanskog kantona kroz razvoj i jačanje poduzetničke infrastrukture i stvaranja kvalitetnijih uslova podrške osnivanju novih i razvoju postojećih privrednih subjekata te time i povećanju broja poslovnih subjekata i broja zaposlenih na području Kantona.					
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja (000 KM)	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva EU (KM)	Ostali izvori (KM)	
	22.153,7	6.650	500	1.700	13.303,76	
			(Općina Sapna)		Općina Banovići	500.000
					Općina Doboj Istok	400.000
					Grad Gradačac	500.000
					Općina Kladanj	100.000
					Općina Sapna	750.000
					Grad Srebrenik	300.000
					Grad Tuzla	600.000
					Grad Živinice	3.000.000
					Općina Kalesija	400.000
					Općina Lukavac	300.000
					F BiH	5.553.760
				Ostale donacije	900.000	
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina					
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo privrede Tuzlanskog kantona, JLS Kantona					
Nosioci mjere	Ministarstvo privrede Tuzlanskog kantona, JLS Kantona					
Ciljne grupe	Subjekti poduzetničke infrastrukture, obrtnici, MSP, potencijalni poduzetnici					

Veza sa strateškim ciljem	DINAMIČAN I ODRŽIV EKONOMSKI RAZVOJ U POVOLJNOM POSLOVNOM OKRUŽENJU				
Prioritet	1.1 Unapređenje i razvoj privrede na području Tuzlanskog kantona				
Naziv mjere	1.1.4. Podrška novim investicijama putem primjene modela javno-privatnog partnerstva				
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Cilj mjere: Unapređenje kapaciteta za implementaciju projekata po modelu javno-privatnog partnerstva, privlačenja stranih i domaćih investitora i stvaranja osnove za veći zamah u oblasti značajnijih infrastrukturnih razvojnih projekata na području Tuzlanskog kantona.</p> <p>Aktivnosti mjere uključuju:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Edukaciju službenika sa lokalnog i kantonalnog nivoa za pripremu projekata po modelu javno-privatnog partnerstva - Identifikaciju i prezentaciju potencijalnih projekata javno-privatnog partnerstva na Tuzlanskom kantonu - Pripremu prijedloga projekata po modelu javno-privatnog partnerstva na lokalnom i kantonalnom nivou - Implementaciju projekata javno-privatnog partnerstva na području Tuzlanskog kantona 				
Ključni strateški projekat	Jačanje administrativnih kapaciteta u cilju provedbe projekata po modelu javno-privatnog partnerstvo		Očekivani izlazni rezultat		
			Do kraja implementacionog perioda obučeno 25 službenika za identifikaciju, pripremu, ugovaranje i praćenje implementacije JPP projekata.		
			Očekivani krajnji rezultat		
			Pripremljen pilot projekat po modelu JPP-a.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne Vrijednosti (2019.)	Ciljne Vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije	
	• Broj educiranih službenika za pripremu projekata po modelu javno-privatnog partnerstva	40	120	MP	
	• Broj pripremljenih i implementiranih prijedloga JPP projekata	0/	15/3	MP	
	• Vrijednost investicija u okviru JPP projekata	0	50.000.000	MP	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Očekuje se da će mjera doprinijeti unapređenju saradnje javnog i privatnog sektora na području Kantona, privlačenju novih investicija u oblasti javne infrastrukture, realizaciju infrastrukturnih projekata od značaj za Kanton i unapređenja kvalitete javnih usluga na Kantonu, što će u konačnici imati uticaj na cjelokupni razvoj Kantona.				
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja (KM)	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva EU (KM)	Ostali izvori (KM)
	2.190.000	940.000	0	250.000	1.000.000
					Grad Živinice 1.000.000
					FBiH 200.000
Period implementacije	2021.-2027. godina				

mjere	
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo privrede Tuzlanskog kantona
Nosioci mjere	Ministarstvo privrede Tuzlanskog kantona, Grad Živinice
Ciljne grupe	Kantonalni i lokalni organi uprave, domaći i strani investitori

Veza sa strateškim ciljem	DINAMIČAN I ODRŽIV EKONOMSKI RAZVOJ U POVOLJNOM POSLOVNOM OKRUŽENJU			
Prioritet	1.1 Unapređenje i razvoj privrede na području Tuzlanskog kantona			
Naziv mjere	1.1.5. Unaprjeđenje zapošljavanja na području TK			
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Cilj mjere je unaprijediti i povećati efikasnost tržišta rada kroz implementaciju programa aktivne politike zapošljavanja, na način povećanja zapošljivosti nezaposlenih osoba, poticanja potražnje za radnom snagom, jačanja partnerstva na tržištu rada, ekonomskog osnaživanja stanovništva te pružanja podrške poslovnim subjektima u zapošljavanju, i na taj način uticati na smanjenje odliva stanovništva sa područja TK</p> <p>Aktivnosti mjere uključuju:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Program sufinansiranja zapošljavanja koji podrazumijeva sljedeće podprograme: Tvoja prilika; Zapošljavanje žena; Prilika za sve; Doprinos 500; Zapošljavanje demobilisanih boraca; Periodično/sezonsko zapošljavanje; Nova prilika; Javni radovi i pomoć potrebnima; Tražim poslodavca; Služba u saradnji sa poslodavcima – Program sufinansiranja samozapošljavanja koji podrazumijeva sljedeće podprograme: Poduzetništvo za mlade; Poduzetništvo za žene; Poduzetništvo za sve; Poduzetništvo za demobilisane borce – Program poticanja zapošljavanja koji podrazumijeva sljedeće podprograme: Zapošljavanje mladih; Zapošljavanje Roma; Zapošljavanje članova porodice u kojoj nijedan član nije zaposlen; Stručno osposobljavanje – Program sufinansiranja zapošljavanja djece šehida i poginulih boraca – Program sufinansiranja stručnog osposobljavanja/volonterskog staža boraca i članova njihovih porodica – Program sufinansiranja zapošljavanja odgovarajućeg stručnog kadra za rad s djecom sa poteškoćama u razvoju, osnovnog i srednjeg obrazovanja – Program sufinansiranja zapošljavanja u javnim odgojno-obrazovnim ustanovama predškolskog, osnovnog srednjeg i zapošljavanja na Univerzitetu u Tuzli. 			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne Vrijednosti (2019.)	Ciljne Vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije
	• Broj dodatno zaposlenih osoba iz ciljne skupine nezaposlenih osoba:	2.696	18.872	SZZ TK
	• Broj angažovanih volontera	81	567	SZZ TK
	• Broj zaposlenih i samozaposlenih osoba sa evdijencije Službe za zapošljavanje TK	345	2.415	SZZ TK

	<ul style="list-style-type: none"> Broj osoba koje su prošle obuku, stručno osposobljavanje i usavršavanje 	81	567	SZZ TK	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Ova mjera će omogućiti povećanje kapaciteta preduzeća u smislu stručnosti ljudskih resursa, što će utjecati na unaprijeđenje efikasnosti ali i produktivnosti njihovog poslovanja. Zbog negativnih utjecaja pandemije COVID-19, programi podrške pri zapošljavanju pomoći će u saniranju negativnih posljedica pandemije na privredu TK i na taj način direktno uticati na povećanje poreskih prihoda po osnovu zasnivanja radnog odnosa i pokretanja vlastitih poslovnih poduhvata.				
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva EU (KM)	Ostali izvori (KM)
	54.918.113	9.101.724	45.816.389	-	-
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	JU Služba za zapošljavanje TK Sektor za pripremu, posredovanje i aktivnu politiku zapošljavanja				
Nosioci mjere	<ul style="list-style-type: none"> Federalni zavod za zapošljavanje Vlada TK Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i povratak Ministarstvo za boračka pitanja JU Služba za zapošljavanje TK. 				
Ciljne grupe	Nezaposlene osobe prijavljene na evidenciju Službe za zapošljavanje TK, mladi, žene, osobe dobi do 35 godina sa radnim iskustvom, osobe dobi preko 40 godina, dugotrajno nezaposlene osobe, osobe nižih kvalifikacija i bez kvalifikacija, te osobe iz ranjivih kategorija (Romi, pripadnici boračke populacije, članovi porodica gdje nijedan član nije zaposlen i dr.)				

Veza sa strateškim ciljem	DINAMIČAN I ODRŽIV EKONOMSKI RAZVOJ U POVOLJNOM POSLOVNOM OKRUŽENJU
Prioritet	1.2. Razvoj održivog konkurentnog i dinamičnog sektora poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva
Naziv mjere	1.2.1. Zaštita i uređenje poljoprivrednog zemljišta
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja**	<p>Cilj mjere je povećanje nivoa korištenja obradivih površina, zaštita i unapređenje plodnosti tla i uspostava politike održivog upravljanja zemljištem.</p> <p>Aktivnosti mjere:</p> <ul style="list-style-type: none"> izrada osnova, programa i projekata zaštite, korištenja i uređenja poljoprivrednog zemljišta, provođenje mjera zaštite, korištenja i uređenja poljoprivrednog zemljišta i za inundaciona područja, uspostava informacionog sistema za zemljište, zemljišni monitoring, izrada karte upotrebne vrijednosti zemljišta, izrada projekta višenamjenskog vrednovanja, realizacija poslova utvrđenih programom gospodarenja, dekontaminacija zemljišta i podizanje zaštitnih pojaseva u neposrednoj blizini putnih komunikacija

	<ul style="list-style-type: none"> - okrupnjavanje zemljišnjih posjeda, - uspostave politike održivog upravljanja zemljištem - remedijacija i fitoremedijacija tla od teških metala u Tuzlanskom kantonu 				
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2021.)	Izvor verifikacije	
	• Broj realiziranih projekata u oblasti zaštite i uređenja zemljišta	13	30	MPŠV	
	• Iznos novčanih sredstava investiran u realizaciju projekata podrške zaštiti i uređenju zemljišta (KM)	345.672	850.000	MPŠV	
	• Površina zemljišta obuhvaćena remedijacijom i fitoremedijacijom u ha	??	??	MPŠV	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekat mjere ogleda se u racionalnijem korištenju i zaštiti zemljišta, te povećanoj svijesti čitave zajednice o potrebi očuvanja i zaštite zemljišta kao neobnovljivog resursa.				
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Ukupno	Budžetska sredstva	Kreditna sredstva	Sredstva EU	Ostali izvori
	7.350.000	5.950.000	/	350.000	1.050.000
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Tuzlanskog kantona				
Nosioци mjere	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Tuzlanskog kantona Poljoprivredni zavod Tuzla, gradovi/općine Tuzlanskog kantona.				
Ciljne grupe	Pravna i fizička lica koja se bave poljoprivrednim proizvodnjom na području Tuzlanskog kantona				

Veza sa strateškim ciljem	DINAMIČAN I ODRŽIV EKONOMSKI RAZVOJ U POVOLJNOM POSLOVNOM OKRUŽENJU
Prioritet	1.2. Razvoj održivog konkurentnog i dinamičnog sektora poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva
Naziv mjere	1.2.2. Direktnе novčane podrške poljoprivrednim proizvođačima u oblasti biljne i animalne proizvodnje
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja**	<p>Cilj mjere je povećanje obima proizvodnje, podrška stabilnosti dohotka poljoprivrednog gazdinstva i smanjenje razlike u uslovima poslovanja u odnosu na proizvođače iz zemalja regiona.</p> <p>Aktivnosti mjere uključuju:</p> <ul style="list-style-type: none"> - podršku proizvodnji ratarskih kultura, povrtlarskih kultura, voćarskih kultura - podršku proizvodnje sjemena, proizvodnja sadnog materijala i proizvodnja gljiva - podršku govedarskoj, ovčarskoj, kozarskoj i svinjogojskoj proizvodnji - podršku peradarskoj, pčelarskoj i ribarskoj proizvodnji

	<ul style="list-style-type: none"> - podršku nekomercijalnim porodičnim poljoprivrednim gazdinstvima - podrška komercijalnim poljoprivrednim gazdinstvima kroz kapitalne grantove - podršku jačanju izvoznog potencijala i poboljšanje konkurentnosti poljoprivrednih proizvođača uTK 				
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne Vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije
	• Broj poljoprivrednih gazdinstava koji su ostvarili pravo na novčanu podršku u oblasti biljne i animalne proizvodnje		3.980	4.500	MPŠV
	• Iznos ostvarenih novčanih podrški u oblasti biljne i animalne proizvodnje (KM)		14.296.880	22.501.100	MPŠV
	• Broj poljoprivrednih proizvođača podržanih za potrebe jačanja izvoznog potencijala i poboljšanja konkurentnosti		??	??	MPŠV
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekat mjere ogleda se u povećanju obima, kvalitete i zdravstvene ispravnosti poljoprivrednih proizvoda, te jačanju ekonomske stabilnosti poljoprivrednih gazdinstava i poboljšanje životnog standarda njegovih članova, što u konačnici doprinosi konkurentnijem sektoru poljoprivrede i povećanju prihoda od poljoprivredne aktivnosti.				
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Ukupno	Budžetska sredstva	Kreditna sredstva	Sredstva EU	Ostali izvori
	169.617.700	82.117.700	/	/	87.500.000 (F BiH)
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Tuzlanskog kantona				
Nosioci mjere	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Tuzlanskog kantona, Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, Poljoprivredni zavod Tuzla, gradovi/općine Tuzlanskog kantona.				
Ciljne grupe	Pravna i fizička lica koja se bave poljoprivrednim proizvodnjom na području Tuzlanskog kantona.				

Veza sa strateškim ciljem	DINAMIČAN I ODRŽIV EKONOMSKI RAZVOJ U POVOLJNOM POSLOVNOM OKRUŽENJU
Prioritet	1.2. Razvoj održivog konkurentnog i dinamičnog sektora poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva
Naziv mjere	1.2.3. Uspostavljanje ekonomski održivog i ekološki prihvatljivog upravljanja šumama
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja**	Cilj mjere Cilj mjere je da se uspostavom inventara šuma i šumskog zemljišta omogući sistematsko praćenje stanja šuma i šumskog zemljišta, te unaprijedi održivo upravljanje istim.
	Aktivnosti mjere

	Aktivnosti mjere uključuju: <ul style="list-style-type: none"> - zakonski urediti oblast šumarstva kako bi se osiguralo održivo upravljanje i gospodarenje šumskim resursima. - osigurati usmjeravanje šumskih resursa u proizvodnju proizvoda visoke dodane vrijednosti u domaćim kompanijama. - poticati ulaganja u opremu za iskorištavanje šuma (strojevi, alati i uređaji za sječu, privlačenje, izvlačenje i iznošenje šumskih drvnih sortimenata), opremu za proizvodnju šumske biomase, za šumsko uzgojne radove, opremu za zaštitu šuma od požara, biljnih bolesti i štetočina, - poticati ulaganja u opremu za sjemensko-rasadničku proizvodnju, - poticati ulaganja u opremu za izgradnju šumske transportne infrastrukture, skladištenje šumskih drvnih sortimenata, - uspostava redovnog praćenja i unapređenje zdravstvenog stanja šuma i šumskog zemljišta uspostavom baze podataka (GIS), - tehničko opremanje čuvarske službe za adekvatnije praćenje zdravstvenog stanja šuma, te nabavka sistema dojava i borbe protiv požara (nabavka opreme za održavanje zdravstvenog stanja šuma, izgradnja osmatračnica, nabavka telekomunikacijske opreme, nabavka vatrogasnih vozila), - uspostava dijagnostno–prognozne službe u Kantonalnoj upravi za šumarstvo za praćenje zdravstvenog stanja šuma; - nabavka softvera i izrada inventara šuma i šumskog zemljišta od strane Kantonalne uprave za šumarstvo; - provođenje mjera za recertifikaciju prema FCS certifikatu; - sufinansiranje projekata koji se odnose na održivo upravljanje šumama. 				
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne Vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije
	Funkcionalna dijagnostno–prognozna služba		0	1	MPŠV, KUŠ
	Vrijednost podržanih projekata za održivo upravljanje šumama		226.730	255.580	MPŠV
	Broj realiziranih mjera za recertifikaciju prema FCS certifikatu		??	??	MPŠV, KUŠ
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekat mjere ogleda se i u ublažavanju posljedica klimatskih promjena, poboljšanju hidrologije vodotokova i zaštiti biodiverziteta od poplava i klizišta, smanjenju rizika od požara kao i korištenju potencijala za diverzifikaciju ekonomskih ruralnih aktivnosti.				
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Ukupno	Budžetska sredstva	Kreditna sredstva	Sredstva EU	Ostali izvori
	21.500.000	14.000.000	/	3.000.000	4.500.000 JP Šume TK
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Kantonalna uprava za šumarstvo; Javno preduzeće „Šume Tuzlanskog kantona“ d.d. Kladanj				
Nosioci mjere	Kantonalna uprava za šumarstvo, Javno preduzeće „Šume Tuzlanskog kantona“ d.d. Kladanj, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Tuzlanskog kantona.				
Ciljne grupe	Stanovništvo, privredni subjekti				

Veza sa strateškim ciljem	DINAMIČAN I ODRŽIV EKONOMSKI RAZVOJ U POVOLJNOM POSLOVNOM OKRUŽENJU				
Prioritet	1.2. Razvoj održivog konkurentnog i dinamičnog sektora poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva				
Naziv mjere	1.2.4. Podrška održivom ruralnom razvoju				
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja**	Cilj mjere Cilj mjere je poticanje konkurentnosti poljoprivrede, osiguravanje održivog upravljanja prirodnim resursima, te stvaranje novih i zadržavanje postojećih radnih mjesta na području Tuzlanskog kantona.				
	Aktivnosti mjere Aktivnosti mjere uključuju: <ul style="list-style-type: none"> - realizaciju investicija u infrastrukturu i opremu na gazdinstvima, - podršku formiranju grupa proizvođača (formiranje klastera), - realizaciju investicija u infrastrukturu i opremu za preradu i marketing poljoprivrednih proizvoda, - podršku organskoj proizvodnji, - podršku za zaštitu i jačanje autohtonih genetskih resursa, realizaciju poljoprivredno-okolišnih mjera i mjera za ublažavanje klimatskih promjena, - promociju saradnje među poljoprivrednim proizvođačima, - promociju i pružanje usluga za ruralno stanovništvo, - promociju prerađivačkih aktivnosti malog obima, - marketing lokalnih proizvoda i usluga - stvaranje povoljnijih uvjeta za rješavanje radno-pravnog statusa poljoprivrednih proizvođača. 				
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazne Vrijednosti (2019.)	Ciljne Vrijednosti i (2027.)	Izvor verifikacije
	• Broj korisnika koji su ostvarili pravo na novčanu podršku za investiranje (infrastruktura i oprema, promocija)		72	190	MPŠV
	• Iznos ostvarenih novčanih podrški u KMza investiranje (infrastruktura i oprema, promocija)		389.826	1.502.320	MPŠV
	• Broj podržanih poljoprivrednih proizvođača za organsku poljoprivrednu proizvodnju		??	??	MPŠV
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Realizacije mjere doprinijeće povećanoj konkurentnosti poljoprivrednih proizvođača, poboljšanom način korištenja okolišnih resursa te zaustavljenju depopulacija ruralnih područja.				
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Ukupno	Budžetska sredstva	Kreditna sredstva	Sredstva EU	Ostali izvori
	9.718.240	6.988.240	/	/	FBiH 2.730.000
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Tuzlanskog kantona				
Nosioci mjere	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Tuzlanskog kantona, Poljoprivredni zavod Tuzla, gradovi/općine Tuzlanskog kantona				
Ciljne grupe	Pravna i fizička lica koja se bave poljoprivrednim proizvodnjom na području Tuzlanskog kantona.				

Veza sa strateškim ciljem	DINAMIČAN I ODRŽIV EKONOMSKI RAZVOJ U POVOLJNOM POSLOVNOM OKRUŽENJU				
Prioritet	1.2. Razvoj održivog konkurentnog i dinamičnog sektora poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva				
Naziv mjere	1.2.5. Savjetodavne, stručne i ostale usluge podrške razvoju poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede				
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja**	Cilj mjere Cilj mjere je stvaranje boljih uslova poslovanja u poljoprivredi, šumarstvu i vodoprivredi u svrhu unapređenja konkurentnosti sektora.				
	Aktivnosti mjere Aktivnosti mjere uključuju: <ul style="list-style-type: none"> - unapređenje savjetodavne službe za diseminaciju znanja i tehnologija nastalih kao rezultat istraživanja i inovacija - promociju održive proizvodnje visokokvalitetnih poljoprivrednih proizvoda veće dodane vrijednosti - kreiranje različitih programa savjetovanja mladih poljoprivrednika, šumoposjednika, poljoprivrednih gazdinstava, mladih koji se žele baviti turizmom i dr. - osiguranje povezivanja privatnog sektora s poljoprivrednim fakultetima, školama, institutima, zavodima, te lokalnim i regionalnim razvojnim agencijama - podršku izradi naučnih i stručnih programa iz oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja, - sufinansiranje opremanja laboratorija, - sufinansiranje stručnih skupova, kongresa, simpozijuma, seminara i sajмова, - podršku promotivnim i informativnim aktivnostima (sajmovi poljoprivredno-prehrambenih proizvoda, stručna i naučna savjetovanja itd.), - podršku osiguranju primarne poljoprivredne proizvodnje i upravljanju rizicima, - podršku uzgojno selekcijskom radu u stočarstvu, - podršku otkupu poljoprivrednih proizvoda, - regresiranje kamata, - podršku zaštiti zdravlja životinja, - podršku stručnim poslovima u biljnoj proizvodnji (gen banka, sjemenarstvo), - uspostavu i jačanje sistema kontrole kvaliteta i zdravstvene sigurnosti proizvoda, - podršku penzionom i zdravstvenom osiguranju poljoprivrednika 				
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne Vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije	
	<ul style="list-style-type: none"> • Broj korisnika savjetodavnih usluga u poljoprivredi, vodoprivredi i šumarstvu • Broj održanih stručnih skupova, kongresa, simpozijuma, seminara i sajмова u oblasti poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva 	??	??	MPŠV	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekat mjere ogleda se u unaprijeđenom znanju poljoprivrednih proizvođača kroz transfer tehnologija i dobre poslovne prakse, uspostavljenom horizontalnom i vertikalnom interesnom povezivanje svih subjekata u sektoru poljoprivrede, ali i vodoprivrede i šumarstva.				
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Ukupno	Budžetska sredstva	Kreditna sredstva	Sredstva EU	Ostali izvori
	2.867.100	1.747.100	/	/	1.120.000
Period implementacije	2021.-2027. godina				

mjere	
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Poljoprivredni zavod Tuzla
Nosioci mjere	Poljoprivredni zavod Tuzla, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Tuzlanskog kantona, Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, gradovi/općine Tuzlanskog kantona.
Ciljne grupe	Pravna i fizička lica koja se bave poljoprivrednim proizvodnjom na području Tuzlanskog kantona.

Veza sa strateškim ciljem	Dinamičan i održiv ekonomski razvoj u povoljnom poslovnom okruženju			
Prioritet	1.3.Razvoj i promocija održivog turizma Tuzlanskog kantona			
Naziv mjere	1.3.1. Inoviranje postojećih i razvoj novih atraktivnih sadržaja turističke ponude sa posebnim akcentom na razvoj smještajnih kapaciteta			
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Cilj mjere Cilj mjere je unaprijediti postojeću i potaknuti razvoj dodatne turističke ponude na području Tuzlanskog kantona kroz podizanje svijesti o mogućnostima bavljenja turizmom posebno u ruralnom području i podršku projektima i aktivnostima sa aspektima inovativnosti i osiguranja dodatne vrijednosti za razvoj turizma održivog turizma TK.</p> <p>Aktivnosti mjere uključuju:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Uvođenje registra obiteljskih domaćinstava koji obavljaju turističko-ugostiteljsku djelatnost - Aktivnosti podizanja svijesti stanovništva ali i drugih aktera (planinari, obrtnici i dr.) o mogućnostima bavljenja turizmom i poduzetništvom i podrška domaćinstvima ruralnih područja Tuzlanskog kantona za proširenje i stavljanje u funkciju smještajnih kapaciteta (postojeći objekti, višak stambenih prostora i sl.) u turističke svrhe - Realizacija edukacija, aktivnosti umrežavanja i razvoja svijesti (okrugli stolovi, seminari, tematski sastanci poslovnih subjekata, turističkih radnika, udruženja i drugih aktera u oblasti turizma. - Podrška uapređenju smještajnih kapaciteta - otvaranje malih obiteljskih hotela sa akcentom na kvalitetu ponude, difuznih hotela, podrška razvoju kampova, izletišta i odmorišta. - Podrška projektima inovativnih sadržaja turističke ponude: kulturno-povijesna baština, tematizirani itinereri, biciklističke staze, zabavni parkovi, eko-etno sela i sl. - Podrška tradicionalnim manifestacijama. - Podrška autohtonim proizvodima koji bi se mogli plasirati kao suveniri - Podrška raznim turističkim paket aranžmanima koji svojim sadržajem obuhvataju više destinacija (općina/gradova) Tuzlanskog kantona 			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne Vrijednosti (2019.)	Ciljne Vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije

	<ul style="list-style-type: none"> Broj turističkih smještajnih kapaciteta na području TK (hoteli i sličan smještaj, odmarališta i slični objekti za odmor, ostali smještaj) 	31	50	FZZS	
	<ul style="list-style-type: none"> Vrijednost podržanih projekata inovativnih sadržaja turističke ponude 	0	500.000	TZTK	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Realizacija ove mjere doprinijela bi većem broju dolazaka i noćenja turista te time povećanju prometa i prihoda u turizmu i ugostiteljstvu Tuzlanskog kantona, a posljedično i rastu BDP-a i zaposlenosti na području Kantona.				
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja (KM)	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva EU (KM)	Ostali izvori (KM)
	5.900.000	4.500.000	0	0	1.400.000 (TZTK)
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo trgovine, turizma i saobraćaja TK (MTTS)				
Nosioci mjere	Ministarstvo trgovine, turizma i saobraćaja Tuzlanskog kantona, Turistička zajednica Tuzlanskog kantona, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Tuzlanskog kantona, općine/gradovi Tuzlanskog kantona i lokalne turističke zajednice, Obrtnička komora Tuzlanskog kantona, Kantonalna privredna komora Tuzlanskog kantona				
Ciljne grupe	Preduzeća i obrtnici u sektoru turizma i ugostiteljstva Tuzlanskog kantona, stanovništvo Tuzlanskog kantona, posebno ruralnog područja, bh. dijaspora, turistički radnici, udruženja građana na području Tuzlanskog kantona,				

Veza sa strateškim ciljem	Dinamičan i održiv ekonomski razvoj u povoljnom poslovnom okruženju
Prioritet	1.3.Razvoj i promocija održivog turizma Tuzlanskog kantona
Naziv mjere	1.3.2.Razvoj turističke infrastrukture i poticanje investicija u turizmu
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj mjere <i>Cilj mjere je osigurati bolju dostupnost turističkim destinacijama Tuzlanskog kantona te osigurati razvoj i unapređenje turističke infrastrukture Tuzlanskog kantona koja će biti u funkciji privlačenja turista i povećanja investicija u infrastrukturu.</i>
	Aktivnosti mjere uključuju: <ul style="list-style-type: none"> Postavljanje turističke signalizacije na magistralnim putevima Tuzlanskog kantona Izradu studije turističke signalizacije na regionalnim putevima Tuzlanskog kantona kao i na lokalnim putevima općina/gradova Tuzlanskog kantona Uređenje pristupnih puteva do lokacija sa turističkim atrakcijama (pristupni put Stari Grad Srebrenik, Muška voda Kladanj i dr.) Trasiranje i mapiranje planinarskih staza na području Tuzlanskog kantona Podrška uređenju izletišta i druge turističke infrastrukture za outdoor turizam (Izletište Ilinčica, Izletiše Busija i dr.), izgradnja turističke pruge uzanog kolosijeka Banovići

Ključni strateški projekat	Planinarska transverzala „Put Srebreničke povelje“		Očekivani izlazni rezultat			
			Do 2027.g. uređeno i unaprijeđeno kvaliteta staza u planinarskih staza u dužini 60 km.			
			Očekivani krajnji rezultat			
		Do 2027.g. broj posjetilaca transverzali se uvećao za 40% u odnosu na 2021.g.				
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazne Vrijednosti (2019.)	Ciljne Vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije	
	• Broj postavljenih znakova turističke signalizacije		0	200	MTTS	
	• Broj markiranih i mapiranih planinarskih staza		300	400	MTTS	
	• Vrijednost projekata podrške razvoju turističkoj infrastrukturi (izletiša, turistički kompleksi i sl.)		0	26.000.000	MTTS	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Implementacijom ove mjere će se doprinijeti razvoju turizma na području Tuzlanskog kantona, a samim tim i povećanju broja turista te povećanju prihoda od turizma Kantona.					
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja (KM)	Ukupno	Budžetska sredstva	Kreditna sredstva	Sredstva EU	Ostali izvori	
	25.700.000	13.480.000	0	2.000.000	Ukupno	10.220.000
					F BiH	5.180.000
					Grad Tuzla	50.000
					Grad Srebrenik	80.000
					Općina Banovići	2.800.000
					Općina Doboj Istok	30.000
					Grad Gračanica	400.000
					TZTK	1.680.000
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina					
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo trgovine, turizma i saobraćaja TK (MTTS)					
Nosioci mjere	Ministarstvo trgovine, turizma i saobraćaja Tuzlanskog kantona, Turistička zajednica Tuzlanskog kantona, općine/gradovi Tuzlanskog kantona, Udruženje za razvoj NERDA					
Ciljne grupe	Lokalne turističke zajednice, udruženja građana na području Tuzlanskog kantona, planinarska društva					
Veza sa strateškim ciljem	Dinamičan i održiv ekonomski razvoj u povoljnom poslovnom okruženju					
Prioritet	1.3. Razvoj i promocija održivog turizma Tuzlanskog kantona					
Naziv mjere	1.3.3. Promocija i brendiranje Tuzlanskog kantona kao poželjne turističke destinacije					

<p>Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*</p>	<p>Cilj mjere je da se kroz razvoj promotivnih alata, ali i osiguranje ostalih preduslova (unapređenje regulatornog okvira i dr.) Tuzlanski kanton brendira i promovira kao poželjna turistička destinacija.</p>																																			
<p>Indikatori za praćenje rezultata mjere</p>	<p>Aktivnosti mjere uključuju:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Istraživanje i analiza postojećih potreba i potencijala za razvoj TK – Promocija zakonodavnog okvira i potencijala za razvoj turizma TK – Podrška funkcionisanju i realizaciji aktivnosti Turističke zajednice Tuzlanskog kantona – Podršku uspostavi lokalnih turističkih zajednica – Podrška revidiranja Zakona o turističkim zajednicama kojim bi TZTK postala DMO, a postojeće lokalne TZ promjenile formu u ispostavu TZTK/DMO – Izrada Strategije razvoja turizma Tuzlanskog kantona i Marketing plana TZTK; – Razvoj digitalnih kanala promocije TK; – Podrška organiziranim nastupima na sajmovima i festivalima u BiH i inostranstvu; – Aktivnosti brendiranja Tuzlanskog kantona i razvoj oznake tuzalnske kvalitete sa susjednim kantonima, gradovima i općinama; – Podršku turističkim agencijama koje se isključivo bave prodajem paket aranžmana za destinacije na području Tuzlanskog kantona. – Izrada promotivnih materijala (štampani, video, audio i dr.) i realizacija promotivnih kampanja i događaja (Zakona o zaštiti potrošača BiH, Kupujmo – Putujmo domaće, Turistički forum, Turistička patrola) 																																			
<p>Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta</p>	<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr> <th style="width: 50%;">Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)</th> <th style="width: 10%;">Polazne Vrijednosti (2019.)</th> <th style="width: 10%;">Ciljne Vrijednosti (2027.)</th> <th style="width: 30%;">Izvor verifikacije</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>• Broj razvijenih i funkcionalnih digitalnih kanala za promociju TK</td> <td style="text-align: center;">0</td> <td style="text-align: center;">25</td> <td>TZTK</td> </tr> <tr> <td>• Broj nastupa na specijaliziranim sajmovima u inozemstvu</td> <td style="text-align: center;">0</td> <td style="text-align: center;">21</td> <td>MTTS</td> </tr> <tr> <td>• Vrijednost podržanih projekata turističkih agencija za aranžmane posjete destinacijama na području TK</td> <td style="text-align: center;">0</td> <td style="text-align: center;">200.000</td> <td>MTTS</td> </tr> </tbody> </table>						Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne Vrijednosti (2019.)	Ciljne Vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije	• Broj razvijenih i funkcionalnih digitalnih kanala za promociju TK	0	25	TZTK	• Broj nastupa na specijaliziranim sajmovima u inozemstvu	0	21	MTTS	• Vrijednost podržanih projekata turističkih agencija za aranžmane posjete destinacijama na području TK	0	200.000	MTTS														
Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne Vrijednosti (2019.)	Ciljne Vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije																																	
• Broj razvijenih i funkcionalnih digitalnih kanala za promociju TK	0	25	TZTK																																	
• Broj nastupa na specijaliziranim sajmovima u inozemstvu	0	21	MTTS																																	
• Vrijednost podržanih projekata turističkih agencija za aranžmane posjete destinacijama na području TK	0	200.000	MTTS																																	
<p>Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja (KM)</p>	<p>Implementacijom ove mjere doprinijet će se kvalitetnijoj, boljoj promociji turizma na području Tuzlanskog kantona, te time doprinijeti povećanju broja dolazaka i noćenja turista na području Tuzlanskog kantona, povećanju turističkog prometa i prihoda od turizma, te posljedično rastu BDP-a i zaposlenosti na području TK.</p>																																			
<p>Period implementacije mjere</p>	<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr> <th style="width: 10%;">Ukupno (KM)</th> <th style="width: 15%;">Budžetska sredstva (KM)</th> <th style="width: 10%;">Kreditna sredstva (KM)</th> <th style="width: 10%;">Sredstva EU (KM)</th> <th colspan="2" style="width: 45%;">Ostali izvori (KM)</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td style="text-align: center;">2.639.000</td> <td style="text-align: center;">1.689.000</td> <td style="text-align: center;">0</td> <td style="text-align: center;">0</td> <td style="text-align: center;">Ukupno</td> <td style="text-align: center;">950.000</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td style="text-align: center;">TZTK</td> <td style="text-align: center;">800.000</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td style="text-align: center;">Budžeti JLS</td> <td style="text-align: center;">80.000</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td style="text-align: center;">Ostali donatori</td> <td style="text-align: center;">70.000</td> </tr> </tbody> </table>						Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva EU (KM)	Ostali izvori (KM)		2.639.000	1.689.000	0	0	Ukupno	950.000					TZTK	800.000					Budžeti JLS	80.000					Ostali donatori	70.000
Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva EU (KM)	Ostali izvori (KM)																																
2.639.000	1.689.000	0	0	Ukupno	950.000																															
				TZTK	800.000																															
				Budžeti JLS	80.000																															
				Ostali donatori	70.000																															
<p>Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere</p>	<p>2021.-2027. godina</p>																																			
<p>Nosioci mjere</p>	<p>Ministarstvo trgovine, turizma i saobraćaja TK (MTTS)</p>																																			
	<p>Ministarstvo trgovine, turizma i saobraćaja Tuzlanskog kantona, Turistička zajednica Tuzlanskog kantona, općine/gradovi Tuzlanskog kantona i lokalne turističke</p>																																			

	<i>zajednice, udruženja građana na području Tuzlanskog kantona,</i>
Ciljne grupe	<i>Turistički radnici, stanovništvo TK, bh. dijaspora, mediji, turističke agencije</i>

Veza sa strateškim ciljem	Dinamičan i održiv ekonomski razvoj u povoljnom poslovnom okruženju				
Prioritet	1.3.Razvoj i promocija održivog turizma Tuzlanskog kantona				
Naziv mjere	1.3.4. Razvoj ljudskih potencijala i destinacijskog menadžmenta kroz Turističku zajednicu TK				
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Cilj mjere je kroz unapređenje kvalitete ljudskih potencijala u oblasti turizma kao i kvalitete i inovacije turističkog proizvoda doprinijeti razvoju turističkih destinacija, osnivanju destinacijskih menadžment kompanija kao i konkurentnosti turizma Tuzlanskog kantona.</p> <p>Aktivnosti mjere uključuju:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Podršku razvoju turističkih destinacija Tuzlanskog kantona kroz građenje identiteta destinacije, poticanje kumulacije atrakcija, dodatnu infrastrukturu i prostor intenzivnog okupljanja turista. – Razvoj integrisanog destinacijskog proizvoda/doživljaja – Savjetodavna podrška osnivanju i jačanju kapaciteta destinacijskih menadžment kompanija u Kantonu. – Pripremu i implementaciju projekata za razvoj destinacijskog menadžmenta na području Tuzlanskog kantona – Kontinuirana edukacija, u cilju podizanja znanja i vještina trajno i povremeno zaposlenih turističkih radnika na području TK – Jačanje kapaciteta turističkih radnika na području TK o destinacijskom menadžmentu kroz saradnju s visokoškolskim ustanovama, srednjim i strukovnom školama (nastavni kurikulumi, obuke, savjetovanja, razmjene i sl.) 				
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne Vrijednosti (2019.)	Ciljne Vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije	
	• Broj turističkih destinacija na području TK	??	??	MTTS/TZTK	
	• Broj osoba koje su prošle obuku iz destinacijskog menadžmenta	0	300	TZTK	
	• Broj implementiranih projekata u oblasti destinacijskog menadžmenta	0	3	TZTK	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Implementacijom ove mjere će se doprinijeti razvoju turizma na području Tuzlanskog kantona, a samim tim i povećanju broja turista te povećanju prihoda od turizma Kantona.				
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja (KM)	Ukupno	Budžetska sredstva	Kreditna sredstva	Sredstva EU	Ostali izvori
	2.000.000	500.000	0	1.000.000	500.000 (TZTK)
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju	Turistička zajednica Tuzlanskog kantona				

implementacije mjere	
Nosioci mjere	Ministarstvo trgovine, turizma i saobraćaja Tuzlanskog kantona, Turistička zajednica Tuzlanskog kantona, općine/gradovi Tuzlanskog kantona, Ekonomski fakultet-studijski program Menadžment u turizmu, PMF – studijski program turizmologija, Turističko ugostiteljska škola Tuzla,
Ciljne grupe	Lokalne turističke zajednice, udruženja građana na području Tuzlanskog kantona, turistički radnici, stanovništvo Kantona.

Veza sa strateškim ciljem	DINAMIČAN I ODRŽIV EKONOMSKI RAZVOJ U POVOLJNOM POSLOVNOM OKRUŽENJU				
Prioritet	1.4. Djelotvorna, otvorena i odgovorna javna uprava				
Naziv mjere	1.4.1. Unapređivati transparentnost u upravljanju javnim finansijama				
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja**	<p>Cilj mjere je unapređenje efikasnosti sistema javnih finansija u planiranju i trošenju javnih finansijskih sredstava.</p> <p>Aktivnosti mjere uključuju:</p> <ul style="list-style-type: none"> - osiguranje većeg poštivanja zakona o budžetima i drugih zakona prilikom trošenja budžetskih sredstava - povećanje efikasnosti u naplati javnih prihoda - povećanje učinka u trošenju javnih sredstava i obima i efikasnosti javnih investicija - unapređenje fiskalne stabilnosti i izravnane u oblasti javnih finansija - osiguranje pravovremenog i sistematskog provođenja preporuka iz revizorskih izvještaja - provođenje stalne obuke korisnika budžeta sa ciljem unaprjeđenja fiskalne discipline u Tuzlanskom kantonu - kontinuiran rad na smanjivanju prafiskalnih nameta i eventualnom ukidanju. 				
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne Vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije	
	• Implementacija programskog budžetiranja	NE (2019.)	DA (2021.)	MF	
	• Broj provedenih revizija	??	??	MF	
	• % zaduženja u odnosu na visinu prihoda Budžeta TK	??	??	MF	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekat mjere ogleda se u mobilizaciji javnih finansijskih resursa i rastu ekonomije povećanim javnim investicijama, kao i rasterećenju privrede na održiv način na bazi neutralnog principa kako bi se izbjegli poremećaji u javnoj potrošnji.				
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja (KM)	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva EU (KM)	Ostali izvori (KM)
	500.000	350.000	/	150.000	/
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo finansija Tuzlanskog kantona				
Nosioci mjere	Ministarstvo finansija TK, Kantonalna uprava za inspeksijske poslove TK, Ministarstvo privrede TK, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede TK, Miistarstvo pravosuđa i uprave TK				

Ciljne grupe	Stanovništvo TK, privredni sektor, javna uprava				
Veza sa strateškim ciljem	DINAMIČAN I ODRŽIV EKONOMSKI RAZVOJ U POVOLJNOM POSLOVNOM OKRUŽENJU				
Prioritet	1.4. Djelotvorna, otvorena i odgovorna javna uprava				
Naziv mjere	1.4.2. Povećavati efikasnost pravosudnog sistema				
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja**	<p>Cilj mjere je poboljšati organizacijske i institucionalne kapacitete vezano za djelotvoran rad javnog pravosuđa i uprave i povećati nivo transparentnosti rada pravosuđa i javne uprave.</p> <p>Aktivnosti mjere</p> <p>Aktivnosti mjere uključuju:</p> <ul style="list-style-type: none"> - edukaciju stečajnih sudija i upravnika. - evaluiranje i osnaživanje rada i organizacije privrednih odjeljenja pri sudovima radi utvrđivanja potreba i optimalne organizaciono funkcionalne strukture - digitalizacijom rada u pravosuđu smanjenje troškova pravosudnog sistema - jačanje zaštite ljudskih prava - promovisanje tolerancije, nenasilja i rodne ravnopravnosti u porodici i društvu i razvijanje programa socijalne uključenosti - jačanje i podršku borbe protiv različitih oblika kriminala, uključujući visokotehnološki kriminal i terorizam. - intenziviranje prevencije, praćenja i sankcionisanja govora mržnje pravovremenim djelovanjem nadležnih institucija - jačanje političko i institucionalno vođenja i koordinacije reforme javne uprave i ekonomskih reformi - promovisanje projektno-orijentisanog ostvarivanja ciljeva u javnoj upravi i podsticanje politike pro-aktivne transparentnosti u pružanju javnih usluga 				
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne Vrijednosti i (2027.)	Izvor verifikacije
	• Broj educiranih stečajnih sudija i upravnika		??	??	MPU
	• Funkcionalan digitalizirani sistem rada u pravosuđu		NE	DA	MPU
	• Broj realiziranih aktivnosti u okviru reforme javne uprave TK		??	??	MPU
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Provođenje mjere će direktno doprinijeti transparentnom, efikasnom i djelotvornom radu pravosuđa i uprave, te vratiti povjerenje građana u pravosuđe i javnu upravu.				
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja (KM)	Ukupno	Budžetska sredstva	Kreditna sredstva	Sredstva EU	Ostali izvori
	1.000.000	500.000	/	500.000	/
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju	Ministarstvo pravosuđa i uprave Tuzlanskog kantona				

implementacije mjere	
Nosioci mjere	Ministarstvo pravosuđa i uprave, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo finansija, Kantonalna uprava za inspekcijske poslove TK, Ured Vlade, Ured za zakonodavstvo, Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i povratak, Ministarstvo privrede
Ciljne grupe	Državni službenici i namještenici, stanovništvo, kantonalni organi uprave i kantonalne upravne organizacije.

Veza sa strateškim ciljem	DINAMIČAN I ODRŽIV EKONOMSKI RAZVOJ U POVOLJNOM POSLOVNOM OKRUŽENJU				
Prioritet	1.4.Djelotvorna, otvorena i odgovorna javna uprava				
Naziv mjere	1.4.3. Razvijati efikasan sistem prevencije i borbe protiv korupcije				
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja**	<p>Cilj mjere je poboljšati organizacijske i institucionalne kapacitete vezano za uspostavu i funkcionisanje efikasnog sistema prevencije i borbe protiv korupcije, te povećati nivo transparentosti rada javne uprave.</p> <p>Aktivnosti mjere</p> <p>Aktivnosti mjere uključuju:</p> <ul style="list-style-type: none"> - formiranje profesionalnog tijela za sprječavanje korupcije na području Tuzlanskog kantona; - kreiranje i usvajanje normativnog okvira za rad profesionalnog tijela za sprječavanje korupcije na području Tuzlanskog kantona; - uspostavljanje IT alata za prijavu korupcije i zaštitu prijavitelja (digitalizacija); - uspostavljanje direktnih kanala komunikacije s ciljem razmjene informacija između FBiH, kantona, lokalnih organa uprave, organizacija civilnog društva, privatnog sektora, akademske zajednice i medija; - izradu Strategije za borbu protiv korupcije na području Tuzlanskog kantona (uz konceptualnu povezanost sa državnom Strategijom i uz sektorsku orijentaciju); 				
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne Vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije	
	• Funkcionalno profesionalno tijelo za sprječavanje korupcije	NE	DA	Ured Vlade TK	
	• Broj uključenih subjekata u rad i aktivnosti tijela	0	200	Ured Vlade TK	
	• Izrađena i usvojena Strategija za borbu protiv korupcije na području TK	NE	DA	Ured Vlade TK	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Izgradnjom efikasnog sistema prevencije i borbe protiv korupcije bit će omogućeno koordinirano, sveobuhvatno i sistematsko djelovanje protiv korupcije na području Tuzlanskog kantona, čime će se stvarati pretpostavke za uključivanje BiH u evropsku zajednicu, a sa druge strane za poboljšanje kvaliteta života svih građana na području Tuzlanskog kantona.				
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja (KM)	Ukupno	Budžetska sredstva	Kreditna sredstva	Sredstva EU	Ostali izvori
	3.500.000	3.500.000	/	/	/

Period implementacije mjere	2021.-2027. godina
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Vlada Tuzlanskog kantona
Nosioci mjere	Vlada TK, Ured Vlade TK, Tim za prevenciju i borbu protiv korupcije TK, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo pravosuđa i uprave, Ministarstvo finansija, Kantonalna uprava za inspekcijske poslove TK,
Ciljne grupe	Organi uprave, upravne organizacije, institucije, preduzeća i ustanove TK

Veza sa strateškim ciljem	DINAMIČAN I ODRŽIV EKONOMSKI RAZVOJ U POVOLJNOM POSLOVNOM OKRUŽENJU			
Prioritet	1.4.Djelotvorna, otvorena i odgovorna javna uprava			
Naziv mjere	1.4.4. Horizontalna i vertikalna koordinacija postupanja u procesima upravljanja integriranim razvojem Kantona			
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja**	<p>Cilj mjere je osigurati snažne kapaciteta za upravljanje integralnim razvojem na nivou Tuzlanskog kantona i time doprinijeti boljoj međukantonalnoj i saradnji sa entitetskim vlastima, približvanju procesima EU integracija te namicanju sredstava za realizaciju razvojnih prioriteta Tuzlanskog kantona.</p> <p>Aktivnosti mjere</p> <p>Aktivnosti mjere uključuju:</p> <ul style="list-style-type: none"> - jačanje organizacijskih i ljudskih kapaciteta za upravljanje integralnim razvojem Tuzlanskog kantona i JLS Kantona; - jačanje kapaciteta za pripremu i implementaciju projekata za finansiranje razvojnih prioriteta Tuzlanskog kantona; - uspostavu saradnje i razvoj saradničke mreže parterskih institucija i organizacija u zemlji, okruženju i EU i svrhu pripreme projektnih aplikacija prekogranične saradnje i drugih poziva za finansiranje razvojnih prioriteta TK; - aktivnosti razvoja i unapređenja međukantonalne saradnje i saradnje sa višim nivoima vlasti; - razvoj e-uprave; - jačanje institucionalnih i administrativnih kapaciteta za provedbu obaveza iz procesa europskih integracija; - kontinuiranu analizu i sprovedbu aktivnosti na implementaciji obaveza Tuzlanskog kantona u procesu EU integracija. 			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne Vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije
	• Broj obučених službenika o konceptu upravljanja integralnim razvojem	60	200	MP
	• Broj potpisanih memoranduma o saradnji na pripremi projektnih aplikacija za finansiranje razvojnih prioriteta TK	7	20	MP
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Realizacije mjere osiguraće efikasno upravljanje integralnim razvojem na nivou Tuzlanskog kantona, time i unapređenju svih oblasti života građana Tuzlanskog kantona (ekonomski, društveni i okolišni aspekt) te time sveukupnom razvoju i			

	unapređenju kvalitete života na području Tuzlanskog kantona.				
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja (KM)	Ukupno	Budžetska sredstva	Kreditna sredstva	Sredstva EU	Ostali izvori
	500.000	250.000	/	/	250.000
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Vlada TK				
Nosioci mjere	Vlada TK, Ministarstvo privrede Tuzlanskog kantona, Ured Vlade TK, koordinator za EU integracije TK, JLS TK				
Ciljne grupe	Organi uprave, upravne organizacije, institucije, preduzeća i ustanove TK				

Veza sa strateškim ciljem	RAZVIJEN INKLUZIVNI I PROSPERITETNI DRUŠTVENI SEKTOR SA JEDNAKIM PRAVIMA ZA SVE GRAĐANE			
Prioritet	2.1. Unaprijeđenje i modernizacija obrazovanja i nauke			
Naziv mjere	2.1.1. Izgradnja i proširenje kapaciteta javnih predškolskih ustanova			
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Cilj mjere je povećanje obuhvata djece predškolskim odgojem i unaprijeđenje kvaliteta predškolskih usluga za mlade bračne parove koji svoju budućnost vide na području TK.</p> <p>Aktivnosti mjere:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Osnivanje javnih predškolskih ustanova u Kalesiji, Sapni, Teočaku i Čeliću, - Izgradnja novih predškolskih ustanova. - Proširenje kapaciteta postojećih predškolskih ustanova - Stavljanje školskih prostornih kapaciteta u funkciju predškolskog odgoja i obrazovanja (sa posebnim akcentom na uključivanje djece u predškolsko obrazovanje u godini prije polaska u školu). 			
Ključni strateški projekat	Osnivanje javnih predškolskih ustanova u Kalesiji, Sapni, Teočaku i Čeliću	Očekivani izlazni rezultat		
		Do 2027.g. osnovane 4 nove javne predškolske ustanove na Tuzlanskom kantonu		
		Očekivani krajnji rezultat		
		Do 2027.g. u odgojno-obrazovne aktivnosti dodatno uključeno najmanje 120 djece.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2021)	Ciljne Vrijednosti (2027)	Izvor verifikacije
	• Broj općina u kojima funkcioniraju predškolske ustanove	10	13	MON
	• Broj djece u predškolskim ustanovama na 1.000 stanovnika	5,7	7	FZS
	• Broj učenika osnovne škole	12,3	15	MON

	na jednog nastavnika			PZ
	• Broj učenika osnovne škole na jednog nastavnika	9,24	12	MON PZ
	• Broj studenata na jednog nastavnika	8	11	MON
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Unaprijeđene usluge predškolskog odgoja čime se povećava obuhvat djece predškolskim odgojem, usluge predškolskog odgoja su dostupne u svim općinama, čime se stvaraju uslovi za kvalitetniji život mladih bračnih parova u manje razvijenim sredinama .			
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja (KM)	Ukupno	Budžetska sredstva	Kreditna sredstva	Sredstva EU
	2.200.000	700.000	/	/
Ostali izvori	1.500.000			
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina			
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo obrazovanja i nauke.			
Nosioci mjere	Ministarstvo obrazovanja i nauke, gradovi/općine Tuzlanskog kantona.			
Ciljne grupe	Djeca predškolskog uzrasta, porodice sa djecom predškolskog uzrasta.			

Veza sa strateškim ciljem	RAZVIJEN INKLUZIVNI I PROSPERITETNI DRUŠTVENI SEKTOR SA JEDNAKIM PRAVIMA ZA SVE GRAĐANE
Prioritet	2.1. Unaprijeđenje i modernizacija obrazovanja i nauke
Naziv mjere	2.1.2. Poboljšati kvalitet osnovnog, srednjeg i visokog obrazovanja
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Cilj mjere je unaprijediti kvalitet osnovnog, srednjeg i visokog obrazovanja, temeljen na razvojnim strategijama, provođenjem kurikularne reforme bazirane na ishodima učenja, jačanje učesnika odgojno-obrazovnog procesa, izgradnjom, potporom realizaciji Strategije razvoja Univerziteta u Tuzli, rekonstrukcijom i opremanjem objekata odgojno-obrazovnih ustanova uz kontinuirano poticanje inkluzivnog obrazovanja za sve.</p> <p>Aktivnosti mjere:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Izrada i implementacija Strategije razvoja visokog obrazovanja - Izrada i implementacija Strategijom razvoja srednjeg obrazovanja i odgoja - Izrada i implementacija Strategije za uključivanje i podršku djece sa posebnim potrebama u obrazovni sistem - Strategija za uključivanje djece sa poteškoćama u razvoju u obrazovanje (nakon isteka 2018-2025) - Podrška implementaciji projekata, mjera i ciljeva Strategije razvoja Univerziteta u Tuzli za period 2021-2027. godina. - Kurikularna reforma – NPP bazirani na ishodima učenja (Izrada NPP baziranih na ishodima učenja za sve razrede osnovnih i srednjih škola; Bazična obuka nastavnog osoblja o primjeni NPP na bazi ishoda učenja; Primjena NPP-a na bazi ishoda učenja; Evaluacija programa obuke i rezultata učenja i rada škola i mjere za poboljšanje). - Jačanje učesnika odgojno-obrazovnog procesa (Jačanje nastavnog osoblja, uključujući kvalitetniji rad sa pripravnicima kroz stalno stručno usavršavanje; Kadrovska jačanje/popunjavanje ljudskih resursa institucija za podršku; Bazična obuka i stručno usavršavanje za menadžmente

	škola/školskih odbora; Partnerstva sa vladinim i nevladinim sektorom u razvoju obrazovanja). - Materijalno tehničko opremanje odgojno obrazovnih ustanova - Jačanje institucija za podršku razvoja obrazovanja - Razvijanje i podrška programima dodatne stručne podrške učenicima, studentima i nastavnicima, te programima prevencije u oblasti socijalnog rada, fizičkog, mentalnog zdravlja, društvenog aktivizma, i sl. kroz saradnju i umrežavanje sa organizacijama civilnog društva				
Ključni strateški projekat	Izrada i implementacija Strategije o uključivanju i podršci djece sa posebnim potrebama u osnovnim i srednjim školama		Očekivani izlazni rezultat		
			Do 2027.g. izrađena i usvojena Strategija o uključivanju i podršci djece sa posebnim potrebama u osnovnim i srednjim školama		
			Očekivani krajnji rezultat		
			Do 2027.g. svi učenici sa teškoćama u razvoju i učenju tokom nastave imaju podršku asistenta u nastavi.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazne vrijednosti (2021)	Ciljne Vrijednosti (2027)	Izvor verifikacije
	• Broj implementiranih nastavnih planova i programa na bazi ishoda učenja za sve nivoe obrazovanja		0	5	MON PZ
	• Broj izgrađenih, rekonstruisanih i opremljenih objekata odgojno-obrazovnih ustanova		0	4	MON PZ
	• Broj usvojenih strateških dokumenta		1	4	MON
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Unapređenjem nastave, jačanjem kompetencija nastavnog osoblja i uvođenjem novih nastavnih programa zasnovanih na ishodima učenja, direktno se utiče na povećanje interesa mladih za školovanje za zanimanja koja su konkurentna na tržištima rada, odnosno direktno se utiče na jačanje kompetencija i kvalitet stečenih znanja učenika i studenata, što u konačnici omogućava privrednicima i drugim poslovnim subjektima pristup visoko kvalitetnoj radnoj snazi i jačanju njihovih kadrovskih kapaciteta. Obzirom da bolji kvalitet nastave i ponude nastavnog sadržaja utiče na konkurentnost na tržištu rada to će ova mjera indirektno utjecati i na poboljšanje kvaliteta života, kako mladih tako i nastavnika i na taj način ih zadržati da svoju budućnost grade na području TK.				
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja (KM)	Ukupno	Budžetska sredstva	Kreditna sredstva	Sredstva EU	Ostali izvori
	1.300.000	900.000	/	/	400.000
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo obrazovanja i nauke.				
Nosioci mjere	Ministarstvo obrazovanja i nauke, Pedagoški Zavod, Univerzitet u Tuzli, Osnovne i srednje škole na području TK, organizacije civilnog društva				

Ciljne grupe	Učenici, studenti, pripadnici ranjivih grupa i boračke populacije, obrazovne ustanove i institucije, nastavno osoblje.				
Veza sa strateškim ciljem	RAZVIJEN INKLUZIVNI I PROSPERITETNI DRUŠTVENI SEKTOR SA JEDNAKIM PRAVIMA ZA SVE GRAĐANE				
Prioritet	2.1. Unaprijeđenje i modernizacija obrazovanja i nauke				
Naziv mjere	2.1.3. Digitalizacija i informatizacija osnovnog i srednjeg obrazovanja				
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Cilj mjere je stvoriti infrastrukturne predušlove za razvoj i modernizaciju nastavnog procesa u skladu sa evropskim standardima i trendovima i na taj način olakšati učenicima pristup obrazovnim servisima, a nastavnicima administraciju i provodjenje nastavnog procesa.</p> <p>Aktivnosti mjere:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Osigurati priključak na internet mrežu za sve centralne i područne objekte osnovnih i srednjih škola na području Tuzlanskog kantona - Uspostava vlastitih platformi za realizaciju nastavnog procesa na svim nivoima obrazovanja sa organizacijom obuka za korisnike platformi - Uvođenje elektronskog dnevnika u sistem obrazovanja sa organizacijom obuka za korisnike istog (nastavnike i učitelje) 				
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2021)	Ciljne Vrijednosti (2027)	Izvor verifikacije	
	• Obuhvat učenika koji koristi uspostavljene platforme za provodjenje nastavnog procesa u osnovnim i srednjim školama	0	80%	MON PZ	
	• Obuhvat škola koje koriste elektronske dnevnike	0	100%	MON PZ	
	• Broj računara koje koriste učenici, na 100 učenika (ukupno osnovna + srednja)	5	10	MON PZ	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Učenicima i studentima će kroz obrazovni sistem biti osigurano sticanje i razvoj kompetencija u skladu sa modernim EU praksama, čime će se osigurati njihova zapošljivost. Svim učenicima ranjivih kategorija biće omogućeno ravnopravno učešće u obrazovnom sistemu.				
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja (KM)	Ukupno	Budžetska sredstva	Kreditna sredstva	Sredstva EU	Ostali izvori
	360.000	360.000	/	/	/
Period implementacije mjere	2021.-2023. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo obrazovanja i nauke.				
Nosioci mjere	Ministarstvo obrazovanja i nauke, Pedagoški zavod TK, Osnovne i srednje škole na području TK.				
Ciljne grupe	Učenici, obrazovne ustanove i institucije, nastavno osoblje.				

Veza sa strateškim ciljem	RAZVIJEN INKLUZIVNI I PROSPERITETNI DRUŠTVENI SEKTOR SA JEDNAKIM PRAVIMA ZA SVE GRAĐANE				
Prioritet	2.1. Unaprijeđenje i modernizacija obrazovanja i nauke				
Naziv mjere	2.1.4. Unaprijeđenje digitalizacije visokog obrazovanja				
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Cilj mjere je osigurati zakonske uslove za digitalnu transformaciju visokoškolskih ustanova na području Kantona i pružiti finansijsku podršku izgradnji i unapređenju digitalne infrastrukture JU Univerzitet u Tuzli koja je od ključne važnosti za opstanak i održavanje konkurentnosti Univerziteta u europskom prostoru visokog obrazovanja.</p> <p>Aktivnosti mjere:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Donošenje zakonskog okvira za digitalnu transformaciju visokoškolskih ustanova - Podrška unapređenju digitalne infrastrukture na Univerzitetu u Tuzli (hardver, softver, oprema i servisi) - Podrška realizaciji programa obuka za digitalnog osposobljavanja zaposlenih u IT centru, nastavnog osoblja, studenata i administrativnog osoblja na Univerzitetu u Tuzli. - Podrška digitalizaciji nastave i nastavnih procesa na Univerzitetu u Tuzli. - Podrška digitalizaciji istraživačkoj djelatnosti (relevantnim bazama podataka i jačanju izdavačke djelatnosti uz promicanje otvorenog pristupa, uspostava modula za praćenje NI/UI rada) na Univerzitetu u Tuzli - Podrška digitalizaciji saradnje Univerziteta u Tuzli s okruženjem (javna uprava, poslovni sektora, nevladin sektor). 				
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazne vrijednosti (2020)	Ciljne Vrijednosti (2027)	Izvor verifikacije
	• Godišnji iznos sredstava izdvojen iz Budžeta TK za unapređenje digitalne infrastrukture na UNTZ		0	200.000 KM	MON
	• Broj podržanih obuka za digitalno osposobljavanje zaposlenih i studenata na UNTZ		0	50	MON
	• Broj sufinansiranih relevantnih istraživačkih baza podataka za visokoškolske ustanove na godišnjem nivou.		0	3	MON
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Digitalna transformacija visokoškolskog obrazovanja osigurava osnovu za repozicioniranje Univerziteta u Tuzli u europskom prostoru obrazovanja i istraživanja, nastavni proces čini sadržajnijim i savremenijim, doprinosi internacionalizaciji i mobilnosti, ali i osavremenjavanju i ubrzanju oblika saradnje univerziteta s privredom i drugim interesno-uticajnim stranama. Doprinosi konkurentnosti studenata na tržištu rada i stvara potencijal za tehnološki razvoj Kantona.				
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Ukupno	Budžetska sredstva	Kreditna sredstva	Sredstva EU	Ostali izvori
	3.100.000	1.400.000	/	1.400.000	300.000
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije	Ministarstvo obrazovanja i nauke.				

mjere	
Nosioci mjere	Ministarstvo obrazovanja i nauke, Univerzitet u Tuzli.
Ciljne grupe	Studenti, visokoškolske ustanove na području Kantnona, nastavno osoblje, građani.

Veza sa strateškim ciljem	RAZVIJEN INKLUZIVNI I PROSPERITETNI DRUŠTVENI SEKTOR SA JEDNAKIM PRAVIMA ZA SVE GRAĐANE			
Prioritet	2.1. Unaprijeđenje i modernizacija obrazovanja i nauke			
Naziv mjere	2.1.5. Unapređenje prostornih kapaciteta Univerziteta u Tuzli			
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Cilj mjere je kontinuirana koordinacija aktivnosti podrške kvantitativnom i kvalitativnom unapređenju postojećih infrastrukturnih kapaciteta s izgradnjom Kampusu Univerziteta u Tuzli u cilju poboljšanja uslova studiranja, naučno-istraživačkog/naučno-umjetničkog rada i zadovoljenja prostornih standarda propisanih Standardima i normativima visokog obrazovanja Tuzlanskog kantona.</p> <p>Aktivnosti mjere:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Podrška procesu koordinacije razvoja Kampusu Univerziteta u Tuzli - Donošenje Strategija razvoja Kampusu Univerziteta u Tuzli - Izgradnja Kampusu Univerziteta u Tuzli - Podrška kvalitativnom unapređenju postojećih infrastrukturnih kapaciteta Univerziteta u Tuzli u skladu sa Strategijom razvoja Univerziteta u Tuzli. - Podrška kvantitativnom unapređenju postojećih infrastrukturnih kapaciteta Univerziteta u Tuzli u skladu sa Strategijom razvoja Univerziteta u Tuzli. - Podrška izgradnji Univerzitetskog naučno-tehnološkog parka (UNTP) u prostoru Kampusu Univerziteta u Tuzli. 			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2020)	Ciljne Vrijednosti (2027)	Izvor verifikacije
	• Nivo ispunjenosti prostornih standarda prema standardima i normativima TK	60 %	90%	MON
	• Stepem opremljenosti i useljenosti Kampusu	0%	70%	MON
	• Stepem opremljenosti i useljenosti UNTP	0%	100%	MON
	• Godišnji iznos sredstava iz Budžeta TK namijenjen za podršku kvantitativnom i kvalitativnom unapređenju postojećih kapaciteta	---	200.000 KM	MON
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Učenicima i studentima će kroz obrazovni sistem biti osigurano sticanje i razvoj kompetencija i konkurentnosti na budućem tržištu rada. Realizacijom mjere dostigli bi se propisani standardi u pogledu prostora i opreme, čime bi se omogućila uspješna evaluacija i akreditacija. Značajno bi se unaprijedili standardi studiranja, te obezbjedili uslovi za kvalitetnije izvođenje naučno-nastavnog procesa i provođenje bolonjskog sistema studiranja. Na taj način uspješno bi se okončao proces uključivanja Univerziteta u Tuzli u Evropski prostor visokog obrazovanja i istraživanja, sa efikasnim stopama upisa i završavanja i dovoljnim fondovima za istraživanje i međunarodnu obrazovnu i naučnu saradnju i razmjenu.			

Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Ukupno	Budžetska sredstva	Kreditna sredstva	Sredstva EU	Ostali izvori
	7.000.000 + Kampus	1.400.000	/	/	5.600.000 UNTZ
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo obrazovanja i nauke.				
Nosioci mjere	Ministarstvo obrazovanja i nauke, Univerzitet u Tuzli.				
Ciljne grupe	Studenti, organizacione jedinice Univerziteta u Tuzli, nastavno osoblje, građani.				

Veza sa strateškim ciljem	RAZVIJEN INKLUZIVNI I PROSPERITETNI DRUŠTVENI SEKTOR SA JEDNAKIM PRAVIMA ZA SVE GRAĐANE			
Prioritet	2.1. Unaprijeđenje i modernizacija obrazovanja i nauke			
Naziv mjere	2.1.6. Unapređenje naučno-istraživačkog rada			
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Cilj mjere je stvoriti uslove za unapređenje razvoja nauke, tehnologije i visokog obrazovanja radi podsticanja društvenog i ekonomskog razvoja, usmjeriti društvo ka inovacijama i podizanju općeg nivoa tehnologija u privredi, kao i očuvanja civilizacijske baštine i identiteta.</p> <p>Aktivnosti mjere:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Donošenje Strategije naučnog i tehnološkog razvoja Kantona. - Podrška realizaciji programa kojima se ostvaruje opći interes i strateški ciljevi u naučnoistraživačkom rada u skladu s članom 16. Zakona o naučnoistraživačkom radu Tuzlanskog kantona (podrška radu i unapređenju kapaciteta naučnoistraživačkih organizacija, podrška razvoju kapaciteta istraživača, nastavnika i saradnika, unapređenje kapaciteta organizacija za razvoj tehnologija, za infrastrukturnu podršku razvoju tehnologija, podrška udruženjima inovatora i drugi) - Formiranje Centra za ekonomsko-društvena istraživanja i evaluaciju programa. - Formiranje Naučno-Tehnoloških parkova u Tuzli i Živinicama - Razvoj kapaciteta fakulteta za učešće u međunarodnim naučno-istraživačkim projektima. - Uključivanje dijaspore u naučno istraživačke projekte i nastavni procestrećeg ciklusa studija po modularnom principu; - Prikupljanje podataka i podrška pokretanju naučno-istraživačkih projektata od važnosti za razvoj kantona (npr. ponovno pokretanje GEM projekta, HORIZON projekat, EEE projekti itd.) 			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2020)	Ciljne Vrijednosti (2027)	Izvor verifikacije
	• % godišnjeg prihoda budžeta Kantona za ostvarivanje programa iz člana 16. Zakona	----	0,05%	MON
	• Broj formiranih Naučno-tehnoloških parkova na području TK	0	2	MON
	• Centar za ekonomsko-	Ne	Da	MON

	društvena istraživanja			
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojem ukupnih naučnoistraživačkih potencijala, te proširenjem i produbljivanjem naučnih saznanja i općeg fonda znanja, uspostavljanjem međunarodne naučne saradnje radi brže integracije u svjetske naučne, privredne, društvene i kulturne tokove i uključivanje u europski istraživački prostor doprinijeti društvenom i ekonomskom razvoju Kantona.			
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja (KM)	Ukupno	Budžetska sredstva	Kreditna sredstva	Sredstva EU
	2.000.000	1. 500.000	/	/
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina			
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo obrazovanja i nauke			
Nosioci mjere	Ministarstvo obrazovanja i nauke, Univerzitet u Tuzli, Grad Živinice.			
Ciljne grupe	Naučno-istraživačke organizacije; organizacija za razvoj tehnologija; organizacije za infrastrukturnu podršku razvoju tehnologija; udruženja inovatora; studenti trećeg ciklusa studija na fakultetima UNTZ; predstavnici naučne dijaspore (aktivni profesori na univerzitetima i istraživačkim institucijama u inozemstvu); fakulteti Univerziteta u Tuzli; privrednici; investitori			

Veza sa strateškim ciljem	RAZVIJEN INKLUZIVNI I PROSPERITETNI DRUŠTVENI SEKTOR SA JEDNAKIM PRAVIMA ZA SVE GRAĐANE			
Prioritet	2.1. Unaprijeđenje i modernizacija obrazovanja i nauke			
Naziv mjere	2.1.7. Unaprijeđenje sistema obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja			
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Cilj mjere je omogućiti građanima Tuzlanskog kantona pristup kvalitetnim programima rekvalifikacije i cjeloživotnog učenja nakon završene škole i studija, a koji su u skladu sa potrebama tržišta rada i razvoja privrede Tuzlanskog kantona.</p> <p>Aktivnosti mjere:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Podrška ustanovama za obuku odraslih u razvoju zakonom priznatih programa obrazovanja odraslih (Kreiranje programa cjeloživotnog učenja u funkciji jačanja konkurentnosti radne snage i povećanja broja zaposlenih u preduzećima na području Tuzlanskog kantona) - Provoditi certifikaciju i registraciju ustanova za formalno i neformalno obrazovanje odraslih i donositi. - Podržati pristup cjeloživotnom učenju i vještinama, kako za poduzetnike, tako i za one koji planiraju osnovati preduzeće. - Osmisliti i intenzivirati nove obuke za prekvalifikaciju u IT/STEM sektor i stimulisati izdvajanja za neformalno obrazovanje. - Profesionalna orijentacija namijenjena djeci u završnim razredima osnovnih škola. (Predstavljanje pojedinih obrtničkih zanimanja završnim razredima osnovnih škola od strane uspješnih obrtnika i na taj način uticati na budući odabir zanimanja učenika). - Promovirati koncept cjeloživotnog učenja kao osnovu za trajnu zapošljivost, društvenu uključenost, razvoj aktivnog građanstva, te razvijanje individualnih potencijala osoba. 			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2021)	Ciljne Vrijednosti (2027)	Izvor verifikacije

	<ul style="list-style-type: none"> % osoba (25-64 godine) koje su pohađale formalno i/ili neformalno obrazovanje 	xx	10%	MON	
	<ul style="list-style-type: none"> Broj osoba koje su završile certificirane obuke za prekvalifikaciju u IT/STEM sektoru 	0	200	MON	
	<ul style="list-style-type: none"> Broj prezentacija obrtničkih zanimanja organiziranih učenicima završnih razreda osnovnih škola 	0	400	MON	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Povećanje uključenosti u procese cjeloživotnog učenja i obrazovanja, unapređivanje i proširenje učenja, te razvijanje procesa i sistema priznavanja neformalno stečenih znanja i vještina. Veće interesovanje osnovaca za upis programa obrtničkih deficitarnih zanimanja što će im po završetku školovanja omogućiti lakše dobijanje zaposlenja, a time i opstanak i ostanak mladih na prostoru TK.				
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja (KM)	Ukupno	Budžetska sredstva	Kreditna sredstva	Sredstva EU	Ostali izvori
	250.000	100.000	/	/	150.000
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo obrazovanja i nauke.				
Nosioci mjere	Ministarstvo obrazovanja i nauke, Obrtnička komora TK; Strukovna i opšta udruženja; obrtnici; Osnovne i Srednje škole na prostoru TK; Udruženja i organizacije registrovana za formalno i neformalno obrazovanje odraslih; Pedagoški zavod TK;				
Ciljne grupe	Studenti; Građani TK; Privrednici; Investitori; Učenici završnih razreda osnovnih škola;				

Veza sa strateškim ciljem	RAZVIJEN INKLUZIVNI I PROSPERITETNI DRUŠTVENI SEKTOR SA JEDNAKIM PRAVIMA ZA SVE GRAĐANE
Prioritet	2.2. Razvoj savremenog sistema zdravstvene zaštite
Naziv mjere	2.2.1. Jačanje materijalno-tehničkih i ljudskih kapaciteta zdravstvenih ustanova
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Cilj mjere je pružiti podršku u materijalno-tehničkoj opremljenosti zdravstvenih ustanova za pružanje primarne, sekundarne i tercijarne zdravstvene zaštite, i stvoriti uslove za kvalitetan rad ljekara odnosno medicinskog i nemedicinskog osoblja, te pružiti pacijentima kvalitetne uslove za liječenje.</p> <p>Aktivnosti mjere:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Rekonstrukcija objekata primarne i sekundarne zdravstvene zaštite (Domova zdravlja i područnih ambulanti) - Opremanje zdravstvenih ustanova i pripadajućih laboratorija potrebnom dijagnostičkom i medicinskom opremom, - Opremanje Centra urgentne medicine pri JZU UKC Tuzla (Adaptacija prostora i edukacija i upošljavanje osoblja); - Formiranje i opremanje Zavoda za hitnu medicinsku pomoć TK (adaptacija prostora, nabavka potrebne opreme i edukacija osoblja) - Angažovanje doktora deficitarnih specijalizacija, kao i drugog kvalitetnog

	medicinskog osoblja.				
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazne vrijednosti (2021)	Ciljne Vrijednosti (2027)	Izvor verifikacije
	• % stanovništva obuhvaćeno zdravstvenim osiguranjem		93%	95%	MZ
	• Broj rekonstruisanih i adaptiranih objekata primarne i sekundarne zdravstvene zaštite		0	10	MZ
	• Zavod za hitnu medicinsku pomoć TK		Nije uspostavljen	Uspostavljen i funkcionalan	MZ
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Ojačani kapaciteti zdravstvenih ustanova da brzo i efikasno zbrinu urgentna stanja u oblasti zdravstva, kako u normalnim uslovima tako i u slučajevima katastrofa i vanrednih situacija, čime se direktno utiče na poboljšanje kvalitete života na TK.				
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja (KM)	Ukupno	Budžetska sredstva	Kreditna sredstva	Sredstva EU	Ostali izvori
	40.500.000	30.500.000	/	/	10.000.000
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo zdravstva.				
Nosioci mjere	Ministarstvo zdravstva Tuzlanskog kantona; Zdravstvene ustanove primarne i sekundarne zdravstvene zaštite na području Tuzlanskog kantona; Zavod zdravstvenog osiguranja; JZU UKC Tuzla.				
Ciljne grupe	Građani Tuzlanskog kantona, zaposlenici u zdravstvu;				

Veza sa strateškim ciljem	RAZVIJEN INKLUZIVNI I PROSPERITETNI DRUŠTVENI SEKTOR SA JEDNAKIM PRAVIMA ZA SVE GRAĐANE
Prioritet	1.2. Razvoj savremenog sistema zdravstvene zaštite
Naziv mjere	2.2.2. Prevencija i suzbijanje zaraznih i drugih bolesti.
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Cilj mjere je izgraditi kapacitete zdravstvenih ustanova da efikasno odgovore na prisustvo težih zaraznih oboljenja i preventivno djeluju na smanjenje broja oboljelih od vodećih uzroka oboljenja.</p> <p>Aktivnosti mjere:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Jačanje kapaciteta Univerzitetskog kliničkog centra da adekvatno odgovori na pojavu lako transmisivih zaraznih bolesti (COVID 19, SARS, MERS, Ebola, Fluena itd.) - Opremanje laboratorija savremenom dijagnostičkom opremom - Edukacija medicinskih kadrova i stanovništva u prevenciji širenja zaraznih bolesti - Donošenje i implementacija javnih politika prevencije zaraznih bolesti i

	<p>ostalnih bolesti srca i krvnih žila, malignih i rijetkih bolesti, zaštite i unapređenja mentalnog zdravlja, unapređenje seksualnog i reproduktivnog zdravlja, unapređenje ranog rasta, razvoja i ishrane djece, te spriječavanja zloupotrebe opojnih droga.</p> <p>- Jačati vertikalne i horizontalne komunikacije u kriznim javnozdravstvenim situacijama preko zajedničke platforme, koja automatizmom pokreće relevantne faktore.</p>				
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazne vrijednosti (2021)	Ciljne Vrijednosti (2027)	Izvor verifikacije
	• Specifični mortalitet- smrtnost oboljelih od bolesti cirkulatornog sistema sa smrtnim ishodom, na 100.000 stanovnika		509	400	MZ ZZJZ
	• Specifični mortalitet- smrtnost oboljelih od tumora sa smrtnim ishodom, na 100.000 stanovnika		236	150	MZ ZZJZ
	• Broj opremljenih laboratorija za brzu detekciju zaraznih bolesti		2	5	MZ ZZJZ
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Adekvatnim preventivnim djelovanjem na zarazne i druge vodeće bolesti na području TK dovelo bi do utvrđivanja jasnih mjera u provođenju prevencije bolesti, a što bi u konačnici dovelo do smanjenja oboljelih od raznih bolesti, te samim time i unaprijedilo sistem integrisanih zdravstvenih usluga i kvalitet života i sigurnost investiranja.				
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja (KM)	Ukupno	Budžetska sredstva	Kreditna sredstva	Sredstva EU	Ostali izvori
	3.000.000	2.000.000	/	500.000	500.000
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo zdravstva.				
Nosioci mjere	Ministarstvo zdravstva Tuzlanskog kantona; Zavod za javno zdravstvo, UKC i Domovi Zdravlja.				
Ciljne grupe	Građani Tuzlanskog kantona, zaposlenici u zdravstvu; privrednici				

Veza sa strateškim ciljem	RAZVIJEN INKLUZIVNI I PROSPERITETNI DRUŠTVENI SEKTOR SA JEDNAKIM PRAVIMA ZA SVE GRAĐANE
Prioritet	2.2. Razvoj savremenog sistema zdravstvene zaštite
Naziv mjere	2.2.3. Informatizacija i digitalizacija sistema zdravstvene zaštite.
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj mjere je omogućiti digitalnu transformaciju sistema zdravstvene zaštite, sa korištenjem jedinstvenih standardiziranih protokola i osigurati preduslove za povezanost, adekvatnu i blagovremenu razmjenu informacija na svim nivoima zdravstvenog sektora.

	Aktivnosti mjere:				
	<ul style="list-style-type: none"> - uspostavljanje svih neophodnih centralnih registara; - kreiran softver/modul za upravljanje statusom osiguranja osiguranih lica elektronskim putem – e-legitimacija; za upravljanje i kontrolni mehanizam nad izdavanjem lijekova i ampula – e-recept i nad izdavanjem ortopedskih pomagala; za upravljanje i kontrolu u ostvarivanju prava kod spriječenosti za rad; za upravljanje sistemom obavezne i preventivne imunizacije; za upravljanje javnim zdravljem i epidemiološkim stanjima u društvu; - uspostavljanje poboljšanog centralnog sistema za radiološku dijagnostiku (PACS) i njegova integracija u IZIS i centralnog sistema za laboratorijsku dijagnostiku (LIS) i njegova integracija u IZIS; - uspostavljen kontakt centar zdravstvenog sistema TK; - upravljanje ugovaranjem usluga i praćenje realizacije putem funkcionalnosti uspostavljenog elektronskog sistema; - formiranje elektronske baze znanja zdravstvenog sektora. 				
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2021)	Ciljne Vrijednosti (2027)	Izvor verifikacije	
	• Informatički uvezana primarna, sekundarna i tercijarna zdravstvena zaštita u TK	Ne	Da	MZ ZZJZ	
	• Procenat zdravstvenih ustanova na TK uključenih u jedinstven informacijski sistem	0	15	MZ ZZJZ	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<p>Sigurna i efikasna razmjena informacija između svih učesnika zdravstvenog sistema u cilju podizanja dostupnosti i kvaliteta zdravstvene zaštite;</p> <p>Aktivno učešće građana u brizi o sopstvenom zdravlju, prije svega u smislu potpune informiranosti i određene slobode izbora, stepena odlučivanja i uticaja na sopstveni tretman, kao i učešća u prevenciji; Razmjena informacija od značaja za obavljanje naučno-istraživačke djelatnosti, kao i obavljanje permanentnog obrazovanja medicinskog osoblja; Automatizacija i smanjenje troškova svih administrativnih postupaka i procesa koji prate osnovne djelatnosti zdravstvene zaštite.</p>				
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja (KM)	Ukupno	Budžetska sredstva	Kreditna sredstva	Sredstva EU	Ostali izvori
	10.426.700	/	/	/	10.426.700
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo zdravstva.				
Nosioci mjere	Ministarstvo zdravstva Tuzlanskog kantona; Zavod zdravstvenog osiguranja TK; Zavod za javno zdravstvo, UKC i Domovi Zdravlja.				
Ciljne grupe	Građani TK, zdravstvene ustanove na području TK, apoteke na području TK				

Veza sa strateškim ciljem	RAZVIJEN INKLUZIVNI I PROSPERITETNI DRUŠTVENI SEKTOR SA JEDNAKIM PRAVIMA ZA SVE GRAĐANE	
Prioritet	2.3. Unaprijeđenje sistema socijalne zaštite i položaja ranjivih grupa stanovništva	
Naziv mjere	2.3.1. Podržati socijalnu uključenost marginaliziranih grupa i bolju ciljanost socijalne zaštite.	
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Cilj mjere je unaprijediti socijalna davanja na osnovu stvarnih potreba, koje može stabilizirati ukupna izdvajanja i potencijalno povećati naknade postojećim korisnicima iz istih finansijskih sredstava.</p> <p>Aktivnosti mjere:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Sklopiti sporazume s drugim nadležnim ministarstvima i ustanovama radi razmjene podataka o korisnicima - Razvoj socijalnih karata i registara koji će osigurati informaciju o stanju i potrebama društva. - Razvoj socijalnih servisa u lokalnim zajednicama i olakšan pristup socijalnim uslugama i naknadama socijalne sigurnosti na pravičan, fer i jednak način. - Umrežavanje i koordinacija Ustanova i organizacija koje se bave socijalnom zaštitom djece i odraslih. - Sistem novčanih davanja usmjeriti prema grupama stanovništva koje su su u stvarnoj potrebi, kao i osigurati materijalna izdvajanja za grupe u riziku od siromaštva. - Promovirati toleranciju, nenasilje, rodnu ravnopravnost u porodici i društvu - Podržati i razvijati programe jačanja porodica i prevencije obiteljskog nasilja, zanemarivanja i zlostavljanja djece, odvajanja djece od porodica, jačanja kompetencija mladih koji napuštaju alternativnu brigu, nezaposlenih mladih osoba, nezaposlenih žena itd. - Podržati i razvijati savjetodavno-terapijske i socijalno edukativne programe za pojedince i porodice u kriznim situacijama kroz rad Porodičnih/psiholoških savjetovališta - Podržati programe i aktivnosti jačanja kapaciteta alternativnog zbrinjavanja djece, prvenstveno u okviru hraniteljstva a zatim porodičnog oblika brige kao i drugih oblika zbrinjavanja. - U saradnji sa nevladinim organizacijama i ustanovama podržati programe poboljšanja kvalitete života djece bez roditeljskog staranja, djece i odraslih sa invaliditetom, povratnika i raseljenih lica, kao i korisnika Javnih kuhinja - Podržati institucije i programe liječenja bolesti ovisnosti - Izrada Strategije socijalne uključenosti - Zaštita, rehabilitacija i osnaživanje žrtava nasilja na Tuzlanskom Kantonu kroz rad Sigurne kuće - Sa nevladinim sektorom izraditi program i sudjelovati u aktivnostima podizanja svijesti građana o prevenciji nasilja u porodici - Unaprijeđenje multisektorske podrške porodicama pogođenim nasiljem na području Tuzlanskog kantona - Izmjena Zakona o socijalnoj zaštiti radi smanjenja nejednakosti u pružanju usluga socijalne zaštite - jačanje položaja osoba sa invaliditetom, porodica sa djecom i žrtava nasilja u porodici; - Pružanje podrške programima prevencije maloljetničke delikvencije. 	
Ključni strateški projekat	Zaštita, rehabilitacija i osnaživanje žrtava nasilja na Tuzlanskom Kantonu kroz rad Sigurne kuće	Očekivani izlazni rezultat
		Do 2027.g. u potpunosti opremljena i funkcionalna najmanje jedna sigurna kuća na području Tuzlanskog kantona
		Očekivani krajnji rezultat
		Do 2027.g. u okviru Sigurne kuće pružena psiho-socijalna, pravna i medicinska pomoć za najmanje 100 korisnika na godišnjem nivou

Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2021)	Ciljne Vrijednosti (2027)	Izvor verifikacije	
	• Uspostavljen socijalni registar	Ne	Da	MRSPP	
	• Usvojena Strategija socijalnog uključivanja TK	Ne	Da	MRSPP	
	• Izrađen i usvojen Akcioni plan za prevenciju i sprečavanje nasilja u porodici za područje Tuzlanskog kantona za predstojeći period	Ne	Da	MRSPP	
	• Uspostavljena baza podataka pružaoca socijalnih usluga (javnih institucija i organizacija)	NE	DA	MRSPP	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Uspostavimo socijalne karte i registra, rjačanjem saradnje javnog i nevladinog sektora poboljšao bi se kvalitet i kvantitet u pružanju direktnih usluga djeci i porodicama te fleksibilnosti u pružanju usluga u odnosu na javni sektor.Međusektorska saradnja bi se osigurala kroz razvoj i realizaciju programa i mjera Strategije za socijalnu uključenost, usmjerenih na socijalno isključene grupe stanovništva ili one u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti.				
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja (KM)	Ukupno	Budžetska sredstva	Kreditna sredstva	Sredstva EU	Ostali izvori
	21.300.000	17.840.000	/	/	3.460.000
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i povratak.				
Nosioci mjere	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i povratak.; Ustanove socijalne zaštite na TK, Nevladine organizacije i udruženja.				
Ciljne grupe	Djeca bez roditeljskog staranja, mladi koji napuštaju alternativnu brigu, nezaposleni mladi, osobe sa invaliditetom, porodice u stanju socijalne potrebe, korisnici javnih kuhinja i druge osobe u riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti.				

Veza sa strateškim ciljem	RAZVIJEN INKLUZIVNI I PROSPERITETNI DRUŠTVENI SEKTOR SA JEDNAKIM PRAVIMA ZA SVE GRAĐANE
Prioritet	2.3. Unaprijeđenje sistema socijalne zaštite i položaja ranjivih grupa stanovništva
Naziv mjere	2.3.2. Podrška jačanju socijalno-društvenih programa, socijalnog rada i pronatalitetnih mjera i politika
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj mjere je stvoriti uslove za što kvalitetniji život djece, mladih i odraslih, a posebno osoba sa invaliditetom, osoba u stanju socijalne potrebe, porodica sa djecom, kao i osoba bez porodične podrške, te stvarati uslove za sprečavanje negativnih društvenih pojava kao što su maloljetnička delinkvencija bolesti ovisnosti, svi oblici nasilja, i sl.

	Aktivnosti mjere:				
	<ul style="list-style-type: none"> - Izrada strategije demografskog razvoja i poboljšanja materijalnog statusa porodica sa novorođenom djecom - Izrada strategije usklađivanja porodične politike sa politikom tržišta rada u smislu poticanja fleksibilnijih oblika rada u odnosu na porodične obaveze, posebno majki, poticanje poslodavaca na „Family friendly policies“, politiku naklonjenu podršci porodice. - Izrada akcionog plana za medijsku promociju, podizanje svijesti i senzibilizaciju javnosti o značaju porodice - Izraditi sporazum o međuresornoj saradnji sa ministarstvom obrazovanja o zajedničkom djelovanju o jačanju predškolskog odgoja i poboljšanju zakonskog okvira o radu predškolskih ustanova u svrhu podrške jačanja porodice - Pružanje podrške programima prevencije maloljetničke delikvencije, bolesti ovisnosti, vršnjačkog nasilja, rodno zasnovanog nasilja, nasilja u porodici i drugim programima koji potiču zdrav psihosocijalni razvoj djece i mladih - Razvijanje međusektorske saradnje u kreiranju i implementaciji preventivnih programa i programa koji potiču zapošljivost - Pružanje finansijske, psihološke i druge podrške i sigurnosti porodicama koje planiraju rađanje djece i podsticanje njihove odluke na rađanje. 				
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2021)	Ciljne vrijednosti (2027)	Izvor verifikacije	
	• Broj educiranih hranitelja u TK	120	250	MRSPP	
	• Broj porodica korisnica podrške za planiranje rađanja djece	0	700	MRSPP	
	• Broj izrađenih planskih dokumenata za unaprijeđenje socijalne zaštite	0	4	MRSPP	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Preventivnim programima koji bi obuhvatili sve bitne aktere: djecu, mlade, roditelje, prosvjetne radnike/ce, i dr. osigurava se podrška u izgradnji životnih vještina djece, poboljšanje životnih navika i odnosa i time prevenira ili reducira pojava maloljetničke delikvencije, bolesti ovisnosti, svih oblika nasilja i drugih socijalno neprihvatljivih oblika ponašanja. Razvoj i unapređenje kapaciteta stručnih lica, hranitelja, nezaposlenih i drugih osoba u riziku ili stanju socijalne potrebe postavlja osnovu za poboljšanje kvalitete socijalnih usluge ali i za aktivniji angažman korisnika socijalne zaštite ili osobe u riziku prema unapređenju svog položaja i kvaliteti života				
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja (KM)	Ukupno	Budžetska sredstva	Kreditna sredstva	Sredstva EU	Ostali izvori
	4.000.000	2.500.000	/	/	1.500.000
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i povratak.				
Nosioci mjere	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i povratak.; Ustanove socijalne zaštite na TK, Nevladine organizacije i udruženja.				
Ciljne grupe	Mladi, djeca, sa invaliditetom, hraniteljske porodice, stručna lica u sektoru socijalne zaštite.				

Veza sa strateškim ciljem	RAZVIJEN INKLUZIVNI I PROSPERITETNI DRUŠTVENI SEKTOR SA JEDNAKIM PRAVIMA ZA SVE GRAĐANE				
Prioritet	2.3. Unaprijeđenje sistema socijalne zaštite i položaja ranjivih grupa stanovništva				
Naziv mjere	2.3.3. Jačanje saradnje javnog i nevladinog sektora.				
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Cilj mjere je stvoriti bolju saradnju i koordinaciju razvojnih aktivnosti između javnog sektora i nevladinog sektora, a u cilju multiplikacije razvojnih efekata.</p> <p>Aktivnosti mjere:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Uspostaviti registar nevladinih organizacija koje djeluju i rade na području Tuzlanskog kantona; - Formirati koordinaciono tijelo koje će koordinirati razvojne potrebe kantona i aktivnosti koje provode nevladine organizacije - Obezbjediti sistem podrške i sufinansiranja projekata organizacija nevladinog sektora a koji imaju razvojni karakter i koji su u skladu sa razvojnim prioritetima Tuzlanskog kantona. - Iskoristiti ekspertizu nevladinog sektora i izgraditi kapacitete upravnih organa, organizacija i institucija za namicanje sredstava putem pripreme aplikacija i razvojnih projekata. - Izraditi bazu podataka potencijalnih donatora i pripremiti plan mobiliziranja dostupnih sredstava iz nacionalnih i inernacionalnih razvojnih fondova. - Uspostavljanje Centra za demokratiju i aktivno građanstvo 				
Ključni strateški projekat	Uspostavljanje Centra za demokratiju i aktivno građanstvo		<p>Očekivani izlazni rezultat</p> <p>Do 2027.g. u potpunosti opremljena i funkcionalna najmanje jedna sigurna kuća na području Tuzlanskog kantona</p> <p>Očekivani krajnji rezultat</p> <p>Do 2027.g. u okviru Sigurne kuće pružena psiho-socijalna, pravna i medicinska pomoć za najmanje 100 korisnika na godišnjem nivou</p>		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2021)	Ciljne Vrijednosti (2027)	Izvor verifikacije	
	• Izradjen i godišnje ažuriran registar nevladinih organizacija koje djeluju na području TK	Ne	Da	MKSM	
	• Iznos godišnjeg izdvajanja za projekte koji se implemetiraju na području TK	100.000	300.000	MKSM	
	• Formirano koordinaciono tijelo na nivou kantona	ne	da	MKSM	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Saradnjom sa nevladinim sektorom, javni sektor u Tuzlanskom kantonu može multiplicirati razvojne efekte te mnogo brže, uz manja izdvajanja, postići postavljene razvojne ciljeve				
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja (KM)	Ukupno	Budžetska sredstva	Kreditna sredstva	Sredstva EU	Ostali izvori
	2.300.000	1.800.000	/	/	500.000
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				

Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za kulturu, sport i mlade.
Nosioci mjere	Ministarstvo za kulturu, sport i mlade, Ministarstvo privrede, Organizacije civilnog društva, Udruženja građana, Vijeće mladih TK
Ciljne grupe	Stanovništvo na području TK, razne organizacije civilnog društva, omladinske organizacije

Veza sa strateškim ciljem	RAZVIJEN INKLUZIVNI I PROSPERITETNI DRUŠTVENI SEKTOR SA JEDNAKIM PRAVIMA ZA SVE GRAĐANE			
Prioritet	2.3. Unaprijeđenje sistema socijalne zaštite i položaja ranjivih grupa stanovništva			
Naziv mjere	2.3.4. Jačanje institucionalnih kapaciteta u području implementacije politike prema mladima			
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Cilj mjere je stvoriti bolje uslove za život mladih, kako bi se spriječio negativan trend odlaska mladih ljudi sa područja Tuzlanskog kantona izvan granica države, ali i kako bi se pozitivno uticalo na unutrašnju migraciju stanovništva na području Kantona.</p> <p>Aktivnosti mjere:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Uspostavljen funkcionalan sistem rada sa mladima u skladu sa Zakonom o mladima FBiH; - Povećanje sredstava za finansiranje unapređenja infrastrukture i kapaciteta zaposlenim u službama koje su nadležne za rad sa mladima; - Implementacija programa o finansiranju, kontroli i efektima projekata za mlade; - Povećanje sredstava za finansiranje/sufinansiranje rada Vijeća mladih TK ili prostora za mlade, - Usvajanje i implementacija Strategije prema mladima TK. 			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2021)	Ciljne vrijednosti (2027)	Izvor verifikacije
	• Broj implementiranih mjera prema mladima na godišnjem nivou	1	6	MKSM
	• Iznos godišnjeg izdvajanja za program za mlade	150.000	1.100.000	MKSM
	• Iznos godišnjeg nivoa izdvajanja za sredstva za rad Vijeća mladih TK	0	20.000	MKSM
	• Izrađena i usvojena Strategija prema mladima TK	Ne	Da	MKSM
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<p>Povećanim obimom realizacije programa namijenjenih mladim osobama postiže se dugoročni razvojni efekat angažmana mladih u njihovim društvenim zajednicama, a u cilju stvaranja boljih uslova za život. Osiguranjem finansijskih sredstava za pomoć u zapošljavanju/samozapošljavanju, pružanjem pomoći u kreiranju boljih stambenih politika i realizaciji finansijske pomoći pri rješavanju prvog stambenog pitanja, kao i pomoć kroz realizaciju drugih programa kojima se pomaže mladim ljudima, doprinosi se umanjenju prepreka za ostanak mladih ljudi u zemlji, stupanje u brak i formiranje odnosno proširenje porodice.</p> <p>Takođe, kroz jačanje omladinskih udruženja pomaže se razvoju Kantona sa aspekta omladinskog aktivizma i usmjeravanja mladih ljudi ka sticanju radnih navika, vještina koje im mogu pomoći u njihovom razvoju i poslovnom</p>			

	prosperitetu. Mladi kroz omladinski aktivizam stvaraju kontakte kroz koje mogu ostvariti benefite za razvoj lokalne zajednice sa područja Kantona. Implementacijom Strategije prema mladima koja je usvojena u formi Nacrta od strane Skupštine TK u 2020. godini napraviti će se poseban iskorak u oblasti mladih, jer će se implementirati veliki broj projekata koji će uticati na razvoj Tuzlanskog kantona.				
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja (KM)	Ukupno	Budžetska sredstva	Kreditna sredstva	Sredstva EU	Ostali izvori
	5.000.000	5.000.000	/	/	/
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za kulturu, sport i mlade.				
Nosioci mjere	Ministarstvo za kulturu, sport i mlade, Vijeće mladih TK				
Ciljne grupe	Mladi sa područja TK, omladinske organizacije				

Veza sa strateškim ciljem	RAZVIJEN INKLUZIVNI I PROSPERITETNI DRUŠTVENI SEKTOR SA JEDNAKIM PRAVIMA ZA SVE GRAĐANE			
Prioritet	2.3. Unaprijeđenje sistema socijalne zaštite I položaja ranjivih grupa stanovništva			
Naziv mjere	2.3.5. Unaprijeđenje statusa boračke populacije na području TK			
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj mjere:			
	Primarni cilj ove mjere je unaprijediti i povećati efikasnost tržišta rada kroz implementaciju programa aktivne politike zapošljavanja i samozapošljavanja boračke populacije i članova njihove porodice. Također je cilj da se stipendijama i beneficijama poveća interes ciljane grupe učenika i studenata za školovanjem kod upisa na visokoškolske ustanove, obavljanje pripravničkog i volonterskog staža, i na taj način ojačaju kompetencije u učine konkurentnima na budućem tržištu rada.			
	Aktivnosti mjere			
	Aktivnosti mjere uključuju: <ul style="list-style-type: none"> • Program podrške osnivanju vlastitih malih i porodičnih biznisa • Program podrške otvaranju novih radnih mjesta • Program podrške Stipendiranje učenika i studenata • Program podrške osavremenjavanju projekata pomoći u obaveznom osnovnom obrazovanju djece • Program beneficija kod upisa na visokoškolske ustanove u redovnom ciklusu • Finansiranje projekata za obavljanje pripravničkog staža • Finansiranje projekata za obavljanje volonterskog staža • Finansiranje projekata prvog profesionalnog zaposlenja • Program obilježavanja memorijalnih datuma iz perioda 1992-1995 • Održavanje spomenika palim borcima u periodu 1992-1995 • Podrška boračkim organizacijama napodručju TK. 			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne Vrijednosti (2019.)	Ciljne Vrijednosti (2027.)	Izvor verifikacije

	<ul style="list-style-type: none"> • Broj dodatno zaposlenih i samozaposlenih osoba iz ciljne skupine 	85	3.300	MBP	
	<ul style="list-style-type: none"> • Broj podržanih pripravnika i volontera 	340	400	MBP	
	<ul style="list-style-type: none"> • Prosječan iznos stipendije po jednom studentu/šaku/jedan mjesec 	80 KM	100 KM	MBP	
	<ul style="list-style-type: none"> • Broj korisnika koji su ostvarili pravo na prvo zaposlenje (na nivou jedne godine) 	40	60	MBP	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Primjenom ove mjere direktno se utiče na razvoj Tuzlanskog kantona u segmentu smanjenja nezaposlenosti. Mjera također doprinosi jačanju konkurentnosti privrede Kantona, odnosno sektora malih i mikro preduzeća kroz podršku osnivanju vlastitih biznisa i unapređenje poslovnog okruženja u kojem privredni subjekti lakše i efikasnije obavljaju poslovanje.				
Indikativna finansijska konstrukcijasa izvorima finansiranja (KM)	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Sredstva Federalnog zavoda za zapošljavanje (KM)	Sredstva EU (KM)	Ostale izvori (KM)
	61.170.000	61.170.000	/	/	/
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za boračka pitanja				
Nosioci mjere	Ministarstvo za boračka pitanja; JU Služba za zapošljavanje TK				
Ciljne grupe	Nezaposleni iz reda boračke populacije, djeca boraca i poginulih šehida, boračke organizacije sa područja TK				

Veza sa strateškim ciljem	RAZVIJEN INKLUZIVNI I PROSPERITETNI DRUŠTVENI SEKTOR SA JEDNAKIM PRAVIMA ZA SVE GRAĐANE			
Prioritet	2.4. Poticati i razvijati sportsko-kulturne aktivnosti			
Naziv mjere	2.4.1. Unaprijeđenje uslova za razvoj i bavljenje sportom			
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Cilj mjere je osigurati stalnu promociju bavljenja sportom cjelokupne populacije.</p> <p>Aktivnosti mjere:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Izgradnja sportskih sala i dvorana pri osnovnim i srednjim školama na području Tuzlanskog kantona, koje pored sportskih aktivnosti mogu biti korištene za organiziranje i tradicionalnih i kulturnih manifestacija. - Izgradnja Sportskih dvorana u Kladnju i Kalesiji. - Izgradnja otvorenih sportskih terena, bazena, rekreacionih staza i dječijjih igrališta 			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2021)	Ciljne Vrijednosti (2027)	Izvor verifikacije
	• Broj izgrađenih sportskih sala	0	2	MKSM

	<ul style="list-style-type: none"> Broj izgrađenih sportskih dvorana Broj izgrađenih sportsko-rekreativnih terena na otvorenom 	0	2	MKSM	
		0	5	MKSM	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Omogućeno odvijanje kulturnih, privrednih i sportskih, manifestacija na području cijelog Tuzlanskog kantona. Poboljšani uslovi za rad sportskih klubova i udruženja i jačanje vrhunskog sporta na području TK.				
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja (KM)	Ukupno	Budžetska sredstva	Kreditna sredstva	Sredstva EU	Ostali izvori
	5.000.000	5.000.000	/	/	/
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za kulturu, sport i mlade.				
Nosioci mjere	Ministarstvo za kulturu, sport i mlade, Općine i gradovi TK				
Ciljne grupe	Sportisti, rekreativci, djeca i mladi, svi građani TK				

Veza sa strateškim ciljem	RAZVIJEN INKLUZIVNI I PROSPERITETNI DRUŠTVENI SEKTOR SA JEDNAKIM PRAVIMA ZA SVE GRAĐANE			
Prioritet	2.4. Poticati i razvijati sportsko-kulturne aktivnosti			
Naziv mjere	2.4.2. Unaprijeđenje sistema rada sportskih organizacija na području Tuzlanskog kantona			
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Cilj mjere je stvoriti uslove za kvalitetniji rad sportskih organizacija i razvoj sporta, kroz formiranje registra pravnih i fizičkih osoba u sportu, a realizacijom ove aktivnosti daje se osnova za izradu Strategije razvoja sporta Kantona.</p> <p>Aktivnosti mjere:</p> <ul style="list-style-type: none"> Uspostavljanje registra pravnih lica u oblasti sporta na području Kantona; Uspostavljanje registra fizičkih lica u oblasti sporta na području Kantona; Realizacija programa podrške sportskim organizacijama i sportistima sa područja Kantona; Izrada Strategije razvoja sporta TK 			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2021)	Ciljne Vrijednosti (2027)	Izvor verifikacije
	• Izrađen registar sportskih klubova/udruženja i sportista	Ne	Da	MKSM
	• Vrijednost programa podrške sportskim organizacijama i sportistima	592.808 KM	1,7 mil. KM	MKSM
	• Usvojena Strategija razvoja sporta	Ne	Da	MKSM
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Uspostavljanjem registara pravnih i fizičkih lica u oblasti sporta, kao i izradom Strategije razvoja sporta obezbijediti će se kvalitetniji uslovi za razvoj sporta na području Kantona, te će se uspostaviti sistemsko i strateško usmjeravanje aktivnosti na one oblasti koje će ostvarivati najveće razvojne efekte u oblasti sporta. Implementacijom mjera stvaraju se bolji uslovi za rad sportskih organizacija koje kroz kvalitetno usmjeravanje programa podrške predstavljaju najvećeg			

	partnera za povećanje baze sportista (djece i omladine) a u cilju što boljih rezultata na polju kvalitetnog i vrhunskog sporta.				
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja (KM)	Ukupno	Budžetska sredstva	Kreditna sredstva	Sredstva EU	Ostali izvori
	2.000.000	2.000.000	/	/	/
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za kulturu, sport i mlade.				
Nosioci mjere	Ministarstvo za kulturu, sport i mlade, Sportski savez TK, Savjet za sport Ministarstva za kulturu, sport i mlade				
Ciljne grupe	Sportski savezi i udruženja, sportisti, rekreativci, djeca i mladi, svi građani TK				

Veza sa strateškim ciljem	RAZVIJEN INKLUZIVNI I PROSPERITETNI DRUŠTVENI SEKTOR SA JEDNAKIM PRAVIMA ZA SVE GRAĐANE				
Prioritet	2.4. Poticati i razvijati sportsko-kulturne aktivnosti				
Naziv mjere	2.4.3. Unaprjeđenje uslova za kulturno-historijski razvoj				
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Cilj mjere je osigurati promociju i značaj očuvanja kulturno-historijske baštine stanovnika Tuzlanskog kantona, te stvoriti pretpostavke da ustanove kulture mogu obavljati svoju djelatnost na način kako je to propisano zakonima koji regulišu kulturne djelatnosti.</p> <p>Aktivnosti mjere:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Rekonstrukcija i opremanje objekta Muzeja istočne Bosne - Rekonstrukcija i dogradnja objekta JU Muzej istočne Bosne Tuzla; - Izgradnja zgrade JU Arhiv TK - Rekonstrukcija objekata kulture na području općina Tuzlanskog kantona (Kulturni centar Gradačac, PKC Gračanica, Kino Srebrenik, rekonstrukcija starog grada Gradačca, itd.) - Podrška organiziranju i realizaciji kulturnih događaja od značaja za razvoj Tuzlanskog kantona 				
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2021)	Ciljne Vrijednosti (2027)	Izvor verifikacije	
	• Broj rekonstruisanih i dograđenih objekata u oblasti kulture	0	24	MKSM	
	• Broj izgrađenih objekata u oblasti kulture;	0	18	MKSM	
	• Broj kulturnih manifestacija koji se organiziraju tokom godine	75	90	MKSM	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Modernizacijom infrastrukture u oblasti kulture obezbijediće se preduslovi za kvalitetnije obavljanje kulturnih djelatnosti u skladu sa savremenim kretanjima u struci. To podrazumijeva proširivanje uloge ustanova kulture, kao nosilaca aktivnosti u razvoju i unaprjeđenju kulturnog turizma, zatim pružanje aktivne podrške razvoju kreativnih industrija, te stavljanje kapaciteta navedenih ustanova u svrhu unaprjeđenja naučno istraživačkog rada..				
Indikativna finansijska	Ukupno	Budžetska sredstva	Kreditna sredstva	Sredstva EU	Ostali izvori

konstrukcija sa izvorima finansiranja (KM)	8.126.785	8.126.785	/	/	/
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za kulturu, sport i mlade.				
Nosioci mjere	Ministarstvo za kulturu, sport i mlade, Muzej Istočne Bosne, Arhiv TK, Kulturno-umjetničke organizacije sa područja TK				
Ciljne grupe	Svi građani TK, privrednici, investitori				

Veza sa strateškim ciljem	RAZVIJEN INKLUZIVNI I PROSPERITETNI DRUŠTVENI SEKTOR SA JEDNAKIM PRAVIMA ZA SVE GRAĐANE			
Prioritet	2.5. Unaprijeđenje javne sigurnosti i održivo upravljanje rizicima od prirodnih i drugih nesreća			
Naziv mjere	2.5.1. Jačanje kapaciteta općina i gradova za pružanje odgovora na prirodne i druge nesreće te ublažavanje i otklanjanje direktnih posljedica prirodnih i drugih nesreća			
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Cilj mjere je ojačati kapacitete općinskih i gradskih Službi civilnih zaštita kako bi pravovremeno i adekvatno mogli odgovoriti na opasnost te u fazi sanacije adekvatno primjenili mjere otklanjanja posljedica prateći princip izradnje i sanacije na bolje..</p> <p>Aktivnosti mjere:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Opremanje općinskih i gradskih struktura civilne zaštite (opremanje adekvatnom zaštitom opremom, komunikacijskim uređajima i materijalno-tehničkim sredstvima) - Pomoć u saniranju posljedica prirodnih i drugih nesreća - Obučavanje općinskih i gradskih struktura civilne zaštite - Podizanje razine svijesti o pitanjima smanjenja rizika od katastrofa provođenjem redovite obuke službi CZ-a i edukacije stanovništva o mjerama zaštite i spašavanja. - Jačanje cjelokupnog sistema smanjenja rizika od katastrofa kroz podršku uključivanja nevladinih organizacija, privrednog sektora i znanstvenih institucija u izgradnji kapaciteta u prevenciji, pripravnosti i odgovoru na prirodne i druge nesreće. - Kontinuirana edukacija svih učesnika sistema zaštite i spašavanja – vatrogasci, gorska služba spašavanja, jedinice ZIS-a u privrednim subjektima, zdravstvene institucije, nevladin sektor. 			
Ključni strateški projekat	Opremanje općinskih i gradskih struktura civilne zaštite	Očekivani izlazni rezultat		
		Do 2027.g. obučeno najmanje 120 pripadnika službi civilne zaštite na području kantona.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Očekivani krajnji rezultat		
		Do 2027.g. opremljene i funkcionalne strukture CZ u svih 13 općina i gradova TK		
		Polazne vrijednosti (2021)	Ciljne vrijednosti (2027)	Izvor verifikacije
	• Broj struktura civilne zaštite opremljenih adekvatnom	0	13	KUCZ

	opremom			
	• Broj obučeni pripadnika civilne zaštite	0	120	KUCZ
	• Broj učesnika edukacije sistema zaštite i spašavanja	0	200	KUCZ
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Unaprijeđeni kapaciteti zajednice da prevenira, odgovori sanira negativne posljedice prirodnih drugih opasnosti. Pored zaštite života i imovine građana Tuzlanskog kantona, unaprijeđeni kapaciteti će omogućiti smanjenje reprezentativnih rizika i za privredne subjekte koji djeluju na području TK, čime se stvara povoljnije okruženje za privlačenje novih investicija i povećanje postojećih ekonomskih aktivnosti.			
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja (KM)	Ukupno	Budžetska sredstva	Kreditna sredstva	Sredstva EU
	3.150.000	/	/	/
				3.150.000 (sredstva iz fonda za posebne naknade)
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina			
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Kantonalna uprava civilne zaštite			
Nosioci mjere	Kantonalna uprava civilne zaštite, Specijalizirane jedinice civilne zaštite			
Ciljne grupe	Pripadnici KUCZ, građani, pripadnici specijaliziranih jedinica civilne zaštite, pripadnici Jedinica Civilne zaštite opće namjene.			

Veza sa strateškim ciljem	RAZVIJEN INKLUZIVNI I PROSPERITETNI DRUŠTVENI SEKTOR SA JEDNAKIM PRAVIMA ZA SVE GRAĐANE			
Prioritet	2.5. Unaprijeđenje javne sigurnosti i održivo upravljanje rizicima od prirodnih i drugih nesreća			
Naziv mjere	2.5.2. Unapređenje stanja lične i imovinske sigurnosti i zaštite ljudskih prava na području Tuzlanskog kantona			
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Cilj mjere je da se kroz unapređenje zakonske regulative, organizacije rada i upravljanja Ministarstvom i Upravom policije, podigne lična i imovinska sigurnost i zaštita ljudskih prava građana, zajednice i Kantona na viši nivo.</p> <p>Aktivnosti mjere:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Unapređenje stanja lične i imovinske sigurnosti i zaštite ljudskih prava na području Tuzlanskog kantona - Unapređenje rada policije u zajednici kroz realizaciju projekata - Jačanje mehanizma sigurnosti i zaštite građana kroz unapređenje pravnog okvira, razvijanje operativne efikasnosti i efikasnosti službi Ministarstva za uspješnije suočavanje sa sigurnosnim izazovima - Unapređenje upravljanja resursima Ministarstva kroz edukaciju i poboljšanje materijalno-tehničke opremljenosti organizacionih jedinica i uslova rada uposlenika - Podizanje nivoa kvaliteta pružanja usluga stanovništvu Tuzlanskog kantona 			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2021)	Ciljne Vrijednosti (2027)	Izvor verifikacije

	• Broj prekršaja	1981	1900	MUP	
	• Ukupan procena trasvijetljenosti	68,78%	70%	MUP	
	• Broj saobraćajnih nesreća	3124	2900	MUP	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Primjena mjere će doprinijeti ostvarivanju profesionalnog razvoja policijskih snaga, kao i profesionalnog razvoja Uprave policije, odnosno, povećat će se stepen javne sigurnosti na području TK.				
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja (KM)	Ukupno	Budžetska sredstva	Kreditna sredstva	Sredstva EU	Ostali izvori
	7.500.000	/	/	/	7.500.000
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo unutrašnjih poslova Tuzlanskog kantona				
Nosioci mjere	Uprava policije MUP-a TK-a				
Ciljne grupe	Građani, pripadnici MUP-a, privrednici, investitori, javne uprave.				

Veza sa strateškim ciljem	RESURSNO EFIKASAN I ODRŽIV INFRASTRUKTURNI RAZVOJ	
Prioritet	3.1. Unaprijeđenje zaštite okoliša, komunalne infrastrukture i planskog korištenja prirodnih resursa i prostora	
Naziv mjere	3.1.1. Izrada planske dokumentacije i informacionih sistema za efikasno korištenje prostora i za zaštitu okoliša	
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Cilj mjere je unaprijeđenje efikasnosti korištenja prostora i prostornih podataka je da se postigne uravnoteženi i održivi razvoj Kantona, kao ambijenta poželjnog za investiciono ulaganje, rad i življenje. Također je cilj izraditi planove zaštite okoliša koji će stvoriti osnovu za pripremu i implementaciju adekvatnih mjera zaštite okoliša.</p> <p>Aktivnosti mjere:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Izrada prostorno planskih dokumenata što podrazumijeva izradu: <ul style="list-style-type: none"> o Regulacionog plana lokaliteta Zlača, o Regulacionog plana lokaliteta Muška voda, o Urbanističkog projekta lokaliteta Djevojačka pećina, o Izmjena i dopuna Prostornog plana područja posebnih obilježja Zaštićeni pejzaž „Konjuh“ za period 2010-2030, o Prostornog plana za područje Tuzlanskog kantona za period 2026-2046, - Uspostavljanje jedinstvenog informacionog sistema (GIS-a) prostornog planiranja i prostornih podataka Tuzlanskog kantona. - Izrada Kantonalnog plana zaštite okoliša Tuzlanskog kantona 2021.-2027., - Izrada Kantonalnog plana upravljanja otpadom 2021.-2027. 	
Ključni strateški projekat	Izrada prostornog plana za područje Tuzlanskog kantona za period 2026.-2046. godina	Očekivani izlazni rezultat
		Do 2025.g. izrađen Prostorni plan Tuzlanskog kantona za period 2026.-2046. godina
		Očekivani krajnji rezultat

		Do 2026.g. usvojen Prostorni plan Tuzlanskog kantona za period 2026.-2046. godina			
Ključni strateški projekat	Uspostavljanje jedinstvenog informacionog sistema (GIS-a) na području TK	Očekivani izlazni rezultat			
		Do 2027.g. izrađen jedinstven geografski informacioni sistem (GIS) u Tuzlanskom kantonu			
		Očekivani krajnji rezultat			
		Do 2027.g. svi podaci o namjeni i korištenju zemljišta na području Tuzlanskog kantona digitalizirani i inkorporirani u GIS.			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2021)	Ciljne vrijednosti (2027)	Izvor verifikacije	
	• Usvojen Prostorni plan za područje Tuzlanskog kantona za period 2026-2046	Ne	Da	MPUZO	
	• Uspostavljen jedinstveni informacioni sistem (GIS-a) prostornog planiranja i prostornih podataka Tuzlanskog kantona.	Ne	Da	MPUZO	
	• Usvojen Kantonalni plan zaštite okoliša Tuzlanskog kantona 2021.-2027	Ne	Da	MPUZO	
	• Usvojen Kantonalni plan upravljanja otpadom 2021.-2027	Ne	Da	MPUZO	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Mjera je od općeg razvojnog značaja za Tuzlanski kanton I predstavljat će osnovu za dalji održivi razvoj u periodu nakon isteka ove Strategije.				
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja (KM)	Ukupno	Budžetska sredstva	Kreditna sredstva	Sredstva EU	Ostali izvori
	1.520.000	1.520.000	/	/	/
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo prostornog uređenja i zaštite okoline Tuzlanskog kantona				
Nosioci mjere	Ministarstvo prostornog uređenja i zaštite okoline Tuzlanskog kantona				
Ciljne grupe	Kantonalni organi, JLS, akademski korisnici, pravna i fizička lica, privrednici, investitori, svi drugi korisnici prostornih podataka				

Veza sa strateškim ciljem	RESURSNO EFIKASAN I ODRŽIV INFRASTRUKTURNI RAZVOJ
Prioritet	3.1. Unaprijeđenje zaštite okoliša, komunalne infrastrukture i planskog korištenja prirodnih resursa i prostora
Naziv mjere	3.1.2. Uspostava funkcionalnog sistema upravljanja otpadom
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj mjere je povećanje broja stanovnika koji su obuhvaćeni organiziranim prikupljanjem otpadom i na taj način smanjiti pritisak otpada na zemljište i okoliš.

	Aktivnosti mjere:				
	<ul style="list-style-type: none"> - Stvoriti uslove za sanitarno odlaganje otpada za najmanje 5 godina u svim općinama TK - Sanacija lokalnih općinskih deponija na licu mjesta - Sanacija divljih deponija premještanjem na drugo mjesto, odnosno uklanjanje otpada sa lokacije i odvoz otpada do lokacije odlaganja - Nabavka neophodne opreme za prikupljanje o odvoz čvrstog otpada - Povećanje broja posuda za prikupljanje otpadom i - Povećanje broja vozila za zbrinjavanje komunalnog otpada. 				
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2021)	Ciljne Vrijednosti (2027)	Izvor verifikacije	
	• Procenat stanovnika obuhvaćenih Organiziranim prikupljanjem otpada	65 %	80 %	MPUZO	
	• Broj posuda za prikupljanje otpada	25.000	29.000	MPUZO	
	• % recikliranog komunalnog otpada	10% (??)	20%	MPUZO	
	• Broj vozila za zbrinjavanje komunalnog otpada	74	85	MPUZO	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Realizacijom ove mjere će se doprinijeti zaštiti okoliša, promociji i podsticanju održivog korištenja resursa kroz uspostavu integriranog sistema upravljanja otpadom.				
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja (KM)	Ukupno	Budžetska sredstva	Kreditna sredstva	Sredstva EU	Ostali izvori
	3.000.000	3.000.000	/	/	/
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo prostornog uređenja i zaštite okoline Tuzlanskog kantona				
Nosioci mjere	Ministarstvo prostornog uređenja i zaštite okoline Tuzlanskog kantona, općine i gradovi Tuzlanskog kantona				
Ciljne grupe	Građani Tuzlanskog kantona				

Veza sa strateškim ciljem	RESURSNO EFIKASAN I ODRŽIV INFRASTRUKTURNI RAZVOJ
Prioritet	3.1. Unaprijeđenje zaštite okoliša, komunalne infrastrukture i planskog korištenja prirodnih resursa i prostora
Naziv mjere	3.1.3. Proširenje postojećeg sistema monitoringa zraka
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj mjere je nabavka novih analizatora za praćenje kvaliteta zraka, nabavka novog softvera u cilju kvalitetnijeg izvještava o rezultatima mjerenja.

	Aktivnosti mjere:				
	<ul style="list-style-type: none"> - Nabavka analizatora kao zamjenu dotrajalih analizatora. - Nabavka novih analizatora za mjerenje zagađućih materija u zraku koje se do sada ne mjere, po potrebi. - Vršiti monitoring kvalitete zraka na cjelokupnom području TK - Nabavka izmjena softvera za prenos podataka na server Federalnog hidrometeorološko zavoda Sarajevo i poboljšanje načina izvještavanja u cilju usklađivanja sa Federalnim pravilnikom (uvođenje indeksa kvaliteta zraka). - Izrada katastra zagađivača 				
Ključni strateški projekat	Izgradnja sistema daljinskog grijanja u općinama/gradovima Tuzlanskog kantona		Očekivani izlazni rezultat		
			Do 2027.g. izgrađen magistralni vrelovod dužine 10,5 km i kapaciteta 45 MWt		
			Očekivani krajnji rezultat		
		Do 2027.g. najmanje 3.500 domaćinstava se snabdjeva toplinom iz daljinskog sistema grijanja			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazne vrijednosti (2021)	Ciljne Vrijednosti (2027)	Izvor verifikacije
	• Broj JLS u kojima se vrši kontinuirano mjerenje kvalitete zraka		5	13	MPUZO
	• Broj analizatora za praćenje kvaliteta zraka		30	40	MPUZO
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Realizacijom ove mjere će se doprinijeti zaštiti okoliša, promociji i podsticanju održivog korištenja resursa kroz uspostavu integriranog sistema upravljanja otpadom				
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja (KM)	Ukupno	Budžetska sredstva	Kreditna sredstva	Sredstva EU	Ostali izvori
	500.000	500.000	/	/	/
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo prostornog uređenja i zaštite okoline Tuzlanskog kantona				
Nosioci mjere	Ministarstvo prostornog uređenja i zaštite okoline Tuzlanskog kantona, općine i gradovi Tuzlanskog kantona				
Ciljne grupe	Građani Tuzlanskog kantona				

Veza sa strateškim ciljem	RESURSNO EFIKASAN I ODRŽIV INFRASTRUKTURNI RAZVOJ
Prioritet	3.1. Unaprijeđenje zaštite okoliša, komunalne infrastrukture i planskog korištenja prirodnih resursa i prostora
Naziv mjere	3.1.4. Izgradnja nove i modernizacija postojeće vodne infastrukture
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj mjere je izgraditi nove sisteme vodosnadbijevanja i postojeće općinske/gradske i mjesne sisteme vodosnadbijevanja modernizovati kako bi se zadovoljile potrebe stanovništva i privrednih subjekata Tuzlanskog kantona.

Takodjer je neophodno postojeće općinske/gradske i mjesne kanalizacione sisteme proširiti i/ili modernizovati i njihovo funkcionisanje uskladiti sa propisima u oblasti zaštite voda.

Aktivnosti mjere:

- Kandidovanje projekata Ministarstvu PŠV TK, po prioritetima jedinica lokalne samouprave, a na osnovu urađene projektne dokumentacije;
- Donošenje Programa ulaganja sredstava vodnih naknada u oblast vodoprivrede;
- Realizacija Programa ulaganja sredstava vodnih naknada u oblast vodoprivrede;
- Uređenje i čišćenje vodotokova
- Obezbeđenje dodatnih vanjskih izvora finansiranja radova na IV fazi sanacije brane Modrac
- Zaštita akumulacije jezera Modrac i njenih priobalnih područja – I faza (podrazumijeva Izradu plana zaštite akumulacije jezera Modrac, Izgradnju kanalizacionih sistema i planski prihvrat otpadnih voda oko akumulacije)
- Izraditi postrojenja za prečišćavanje prikupljenih otpadnih voda oko akumulacije jezera Modrac
- Ishodovati vodne akte za sve sisteme javnog vodosnabdijevanja, javne kanalizacije, postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda i zaštitnih vodnih objekata čija izgradnja i rekonstrukcija se finansira ili sufinansira iz sredstava vodnih naknada
- Ulaganje u uneprijedjenje kvalitete vodosnabdijevanja i proširenja sistema odvodnje otpadnih voda.

Indikatori za praćenje rezultata mjere

Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2021)	Ciljne Vrijednosti (2027)	Izvor verifikacije
• Parametri kvalitete vode u vodotokovima na TK se nalaze u prihvatljivim referentnim vrijednostima	NE	DA	MPUZO
• Broj pozitivnih uzoraka na biološko zagađenje vode u vodovodnim sistemima	??	0	MPUZO
• Sanirana brana jezera Modrac	Ne	Da	MPUZO
• Procenat pokrivenosti stanovništva koje gravitira Jezeru Modrac kanalizacionim sistemima	0%	80%	MPUZO
• Procenat površina zaštićenih od poplava ranga pojave 1/100	40%	60%	MPUZO

Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta

Realizacijom ove mjere povećat će se broj stanovnika i privrednih subjekata koji imaju pristup kontinuiranom vodosnabdijevanju te kanalizacionim sistemima. Nadalje, realizacija mjere doprinosi smanjenju zagađenja voda, rizika od plavljenja te eventualnim štetama od poplava. Obzirom da je akumulacija Modrac najveći i najznačajniji višenamjenski vodni resurs u BiH, sanacijom brane će se uspostaviti potpuna funkcionalnost objekta i time dugoročno zaštititi ovaj resurs tehnički i pitke vode za stanovništvo i privredu Tuzlanskog kantona..

Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja (KM)

Ukupno	Budžetska sredstva	Kreditna sredstva	Sredstva EU	Ostali izvori
84.620.860	34.152.344	0	17.000.000 (u potpunosti)	33.468.516 (budžeti JLS)

				za finansiranje projekta zaštite akumulacije jezera Modrac)	
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede TK				
Nosioci mjere	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede TK, Općine/gradovi Tuzlanskog kantona, Komunalna preduzeća, Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, Javno preduzeće za vodoprivrednu djelatnost „Spreča“ d.d. Tuzla				
Ciljne grupe	Građani Tuzlanskog kantona, investitori, privrednici				

Veza sa strateškim ciljem	RESURSNNO EFIKASAN I ODRŽIV INFRASTRUKTURNI RAZVOJ			
Prioritet	3.2. Povećanje energetske efikasnosti			
Naziv mjere	3.2.1. Poticanje korištenja obnovljivih izvora energije i mjera energetske efikasnosti u javnim objektima			
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Cilj mjere je provedba mjera energetske efikasnosti na svim javnim objektima u nadležnosti TK i smanjenje potrošnje energije i zavisnih troškova</p> <p>Aktivnosti mjere:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Izrada Studije energetske efikasnosti s ciljem identifikacije potreba i najboljih rješenja za primjenu mjera EE. - Izrada studije izvodljivosti primjene mjera energetske efikasnosti - Izrada kantonalnog torgodišnjeg akcionog plana energetske efikasnosti - Izrada SEKAP-a (Akcioni plan za Održivo korištenja energije i adaptaciju na klimatske promjene) - Primjena mjera energetske obnove na javnim objektima (termoizolacija zida objekta, termoizolacija stropa objekta, zamjena dotrajale i energetske neefikasne stolarije, poboljšanje sistema girjanja – zamjena kotlova energetske efikasnim kotlovima na okolišno prihvatljive enrgente) - Utopljavanje škola – implementacija strateškog projekta „Inovativnim umom do ICT pametnih škola“ (Pametne škole 2). - Edukacija uposlenika javnih ustanova i institucija u segmentu Energetskog menadžmenta - Podsticanje korištenja i primjena obnovljivih izvora energije, energetska efikasnost u javnoj rasvjeti, uspostavljanje sistema daljinskog grijanja na biomasu. 			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	<p>Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Broj školskih objekata na kojima je izvršena energetska obnova • Broj utopljenih javnih objekata • Broj ukupno zamjenjenih 	<p>Polazne vrijednosti (2021)</p> <ul style="list-style-type: none"> 8 276 214 	<p>Ciljne Vrijednosti (2027)</p> <ul style="list-style-type: none"> 35 380 380 	<p>Izvor verifikacije</p> <ul style="list-style-type: none"> MPUZO MPUZO MPUZO

	kotlova sa kotlovima na pelet i toplotnim pumpama				
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Realizacija ove mjere doprinijet će poticanju primjene ekonomski isplativih i energetski efikasnih tehnologija, materijala i usluga, te korištenja obnovljivih izvora energije unaprijeđeno je stanje zaštite okoliša, smanjeni energijski gubici, te ostvarena ušteda u budžetima. Provođenje ove mjere u srednjem i dugom roku treba da dovede do rasta bruto-dodane vrijednosti, zahvaljujući energetskim uštedama i većoj konkurentnosti u globalnim lancima vrijednosti.				
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja (KM)	Ukupno	Budžetska sredstva	Kreditna sredstva	Sredstva EU	Ostali izvori
	26.845.625	1.300.000	18.000.000	3.300.000	4.245.625
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo prostornog uređenja i zaštite okolice TK Ministarstvo privrede (po odluci Vlade samo za koordinaciju implementacije strateškog projektaInovativnim umom do ICT pametnih škola)				
Nosioci mjere	Ministarstvo prostornog uređenja i zaštite okolice TK, Ministarstvo obrazovanja i nauke TK, Ministarstvo privrede, Javne ustanove i institucije na području TK, Centar za razvoj i podršku Tuzla				
Ciljne grupe	Građani Tuzlanskog kantona, učenici, zaposlenici javnih ustanova i institucija				

Veza sa strateškim ciljem	RESURSNNO EFIKASAN I ODRŽIV INFRASTRUKTURNI RAZVOJ	
Prioritet	3.2. Povećanje enerigijske efikasnosti	
Naziv mjere	3.2.2.Unaprijeđenje enerigijske efikasnosti stambenog i saobraćajnog sektora	
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Cilj mjere je provedba mjera enerigijske efikasnosti u stambenom sektoru i saobraćaju kako bi se smanjio pritisak i zagađenje zraka na području TK</p> <p>Aktivnosti mjere:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Razvoj finansijskog okvira za program poticaja mjera energetske efikasnosti u stanbenom sektoru. - Izrada elaborata enerigijske efikasnosti za stanbene objekte - Izrada studija enerigijske efikasnosti i smanjenja emisija štetnih gasova u zrak u sektoru saobraćaja - Podrška razvoju održivog transporta (izgradnja biciklističkih staza) - Primjena mjera enerigijske efikasnosti u stanbenom sektoru (utopljavanje objekata, zamjena stolarije, zamjena kotlova enerigijski efikasnim koji koriste okolišno prihvatljive enrgente. - Primjena obnovljivih izvora energije u stanbenom sektoru (solarni paneli i kolektori, biomasa, geotermalna energija za zagrijavanje objekata itd.) 	
Ključni strateški projekat	Inovativnim umom do ICT pametnih škola (Pametne škole 2)	Očekivani izlazni rezultat
		Do kraja implementacionog perioda instalirano 4.509 MW kapaciteta zaproizvodnju obnovljive energije.
		Očekivani krajnji rezultat
		Do kraja implementacionog perioda u 18 školskihobjekata na Tuzlanskom kanton uspostavljen ugljen-neutralan energetski sistem.

Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazne vrijednosti (2021)	Ciljne Vrijednosti (2027)	Izvor verifikacije
	<ul style="list-style-type: none"> Broj stambenih objekata koji su primjenili mjere energetske efikasnosti Udio korištenja energije iz obnovljivih izvora energije u ukupnoj potrošnji 		0	500	MPUZO
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Poticanjem primjene ekonomski isplativih i energetski efikasnih tehnologija, materijala i usluga, te korištenja obnovljivih izvora energije unaprijeđeno je stanje zaštite okoliša, smanjeni energetske gubici, te ostvarena ušteda u budžetima. Provođenje ove mjere u srednjem i dugom roku treba da dovede do rasta bruto-dodane vrijednosti, zahvaljujući energetskim uštedama i većoj konkurentnosti u globalnim lancima vrijednosti.				
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja (KM)	Ukupno	Budžetska sredstva	Kreditna sredstva	Sredstva EU	Ostali izvori
	7.000.000	3.500.000	/	/	3.500.000 (UNDP, sufinansiranje građana)
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo prostornog uređenja i zaštite okolice TK				
Nosioci mjere	Ministarstvo prostornog uređenja i zaštite okolice TK,				
Ciljne grupe	Građani Tuzlanskog kantona, investitori, orivrednici				

Veza sa strateškim ciljem	RESURSNO EFIKASAN I ODRŽIV INFRASTRUKTURNI RAZVOJ			
Prioritet	3.2. Povećanje energetske efikasnosti			
Naziv mjere	3.2.3. Proširenje mreže snabdijevanja toplotnom energijom u daljinskom sistemu grijanja			
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj mjere je povećati pokrivenost stanovništva uslugama distribucije toplotne energije putem daljinskog sistema grijanja čime se smanjuje broj ložišta a samim time i zagađenje zraka na području Tuzlanskog kantona			
	Aktivnosti mjere: <ul style="list-style-type: none"> Izgradnja sistema daljinskog grijanja u općinama/gradovima Tuzlanskog kantona. (Grad Živinice) Proširenje sistema daljinskog grijanja u općinama i gradovima gdje ovakav sistem egzistira (Grad Gračanica) Nabavka i ugradnja toplovodnih stanica Izgradnja primarne i sekundarne toplovodne mreže 			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2021)	Ciljne Vrijednosti (2027)	Izvor verifikacije
	Broj općina u kojem se sistem daljinskog grijanja prakticira	2	5	MPUZO

	Snaga toplinske energije daljinskog sistema grijanja kojom se snabdjevaju domaćinstva i poslovni subjekti	270 Mwth ¹⁰	340 MWth	MPUZO	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Obezbeđenjem toplotne energije iz sistema daljinskog grijanja osiguraće se unaprjeđenje kvaliteta života stanovništva i snabdijevanje dijela poslovnih subjekata na području TK u dovoljnim količinama ovog energenta.				
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja (KM)	Ukupno	Budžetska sredstva	Kreditna sredstva	Sredstva EU	Ostali izvori
	20.000.000	4.000.000	/	2.000.000	14.000.000 (JP elektroprivreda, Općine/gradovi, Sufinansiranje građana, UNDP, Fond za zaštitu okoliša)
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo prostornog uređenja i zaštite okolice TK				
Nosioci mjere	Ministarstvo prostornog uređenja i zaštite okolice TK, Općine i gradovi TK, komunalna preduzeća				
Ciljne grupe	Građani Tuzlanskog kantona, privredni subjekti				

Veza sa strateškim ciljem	RESURSNO EFIKASAN I ODRŽIV INFRASTRUKTURNI RAZVOJ			
Prioritet	3.3. Modernizacija saobraćajne infrastrukture			
Naziv mjere	3.3.1. Izgraditi mrežu autocesta i magistralnih cesta na području Tuzlanskog kantona			
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Cilj mjere jeda se Izgradnjom mreže autocesta i magistralnih cesta na području Tuzlanskog kantona obezbeđuje se saobraćajna deblokada Tuzlanskog kantona i povezivanje Tuzlanskog kantona sa evropskim koridorima</p> <p>Aktivnosti mjere:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Izgradnja autoceste Tuzla-Brčko-Orašje (rijeka Sava), kao dijela autoceste Sarajevo-Tuzla-Beograd. - Izgradnja autoceste Tuzla-Doboj sa regulacijom korita rijeke Spreče i spoj sa autocestom V-c. - Izgradnja dionice magistralne ceste M-18 Šiški Brod – Kladanj (granica TK) - Izdavanje potrebnih dozvola za izgradnju dionica autocesta i magistralnih cesta na području Tuzlanskog kantona. 			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2021)	Ciljne Vrijednosti (2027)	Izvor verifikacije

¹⁰ Grad Tuzla 220Mwth i Grad Lukavac 50MWth

	<ul style="list-style-type: none"> Izgrađeno kilometara autoceste 	-	115	MTTS	
	<ul style="list-style-type: none"> Izgrađeno kilometara magistralne ceste 	-	59	MTTS	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Realizacijom ove mjere dovest će do povećanja nivoa saobraćajne usluge, povećanja protoka vozila, smanjenja gustine saobraćaja, povećanja privrednih aktivnosti, saobraćajne deblokada Tuzlanskog kantona, povećanja tehničko-eksploatacione brzine, smanjenja emisije izduvnih gasova, te povećanja nivoa bezbjednosti saobraćaja.				
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja (KM)	Ukupno	Budžetska sredstva	Kreditna sredstva	Sredstva EU	Ostali izvori
	50.000 KM	50.000	/	/	/
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalno ministarstvo prometa i komunikacija; Ministarstvo trgovine, turizma i saobraćaja TK				
Nosioci mjere	JP Autoceste FBiH				
Ciljne grupe	Građani Tuzlanskog kantona, privredni subjekti,				

Veza sa strateškim ciljem	RESURSNO EFIKASAN I ODRŽIV INFRASTRUKTURNI RAZVOJ
Prioritet	3.3. Modernizacija saobraćajne infrastrukture
Naziv mjere	3.3.2. Rekonstrukcija, rehabilitacija i sanacija mreže regionalnih cesta na području Tuzlanskog kantona
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Cilj mjere jeda se izgradnjom mreže regionalnih cesta na području Tuzlanskog kantona osigura saobraćajna deblokada Tuzlanskog kantona prema drugim kantonimai kvalitetnije interno povezivanje pojedinih dijelova Tuzlanskog kantona</p> <p>Aktivnosti mjere:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Rekonstrukcija, rehabilitacija i sanacija mreže regionalnih cesta na području Tuzlanskog kantona (Regionalne ceste oznaka R460, R461a, R465b, R463, R469, R456, R456a, R456b, R459, R458, R455, R455a, R471,) - Izgradnja uzdignutih ploha na regionalnim cestama TK predviđenih projektom smirivanja saobraćaja u školskim zonama, - Usklađivanje vertikalne saobraćajne signalizacije na regionalnim cestama TK sa saobraćajnim projektima i projektom smirivanja saobraćaja u školskim zonama (uključujući LED saobraćajne znakove), - Nabavka i ugradnja zaštitnih ograda na regionalnim cestama TK, - Zaštita kosina i sprječavanje odrona na regionalnim cestama TK, - Nabavka i ugradnja stacionarnih automatskih uređaja za brojanje i kategorizaciju vozila, - Nabavka i ugradnja prefabrikovanih termoplastičnih oznaka na kolovozu u školskim zonama na regionalnim cestama TK, - Izrada i revizija noveliranih saobraćajnih projekata za dio mreže regionalnih cesta TK, - Identifikacija i rangiranje crnih tačaka na mreži regionalnih cesta TK, - Izrada i revizija projekata sanacije crnih tačaka na mreži regionalnih cesta TK, Provjera sigurnosti regionalnih cesta TK (RSI) - Izdavanje potrebnih dozvola za izgradnju dionica regionalnih cesta na

	području Tuzlanskog kantona.				
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazne vrijednosti (2021)	Ciljne Vrijednosti (2027)	Izvor verifikacije
	<ul style="list-style-type: none"> Rekonstruisano, rehabilitiran, sanirano i unaprijedjeno kilometara regionalnih cesta TK 		-	60	MTTS
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Izgradnjom saobraćajnica koje povezuju općine Tuzlanskog kantona sa glavnim cestovnim koridorima i drugim kantonima (kantonom Sarajevo), obezbijediće se saobraćajna deblokada Tuzlanskog kantona i bolje povezivanje ovih općina sa okruženjem i time omogućiti povećanje obima putničkog i teretnog transporta i doprinijeti bržem razvoju kantona.				
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja (KM)	Ukupno	Budžetska sredstva	Kreditna sredstva	Sredstva EU	Ostali izvori
	50.000	50.000	/	/	/
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo trgovine, turizma i saobraćaja TK				
Nosioci mjere	Direkcija cesta TK, JP Ceste Federacije BiH				
Ciljne grupe	Građani Tuzlanskog kantona, privredni subjekti,				

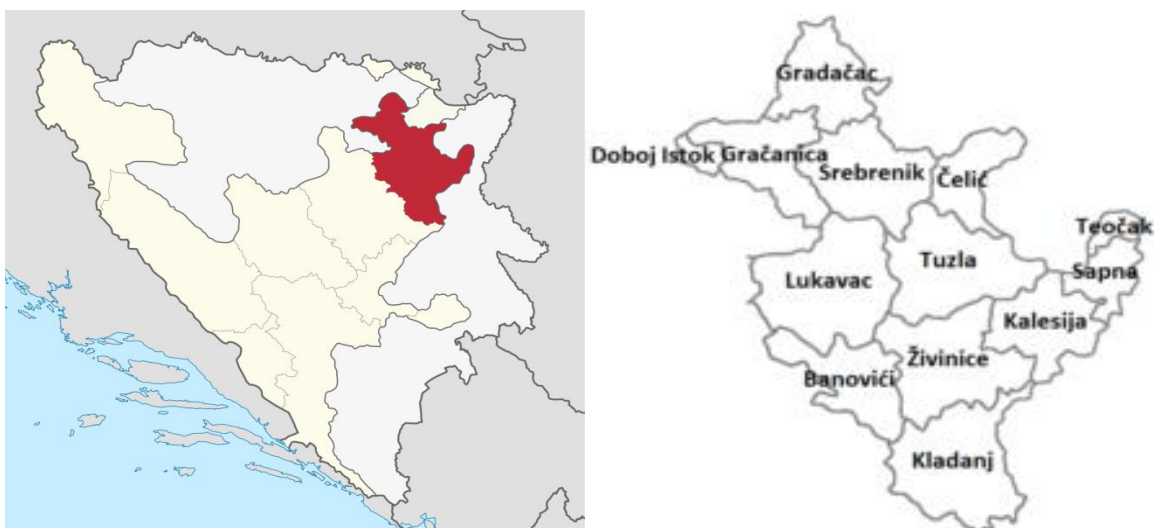
Veza sa strateškim ciljem	RESURSNO EFIKASAN I ODRŽIV INFRASTRUKTURNI RAZVOJ
Prioritet	3.3. Modernizacija saobraćajne infrastrukture
Naziv mjere	3.3.3. Jačati infrastrukturu zračnog saobraćaja
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj mjere jeda se izgradnjom dodatne infrastrukture na aerodromu Tuzla stvore preduslovi za povećanje broja letova i uspostave kontinuiranog Cargo saobraćaja, što direktno utiče na sveukupni razvoj Tuzlanskog regiona ali i šire.
	Aktivnosti mjere: <ul style="list-style-type: none"> Izgraditi objekt Atrijum-a sa poslovnim prostorijama, parkingom i vanjskim uređenjem Izgradnja rasvjete centralne linije na polijetno slijetnoj stazi Projekat unapređenja postojeće aerodromske rasvjete s ciljem podizanja kategorije poletno slijetne staze za precizno prilaženje CAT III Izrada investiciono-tehničke dokumentacije za projekat produženja polijetno slijetne staze Zanavljanje habajućeg dijela polijetno slijetne staze, rekonstrukcija rolnica (A, B i F) i sanacija drenažnog sistema Projekat izgradnje III gate Izgradnja objekta Centra za obuku stručnog osoblja i administrativne poslove

	<ul style="list-style-type: none"> - Projekat ugradnje avio mosta - Proširenje pristanišne Platforme I i izgradnja servisne ceste - Izgradnja hotela - Izgradnja parkinga za putničke automobile i sistem zbirnjavanja sanitarno fekalnih i oborinskih voda - Projekat prilazno-opservacijskog puta prema JP „Međunarodni aerodrom Tuzla“ d.o.o. Živinice - Projekat nabavke nedastajuće i nabavka nove aerodromske opreme, te znavljanje postojeće aerodromske opreme - Projekat Izrade Master plana - Projekat izgradnje zapadnog krila putničkog terminala - Projekat izgradnje solarne elektrane sa studijom izvodljivosti 				
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2021)	Ciljne Vrijednosti (2027)	Izvor verifikacije	
	• Broj baznih aviona koji se opslužuju na aerodromu Tuzla	MTTS	2	3	
	• Količina robe koja se prometuje preko Zračne luke Tuzla (t)	100	5.000	MTTS JP MAT	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Unaprijedjenjem infrastrukture u Zračnoj luci Tuzla, omogućiti će se sveobuhvatni privredni i društveni razvoj Tuzlanskog kantona te će imati direktan uticaj na povećanje ekonomske aktivnosti u TK. Pored povećanja prometovanja robe, osavremenjivanjem signalizacije poboljšati će se i sigurnost avio saobraćaja a time i broj prevezenih putnika, a ujedno će se izvršiti saobraćajna deblokada TK.				
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja (KM)	Ukupno	Budžetska sredstva	Kreditna sredstva	Sredstva EU	Ostali izvori
	30.912.222	29.912.222	1.000.000	/	/
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo trgovine, turizma i saobraćaja TK				

7.4. Socio-ekonomska analiza

Geografske, prirodne i kulturno-historijske karakteristike

Tuzlanski kanton, administrativno pripada Federaciji Bosne i Hercegovine, i smješten je u sjeveroistočnom dijelu Bosne i Hercegovine sa sjedištem Vlade i Skupštine u Gradu Tuzla. Susjedno područje Tuzlanskog kantona na sjeverozapadu, sjeveroistoku i istoku je Republika Srpska, na sjeveru Brčko distrikt, te na jugu i zapadu Zeničko dobojski kanton. Područje Tuzlanskog kantona uključuje 13 jedinica lokalne samouprave a to su: Banovići, Čelić, Doboj-Istok, Gračanica, Gradačac, Kalesija, Kladanj, Lukavac, Sapna, Srebrenik, Teočak, Tuzla i Živinice (Slika 1).

Slika 1. Geografski položaj Tuzlanskog kantona u FBiH i BiH (slika lijevo), Karta kantona (slika desno)

Tuzlanski kanton zauzima površinu od 2.649 km², odnosno 10,17% teritorije FBiH ili 5,18% teritorije Bosne i Hercegovine. Sjedište kantona je Grad Tuzla, koji je kulturni, univerzitetski i medicinsko-klinički centar ove regije, prema kome gravitiraju ostala gradska/općinska područja. Administrativno, Tuzlanskom kantonu pripada 13 lokalnih zajednica i to 5 gradova i 8 općina. Tuzlanski kanton nije podjednako naseljen te tako Grad Tuzla ima najgušću naseljenosti sa 373 stanovnika po km², a potom slijedi općina Teočak sa 246 stanovnika po km² te općina Doboj Istok sa 241 stanovnikom po km². S druge strane, najslabije naseljene lokalne jedinice samouprave su općina Kladanj sa 35 stanovnika po km² i općina Čelić sa 71 stanovnikom po km² (Tabela 1).

Tabela 35. Gustina naseljenosti po općinama u Tuzlanskom kantonu, 2019. godina

Naziv grada/općine	Površina u km ²	Broj stanovnika	Gustina naseljenosti
Banovići	185	22.616	122,2
Čelić	140	9.942	71
Doboj Istok	41	9.879	241
Gračanica	216	45.033	208,5
Gradačac	218	38.905	178,5
Kalesija	201	32.697	162,7
Kladanj	331	11.689	35,3
Lukavac	337	43.217	128,2
Sapna	118	10.640	90,2
Srebrenik	248	39.500	159,3
Teočak	29	7.133	246
Tuzla	294	109.674	373
Živinice	291	57.886	198,9
Ukupno	2.649	438.811	165,7

Izvor podataka: Federalni zavod za programiranje razvoja

Po pitanju reljefa Tuzlanski kanton pretežno je brežuljkast. Ravničarski dio do 300 metara nadmorske visine, čini 10,9% zemljišta, brdski dio između 300 i 700 metara 78,3%, a planinski iznad 700 metara 10,8% zemljišta. Najviša nadmorska visina iznosi 1.328 metara. Područje Tuzlanskog Kantona ima

složenu geološku strukturu tla (pretežno laporovito-glinoviti i pjeskoviti sedimenti) koju karakteriziraju slaba fizičko-mehanička svojstva tla što se u nepovoljnim hidrološkim uslovima i u periodima sa dugotrajnim oborinama manifestuje u vidu nestabilnosti tla.

Imajući u vidu postojanje više značajnih tektonskih rasjeda na području Tuzlanskog kantona, stepen urbanizacije, spratnost zgrada i karakter zastupljene tehnologije (hemijska industrija, rudarstvo) kao i saznanja o nepoštivanju „aseizmičke“ izgradnje građevinskih objekata može se reći da je ovaj kanton prilično seizmički ugroženo područje. S obzirom na prethodno navedeno zaključak je da je cijelo područje Tuzlanskog kantona osjetljivo na katastrofe uzrokovane prirodnim opasnostima.

Tuzlanski kanton ima povoljan geoprometni položaj uz magistralne drumske i željezničke pravce u smjerovima sjever-jug i istok-zapad i predstavlja prirodnu saobraćajnu raskrsnicu za šire područje jugoistočne i srednje Evrope. Tuzlanski kanton nema plovnih vodenih površina osim jezera Modrac koje ima ograničeno korištenje plovnih sredstava.

Područje Kantona raspolaže s različitim prirodnim resursima (rude, minerali, zemljište, šume, vode), ali su oni značajni više sa stanovišta aspekta kvantiteta nego njihovog kvaliteta. Dva najekonomičnija resursa su uglj i kamena so.

Ovo područje se odlikuje velikim turističkim potencijalom. Pored rijeka, planinskih rječica i brzaka stvoreno je i egzistira nekoliko većih i manjih vještačkih jezera: Modrac, Bistarac, Rajsko jezero, Hazna, Vidara, Snježnica, Mačkovac, Vijenac i najpoznatije i najveće Panonsko jezero. Velika blaga područja čine mineralni i termalni izvori od kojih su neki iskorišteni za banjska lječilišta – Slana banja u Tuzli, Banja Ilidža u Gradačcu, Terme Gračanica i Kladanjska voda kod Kladnja. Navedeni potencijali uključuju i područje Zaštićenog pejzaža “Konjuh”, koji se nalazi na području općine, Banovići, općine Kladanj i grada Živinice. Područje Zaštićenog pejzaža “Konjuh” dio je planine Konjuh. i gotovo je u potpunosti prekriveno šumskim ekosistemima u kojima su sadržane veoma brojne prirodne vrijednosti i fenomeni a ima odlične pretpostavke za razvoj turizma, kulturno-historijskog naslijeđa, te posjeduje visoke hidrološke vrijednosti i ekološko-vegetacijske karakteristike.

Tuzlanski kanton posjeduje veći broj vrijednih kulturno-historijskih dobara koje svako ponaosob ima svoje specifičnosti i traži posebnu zaštitu. Radi se o širokom spektru spomeničkog inventara koji pripada kulturnom krugu različitog etničkog i religioznog sistema vrijednosti koje su na ovom prostoru ostavljale razne civilizacije: Iliri, Kelti, Rimljani, Starosloveni, Bizanti, te Osmansko Carstvo i Austrougarska monarhija. U tom kontekstu se mogu razmatrati: arheološka naslijeđa iz prahistorijskog, antičkog i srednjovjekovnog perioda, srednjovjekovni gradovi, stećci, građevine sakralne arhitekture. Kulturno-historijski spomenici su smješteni na prostorima svih općina i gradova na području TK. Najveći stepen zaštite kulturno-historijskog naslijeđa na području Tuzlanskog kantona imaju nacionalni spomenici Bosne i Hercegovine. Kada se navede podatak da na nivou Tuzlanskog kantona koji ima 13 gradova/općina postoji 47 proglašanih nacionalnih spomenika jasno se ukazuje slika obima kulturno-historijskog naslijeđa. Najveći i najstariji arheološki lokalitet je uže područje grada Tuzle (sojeničko naselje iz neolita), dok je u historijskom i društvenom miljeu srednjovjekovne bosanske države nastala karakteristična kulturna pojava Bosne, raširena na Tuzlanskom kantonu – stećci, te Kameni grad u Srebreniku, Trvđava Soko u Gračanici i Kula u Gradačcu.

Demografske karakteristike i kretanja uključujući stanje dijaspor

Prema rezultatima popisa stanovništva iz 2013. godine Tuzlanski kanton imao je 445.028 stanovnika (1. u Federaciji BiH) i gustoću naseljenosti 165 stanovnika/km² (drugi najgušće naseljeni kanton FBiH

poslije Kantona Sarajevo). Procijenjeni broj stanovnika u 2019. godini je 438.811 što je za 6.217 ili 1,39% manje u odnosu na popis iz 2013. godine (Tabela 2.).

Tabela 36. Pregled broja stanovnika po općinama Tuzlanskog kantona, prema popisu stanovništva iz 2013. godine i procjeni broja stanovnika za period 2015.-2019. godina

Naziv grada/općine	2013.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Banovići	22.773	25.922	22.827	22.799	22.749	22.616
Čelić	10.502	13.575	10.276	10.167	10.075	9.942
Doboj Istok	10.248	10.167	10.105	10.030	9.936	9.879
Gračanica	45.220	52.701	45.229	45.260	45.128	45.033
Gradačac	39.340	45.875	39.148	39.082	38.997	38.905
Kalesija	33.053	35.990	32.961	32.856	32.756	32.697
Kladanj	12.348	14.470	12.070	11.936	11.824	11.689
Lukavac	44.520	50.316	43.952	43.753	43.447	43.217
Sapna	11.178	12.629	10.938	10.840	10.728	10.640
Srebrenik	39.678	41.906	39.644	39.603	39.504	39.500
Teočak	7.424	7.299	7.345	7.280	7.203	7.133
Tuzla	110.979	131.684	110.642	110.379	110.040	109.674
Živinice	57.765	56.232	57.916	57.917	57.964	57.886
Ukupno	445.028	498.766	443.053	441.902	440.351	438.811

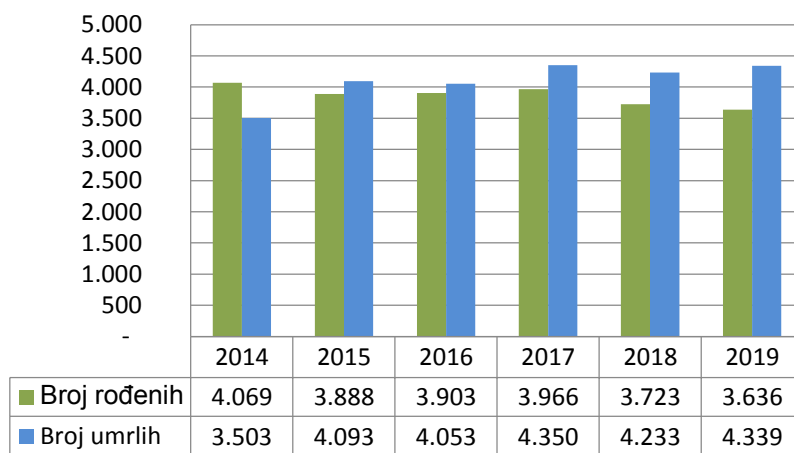
Izvor podataka: Federalni zavod za programiranje razvoja

Broj stanovnika na popisu iz 2013. godine je za 79.373 ili 15,14% manji u odnosu na popis iz 1991. godine. Najveći broj stanovnika živi na području administrativnog centra Tuzlanskog kantona – gradu Tuzla, a potom po broju stanovnika slijede Živinice, Gračanica i Lukavac. U svim lokalnim zajednicama Tuzlanskog kantona bilježi se pad broja stanovnika u 2019. u odnosu na 2015. godinu izuzev grada Živinice u kojem je broj stanovnika u 2019. godini u odnosu na 2015. godinu veći za 1.654 stanovnika.

Jedna petina ukupnog stanovništva Federacije BiH živi na području Tuzlanskog kantona. Naime, ukupno je na području Tuzlanskog kantona u 2019. godini živjelo 20,03% ukupnog stanovništva Federacije BiH (2.190.098 stanovnika).

Etnička struktura stanovništva sa Popisa je ukazala da 88,16% stanovništva čine Bošnjaci, 5,3% Hrvati, 1,59% Srbi te ostali 4,95%. Osnovna izmjena u etničkoj strukturi u odnosu na 1991. godinu je značajno smanjen udio Srba u strukturi stanovništva sa 12,88% na 1,59%.

Analiza trenda prirodnog priraštaja stanovnika Tuzlanskog kantona u periodu 2014.-2019. godina, prikazana na Slici 2. ukazuje na to da se nakon pozitivnog prirodnog priraštaja u 2014. godini, od 2015. godine bilježi negativan prirodni priraštaj sa rastućim trendom od 2017. godine, gdje je iz godine u godinu značajnija razlika između broja umrlih i broja novorođenih (u 2019. godini je 709 osoba više umrlih nego novorođenih osoba, dok je 2017. godine ta razlika bila 205 osoba). Negativan prirodni priraštaj je trend prisutan u cijeloj Bosni i Hercegovini, a uzročnici leže u nestabilnoj političkoj situaciji, težoj zapošljivosti mladih, kasnijem otpočinjanju samostalnog života i zasnivanja porodice te sve većeg broja odlaska mladih iz Bosne i Hercegovine.

Slika 2. Pregled prirodnog priraštaja stanovništva u Tuzlanskom kantonu za period 2014.-2019. godina

Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja

Prema dostupnim podacima, starosna struktura stanovništva ukazuje da Tuzlanski kanton prati starosnu strukturu stanovnika FBiH (Tabela 3.). Međutim uporednim podacima starosne strukture Tuzlanskog kantona u 2019. godini i 2016. godini uočava se da je došlo do povećanja udjela stanovništva starijeg od 65 godina sa 12,8% u 2015. na 15,4% u 2019. godini gdje je istovremeno došlo do smanjenja udjela stanovništva mlađeg od 14 godina sa 17,02% u 2016. na 14,46% u 2019. godini.

Tabela 37. Starosna struktura stanovništva u Tuzlanskom kantonu i Federaciji BiH u 2016. i 2019. godini

Godina	2016.				2019.			
	Tuzlanski kanton		Federacija BiH		Tuzlanski kanton		Federacija BiH	
Starosna dob	Broj stanovnika	Udio	Broj stanovnika	Udio	Broj stanovnika	Udio	Broj stanovnika	%
0-14	84.928	17,02%	408.724	18,53%	63.461	14,46%	320.184	14,6%
15-64	350.119	70,18%	1.556.536	70,55%	307.156	70,00%	1.526.894	69,7%
65+	63.864	12,80%	240.971	10,92%	68.194	15,54%	343.020	15,7%
Ukupno	498.911	/	2.206.231	/	438.811	/	2.190.098	/

Izvor: Federalni zavod za statistiku

Ovi podaci, zajedno sa negativnim prirodnim priraštajem stanovništva, ukazuju da Tuzlanski kanton kao i Bosna i Hercegovina postaju područje sa preovladavajućim udjelom starijeg stanovništva što će u narednom periodu imati negativne implikacije na privredni i društveni razvoj ovog područja.

Pregled stanja i kretanja u ekonomiji uključujući i potencijale i sudjelovanje dijaspore

Indeks razvijenosti, porezni prihodi i odabrani indikatori razvoja

Indeks razvijenosti kantona i jedinica lokalne samouprave je ključni pokazatelj i komparativni indikator razvoja koji se koristi u Federaciji BiH od strane Federalnog zavoda za programiranje razvoja. Za izradu indeksa razvijenosti se koriste sljedeći indikatori: prihodi od poreza na dohodak po stanovniku, stepen zaposlenosti, kretanje stanovništva, udio starog stanovništva u ukupnom stanovništvu i stepen obrazovanja radne snage.

Prema podacima za 2019. godinu, predstavljenim u Tabeli 4. indeks razvijenosti Tuzlanskog kantona u 2019. godini iznosi 0,81 te se time Tuzlanski kanton nalazi na 6. mjestu od deset kantona unutar Federacije BiH, i to mjesto zauzima od 2018. godine. U prvom dijelu promatranog perioda od 2015.-2017. godine, Tuzlanski kanton je zauzimao 4. mjesto od deset kantona unutar Federacije BiH.

Tabela 38. Indeks razvijenosti Tuzlanskog kantona u 2019. godini

Elementi indeksa razvijenosti Kanton	Prihod od poreza na dohodak pc 2019	Stopa zaposlenosti 2019	Kretanje stanovništva 2013-2019	Učešće starog stanovništva 2013-2019	Stopa obrazovanja stanovništva 2019.	Indeks 2019	Rang
Kanton Sarajevo	3,15	2,31	1,83	0,79	1,47	2,03	1
Hercegovačko-neretvanski kanton	1,36	1,19	0,73	0,55	1,46	1,1	2
Bosansko-podrinjski kanton	1,29	1,78	0,55	0,32	1,17	1,07	3
Zapadnohercegovački kanton	0,77	0,79	0,92	0,77	2,00	1,05	4
Zeničko-dobojski kanton	0,48	0,94	0,90	1,26	0,81	0,84	5
Tuzlanski kanton	0,53	0,85	0,98	1,03	0,78	0,81	6
Srednjobosanski kanton	0,20	0,63	0,84	1,30	0,73	0,68	7
Unsko-sanski kanton	0,04	0,00	0,82	1,52	0,00	0,40	8
Posavski kanton	0,15	0,15	0,01	0,61	0,59	0,28	9
Kanton 10	0,00	0,01	0,00	0,00	1,34	0,27	10

Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja

Ako se posmatraju poreski prihodi u Tuzlanskom kantonu, u 2019. godini ostvareni su poreski prihodi u iznosu od 62.884.792 KM, što je u odnosu na 2018. godinu porast od 13,3 %. Inače, na području Tuzlanskog kantona bilježi se kontinuiran rast poreskih prihoda od 2015. godine (kada su poreski prihodi iznosili 40.266.000 KM). Najviši poreski prihodi u 2019. godini ostvareni su u Gradu Tuzla u iznosu od 25,9 miliona KM a najniži u općini Teočak u iznosu od 363.700 KM.

Tabela 39. Poreski prihodi Tuzlanskog kantona i Federacije BiH za 2019. godinu

Kanton	Stanovništvo	Prihodi u KM	Prihodi/PC u KM	Prihodi/PC u KM FBiH=100
Tuzlanski kanton	438.811	62.884.792	143,3	73
Federacija BiH	2.190.098	427.995.851	195,4	100

Izvor: Porezna uprava Federacije BiH

Poreski prihodi po glavi stanovnika (prisutni broj stanovnika) u Tuzlanskom kantonu u 2019. godini iznosili su 143,3 KM (Tabela 5.). Posljedično, kao u slučaju ukupnog iznosa poreskih prihoda, ohrabruje činjenica da je došlo do kontinuiranog rasta ovog pokazatelja od 2015. godine, a samo u odnosu na 2018. godinu za 13,6%. Poreski prihodi po glavi stanovnika (prisutni broj stanovnika) u Tuzlanskom kantonu čine 73,3% u odnosu na prosjek FBiH u 2019. godini.

Ukoliko se posmatra kretanje osnovnih indikatora razvoja Tuzlanskog kantona u periodu 2016.-2019. godina, može se zaključiti da Tuzlanski kanton bilježi pozitivan trend u većini indikatora uključujući iznos poreskih prihoda po stanovniku, trgovinski bilans, zaposlenost, plaće, kako će biti elaborirano detaljnije u nastavku.

Tabela 40. Osnovni indikatori razvoja Tuzlanskog kantona i Federacije BiH, u periodu 2016.-2019. godina

Elementi	Tuzlanski kanton				Federacija BiH			
	2016.	2017.	2018.	2019.	2016.	2017.	2018.	2019.
Stanovništvo u hiljadama	443	442	440	439	2.206	2.201	2.196	2.190
Poreski prihodi po stan. u KM	110,9	126	123	143,3	156	163	181	195,4
Industrijska proizvod. - indeks	106,6	100,0	100,0	97,9	103	104	100,8	97,3

Pokrivenost uvoza izvozom u %	82,1	86,5	89	88,3	57	58	59,6	55
Trg. bilans u mili.KM (deficit)	-277.6	-242.2	-212.8	-203.7	-4.665,6	-5.180,6	-5.354,7	-6.224,7
Zaposlenost - prosjek	84.736	93.445	96.461	99.067	457.974	467.894	519.800	531.483
Stepen regis. zaposle. u %	26,7	27,3	31,1	32,3	29,4	30,2	33,8	34,8
Stepen aktivnosti u %	51,0	52,0	53,0	56,8	53,6	53,3	55,6	55,3
Nezaposlenost	91.693	87.103	80.989	75.461	377.854	357.971	335.610	313.570
Stepen registrovane nezaposlenosti u %	52,0	50,4	45,6	43,2	45	43	39,2	37,1
Neto plata - prosječna u KM	744	767	797	824	839	860	889	928
Penzija - prosječna u KM	387,6	392	423	444	370	372	399	416
Broj penzionera	70.827	71.049	71.244	71.935	404.165	409.100	416.828	424.009
Broj poslovnih subjekata	20.510	20.542	21.045	21.021	105.083	105.961	110.536	112.955

Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja

Vanjsko-trgovinska razmjena

Na području Tuzlanskog kantona u posmatranom petogodišnjem periodu (2015.-2019. godina) bilježi se kontinuirano **povećanje izvoza** (Tabela 7.). U 2019. godini, na području ovog Kantona vrijednost izvoza iznosi iznosi 1.792.792.664 KM što je za 3,6% više u odnosu na prethodnu godinu. Izvoz Tuzlanskog kantona u 2019. godini učestvuje u ukupnom izvozu FBiH sa 23,5% i sa povećanjem vrijednosti izvoza, ujedno kontinuirano raste i učešće izvoza Tuzlanskog kantona u ukupnom izvozu Federacije BiH.

Tabela 41. Izvoz na području Tuzlanskog kantona i Federacije BiH u periodu 2015.-2019. godina

	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Tuzlanski kanton	1.194.559.000	1.269.083.000	1.548.912.685	1.729.498.739	1.791.792.664
Federacija BiH	6.142.381.000	6.259.782.000	7.254.540.577	7.911.909.721	7.620.113.876
Učešće TK %	19,45	20,27	21,35	21,86	23,51

Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja

U izvozu na području Tuzlanskog kantona u posmatranom petogodišnjem periodu prednjači prerađivačka industrija. Privredni subjekti iz ove djelatnosti ostvarili su 1.720.940.000 KM izvoza u 2019. godini što čini 96% ukupnog izvoza Tuzlanskog kantona u navedenoj godini. Preduzeća sa područja Tuzlanskog kantona u najvećoj mjeri razne gotove proizvode, te mašine/strojeve i transportna sredstva. Srbija, Austrija i Njemačka su najznačajniji izvozni partneri preduzeća sa područja Tuzlanskog kantona, a među najvećim izvoznicima na području Tuzlanskog kantona jesu preduzeća: Global ispat koksna industrija d.o.o. Lukavac, Sisecam soda d.o.o. Lukavac, Fen d.o.o. Lukavac, TMD Group d.o.o. Gradačac i Alfe Mi d.o.o. Živinice.

Uz zabilježeni kontinuirani rast izvoza, na području Tuzlanskog kantona u periodu 2015.-2019. godina bilježi se **kontinuirano povećanje uvoza**. U odnosu na 2018. godinu zabilježen je rast uvoza od 10,3% a u odnosu na 2015. godinu navedeno povećanje iznosi 38,7%. Rastući trend uvoza na području TK, prati trend zabilježen i na nivou Federacije BiH u čijem ukupnom uvozu Tuzlanski kanton u prosjeku učestvuje 14,7% dok navedeno učešće u 2019. godini iznosi 15,5% (Tabela 8.).

Tabela 42. Uvoz na području Tuzlanskog kantona i Federacije BiH u periodu 2015.-2019. godina

	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Tuzlanski kanton	1.544.530.000	1.546.718.000	1.791.190.275	1.942.319.885	2.142.315.797
Federacija BiH	10.678.330.000	10.925.411.000	12.435.049.185	13.266.590.789	13.844.811.056
Učešće TK %	14,5	14,6	14,4	14,6	15,5

Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja

Najveći udio uvoza Kantona zauzimaju industrijski proizvodi razvrstani prema materijalu te mašine/strojevi i transportna sredstva što znatno otežava domaću proizvodnju i stvara veliku konkurenciju domaćim subjektima ponajviše u nižim cijenama proizvoda iz uvoza. Najveći uvoz vrši se iz Njemačke, SAD-a i Turske, a najveći uvoznici su Global Ispat Koksna industrija doo Lukavac, CIMOS TMD doo Gradačac, Bingo doo Tuzla, Boxmark doo Lukavac, ELIN Motors doo Bosnia.

Tuzlanski kanton od 2015. godine bilježi **trgovinski deficit** koji se kretao od 349,9 miliona KM u 2015. godini do 203,7 miliona KM u 2019. godini (Tabela 9.). Kontinuirani porast izvoza sa područja Tuzlanskog kantona doprinijeo je i kontinuiranom smanjenju trgovinskog deficita Kantona u posmatranom periodu.

Tabela 43. Trgovinski bilans Tuzlanskog kantona i Federacije BiH u periodu 2015.-2019. godina, u milionima KM

	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Tuzlanski kanton	-349.9	-277.6	-242.2	-212.8	-203.7
Federacija BiH	-4.536,0	-4.665,60	-5.180,60	-5.354,70	-6.224,70

Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja

Za razliku od Tuzlanskog kantona, Federacija BiH bilježi kontinuirano povećanje trgovinskog deficita koji u 2019. godini iznosi 6.225 miliona KM. S tim u vezi, procenat pokrivenosti uvoza izvozom u Federaciji BiH u 2019. godini iznosio je 55,0 % i niži je za 4,6 % u odnosu na 2018. godinu kada je pokrivenost iznosila 59,6% (Tabela 10.). S druge strane, procenat pokrivenosti uvoza izvozom u Tuzlanskom kantonu u 2019. godini iznosila je 83,6% što je za 5,4% manje u odnosu na 2018. godinu, odnosno za 6,3% više u odnosu na 2015. godinu.

Tabela 44. Pokrivenost uvoza izvozom Tuzlanskog kantona i Federacije BiH u periodu 2015.-2019. godina

	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Tuzlanski kanton	77,3%	82,0%	86,5%	89,0 %	83,6%
Federacija BiH	57,5%	57,3%	58,3%	59,6%	55,0%

Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja

Zasigurno je da će na prethodno opisane pokazatelje i pozitivne ostvarene trendove u oblasti izvoza Tuzlanskog kantona negativan utjecaj imati COVID-19 pandemija koja se pojavila u martu 2020. godine te uzrokovala privremene i/ili trajne obustave rada privrednih subjekata, a usljed zatvaranja granica i otežane vanjsko-trgovinske razmjene dovela do smanjenja izvoznih parametara privrednih subjekata sa područja ovog Kantona ali i cijele Federacije BiH.

Industrijska proizvodnja

U 2019. godini u Federaciji BiH ostvaren je pad fizičkog obima industrijske proizvodnje po stopi od 2,7%. Također, u Tuzlanskom kantonu ostvaren je pad ukupnog fizičkog obima industrijske proizvodnje za 2,1% (Strukturom industrijske proizvodnje Tuzlanskog kantona preovladavaju netrajni proizvodi za široku potrošnju (Tabela 11.)

Tabela 45. Indeksi industrijske proizvodnje za Tuzlanski kanton i Federaciju BiH u periodu 2015.-2019. godina

	TUZLANSKI KANTON				FEDERACIJA BIH			
	2016	2017/	2018	2019	2016	2017	2018	2019
INDUSTRIJA UKUPNO	106,6	100,0	100,0	97,9	102,6	103,8	100,8	97,3
Intermedijarni proizvodi	107,7	104,3	103,0	98,3	102,3	103,8	98,7	95,5
Netrajni proiz. za široku potrošnju	109,6	104,7	103,0	106,9	101,7	105,5	101,3	100,2
Prerađivačka industrija	106,2	102,5	103,6	101,3	102,8	104,6	99,8	97,9

Izvor: Federalni zavod za statistiku

Zbog globalne pandemije virusa COVID-19 uvedene su mnogobrojne mjere prevencije širenja bolesti u martu 2020. godine što će zasigurno utjecati na pad prometa industrije Tuzlanskog kantona tokom 2020. godine, sa mogućim posljedicama i u godinama koje slijede.

Investicije i direktna strana ulaganja

Ostvarene investicije u nova stalna sredstva po namjeni ulaganja i tehničkoj strukturi se odnose na investiranje na teritoriji TK i djelatnostima kojima su investicije stvarno namijenjene, bez obzira na to u kojoj je djelatnosti registrovan investitor i gdje mu se nalazi sjedište. Ovaj princip je najrelevantniji kada su u pitanju kantoni.

U periodu 2015.-2018. godina, ostvarene investicije u nova stalna sredstva po navedenom principu u TK iznose 1.662.006.000 KM, odnosno kreću se od 460.557.000 KM u 2015. godini do 431.949.000 KM u 2018. godini, od kada su dostupni posljedni podaci (Tabela 12.).

Tabela 46. Ostvarene investicije u nova stalna sredstva u mil. KM – princip čiste djelatnosti na području TK i FBiH u periodu 2015.-2018. godina

	2015.	2016.	2017.	2018.
Ostvarene investicije u nova stalna sredstva u mil. KM / princip čistih djelatnosti	460.557	401.417	368.083	431.949
Ostvarene investicije u nova stalna sredstva u mil. KM / princip čistih djelatnosti - FBiH	2.816.607	2.875.950	3.292.112	3.397.560
Udio TK u FBiH	16,35	13,96	11,18	12,71

Izvor: Federalni zavod za statistiku

Posmatrajući namjenu ulaganja najveći iznos investicija na području Kantona odnosio se na strojeve, opremu i transportna sredstva, nakon čega slijede građevinski objekti i prostori. Ukoliko se posmatra namjena ulaganja prema sektorima najviši iznos ostvarenih investicija u 2018. godini odnosio se na djelatnosti prerađivačke industrije, trgovine na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikala te građevinarstva.

U periodu 2015.-2019. godina na području Tuzlanskog kantona ostvareno je ukupno 36.937.311,00KM direktnih stranih ulaganja. Najveća zemlja ulagač na područje Tuzlanskog kantona je Holandija sa ukupnim iznosom od 13.805.737 KM, a potom slijedi Austrija sa 11.466.409,00 KM i Njemačka sa 7.918.772,00 KM.

Poslovni subjekti Tuzlanskog kantona

Nakon zabilježenog kontinuiranog rasta broja **poslovnih subjekata** od 2016. do 2018. godine na području Tuzlanskog kantona u 2019. godini bilježi se manji pad broja poslovnih subjekata, kada njihov broj u 2019. godini iznosio 21.021 što čini 18,61% broja poslovnih subjekata na području Federacije BiH. Sa druge strane, kontinuiran trend rasta broja poslovnih subjekata je zabilježen na nivou FBiH od 2016. godine, te je u posmatranom periodu (2016.-2019. godina) povećan za 6,9% (Tabela 13.).

Tabela 47. Kretanje broja poslovnih subjekata, pravnih lica i obrta na području Tuzlanskog kantona i Federacije BiH u periodu 2016.-2019. godina

Godina	Administrativna jedinica	Ukupno poslovnih subjekata	Pravna lica	Jedinice u sastavu pravnih lica	Fizička lica - obrtnici
	1	2=3+5	3	4	5
2019.	Tuzlanski kanton	21.021	9.579	6.287	11.442
	Federacija BiH	112.955	59.199	30.868	52.161
	TK %	18,61	16,18	20,37	21,94
2018.	Tuzlanski kanton	21.045	9.514	5.892	11.531
	Federacija BiH	110.536	59.199	29.539	51.337
	TK %	19,04	16,07	19,95	22,46

2017.	Tuzlanski kanton	20.542	9.243	5.896	11.299
	Federacija BiH	105.961	57.143	29.378	48.818
	TK %	19,39	16,18	20,07	23,15
2016.	Tuzlanski kanton	20.510	9.071	5.745	11.439
	Federacija BiH	105.083	55.487	28.936	49.596
	TK %	19,52	16,35	19,85	23,06

Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja

S druge strane, **broj pravnih lica na području Tuzlanskog kantona** od 2016. godine kada je iznosio 9.071 kontinuirano raste do 2019. godine kada se bilježi 9.579 pravnih lica na području ovog Kantona što je za 508 ili 5,6% više u odnosu na 2016. godinu. Broj pravnih lica u Tuzlanskom kantonu u 2019. godini učestvuje u ukupnom broju pravnih subjekata u Federaciji BiH sa 16,18%, a u kojoj se kao i u Tuzlanskom kantonu bilježe pozitivni trendovi vezani za broj pravnih lica u posmatranom periodu. Broj jedinica u sastavu pravnih lica na području Tuzlanskog kantona u 2019. godinu iznosio je 6.287 i veći je za 9,4% u odnosu na 2016. godini.

Ukoliko se pak **posmatraju obrtnici**, ovaj aspekt poslovnih subjekata na području Tuzlanskog kantona bilježi promjenljiv trend u periodu 2016.-2019. godina Na području ovog Kantona u 2019. godini zabilježeno je ukupno 11.442 obrtnika što čini nešto više od petine obrtnika na području cijele Federacije BiH. Sličan trend prisutan je i u Federaciji BiH u kojoj je u 2019. godini zabilježen rad 52.161 obrtnika.

Sektorskom strukturom obrta na području Tuzlanskog kantona u 2019. godini preovladavaju obrtnici koji djeluju u djelatnosti Trgovine na veliko i malo; popravak motornih vozila i motocikla (29,5%), Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane (15%) te Prerađivačke industrije (12,3%) (Tabela 14.).

Tabela 48. Sektorska struktura obrta na području Tuzlanskog kantona u periodu 2015.-2019. godina

Vrsta djelatnosti	Broj obrta				
	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	498	760	787	820	814
Vađenje ruda i kamena	2	4	4	3	3
Prerađivačka industrija	1.306	1.357	1.376	1.406	1.411
Proizvodnja i snabdjevanje/opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija	7	10	10	10	11
Snabdjevanje/opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda, upravljanje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša	7	6	6	6	9
Građevinarstvo	474	496	499	516	529
Trgovina na veliko i malo; popravak motornih vozila i motocikala	3.655	3.560	3.381	3.480	3.375
Prijevoz i skladištenje	1.164	1.180	1.168	1.168	1.149
Djelatnosti pružanja smještaja te priprema i usluživanja hrane (hotelijerstvo iugostiteljstvo)	1.803	1.775	1.748	1.751	1.717
Informacije i komunikacije	102	94	101	102	107

Finansijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	19	23	29	33	41
Poslovanje nekretninama	17	17	16	17	14
Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	725	752	765	778	788
Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	158	168	159	163	161
Javna uprava i odbrana; obavezno socijalno osigur.	0	0	0	0	0
Obrazovanje	125	128	126	127	129
Djelatnosti zdravstvene i socijalne zaštite	138	146	149	158	166
Umjetnost, zabava i rekreacija	72	72	73	73	76
Ostale uslužne djelatnosti	853	889	900	918	940
Djelatnosti domaćinstva kao poslodavca; djelatnosti domaćinstva koja proizvode različita dobra i obavljaju različite usluge za vlastite potrebe	2	2	2	2	2
Djelatnosti vanteritorijalnih organizacija i organa	0	0	0	0	0
Ukupno	11.127	11.439	11.299	11.531	11.442

Izvor: Federalni zavod za statistiku

Najveći broj registrovanih obrtnika u 2019. godini je na području Grada Tuzla (3.624), nakon čega slijedi Grad Gradačac sa 1.306 obrtnika te Općina Lukavac sa 1.276 obrtnika (Tabela 15.).

Tabela 49. Pregled broja obrta prema lokalnim zajednicama Tuzlanskog kantona u periodu 2016.-2019. godina

Općina/Grad	Broj obrta			
	2016.	2017.	2018.	2019.
Banovići	451	452	470	483
Čelić	253	273	236	229
Doboj-Istok	205	225	216	192
Gračanica	1.186	1.223	1.255	1.231
Gradačac	1.191	1.225	1.327	1.306
Kalesija	542	635	656	668
Kladanj	408	418	420	298
Lukavac	1.305	1.298	1.268	1.276
Sapna	141	149	147	141
Srebrenik	677	727	693	728
Teočak	166	156	145	116
Tuzla	3.515	3.518	3.580	3.624
Živinice	1.087	1.140	1.118	1.150
TUZLANSKI KANTON	11.127	11.439	11.531	11.442

Izvor: Federalni zavod za statistiku

U periodu 2016.-2019. godina bilježi se promjenljiv trend u broju obrta na području lokalnih zajednica Tuzlanskog kantona, dok općine Banovići i Kalesija, te grad Tuzla bilježe kontinuirano povećanje broja obrta u posmatranom periodu. Najveći pad broja obrta zabilježeno je na području općine Kladanj, čak 122 u 2019. u odnosu na 2018. godinu.

U ukupnom broju registriranih preduzeća na području Tuzlanskog kantona dominiraju mala preduzeća, koja unazad nekoliko godina čine cca. 94% od ukupnog broja preduzeća. (Tabela 16.)

Tabela 50. Broj preduzeća prema veličini u Tuzlanskom kantonu u periodu 2016.-2019. godina

Vrsta preduzeća	2016.	2017.	2018.	2019.
Mala	3.385	3.494	3.929	3.580

Srednja	176	176	175	194
Velika	26	31	36	34
Ukupno:	3.587	3.701	4.140	3.808

Izvor: TRON baza podataka zasnovana na predatim finansijskim izvještajima pravnih lica u FIA (FBiH)

Na osnovu podataka iz TRON baze, ukupan broj preduzeća (privrednih društava) na području Tuzlanskog kantona koji su predali završni finansijski izvještaj za 2019. godinu iznosi 3.808 i manji je za 332 (8 %) u odnosu na prethodnu godinu, kada je taj broj iznosio 4.140, i kada je zabilježen rast od 439 preduzeća u odnosu na 2017. godinu. U ukupnom broju preduzeća na području FBiH, Tuzlanski kanton učestvuje sa 16,5%. Sličan trend u kontekstu broja preduzeća bilježi se i na nivou Federacije BiH u kojoj je u 2019. godini zabilježen rad ukupno 23.120 preduzeća ali i pad od 1.851 u odnosu na prethodnu godinu (Tabela 17.)

Tabela 51. Broj preduzeća na području Tuzlanskog kantona i Federacije BiH u periodu 2017.-2019. godina

	Broj preduzeća			Broj zaposlenih		
	2017.	2018.	2019.	2017.	2018.	2019.
Tuzlanski kanton	3.701	4.140	3.808	65.078	67.977	70.517
FBiH	22.314	24.971	23.120	344.120	356.226	365.563

Izvor: TRON baza podataka zasnovana na predatim finansijskim izvještajima pravnih lica u FIA (FBiH), dostupni podaci za period 2017.-2019. godina

U 3.808 preduzeća na području Tuzlanskog kantona u 2019. godini zaposleno je ukupno 70.517 osoba što čini 71,2% od ukupnog broja zaposlenih na području ovog Kantona. Naime, prema posljednjim dostupnim informacijama, prosječan broj zaposlenih na području Tuzlanskog kantona u 2019. godini iznosio je 99.067. Iako je zabilježen pad broja preduzeća u 2019. u odnosu na 2018. godinu, broj zaposlenih u istim se povećao za 2.540, čime je nastavljen rast broja zaposlenih u ovim privrednim subjektima zabilježen od 2017. godine. S druge strane, radi se o malim preduzećima, odnosno preduzećima koje u prosjeku zapošljavaju 9 zaposlenih. Trend rasta broja zaposlenih u preduzećima na području Tuzlanskog kantona prati trend zabilježen na nivou Federacije BiH (Tabela 13.).

Uz rast broja zaposlenih bilježi se i pozitivan trend rasta ukupnih prihoda od prodaje, prihoda od izvoza i ukupne dobiti preduzeća na području Tuzlanskog kantona. Samo ukupna dobit 3.808 preduzeća na području Tuzlanskog kantona u 2019. godini iznosila je 436.216.897 KM i veća je za 28,8% u odnosu na 2018. godinu. Udio prihoda od izvoza u ukupnom prihodu od prodaje iznosio je 20,69% u 2019. godini i nešto je manji u odnosu na prethodne godine (21,4% u 2018. i 22,4% u 2017. godini). Najveći izvoznici, generalno s područja Tuzlanskog kantona su zastupljeni u drvnoj industriji koji izvoze drvenu masu kao poluproizvod i najvećim dijelom kao sirovinu, dok značajan udio u izvoz imaju i preduzeća iz metaloprerađivačke industrije i prehrambene industrije.

U pogledu udjela prihoda od prodaje, izvoza i dobiti, isti je približan udjelu broja preduzeća sa područja Tuzlanskog kantona u ukupnom broju preduzeća Federacije BiH (Tabela 18.). U ovom kontekstu potrebno je naglasiti da ukupan prihod od izvoza preduzeća sa područja TK u ukupnom prihodu od izvoza preduzeća sa područja Federacije BiH iznosi 20,9% u 2019. godini i za 1% je viši u odnosu na 2018. godinu.

Tabela 52. Kretanje ukupnih prihoda od prodaje, prihoda od izvoza i ukupne dobiti preduzeća u Tuzlanskom kantonu i FBiH u periodu 2017.-2019. godina

Pokazatelj	Godina	Tuzlanski kanton	Federacija BiH	Udio Tuzlanski kanton/FBiH (%)
------------	--------	------------------	----------------	--------------------------------

Ukupan prihod od prodaje (u KM)	2017.	6.689.378.768	46.283.970.487	14,45
	2018.	7.312.044.669	48.331.506.051	15,13
	2019.	7.722.409.881	50.060.210.175	15,43
Ukupan prihod od izvoza (u KM)	2017.	1.497.331.620	7.253.043.095	20,64
	2018.	1.567.311.656	7.868.359.376	19,92
	2019.	1.593.413.594	7.623.491.189	20,90
Ukupna dobit (u KM)	2017.	304.063.340	2.034.064.424	14,95
	2018.	338.607.423	1.956.598.854	17,31
	2019.	436.216.897	2.485.119.098	17,55

Izvor: TRON baza podataka zasnovana na predatim finansijskim izvještajima pravnih lica u FIA (FBiH)

Ukoliko se posmatra sektorska struktura preduzeća, u pogledu broja preduzeća i pokazatelja njihove uspješnosti najprofulzivnije djelatnosti na području Tuzlanskog kantona su Trgovina, Prerađivačka industrija, Prijevoz i skladištenje i Građevinarstvo.

U Tabeli 19. dat je pregled pokazatelja uspješnosti preduzeća na području Tuzlanskog kantona u 2019. godini prema sektorskoj strukturi.

Tabela 53. Pregled pokazatelja uspješnosti preduzeća na području Tuzlanskog kantona u 2019. godini

Djelatnost	Broj preduzeća	Broj zaposlenih	Ukupan prihod od prodaje	Prihod od izvoza	Ukupna dobit (u KM)
Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov	78	948	70.204.624	1.128.111	-805131
Vađenje ruda i kamena	21	7.446	375.510.565	41.897.585	-15704611
Prerađivačka industrija	712	21.585	2.371.845.481	1.184.630.845	115.531.652
Proizvodnja i snabdijevanje el. energijom, parom	16	175	22.382.470	0	631.581
Snabdijevanje vodom; uklanjanje otpad voda	47	1.430	72.883.208	4.933.542	2.036.279
Građevinarstvo	324	5.290	539.671.278	79.702.158	56.712.453
Trgovina	1357	18.879	3.297.431.421	62.897.427	215.439.529
Prijevoz i skladištenje	383	4.080	467.333.981	185.765.307	28.707.041
Hotelijerstvo i ugostirte.	97	636	26.721.127	520.609	-87.838
Informacije i komunikacije	111	1.225	68.728.107	17.814.167	8.754.561
Finansijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	9	25	872.045	0	241.348
Poslovanje nekretninama	41	229	12.493.779	18.409	3.335.854
Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	344	1.384	69.758.236	8.656.428	10.756.841
Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	111	592	30.098.037	3.551.869	1.773.567
Javna uprava i odbrana	2	6	152.499	0	12.919
Obrazovanje	46	395	13.541.998	446.438	2.508.837
Zdravstvo i socijalni rad	40	5.719	256.334.870	1.040.872	3.500.582
Umjetnost, zabava i rekreacija	29	317	20.140.387	138.996	2.382.516
Ostale društvene, socijalne i osobne uslužne aktivnosti	40	156	6.305.768	270.831	488.917
UKUPNO	3.808	70.517	7.722.409.881	1.593.413.594	436.216.897

Izvor: TRON baza podataka zasnovana na predatim finansijskim izvještajima pravnih lica u FIA (FBiH)

Trgovina prednjači u svim pokazateljima, izuzev u pokazateljima broja zaposlenih i visine prihoda od izvoza. Naime, najveći broj preduzeća na području Tuzlanskog kantona (1.357) djeluje u djelatnosti Trgovine, te preduzeća iz ove djelatnosti ujedno ostvaruju najveći ukupni prihod od prodaje (3.297.431.421KM) te ukupnu dobit (215.439.529 KM).

Tabela 54. Osnovni pokazatelji preduzeća iz djelatnosti Trgovine Tuzlanskog kantona u periodu 2017.-2019.

Pokazatelji	2017.	2018.	2019.
Broj preduzeća	1.312	1.479	1.357
Ukupan broj zaposlenih	15.858	17.426	18.879
Prosječan broj zaposlenih	12	12	14
Ukupan prihod od prodaje (KM)	2.806.136.293	3.037.870.618	3.297.431.421
Prihod od izvoza	54.429.983	59.195.266	62.897.427
Ukupna dobit (KM)	155.361.912	181.289.975	215.439.529

Izvor: TRON baza podataka zasnovana na predatim finansijskim izvještajima pravnih lica u FIA (FBIH)

Ipak, u ovoj djelatnosti bilježi se i pad broja preduzeća tokom 2019. u odnosu na 2018. godinu kada je ukupno 1.479 preduzeća poslovalo u ovoj djelatnosti, dok je u 2017. godini ukupan broj preduzeća iz oblasti trgovine na području Tuzlanskog kantona iznosio 1.312 (Tabela 20.). Najuspješnija preduzeća u oblasti trgovine djeluju na području gradova Tuzla i Živinice. U ukupnom broju preduzeća iz oblasti trgovine u Federaciji BiH, Tuzlanski kanton učestvuje sa 18,3%.

Kao i u slučaju trgovine, tako i **prerađivačka djelatnost** bilježi pad broja preduzeća u 2019. kada je ovaj broj iznosio 712 u odnosu na 2018. godinu kada je broj preduzeća koja su registrovana za ovu djelatnost iznosio 783. U preduzećima prerađivačke industrije Tuzlanskog kantona zaposlen je najveći broj zaposlenih u 2019. godini i to 21.585 osoba.

Tabela 55. Osnovni pokazatelji preduzeća iz djelatnosti Prerađivačke industrije Tuzlanskog kantona u periodu 2017.-2019. godina

Pokazatelji	2017.	2018.	2019.
Broj preduzeća	708	783	712
Ukupan broj zaposlenih	20.054	21.193	21.585
Prosječan broj zaposlenih	28	27	30
Ukupan prihod od prodaje (KM)	2.094.895.863	2.390.548.917	2.371.845.481
Prihod od izvoza	1.149.950.857	1.203.566.839	1.184.630.845
Ukupna dobit (KM)	70.719.833	88.544.625	115.531.652

Izvor: TRON baza podataka zasnovana na predatim finansijskim izvještajima pravnih lica u FIA (FBIH)

Preduzeća prerađivačke industrije Tuzlanskog kantona najveći su izvoznici s područja Kantona. Iako nešto manji u odnosu na 2018. godinu, prihod od izvoza u ovoj industriji činio je 74,3% od ukupno ostvarenog izvoza preduzeća u ovoj djelatnosti u 2019. godini. Na području Tuzlanskog kantona posluje 19,2% preduzeća iz oblasti prerađivačke industrije Federacije BiH.

Tabela 56. Osnovni pokazatelji po oblastima Prerađivačke industrije Tuzlanskog kantona u 2019. godini

PRERAĐIVAČKA INDUSTRIJA	Ukupan prihod od prodaje (KM)	Prosječan prihod od prodaje (KM)	Prihod od izvoza	Ukupna dobit (KM)	Broj preduzeća	Broj zaposlenih
Proizvodnja hemikalija i hemijskih proizvoda	257.776.781	16.111.049	202.683.306	23.762.502	16	902
Proizvodnja gotovih metalnih proizvoda. osim mašina i opreme	393.374.278	3.576.130	172.477.581	23.298.964	110	2.823
Proizvodnja proizvoda od gume i plastičnih masa	231.527.902	2.930.733	115.876.372	16.800.394	79	2.266
Proizvodnja ostalih nemetalnih mineralnih proizvoda	112.360.085	5.350.480	7.463.714	15.571.504	21	511
Proizvodnja mašina i uređaja. d. n.	64.593.448	1.794.262	19.412.609	7.141.509	36	710
Popravak i instaliranje mašina i opreme	45.199.644	1.738.448	24.678.439	5.648.686	26	401

Proizvodnja prehrambenih proizvoda	211.664.686	2.095.690	49.465.061	5.347.224	101	1.482
Proizvodnja pića	36.330.226	3.633.023	130.319	4.712.875	10	307
Prerada drva i proizvoda od drva	122.177.057	1.259.557	56.960.413	4.224.256	97	1.681
Proizvodnja namještaja	135.970.960	2.719.419	94.107.074	3.873.887	50	1.856
Proizvodnja namještaja	126.030.095	5.479.569	59.266.377	3.490.664	23	2.862
Proizvodnja električne opreme	44.051.348	4.004.668	18.600.205	3.390.295	11	683
Proizvodnja baznih metala	56.825.500	9.470.917	25.007.614	2.849.697	6	372
Proizvodnja tekstila	27.947.322	1.470.912	16.418.946	2.571.997	19	425
Ostala prerađivačka industrija	11.008.446	1.000.768	8.880.088	2.461.274	11	162
Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih preparata	9.777.242	4.888.621	2.784.698	1.450.867	2	87
Proizvodnja računara te elektroničkih i optičkih proizvoda	17.542.044	2.192.756	98.810	1.248.395	8	110
Štampanje i umnožavanje snimljenih zapisa	8.962.862	373.453	1.905	1.236.785	24	132
Proizvodnja odjeće	38.718.842	1.106.253	29.735.605	785.752	35	1922
Proizvodnja papira	10.935.621	841.202	1.438.332	475.297	13	126
Proizvodnja ostalih prijevoznih sredstava	60.529	30.265	44.877	2.990	2	2
Proizvodnja duhanskih proizvoda	1.391.625	1.391.625	1.047.442	1.470	1	25
Proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica	98.679.339	14.097.048	2.564.043	-319.600	7	710
Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda	308.939.599	77.234.900	275.487.015	-14.649.220	4	1.028

Kao što je moguće vidjeti iz Tabele 22, unutar prerađivačke industrije Tuzlanskog kantona posebno mjesto zauzima hemijska industrija. U ovoj industriji u 2019. godini na području TK poslovalo je ukupno 16 preduzeća u kojima su zaposlena 902 radnika (Tabela 23.).

Tabela 57. Osnovni pokazatelji uspješnosti preduzeća iz hemijske industrije Tuzlanskog kantona u 2019. godini

Proizvodnja hemikalija i hemijskih proizvoda	Ukupan prihod od prodaje (KM)	Prosječan prihod od prodaje (KM)	Prihod od izvoza	Ukupna dobit (KM)	Broj preduzeća	Broj zaposlenih
Proizvodnja osnovnih hemikalija, gnojiva i dušičnih spojeva, plastike i sintetičkog kaučuka u primarnim oblicima	231.716.606	28.964.576	206.879.513	19.479.999	6	725
Proizvodnja boja, lakova i sličnih premaza, grafičkih boja i kitova	892.660	446.330	0	79.345	2	9
Proizvodnja sapuna i deterdženata, sredstava za čišćenje i poliranje, parfema i toaletno-kozmetičkih preparata	6.624.529	1.104.088	1.220.734	-1.902.093	4	101
Proizvodnja ostalih hemijskih proizvoda	10.533.670	2.106.734	496.677	1.203.402	4	67

Najviši iznos dobiti, ali i ostalih pokazatelja uspješnosti poslovanja ostvarila su preduzeća iz djelatnosti Proizvodnja osnovnih hemikalija, gnojiva i dušičnih spojeva, plastike i sintetičkog kaučuka u primarnim oblicima, što i ne iznenađuje uvažavajući činjenicu da u ovoj djelatnosti posluje jedan od

najvećih izvoznika u TK, a to je SSL Lukavac. Po broju zaposlenih, potom slijede preduzeća iz djelatnosti Proizvodnje sapuna i deterdženata. Iako se na nivou grane ostvaruje gubitak, ova grana djelatnosti je značajna za Tuzlanski kanton, posebno u uslovima COVID 19 pandemije kada su preduzeća iz ove djelatnosti osiguravala pravovremeno snabdijevanje tržišta dezinfekcionim sredstvima, pri čemu prednjači Dita d.d. Tuzla.

Dodatno, djelatnost **Proizvodnja gotovih metalnih proizvoda, osim mašina i opreme** čini značajan udio prerađivačke industrije Tuzlanskog kantona. U ovoj djelatnosti u 2019. godini poslovalo je 110 preduzeća, u kojima je zaposleno 2.823 osobe, sa ukupnim prihodom od prodaje od 393.374.278 KM što čini 16,5% ukupnih prihoda od prodaje preduzeća iz prerađivačke djelatnosti TK u 2019. godini (Tabela 24.).

Tabela 58. Osnovni pokazatelji uspješnosti preduzeća iz djelatnosti Proizvodnje gotovih metalnih proizvoda, osim mašina i opreme Tuzlanskog kantona u periodu 2017. - 2019. godina

Pokazatelji	2017.	2018.	2019.
Broj preduzeća	104	118	110
Ukupan broj zaposlenih	2.391	2.610	2.823
Prosječan broj zaposlenih	23	22	26
Ukupan prihod od prodaje (KM)	294.122.691	401.304.810	393.374.278
Prihod od izvoza	151.654.239	176.620.462	172.477.581
Ukupna dobit (KM)	25.653.371	25.256.556	23.298.964

Izvor: TRON baza podataka zasnovana na predatim finansijskim izvještajima pravnih lica u FIA (FBiH)

Iako je po svim pokazateljima uspješnosti poslovanja ova djelatnost zabilježila pad u 2019. u odnosu na 2018. godini, dobit na nivou djelatnosti iznosi 23.298.964 KM (20% preduzeća iz prerađivačke industrije TK) a prihod od izvoza 172.477.581 KM (14,6% preduzeća iz prerađivačke industrije TK).

Tabela 59. Osnovni pokazatelji uspješnosti preduzeća iz djelatnosti Proizvodnja gotovih metalnih proizvoda, osim mašina i opreme Tuzlanskog kantona u 2019. godini

Proizvodnja gotovih metalnih proizvoda, osim mašina i opreme	Ukupan prihod od prodaje (KM)	Prosječan prihod od prodaje (KM)	Prihod od izvoza	Ukupna dobit (KM)	Broj kompanija	Ukupan broj zaposlenih
Proizvodnja metalnih konstrukcija	126.900.165	2.394.343	72.494.227	9.767.455	53	1.439
Proizvodnja metalnih cisterni, rezervoara i sličnih posuda	1.701.597	850.798	1.441.848	106.368	2	13
Kovanje, presovanje, štancanje i valjanje metala; metalurgija praha	63.349.642	15.837.410	24.882.760	3.291.838	4	572
Površinska obrada i prevlačenje metala; mašinska obrada metala	128.945.160	4.159.521	62.129.401	6.224.472	31	283
Proizvodnja sječiva, alata i metalnih proizvoda za opću namjenu	11.682.665	1.460.333	2.885.862	875.004	8	145
Proizvodnja ostalih gotovih proizvoda od metala	60.792.101	5.526.555	8.643.483	3.036.076	11	371

Ukoliko se unutar ove djelatnosti posmatraju pojedinačne grane, moguće je zaključiti da najbolje poslovne rezultate ostvaruju preduzeća koja se bave proizvodnjom metalnih konstrukcija, čiji prihod od izvoza čini 57% ukupnih prihoda od prodaje, a ujedno i 6% ukupnih prihoda od izvoza preduzeća iz prerađivačke industrije TK. U ovoj grani djelatnosti posluju neka od najsupješnijih preduzeća TK – Alfe MI doo Živinice i Bosfor stil Živinice. Preduzeća koja vrše površinsku obradu i prevlačenje

metala kao i mašinsku obradu metala, također doprinose uspješnosti prerađivačke industrije TK, a najuspješnija preduzeća iz ove djelatnosti su Index doo Gračanica, TMD group doo Gradačac i Feros Arnaut doo Kalesija.

Područje **Prijevoza i skladištenja** bilježi kontinuiran rast iznosa pokazatelja uspješnosti poslovanja od 2017. godine izuzev ukupne dobiti. U 2019. godini u 383 preduzeća koja su registrovana za djelatnost prijevoza i skladištenja zaposleno je ukupno 4.080 osoba, a prosječan broj zaposlenih u ovim preduzećima iznosi 11.

Udio prihoda od izvoza u ukupnim prihodima od prodaje u ovoj djelatnosti rastu od 2017. godine i u 2019. godini iznosili su 39,8%. Međutim, ukupna dobit na nivou ove privredne grane pala je u 2019. godini u odnosu na prethodnu godinu za skoro 40%, a jedna od posljedica svakako je i pad broja preduzeća u ovoj djelatnosti (Tabela 26.).

Tabela 60. Osnovni pokazatelji preduzeća iz djelatnosti Prijevoza i skladištenja Tuzlanskog kantona u periodu 2017.-2019. godina

Pokazatelji	2017.	2018.	2019.
Broj preduzeća	370	403	383
Ukupan broj zaposlenih	3.648	3.897	4.080
Prosječan broj zaposlenih	10	10	11
Ukupan prihod od prodaje (KM)	402.990.946	436.770.623	467.333.981
Prihod od izvoza	173.932.183	175.779.550	185.765.307
Ukupna dobit (KM)	27.866.562	20.387.396	28.707.041

Izvor: TRON baza podataka zasnovana na predatim finansijskim izvještajima pravnih lica u FIA (FBiH)

Oblast **Građevinarstva**, također je značajna s aspekta broja kompanija ali i pokazatelja uspješnosti istih u ovoj djelatnosti Tuzlanskog kantona.

Tabela 61. Osnovni pokazatelji preduzeća iz djelatnosti Građevinarstva Tuzlanskog kantona u periodu 2017.-2019. godina

Pokazatelji	2017.	2018.	2019.
Broj preduzeća	332	358	324
Ukupan broj zaposlenih	4.825	4.958	5.290
Prosječan broj zaposlenih	15	14	16
Ukupan prihod od prodaje (KM)	375.914.787	426.776.869	539.671.278
Prihod od izvoza	41.281.987	52.960.792	79.702.158
Ukupna dobit (KM)	34.577.207	36.116.871	56.712.453

Izvor: TRON baza podataka zasnovana na predatim finansijskim izvještajima pravnih lica u FIA (FBiH)

U ovoj djelatnosti zabilježn je pad broja preduzeća u 2019. godini za 9,5% u odnosu na 2018. godinu. Međutim, ohrabruje činjenica da je i pored pada broja preduzeća, u ovoj djelatnosti zabilježen porast broja zaposlenih u 2019. godinu kada je iznosio 5.290 u odnosu na 2018. godinu kada je iznosio 4.958. Pokazatelji ukupnog prihoda od prodaje, prihoda od izvoza i ukupne dobiti kontinuirano rastu u posmatranom periodu 2017.-2019. godina ukazujući na stabilizaciju sektora građevinarstva na području Tuzlanskog kantona, čiji subjekti čine jednu petinu preduzeća iz oblasti građevinarstva Federacije BiH.

Zbog važnosti područja djelatnosti **Vađenje ruda i kamena** u Tabeli 28. dat je osvrt na osnovne pokazatelje preduzeća iz djelatnosti Vađenje ruda i kamena u periodu 2017. – 2019. godina.

Tabela 62. Osnovni pokazatelji preduzeća iz djelatnosti Vađenje ruda i kamena Tuzlanskog kantona u periodu 2017.-2019. godina

Pokazatelji	2017.	2018.	2019.
Broj preduzeća	23	22	21
Ukupan broj zaposlenih	7.578	7.390	7.446
Prosječan broj zaposlenih	329	336	355
Ukupan prihod od prodaje (KM)	377.769.031	377.528.440	375.510.565
Prihod od izvoza	39.102.067	41.694.931	41.897.585
Ukupna dobit (KM)	-12.348.179	-22.622.033	-15.704.611

Izvor: TRON baza podataka zasnovana na predatim finansijskim izvještajima pravnih lica u FIA (FBiH)

Na području Tuzlanskog kantona u 2019. godini poslovalo je ukupno 21 preduzeće koje se bavi djelatnošću Vađenja ruda i kamena, što nije iznenađujuće imajući u vidu da je Tuzlanski kanton bogat rudama i da postoji duga tradicija rudarstva na ovom području, a neki od najvećih rudnika u BiH upravo se nalaze na području ovog Kantona. U navedenim preduzećima zaposleno je 7.446 osoba, i radi se o uglavnom o velikim preduzećima, jer je prosječan broj zaposlenih u istim preko 300. Ukupan prihod od prodaje bilježi pad od 2017. godine, dok prihodi od izvoza rastu i u 2019. godini iznosili su 41.897.585 KM. Nažalost, na nivou privredne grane bilježi se gubitak u iznosu od preko 15 miliona KM u 2019. godini.

Stanje poduzetničke infrastrukture na području Tuzlanskog kantona

Na području Tuzlanskog kantona uspostavljeni su svi oblici poduzetničke infrastrukture Kantona i to poduzetničke zone i poduzetničke potporne institucije. Trenutno, na području Tuzlanskog kantona je uspostavljeno ili je u fazi iniciranja 29 poslovnih zona u svim lokalnim zajednicama Tuzlanskog kantona sa razvijenom infrastrukturom, mješovitim vlasništvom (javno i privatno) i mogućnostima greenfield i brownfield investicija u različite privredne grane (Tabela 29.).

Tabela 63. Subjekti poduzetničke infrastrukture Tuzlanskog kantona

Vrsta subjekta poduzetničke infrastrukture	Broj
Poduzetničke zone	29
Poduzetnike potporne institucije	6
Razvojne agencije	1
Poduzetnički centri	1
Poslovni inkubatori	2
Poduzetnički akceleratori	0
Poslovni parkovi	0
Naučno-tehnološki parkovi	1
Centri kompetencije	0
Klasteri	1

Sa druge strane, od ostalih subjekata poduzetničke infrastrukture, odnosno poduzetničkih potpornih institucija uspostavljene su razvojne agencije, poduzetnički centri, poslovni inkubatori, naučno-tehnološki parkovi i klasteri.

Udruženje za razvoj NERDA čini razvojnu agenciju za područje Sjeveroistočne BiH, dok na nivou Kantona nije uspostavljena kantonalna razvojna agencije, niti postoje lokalne razvojne agencije. Poduzetnički centar Lipnica uspostavljen je na području Grada Tuzla, kao i naučno tehnološki park BIT centar Tuzla. Poslovni inkubatori uspostavljeni su na području Grada Srebrenika i općine Kalesija, a omogućavaju poslovno inkubiranje do 5 novih preduzeća u svakom od inkubatora.

U okviru Kantonalne privredne komore Tuzla je u toku 2017. godine osnovan klaster metalne i elektro industrije „Energy Investment“, kao rezultat identifikovane potrebe za zajedničkim

plasmanom roba i usluga u cilju jačanja konkurentnosti i bolje vidljivosti na tržištu nekoliko kompanija iz tog sektora sa područja Tuzlanskog kantona. Članice pomenutog klastera su preduzeća Tehnopetrol d.o.o. Tuzla, Deling d.o.o. Tuzla, Index d.o.o. Gračanica, Umel Dalekovodmontaža d.o.o. Tuzla i Rudar d.o.o. Tuzla, a Kantonalna privredna komora Tuzla je pružila stručnu podršku u formiranju klastera.

Poljoprivreda

Ukupna površina poljoprivrednog zemljišta na području Kantona iznosi 120.914 ha, od čega je površina obradivog zemljišta 110.612 ha, odnosno 91,47%. Zemljište se koristi u niskom stepenu i sa niskim efektima u primarnoj poljoprivrednoj proizvodnji, te se potrebe stanovništva u hrani ni približno ne zadovoljavaju vlastitom proizvodnjom, što otvara veliki prostor za nove investicije i ulaganja u ovu oblast. Jedan od glavnih razloga niske i neefikasne poljoprivredne proizvodnje, te najveći ograničavajući faktor povećanja njene konkurentnosti je mali posjed, te dislociranost i usitnjenost parcela. Od ukupno 16.417 registriranih poljoprivrednih gazdinstava čak 67,47% ili 11.078 raspolaže poljoprivrednim zemljištem površine do 1 ha, dok samo 3,6% ili 591 gazdinstvo raspolaže sa površinama od preko 5 ha. Prosječna površina poljoprivrednog zemljišta kojim raspolažu poljoprivredna gazdinstava na području Kantona iznosi 1,25 ha, u Federaciji BiH 1,47 ha a u zemljama članicama Evropske unije 14,30 ha.¹¹

Biljna proizvodnja. U strukturi sjetvenih površina na području TK dominiraju žita, prije svega kukuruz sa 84,6% udjela u ukupnom prinosu žitarica, koji je dominantna kultura za spremanje stočne hrane i pšenica sa 9,3%, dok je udio raži, ječma i zobi nizak. Prinosi ovih kultura jako variraju, ovisno o vremenskim uvjetima, s obzirom da gotovo ne postoje sistemi za navodnjavanje, te zaštitu od leda i drugih vremenskih nepogoda (Tabela 30.).

Tabela 64. Količine uzgoja žitarica na području Tuzanskog kantona u periodu 2015.-2019. godina

Žitarice	2015. količina (u tonama)	2016. količina (u tonama)	2017. količina (u tonama)	2018. količina (u tonama)	2019. količina (u tonama)
Pšenica	12.448	15.216	12.741	13.465	11.897
Raž	735	820	593	718	688
Ječam	1.733	2.155	2.052	2.506	5.824
Zob	1.212	1.323	1.014	1.178	1.070
Kukuruz - zrno	92.839	118.121	73.515	107.287	107.756
Ukupno	108.967	137.635	89.915	125.154	127.235

Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja

Što se tiče povrtlarskih kultura, najzastupljenija je proizvodnja krompira koji je u 2019. godini učestvovao sa 77,97% u ukupnom prinosu povrća na području Tuzlanskog kantona (Tabela 31). Ostale značajne kulture su kupus, luk, paradajz i krastavac. Povrće se proizvodi uglavnom na malim površinama, te sve veći značaj ima plastenička proizvodnja.

Tabela 65. Količine uzgoja povrća na području Tuzanskog kantona u periodu 2015.-2019. godina

Povrće	2015. količina (u tonama)	2016. količina (u tonama)	2017. količina (u tonama)	2018. količina (u tonama)	2019. količina (u tonama)
Krompir	66.916	78.630	61.655	70.751	75.752
Paradajz	2.708	3.540	2.828	3.192	3.404

¹¹Izvor podataka: Registar poljoprivrednih gospodarstava, Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva FBiH. Podaci dostupni za 2017 godinu.

Paprika	1.728	2.205	1.865	2.041	2.358
Luk	2.544	3.953	2.950	4.491	4.878
Pasulj	1.092	1.184	843	1.207	1.364
Kupus	3.723	4.620	3.347	4.849	5.632
Krastavac	-	-	2.886	3.391	3.758
Ukupno	78.711	94.132	76.374	89.922	97.146

Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja

U 2019. godini, na području Tuzlanskog kantona, zabilježeno je 5.109.728 rodni stabla što je za 136.487 stabla ili 2,67% više nego u 2015. godini. U ukupnoj strukturi, dominiraju stabla šljive sa 51,88%, potom stabla jabuke sa 28,65% te stabla kruške sa 12%. Prinosi su podložni utjecajima vremenskih prilika te se u 2019. godini bilježi pad prinosa uprkos povećanju broja rodni stabla (Tabela 32.).

Tabela 66. Količine uzgoja voća na području Tuzlanskog kantona u periodu 2015.-2019. godina

Voće	2015. količina (u tonama)	2016. količina (u tonama)	2017. količina (u tonama)	2018. količina (u tonama)	2019. količina (u tonama)
Jabuke	13.121	14.371	12.268	16.670	14.088
Kruške	4.055	4.755	3.779	5.543	4.586
Šljive	25.794	28.327	16.616	26.297	19.116
Orasi	424	555	346	521	538
Višnja	1.336	1.329	1.189	1.232	1.026
Trešnja	2.821	3.017	2.943	3.278	2.733
Ukupno	47.551	52.354	37.141	53.541	42.087

Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja

Veoma je važno napomenuti da su tokom 2019. godine, pod utjecajem pandemije COVID-19 kao i izrazito loših vremenskih uslova za biljnu proizvodnju, poljoprivredni proizvođači na Tuzlanskom kantonu pretrpjeli velike štete te će u narednom periodu biti od ključne važnosti pružiti podršku oporavku i razvoju biljne proizvodnje na području kantona.

Animalna proizvodnja. U strukturi animalne proizvodnje na području Tuzlanskog kantona, najveći značaj imaju proizvodnja mlijeka i mesa. Tokom 2019. godine došlo je do pada pokazatelja uspješnosti stočarstva i preradarstva, dok je u periodu 2015.-2018. godine zabilježen pozitivan trend u skoro svim kategorijama.

U periodu 2015.-2018. godine došlo je do pozitivnog trenda rasta mliječnosti (odnos proizvodnje mlijeka i broja grla stoke), kao i produktivnosti preradarstva (odnos proizvodnje jaja i broja grla peradi). S druge strane, proizvodnja meda pokazuje značajne oscilacije uprkos kontinuiranom rastu broja košnica, dok proizvodnja ovčijeg i kozijeg mlijeka imaju pozitivne pokazatelje ali niske udjele u ukupnoj proizvodnji (Tabela 33.).

Tabela 67. Pokazatelji stočarstva i peradarstva na području Tuzlanskog kantona u periodu 2015.-2019. godina

Stočarstvo i peradarstvo	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Broj grla stoke	55.805	55.792	55.318	55.177	49.101
Broj grla ovaca	58.065	56.122	58.037	56.700	56.870
Broj koza	5.985	6.325	6.434	6.409	6.209
Broj svinja	7.407	7.185	7.044	10.356	6.997
Broj grla peradi	5.577	4.717	4.265	4.546	4.330
Broj košnica pčela	46.970	46.445	45.100	46.695	47.610

Proizvodnja jaja (000 kom)	103.857	84.960	82.362	104.258	110.081
Proizvodnja kravljeg mlijeka (000 litara)	88.891	90.300	89.587	93.617	77.844
Proizvodnja ovčijeg mlijeka (000 litara)	324	321	335	330	435
Proizvodnja kozijeg mlijeka (000 litara)	420	436	374	410	403
Proizvodnja meda (000 kg)	436	242	180	335	198
Proizvodnja vune (000 kg)	77	72	72	73	71

Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja

Kao i u cijelom sektoru, tako i u animalnoj proizvodnji prevladava ekstenzivna proizvodnja, koju karakterišu male farme, sa 3-5 muznih grla, tehnološki zastarjele, energetski neefikasne, a istraživanja su pokazala da su te farme, uz navedenu mliječnost grla, ekonomski neodržive bez sredstava novčane podrške.

Šumarstvo

Jedan od najznačajnijih prirodnih resursa, na kojem je bazirana stogodišnja tradicija prerade drveta na području TK, jesu šume. Ukupna površina šuma i šumskog zemljišta na području TK iznosi 126.071 ha sa 60,37% državnih šuma i šumskog zemljišta, dok je 39,63% u privatnom vlasništvu. Ukupna zaliha drvene mase je procijenjena na 16,825 miliona kubnih metara.

Promatrajući po osnovnim kategorijama šumskog zemljišta, u državnim šumama dominiraju visoke šume sa 63%, dok su izdanačke šume zastupljene sa 15%, a ostale šumske površine, koje uključuju šumske kulture, ostale površine i minirane površine, zastupljene sa 21%. Najviše šuma je na području općina Kladanj, Živinice i Banovići. Kako bi se održavalo kontinuirano upravljanje, planiranje i gospodarenje ovim značajnim resursom u cilju njegove zaštite, donesen je kantonalni Zakon o šumama, i na taj način oblast šumarstva zakonski je uređena na kantonalnom nivou.

Tabela 68. Proizvodnja i prodaja šumskih sortimenata na području Tuzlanskog kantona u periodu 2015.-2019.

PROIZVODNJA	2015	2016	2017	2018	2019
Trupci (hilj/tis m ³)	71	78	80	68	64
Jamsko drvo (hilj/tis m ³)	8	11	10	15	7
Prostorno drvo (hilj/tis m ³)	35	33	29	27	19
Ogrijevno drvo (hilj/tis m ³)	100	91	92	81	73
Ukupno	214	213	211	191	163
PRODAJA	2015	2016	2017	2018	2019
Trupci (hilj/tis m ³)	69	74	71	65	63
Jamsko drvo (hilj/tis m ³)	5	10	9	14	7
Prostorno drvo (hilj/tis m ³)	38	39	29	28	21
Ogrijevno drvo (hilj/tis m ³)	95	91	96	83	76
Ukupno	207	214	205	190	167

Izvor podataka: Federalni zavod za programiranje razvoja

Uprkos značaju šumarstva za razvoj privrede Tuzlanskog kantona, proizvodnja i prodaja šumskih sortimenata u periodu 2015.-2019. godina bilježi kontinuiran negativan trend te je u 2019. godini proizvedeno i prodano 23,83% manje u odnosu na 2015. godinu (Tabela 34.). Prema podacima iz Izvještaja o razvoju Tuzlanskog kantona za prethodne godine, na području kantona nije bilo značajnijih aktivnosti u oblasti šumarstva iako su bile planirane.

Rudarstvo

Tuzlanski kanton je najznačajniji rudarsko-industrijski basen u BiH. Na geoprostoru Tuzlanskog kantona je locirano preko milijardu tona eksploatacionih rezervi lignita i mrkog uglja te

značajne količine kamene soli, kvarcnog pijeska, krečnjaka i magnezita. Ukupne procjenjene bilansne rezerve magnezita na prostoru planine Konjuh pri istraženosti od 20% su oko 1,7 miliona tona (od čega oko 81.000 tona otpada na rezerve A kategorije).

Od energetske mineralne sirovine u TK zastupljeni su: ugalj (više vrsta), pojave nafte, termalne i termomineralne vode. Eksploatacione rezerve mineralne sirovine gledano u cjelini, nisu dovoljno izučene i poznate na području TK. Od ugljeva na području Kantona zastupljeni su: lignitski ugalj, mrki i kameni ugalj. Eksploatacione rezerve uglja lignita procijenjene su na 266.689.000 t i raspoređene su na području Tuzle, Živinica i Lukavca. Lignit se trenutno eksploatiše u području krekanskog bazena. Eksploatacione rezerve mrkog uglja procijenjene su na 220.000.000 t i raspoređene su na području Banovića i Živinica. Kameni ugalj se ne eksploatiše, a izdanci kamenih ugljeva nalaze se u zapadnoj, središnjoj i istočnoj Majevici.

Značajan prirodni mineralni resurs je i kamena so. Geološke ili potencijalne rezerve slanice procijenjene su na 374.377.552 m³ dok su eksploatacione rezerve 184.549.326 m³ i raspoređene su na području Tuzle. Treba naglasiti da je proizvodnja slanice u stalnom porastu radi sve većih potreba prerađivačkih kapaciteta, prvenstveno hemijske industrije, što je vidljivo iz proizvodnih rezultata za period 2007. – 2013. godina, koji su u porastu za 80%.

Najveća ležišta kvarcnog pijeska u BiH, se nalaze u TK, uglavnom na terenima krekanske sinklinale i u okolini Gračanice. Geološke ili potencijalne rezerve kvarcnog pijeska procijenjene su na 14.600.632 t. Na području TK prisutne su razne vrste krečnjaka u kojima se eksploatiše krečnjak u više od desetak kamenoloma procijenjene su na 62.280.213 m³ koje su raspoređene na području Gračanice, Lukavca, Srebrenika, Živinica i Kladnja. Na terenima TK poznat je veći broj različitih vrsta mineralnih i termomineralnih voda, najviše zastupljenih u općinama: Kladanj, Gračanica, Srebrenik, Gradačac, Tuzla, Kalesija i Teočak.

Turizam i ugostiteljstvo

Tuzlanski kanton se odlikuje sa značajnim turističkim potencijalima, imajući u vidu bogatu kulturno-historijsko naslijeđe, turistički potencijal Panonskih jezera i Zaštićenog pejzaža "Konjuh", postojanje Međunarodnog aerodroma Tuzla te sve progresivnije razvoja biciklističkog turizma i etno turizma.

Razvoj turizma na području Tuzlanskog kantona je zabilježio značajan napredak od prosječno 31.000 turista u 2013. godini do 48.800 turista u 2019. godini. Ipak, iako statistike pokazuju kontinuiran trend rasta broja dolazaka i noćenja turista na Tuzlanskom kantonu, istovremeno se uočava i smanjenje udjela noćenja i dolazaka turista Tuzlanskog kantona u ukupnom broju turista u FBiH (u 2019. godini je to 3,98% u odnosu na 2015. godinu kada je bilo 5,8%).

Tabela 69. Pregled ostvarenog broja noćenja na Tuzlanskom kantonu i u FBiH u periodu 2015-2019 godina

	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Dolasci turista	41.799	44.478	46.231	47.077	48.883
Noćenja turista	87.631	83.555	80.011	81.512	91.923
Dolasci turista FBiH	723.389	812.566	948.763	1.071.097	1.226.975
Noćenja turista -FBiH	1.438.080	1.619.871	1.860.862	2.095.517	2.379.701
Udio TK u FBiH - dolasci	5,78	5,47	4,87	4,40	3,98
Udio TK u FBiH - noćenja	6,09	5,16	4,30	3,89	3,86

Izvor: Federalni zavod za statistiku

Smještajni kapaciteti na prostoru Tuzlanskog kantona su neravnomjerno raspoređeni i pokazuju stvarnu sliku odnosa spram turističkih potencijala.

Tabela 70. Turistički smještajni kapaciteti na području Tuzlanskog kantona u periodu 2016.-2019. godina

	Hoteli i sličan smještaj				Odmaralište i slični objekti za kraći odmor				Ostali smještaj			
	2019.	2018.	2017.	2016.	2019.	2018.	2017.	2016.	2019.	2018.	2017.	2016.
Banovići	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Gradačac	1	1	1	1	2	2	2	3	3	3	2	1
Kladanj	2	2	2	2	0	0	0	0	0	0	0	0
Lukavac	4	5	5	5	1	0	0	0	0	0	0	0
Srebrenik	3	3	3	3	0	0	0	0	0	0	0	0
Tuzla	16	15	15	12	2	3	2	3	0	0	0	0
Živinice	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Gračanica	1	0	1	2	0	0	0	0	0	0	0	0
Kalesija	2	3	3	3	0	0	0	0	0	0	0	0
UKUPNO	31	31	32	30	5	5	4	6	3	3	2	1

Izvor: Federalni zavod za statistiku

Preko 50% smještajnih kapaciteta nalazi se na prostorima grada Tuzla, dok općine sa izrazitim turističkim potencijalima u sveukupnoj ponudi učestvuju sa skromnim kapacitetima. Negativne strane nedostatka adekvatnog smještaja posebno su izražene prilikom organizacije većih sportskih, kulturnih i kongresnih dešavanja. Na području Tuzlanskog kantona otvoren je 31 hotel, 5 odmarališta u 3 objekta koji spadaju u ostali smještaj (Tabela 36.)

U tom kontekstu značajno je istaći i da je ukupan broj ležaja na području Tuzlanskog kantona manji za 299 u 2019. godini u odnosu na 2018. godinu. Naime, u 2019. godini zabilježeno je 1.614 ležaja, dok je taj broj u 2018. godini iznosio 1.913.

Tabela 71. Noćenja i dolasci u Tuzlanskom kantonu u 2019, prema općinama

	Broj dolazaka	Broj noćenja	Broj dolazaka (%)	Broj noćenja (%)
Tuzla	31.858	60.199	65,17%	65,49%
Srebrenik	5.884	9.628	12,04%	10,47%
Lukavac	4.672	8.472	9,56%	9,22%
Gradačac	1.366	3.773	2,79%	4,10%
Gračanica	1.657	2.687	3,39%	2,92%
Kladanj	411	2.498	0,84%	2,72%
Banovići	1.379	2.476	2,82%	2,69%
Živinice	1.272	1.272	2,60%	1,38%
Kalesija	384	918	0,79%	1,00%
Ukupno	48.883	91.923	100,00%	100,00%

Izvor: Federalni zavod za statistiku

Broj ostvarenih noćenja naravno prati distribuciju smještajnih kapaciteta na Tuzlanskom kantonu, te je 65% ostvarenih noćenja tokom 2019. godine bilo na području Grada Tuzle, 12,04% na području Grada Srebrenika, 9,56% na području Lukavca, dok je u svim ostalim gradovima i općinama kantona bilo 13,44% noćenja od ukupnog broja. Ova statistika ukazuje i na problem postojanja zone sivog poslovanja prvenstveno u okruženju Međunarodnog aerodroma Tuzla (koji se nalazi na području Grad Živinica, a on učestvuje tek sa 2,6% ukupnog broja noćenja), odnosno pružaoca usluga koji nisu registrovani i samim time nisu članovi Turističke zajednice Tuzlanskog kantona te ne ulaze u statističke pokazatelje. Regulisanjem ove sive zone, statistički pokazatelji bi se značajno promijenili, a prihod Turističke zajednice Tuzlanskog kantona povećao te bi dodatna sredstva mogla biti usmjerena u razvoj turističkih potencijala.

Prethodno navedenom u prilog idu i podaci o pokazateljima poslovanja privrednih društava iz navedene djelatnosti. Naime, prema dostupnim podacima, u 2019. godini je u sektoru Hotelijerstvo i ugostiteljstvo registrovano 97 preduzeća sa 636 zaposlenih, a ukupan ostvareni prihod je 26.721.127 KM, ali su preduzeća iz ove djelatnosti zabilježila gubitak na nivou privredne grane odnosno sektora koji je iznosio 87.838 KM.

Nažalost, COVID 19 pandemija utjecala je i na turizam Tuzlanskog kantona. Uz evidentni pad broja dolazaka i noćenja turista, bilježe se i manji turistički prihodi, a precizni podaci dostupni krajem 2020. godine ukazati će na obim negativnih posljedica na oblast turizma na području ovog Kantona.

Potencijali za razvoj turizma Tuzlanskog kantona

Tuzlanski kanton ima raznolik turistički sadržaj i velik potencijal za razvoj turizma, ali i pored prepoznatih turističkih proizvoda i lokacija, progresivniji razvoj turizma ostaje po strani zbog nedovoljno razvijene svijesti o značaju turizma kao privrednoj grani obzirom da se Tuzlanski kanton smatra tradicionalno industrijskom i rudarskom regijom.

Razvoj turizma na području Tuzlanskog kantona je dobio svoj zamah razvojem turističke destinacije „Kompleks Panonskih jezera“ na području Grada Tuzle, koja su jedina slana jezera i jedinstvena turistička atrakcija u Evropi. Ovaj kompleks je dobitnik i najvišeg priznanja Svjetske turističke organizacije Odisej koja se dodjeljuje za inovacije u oblasti turizma. Panonska slana jezera su bogata mineralima te imaju i ljekovita svojstva pogotovo u liječenju steriliteta, reumatskih i disajnih puteva. Voda u jezerima neprestano kruži i prečišćava se pješčanim filterima. **U 15 godina rada, Kompleks Panonskih jezera je posjetilo više od 3,7 miliona turista.** Razvoj ovog kompleksa je direktno doprinio razvoju smještajnih kapaciteta i ugostiteljskih objekata na području Grada Tuzle, te indirektno razvoju ukupne privrede Grada.

Drugi značajan poticaj razvoju turizma na području Tuzlanskog kantona je bio uspostavljanje baze najveće niskobudžetne aviokompanije u Centralnoj i Istočnoj Evropi „Wizz Air“ na JP Međunarodnom aerodromu Tuzla u 2015. godini. U periodu 2015-2019 godine, **Wizz Air je prevezao 2.283.728 putnika i letio na 12 različitih destinacija u Evropi.** Značajan broj destinacija sa kojima je Tuzlanski kanton povezan zračnim putem utjecao je na rast turističke aktivnosti na području kantona, ali prvenstveno Grada Živinica i Grada Tuzle. Razvoj aerodroma pogodovao je razvoju smještajnih kapaciteta, te usluge prevoza putem taksi prevoza i rent-a-car usluge.

Ipak, povezanost sa Evropom nije iskorištena na adekvatan način koji bi uključio promociju Tuzlanskog kantona kao turističke destinacije i privlačenja evropskih turista, već je uglavnom zadržana na nivou olakšane konekcije bh.dijaspore sa domovinom. Međutim, posmatrajući sveukupne turističke potencijale Tuzlanskog kantona, zaključuje se da turizam u narednom periodu može postati i strateški važna odrednica razvoja ukupne privrede ovog kantona.

Naime, Tuzlanski kanton je prepoznat ali nedovoljno brendiran kao značajna destinacija u **zdravstvenom turizmu, koji predstavlja razvojnu šansu za privredu BiH.** Pored gore pomenutih slanih jezera koja imaju ljekovita svojstva, Tuzlanski kanton se može pohvaliti izuzetno razvijenim uslugama u *dentalnom turizmu, medicinski potpomognutoj oplodnji, plastičnoj i estetskoj hirurgiji te interventnoj kardiologiji.* Privatna praksa u ovim područjima je visoko razvijena i između ostalog uključuje regionalno priznate ustanove: Plava Poliklinika Tuzla, Medical Institute Bayer Tuzla, Ginekološka klinik“Balić“, Centar za vantjelesnu oplodnju „Korak do života“, te niz dentalnih ordinacija raspoređenih po čitavom području kantona. Tokom 2020. godine u Tuzli je otvorena i Plava bolnica „Centar“ – *jedino privatno porodilište* na području Federacije BiH i jedno od dva na

području cijele Bosne i Hercegovine. Privatno porodilište djeluje od 2016. Godine u sklopu Plave Poliklinike Tuzla, ali radi sve većeg broja žena koje se odlučuje na privatnu uslugu poroda, prepoznata je potreba izgradnje samostalnog infrastrukturnog objekta po najvišim zahtjevima. Pored navedenih zdravstvenih usluga, na području Tuzlanskog kantona postoji potencijal za razvoj *banjsko-rekreativnog turizma* zahvaljujući radu JZU „Banja Ilidža“ na području općine Gradačac te „Lječilišta Aqua Bristol“ na području Grada Tuzle.

Tuzlanski kanton, zahvaljujući svom prirodno-geografskom položaju te prirodnim resursima, predstavlja idealnu destinaciju za razvoj **sportskog turizma** uključujući *planinarenje, biciklizam, adrenalinske sportove i jahanje*. Turistička zajednica Tuzlanskog kantona je tokom 2019 godine u saradnji sa resornim kantonalnim ministarstvom i planinarskim društvima iz cijelog kantona oformila Vijeće Planinarske transverzale „Put Srebreničke povelje“. Planinarska transverzala "Put Srebreničke povelje" je planinarska staza koja vodi od Srebrenika preko Tuzle, Bobovca, Sarajeva, Mostara do Neuma, Prelazi preko planina: Majeвица, Djedinska, Konjuh, Zvijezda, Ozren, Igman, Bjelašnica, Prenj i Velež. Ova tranverzala nije samo staza već pečat hiljadu-godišnje bosanske državnosti obzirom da uključuje brojne historijske, prirodne i društvene znamenitosti Bosne i Hercegovine. Uređenjem i brendiranjem ove planinarske staze, Tuzlanski kanton otvara mogućnosti za privlačenje novog profila turista kojeg čine pretežno obrazovani, urbani pojedinci više platežne moći, sa dubokim interesom za zdrav život i fizičku aktivnost. Ovi pojedinci su i ekološki osviješćeni te time se dodatno otvara **priliku za razvoj ruralnog turizma**, čime bi se stvorila integrisana turistička ponuda. U narednim godinama, očekuje se povećan broj ovog tipa turista obzirom da se globalno povećava svijest o zdravom načinu života i interesu za fitnes. Pored potencijala za razvoj planinarenja, Tuzlanski kanton se može pohvaliti i razvijenim biciklističkim stazama, što u nižim područjima za rekreativce, što u brdskim područjima za avanturiste. U prethodnom periodu, učinjeni su određeni pomaci u brendiranju ovog područja kao biciklističke destinacije.

Ne treba se zanemariti niti **kulturno-historijsko naslijeđe** Tuzlanskog kantona kada se govori o turističkim potencijalima, koje također može biti okosnica pri kreiranju turističke destinacije. Područje Tuzlanskog kantona krasi Tvrđava Srebrenik, nastala u periodu srednjeg vijeka a danas proglašena nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine, potom Bijela kula Husein-kapetana Grdaševića u Gradačcu iz perioda Osmanskog carstva, kao i Djevojačka pećina na području općine Kladanj. Također, Tuzlanski kanton se odlikuje velikim brojem stećaka – srednjovjekovnih nadgrobnih spomenika od kojih je jedna čak proglašena i svjetskom baštinom.

Tuzlanski kanton, također, ima značajan potencijal za razvoj **agroturizma** koji je trenutno potpuno neprepoznat i neiskorišten, a vrlo praktično može biti sjedinjen u ponudu sa etno-turizmom pa čak i sportskim turizmom te usmjeren na turiste koji vode zdrav i aktivan život.

Razvojni problemi turizma u Tuzlanskom kantonu

Razvojni problemi turizma u Tuzlanskom kantonu uključuju nedovoljnu promociju turističkih sadržaja i premalen broj brendiranih destinacija u odnosu na potencijal koji postoji. Iako djeluje Turistička zajednica Tuzlanskog kantona, veliku prepreku predstavlja nepostojanje lokalnih Ureda za razvoj turizma u ključnim općinama kantona, te posljedično nedovoljno aktivnosti na sistematičnoj promociji vlastitih potencijala.

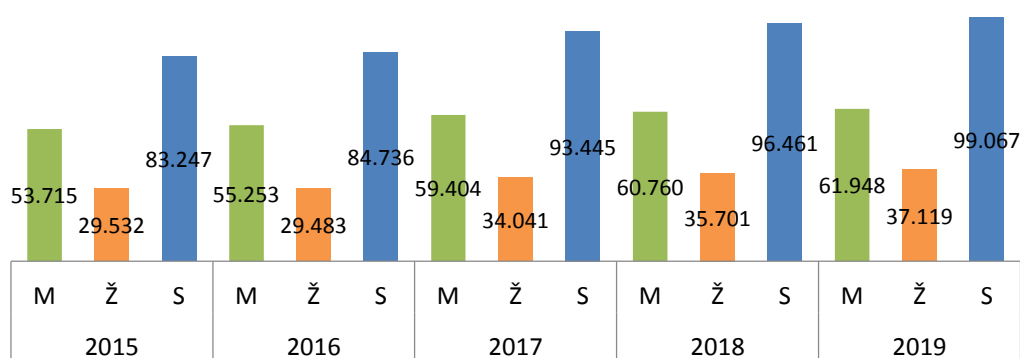
Pored toga, na području Tuzlanskog kantona su neadekvatno raspoređeni smještajni kapaciteti te je izuzetno izražena siva ekonomija u području turizma kojoj je pogodovao razvoj interneta i oglašavanje putem društvenih mreža. Siva zona onemogućuje realno praćenje broja turista, noćenja

kao ni prihoda ostvarenog od turizma, te umanjuje mogućnost razvoja registrovanih privrednih subjekata zbog nelojalne konkurencije.

Pregled stanja i kretanja na tržištu rada

Zaposlenost. Prema podacima Federalnog zavoda za programiranje razvoja u 2019. godini radno sposobno stanovništvo u Tuzlanskom kantonu broji 307.156 osoba. Na području Tuzlanskog kantona je tokom 2019. godine evidentirano u prosjeku 99.067 zaposlenih lica, što rezultira stopom zaposlenosti od 32,25%. Prosječna stopa zaposlenosti u istoj godini u Federaciji BiH iznosila je 34,8%, gdje Tuzlanski kanton zauzima peto mjesto od ukupno deset kantona u Federaciji BiH (najveću stopu zaposlenosti ima Kanton Sarajevo sa 53,6%). U ukupnom broju zaposlenih na području Federacije BiH, Tuzlanski kanton učestvuje sa 18,63%.

Na osnovu prikaza sa Slike 3. vidljivo je da ukupan broj zaposlenih u Tuzlanskom kantonu bilježi kontinuiran rast u proteklom petogodišnjem periodu, te je u toku 2019. godine broj zaposlenih veći za 16% odnosno za 15.820 lica u odnosu na 2015. godinu. Struktura zaposlenih po spolu je ujednačena tokom perioda te je od ukupnog broja zaposlenih 62,5% muškaraca i 37,5% žena. Ipak, udio zaposlenih žena u Tuzlanskom kantonu je niži od prosjeka Federacije BiH gdje je u 2019. godini udio žena u ukupnom broju zaposlenih iznosio 42,2%.

Slika 3. Broj zaposlenih na području Tuzlanskog kantona u periodu 2015.-2019. godina

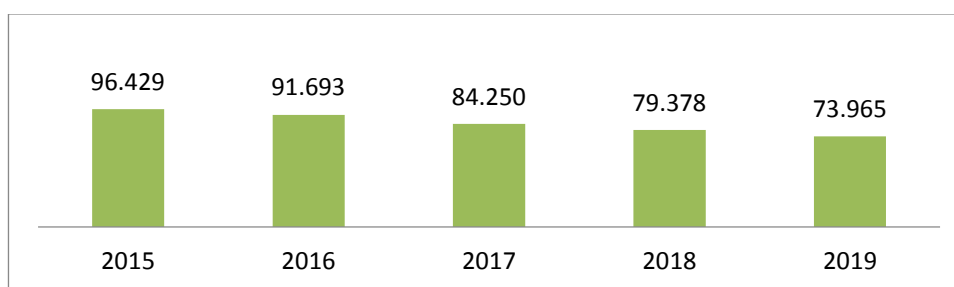
Izvor: Federalni zavod za statistiku

Posmatrajući zaposlene po djelatnostima, najveći broj radnika zaposleno je u djelatnosti Prerađivačka industrija (24,38%) te djelatnosti Trgovine na veliko i malo (18,23%). Struktura zaposlenih po djelatnostima je nepromijenjena tokom perioda.

Nezaposlenost. Prosječan registrovan broj nezaposlenih lica u Tuzlanskom kontinuirano pada od 2015. godine, a u 2019. godini iznosio je 73.965 lica koja traže zaposlenje, što je manje za 22.464 ili 23,3% u odnosu na prethodnu godinu. Međutim, imajući u vidu da je broj zaposlenih povećan za 15.820 lica u istom periodu, smanjenje broja nezaposlenih nije isključivo rezultat pronalaska posla nezaposlenih osoba, već i odlaska osoba iz Bosne i Hercegovine.

U Federaciji BiH u 2019. godini registrovano je 313.570 nezaposlenih osoba, te je, također, i na nivou ovog entiteta uočen kontinuiran trend pada broja nezaposlenih osoba. Tuzlanski kanton u ukupnom broju nezaposlenih Federacije BiH učestvuje sa 23,58%. Stopa nezaposlenosti na području Federacije

BiH u 2019. godini iznosila je 37,1% dok je na nivou Tuzlanskog kantona u istoj godini iznosila 43,2%¹². Najveći broj nezaposlenih lica registriran je u Tuzli i Živinicama.

Slika 4. Broj nezaposlenih na području Tuzlanskog kantona u periodu 2015.-2019. godina
Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja

Pored pada broja nezaposlenih lica, na području Tuzlanskog kantona uočava se i trend rasta učešća žena u ukupnom broju nezaposlenih lica te je u 2019. godini 61,12% žena u ukupnom broju nezaposlenih lica dok je tokom 2015. godine njihovo učešće bilo 53,16%. Posmatrajući udio nezaposlenih žena u Federaciji BiH, koji je u 2019. godini iznosio 58,2%, može se zaključiti da je u Tuzlanskom kantonu nešto nepovoljniji omjer u odnosu na prosjek u FBiH.

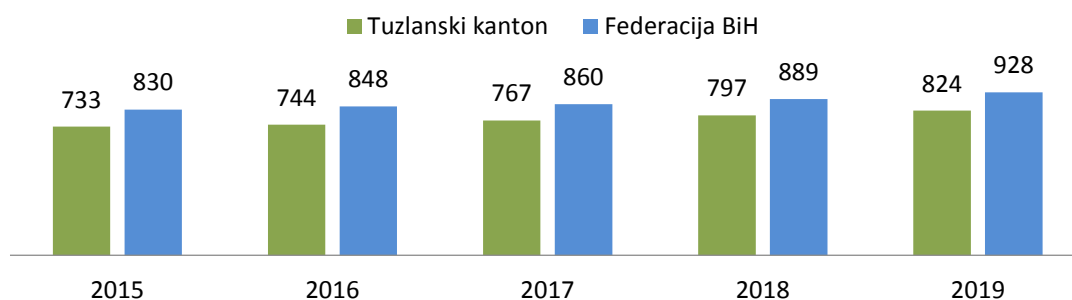
Analizom starosne strukture nezaposlenih lica, prema starosnoj strukturi, uočava se da lica mlađa od 30 godina učestvuju sa 32,93% u ukupnom broju nezaposlenih lica pri čemu ne postoji značajna razlika u spolnoj strukturi kako na području Tuzlanskog kantona tako niti Federaciji BiH.

Promatrajući nezaposlena lica kroz obrazovnu strukturu kako na području Tuzlanskog kantona tako i FBiH, uočava se da je njihova raspodjela ujednačena kroz promatrani šestogodišnji period. U 2019. godini najveći udio nezaposlenih na području Tuzlanskog kantona odnosilo se na NKV radnike (32,14%), 31,01% nezaposlenih su kvalifikovana lica, te 27,89% lica imaju SSS. U ukupnom broju nezaposlenih, visokoobrazovana lica učestvuju sa 7,17% (VŠS i VSS). Sa druge strane, vrlo slična obrazovna struktura nezaposlenih je na području FBiH: KV radnika je 31,5%, 29,8% su NK radnici dok 27,4% nezaposlenih ima SSS. U ukupnom broju nezaposlenih u Federaciji BiH u 2019. godini, visokoobrazovana lica učestvuju sa 9,2% (VŠS i VSS).

Unutar Tuzlanskog kantona u 2019. godini najveći broj nezaposlenih lica registriran je na području Grada Tuzle (5,16% od ukupnog broja nezaposlenih u FBiH) i Grada Živinice (3,31%), dok je najmanji broj nezaposlenih osoba registrovan u općinama Doboj Istok i Teočak (0,5% od ukupnog broja nezaposlenih u FBiH).

Plate. Prosječna mjesečna isplaćena neto plata u Tuzlanskom za 2019. godinu iznosi 824 KM što je više za 3,27% u odnosu na 2018. godinu i što je 88,79% u odnosu na prosjek FBiH koji je u 2019. godini iznosio 928 KM (Slika 5.).

¹² Prema registrovanim podacima, u odnosu na radnu snagu

Slika 5. Kretanje prosječne mjesečne neto plate u Tuzlanskom kantonu i Federaciji BiH u periodu 2015.-2019. godina

Izvor podataka: Federalni zavod za programiranje razvoja

Analizom kretanja prosječne mjesečne neto plate u Tuzlanskom kantonu i Federaciji BiH primjećuje se da je tokom prethodnog petogodišnjeg perioda prosječna neto plata u Tuzlanskom kantonu za 11% manja u odnosu na prosjek Federacije BiH. U petogodišnjem periodu primjećen je trend rasta iznosa neto plate i u kantonu i u Federaciji te se mjesečna neto plaća i u Tuzlanskom kantonu se povećala za 12,41% (sa 733 KM u 2015. godini na 824 KM u 2019. godini), a najznačajniji rast je primjećen u djelatnostima Stručne, naučne i tehničke djelatnosti (36%), Ostale društvene, socijalne i osobne uslužne aktivnosti (34%), te Prerađivačkoj industriji (25%). Nasuprot ovim industrijama, u djelatnosti Hotelijerstvo i ugostiteljstvo došlo je do smanjenja prosječne isplaćene neto plaće u iznosu od 7,09%.

Penzioneri. Na prostoru Tuzlanskog kantona u 2019. godini je bilo ukupno 69.966 osoba koje primaju penziju što je za 1.031 osobu ili 1,47% manje u odnosu na broj penzionera u 2015. godini. Broj penzionera u Tuzlanskom kantonu čini 20% od ukupnog broja penzionera u Federaciji BiH za 2019. godinu. Analizom vrsta isplaćenih penzija tokom 2019. godine u Tuzlanskom kantonu uočava se da 46,78% penzionera prima starosnu penziju, 34,58% porodičnu penziju i 18,63% invalidsku penziju. Struktura nije bitno promijenjena u odnosu na 2015. godinu s tim da je došlo do smanjenja broja korisnika invalidske penzije za 2%.

Tabela 72. Pregled broja penzionera i visine penzija po strukturi za Tuzlanski kanton i Federaciju BiH za 2015. i 2019. godinu

	Broj penzionera				Prosječna visina penzije			
	Ukupno	Starosna penzija	Invalidska penzija	Porodična penzija	Ukupno	Starosna penzija	Invalidska penzija	Porodična penzija
2015 TK	69.966	31.687	14.361	23.918	383,3	449,2	331,9	327,0
2015 FBIH	340.848	169.894	66.008	104.946	393,2	450,1	341,4	333,7
Indeks	0,21	0,19	0,22	0,23	0,97	1,00	0,97	0,98
2019 TK	68.935	32.250	12.843	23.842	443,8	517,9	374,2	371,6
2019 FBIH	352.438	190.666	57.828	103.944	416,5	457,0	363,9	366,3
Indeks	0,20	0,17	0,22	0,23	1,07	1,13	1,03	1,01

Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja

Prosječna isplaćena penzija u 2019. godini u Tuzlanskom kantonu je iznosila 443,8 KM što je za 13% više u odnosu na prosjek Federacije gdje je prosječna penzija iznosila 416,5 KM. U prethodnom periodu se uočava trend porasta penzija u Tuzlanskom kantonu kako u apsolutnim iznosima tako i u odnosu na prosjek Federacije BiH (Tabela 38).

Pregled stanja i kretanja u oblasti društvenog razvoja

Obrazovanje

U Federaciji Bosne i Hercegovine, nadležnost za obrazovanje imaju kantonalna ministarstva za obrazovanje što je uređeno odgovarajućim kantonalnim zakonima i drugim propisima. Obrazovanje u Tuzlanskom kantonu organizovano je na četiri nivoa: predškolsko, osnovno, srednje i visoko obrazovanje.

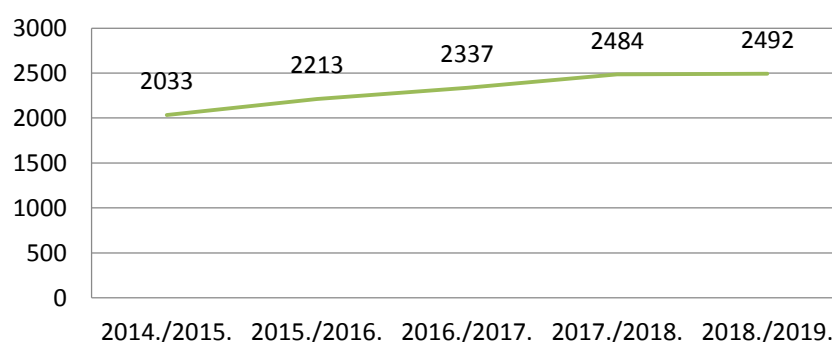
Na području Tuzlanskog kantona u školskoj 2019/2020. godini registrovane su 243 ustanove za osnovno i srednje obrazovanje, što predstavlja isti nivo u odnosu na prethodnu godinu. Ukupno 53.115 učenika pohađa školu, što je za 1.449 učenika (2,38%) manje u odnosu na prošlu godinu, te prati tendenciju smanjenja iz prethodnog perioda, što se može dovesti u vezu sa već pomenutim trendom rasta broja stanovnika koji napuštaju Tuzlanski kanton i odlaze u druge zemlje.

Predškolski odgoj i obrazovanje.

U Tuzlanskom kantonu se predškolski odgoj i obrazovanje sprovodi u skladu sa Zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju ("Službene novine TK", broj: 12/09, 8/11, 10/13 i 8/18") koji je usklađen sa Okvirnim zakonom, tesadrži odredbu o obaveznom predškolskom odgoju i obrazovanju u godini predpolazak u školu. Na području Tuzlanskog kantona radi 9 javnih predškolskih ustanova, čiji su osnivači općinska vijeća i 12 privatnih predškolskih ustanova. Broj javnih ustanova se nije mijenjao u proteklih 5 godina dok se broj privatnih predškolskih ustanova povećao za 10.

U općinama Čelić, Sapna i Teočak nema predškolskih ustanova. U sredinama u kojima nema predškolskih ustanova, obavezni program predškolskog odgoja i obrazovanja pred polazak u osnovnu školu realizira se uz korištenje prostornih kapaciteta centralnih i područnih osnovnih škola.

Rad predškolskih ustanova prvenstveno se finansira sredstvima osnivača i participacijom korisnika usluga. Pored toga javne predškolske ustanove finansiraju se i iz Budžeta kantona, i to za realizaciju potreba socijalne zaštite, zdravstvene zaštite i obaveza obrazovnih vlasti. Sredstva od participacije korisnika koriste se za troškove ishrane djece i realizaciju kraćih i specijalizovanih programa rada. Iz budžeta TK-a predškolskim ustanovama u skladu sa mogućnostima osiguravaju sredstva za nabavku dijela didaktičkog materijala, stručno usavršavanje kadrova, razvoj predškolskih programa, evaluaciju predškolskih programa, dio sredstava za realizaciju specijalizovanih programa, sufinansiranje izdavačke djelatnosti i nabavku osnovne opreme i učila za opremanje prostora za rad predškolskih ustanova u centralnim i područnim osnovnim školama.

Slika 6. Trend povećanja broja djece u predškolskim ustanovama na TK za period 2014-2019

Izvor: Federalni zavod za statistiku, 2020.

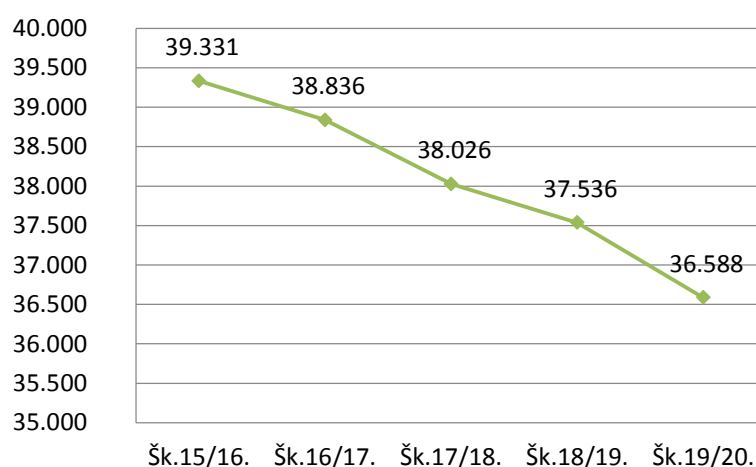
Uključenost djece u predškolsko obrazovanje u posljednjih pet godina se konstantno povećava i u pedagoškoj 2018/2019 godini je za 22,57% veći u odnosu na 2014/15. Na području Tuzlanskog kantona oko 10% djece koristi usluge predškolskog obrazovanja i odgoja, što je još uvijek izuzetno malo i nezadovoljava stvarne potrebe stanovništva. Prema pokazateljima Federalnog zavoda za statistiku, broj predškolske djece u dječijim vrtićima na 1.000 stanovnika u tuzlanskom kantonu iznosi 5,7 što je manje od prosjeka Federacije koji iznosi 7 djece na 1000 stanovnika¹³. Iako se ukupan broj djece obuhvaćenih predškolskim odgojem značajno povećao u odnosu na 2014 godinu, pad broja predškolske djece na 1.000 stanovnika nije pratio povećanje na federalnom nivou zbog velikog broja stanovništva koji je napustio tuzlanski kanton u prethodnom petogodišnjem periodu.

Broj nastavnog osoblja u predškolskim ustanovama u proteklom razvojnom periodu bilježi rast i u 2018/2019. iznosio je 312 što predstavlja povećanje od 47,9% u odnosu na 2014/2015. Pedagošku godinu, odnosno prosječan broj djece predškolskog uzrasta na jednog nastavnika u 2018/2019 iznosi 16 što je u skladu sa propisanim pedagoškim standardima.

U Tuzlanskom kantonu su u program obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja uključena djeca s teškoćama u razvoju i njihov broj je u pedagoškoj 2018/2019. godini iznosio 5, što je izuzetno malo uzimajući u obzir da je njihov broj na TK mnogo veći.¹⁴ Iako predškolske ustanove nastoje uključiti što veći broj djece sa posebnim potrebama u svoje obrazovno-odgojne aktivnosti, fizička nepristupačnost objekata i neprilagođenost obrazovno-odgojnih programa u značajnoj mjeri ograničava ove napore.

Osnovni odgoj i obrazovanje

Na području Tuzlanskog kantona redovno osnovno obrazovanje se realizira u 209 objekata, uključujući centralne i područne škole. Trend broja učenika koji pohađaju osnovno obrazovanje se nastavio smanjivati, tako da je za posljednjih 5 školskih godina broj osnovaca smanjen za 2.743 učenika. U školskoj 2018/2019 u prvi razred je upisano 4.205 učenika, što je za 295 manje u odnosu na školsku 2014/2015. godinu. Osnovni razlog smanjenja broja učenika u osnovnim školama u uskoj je vezi sa smanjenjem stope prirodnog priraštaja na TK, kao i napuštanjem stanovništva i odlaskom u zemlje EU. U 2019 godini Tuzlanski kanton bilježi udio učenika u prisutnom stanovništvu u nivou od 8,5 što je više od zabilježenog nivoa Federacije BiH koji iznosi 8,3.

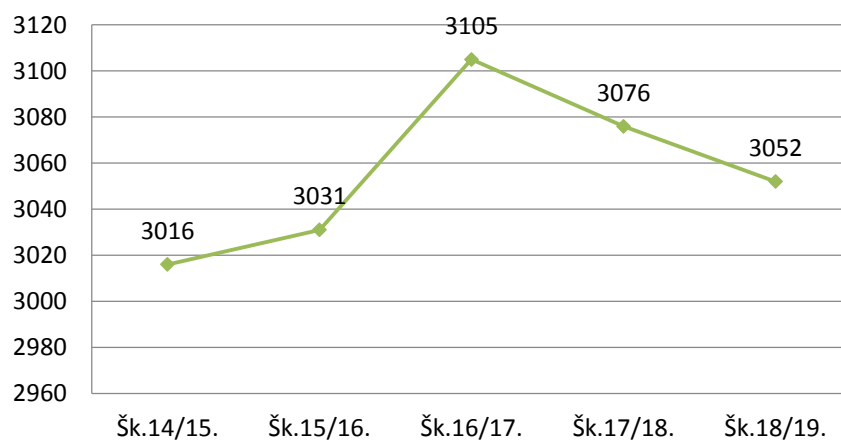

Slika 7. Trend smanjenja broja učenika u osnovnim školama na Tuzlanskom kantonu period 2015-2019 godina
Izvor: Federalni zavod za statistiku, 2020

¹³ Federalni zavod za programiranje, *Izveštaj o razvoju FBiH za 2018.*, Sarajevo.

¹⁴ <http://www.px-web.fzs.gov.ba/>, Federalni zavod za statistiku

Iako broj učenika u osnovnom obrazovanju bilježi pad u posljednjih pet godina, broj zaposlenih nije pratio trend smanjenja broja učenika te je u odnosu na 2014/15 broj zaposlenih rastao, što se može vidjeti iz naredne slike.

Slika 8. Zaposlenici u osnovnom obrazovanju na Tuzlanskom kantonu period 2015-2019 godina
Izvor: Federalni zavod za statistiku

Za isti izvještajni period u TK bilježi se tendencija smanjenja broja učenika na jednog nastavnika i u 2018/19 taj odnos iznosi 12,3 i veći je od prosjeka Federacije BiH koji iznosi 11,96. Zbog značajnog smanjenja broja odjeljenja prosječan broj učenika u odjeljenju je ostao na približno istom nivou (2007/08 – 23,18, 2012/13 - 23,59), i nešto je veći od prosjeka Federacije BiH koji iznosi 20,7 učenika u jednom odjeljenju. Poređenja radi, optimalni broj učenika u jednom odjeljenju prema Pedagoškim standardima iznosi: od I do IV razreda 23 učenika (min. 16 - max. 31 učenika), a od V do IX razreda 26 (min. 20 - max. 34 učenika)

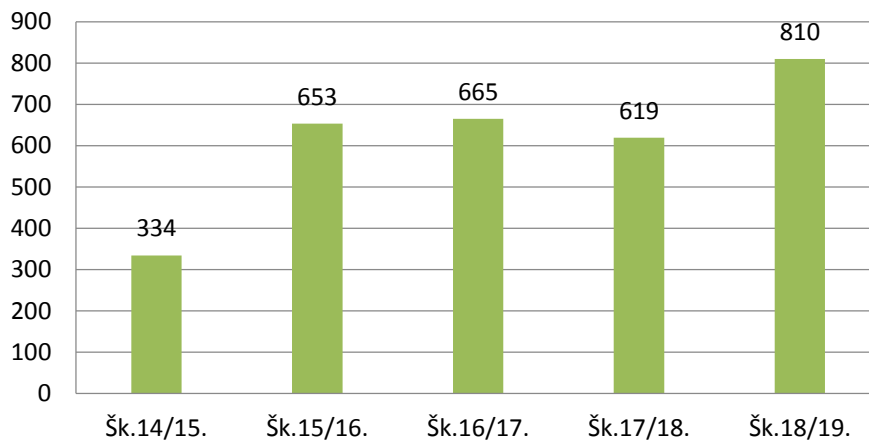
Tabela 73. Uporedni pokazatelji stanja u osnovnom obrazovanju u TK i Federaciji BiH, period školska 2014/2015 godina i školska 2018/2019 godina

	2014/2015					2018/2019				
	Broj učenika	Broj nastavnika	Broj učenika na 1 nastavnika	Broj odjeljenja	Broj učenika u 1 odjeljenju	Broj učenika	Broj nastavnika	Broj učenika na 1 nastavnika	Broj odjeljenja	Broj učenika u 1 odjeljenju
FBiH	190.688	14.908	12,79	9.697	19,93	182.986	15.296	11,96	9.428	19,41
TK	39.753	3.016	13,18	1.845	21,55	37.536	3.052	12,29	1.828	20,53

Izvor: Federalni zavod za statistiku, 2020

Tokom školske 2013/14 godine registrovano 5.115 osnovaca koji imaju pravo na besplatan prevoz, od čega 4900 koristi ovo pravo.

U proteklih pet godina bilježi se trend povećanja broja učenika koji su napustili osnovno obrazovanje prije njegovog završetka. Tako je u školskoj 2014/2015 zabilježeno 334 učenika koji su napustili osnovno obrazovanje dok je taj broj u 2018/2019 iznosio 810. Najčešći razlog napuštanja osnovnog obrazovanja je odlazak u druga područja ili zemlje.

Slika 9. Broj učenika koji su napustili osnovno obrazovanje u TK u period 2015-2019

Izvor: Federalni zavod za statistiku, 2020

Dovoljnim brojem učionica u svim osnovnim školama stvoreni su preduslovi za optimalan rad u dvije smjene, (izuzev nekoliko osnovnih škola koje rade sa razredima prve trijade i u međusmjerni). Ipak, stanje objekata osnovnog obrazovanja nije na zadovoljavajućem nivou. Naime, osam područnih škola imaju vanjski sanitarni čvor, dok se u ostalim školama u TK već dugo nije ulagalo u rekonstrukciju i adaptaciju sanitarnih čvorova, ali i objekata generalno.

Prema podacima sa kojima raspolaže Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta TK, sportske sale nema 8 centralnih osnovnih škola i skoro sve područne škole, jer se radi o školama sa malim brojem učenika. Problem se rješava tako da neke od osnovnih škola koriste sale najbližih osnovnih škola ili srednjih škola. Svakako da bi najbolje bilo da svaka od škola ima sopstvenu salu na raspolaganju.

Omogućen pristup djeci sa teškoćama u razvoju, u smislu arhitektonske prilagođenosti imaju 89% centralnih osnovnih škola (uključujući i područne škole) dok je revizija energetske efikasnosti urađena u 12 škola, odnosno u xx% škola na području TK. Zbog stare i dotrajale stolarije i starih krovova u osnovnim školama gubi se puno toplotne energije, pa je u cilju sigurnosti učenika i energetske efikasnosti potrebno planirati sredstva za zamjenu stare i dotrajale stolarije, kao i krovova na objektima osnovnih škola. Trenutno Ministarstvo obrazovanja i nauke u saradnji sa lokalnom nevladinom organizacijom Centar za razvoj i podršku implementira projekat energetske efikasnosti u okviru kojega će 28 škola primijeniti mjere energetske efikasnosti i na taj način „pametno“ trošiti energiju.

Sve centralne osnovne škole imaju biblioteku i opremljene kabinete informatike, dok to nije slučaj sa područnim školama. Iako postoje kabineti informatike oni nisu opremljeni savremenom opremom, i sve škole nemaju iste uslove, kada se radi o broju računara i njihovoj starosti. U svim školama na području TK instalirano je 1865 računara (zaključno sa 2018 godinom), što znači da je broj učenika osnovnih škola na jedan računar 20.

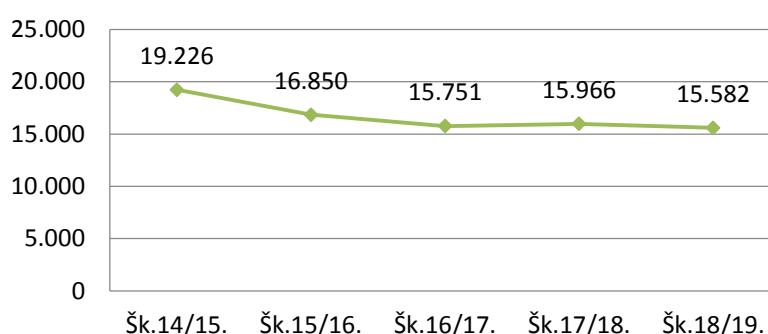
Opremljenost škola općim nastavnim sredstvima je optimalan, jer trenutno zadovoljava Pedagoške standarde i normative školske opreme. Međutim, opremljenost specijaliziranih kabineta, kao i fiskulturnih sala nije na zadovoljavajućem nivou. Potrebno je kabinete i fiskulturne sale osavremeniti nabavkom savremene opreme u cilju postizanja boljih uvjeta za realizaciju nastavnog procesa. Potrebno je također u narednom periodu planirati sredstva za rekonstrukciju školskih objekata i postojećih fiskulturnih sala u skladu sa prioritetima. Također u narednom periodu neophodno je

planirati sredstva za nabavku opreme/pomagala u nastavnom procesu, neophodne za djecu/ učenike sa teškoćama u razvoju, zavisno od njihovih potreba.

Nivo izdvajanja budžetskih sredstava TK za finansiranje osnovnog obrazovanja se u periodu od 2014. do 2019. godine nije mijenjao i iznosio je oko 26,90% budžeta TK.

Srednje obrazovanje

Srednje opće obrazovanje i srednje stručno obrazovanje, obuka i odgoj na području trinaest općina Tuzlanskog kantona odvija se u 32 srednje škole i jednoj privatnoj (2019/29), registrovane kao javne ustanove. Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku broj učenika koji pohađa srednje obrazovanje, pokazuje trend smanjenja u posljednjih 5 godina, te je u školskoj 2018/19 godini dostigao i najniži nivo od 15.078 upisanih učenika što je za 19% manje upisanih učenika u odnosu na školsku 2014/2015 godinu.

Slika 10. Broj učenika u srednjim školama na području TK za period 2015-2019

Izvor: Federalni zavod za statistiku, 2020

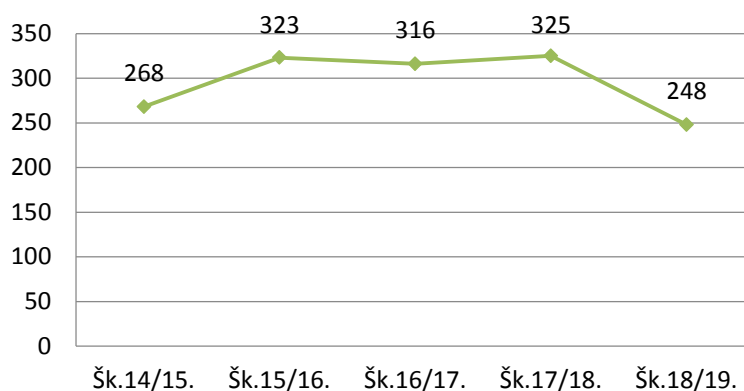
Prema podacima FZS u 2018/19udio učenika srednjih škola u prisutnom stanovništvu TK iznosio je 3,5 što je na nivou prosjeka FBiH, ali je manji u odnosu na udio iz 2014/15 kada je iznosio 4,9.

U strukturi zvanja i zanimanja srednjoškolaca xx% učenika upisuje gimnazije, xx% upisuje stručna zanimanja dok xx% učenika upisuje tehnička i srodna zanimanja. Iako tržište rada zahtijeva specifična stručna zanimanja, ona ne bilježe značajniji rast i to bi u narednom periodu trebalo promijeniti. Prema podacima FZS, na kraju školske 2018/19, u TK je zabilježeno prosječno 9,24 učenika na 1 nastavnika, što je na nivou prosjeka FBiH koji iznosi 9,1 učenika na jednog nastavnika. Prosječan broj učenika u jednom odjeljenju na TK za isti izvještajni period iznosio je 20,48 učenika, što je na nivou prosjeka FBiH koji je za isti izvještajni period iznosio 20,76. Poređenja radi, optimalan broj učenika u odjeljenju prema Pedagoškim standardima iznosi 28 (min. 20 - max. 32 učenika). Prema istom izvoru u školskoj godini 2018./19. u sistemu srednjih škola zaposleno je 1.658 nastavnika, i ovaj broj bilježi pad u odnosu na 2014/2015 kada je zabilježeno 1774 nastavnika u srednjem obrazovanju.

Procijene MONKS TK-a su da će se u naredne tri godine upis učenika u prvi razred srednjih škola na području TK kretati od 4.100 do 4.500 učenika na godišnjem nivou. Broj učenika koji napuštaju srednje obrazovanje u posljednjih sedam godina kreće oko 1,88% od ukupnog broja učenika. Za razliku od osnovne škole, srednju školu nešto više napuštaju učenice (Ž).

Obzirom da je većina srednjih škola građena prije 25 godina, i da je vrlo malo uloženo u njihovu rekonstrukciju i adaptaciju, ispravnost sanitarnih čvorova dovodi se u pitanje. Čak 12 srednjih škola ne posjeduju sportsku salu ali njih 8 ima mogućnost da salu dijele sa susjednom školom. Četiri

srednje škole nemaju fiskulturnu salu i nemaju mogućnost da salu dijele sa nekom susjednom srednjom ili osnovnom školom.

Slika 11. Broj učenika koji su napustili srednje obrazovanje u TK za period 2007-2019

Izvor: Federalni zavod za statistiku

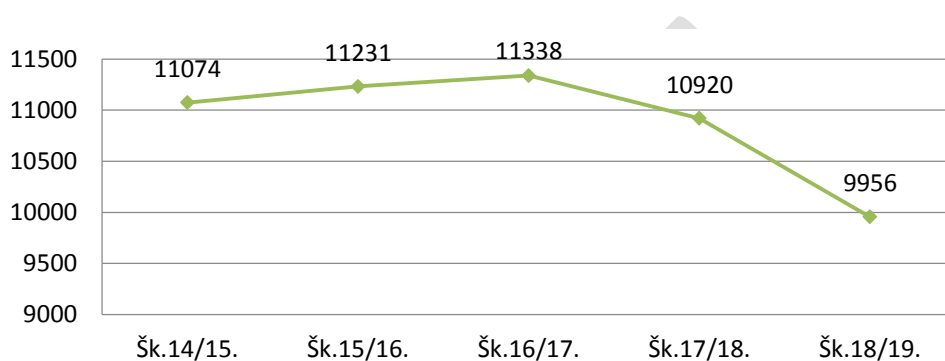
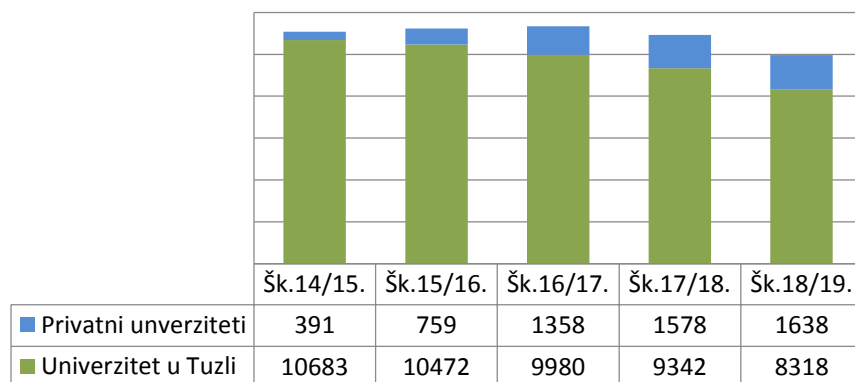
Sve srednje škole imaju opremljene kabinete informatike ali je naglašena potreba za njihovim osavremenjivanjem. Fizički pristup djeci sa posebnim potrebama omogućen je u 10 objekata srednjih škola, dok je revizija energetske efikasnosti urađena u 15 školskih objekata, što čini oko 75% škola. Kako tehnika i tehnologija stalno napreduju potrebno je kontinuirano ulagati sredstva u opremanje kabineta i specijaliziranih učionica kako bi se pratio trend napretka i razvoja. Trenutno škole ulažu sredstva u opremanje kabineta i specijaliziranih učionica u skladu sa svojim mogućnostima, što nezadovoljava u potpunosti zahtjeve za realizaciju nastave.

Uvjeti za organizaciju i izvođenje praktične nastave i laboratorijskih vježbi se razlikuju od škole do škole. U nekim školama praktična nastava se realizira u radionicama koje zadovoljavaju i standarde prostora i opreme ili zadovoljavaju standarde prostora, ali je potrebna savremena oprema. Neke od škola praktičnu nastavu realiziraju u radionicama i pogonima lokalnih privrednih društava.

Izdvajanje iz budžeta za finansiranje srednjeg obrazovanja bilježi trend pada i u 2019. iznosi 11,24% od ukupnog budžeta TK što je manje za 3,4 procentualna poena u odnosu na 2014.g. kada je zabilježeno učešće od 14,6%.

Visoko obrazovanje

Na području Tuzlanskog kantona, Visokoškolsko obrazovanje se provodi na 7 visokoškolskih ustanova što uključuje 6 privatnih, odnosno 18 fakulteta. Ukupan broj studenata koji pohađaju Univerzitet na TK bilježi konstantan pad od 2014. godine, tako da je u 2019. godini je zabilježio i svoj najniži nivo u posljednjih 5 godina sa 9.956 upisanih studenata.

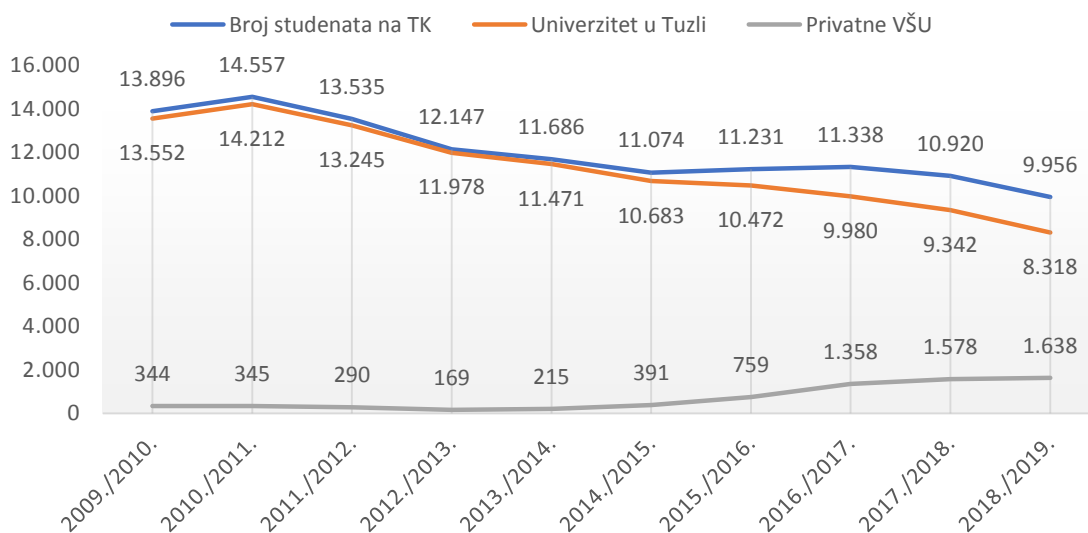

Slika 12. Broj studenata po akademskim godinama koji pohađaju visoko obrazovanje na Univerzitetima u TK u periodu 2015-2019

Izvor: Federalni zavod za statistiku

U akademskoj 2013/14. godini u TK je zabilježeno 22,7 studenta na 1.000 stanovnika, što je ispod prosjeka Federacije BiH koji za isti izvještajni period iznosi 28 studenta na 1.000 stanovnika.

Razlozi smanjenja ukupnog broja studenata rezultat su prvenstveno vanjskih faktora: smanjen broj učenika u gimnazijama i srednjim stručnim školama, politika usmjeravanja učenika na upis umedicinske škole, izraženi trendovi emigracije stanovništva, ali i unutrašnjih faktora: u značajnom broju zastarjeli inatraktivni studijski programi, nizak nivo opremljenosti fakulteta savremenim učilima zbog nedostatka finansijskih sredstava, nizak nivo digitalizacije nastavnih sadržaja, zaostajanje u ponudi kvalitetnog studentskog standarda itd.

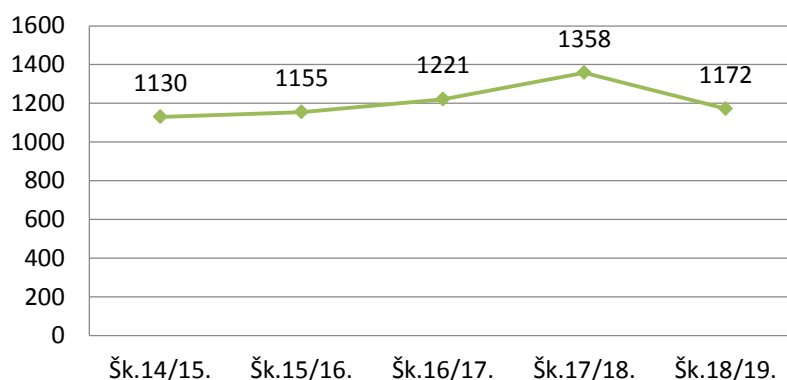
Slika 13. Komparativna analiza broja studenata na javnim i privatnim visokoškolskim ustanovama na Tuzlanskom kantonu za period 2009/10 – 2018/19 akademske godine

Izvor: Federalni zavod za statistiku

Iako se nastava u TK odvija i na nekoliko privatnih univerziteta, nosilac visokog obrazovanja na području TK je Univerzitet u Tuzli koji ima 14 organizacionih jedinica i to: 12 fakulteta, 1 Akademija i 1 Studentski centar, sa upisanih 8.304 studenta u akademskoj 2018/2019 godini u sve godine studija.

Međutim, kada je u pitanju interesovanje mladih za studiranje na visokoškolskim ustanovama, situacija je sljedeća: na UNTZ je u akademskoj 2018/19. godini ukupno je upisano 8.318 studenata na I i integrirani I i II ciklus, gdje po broju studenata prednjači: Medicinski fakultet (2.099), Filozofski fakultet (1.006), Fakultet elektrotehnike (824), Rudarsko-geološko-građevinski fakultet (627), Ekonomski fakultet (570) i Tehnološki fakultet (527).

Smanjenje broja studenata nije praćeno smanjenjem broja nastavnog osoblja na univerzitetima. Naprotiv, broj zaposlenika u visokom obrazovanju varira tokom godina i u 2018/19. se nalazi na nivou od 1.172 zaposlena što je neznatno više u odnosu na akademsku 2014/15. godinu.

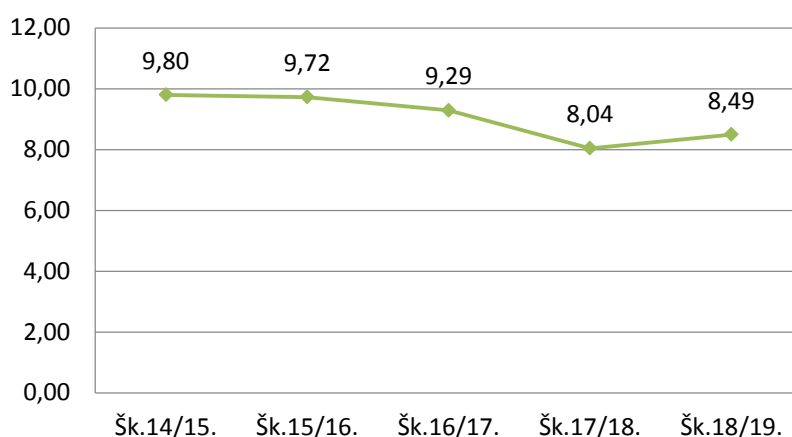

Slika 14. Broj zaposlenih na Univerzitetima u TK u periodu 2015-2019

Izvor: Federalni zavod za statistiku, 2020

S druge strane broj studenata po jednom nastavniku i saradniku u nastavi bilježi pad i u 2018/19 on iznosi 8 studenata, što je značajno manje u odnosu na prosjek Federacije BiH gdje zabilježeno 11 studenata na jednog nastavnika i saradnika u nastavi. Broj studenta po jednoj učionici u 2013/14

iznosi 54, dok je 209 računara na raspolaganju studentima (u računarskim učionicama i čitaonicama) tako da je omjer broja studenata i računara 56 na prema jedan.

*Slika 15. Broj studenata na jednog nastavnika i saradnika u nastavina Univerzitetima u TK u period 2015-2019
Izvor: Federalni zavod za statistiku, 2020*

Objekti u kojima se izvodi nastava na visokoškolskim ustanovama zadovoljavaju obrazovne standarde, međutim nedostaje prostora, opreme i finansijskih sredstava za provođenje vrhunskih naučnih i umjetničkih istraživanja.

Određeni broj fakulteta nastavu izvodi u više objekata a nastava iz predmeta na određenim užim naučnim oblastima, koji se izučavaju na više studijskih programa i fakulteta, izvodi se u jedinstvenim prostorima koji su namijenjeni za to. U pojedinim objektima je locirano više fakulteta tako da nema stroge podjele oko korištenja prostora. Ipak i pored dostupnosti prostora, evidentno je da se mora više ulagati u modernizaciju studijskih programa te podizati kvalitet studija i studentskog standarda. Takodjker je nepohodno jačati saradnju univerziteta kako sa okruženjem (nacionalnim i internacionalnim), u cilju unaprijeđenja infrastrukture i kvalitete nastavnog procesa i programa.

U cilju objedinjavanja fakulteta na jednom mjestu, odnosno osavremenjivanja i unapređenja infrastrukturnih kapaciteta, Vlada TK u saradnji sa Rektoratom univerziteta u Tuzli, je u prethodnom periodu uradila niz aktivnosti koje su dovele do stvaranja preduslova za realizaciju izgradnje Kampusu Univerziteta u Tuzli (na lokaciji bivše vojne kasarne u Solini u Tuzli). U periodu 2014-2020 izrađeno je idejno rješenje, koje je usvojeno od strane Senata, dok se u međuvremenu nastava u ovom kampusu odvijala u već postojećim prilagodjenim objektima. U narednom periodu neophodno je uraditi Modifikaciju Idejno-urbanističkog rješenja, izvršiti zoniranje idejnog rješenja, usvojiti modificirano idejno-urbanističko rješenje, izraditi projektnu dokumentaciju i započeti izgradnju objekata na predvidjenim lokacijama. Sadržaji Kampusu bi se realizirali u objektima ukupne bruto površine 374.887 m², od čega za nastavne aktivnosti 139.00 m², za prostore za studente 131.000 m², zajedničke prostorije i nastavnike 78.002 m², akademski zajednički prostori 13.261m² i prostori za kvalitetniji boravak 12.243 m². Prostorije. Pored nastavnih sadržaja na svim fakultetima, u okviru kampusu predviđena je izgradnja naučno-tehnološkog parka.

Univerzitetska biblioteka je integrisana a fizički je locirana u nekoliko objekata s tim da se biblioteka građa za svaki fakultet čuva i izdaje na tačno određenoj lokaciji ali su svi prostori Univerzitetske biblioteke na raspolaganju svim studentima i zaposlenicima Univerziteta. Iako biblioteke posjeduju

prostorni kapacitet, ipak je prisutna njihova neadekvatna opremljenost bibliotekarskom građom kao i savremenim informaciono-tehnološkim i digitalnim servisima.

Pored redovnog nastavnog procesa na Univerzitetu u Tuzli se organizuju i naučno-istraživački radovi, te je većina naučno-istraživačke infrastrukture upravo locirana ovdje. Izdvajanja za Naučno istraživački su na nivou od 100.000 do 150.000 KM godišnje i nisu se značajnije mijenjala u proteklih 5 godina. Značajan dio ovih sredstava odnosi se na sufinansiranje odbrane doktorskih i magistarskih radova. Iako je na ovom području prisutan određeni broj privatnih naučno-istraživačkih i istraživačko-razvojnih instituta, njihovi kapaciteti nisu dovoljni da bi se napravio značajniji pomak u razvoju naučno-istraživačke djelatnosti, naročito u oblasti inovatorstva. Ovoj situaciji dodatno doprinosi i nedovoljno razvijena svijest o potrebi osnivanja naučno-tehnoloških parkova koji bi bili povezica sa okruženjem a posebnosa privredom.

Kada je riječ o studentskim domovima, u 2018.g. iz budžeta TK izdvojeno je 1.500.000 KM za modernizaciju i poboljšanje uslova boravka ismještaja za oko 400 studenata smještenih u studentskim domovima. Nivo izdvajanja sredstava iz Budžeta TK za finansiranje Visokog obrazovanja u 2018/19. iznosi 10,65% u odnosu na budžet TK, što predstavlja uvećanje od 3,3 procentna poena u odnosu na 2014 kada je nivo izdvajanja iznosio 7,3% Budžeta TK.

Svi segmenti obrazovnog sistema se suočavaju sa problemima u vezi infekcije COVID-19. Kako se u obrazovnom sistemu primjenjuje metodologija rada koja podrazumijeva okupljanje polaznika nastave (predavanja, ispiti, vježbe i druge aktivnosti), to predstavlja rizik za širenje infekcije.

Sprječavanje širenja infekcije podrazumijeva identifikaciju izvora zaraze, njegovu izolaciju, te djelovanje na puteve prenošenja. Kao dio preventivnih mjera škole i obdaništa nisu radili od početka širenja infekcije na području Tuzlanskog kantona, te se nastava odvijala online s ciljem sprečavanja daljeg širenja zaraze korona virusom. Obzirom da se gripa COVID-19 vrlo lako prenosi sa čovjeka na čovjeka, najčešće putem aerosola, vrlo je vjerovatno da bi broj oboljelih u školskoj dobnoj grupi bio značajniji, da su škole i obdaništa redovno radila tokom epidemije. U početku epidemije pristup je bio zatvaranje obdaništa, škola i fakulteta, te organizacija nekog oblika učenja na daljinu. Takav model se neće moći primijeniti u budućnosti i na duži vremenski period, jer bi time ozbiljno bio ugrožen sistem obrazovanja, što bi moglo imati nesagledive posljedice po buduće društvo. Posebno treba posmatrati ulogu predškolskog obrazovanja koje, pored obrazovne uloge ima i socijalnu ulogu kroz omogućavanje da roditelji djece bez poteškoća mogu obavljati svoje radne obaveze. Biće nužno iznaći nove modele i metodologije učenja kroz život sa koronom.

Kultura, sport i slobodno vrijeme

Do kraja 2017. godine oblast kulture i sporta je bila u resornoj nadležnosti Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta, a s obzirom na prevelik obim resornih nadležnosti ovog ministarstva, od 01.01.2018. godine formirano je Ministarstvo kulture, sporta i mladih. Ministarstvo je u skladu sa strateškim opredjeljenjima Vlade Tuzlanskog kantona, usmjerenih prema razvoju oblasti kulture, sporta i unapređenja položaja mladih, tokom 2018. i 2019. godine nastavilo da implementira planirane mjere i aktivnosti u resornoj oblasti.

Kultura i kulturno-historijsko nasljeđe

Na području Tuzlanskog kantona, u oblasti kulture djeluje i radi 9 ustanova kulture kojima je osnivač/suosnivač Tuzlanski kanton, i to: JU Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i

prirodnog naslijeđa TK, JU Arhiv Tuzlanskog kantona, JU Bosanski kulturni centar Tuzlanskog kantona, JP Radio-televizija Tuzlanskog kantona, JU Muzej istočne bosne Tuzla, JU Narodno pozorište Tuzla, JU Narodna i univerzitetska biblioteka „Derviš Sušić“ Tuzla, JU Međunarodna galerija portreta Tuzla, JU Specijalna biblioteka Behram-beg Tuzla. Pored navedenih ustanova kulture, kulturni sadržaji se obavljaju i na prostoru dodatnih, ustanova kulture kojima su osnivači gradovi/općine Tuzlanskog kantona. Prema podacima koje su dostavili gradovi/općine Tuzlanskog kantona, na području Tuzlanskog kantona djeluju JU Javna biblioteka „Alija Isaković“ Gradačac, JU Centar za kulturu i informisanje „Ahmed Muradbegović Gradačac“, JU Javna biblioteka Kladanj, JU Informativno kulturni centar Kladanj, JU Javna biblioteka Banovići, JU Centar za kulturu i informisanje Banovići, JU Gradska biblioteka Čelić, JU Bosanski kulturni centar Živinice, JU Bosanski kulturni centar Gračanica, JU Centar za kulturu i informisanje Srebrenik, JU Bosanski kulturni centar „Alija Izetbegović“ Kalesija, JU Javna biblioteka Lukavac, JU Centar za kulturu Lukavac, JU Radio – televizija Lukavac i JU Centar za kulturu Tuzla.

Za nesmetan rad ustanova kulture kojima je osnivač/suosnivač Tuzlanski kanton u 2019. godini izdvojeno je 6.353.198 KM, što predstavlja uvećanje od 7,5% u odnosu na prethodnu godinu.

U toku kalendarske godine, na području Tuzlanskog kantona se, mahom tradicionalno, održavaju manifestacije kulture iz svih sfera stvaralaštva, a koje se redovno finansijski podržavaju iz Budžeta TK. Ministarstvo je kao i prethodnih godina donijelo Kalendar manifestacija kulture od interesa za Tuzlanski kanton u 2019. godini. Iznos od 120.000,00 KM dodijeljen je zasufinansiranje ukupno 75 manifestacija i za isto toliko korisnika (neprofitnih organizacija), što predstavlja uvećanje od 20% u odnosu na 2018., dok su u 2017.g. izdvajanja iznosila svega 20.000 KM. Prepoznatljivi kulturni događaji su: književne manifestacije „Kikićevi susreti“ u Gradačcu, koja se u 2019. godini održala četrdeset i šesti puta, zatim Međunarodno arhivsko savjetovanje „Arhivska praksa“ u Tuzli, Književni susreti Cum grano salis, Likovne kolonije „Breške“ u Tuzli, internacionalne likovne manifestacije „Otvoreni gradumjetnosti Srebrenik“, Tuzlanski pozorišni dani i pozorišne manifestacije TKT Fest.

Značajni su također i Bijenale likovne minijature BiH, književni susreti „Ikre“ u Kalesiji, Pjesnički memorijal „Avdo Mujkić“ u Lukavecu, vjersko — kulturna manifestacija „Dani Djevojatke pećine“ u Kladnju, Dani kulture u Čeliću, zatim Festival sevdalinke Tuzlanskog kantona, Međunarodni književni susreti „Lejla Avdić“ u Banovicima, Međunarodni horski šampionat „Lege Artis“ u Tuzli, Međunarodni dani keranja i čipkarstva u Gračanici, itd.

Prema posljednjim podacima Federalnog zavoda za programiranje na području TK je u 2018 godini zabilježeno ukupno 30174 posjete u 5 funkcionalnih pozorišta (16.680 posjeta u 2 profesionalna pozorišta i 13.494 u 3 amaterska). Odigrano je 211 predstava, dok je broj zaposlenih iznosio 121. Svi navedeni podaci predstavljaju uvećane od 100% u odnosu na prethodne dvije godine.

Na području TK funkcionalna su četiri kina (u Tuzli, Banovicima, Gračanici i Živinicama) i za jedno manje u odnosu na prethodne dvije godine. U ovim kinima su tokom 2018.g. zabilježene 7.583 projekcije koje je gledalo 152.855 posjetilaca. Broj projekcija u 2018. godini je za sedam puta veći u odnosu na prethodnu godinu dok je broj posjetilaca dvadeset puta veći. Ovaj nagli skok u broju projekcija i posjetilaca se dovodi u vezu sa otvaranjem Cinestar Multiplex Kina u Tuzli. Broj zaposlenih u kinima u 2018.g. je iznosio 11 i za tri je veći u odnosu na prethodne dvije godine.

Na području nadležnosti JU Zavoda za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa TK u 13 općina Zavod je na različite načine i sa različitim nivoima zaštite evidentirao oko 1150 jedinica kulturno-historijskog naslijeđa. Najvažniji nivo zaštite su nacionalni spomenici BiH. Takvih ima na području TK ima 39. Oko 220 jedinica je na privremenoj listi i listi peticija za nacionalne spomenike BiH. Kroz elaborate kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa pojedinih općina Zavod je evidentirao preko 500 jedinica. Kroz ostale vidove registrovanja na području Tuzlanskog kantona je evidentirano oko 400 jedinica.

Na području nadležnosti JU Zavoda za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa TK kroz elaborate su ukupno evidentirane 508 jedinica naslijeđa na 6 općina.

Sport

Sportske aktivnosti na području TK odvijaju se djelovanjem sportskih udruženja i klubova udruženih u Sportski savez Tuzlanskog kantona. U skladu sa zakonskim odredbama uspostavljeni su i aktivni su Sportskisavez Tuzlanskog kantona, Sportski savez osoba sa invaliditetom Tuzlanskog kantona,granski sportski savezi na nivou Tuzlanskog kantona, kao i 11 gradskih/općinskih sportskih saveza (sportski savezi u općinama Sapna i Čelić su neaktivni).

Prema evidencijama Sportskog saveza Tuzlanskog kantona na području Tuzlanskog kantona ima oko 400 registrovanihsportskih organizacija sa oko 25.000 uključenih sportista u raznim granama sportova, od atletike i plivanja kao baznih grana sporta, preko kolektivnih igara košarke, odbojke,rukometa, nogometa kao i velikog broja uključenih u borilačke sportove (karate, boks, kikboksi dr.).

Uvažavajući činjenicu da ne postoji adekvatan registar odnosno baza sa relevantnim podacima o aktivnim subjektima u oblasti sporta, u svrhu što kvalitetnijeg uvida, MinistarstvoTuzlanskog kantona obratilo se Poreskoj upravi Federacije BiH Kantonalnom poreznomuredu Tuzla za dostavu informacija o subjektima iz oblasti sporta iz evidencije ove institucije.

Prema podacima Porezne uprave Federacije BiH Kantonalnog poreznog ureda Tuzla na području Tuzlanskog kantona u 2019. godini djelovalo je 624 aktivnih subjekata uoblasti sporta, kojima je osnovna djelatnost rad sportskih klubova, djelatnost sportskihobjekata, djelatnost fitnes centara i ostalih sportskih aktivnosti, što je za 29 (4,9%) više u odnosu na prethodnu godinu. Najveći broj subjekata uoblasti sporta djeluje na području Grada Tuzla (228), nakon čega slijede općine Lukavac (77),Gradačac (58), Živinice (56), Gratanica (42), Srebrenik (39), Banovici (34), Kalesija (33),Kladanj (14), Dobojs tok (15), Čelić (12), Teočak (9) i Sapna (7).

Od ukupnog broja aktivnih sportskih organizacija (624) samo njih 86 ima evidentirane zaposlene. Broj zaposlenih koji su prijavljeni u poresku upravu iznosi 283.

Blagim povećanjem ekonomske aktivnosti u posljednjih 5 godina i blagog rasta ekonomije neznatno su povećana i finansijska izdvajanja za sport, koja su još uvijek nedovoljna za značajniji razvoj ove izuzetno važne oblasti. U prosjeku je u posljednjih 17 godina za sport izdvajano oko 800.000,00 KM godišnje.Najveći iznos sredstava koji je planiran u budžetu je 1.297.000,00 KM koja su bila izdvojenaza 2011. godinu. U periodu 2015.-2017.godina iznos za podršku sportu bio je nanivou od 400.000,00 KM. Od 2018. godine iznos sredstava za sport se povećavao na 505.000 KM, tesu u 2019. godini sredstva za podršku razvoju tjelesnoj kulturi i sportu povećana za150.000,00 KM u odnosu na sredstva u 2018. godini, te su iznosila 655.000,00 KM. Po osnovu Javnog poziva za sufinansiranje

programa/projekata sportskih organizacija u oblasti tjelesne kulture i sporta za 2019. godinu odobreno je 392.808,00 KM za 181 projekat. Od navedenih sredstava kojima su finansirani projekti, najveći iznos odobren je za vrhunski ikvalitetni sport (45%), dok su značajna sredstva izdvojena i za sport lica sa invaliditetom (15% od navedenog iznosa za projekte).

S druge strane, Javnog poziva, Federalno ministarstvo kulture i sporta u 2019.g. dodijelilo je ukupno 1.010.000,00 KM za 281 korisnika. Od ukupnog broja korisnika njih 30 je sa područja Tuzlanskog kantona što čini 9,9% od ukupnog broja odabranih korisnika u okviru navedenog Javnog poziva. Trideset korisnika sa područja Tuzlanskog kantona povuklo je iznos od 69.000,00 KM što čini 6,8% od ukupnog iznosa dodijeljenih sredstava i manji je nego u 2018. godini kada je za sportske organizacije sa područja Tuzlanskog kantona dodijeljeno 110.000,00 KM. Za povlačenje većih iznosa potrebno je dodatno razvijati kapacitete sportskih organizacija u namicanju sredstava.

Iako je u 2019 godini došlo do povećanja iznosa ulaganja u sport, on se još uvijek ne nalazi na zakonski definisanom nivou od 1 % ukupnog budžeta kantona (što bi u 2019 godini trebalo iznositi 3.443.970,00 KM). Usljed nedovoljnog ulaganja u sport (manje od 0,19% kantonalnog budžeta se odvaja za sport), stanje sportske infrastrukture na području Tuzlanskog kantona, u svim oblastima sporta, u većini slučajeva nezadovoljava međunarodne i evropske standarde, što se negativno odražava na brojnije učesće sportskih klubova na međunarodnim takmičenjima. Evidentan je nedostatak sportskih dvorana, fiskulturnih sala i kvalitetnih otvorenih sportskih i rekreacionih terena i kompleksa. S druge strane, postojeći sportski objekti u Tuzlanskom kantonu najvećim dijelom su u lošem stanju, čime je umanjena mogućnost djece i omladine za bavljenje sportom, a samim time je smanjena mogućnost postizanja vrhunskih sportskih rezultata. Posebno manje općine (Teočak i Sapna) imaju problem sa sportskim dvoranama i prostorom za trenažni proces. Stanje je dodatno pogoršalo uništavanje podloge velike sportske dvorane JU SKPC Mejdan, uzrokovane lokalnim bujičnim poplavama tokom ljeta 2020.g.

Kada je u pitanju postojeća sportska infrastruktura, na području Tuzlanskog kantona su u funkciji:

- *dva bazena zatvorenog tipa od kojih je za potrebe trenažnog procesa i građanstva u funkciji samo jedan (Hotel Tuzla),*
- *sedam nogometnih stadiona na kojima se igraju utakmice Premijer lige Bosne i Hercegovine, Prve i Druge Federalne lige, od kojih samo jedan ima atletsku tartan stazu (Stadion „Tušanj” u Tuzli),*
- *dvadeset teniskih terena od kojih je većina na području Grada Tuzla (80%),*
- *deset sportskih dvorana i*
- *nedovoljan broj fiskulturnih školskih sala za potrebe nastave tjelesnog odgoja osnovnih i srednjih škola kao baze za razvoj školskog sporta.*

Osnovni problem za sagledavanje prilika u sportu u TK je nepostojanje jedinstvenog registra sportsko-rekreativnih organizacija kao i jedinstvenog registra broja građana koji su uključeni u sportsko-rekreativne aktivnosti. Evidentan je i nedostatak razumijevanja i nedovoljno razvijena svijest svih relevantnih aktera o značaju uloge tjelesne kulture i sporta na razvoj djece, omladine i cjelokupnog društva i zajednice. Pored neadekvatne sportske infrastrukture, na stanje sporta dodatno utiče i nedovoljan broj kvalitetnih programa za animiranje mladih da se bave sportom, gdje fizička neaktivnost djece, a pogotovo adolescenata, negativno utječe na njihov pravilan fizički i duhovni razvoj, što dugoročno može ugroziti zdravlje građana, dok istovremeno umanjuje regrutnu bazu za vrhunski sport. Također, nepostojanje pratećih propisa u skladu sa odredbama Zakona o sportu čini regulatorni okvir nedovoljno stimulirajućim za razvoj sporta na Tuzlanskom kantonu.

Izbijanje pandemije COVID-19 negativno je uticalo na sektor sporta, kak u BiH, tako i na području Tuzlanskog kantona. Ograniceno kretanje i obustava svih aktivnosti pogodile su sportski sektor do temelja. Pored amaterskog sporta pogođeni sui profesionalni sport i čitava sportska industrija i njezini sudionici. Smanjene aktivnosti su nemonivno dovele do smanjenog priliva novčanih sredstava sa kojima sportsko-rekreativni klubovi i udruženja raspolažu, te ih je ovakva situacija dovela do ruba egzistencije. Ključni problemi sa kojim je suočen sportski sektor su: Ograničen obim rada klubova i udruženja, izgubljeni prihodi, nelikvidnost sportsko-rekreativnih klubova i udruženja, ograničenost pružanja usluga građanima, sportisti su izgubili mogućnost takmičenja na velikim sportskim manifestacijama, sportisti su izgubili finansijsku podršku. Za buduću održivost sportskog sistema od presudne je važnosti da se potrebe i ovog sektora adresiraju unutar rebalansiranih budžeta u narednim godinama, koji že poredstavljati odgovor na COVID 19 pandemij.

Zdravstvena i socijalna zaštita

Zdravstvena zaštita

Sistem zdravstvene zaštite je u nadležnosti Kantona TK, dok se na nivou Federacije BiH donose strateške smjernice razvoja. Usluge zdravstvene zaštite koje se pružaju na području TK obuhvataju primarnu, sekundarnu i tercijarnu zdravstvenu zaštitu.

Primarna zdravstvena zaštita pruža se u ambulantom domova zdravlja i područnim ambulantom porodične medicine. U kantonu djeluje 13 domova zdravlja sa 168 područnih ambulanti i 228 timova porodične medicine.

Sekundarna zdravstvena zaštita na području TK se provodi djelomično u domovima zdravlja koji pružaju konsultativno-specijalističke, dijagnostičke, stomatološke i laboratorijske usluge, u privatnim ordinacijama specijalističke medicine i u okviru Univerzitetsko-Kliničkog Centra Tuzla i Opće Bolnice „Mustafa Beganović“ Gračanica. UKC Tuzla i Opća Bolnica Gračanica pružaju sekundarnu i dio tercijarne zdravstvene zaštite putem sljedećih grupa djelatnosti: dijagnostika, bolničko liječenje, konsultativno-specijalistička zdravstvena zaštita i ostale usluge.

Tabela 74. Osnovni pokazatelji zdravstvene zaštite u Tuzlanskom kantonu u poređenju sa FBiH

	FBiH	TK	FBiH	TK
	2014		2019	
Broj stanovnika po doktoru medicine	517	485	445	410
Broj stanovnika po doktoru stomatologije	3.941	8.183	3.699	5.930
Broj stanovnika na 1 bolničku postelju	270	310	270	270

Izvor: Federalni zavod za programiranje, 2020

U 2019. godini je u Tuzlanskom kantonu evidentirano 410 stanovnika na jednog ljekara, što je manje u odnosu na podatak iz 2013. godine za 15,4%. Broj stanovnika na jednog stomatologa bilježi tendenciju smanjenja i taj broj u 2019. godini iznosi 5.930, što je u odnosu na 2014. godinu smanjenje od 27,5%. Smanjenje se odnosi na smanjenje broja stanovnika ali i povećanje broja stomatoloških ordinacija i dostupnih stomatologa.

Tabela 75. Broj ustanova primarne zdravstvene zaštite na području Kantona

	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Br. domova zdravlja	13	13	13	13	13	13
Br. područnih ambulanti	108	116	117	117	117	117
Br. timovi obiteljske medicine	242	240	239	248	250	289

Br. vozila hitne pomoći						
Broj. javnih ljekarni	4	4	4	4	4	4
Br. privatnih ljekarni	137	145	153	164	173	184

Izvor: Ministarstvo zdravstva Tuzlanskog kantona

Broj zdravstvenih radnika na području TK je imao trend opadanja do 2017, nakon čega se isti povećavao da bi u 2019.g. dostigao nivo od 5.336 zaposlenih u zdravstvu, što je za 5% više u odnosu na 2014.g. Značajno je istaći da se u ukupnom broju zaposlenih u zdravstvu, broj zdravstvenih radnika u 2019. (3.841) povećao u odnosu na 2014.g. za 6,5%.

Tabela 76. Trend povećanja zdravstvenih radnika u TK za period 2014-2019

	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Ukupno zdravstvenih radnika	3.605	3.553	3.575	3.638	3.669	3.841
Ljekari opće prakse	126	131	122	146	124	208
na specijalizaciji	115	60	78	113	150	180
specijalisti	780	831	822	810	797	780
od toga ginekolozi	46	47	44	47	43	36
stomatolozi	63	72	68	69	74	81
medicinski tehničari	2.521	2.459	2.485	2.500	2.524	2.592
diplomirani farmaceuti	38	53	47	49	56	74
zdravstveni saradnici VSS	70	77	81	86	90	93
ostalo osoblje/ nezdravstveni radnici	1.366	1.305	1.284	1.282	1.295	1.328
Ukupno zaposleni	5.079	4.988	4.987	5.055	5.110	5.336

Izvor: Ministarstvo zdravstva Tuzlanskog kantona

U 2019. godini na području Tuzlanskog kantona registruje se povećanje broja doktora medicine i iznosi 206 što je za 61% veže u odnosu na 2014.g. Ovo povećanje se odvodi u vezu sa popunjavanjem sistematizacijom predviđenih mjesta u zdravstvu. Također se bilježi rast doktora na specijalizaciji, stomatologa i farmaceuta (kao rezultat povećanog broja apoteka i stomatoloških ordinacija). S druge strane, zabrinjavajući je broj smanjenja ginekologa koji je u 2014.g. iznosio 46 dok je taj broj u 2019.g. 36. Smanjenje broja ginekologa znači i smanjenje kvaliteta i dostupnosti zdravstvenih usluga za žene, naročito u ruralnim dijelovima kantona.

Ukupni bolnički kapaciteti u Tuzlanskom kantonu iznose 1.623 kreveta, od toga: kapaciteti UKC Tuzla - 1.356 bolnička kreveta, Opće bolnice u Gračanici - 107 kreveta, Stacionar doma zdravlja Gradačac - 10 kreveta, i Centar za med rehab. i banjsko liječenje Ilidža Gradačac - 150 kreveta.

Iako UKC Tuzla i Opća bolnica Gračanica raspolažu sa određenim brojem kvalitetne i savremene medicinske opreme, ipak opšta opremljenost zdravstvenih ustanova na području TK se ne može okarakterisati zadovoljavajućom. Finansijske poteškoće uzrok su nedovoljne materijalno-tehničke opremljenosti većine domova zdravlja i područnih ambulanti porodične medicine, nedovoljnog broja educiranih zdravstvenih radnika i česte fluktuacije liječnika. Broj kreveta i broj stanovnika na jednog ljekara i stomatologa ispod je standarda EU, ali i FBiH.

Na području TK postoji ukupno 184 apoteka (uvećanje za 34,3% u odnosu na 2014.g.), od čega je 180 privatnih, koje rade i izvan punog radnog vremena. Uvećanje broja apoteka predstavlja rezultat sve većih potreba stanovništva za kvalitetnim farmaceutskim uslugama.

Od ukupno 5 vodećih uzroka umiranja na području Tuzlanskog kantona u 2019. godini 49,4% su iz grupe bolestickirkulatornog sistema: povišen krvni pritisak, moždani udar, srčani infarkt, zastoj srca,

hronična ishemična oboljenja srca i kardiomiopatija. Zatim slijede tumori koji su uzrok u 22,9% smrtnih slučajeva. Ono što je zabrinjavajuće jeste povećanje smrtnih ishoda usljed bolesti cirkulatornih sistema za 39,5% u odnosu na 2014.g., kao i povećanje broja smrtnih ishoda kao posljedica tumora za 25,12% u odnosu na 2014.g.

Tabela 77. Najopasnije bolesti na području Tuzlanskog kantona: broj umrlih

Vrsta bolesti	Broj umrlih					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Tumori (C00-D48)	828	1058	819	1004	1021	1036
Bolesti žlijezda sa unutrašnjim lučenjem, ishrane i metabolizma (E00-E90)	309	327	200	279	287	275
Bolesti cirkulatornog sistema (I00-I99)	1600	2286	1779	2194	2118	2233
Bolesti sistema za disanje (J00-J99)	240	309	208	271	272	248
Bolesti sistema za varenje (K00-K93)	117	131	114	173	132	133
OSTALO	410	590	450	546	536	596
Ukupno	3.504	4.701	3.570	4.467	4.366	4.521

Izvor: Ministarstvo zdravstva Tuzlanskog kantona

Na području Tuzlanskog kantona broj rođenih beba bilježi trend pada, i u 2019. godini je registrovano 872 živorođenih beba, što je za 47 beba manje u odnosu na 2014.g. Posebno zabrinjava podatak da se u istom periodu zabilježio povećan broj umrle dojenčadi, te je u 2019.g. registrirano 43 umrle dojenčadi što je više za 115% u odnosu na 2014.g.

Pravo na zdravstveno osiguranje u 2019. godini u TK ostvarilo je 408.196 osiguranika, što predstavlja 93% od procijenjenog broja stanovnika TK u 2019. Broj zdravstvenih osiguranika se tokom godina smanjivao, te je u 2019. godini manji za 35.362, što se direktno povezuje sa odlivom stanovništva iz TK. Djeca starosti do 15 godina imaju pravo na zdravstvenu zaštitu preko roditelja-osiguranika, a ukoliko nastavljaju redovno školovanje, pravo na zdravstvenu zaštitu ostvaruju do najkasnije 26 godina.

Ranjivost zdravstvenog sektora je posebno podcrtala pojava pandemije COVID 19, koja je iscrpila dostupne ljudske potencijale u zdravstvenim ustanovama, te u potpunosti popunila kapacitete dostupnih zdravstvenih ustanova i blokirala pružanje kvalitetnih zdravstvenih usluga, izuzev mjera liječenja pacijenata oboljelih od COVID 19. Nabavka potrebne medicinske opreme i lijekova je usporena je zbog kompleksnih procedura nabavke, a odgovor lokalne zajednice i stanovništva u prevenciji širenja zaraze nije odgovarajući, što dodatno stavlja zdravstveni sektor u vrlo tešku situaciju. U narednom periodu nepohodna je reforma zdravstvenog sektora kako bi na efikasan i adekvatan način mogao reagovati na hitne situacije, poput ove uzrokovane COVID 19 pandemijom.

Socijalna zaštita

Korisnici socijalne zaštite u smislu Federalnog i Kantonalnog zakona o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom su lica i porodice koje se nalaze u stanju socijalne potrebe i to:

1. Djeca bez roditeljskog staranja,
2. Odgojno zanemarena djeca,
3. Odgojno zapuštena djeca,
4. Djeca čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama,
5. Lica sa invaliditetom i lica ometena u psihofizičkom razvoju,

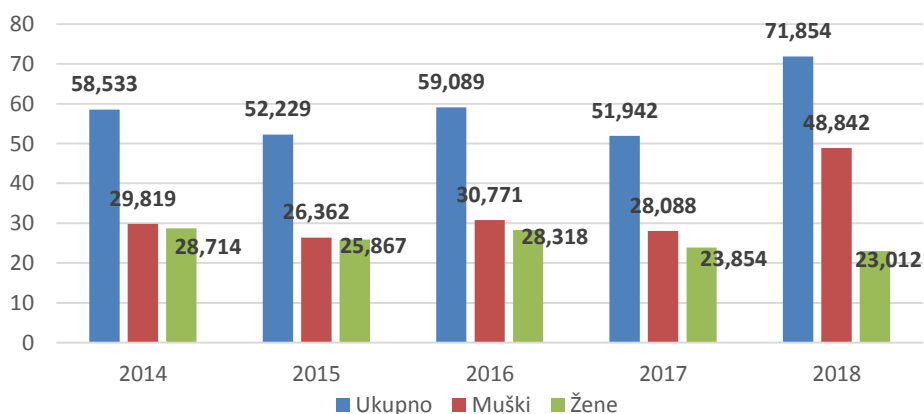
6. Materijalno neosigurana i za rad nesposobna lica,
7. Stara lica bez porodičnog staranja,
8. Lica sa društveno negativnim ponašanjem,
9. Lica izložena zlostavljanju i nasilju u porodici i
10. Lica i porodice u stanju socijalne potrebe kojima je uslijed posebnih okolnosti potreban odgovarajući oblik socijalne zaštite.

Prava iz socijalne zaštite, u smislu Federalnog zakona i Kantonalnog zakona su:

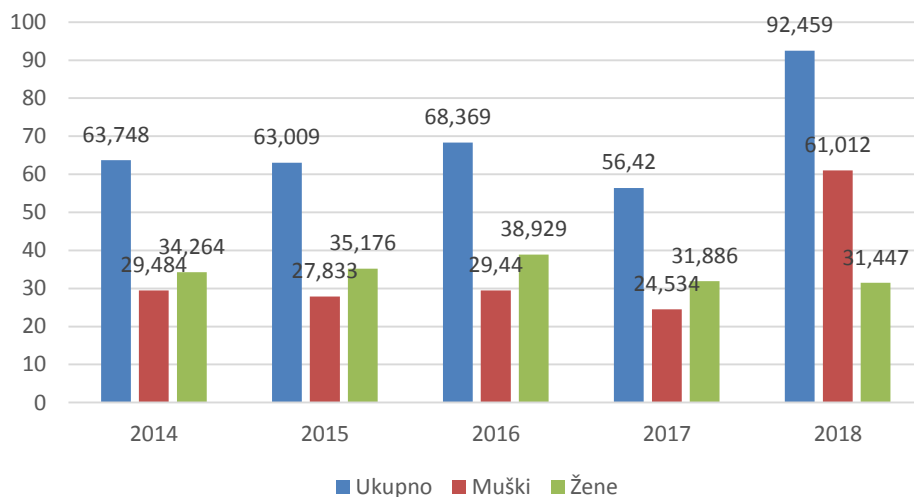
1. novčana i druga materijalna pomoć;
2. osposobljavanje za život i rad;
3. smještaj u drugu porodicu;
4. smještaj u ustanovu socijalne zaštite;
5. usluge socijalnog i drugog stručnog rada;
6. kućna njega i pomoć u kući;
7. zdravstveno osiguranje.

U Tuzlanskom kantonu postoji 13 (trinaest) centara za socijalni rad, a što je i razumljivo polazeći od činjenice da su centri za socijalni rad organi koji na osnovu Zakona o upravnom postupku ("Službene novine Federacije BiH", broj: 2/98 i 48/99) u prvom stepenu rješavaju zahtjeve korisnika za utvrđivanje prava iz oblasti socijalne zaštite. Posmatrajući obrađene slučajeve u centrima za socijalnu rad, kao i broj intervencija socijalne zaštite u periodu 2014-2019 godina vidljivo je da broj predmeta iz godine u godinu nema kontinuiran porast ili pad, nego da se taj broj razlikuje iz godine u godinu, a što je odraz stope nezaposlenosti i ekonomske situacije u kantonu i državi, što utiče na imovinsko stanje porodica i pojedinaca i ima direktan utjecaj na broj podnesenih zahtjeva za određenim vidovima pomoći iz oblasti socijalne zaštite.

S druge strane broj podnesenih zahtjeva zavisi i od visine sredstava koji se u Budžetu Tuzlanskog kantona izdvajaju za oblike socijalne zaštite, odnosno ukoliko se odobri više sredstava Vlada Tuzlanskog kantona donosi odgovarajuće odluke o isplati određenih prava iz oblasti socijalne zaštite, a što direktno utiče na broj podnesenih zahtjeva centrima za socijalni rad. Osim navedenog centri za socijalni rad u sklopu obavljanja svoje djelatnosti rješavaju i zahtjeve građana koji se ne odnose isključivo na oblast socijalne zaštite, nego i na zahtjeve u pogledu usvojenja, starateljstva, bračnih i porodičnih odnosa i drugih oblasti.

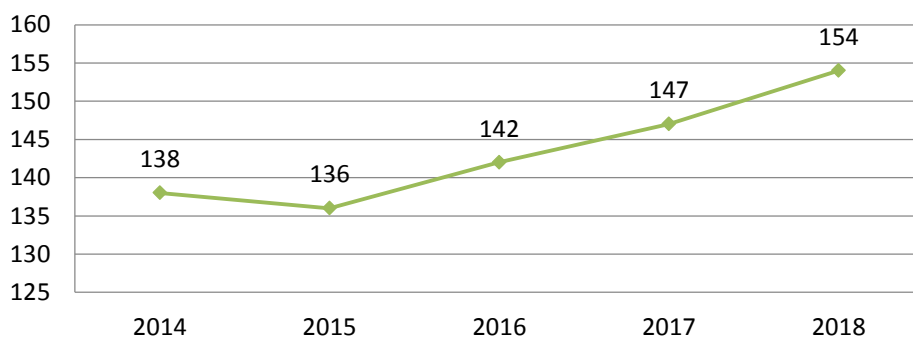

Slika 16. *Obrađeni slučajeve u centrima za socijalni rad TK u periodu 2014-2018*
Izvor: Federalni zavod za statistiku, 2020.

Slika 17. Intervencije u centrima za socijalni rad TK u periodu 2014-2019
Izvor: Federalni zavod za statistiku, 2020.

Što se tiče broja zaposlenih u centrima za socijalni rad analizom podataka prikupljenih od centara za socijalni rad sa područja Tuzlanskog kantona vidljivo je da ukupan broj zaposlenih raste u posljednjih 4 godine. Polazeći od činjenice da su centri za socijalni rad javne ustanove koje za područje svake općine osniva općinsko vijeće, odnosno da se centri za socijalni rad u pogledu plaća i materijalnih troškova i ostalih potreba finansiraju iz općinskog budžeta broj zaposlenih u centrima je u direktnoj vezi sa stanjem u općinskim budžetima. Na žalost broj stručnog osoblja u centrima za socijalni rad nije u skladu sa odgovarajućim normativima u oblasti socijalne zaštite. Tako bi prema utvrđenim normativima iz Pravilnika o smještajnim uslovima, opremi, potrebnim stručnim i drugim radnicima i normativima za rad centara za socijalni rad Tuzlanskog kantona ("Službene novine Tuzlanskog kantona", broj:2/03) u Tuzlanskom kantonu broj stručnog osoblja (socijalni radnici i dipl.pravnici) bio sledeći: jedan socijalni radnik na 10.000 stanovnika, te jedan diplomirani pravnik na četiri socijalna radnika.

Slika 18. Statistički pregled zaposlenih u centrima za socijalni rad u TK za period 2014-2018
Izvor: Federalni zavod za statistiku, 2020.

Analizom stanja objekata javne socijalne infrastrukture osnovano se da utvrditi da u 13. centara za socijalni rad, kao i u ustanovama za smještaj starih lica i djece bez roditeljskog staranja i djece sa posebnim potrebama, nije izvršena energetska revizija, a što neosporno upućuje na povećani nivo troškova električne energije i grijanja.

Što se tiče činjenice da li je u navedenim ustanovama omogućen fizički pristup osobama sa posebnim potrebama rezultat je poražavajući budući da je taj pristup omogućen u samo sedam od ukupno 19. ustanova, a riječ je upravo o ustanovama u kojima je smješten određeni broj osoba sa posebnim potrebama, odnosno koje pružaju usluge tim osobama, tako da je u narednom periodu neophodno izvršiti adaptaciju i rekonstrukciju navedenih ustanova kako bi se osobama sa posebnim potrebama omogućio nesmetan pristup.

Putem centara za socijalni rad sa područja Tuzlanskog kantona u periodu 2014-2018. godina isplaćivano je 13. vrsta novčanih naknada i pomoći i to: stalna novčana pomoć, novčana naknada za pomoć i njegu od strane drugog lica, druga materijalna pomoć, osposobljavanje za život i rad, smještaj u drugu porodicu, smještaj u ustanove socijalne zaštite, jednokratna novčana pomoć, zdravstveno osiguranje, usluge socijalnog i drugog stručnog rada, kućna njega i pomoć u kući, dječiji dodatak, naknada umjesto plaće roditelju koji je u radnom odnosu i naknada umjesto plaće roditelju koji nije u radnom odnosu.

Tabela 78. Broj korisnika raznih vidova pomoći pruženih od strane Centara za socijalni rad na području TK u periodu 2014-2019.

	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Stalna novčana pomoć	2.996	3.085	3.126	3.082	3.040	2.964
Novčana naknada za pomoć i njegu druge osobe	462	0	0	0	0	0
Druga materijalna pomoć	895	5.554	2.830	4	4	13
Smještaj u drugu obitelj	208	193	166	148	144	129
Smještaj u ustanove socijalne zaštite	435	403	452	556	558	574
Jednokratne novčane pomoći	5.434	5.652	2.602	3.082	4.627	4.156
Zdravstveno osiguranje	6.426	6.492	6.408	0	0	6.162
Usluge socijalnog rada i drugog stručnog rada	0	18.871	19.757	0	0	0
Dječiji dodatak	11.171	9.958	8.596	7.997	6.876	7.301
Naknada umjesto plaće roditelju koji je u radnom odnosu	960	980	1.000	0	1.111	1.052
Ukupno osoba	2.8987	51.188	44.937	14.869	16.360	22.351

Izvor: Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i povratak, 2020.

Tabela 79. Maloljetni korisnici socijalne zaštite u TK za period 2014-2018

	2014	2015	2016	2017	2018
Ugroženi porodičnom situacijom	7.306	7.47	7.416	7.243	6.808
Osobe sa smetnjama u psihičkom i fizičkom razvoju	2.176	2.229	2.174	1.714	1.607
Osobe sa poremećajima u ponašanju ličnosti	246	221	224	219	212
Osobe društveno neprihvatljivog ponašanja	686	674	697	687	594
Psihički bolesne osobe	26	24	24	26	30
Osobe u stanju različitih socijalno-zaštitnih potreba	5.008	5.157	5.218	5.061	4.554
Bez specifične kategorije (ostali)	333	357	385	434	404

Izvor: Federalni zavod za statistiku, 2020.

Analizirajući broj maloljetnih korisnika socijalne pomoći može se zaključiti da dolazi do samnjenja broja korisnika po svim navedenim kategorijama, izuzev kategorije pomoći za psihički bolesne maloljetnike. Gdje je došlo do povećanja broja korisnika za 15,4%. Iznos isplaćene pomoći nije značajnije varirao u posljednjih 5 godina i nalazi se na prosječnom nivou od 22.500.000 KM

Tabela 80. Iznosi isplaćenih pomoći putem Centara za socijalni rad na području Tuzlanskog kantona u periodu 2014-2019.g.

	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Stalna novčana pomoć	4.835.916	4.968.065	4.975.852	5.049.825	5.148.528	5.182.856
Novčana naknada za pomoć i njegu druge osobe	351.982	-	-	-	-	-
Druga materijalna pomoć	-	-	-	3.326	3.100	13.416
Smještaj u drugu obitelj	1.084.271	1.017.324	898.561	809.165	749.225	633.818
Smještaj u ustanove socijalne zaštite	2.699.845	3.166.978	2.951.545	4.567.916	4.721.857	3.398.632
Jednokratne novčane pomoći	560.202	440.000	300.000	297.971	559.878	557.609
Zdravstveno osiguranje	956.948	1.028.222	1.031.164	937.008	1.054.928	898.480
Dječiji dodatak	6.794.790	6.372.070	5.732.050	5.029.597	4.247.663	3.740.632
Naknada umjesto plaće roditelju koji je u radnom odnosu	5.213.717	5.900.881	5.584.123	6.396.674	7.346.906	8.159.909
Naknada umjesto plaće roditelju koji nije u radnom odnosu	-	-	104.726	96.984	128.956	108.963
Ukupno sredstava	22.497.671	22.893.540	21.578.021	23.188.466	23.961.041	22.694.315

Izvor: Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i povratak, 2020.

Centri za socijalni rad kao ustanove socijalne zaštite se u vezi sa obavljanjem svoje djelatnosti u najvećem procentu se finansiraju iz gradskog/općinskog budžeta, a što je i razumljivo budući da su osnivači centara općine, odnosno gradska/općinska vijeća, tako da se sredstva za plaće i ostale naknade zaposlenih, sredstva za materijalne troškove i obavljanje redovne djelatnosti centara obezbjeđuju iz općinskog budžeta. Prihodi centara za socijalni rad čine još i sredstva iz kantonalnog budžeta, te sredstva ostvarena vlastitom djelatnošću i prihodi iz drugih izvora.

Dodatnu podršku i usluge za korisnike socijalne zaštite osiguravaju organizacije civilnog društva u okviru svojih redovnih programa (npr. Smještaj djece u porodični oblik brige u SOS Dječija sela Gračanica, Selo mira u Turiji, Smještaj u Sigurnu Kuću Vive Žene, Programi porodičnog savjetništva, programi prevencije i programi jačanja porodica u stanju socijalne potrebe). U skladu s budžetskim mogućnostima, sufinansiranje usluga se osigurava iz Budžeta kantona i gradova/općina.

Pandemija COVID 19 je ostavila značajne posljedice po građane Tuzlanskog kantona a uticala je na: otežan pristup ustanovama socijalne zaštite građanima i korisnicima, komplikovanije odlaske na teren (obaveza poštivanja propisanih epidemioloških mjera) s ciljem utvrđivanja socio-ekonomskih i porodičnih prilika, dolazak korisnika s ciljem podnošenja zahtjeva, prikupljanja potrebne dokumentacije i sl. Sve pomenuto se može staviti u usku vezu s nedovoljnom informisanošću korisnika o mogućnostima i načinima korištenja prava iz oblasti socijalne zaštite, jer su korišteni uobičajeni načini informisanja za vrijeme pandmije bili nedovoljni i neadekvatni. Pandemija uzrokovana koronavirusom dodatno otežava materijalni položaj korisnika prava iz socijalne zaštite, posebno djece i starijih lica, zbog dodatnih potreba za materijalnom i stručnom podrškom na koje sistem nije u mogućnosti da adekvatno i blagovremeno odgovori. Takođe je značajno istaći da važeći propisi i kriteriji za ostvarivanje prava, svakako, nisu bazirani na stvarnim potrebama nego na statusu, za što su neophodne sistemske promjene na nivou FBiH i BiH.

Civilna zaštita

Općinske i gradske službe civilne zaštite su formirane kao samostalne službe za upravu u 10 općina i gradova Tuzlanskog kantona, u skladu sa Zakonom o zaštiti i spašavanju u Federaciji BiH. U općini Teočak poslovi civilne zaštite su sistematizovani u okviru Službe za privredu, finansije, prostorno

uređenje i civilnu zaštitu dok se u općinama Kalesija i Kladanj oni obavljaju u Službi za komunalne poslove i civilnu zaštitu. U svim općinama i gradovima formirani su općinski/gradski štabovi civilne zaštite (O/GŠCZ), kao operativno-stručni organi civilne zaštite u općini/gradu, u koje je imenovano ukupno 190 članova.

Tabela 81. Pregled formiranih štabova CZ u općinama TK, 2020

Općina/ grad	Banovići	Čelić	Doboj Istok	Gračanica	Gradačac	Kalesija	Kladanj	Lukavac	Sapna	Srebrenik	Teočak	Tuzla	Živinice	Ukupno:
Štabovi O/GŠCZ	19	15	14	16	14	11	13	18	12	15	11	21	11	190

Izvor: KUCZ, 2020

Službe zaštite i spašavanja formirane su u 10 općina i gradova. Formirano je ukupno 46 službi, sa kojima su potpisani Ugovori o međusobnim pravima i obavezama. U ostalim općinama nisu formirane službe zaštite i spašavanja.

Tabela 82. Pregled formiranih službi zaštite i spašavanja u općinama TK

Općina/ grad	Za zaštitu od požara	Za medicinsku pomoć	Za veterinarsku pomoć	Za zaštitu i spašavanje životinja i namirnica životinjskog porijekla	Za komunalne poslove	Za vodosnabdjevanje	Gorska služba spašavanja	Služba za čistoću i asanaciju	Spašavanje iz ruševina	Služba za zaštitu i spašavanje – Crveni križ	Služba za spašavanje na vodi i pod vodom	Za informisanje	Hes služba z/s JU DZ, protivpandemijske mjere	Služba za zbrinjavanje	Radio amateri	Ukupno
Čelić		Da		Da	Da				Da							4
D. Istok		Da				Da		Da, Da		Da	Da					6
Gračanica		Da		Da	Da											3
Gradačac	Da	Da														2
Kalesija		Da		Da		Da		Da		Da			Da			6
Lukavac										Da	Da					2
Sapna		Da		Da		Da										3
Srebrenik	Da	Da		Da		Da	Da	Da	Da					Da		8
Tuzla		Da		Da		Da		Da, Da		Da		Da			Da	8
Živinice	Da	Da	Da						Da							4
Ukupno	3	9	1	6	2	5	1	6	3	4	2	1	1	1	1	46

Izvor: KUCZ, 2020

Snage zaštite i spašavanja u pravnim licima formirane kao vatrogasne jedinice pravnih lica (u daljem tekstu: VJ) i kao čete za spašavanje u općinama Banovići i Lukavac te gradovima Tuzla i Živinice date su Tabeli 49.

Tabela 83. Pregled snaga zaštite i spašavanja u pravnim licima na području TK, 2020

R/b	Općina/grad	Naziv jedinice	Broj pripadnika
1.	Banovići	Četa za spašavanje – RMU „Banovići“	85
2.	Lukavac	VJ „GIKIL“	30
3.	Lukavac	Četa za spašavanje – „GIKIL“	20
4.	Lukavac	Sisecam soda	20
5.	Lukavac	Četa za spašavanje PK Šikulje	20
6.	Lukavac	VJ PK Šikulje	18
7.	Tuzla	VJ Rudnik „Mramor“ Tuzla	10
8.	Tuzla	Četa za spašavanje – Rudnici „Kreka“ Tuzla	38
9.	Tuzla	VJ „Termoelektrana“ Tuzla	12

10.	Tuzla	SVJ Međunarodni aerodrom Tuzla	25
11.	Živinice	VJ RMU "Đurđevik"	11
12.	Živinice	Četa za spašavanje – RMU Đurđevik	60
13.	Živinice	VJ PK "Dubrave"	19
14.	Živinice	Operator-Terminali Federacije d.o.o. Sarajevo, Podružnica terminal u Živinicama	14
Ukupno:			382

Izvor: KUCZ, 2020

Za modernije i efikasnije ustrojstvo civilne zaštite potrebna je izmjena Zakona o zaštiti i spašavanju, kako na federalnom, tako i na kantonalnom nivou, jer je od donošenja Zakona prošlo 17 godina, i u periodu njegove primjene došlo je do značajnih promjena u društvu, koje bi trebalo uvažiti i ugraditi u novi zakon i podzakonske akte. To se prije svega odnosi na velike ekonomske migracije i iseljavanje ljudi one životne dobi koja je "najpoželjnija" za regrutovanje u strukture civilne zaštite, nemotivisanost (kriza dobrovoljnosti), tako da bi operativne snage civilne zaštite trebalo bazirati na službe zaštite i spašavanja, u privrednim društvima kojima je osnovna djelatnost bliska aktivnostima koje se preduzimaju kroz mjere zaštite i spašavanja. U podzakonskom aktima koji regulišu korištenje sredstava posebne naknade u omjeru raspodjele po pojedinim fazama dati veći akcenat na preventivne mjere, koje bi tretirale i nabavku opreme za strukture civilne zaštite i zaštite od požara. Također, u zakonski tekst treba ugraditi dostignuća evropskih zemalja u ovoj oblasti, te cjelokupan sistem podrediti takvoj organizaciji, koja podrazumijeva i opremanje."

Zaštita od požara

Profesionalne vatrogasne jedinice (PVJ) formirane su u općinama: Banovići, Gračanica, Gradačac Kalesija, Lukavac, Srebrenik, Tuzla i Živinice i organizaciono se nalaze u sastavu O/GSCZ. Dobrovoljna vatrogasna društava (DVD) formirana su u sljedećim općinama i gradovima: Čelić, Gradačac, Kladanj, Lukavac, Teočak, Tuzla, Sapna i Srebrenik.

Broj profesionalnih vatrogasaca u TK iznosi 153 što je u odnosu na broj stanovnika od 438.811 0,348 profesionalna vatrogasca na hiljadu stanovnika. Ako uzmemo u obzir i dobrovoljna vatrogasna društva dobijemo ukupan omjer od 0,587 vatrogasca/1000 stanovnika. Standard EU u sektoru vatrogastva jeste 1 vatrogasac na 1.000 stanovnika. Iz naredne tabele jasno je vidljivo da većina općina i gradova nema potreban broj vatrogasaca da bi se zadovoljila formacija iz proračuna koji je proveden u Procjeni ugroženosti od požara TK.

Tabela 84.¹⁵ Potreban broj vatrogasaca u gradovima/općinama TK

Općina/grad	Broj vatrogasaca	Potreban broj vatrogasaca	Deficit	Preporučena formacija
Banovići	14 (PVJ)	20	6	Vatrogasni vod
Čelić	17 (DVD)	11	-	Vatrogasno odjeljenje
Doboj Istok	4 (DVD)	8	4	Vatrogasno odjeljenje
Gračanica	16 (PVJ)	40	24	Vatrogasna četa
Gradačac	9 (PVJ) 15 (DVD)	36	12	4 Vatrogasna odjeljenja
Kalesija	11 (PVJ)	28	17	Vatrogasni vod + vatrogasno odjeljenje

¹⁵ Procjena ugroženosti od požara Tuzlanskog kantona, INZALab Sarajevo, Institut zaštite od požara i eksplozije

Kladanj	5 (DVD)	11	6	Vatrogasno odjeljenje
Lukavac	18 (PVJ) 10 (DVD)	39	11	Vatrogasni vod + 2 vatrogasna odjeljenja
Sapna	9 (DVD)	10	1	Vatrogasno odjeljenje
Srebrenik	13 (PVJ) 21 (DVD)	32	-	Vatrogasni vod + vatrogasno odjeljenje
Teočak	6 (DVD)	6	-	Vatrogasno odjeljenje
Tuzla	61 (PVJ) 9 (DVD Tuzla) 9 (DVD G.Tuzla)	102	23	Vatrogasna brogada + vatrogasni vod
Živinice	11 (PVJ)	43	32	Vatrogasna četa

Izvor: KUCZ, 2019

Opća je ocjena da stanje u oblasti zaštite od požara na području TK nije zadovoljavajuće. S obzirom na osjetljivost privrednih subjekata na požare, stepen ugroženosti određenih kategorija šuma od požara, stanje u vatrogasnim jedinicama i dostignuti stepen organiziranosti, može se reći da je ostvaren nizak nivo protivpožarne zaštite.

Osnovni problemi u ovoj oblasti su u neadekvatnom smještaju vatrogasnih jedinica (smještajni i manipulativni prostor), njihovoj popuni (u skladu sa Planom zaštite od požara) i njihovoj slabo opremljenosti. I u ovoj oblasti je potrebna izmjena zakonske i podzakonske regulative u cilju jednostavnije nabavke potrebnih materijalno tehničkih sredstava, kao i iznalaženje efikasnijeg načina finansiranja zaštite od požara i vatrogastva. Takođe, i ovu djelatnost treba urediti na način kako su to uredile zemlje u okruženju i zemlje Evropske unije. Za oba segmenta zaštite i spašavanja (civilna zaštita i zaštita bod požara) neophodna je stalna edukacija i provjera dostignute organizacije i procedura kroz organizaciju vježbi kako na lokalnom, tako i na širem nivou.

Najvažniji uočeni problemi u oblasti zaštite od požara i vatrogastva:

- Na području TK djeluju profesionalne vatrogasne jedinice (Banovići, Gračanica, Gradačac Kalesija, Lukavac, Srebrenik, Tuzla i Živinice), te dobrovoljna vatrogasna društva (Čelić, Gradačac, Kladanj, Lukavac, Teočak, Tuzla, Sapna i Srebrenik) koje ne zadovoljavaju po pitanju potrebnog broja operativnih vatrogasaca i uvjeta propisanih Pravilnikom o minimumu tehničke opreme i sredstava i roku korištenja te opreme i sredstava za profesionalne i druge vatrogasne jedinice ("Službene novine F BiH", broj 104/12). Starosna struktura vatrogasaca je nepovoljna, a postojeća oprema vatrogasnih jedinica, nabavljena je desecima godina unazad i ispunjava samo minimalne kriterije te je daleko od evropskih standarda;
- Vatrogasne jedinice u pravnim licima većinom su loše opremljene te nisu u mogućnosti obavljati vatrogasnu djelatnost u potpunosti. Pravna lica na području TK nemaju stalno vatrogasno dežurstvo niti odgovarajuću opremu i prostor prema posebnim propisima (na osnovu utvrđene kategorije ugroženosti od požara);
- Pravna lica na području TK ne provode u potpunosti propisane mjere zaštite od požara u skladu sa Zakonom o zaštiti od požara i vatrogastvu te podzakonskim aktima, posebno u dijelu instaliranja, održavanja i ispitivanja stabilnih sistema za dojavu i gašenje požara, uređaja i instalacija u "Ex" izvedbi, gromobranskih i električnih instalacija;
- Hidrantska mreža za gašenje požara u većini naselja na području TK nije u zadovoljavajućem stanju u pogledu broja nadzemnih hidranata, pritiska i količine vode u mreži. U mnogim naseljima vanjska hidrantska mreža uopće nije izvedena;

- Hidrantska mreža nije u potpunosti usklađena s važećim propisima, a pravna lica koje se bave djelatnošću vodosnabdjevanja nisu napravila registar hidrantske mreže s ucrtanim položajima hidranata tako da isti nemaju ni vatrogasne jedinice;
- U mnogim poslovnim i javnim građevinama nije postavljen propisani broj aparata za početno gašenje požara, a u pojedinim građevinama s izvedenom hidrantskom mrežom nedostaje oprema u zidnim ormarićima unutarne hidrantske mreže;
- Zaštita od požara u šumama, na šumskom i poljoprivrednom zemljištu nije u potpunosti organizovana niti se provodi u skladu sa propisima;
- Odlagališta otpada nisu uređena u skladu sa zakonom i podzakonskim aktima kojima se definiše problematika zbrinjavanja otpada. Nelegalna odlagališta ("divlje deponije") nisu sanirana pa i dalje predstavljaju moguće izvore požara;
- Stanovništvo nije sistemski educirano za provedbu preventivnih mjera zaštite od požara, gašenje požara i spašavanje ljudi i imovine ugroženih požarom. Također, nije posvećena neophodna pažnja obrazovanju djece školskog uzrasta iz oblasti zaštite od požara.

Socijalna, imovinska i lična sigurnost građana;

Stanje kriminaliteta na području TK-a karakteriše trend smanjenja broja krivičnih djela koji je prisutan od 2014. godine, tako da je u 2019. godini u odnosu na 2014. godinu smanjen broj krivičnih djela za 34,24%. Također ohrabruje i podatak da je broj ukupne rasvijetljenosti prijavljenih krivičnih djela u istom periodu povećan sa 61,11% na 68,78%

Tabela 85. Broj prijavljenih krivičnih djela na području TK za period 2014-2019

	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Ukupan broj krivičnih djela	6.591	5.315	4.954	4.458	4.250	4.334
Ukupan broj prijavljenih počinitelja	6.850	4.032	3.925	3.695	3.425	3.540
Broj krivičnih djela po poznatom počiniocu	2.265	1.959	1.975	1.863	1.771	1.855
Broj krivičnih djela po nepoznatom počiniocu	4.326	3.356	2.979	2.595	2.479	2.479
Procenat ukupne rasvijetljenosti	61,11	60,66	64,31	67,00	67,65	68,78
Broj počinitelja maloljetni-ka	301	156	145	139	104	104
Ukupan broj prijavljenih prekršaja	2.805	2.487	2.407	2.237	2.119	1.981
Ukupan broj prijavljenog nasilja u porodici						
Ukupan broj prijavljenih djela trgovine ljudima						

Izvor: Federalni zavod za statistiku, 2020

Broj maloljetnih učinilaca krivičnih djela ima trend smanjenja, tako da se u 2019. godini broj maloljetnih učinilaca smanjio za 3 puta u odnosu na 2014. godinu. Udio broja krivičnih djela učinjenih od strane maloljetnih lica u ukupnom broju krivičnih djela smanjen je sa 9,3% (2014. godine) na 2,4% (2019. godine).

Struktura kriminaliteta. U strukturi kriminaliteta najbrojnija kategorija krivičnih djela su krivična djela iz oblasti imovinskih delikata. Zajedno sa smanjenjem ostalih krivičnih djela i ovaj delikt bilježi pad od 2015. godine, kada je ova grupa krivičnih djela bila zastupljena sa 65,94% smanjena je do na 55,56% u 2019.,. Pored imovinskih delikata, značajniji udio u strukturi kriminaliteta čine narkomanija (9,46%) i krvni delikti (6,32). Iz naredne tabele je vidljivo da se broj imovinskih delikata značajnije

s,manjivao u odnosu na narkomaniju i krve delikte, te je usljed takvih trendova došlo do povećanja učešća narkomanije i Krvnih delikata u ukupnom broju kriminalnih radnji.

Tabela 86. Struktura kriminaliteta na području TK za period 2014-2019

	2014		2015		2016		2017		2018		2019	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%
Krvni delikti	380	5,77	296	5,57	314	6,34	269	6,03	277	6,52	274	6,32
Organizirani i privredni kriminal	104	1,58	111	2,09	78	1,57	119	2,67	115	2,71	117	2,7
Imovinski delikti	4346	65,94	3406	64,08	3011	60,78	2696	60,48	2471	58,14	2408	55,56
Narkomanija	231	3,5	220	4,14	257	5,19	285	6,39	356	8,38	410	9,46
Trgovina ljudima-prostitucija	3	0,05			3	0,06					5	0,12
Ostala krivična djela	1527	23,16	1282	24,12	1291	26,06	1089	24,43	1031	24,25	1120	25,84
Ukupan broj/ postotak	6591	100	5315	100	4954	100	4458	100	4250	100	4334	100
Maloljetnička delikvencija	233	3,54	131	2,46	123	2,48	124	2,78	86	2,02	81	1,87

Izvor: Ministarstvo unutrašnjih poslova TK

Sigurnost saobraćaja. Stanje sigurnosti saobraćaja tokom perioda 2014-2019 karakteriše trend povećanja saobraćajnih nezgoda, tako da su u 2019. godini registrirane 3124 saobraćajne nezgode ili 14,85% više nego u 2014. godini. Također je i povećan broj saobraćajnih nezgoda sa poginulim licima sa 29 u 2014. na 31 u 2019. godini, dok je broj saobraćajnih nezgoda sa povrijeđenim licima uvećan za 118 ili 10,5%. Broj poginulih lica je manji za 2 u odnosu na 2014. godinu. Broj teže povrijeđenih lica je manji za 6 lica, dok je broj lakše povrijeđenih lica uvećan za 247. Nepovoljna sigurnosna situacija se povezuje sa činjenicom da se povećava frekvencija vozila koji učestvuju u saobraćaju, a kojeg ne prati kvalitetna ulaganja u poboljšanje saobraćajne infrastrukture na Tuzlanskom kantonu. Iako se dugo godina planira rasterećenje saobraćaja izgradnjom brze ceste Tuzla – Orađje, zatim zaobilaznice oko Živinica na magistralnoj cesti prema Sarajevu te rasterećenje dionice puta Tuzla – Doboj izgradnjom Y kraka prema Žepču, i njegovim uključenjem na koridor Vc, do navedenih infrastrukturnih projekata još nije došlo.

Tabela 87. Saobraćajne nezgode na području Tuzlanskog kantona u periodu 2014-2019

SIGURNOST SAOBRAĆAJA	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Ukupan broj saobraćajnih nezgoda	2.720	2.739	2.890	2.984	3.132	3.124
Broj SN sa poginulim licima	29	34	33	39	26	31
Broj SN sa povrijeđenim licima	1.122	1.199	1.234	1.227	1.245	1.240
Broj SN samo sa materijalnom štetom	1.569	1.506	1.623	1.718	1.861	1.853
Broj poginulih lica	33	37	36	43	28	31
Broj Teže povrijeđenih lica	194	204	189	205	182	188
Broj lakše povrijeđenih lica	1.455	1.645	1.729	1.749	1.716	1.702

Izvor: Ministarstvo unutrašnjih poslova TK, 2020

Opasnost od klizišta. Područje Tuzlanskog kantona ima složenu geološku građu tla koju karakteriše slaba fizičko-mehanička svojstva tla, što se u nepovoljnim hidrološkim uslovima (dugotrajne padavine), manifestuje u vidu nestabilnosti tla (klizišta). Na području Tuzlanskog kantona razvijeni su uglavnom erozionodendudacioni, gravitacioni procesi kao i pojave klizišta, odrona, puzišta, tecišta i dr.

Tabela 88. Broj i površina klizišta po općinama TK, 2019. godinr

R.b.	Općina/Grad	Površina općina/ grada(ha)	Broj klizišta	Površine klizišta (ha)	Struktura (%)
1	Banovići	18.327,40	131	364,80	1,99
2	Čelić	13.623,30	103	748,40	5,49
3	Doboj Istok	3.981,75	369	408,90	10,27
4	Gračanica	21.506,10	227	1.119,60	5,21
5	Gradačac	21.507,80	549	622,19	2,89
6	Kalesija	19.788,40	246	1.334,64	6,74
7	Kladanj	33.575,10	229	1.561,47	4,65
8	Lukavac	33.836,40	152	1.024,72	3,03
9	Sapna	12.234,80	446	1.659,53	13,56
10	Srebrenik	24.794,10	528	2.297,36	9,27
11	Teočak	3.037,29	44	198,50	6,54
12	Tuzla	29.592,60	1.361	4.104,28	13,87
13	Živinice	29.067,10	27	105,72	0,36
Ukupno Kanton		264.872,14	4.412	15.550,12	5,87

Izvor: Ministarstvo prostornog uređenja i zaštite okolice TK

Na osnovu podataka u Prostornom planu Tuzlanskog kantona 2005-2025. godine, iz juna 2005. godine, dobivenih prospekcijskim obilaskom terena na području Tuzlanskog kantona i obrađenih podataka u GIS-u (geografskom informacionom sistemu), konstatovano je da na području Tuzlanskog kantona ima ukupno 1856 klizišta koji zauzimaju površinu 14.844,43 ha, što čini 5,58 % terena pod klizištima u odnosu na ukupnu površinu Tuzlanskog kantona. Najviše ugrožene općine u odnosu na pojavu klizišta su: Tuzla, Sapna, Doboj Istok, Srebrenik, Teočak, Kalesija. Prema podacima Ažuriranog Prostornog plana iz 2019.g. broj klizišta na području TK iznosi 4.412. što je 3,5 puta više u odnosu na 2005.g. ali i 21% manje u odnosu na 2014. godinu kada je zabilježen rekordni broj klizišta (5.587). Smanjenje broja klizišta je rezultat kontinuiranog ulaganja u sanacije kliznih terena u posljednjih 5 godina. Takodjer je značajno naglasiti da je za područje Grada Tuzle, koje je broji najveći broj klizišta, uz podršku programa UNDP izradjen izradje DRAS infomracioni sistem za praćenje i procjenu rizika od klizišta i poplava.

Izmjenjenim Prostornim planom Tuzlanskog Kantona 2005-2025. godine (2018.g.), izvršena je reonizacija terena prema stepenu stabilnosti i utvrđena je struktura zastupljenosti pojedinih kategorija terena prema stabilnosti i to po pojedinim općinama kao i za cijeli kanton. Obzirom na veliki procent učešća nestabilnih (13,3%) i uslovno stabilnih terena (28,75%), i uz određeni geohazardni potencijal za formiranje novih klizišta, možemo zaključiti da su klizišta i labilne padine značajan ograničavajući faktor za razvoj Tuzlanskog kantona.

U vezi sa sanacijom i mjerama zaštite od klizišta neophodno je:

- Izraditi katastar klizišta u svim gradovima/općinama Tuzlanskog kantona, na osnovu jedinstvene metodologije u GIS metodologiji. Uspostaviti stalni monitoring katastra klizišta i uvezivanje katastra klizišta u jedinstven informacioni sistem na nivou Tuzlanskog kantona;
- Pristupiti sanaciji najprioritetnijih klizišta koja ugrožavaju stambene i druge objekte, uz prethodnu izradu projektne dokumentacije;
- Pristupiti sanaciji i izgradnji instalacija za regulaciju i odvođenje površinskih, podzemnih i otpadnih voda i izvoditi sanacione radove (drenaže, odvođenje površinskih i podzemnih voda)

- posebno u naseljenim mjestima;
- Preduzeti preventivne mjere radi eliminisanja negativnog uticaja ljudskog faktora na pojavu novih i aktiviranje postojećih klizišta;
- Sprečavanje bespravne izgradnje stambenih, poslovnih i drugih objekata, kao i u zakonskom sankcionisanju svih protupravnih radnji koje doprinose aktiviranju klizišta;

Opasnost od poplava. U dosadašnjem periodu, u posljednjih 10 godina, intenzitet poplava na području TK kretao se u rasponu od srednjeg intenziteta, kada je bila poplavljena manja površina poljoprivrednog i drugog zemljišta i manji broj stambenih i drugih objekata, do poplava katastrofalnih razmjera, koje su se desile u junu 2001., u maju 2010. augustu 2014. godine, kao i julu 2020.g. kada je poplavljeno više hiljada hektara poljoprivrednog i drugog zemljišta, više stotina stambenih, pomoćnih, poslovnih, privrednih i infrastrukturnih objekata svih vrsta, na području Grada Tuzla i 12 općina kantona. U maju 2014. godine došlo je do istovremenog izljevanja manjih - bujičnih i većih vodotoka (Spreča, Oskova, Gostelje, Turija, Jala, Šibošnica, Tinja, Drinjača, Gribaja i Drijenča), što je izazvalo: oštećenje/uništenje zasada na površini od 11.314,05 ha, oštećenje 1.801 stambenog i 428 pomoćna objekta, uništenje 35 stambenih i 494 pomoćna objekata, uginuće 193 komada razne stoke. Evakuisano je ukupno 6.321 osoba, dok je zabilježeno 82 osobe oboljele/povrijeđene usljed posljedica uzrokovanih prirodnom nesrećom. Procjene pokazuju da se radi o štetama, uzrokovanim poplavama i klizištem, koje su takvih razmjera da prevazilaze ekonomske mogućnosti gradova, općina i Kantona i iznose 519.373.500 KM.¹⁶ U Julu 2020.g. Tuzlanski kanton je također pogodjen vremenskim nepogodama i po pravilu, najveće štete su napravile poplave bujičnog karaktera, uzrokovane velikim količinama padavina u kratkom periodu i nedovoljno propusnim odvodima. Tokom ovih poplava oštećena je kompletna sportska infrastruktura JU SKPC Mejdan u vrijednosti od više od milion KM. Poplave, posebno one bujičnog karaktera su prisutne na području svih 12 općina i gradova Tuzlanskog kantona, a najugroženije su općine Živinice, Lukavac, Gračanica, Doboj Istok, Kalesija i Srebrenik.

Deminiranje. U skladu sa zakonskim obavezama, Kantonalna uprava civilne zaštite je vršila koordinaciju poslova u oblasti deminiranja i uklanjanja NUS-a na području Tuzlanskog kantona. Polazna osnova za realizaciju zadataka iz oblasti deminiranja bila je Lista prioriteta deminiranja na području Tuzlanskog kantona za 2018. godinu, koju je sačinila Kantonalna uprava civilne zaštite na osnovu općinskih planova za deminiranje sa utvrđenim prioritetima i uz tijesnu saradnju sa Regionalnim uredom BHMIC-a u Tuzli. Realizacija zadataka na uklanjanju NUS-a obavljena je na osnovu prijave građana preko općinskih službi civilne zaštite i MUP-a.

Tabela 89. Zemljište kontaminirano minama na području TK u 2018.

Kategorija	Površina (km ²)
I – lokaliteti koji su u svakodnevnoj civilnoj upotrebi, lokacije repatrijacije izbjeglica i raseljenih osoba, lokacije za obnovu i rekonstrukciju infrastrukture i ekonomije	17.79
II – lokaliteti koji su povremeno u upotrebi ili su u kontakt-zoni sa lokacijom iz I kategorije, ekonomski resursi	18.48
III – periferni lokaliteti	42.55
Ukupno	78.82

Izvor: BHMIC, 2018

¹⁶ Izvještaj - Informacija o poplavama i klizištima na području TK u periodu maj – august 2014. godine i nevremenu sa obilnim kišnim padavinama, snažnim vjetrovom i gradom, Kantonalna uprava civilne zaštite, 03.09.2014., Tuzla

Tabela 90. Minski sumnjive površine na područjima općina i gradova Tuzlanskog kantona, 2017

R.b.	Općina/grad	Površina općine/grada(ha)	Minski sumnjive površine(ha)	Struktura(%)
1	Banovići	18.327,40	271,53	1,48
2	Čelić	13.623,30	1.115,54	8,19
3	Doboj Istok	3.981,75	59,98	1,51
4	Gračanica	21.506,10	859,71	4,00
5	Gradačac	21.507,80	448,39	2,08
6	Kalesija	19.788,40	1.040,32	5,26
7	Kladanj	33.575,10	1.289,20	3,84
8	Lukavac	33.836,40	1.389,98	4,11
9	Sapna	12.234,80	849,74	6,95
10	Srebrenik	24.794,10	3,35	0,01
11	Teočak	3.037,29	347,10	11,43
12	Tuzla	29.592,60	736,90	2,49
13	Živinice	29.067,10	58,88	0,20
Ukupno Kanton		264.872,14	8.470,61	3,20

Izvor: BH MAC Sarajevo, 2017. godina

Općine/gradovi sa najvećom sumnjivom površinom na području TK su: Lukavac, Kladanj, Čelić i Kalesija. Međutim najugroženije Općine kada je u pitanju u učešće sumnjivih površina u ukupnoj površini su Teočak (11,44%) i Čelić (8,19%).

Prema podacima koje zajednički evidentiraju Kantonalna uprava i gradske/općinske službe civilne zaštite od početka izvođenja humanitarnog deminiranja do danas deminirana je površina terena od 12.865.424,55 m². Ovi podaci se temelje isključivo na izdatim certifikatima o deminiranoj površini koje posjeduju predstavnici iz općina/gradova. Međutim, činjenica je da je u prošlosti deminirana nešto veća površina za koju ili nisu izdati ili nisu dostavljeni validni certifikati. Nužno je od BH MAC-a kao jedine relevantne kuće za provođenje operacija deminiranja i izdavanje važećih certifikata za obavljene posao pokušati doći do cjelovitih podataka.

Sukladno dokumentu „Strategija protuminskog djelovanja BiH za period 2018. – 2025.“ čiji je osnovni cilj do 2025. godine potpuno eliminisati sumnjive površine I i II kategorije, a III kategoriju prioriteta „eliminirati“ kroz prevenciju zabrane kretanja, a uzimajući u obzir do sada deminirane površine i one koje se vode kao sumnjive može se zaključiti da je pred domaćim i stranim organima zadaća nužnog intenziviranja procesa deminiranja i aktivnijeg uključivanja svih subjekata s ciljem reliziranja obaveza iz ove Strategije za koju se već sada može reći da neće biti realizirana u zadatim rokovima.

Prema zvaničnim podacima BHMACH-a, u periodu od 1996. do kraja 2019. godine, u BiH je od mina stradalo 1.766 stanovnika. Tokom 2019. godine, i pored svih preduzetih mjera upozoravanja na minsku opasnost dogodilo se 2 minskih nesreća, u kojima su smrtno stradala 2 deminera a 4 ih je povrijedjeno. Prilikom obavljanja poslova humanitarnog deminiranja u BiH su stradala 133 deminera, od čega 53 deminera smrtno. Sve civilne nesreće desile su se u obilježenim područjima, te da su najčešći razlozi koji dovode do nesreća, nepoštovanje minskih upozorenja i svjestan ulazak u sumnjiva područja zbog lova ili sječe šume.

Prema podacima sa kojima raspolaže Kantonalna uprava civilne zaštite Tuzla, od potpisivanja Dejtonskog sporazuma, do kraja 2019.godine, dogodilo se preko 200 minskih nesreća, na području svih općina Tuzlanskog kantona, u kojima je smrtno stradalo 118, a teže i lakše su ranjene 132

osobe.

Osjetljive/ranjive grupe

Na području Tuzlanskog kantona, zabilježeno je smanjenje broja djece bez roditeljskog staranja. Tako je u 2014. godini registrovano 361 dijete bez roditeljskog staranja, dok je njihov broj u 2019. godini smanjen na 230. Međutim, ako u obzir uzmemo posljednje tri godine uočićemo trend povećanja broja djece bez roditeljskog staranja (naredna tabela). Isti trend se uočava kod broja Odgojno zanemarena i zapuštena djece, gdje je u 2019.g. zabilježeno povećanje od 55,88 %.

Broj djece čiji je razvoj ometen obiteljskim problemima bilježi pad u posljednje tri godine i u 2019. iznosi 1.391 što je 44,22% manje u odnosu na 2017.g. te se može dovesti u vezu sa socijalnim programima prevencije, koji su se implementirali u saradnji sa Centrima za socijalni rad, školama I ne vladinim organizacijama koje djeluju na području TK.

Tabela 91. Broj ranjive djece na području TK u period 2014-2019

	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Djeca bez roditeljskog staranja	361	211	241	227	203	230
Odgojno zanemarena i zapuštena djeca	314	370	0	349	272	424
Djeca čiji je razvoj ometen obiteljskim problemima	1820	1763	0	2494	1684	1391
Djeca sa mentalnim i fizičkim smetnjama	1444	1401	1308	1355	1415	1423

Izvor: Ministarstvo za rad, socijalni politiku i povratak, 2020. godina

Kada su u pitanju kategorije ranjivih grupa koje pripadaju odraslim osobama, uočen je signifikantan trend rasta broja osoba i obitelji u stanju socijalne potrebe. Naime u 2019.g. zabilježeno je 4207 osoba i obitelji koje pripadaju ovoj kategoriji, što je za 1,67 puta više u odnosu na 2016. godine (1.564 osobe i obitelji).

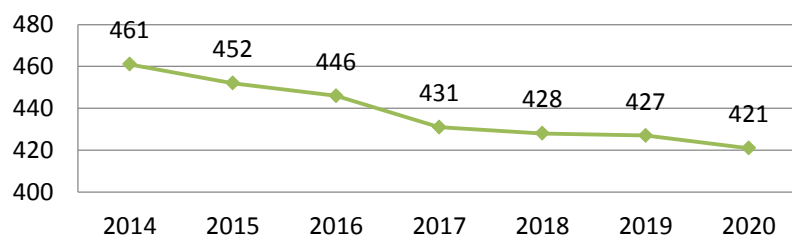
Tabela 92. Broj odraslih koji pripadaju ranjivim kategorijama na području TK u periodu 2014-2019

	Osobe ometene u psihičkom i fizičkom razvoju i osobe sa invaliditetom			Materijalno neosigurane i za rad nesposobne osobe			Stare osobe bez obiteljskog staranja			Osobe društveno negativnog ponašanja			Osobe i obitelji u stanju soc. potrebe kojima je usljed posebnih okolnosti potrebna pomoć		
	M	Ž	S	M	Ž	S	M	Ž	S	M	Ž	S	M	Ž	S
2014			8764	1614	2014	3628	762	366	1128	773	549	1322			5709
2015			9295	2249	2305	4554	768	417	1185	812	607	1419			4337
2016			9550	3627	3792	7419	1567	582	2149	859	472	1331			1564
2017			9651	3859	3287	7146	998	462	1460	1255	1063	2318			2965
2018			9658	1858	2197	4055	732	332	1064	521	236	757			3656
2019			9742	2102	2266	4368	644	345	989	988	462	1450			4207

Izvor: Ministarstvo za rad, socijalni politiku i povratak, 2020. godina

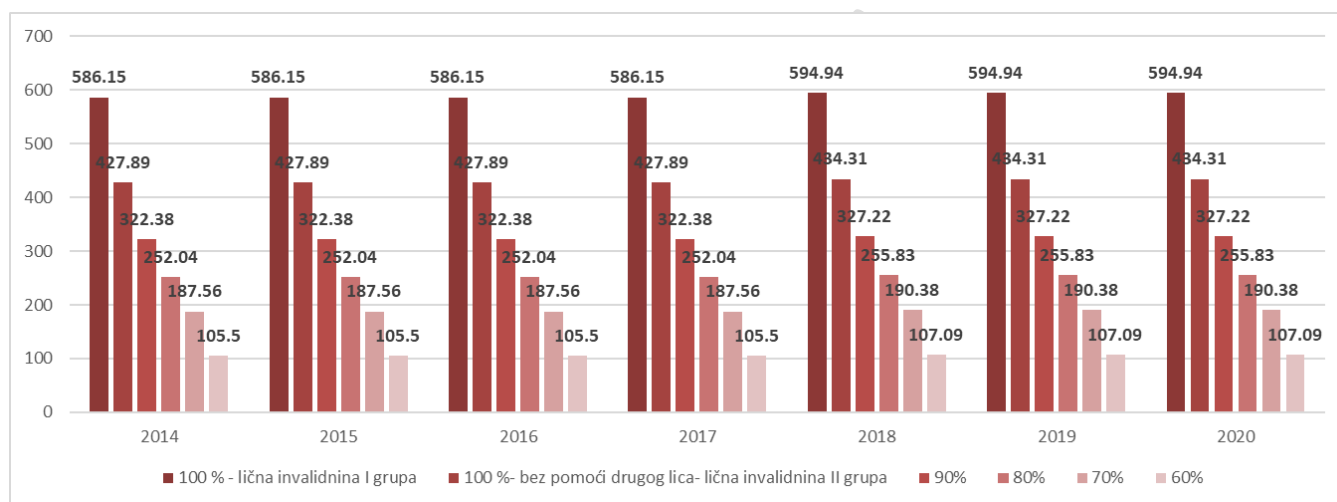
Broj civilnih žrtava rata se u periodu 2014-2019 godina ima tendenciju blagog pada, po svim kategorijama invalidnosti, tako da je ukupan broj CŽR u 2019.g. iznosio 427, što predstavlja umanjeње od 7,3%. Ovo predstavlja i očekivano umanjeње obzirom da nije došlo do rekategorizacije ove ciljne grupe, već se smanjenje dovodi u vezu sa prirodnim procesima starenja.

Iznos invalidninja za ovu kategoriju se nije značajno povećavao, već je pratio trendove povećanja ostalih socijalnih davanja (povećanja od 0,13% tokom perioda od 5 godina).

Slika 19. Kategorija civilnih žrtava rata: Broj civilnih žrtava rata na području TK u periodu 2014-2019.

Izvor: Ministarstvo za rad, socijalni politiku i povratak, 2020. godina

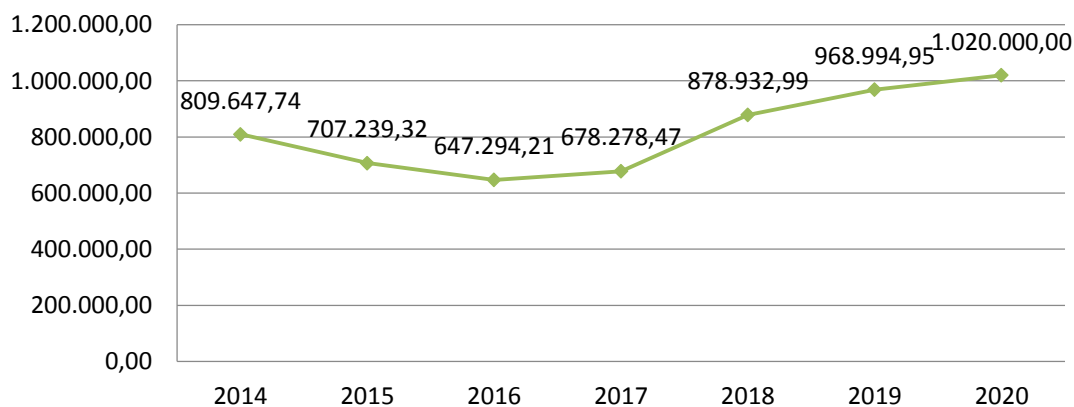
Slika 20. Kategorija civilnih žrtava rata: Prosječna lična invalidnina na području TK u periodu 2014-2019.

Izvor: Ministarstvo za rad, socijalni politiku i povratak, 2020. godina

U TK u 2018. godine broj penzionera iznosio je 71.935 što je 1 % više nego prethodne godine ili 17% od ukupnog broja penzionera u FBiH. Broj zaposlenih na 1 penzionera u TK za isti izvještajni period iznosio je 1,2 što je manje u odnosu na prosjek FBiH gdje je zabilježen 1,3 zaposlena na jednog penzionera.

Što se tiče iznosa prosječnih penzija u periodu 2014-2019, bilo da je u pitanju starosna, invalidska ili porodična penzija isti je bio varijabilan i zavisio je od visine koeficijenta za obračun penzija. Tako je npr. porodična penzija rasla iz godine u godinu. Starosna penzija je imala tendenciju rasta od 2017. godine kada je iznosila 392 KM a u 2019 godine je iznosila 444,00 KM što predstavlja povećanje od 13,2%.

Iz Budžeta Tuzlanskog kantona u periodu 2014-2019 godina izdvojena su znatna finansijska sredstva za podršku povratnicima i korisnicima kolektivnih centara, odnosno raseljenim licima. Tako je u navedenom periodu ukupno izdvojeno 5,710,387.68KM. Najviše je izdvojeno u 2020. godini i to 1.020.000 KM, a najmanje u 2016 godini 647.294,21 KM. Iznos sredstava za navedene namjene je zavisio od zahtjeva i potreba povratničke populacije i raseljenih lica, odnosno broja podnesenih zahtjeva za povratkom i potreba povratnika kao i od finansijskog stanja u Budžetu Tuzlanskog kantona. Za rješavanje stambenog pitanja osoba sa invaliditetom i Roma u navedenom periodu nije bilo izdvajanja finansijskih sredstava.

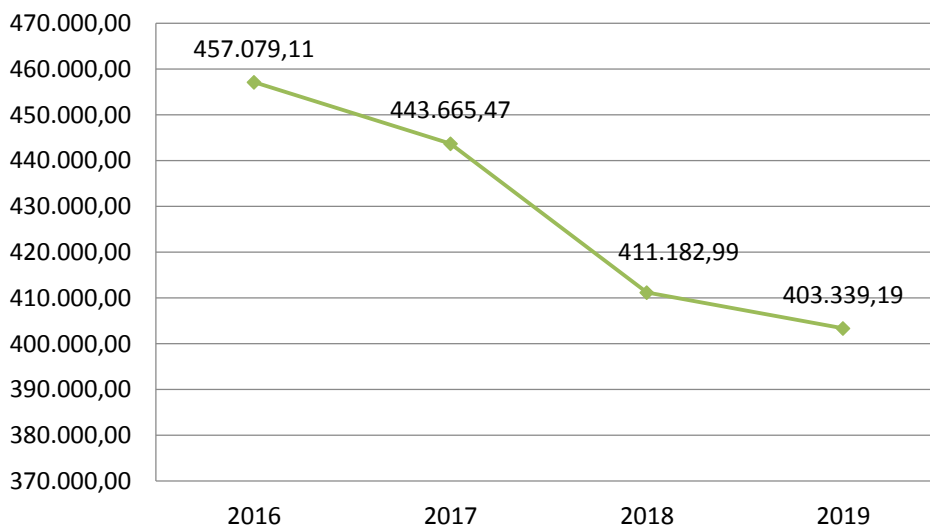

Slika 21. Izdvajanje iz budžeta kantona za rješavanje pitanja povratnika I raseljenih lica na području TK u period 2014-2019 (u KM)

Izvor: Ministarstvo za rad, socijalni politiku i povratak, 2020. godina

Na području Tuzlanskog kantona u 2020.godini registrirana su 4 kolektivna centra (što je za 3 manje u odnosu na 2014.godinu). U 4 navedena kolektivna centra ukupno je smješteno 669 osoba što je za 27,44% manje u odnosu na 2014.godinu. Najviše osoba je smješteno u kolektivnom centru Tuzla-Mihatovići 129, zatim u Živinicama (Višća-Karaula) 80, Banovići (Ježevac-Mrndići), a najmanje u kolektivnom centru Gračanica (Doborovci)24. Povećanje izdvajanja za povratnike I raseljena lica praćen je sa smanjenjem broja kolektivnih centara I osoba koje žive u njemu. Budući da su uslovi života i smještaja u kolektivnim centrima teški i neadekvatni, neophodno je u narednom periodu nastaviti sa aktivnostima na obezbjeđenju drugih vidova smještaja za porodice i pojedince smještene u kolektivnim centrima i na njihovom konačnom zatvaranju.

Smanjenje broja korisnika kolektivnih centara praćen je smanjenjem izdvajanja iz budžeta TK za rad kolektivnih centara. Tako je u 2019. godini iz budžeta izdvojeno 403.339,19 KM, što je manje za 11,75% u odnosu na 2016.g.

Slika 22. Izdvajanje iz Budžeta za rad kolektivnih centara na području TK u period 2016-2019.g.

Izvor: Ministarstvo za rad, socijalni politiku i povratak, 2020. godina

Romi su najbrojnija nacionalna manjina u BiH. Iako je nemoguće odrediti tačan broj Roma koji stanuju u BiH, neke procjene pokazuju da u BiH trenutno živi 76 000 Roma na području 71 općine u BiH. Pri tome, Grad Tuzla se ovdje navodi kao općina sa najvećom koncentracijom romskih naselja, pri čemu se procjenjuje da ukupan broj Roma na ovom području prelazi 5000 (pri čemu se

procjenjuje da ima oko 3000 žena, 2000 muškaraca, a da od ukupnog broja Roma 1000 čine mladi). Na to djelimično utiče i činjenica da je u tuzlanskom kantonu najveća koncentracija Roma – povratnika iz zapadnih zemalja (posebno Njemačke) koji su ranije živjeli u mjestima Republike Srpske. Romi su istovremeno i socijalno najugroženija manjina, koja je spriječena da u punom kapacitetu učestvuje u ekonomskim, društvenim i kulturnim tokovima društva, zbog siromaštva, nedostatka osnovnih znanja i mogućnosti za obrazovanje i zaposlenje, a što se očituje pojedincima kao i čitavim porodicama koje žive na marginama društva. Za stambeno rješavanje Roma, iz Budžeta TK se godišnje izdvaja 45.000 KM I taj iznos se nije mijenjao u period 2016-2019. godina.

Mladi

Mladi su osjetljiva kategorija društva, jer im je potrebna pomoć i podrška odraslih, te otvorenemogućnosti za sticanje novih iskustava i znanja, za učenje i nove pokušaje kako bi potpunorazvijali svoju ličnost i postali zadovoljni članovi naše zajednice kao pozitivni, produktivni i uspješni odrasli ljudi. Obzirom da odliv stanovništva iz TK, posebno mladih, Strateški imperativ Vlade TK u narednom period jeste zadržavanje mladih u Kantonu kroz kreiranje raznih programa podrške.

U tom kontekstu, Vlada Tuzlanskog kantona je u martu 2020. godine usvojila je Nacrt Strategije prema mladima Tuzlanskog kantona za period 2020-2024. godina. Strategija prema mladima Tuzlanskog kantona za period od 2020. do 2024. godine temeljni je iskaz društveno-političke vizije razvoja položaja mladih u Tuzlanskom kantonu. Aktivnosti koje su usmjerene na unapređenje položaja mladih i koje se realizuju sa mladima i/ili za mlade u nadležnosti su različitih institucija, te je potreban međuresorni i međusektorski pristup tokom njihovog planiranja i implementacije.

Prema podacima iz Strategije evidentno je da je za unaprjeđenje socijalnog statusa mladih ljudi, a posebno mladih bračnih parova, izuzetno važna inicijalna pomoć vlasti u osiguranju stambenog prostora za mlade koji može biti realizovan subvencioniranjem cijene nabavke stambenog prostora, subvencioniranjem kamate na dugoročne kredite, subvencioniranjem troškova izgradnje stambenog objekta ili izgradnjom namjenskih stanova za mlade bračne parove.

Važno je istaći da je na TK formirano Vijeće mladih na kantonalnom nivou, kao I na lokalnoj razini u sljedećim općinama i gradovima: Tuzla, Gradačac, Gračanica, Srebrenik, Čelić, Lukavac, Teočak I Kladanj. Vijeća mladih okupljaju predstavnike lokalnih omladinskih udruženja sa ciljem osnaživanja, afirmisanja, umrežavanja i integraciji mladih I na taj način poveći omladinski aktivizam I položaj mladih u društvu.

Kako bi riješila stambeno pitanje mladih, Vlada Tuzlanskog kantona je usvojila posebne mjere za specifičnu populaciju mladih i u 2020.g predvidjela sredstva za implementaciju podrške mladima u visini od 295.000 KM, od čega je 250.000,00 KM namijenjeno za subvencioniranje kamata na kredite za stambeno zbrinjavanje mladih i subvencioniranje troškova mladima za smještaj i boravak djece u predškolskim ustanovama. Ostali iznos je namijenjen za subvencioniranje projekata omladinskih udruženja, te rad Kantonalnog vijeća mladih.

Ministarstvo za boračka pitanja Tuzlanskog kantona, u postupku dodjele sredstava za stambeno zbrinjavanje, između ostalih, sredstva za stambeno zbrinjavanje dodjeljuje i za kategoriju mladih iz okvira boračke populacije, a djeci poginulih, umrlih, nestalih branilaca bez oba roditelja, koja se

nalaze na redovnom školovanju do navršene 25. godine života, ukoliko ispunjavaju uvjete, dat je i apsolutni prioritet za pomoć u rješavanju stambenih potreba.

Civilno društvo (nevladin sektor)

Sporazum o saradnji između Vijeća ministara BiH i nevladinog sektora u BiH potpisan je 2007. godine kako bi se dobio opšti institucionalni okvir za saradnju i dijalog između države i organizacija civilnog društva u BiH i on je predviđao uspostavljanje mehanizama za suradnju između ova dva sektora. Nakon 13 godina većina mehanizama još nije uspostavljena a današnja situacija sugerije da uglavnom vlada nije ispunila preuzete obaveze mada postoje propusti i na strani organizacija civilnog društva. U međuvremenu OCD-i u BiH su u nekoliko navrata pokušali aktivirati proces stavljanja Sporazuma u funkciju ali sa malo uspjeha. U međuvremenu je 2017.g. profunkcionisao registar udruženja na nivou BiH (zbirniregistri.gov.ba/Home), ali je problem sa postojećim registrom nepostojanje normativnog okvira koji bi naložio ažuriranje i dostavljanje pouzdanih podataka o organizacijama civilnog društva i njihovim kapacitetima. Prethodno navedena situacija se može preslikati i na kantonalni nivo.

Naime, na poručju Tuzlanskog kantona je registrovano i djeluje preko 2.800 udruženja i fondacija, od čega su najzastupljenija udruženja koja djeluju u oblasti sporta (37,7%), zaštite ljudskih prava (9,4%), kulture (8,7%), udruženja domovinskog rata (8,1%). Preko 95% udruženja je registrovano na nivou kantona, dok je ostatak registrovan na višim nivoima vlasti. Većina udruženja je koncentrisana u većim urbanim centrima, a najviše ih djeluje u Gradu Tuzla kao kantonalnom sjedištu (42,9%). Prema podacima združenog registra udruženja i fondacija u Bosni i Hercegovini na području TK registrovano je 9 fondacija. Međutim, ne postoji jedinstveno koordinirajuće tijelo koje bi saradnja između Vlade TK i organizacija civilnog društva formalizovalo i dovelo na veći nivo. Mnoge organizacije na području TK implementiraju socio-ekonomske i okolišno održive programe koji su od značaja za razvoj kantona. To bi se trebalo prepoznati i u narednom razvojnom periodu iskoristiti, te postojeće kapacitete i ekspertizu nevladinog sektora (posebice u namicanju sredstava i implementaciji specifičnih razvojnih programa), staviti u funkciju razvoja kako Kantona, tako i pojedinih gradova/općina na području Kantona.

Stanje javne infrastrukture i zaštite okoliša

Stanje saobraćajne infrastrukture

Saobraćajnu infrastrukturu području Kantona čine cestovna mreža u dužini od 1.993 km, željeznička mreža dužine 187 km, te Međunarodni aerodrom Tuzla. Udio saobraćajnica višeg ranga (regionalne + magistralne, 651 km) u ukupnoj dužini cestovne mreže se na Tuzlanskom kantonu nije mijenjao u posmatranom periodu.

Željeznički saobraćaj

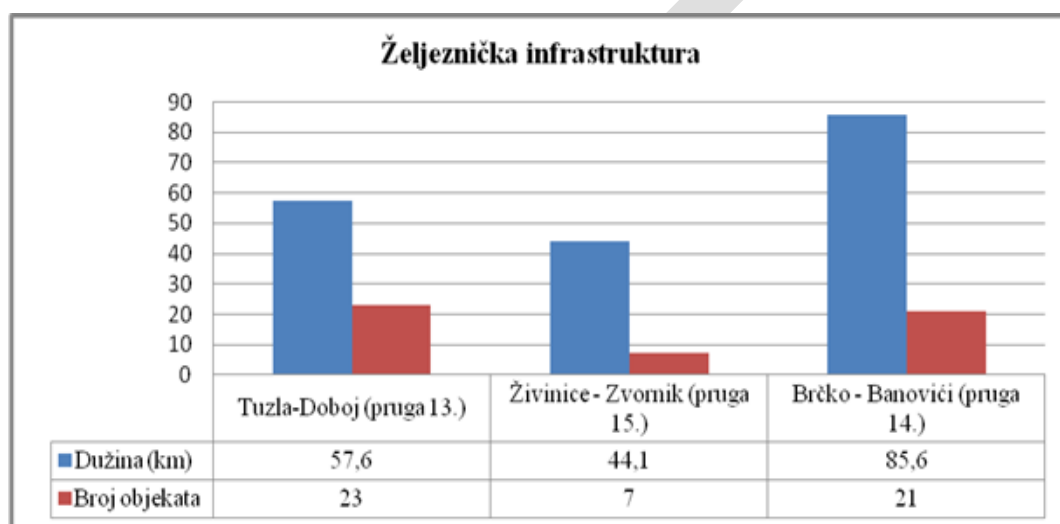
Željeznički saobraćaj zbog svoje specifičnosti i niza prednosti je također veoma zastupljen u Tuzlanskom kantonu, ali se radi isključivo o prijevozu tereta. Naime, dana 15.12.2019. godine, nakon 133. godine kontinuiteta u prijevozu putnika željeznicom, Tuzla i Tuzlanski kanton su zbog neizdvajanja u moderniziranje i tehničko opremanje, ali i neafirmisanosti građana da koriste željeznice kao održivi način prevoza, ostali bez sigurnijeg, udobnijeg i ekološki prihvatljivijeg vida

saobraćaja. Do tada, putnički željeznički prijevoz na Tuzlanskom kantonu obavljale su Željeznice Republike Srpske i to na relaciji Doboj-Tuzla-Doboj.

Ukupna dužina mreže željezničkih pruga na području Tuzlanskog kantona iznosi 187,3 (km) i sastoji se od tri pruge:

1. Tuzla-Doboj (pruga 13.) – koja je ukupne dužine 57,6 (km), 23 objekta-službenih mjesta;
2. Živinice - Zvornik (pruga 15.) – koja je ukupne dužine 44,1 (km), 7 objekata-službenih mjesta;
3. Brčko - Banovići (pruga 14.) - koja je ukupne dužine 85,6 (km), 21 objekat-službenih mjesta.

Dužina navedenih pruga sa brojem objekata-službenih mjesta na njima prikazana je na narednoj slici.

*Slika 23. Željeznička infrastruktura Tuzlanskog kantona
Izvor: Službena evidencija Ministarstva trgovine, turizma i saobraćaja TK*

Željeznička mreža na području Tuzlanskog kantona nije elektrificirana, osiguranje stanica je klasično, električno i osiguranje elektro-mehaničkim blok uređajima.

Zračni saobraćaj

Razvoj zračnog saobraćaja na području TK je u uzlaznoj putanji. Osnivanjem JP „Međunarodni aerodrom Tuzla” stvorile su se osnovne pretpostavke za razvoj i unapređenje zračnog saobraćaja na području TK, gdje je stavljeno težište na prijevoz putnika, sa planom postepenog razvijanja kargo prijevoza.

Dodatnim ulaganjem u razvoj zračne infrastrukture i osavremenjavanjem usluga međunarodnog aerodroma Tuzla, putnički zračni saobraćaj doživio je značajnu ekspanziju i bilježi konstantni trend povećanja prevezenih putnika. U 2019.g. jedini avioprevoznik koji ordinira sa Međunarodnog Aerodroma Tuzla, WIZZ AIR prevezao je rekordnih 593.050 putnika, prema 12 destinacija u Evropi, što za 4 puta više u odnosu na 2014.godinu. Preko Međunarodnog aerodroma se u 2019. godini vršio prevoz putnika prema sljedećim destinacijama: Dortmund, Malmo, Friedrichshafen, Baden-Baden, Billund, Frankfurt-Hahn, Memmingen, Eindhoven, Berlin, Basel, Gothenburg, Cologne.

Tabela 93. Broj putnika na međunarodnom aerodromu Tuzla u periodu 2014-2019.

2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
-------	-------	-------	-------	-------	-------

Broj putnika	151.353	259.074	311.398	535.596	584.610	593.050
--------------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

Izvor: Međunarodni aerodrom Tuzla, 2020

Međutim, pojavom pandemije COVID 19 u martu 2020. godine zaustavljen je snažan i nagli rast servisa koje pruža Međunarodni Aerodrom Tuzla. Zbog ograničenja putovanja koja su nametnuta svim inostranim letovima, 17.03.2020. godine privremeno su obustavljeni svi letovi iz i prema Tuzli. Kao rezultat restriktivnih mjera i zaustavljanja prometa robe i putnika, u aprilu i maju 2020. godine nisu zabilježeni komercijalni letovi, te se sa ponovnom uspostavom letova u junu prevezlo 19.456 putnika, što ipak predstavlja umanjene od 67,37% u odnosu na isti period prethodne godine. U trećem kvartalu 2020. godine, iako se očekivao značajniji rast prometa, ipak prevezeno je 76.933 putnika što predstavlja tek 40 % prevezenih putnika u odnosu na isti period u 2019. godinu (pad za 60%).

Tabela 94. Uticaj COVID 19 na broj prevezenih putnika prema kvartalima u 2019. i 2020.g.

Godina	Broj prevezenih putnika po kvartalim				Ukupno	Prosječan broj putnika po letu
	I	II	III	IV		
2019	102.678	168.334	190.926	131.119	593.054	151
2020	89.442	19.642	76.933	41.760	227.777	93
Index 2020/2019	.87	.12	.40	.32	.38	.62

Izvor: Međunarodni aerodrom Tuzla, 2020

U četvrtom kvartalu očekuje se dodatni pad prevoza broja putnika na osnovu pokazatelja iz 8 i 9 mjeseca kao i najavljene redukcije u zimskom redu letenja. Projektovani broj prevezenih putnika za ovaj period iznosi od 41.760 putnika, što predstavlja 32% od prevezenog broja putnika u 2019. godini. U 2020. godini Aerodrom Tuzla očekuje da preveze ukupno 227.777 putnika što predstavlja 38 % broja prevezenih putnika u 2019. godini (umanjene od 62%), i ovi pokazatelji će u krajnjoj liniji determinisati finansijski rezultat na kraju godine, obzirom da je broj putnika vezan i za sve ostale prihode koji se ostvaruju na Aerodromu.

Pored putničkog saobraćaja, od 2014 godine se preko Aerodroma Tuzla obavlja i kargo prevoz, koji je značajniji razvoj doživio nakon ispunjavanja svih tehničkih uslova i dobivanja dozvole za izvoz namirnica animalnog porijekla. Tom prilikom je potpisan i ugovor sa avio kompanijom Turkish airlines, te su početkom juna 2016. godine uspostavljeni kargo letovi iz Tuzle za Istanbul, te je iste godine zabilježen 30 puta veći rast u cargo prevozu u odnosu na 2015 upravo zbog izvoza mesa.

Tabela 95. Količina prevezene robe kargo letovima sa Međunarodnog aerodroma Tuzla u periodu 2014.-2019.

Godina	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Istovareno	53.79	16.83	3.83	6.24	0.00	0.00
Utovareno	55.68	219.56	6,062.09	323.78	229.55	109.79
Ukupno	109.47	236.39	6,065.92	330.02	229.55	109.79

Izvor: Međunarodni aerodrom Tuzla, 2020

U tu svrhu izgrađena je i hladnjača sa 140 m² skladišnog prostora i mogućnošću rada u temperaturnom režimu od -18 do +8 °C, na lokaciji koja je u neposrednoj blizini Platforme-II koja primarno služi za opslugu terenih zrakoplova.

JP "Međunarodni aerodrom Tuzla u narednom periodu namjerava izgraditi III gate, kako bi u istom trenutku mogao opslužiti tri leta, obzirom da trenutno sa postojećim 2 (dva) gate-a može u istom

trenutku opslužiti dva dolazna ili odlazna leta, čime bi se broj prevezenih putnika mogao povećati za 40 % u odnosu na podatke iz 2019. godine, te bi time dostigli broj prevezenih putnika od preko 1.000.000 (milion), jer bi se u tom trenutku stvorili uslovi za opsluživanje i trećeg baznog aviona.

U planu je i izgradnja Centralne linije koja je uslov za kategoriju III aerodroma, a obzirom da smo kategorija I, na taj način bi se preskočila kategorija II, te bi izgradnjom centralne linije smanjili broj otkazanih letova zbog vremenskih neprilika i velike koncentracije magle. U tom slučaju zrakoplovi će moći slijetati i polijetati sa manjim stepenom vidljivosti u odnosu na sadašnji, čime bi se broj otkazanih i preusmjerenih letova u konačnici smanjio za oko 80 %.

Ovakav razvoj prometnih kapaciteta zračnog saobraćaja će katalitički utjecati na povećanje ekonomske aktivnosti Tuzlanskog kantona, ali i drugih regija BiH.

Povezanost Tuzlanskog kantona sa lukom Brčko

Tuzlanski kanton ima dobru cestovnu i željezničku komunikaciju sa lukom Brčko, koja se nalazi u sjeveroistočnom dijelu Bosne i Hercegovine, na desnoj obali plovnog puta rijeke Save. Luka Brčko je povezana sa Evropskom željezničkom mrežom, saobraćajnicom Tuzla-Vinkovci. Prugom Brčko-Banovići koja je izgrađena 1946. godine luka Brčko je uspostavila direktnu željezničku vezu sa tuzlanskim privrednim bazenom.

Tuzlanski kanton posjeduje već razvijene pojedine grane saobraćaja (cestovni, željeznički), dok je u fazi pronalaženja strateškog partnera za razvoj zračnog saobraćaja, sa posebnim akcentom na razvoj kargo prijevoza. Tuzlanski kanton ima izrađenu dobru komunikaciju sa lukom Brčko, koja se ostvaruje preko magistralnih cesta i željeznice.

Izgradnjom autoceste Tuzla - Orašje, rekonstrukcijom i modernizacijom magistralnih i regionalnih cesta, elektrifikacijom željezničke pruge, Tuzlanski kanton će imati optimalan saobraćajni sistem za slobodan protok robe i ljudi prema luci Brčko, ali i prema sjevernoj granici Bosne i Hercegovine sa Hrvatskom koja izlazi na autoput A1.

Cestovna mreža

Na području Tuzlanskog kantona egzistiraju svi oblici saobraćaja (cestovni, željeznički i zračni saobraćaj). Cestovni saobraćaj je najzastupljeniji vid masovnog i individualnog transporta na području TK, zahvaljujući svojim prednostima koje ima u odnosu na ostale vidove saobraćaja.

Kada je u pitanju cestovni saobraćaj i infrastruktura na području TK imamo relativno razvijenu cestovnu mrežu. Postojeću mrežu javnih cesta Tuzlanskog kantona čine magistralne, regionalne, lokalne ceste i ulice. Nadležnost nad upravljanjem javnim cestama na području Tuzlanskog kantona, podjeljena je na tri nivoa, tj. između Federacije Bosne i Hercegovine, Tuzlanskog kantona i 13 općina/gradova u Tuzlanskom kantonu. Upravljanje magistralnim cestama provodi JP „Ceste FBiH“, regionalnim cestama JU „Direkcija regionalnih cesta TK“, lokalnim cestama i ulicama 13 općina/gradova na području TK.

Najveći dio cestovne mreže TK pripada lokalnim cestama (61,56 % od ukupne dužine cestovne mreže), nakon toga regionalnim cestama (16,75 % od ukupne dužine cestovne mreže), dok magistralne ceste uzimaju učešća u ukupnoj dužini cestovne mreže oko 12,59 %, Trenutno na području TK nema izgrađenih autocesta i brzi cesta.

Sa stanovišta nove kategorizacije cesta u FBiH, a prema „Kriterijumima za kategorizaciju javnih puteva“ sa doradom iz 2016. godine, izvršena je prekategoriizacija cesta, te je došlo do izmjene u strukturi cesta na području Tuzlanskog kantona, u odnosu na raniji razvojni period. Novi podaci su prikazani u narednoj tabeli.

Tabela 96. Cestovna mreža na području Tuzlanskog kantona, 2020 godina

Opis	Dužina (km)	%	Stanje (dobro/loše) / stepen modernizacije
Opis	Dužina (km)	%	Stanje (dobro/loše) / stepen modernizacije
Lokalni	1.169,65	61,56	Loše/
Ulice	172,91	9,10	Dobro/
Regionalni	318,20	16,75	Dobro/
Magistralni	239,13	12,59	Loše/
Brze ceste	0	0	-
Autoceste	0	0	-
Ukupno	2.355,25	100	-

Izvor: Službene evidencije Ministarstva trgovine, turizma i saobraćaja TK

Od posebnog značaja za razvoj Tuzlanskog kantona su magistralne ceste prikazane u narednim tabelama.

Tabela 97. Magistralne ceste prvog reda na području TK, 2020 godina

Broj puta	Putna dionica	Dužina (km)
M-1.8	gr.antit./Cerik/ - Srebrenik - Šiški Brod (M-1.8)	39,71
M-4	gr.antit./Stanić rijeka/ - Šiški Brod - Tuzla - Simin Han - Kalesija - gr.entit./Memići/ (M-4)	86,45
M-18	Priboj /gr.entit./ - Simin Han (M-18)	16,08
M-18	Šiški Brod - Živnice - Kladanj - gr. ZE-DO kanton (M-18)	52,15
UKUPNO		194,39

Izvor: Službene evidencije Ministarstva trgovine, turizma i saobraćaja TK

Tabela 98. Magistralne ceste drugog reda na području TK, 2020 godina

Oznaka magistralne ceste M200 (MC II reda)	Stara oznaka ceste	Dužina (km)
M-1.9	Šamac/gr.ent/-Gradačac-Ormanica	19,85
M-14.1	Modriča/gr.entit./ - Gradačac - Pelagićevo/gr.entit./	13,02
M-19.2	Vitalj/Kladanj/ - /gr.entit./Vlasenica	11,87
Ukupno		44,74

Izvor: Službene evidencije Ministarstva trgovine, turizma i saobraćaja TK

Tuzlanski kanton je magistralnim cestama povezan sa graničnim prijelazima i evropskim koridorima, kao što je prikazano u Tabeli 65.

Tabela 99. Povezanost Tuzlanskog kantona i aerodroma sa graničnim prijelazima i evropskim koridorima

R.b.	Granični prijelaz	Povezanost kantona sa graničnim prijelazima i Evropskim koridorima	Udaljesnost
1.	Orašje-Županja	Magistralna cesta M-113 (Šiški Brod-Donji Hrgovi)	Od granice Kantona 32 (km) Od Aerodroma 86 (km)

2.	Slavonski Brod	Magistralna cesta M-112 (Tuzla-Doboj) povezana sa Evropskom cestom E-73 (Doboj-Slavonski Brod)	Od granice Kantona 70 (km)
			Od Aerodroma 134 (km)
3.	Šamac	Magistralna csta M-112 (Tuzla-Doboj), povezana sa Evropskom cestom E-73 (Doboj-Slavonski Brod)	Od granice Kantona 72 (km)
			Od Aerodroma 141 (km)
4.	Brčko Gunja i	Magistralna cesta M-113 (Šićki Brod-Donji Hrgovi) je povezana sa autocestom A-3.	Od granice Kantona 26 (km)
5.	Brčko Drenovci		Od Aerodroma 85 (km)
6.	Bjeljina – Sremska Rača	Magistralna cesta M-211 (Simin Han-Bjeljina), povezana sa Evropskom cestom E-70 (Ljubljana-Zagreb-Beograd).	Od granice Kantona 70 (km)
			Od Aerodroma 101 (km)
7.	Popovi	Magistralna ceta M-211 (Simin Han-Bjeljina)	Od granice Kantona 62 (km)
			Od Aerodroma 85 (km)
8.	Šepak	Magistralna cesta M-112 (Simin Han-Karakaj)	Od granice Kantona 40 (km)
			Od Aerodroma 61 (km)
9.	Zvornik-Brasina	Magistralna cesta M-112 (Simin Han-Karakaj)	Od granice Kantona 20 (km)
			Od Aerodroma 40 (km)

Izvor: Službene evidencije Ministarstva trgovine, turizma i saobraćaja TK

Magistralna cesta M-4 (Tuzla-Doboj) se povezuje sa Evropskom cestom E-73 (buduća autocesta V-c), magistralna cesta M-1.8 (Šićki Brod-Donji Hrgovi) je povezana sa autocestom A-3, dok je magistralna cesta M-18 (Simin Han-Bjeljina) povezana sa Evropskom cestom E-70 (Ljubljana-Zagreb-Beograd).

Mreža postojećih magistralnih cesta na području Tuzlanskog kantona je u znatno lošem stanju, kada je u pitanju stanje kolovozne konstrukcije, kao i stanje objekata na istoj.

U tom kontekstu kao najbolji poznavaoци stanja magistralnih cesta na području Tuzlanskog kantona, jer navednu mrežu magistralnih cesta svakodnevno koristimo kako mi tako i naši privrednici i građani, možemo istaći sljedeće prioritete koje je potrebno uvrstiti u Planove rada JP Ceste Federacije BiH za naredni period kada je u pitanju izgradnja, rekonstrukcija i sanacija mreže magistralnih cesta na području Tuzlanskog kantona:

1. *Dovršetak nazavršenih radova na petlji „Šićki Brod“ (M-4 Tuzla-Doboj) – spajanje izgrađenih kolovoznih traka iz smjera Tuzle sa petljom „Šićki Brod“;*
2. *Dovršetak nazavršenih radova na izgradnji kružne raskrsnice na lokaciji Lipnica – Teromoelektrana Tuzla (M-4 Tuzla-Doboj);*
3. *Rekonstrukcija kolovoza magistralne ceste M-4 Tuzla-Doboj na dionici Šići (BP Belamionix-kraj rekonstruisanog dijela) – Miričina u dužini od oko 21,00 (km).*
4. *Rekonstrukcija kolovoza magistralne ceste M-4 Tuzla-Kalesija, dionica raskrsnica Simin Han (M-4 x M-18) – tunel Čaklovići u dužini oko 3,1 (km).*
5. *Izgradnja kružne raskrsnice na spoju magistralne ceste M-4 Tuzla-Doboj i regionalne ceste R-471 Lukavac-Banovići u Lukavcu;*
6. *Rekonstrukcija raskrsnice sa kanalisanjem saobraćajnih tokova na magistralnoj cesti M-4 Tuzla-Doboj u naselju Donji Bistarac (ukrštanje magistralne ceste sa lokalnom cestom Bistarac-Bokavići-Kiseljak);*
7. *Rekonstrukcija raskrsnice sa kanalisanjem saobraćajnih tokova na magistralnoj cesti M-4 Tuzla-Doboj u naselju Gnojnica (ulaz u naselje Gnojnica);*
8. *Rekonstrukcija kolovoza magistralne ceste M-18 Tuzla-Sarajevo na dionici Šićki Brod – Đurđevik - Kladanj u dužini od oko 43,00 (km).*
9. *Rekonstrukcija raskrsnice sa kanalisanjem saobraćajnih tokova na magistralnoj cesti M-18 Tuzla-Sarajevo u Živinicama, lokacija-skretanje za novu autobusku stanicu;*
10. *Izgradnja pješačke staze na magistralnoj cesti M-18 Tuzla-Sarajevo od semaforisane raskrsnice (skretanje za Ciljuge) do raskrsnice sa ulicom Pašage Gogića u Živinicama u dužini cca 700 (m);*
11. *Ubrzati aktivnosti na rekonstrukciji magistralne ceste i izgradnji treće trake (trake za spora vozila) na magistralnoj cesti M-18 Simin Han – Priboj – Ugljevik na dionici Seljublje – prevoj Banj Brdo.*
12. *Ubrzati aktivnosti na početku realizacije projekata izgradnje nove obilaznice oko grada Živinice.*

Autocesta: Sarajevo – Zenica - Žepče – Tuzla – Brčko – Bijeljina – Beograd

Najveći grad u Tuzlanskom kantonu je Tuzla, koja predstavlja i sjedište Kantona i centar privrednih i društvenih aktivnosti, povezan je mrežom magistralnih puteva u svim pravcima:

- u pravcu sjevera putem Tuzla – Orašje
- u pravcu juga putem Tuzla – Sarajevo
- u pravcu zapada putem Tuzla – Doboj
- i u pravcu istoka, odnosno sjeveroistoka putevima Tuzla – Zvornik, odnosno Tuzla – Bijeljina.

Osim mreže magistralnih puteva na području Tuzlanskog kantona postoji razvijena mreža:

- regionalnih puteva dužine oko 318,20 (km),
- lokalnih cesta dužine oko 1.169,65 (km),
- ulica u lokalnim zajednicama dužine oko 172,91 (km).

Takođe, Grad Tuzla je povezana na željezničku mrežu prugama I reda: prugom Doboj – Bosanska Poljana – Živinice – Zvornik koja se pruža u smjeru zapad – istok i prugom Brčko – Bosanska Poljana – Banovići koja se pruža u smjeru sjever – jug.

Godine 1946. sagrađena je pruga Brčko-Banovići čime je Tuzlanski kanton uspostavio direktnu vezu sa Lukom Brčko. Luka Brčko nalazi se u sjeveroistočnom dijelu Bosne i Hercegovine, na desnoj obali plovnog puta rijeke Save. Plovnost IV kategorija, prosječan navigacioni period od 260 dana godišnje i privreda gravitacionog područja predodredili su značaj Luke Brčko u odnosu na uzvodna pristaništa. Preko “Luke Brčko” moguće je ostvariti direktne robne tokove rijekom Savom sa podunavskim

lukama zapadne i istočne Evrope, kao i sa lukama na Sjevernom i Crnom moru. Luka Brčko je povezana sa Evropskom željezničkom mrežom saobraćajnicom Tuzla-Vinkovci. Dobra povezanost kopnenim saobraćajnicama otvara mogućnost za uspostavljanje tranzitnih robnih tokova, kao i tokova čije je odredište u užem gravitacionom području Luke Brčko.

Međutim, i pored relativno razvijene saobraćajne infrastrukture, saobraćajna situacija u regionu nije zadovoljavajuća i već sada dolazi do učestalih smetnji u saobraćaju i do povremenih zagušenja na većini spomenutih putnih pravaca.

Tuzlanski kanton pored gore navedene cestovne i željezničke infrastrukture, posjeduje veliku mogućnost razvoja zračnog saobraćaja, kroz razvoj i modernizaciju Međunarodnog aerodroma Tuzla. Razvojem zračne luke Međunarodni aerodroma Tuzla i uvođenjem novih linija, Tuzlanski kanton je povezan sa velikim dijelom Evrope. Također, Međunarodni aerodrom Tuzla ispunjava sve uslove za kargo prijevoz posebno roba animalnog porijekla, gdje je nakon ispunjavanja svih tehničkih uslova i dobivanja dozvole za izvoz namirnica animalnog porijekla na Međunarodnom aerodromu Tuzla, potpisan ugovor sa avio kompanijom Turkish airlines te su početkom juna 2016. godine uspostavljeni čarter kargo letovi iz Tuzle za Istanbul.

Izgradnjom auto puta Sarajevo – Zenica - Žepče – Tuzla – Brčko – Bijeljina – Beograd obezbjedilo bi se rasterećenje postojeće mreže magistralnih puteva kojim se Tuzlanski kanton povezuje sa ostalim regijama unutar Bosne i Hercegovine, te bi se obezbjedila brža i bolja veza Tuzlanskog kantona sa tim regijama i Srbijom, odnosno kompletnim regionom na području Zapadnog Balkana. Pored navedenog obezbjedile bi se nevjerovatne mogućnosti za ubrzan razvoj zračne luke Međunarodni aerodrom Tuzla i Luke Brčko, te time bi se stvorile neophodne pretpostavke za razvoj intermodalnog transporta na području Tuzlanskog kantona, te korištenje navedenih luka za potrebe šire populacije koja gravitira u i van projektnog područja ovog autoputa.

Potvrda činjenici opravdanosti izgradnje autoputa Sarajevo – Zenica - Žepče – Tuzla – Brčko – Bijeljina – Beograd su i sljedeći podaci:

- *Ukupna površina Tuzlanskog kantona iznosi 2.649,0 km², što je 10,15 % od ukupne površine Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno 5,17 % od ukupne površine Bosne i Hercegovine.*
- *Tuzlanski kanton ima ukupno 13 lokalnih zajednica i to: Banovići, Čelić, Doboj – Istok, Gračanica, Gradačac, Kalesija, Kladanj, Lukavac, Sapna, Srebrenik, Teočak, Živinice i Grad Tuzla.*
- *Ukupan broj stanovnika na području Tuzlanskog kantona prema rezultatima popisa stanovništava iz 2016. godine iznosi 445.028 stanovnika, što predstavlja 20,053 % stanovništva u Federaciji Bosne i Hercegovine.*
- *Na području Tuzlanskog kantona ukupan broj registrovanih vozila iznosi 121.456.*
- *Na području Tuzlanskog kantona registrovano je oko 9071 pravnih lica, 5745 jedinica u sastavu pravnih lica i 11439 obrtnika, od čega je najviše pravnih lica iz oblasti trgovine na veliko i malo, popravku motornih vozila i motocikala (2041 pravna lica, 2633 jedinice u sastavu pravnog lica i 3560 obrta) i oblasti prerađivačke industrije (1102 pravna lica, 304 jedinice u sastavu pravnih lica i 1357 obrta). Navedeno ukazuje na činjenicu da je Tuzlanski kanton jedan od najrazvijenih regija na području Bosne i Hercegovine kada je u pitanju prerađivačka i namjenska industrija, trgovina, poljoprivreda, šumarstvo, vađenje ruda i kamena, građevinarstvo, prijevoz i skladištenje i ostale uslužne i proizvodne djelatnosti. Navedeno potvrđuje i činjenica da se na području Tuzlanskog kantona nalaze i velika privredna društva kao što su: Sisecam Soda Lukavac, Rudnik Krečnjaka Lukavac, GIKL Lukavac, Fabrika cementa Lukavac, Rudnici Kreka, Rudnik mrkog uglja Banovići, Termoelektrana Tuzla, Solana Tuzla, najveći trgovački lanac u Bosni i Hercegovini Bingo d.o.o. Tuzla i drugi.*

Ako se uzme u obzir da će auto-put Sarajevo – Beograd preko Tuzle, povezati Sarajevo preko Zenice i Žepče sa Tuzlom, Brčko Distriktom, Bjeljinom jasno se vidi da bi izgradnjom navedenog autoputa bile povezane najrazvijenije i najmnogoljudnije regije na području Federacije Bosne i Hercegovine, pa i Bosne i Hercegovine u cijelini. Potvrda ovom leži u činjenici da bi na dio auto puta od Žepča do Tuzle gravitiralo unutar projektnog područja 1.736.750 stanovnika, a van projektnog područja oko 1.794.409 stanovnika, što je oko polovine stanovništva u cijeloj Bosni i Hercegovini.

Prema preliminarnim istraživanjima i prognozama očekivani PGDS na autoputu Sarajevo – Zenica - Žepče – Tuzla – Brčko – Bjeljina - Beograd trebao bi da iznosi najmanje 14.000 vozila/dan u prvih 5-6 godina upotrebe autoputa, dok bi isti u vremenskom periodu od 15 godina od početka upotrebe trebao da dostigne PGDS i do 18.000 vozila/dan.

Ukupna dužina autoputa Žepče – Tuzla – Brčko – Bjeljina – RS iznosi oko 150,62 (km), odnosno dužina po dionicama autoputa:

- Tuzla – Žepče iznosi 55,4 (km),
- Tuzla-Brčko iznosi 44,83 (km),
- Brčko – Bjeljina – RS dužine oko 50,40 (km),

Shodno gore navadenom mišljenja smo da bi izgradnja autoputa Žepče – Tuzla – Brčko – Bjeljina – RS bila od velikog značaja za povezivanje Tuzlanskog kantona sa kompletnom regijom zapadnog Balkana, te obezbjedila bi velike mogućnosti razvoja privrede na svim područjima koji gravitiraju ovom autoputu.

Autocesta: Tuzla-Žepče (A3)

Ovim projektom je predviđeno adekvatno povezivanje regije Tuzla sa autocestom u Koridoru Vc, te kao dio trase autoceste Sarajevo-Beograd. Na ovaj način bi bila ostvarena kvalitetna veza dvije najgušće naseljene regije u FBiH, a magistralna cesta Tuzla-Sarajevo bi, i nakon završetka njene rekonstrukcije bila nedostatna u smislu ovog povezivanja. Početna tačka ove autoceste treba biti usklađena sa krajnjom tačkom autoceste Tuzla-Brčko (Rijeka Sava). Daljom analizom, utvrđeno je da se za koridor u razmatranju odabere prostor zapadno od jezera Modrac, i dalje dolinom rijeka Turija i

Krivaja, do istočnog prilaza Zavidovićima, kojeg obilazi sa južne strane i veže se na Koridor Vc inter-regionalnim čvorom kod Žepča. I ovaj projekat treba posmatrati u sličnom kontekstu kao i A2 sa planom realizacije do 2025.

Autocesta Tuzla-Brčko-Orašje (rijeka Sava)

-Vlada Tuzlanskog kantona je 2000. godine prepoznala važnost izgradnje autoputa Tuzla-rijeka Sava u kontekstu unapređenja društveno-ekonomskog razvoja Tuzlanskog kantona i BiH preko poboljšanja transportne infrastrukture. Intenzivna izgradnja stambenih i privrednih objekata duž magistralne ceste M-1.8 sa velikim brojem priključaka, praćena intenzivnim rastom saobraćajnog protoka vozila, dijelovala je na pad nivoa saobraćajne usluge, tj. dovela je do smanjenja dozvoljene brzine vožnje, smanjenja nivoa bezbjednosti učesnika u saobraćaju i opšteg pogoršanja saobraćajne situacije. Vlada Tuzlanskog kantona i Ministarstvo prometa i komunikacija je 2000. godine nakon provedenog javnog konkursa provela izradu preliminarne studijske dokumentacije za projekat izgradnje autoputa Tuzla-rijeka Sava. Preliminarna studijska dokumentacija obuhvatala je paket od tri studije i to: studija izbora trase autoputa Tuzla-rijeka Sava, studija saobraćaja autoputa Tuzla-rijeka Sava i preliminarne studija opravdanosti izgradnje autoputa Tuzla-rijeka Sava, bez detaljih ispitivanja posebno sa aspekta geotehnike. 2001. godine urađena je Studija izbora trase autoputa Tuzla-rijeka Sava uz višekriterijsku analizu (multikriterijska analiza). Studija izbora trase je metodom multikriterijske analize preporučila da se sprovede postupak vrednovanja (pomoću „cost-benefit“ analize) za dvije varijante koje su ostale u najužem izboru (varijanta I3 i varijanta III). IRR (%) za obje varijante iznosi preko 19 %, što ukazuje na činjenicu opravdanosti ovog projekta. 2007. godine JP Ceste FBiH su pokrenule inicijativu da se uradi Saobraćajna studija na relaciji rijeka Sava (Orashe) – Šićki Brod – Živinice, gdje je zaključak studije bio da su sprovedena istraživanja pokazala da postojeća cestovna infrastruktura na relaciji rijeka Sava (Orashe) – Šićki Brod – Živinice ne zadovoljava kako sadašnje tako ni buduće potrebe saobraćajne tražnje. Rezultati sprovedenih istraživanja pokazuju da je neophodno nastaviti sa aktivnostima zadovoljavanja postojećih i očekivanih saobraćajnih potreba. 2011. godine JP Ceste FBiH provodi aktivnosti izrade seta studijsko-projektne dokumentacije koja obuhvata tri dokumenta: Studiju izvodljivosti autoputa rijeka Sava (Orashe) – Tuzla (Šićki Brod), Idejni projekat autoputa rijeka Sava (Orashe) – Tuzla (Šićki Brod) i Studiju uticaja na okoliš autoputa rijeka Sava (Orashe) – Tuzla (Šićki Brod). U Idejnom projektetu autoputa rijeka Sava (Orashe) – Tuzla (Šićki Brod) definisane su tehničko-eksploatacione karakteristike autoputa gdje je predviđena dužina od 61 km, projekta brzina 120 km/h, širina saobraćajnih traka 3,75 m, broj saobraćajnih traka 4 (2+2), širina razdjelnog pojasa 3,0-4,0 m i zaustavne trake 2x1 širine 2,50 m. Odnosno primjenjen je standard kao na koridoru V-c. U ovoj studijskog dokumentaciji urađena je također višekriterijska analiza, gdje je utvrđeno da kombinacija sekcija S1+S7+S10+S3+S11+S13 ukupne dužine 65,953 km predstavlja optimalno rješenje trase autoputa rijeka Sava (Orashe) – Tuzla. Studiju izvodljivosti autoputa rijeka Sava (Orashe) – Tuzla (Šićki Brod) pokazala je za diskontnu stopu od 8%, troškove gradnje od 1,364 milijarde KM sa PDV-om u ukupnoj dužini od 61 km. Za 20-to godišnji period eksploatacije interna stopa rentabilnosti EIRR=7,47 %, neto sadašnja vrijednost ENSV=-43.928.280 KM, a za 30-to godišnji period eksploatacije interna stopa rentabilnosti EIRR=8,30 %, neto sadašnja vrijednost ENSV=30.329.644 KM. 2012 godine urađena je Ponovljena studija izvodljivosti za diskontnu stopu od 8 %, revidirani su troškovi građenja na 1,45 milijardi KM u ukupnoj dužini od 63,3 km. Ova ponovljena studija izvodljivosti pokazala je da je za 20-to godišnji period eksploatacije interna stopa rentabilnosti EIRR=13,11 %, neto sadašnja vrijednost ENSV=600.968.571,60 KM, a za 30-to godišnji period eksploatacije interna stopa rentabilnosti EIRR=14,79 %, neto sadašnja vrijednost ENSV=1.051.670.410,65 KM. Koja pokazuje da je izgradnja autoputa Tuzla-Orashe (rijeka Sava) opravdana.

Potrebno je poduzeti dalje aktivnosti na usklađivanju izbora varijante trase autoputa Tuzla-Orašje (rijeka Sava), te spoja istog sa obilaznicom u Brčkom. Navedene aktivnosti su poduzete sa koncem 2020. godine, gdje su održani radno-konsultativni sastanci u kojima je učestvovao premijer Vlade FBiH, premijer Vlade TK, ministri Vlade TK, predstavnici JP Autoceste FBiH (direktor i izvršni direktori), predstavnici lokalnih zajednica, te ostale institucije od značaja za realizaciju ovog projekta.

Planom rada JP Autoceste Federacije BiH za 2020. godinu planirano je provođenje aktivnosti izrade idejnog i glavnog projekta autoceste Tuzla-Brčko-Orašje. Nakon čega će se pristupiti utvrđivanju finansijske konstrukcije za projekat autoceste Tuzla-Brčko-Orašje. Za navedeni projekat ranije su urađene Studije izvodljivosti, te druge Studije u kojima je učestvovao ili bio nosilac Rudarsko-geološki fakultet u Tuzli, sa navedenim aktivnostima je počelo daleke 1997. godine.

Brza cesta Zvornik-Tuzla-Doboj uz regulaciju korita rijeke Spreče

Izgradnja brze ceste Zvornik-Tuzla-Doboj sa dvije kolovozne trake sa po dvije saobraćajne trake uz regulaciju korita rijeke Spreče. Na ovaj način bi se obezbjedila kvalitetna saobraćajna veza Tuzlanskog kantona sa Dobojem i autoputem V-c sa jedne strane i Zvornikom i Republikom Srbijom sa druge strane. Uporeda regulacija korita rijeke Spreče uz izgradnu ove moderne saobraćajnice bi riješila jedan od najvećih problema općina/gradova koji gravitiraju toku rijeke Spreče, obezbjedila bi se značajna površina sada plavnog područja za razvoj poljoprivrede, formiranje novih industrijskih zona, dalji razvoj i širenje gradova Lukavac, Gračanica i Doboj Istoka. Primarna namjena ove ceste je da se planirani multimodalni terminal Tuzla poveže sa mrežom autocesta i brzih cesta u FBiH. Dodatno opravdanje za planiranje ovakvog projekta, leži u činjenici da je u TEN-T mrežu, uvršten koridorpostojeće ceste M-4 Doboj-Tuzla-Zvornik, uz preporuku da se pravci na TEN-T mreži planiraju kao saobraćajnice višeg ranga. Poboljšana komunikacijau ovom koridoru omogućavala bi adekvatno povezivanje Tuzle i Banja Luke kvalitetnom cestovnom komunikacijom u okviru cjeloupnog razvoja naznačene TEN-T mreže. Istočni krak ove komunikacije od Dubrava prema Međašima treba planirati u kontekstu regionalnog povezivanja sa regijama u susjednoj Srbiji.

Izgradnja nove magistralne ceste Šićki Brod – Živinice – Đurđevik – Kladanj

Međutim, i pored relativno razvijene saobraćajne infrastrukture, saobraćajna situacija u Tuzlanskom kantonu nije zadovoljavajuća i već sada dolazi do učestalih smetnji u saobraćaju i do povremenih zagušenja na većini spomenutih cestovnih pravaca, a posebno na magistralnoj cesti M-18 Tuzla – Sarajevo, M-1.8 Tuzla – Orašje i M-4 Tuzla – Doboj.

Izgradnjom dionice magistralne ceste M-18 Šićki Brod – Kladanj (granica Tuzlanskog kantona) obezbijedilo bi se znatno poboljšanje stanja postojeće mreže cesta kojim se Tuzlanski kanton povezuje sa ostalim dijelovima Bosne i Hercegovine, te bi se obezbijedila brža i bolja veza Tuzlanskog kantona sa glavnim gradom Bosne i Hercegovine, te ostalim dijelovima BiH. Pored navedenog obezbijedile bi se velike mogućnosti za ubrzan razvoj zračne luke Međunarodni aerodrom Tuzla, te korištenje navedene zračne luke za potrebe šire populacije koja gravitira u i van projektnog područja magistralne ceste M-18 Tuzla - Sarajevo.

Ako se uzme u obzir da magistralna cesta M-18 povezuje Tuzlanski kanton preko Zeničko-dobojskog kantona sa Sarajevskim kantonom, te da predstavlja najčešće korištenu putnu komunikaciju od strane građana i privrednika, jasno se vidi da bi izgradnjom dionice magistralne ceste M-18 Šićki Brod – Kladanj (granica Tuzlanskog kantona) bile povezane najrazvijenije i najmnogoljudnije regije na

području Federacije Bosne i Hercegovine. Potvrda ovom leži u činjenici da na magistralnoj cesti M-18 Tuzla - Sarajevo gravitira unutar projektnog područja 1.218.000 stanovnika, a van projektnog područja mnogo više, što je više od polovine stanovništva u cijeloj Federaciji Bosne i Hercegovine.

PGDS (prosječni godišnji dnevni saobraćaj) na dionici magistralne ceste M-18 Šiški Brod – Kladanj (granica TK) iznosi:

1. *Šiški Brod – Živinice cca 15.366 vozila/dan (prema brojaču u Živinicama);*
2. *Živinice – Vitalj 1 cca 4803 vozila/dan (prema brojaču u Stuparima)*
3. *Vitalj – Olovo cca 3930 vozila/dan (prema brojaču u Kladnju).*

Radi se o jednom od najopterećenijih cestovnih pravaca, sa vremenom putovanja između Sarajeva i Tuzle preko 2 sata, a u zimskom periodu i preko 3 sata.

Magistralna cesta M-18 (Tuzla-Sarajevo) je izgrađena polovinom prošlog vijeka, sa elementima koji ne zadovoljavaju uslove za magistralnu cestu. Računska brzina je različita za različite dionice, ali ima dijelova gdje se spušta i do 40 km/h. Poseban problem predstavljaju prevoji, kojih na ovoj dionici ima više, npr. na dionicama Stupari – Kladanj, Kladanj – Podpaklenik itd.

Ukupna dužina dionice magistralne ceste M-18 Šiški Brod – Kladanj (granica TK) iznosi oko 58,80 km. Poddionice:

1. *Šiški Brod – Đurđevik 17,30 (km);*
2. *Đurđevik – Stupari 10,67 (km);*
3. *Stupari – Brloški potok 4,53 (km);*
4. *Brloški potok – Vitalj 7,30 (km);*
5. *Vitalj – Kladanj 5,80 (km);*
6. *Kladanj – Podpaklenik 13,20 (km).*

Kada je u pitanju sigurnost saobraćaja na magistralnoj cesti M-18 (Tuzla – Sarajevo) na području Tuzlanskog kantona imamo 3 crne tačke (Šiški Brod, Živinice i Kladanj).

Velika gustina saobraćaja, česti zastoji, niska srednja brzina kretanja vozila, na dionici magistralne ceste M-18 Šiški Brod – Kladanj dovodi do značajnog aero-zagađenja, radi prekomjerne emisije izduvnih gasova iz motornih vozila. Povećanjem kapaciteta i protoka vozila rekonstrukcijom i izgradnjom navedene magistralne ceste, značajno bi se smanjio štetni uticaj na okoliš, saobraćaja kao jednog od značajnijih aero-zagađivača. Izgradnjom i modernizacijom magistralne ceste M-18 značajno bi se uticalo na poboljšanje kvaliteta zraka u mjestima i gradovima koji gravitiraju ovom važnom cestovnom pravcu.

Iseljavanje stanovništva iz Bosne i Hercegovine u zapadne zemlje predstavlja jedan od najvećih problema sa kojima se susreće Bosna i Hercegovina. Jedan od glavnih razloga za iseljavanje stanovništva je pored standarda života i ambijent u kojem živimo. Kako bismo poboljšali ambijent u kojem živimo, potrebno je da omogućimo bržu i bolju komunikaciju i unaprijedimo saobraćajnu infrastrukturu, koja predstavlja osnovni preduslov za privredni i ekonomski razvoj. Izgradnja i modernizacija magistralne ceste M-18 (Tuzla – Sarajevo) u ovom kontekstu predstavlja prioritet, jer

imamo značajno negativan trend kada je u pitanju iseljavanje stanovništva koje direktno gravitira ovom važnom cestovnom pravcu (sa područja općine Kladanj i Olovo).

Kako bi se postigao puni efekat (smanjilo vrijeme putovanja od Tuzle do Sarajeva sa 2,5 sata na 1,5 sat i povećala sigurnost učesnika u saobraćaju), potrebno je nastaviti sa modernizacijom i izgradnjom ovog važnog cestovnog pravca prema Tuzli i Sarajevu.

Postojeće stanje dionice magistralne ceste M-18 Šiški Brod – Kladanj (granica TK) nije na zadovoljavajućem nivou kako sa aspekta stanja kolovozne konstrukcije i cestovnih objekata, tako i sa aspekta sigurnosti saobraćaja na istoj.

Uzimajući u obzir stanje postojeće dionice magistralne ceste M-18 Tuzla – Kladanj, smatramo da rekonstrukcija i sanacija iste neće postići potreban efekat, s obzirom na činjenicu da su elementi postojeće trase takvi da onemogućavaju značajno unapređenje i poboljšanje stanja iste, a sve u cilju povećanja stepena sigurnosti saobraćaja, povećanje protoka saobraćaja, smanjenje gustine saobraćaja i eliminisanje uskih grla. Svjedoci smo, a što potvrđuju i gore navedeni podaci, da na pojedinim dionicama (gdje magistralna cesta prolazi kroz Živinice i Kladanj, i spoj sa petljom Šiški Brod) dolazi do značajnog smanjenja protoka saobraćaja, zbog prevelike gustine saobraćaja koja nije zastupljena samo u vršnim satima.

Magistralne ceste na području Tuzlanskog kantona, uključujući i magistralnu cestu M-18 Tuzla – Sarajevo prolaze kroz sve veće gradove i općinske centre Tuzlanskog kantona, te su iste na tim dijelovima postali više gradske saobraćajnice nego ceste koje trebaju da omoguće brzu, sigurnu i udobnu komunikaciju (vezu) između većih gradova i važnijih privrednih područja Bosne i Hercegovine. Kao posljedica prolaska magistralnih cesta kroz gradove, imamo značajno smanjen protok vozila, zbog velike gustine saobraćaja. U skladu sa navedenim potrebno je prilikom izgradnje dionice magistralne ceste M-18 Šiški Brod – Kladanj voditi računa da ista zaobiđe uže gradsko područje Živinica i Kladnja, kako bi se smanjio broj vozila koji prolaze kroz gradsko područje, a nije im cilj ulazak u isto, nego tranzit.

Za realizaciju projekta izgradnje i modernizacije dionice magistralne ceste M-18 na području Tuzlanskog kantona (Šiški Brod – Kladanj - granica TK) od strane Vlade Federacije Bosne i Hercegovine očekuju se značajna finansijska sredstva, dok će se ostatak potrebnih sredstava obezbijediti iz kreditnih sredstava od međunarodnih finansijskih institucija. Kredit će se vraćati iz sredstva prikupljenih po osnovu akciza na gorivo.

Potreban iznos sredstava za izgradnju i modernizaciju dionice magistralne ceste M-18 na području Tuzlanskog kantona (Šiški Brod – Kladanj - granica TK) iznosi oko 155 mil. eura bez PDV-a. Ukupan iznos potreban za izgradnju i modernizaciju magistralne ceste M-18 od Tuzle do Sarajeva iznosi oko 270 mil. eura bez PDV-a (prema Studiji Roughton iz 2009. godine) – za neograničen budžet, sa mogućnošću smanjenja troškova izgradnje za 60 mil. eura u slučaju ograničenog budžeta, izborom jeftinijih rješenja. Navedeni iznos se odnosi na izgradnju i modernizaciju dionica gdje su intervencije opravdane (IRR >12%).

Računska brzina u ovom slučaju na magistralnoj cesti M-18 Tuzla-Sarajevo iznosila bi od 60 do 80 km/h zavisno od dionica. Navedeni iznosi potrebni za realizaciju ovog projekta se mogu mijenjati zavisno od izabranog scenarija.

Izgradnjom i modernizacijom magistralne ceste M-18 značajno bi se smanjilo vrijeme putovanja između Tuzle i Sarajeva, te ostalih mjesta koja se povezuju ovom važnom cestovnom komunikacijom. Pored smanjenja vremena putovanja, povećao bi se nivo usluge, povećao bi se stepen sigurnosti učesnika u saobraćaju, smanjila bi se emisija štetnih gasova iz motornih vozila i time bi se obezbijedio bolji kvalitet života građana koji egzistiraju na području uticaja ovog važnog cestovnog pravca

U planskom i postplanskom periodu se predviđa realizacija pojedinih cestovnih saobraćajnica u naseljima, koje imaju za cilj poboljšanje uslova odvijanja prometa u takvim područjima. U tom kontekstu, ovaj plan posebno ističe slijedeće cestovne saobraćajnice:

- **sjeverna i južna obilaznica Tuzle**, sa funkcijom povezivanja tokova iz Tuzle prema autocestama Tuzla-Orašje i Tuzla-Žepče, te magistralnom cestom Sarajevo-Tuzla,
- izgradnja **magistralne ceste Banovići-Dubrave** (Međunarodni Aerodrom Tuzla sa „Kargo centrom), koja će biti u funkciji opsluživanja budućih tokova između Tuzle i Sarajeva,
- **rekonstrukcija magistralne ceste M4** (Gračanica-Lukavac i Simin Han-Kalesija) na pojedinim dionicama, koja je u funkciji boljeg opsluživanja tokova istok-zapad u Kantonu Tuzla,¹⁷
- **rekonstrukcija magistralne ceste (M1.8)** Tuzla –Orašje,
- **izgradnja zaobilaznice oko Živinica na magistralnoj cesti prema Sarajevu**

Regionalna cestovna mreža, uključujući i ceste koje su Odlukom o prekategorizaciji lokalnih cesta u regionalne ceste na području Tuzlanskog kantona (Sl. novine FBiH br. 30/20), prikazana je u Tabeli 66.

Tabela 100. Regionalna cestovna mreža na području TK-a

Oznaka	pod dionice	Dionica - naziv	Dužina asfalta (km)	Dužina makadama (km)	Ukupno (km)
R455a	1	Svatovac - Živinice	17,47		
R455a	2	Živinice - Bašigovci - Lukavica - Zelenika	13,19	4,55	35,21
R456	1	Preville - Jasenica - Humci - Šibošnica	15,20	7,00	22,20
R456	2	Priboj - Rastošnica - Goduš - Sapna	20,46	0,20	20,66
R458	1	Simin Han - Gornja Tuzla - Površnice	10,10		
R458	2	Čelić - Pukiš	4,6		14,70
R459	1	Čelić - Brnjik - Lukavica (gr.RS)	10,20		
R459	2	Šibošnica (gr.RS) - Dokanj - Tuzla	25,10		35,30
R459a	1	Čelić - granica entiteta sa RS	1,00		1,00
R460	1	Gračanica - Bukva - Doborovci - Srnice	25,57		25,57
R461	1	Srebrenik - Bukva	13,38		13,38
R461a	1	Srebrenik - Orahovica Donja	15,97		15,97
R463	1	Gradačac - Tramošnica (granica sa RS)	4,58		4,58
R465a	1	Kerep - Zelinja	11,60		11,60
R469	1	Banovići - Ribnica (gr.kantona)	12,21		
R469	2	Banovići - Živinice	13,17		41,88
R469	3	Živinice - Dubrave - Međaš	15,70		
R469a	4	R-469 do Međunarodnog aerodroma Tuzla	0,80		
R470	1	Tuzla - Dubrave	7,50		7,50

¹⁷ Navedena rekonstrukcija ne prejudicira rješenje planirane brze ceste u koridoru M-4 Dobož–Tuzla-Zvornik.

R471	1	Lukavac - Vijenac - Banovići	31,08		31,08
R-459b	1	Brnjik - Vražići - Humka - Zovik	5,40		5,40
R-456a	1	Kalesija - Međeđa - Sapna	13,90		13,90
R-456b	1	Priboj - Teočak	9,00		9,00
R-465b	1	Klokotnica - Lukavica - Kapetani	9,27		9,27
			306,45	11,75	318,20

Izvor: J.U. „Direkcija regionalnih cesta Tuzlanskog kantona“

7.4.1.1. Cestovna mreža-finansijska ulaganja i povezanost

U narednoj tabeli dat je prikaz finansijskih ulaganja u sanaciju, izgradnju, održavanje, obezbjeđenje regionalnih i lokalnih cesta koje su u nadležnosti Tuzlanskog kantona.

Tabela 101. Cestovna mreža-finansijska ulaganja i povezanost

Opis	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Iznos finansijskih sredstava koji je uloženi u sanaciju i izgradnju cesta	2.091.797	3.444.299	4.221.922	5.837.396	9.139.423 (od toga 4.578.978 kredit)	15.895.810 (od toga 11.261.938 kredit)
Iznos finansijskih sredstava koji je uloženi u redovno održavanje cesta	2.261.776	1.702.158	1.683.982	2.011.644	1.972.433	2.764.954
Iznos finansijskih sredstava koji je uloženi u izgradnju i održavanje horizontalne i vertikalne signalizacije	233.876	188.495	328.057	273.124	204.615	410.087
Ukupna finansijska sredstva uložena u izgradnju i sanaciju saobraćajne infrastrukture	4.587.449	5.334.952	6.233.961	8.122.164	11.316.471 (od toga 4.578.978 kredit)	19.070.851 (od toga 11.261.938 kredit)

Izvor: J.U. „Direkcija regionalnih cesta Tuzlanskog kantona“

Ukupna finansijska sredstva koja su uložena na izgradnju i sanaciju cestovne infrastrukture koja je u nadležnosti Tuzlanskog kantona tj. JU „Direkcija regionalnih cesta Tuzlanskog kantona“ u analiziranom periodu 2014-2019. godina u prosjeku iznose oko 6.471.822 KM.

Budući na značaj i trenutno stanje mreže regionalnih cesta Tuzlanskog kantona, potrebno je izdvojiti značajno veća finansijska sredstva za izgradnju, rekonstrukciju, sanaciju, održavanje i zaštitu regionalnih cesta i lokalnih cesta od kantonalnog značaja u narednom periodu.

Prijevoz putnika i robe

Na područja Tuzlanskog kantona ima oko 100 prijevoznika koji se bave međunarodnim prijevozom tereta sa oko 800 teretnih vozila.

Cestovi prijevoz robe na području Tuzlanskog kantona ima pozitivan trend rasta posmatrano u periodu od 2010.-2013. godine (gdje je broj tonskih kilometara povećan za 74,67 %), također cestovni prijevoz putnika ima pozitivan trend (broj putničkih kilometra je u 2013. godini povećan za oko 72,84 % u odnosu na 2007. godinu). Broj prevezenih putnika u gradsko-prigradskom prijevozu u periodu od 2007.-2013. godine kontinuirano i rapidno opada, tako da se u 2013. godini broj prevezenih putnika smanjio za oko 64,88 %, što dovodi do zaključka da se stanovništvo sve više

koristi individualnim prijevozom (prijevozom vlastitim putničkim vozilom ili korištenjem usluga taksi službe) na području Tuzlanskog kantona.

Tabela 102. Pregled broja prevezenih putnika i robe u periodu 2013-2019. godine

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
CESTOVNI PRIJEVOZ ROBE							
Pređeni kilometri vozila, u hilj./tis.	100.143	118.464	129.021	146.154	158.496	153.867	164.466
Prevezeno tona robe, u hilj./tis.	1.492	1.849	1.867	2.420	2.383	2.415	2.386
Tonski kilometri, u hilj./tis.	733.382	977.817	1.071.502	1.257.861	1.377.829	1.427.363	1.487.097
CESTOVNI PRIJEVOZ PUTNIKA							
Pređeni kilometri vozila, u hilj./tis.	17.407	16.080	5.117	15.285	17.039	18.400	16.565
Prevezeni putnici, u hilj./tis.	11.786	4.485	4.186	3.180	2.466	1.845	1.280
Putnički kilometri, u hilj./tis.	322.958	281.287	314.256	289.769	289.766	332.548	325.822
GRADSKO - PRIGRADSKI PRIJEVOZ							
Pređeni kilometri ukupno, u hilj./tis.	7.180	6.890	6.432	6.854	6.176	7.882	7.044
Autobusi	7.180	6.890	6.432	6.854	6.176	7.882	7.044
Prevezeni putnici, u hilj./tis.	11.286	9.599	8.731	6.034	4.927	5.121	5.486
Autobusi	11.286	9.599	8.731	6.034	4.927	5.121	5.486

Izvor: Ministarstvo trgovine, turizma i saobraćaja TK, 2019

Prema statističkim podacima u toku 2019. godine, na području Tuzlanskog kantona prevezeno je ukupno 2.386.000 tona robe, što je u odnosu na količinu prevezene robe iz 2018. godine manje za 29 hiljade tona robe. Gradsko - prigradskim prevozom, na području Tuzlanskog kantona u 2019. godini, prevezeno je oko 5,48 miliona putnika, što je za 360 hiljada više u odnosu na broj prevezenih putnika iz 2018. godine, i taj trend rasta se nakon naglog pada u 2016 godini, zadržao u posljednje tri godine. Pokrivenost teritorije kantona, kantonalnim linijama je 20,18 %, a pokrivenost teritorije općine, općinskim linijama iznosi 32,66 %.

Taksi prijevoz

Na području Tuzlanskog kantona u 2018. godini taksi djelatnost su obavljala 509 taksi prijevoznika sa 632 taksi vozila. Najveći broj taksi prijevoznika registrovan je na području grada Tuzla, gdje je registrovano 34 pravna lica sa 158 taksi vozila i 187 fizička lica sa po jednim taksi vozilom. Dakle, na području grada Tuzla taksi djelatnost se vrši sa 345 taksi vozila.

Tabela 103. Ukupan broj taksi vozila u Tuzlanskom kantonu

Općina/grad	2009.	2010.	2011.	2012.	2013	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
Tuzla	284	311	320	324	330	329	340	342	342	345
Banovići	2	3	5	6	6	6	7	9	8	5
Gračanica	7	10	10	9	10	14	14	18	17	14
Gradačac	11	13	14	14	12	14	16	16	15	12
Kalesija	40	46	44	51	53	52	51	49	49	48
Kladanj	-	-	2	1	4	2	4	6	7	8
Lukavac	-	11	16	21	29	27	30	32	27	27
Sapna	18	20	20	21	22	16	22	22	23	24
Srebrenik	5	7	6	6	8	12	16	25	35	40
Teočak	2	4	4	4	5	5	7	7	9	9
Živinice	2	2	4	10	22	47	67	75	91	95

Čelić	1	1	-	-	-	-	-	2	1	2
Doboj I.	-	2	2	3	5	4	4	4	3	3
Ukupno	372	440	447	453	506	528	578	607	627	632

Izvor: Ministarstvo trgovine, turizma i saobraćaja TK, 2019

Na svim ostalim općinama Tuzlanskog kantona taksi djelatnost obavlja 285 fizičkih lica i 2 pravna lica sa 2 taksi vozila, odnosno taksi djelatnost se obavlja sa 287 taksi vozila. U oblasti taksi prijevoza na području Tuzlanskog kantona uposlano je cca 700 osoba (vozači, dispečeri, direktori pravnih lica i dr.) iz čega se vidi da i ovaj vid saobraćaja zauzima značajno mjesto u oblasti prijevoza putnika na Tuzlanskom kantonu.

Evidentno je iz evidencija Ministarstva da se broj registrovanih taksi prijevoznika, odnosno vozila iz godine u godinu povećava, odnosno da se smanjuje broj neregistrovanih taksi prijevoznika.

Za proteklih deset godina broj taksi vozila na području TK se povećao za 70,00 %, odnosno narastao sa 372 u 2009. godini na 632 taksi vozila na kraju 2018. godine.

Stanje tehničke infrastrukture

Elektrodistributivna mreža i proizvodnja električne energije

Elektroenergetski sektor u Tuzlanskom kantonu čine Termoelektrana „Tuzla“ (715 MW) i „Elektrodistribucija“ Tuzla, kao podružnice JP Elektroprivreda BiH d.o.o. Sarajevo, kao i male hidroelektrane „Modrac“ (snaga 1.898 MW) i „Snježnica“ (snaga 0,422 MW), a o dijelu prenosne mreže stara se i JP „Elektroprenos BiH“.

U narednim tabelama prikazano je stanje proizvedenih količina električne energije, dužine elektrodistributivne mreže i broja kupaca / potrošača električne energije za period 2007 – 2013 godina. Potrošnja kao i proizvodnja električne energije zavisi sve više od faktora kao što su vremenske prilike i potrebe potrošača.

Tabela 104. Stanje elektrodistributivne mreže na području Tuzlanskog kantona

Opis	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Ukupna dužina elektrodistributivne mreže (km)	8.974	9.111	9.200	9.374	9.507	9.660
Na visokom naponu (km)	1.995	2.001	2.005	2.026	2.036	2.049
Na niskom naponu (km)	6.979	7.110	7.195	7.348	7.471	7.611
Dužina rekonstruisane elektrodistributivne mreže (km)	76	69	88	132	55	54
Na visokom naponu (km)	24	8	23	6	21	11
Na niskom naponu (km)	52	61	65	126	34	43
Dužina novoizgrađene elektrodistributivne mreže (km)	138	147	153	154	141	188
Na visokom naponu (km)	9	5	3	25	9	11
Na niskom naponu (km)	129	142	150	129	132	177

Iz prikazanih podataka je vidljivo da su dužine elektrodistributivne mreže, poredeći period 2014.-2019., u blagom porastu, i to na visokom naponu za 2,71% (cca 0,54% godišnje), a na niskom naponu za 9,06% (cca 1,75%), što ukazuje na intenzivniji razvoj dijela mreže kojim se snabdijevaju domaćinstva i mali potrošači od onog kojim se snabdijeva privreda. U apsolutnom iznosu (km), dužine novoizgrađenih dionica se, na visokom naponu, kreću u rasponu 3 km/god do 25 km/god (prosjeck 10,33 km/god), dok je niskonaponskom dijelu mreže taj raspon od 129 km/god do 177 km/god

(prosjeak 143,17 km/god), što ukazuje i na veći stepen ulaganja u dijelove mreže na niskog naponskog nivoa.

Tabela 105. Broj kupaca / potrošača električne energije

Opis	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
1. Na visokom naponu	193	197	191	204	213	218
2. Na niskom naponu	181.665	183.630	185.579	187.053	189.014	191.274
a) Domaćinstva	166.087	167.769	169.500	170.773	172.419	174.514
b) Javna rasvjeta	1.067	1.102	1.118	1.190	1.247	1.254
c) Ostala potrošnja	15.578	15.858	16.092	16.280	16.595	16.760
Ukupno	181.858	183.827	185.770	187.257	189.227	191.492

Izvor: JP Elektroprivreda BiH podružnica Elektrodistribucija Tuzla

Instalirana snaga u TE „Tuzla“ je 715 MW. Prosječna godišnja proizvodnja električne energije oko 3100 GWh. Blokovi 1 i 2 su trajno stavljeni van pogona dok električnu energiju TE "Tuzla" proizvodi u termoblokovima 3, 4, 5 i 6.

U poslijeratnom periodu izvršeni su: sanacija i modernizacija Bloka 3 (100 MW) i Bloka 4 (200 MW); revitalizacija Bloka 5 (200 MW); te revitalizacija i povećanje snage Bloka 6 na 230 MW. Zamjenom automatike, rekonstrukcijom i modernizacijom na kotlovskim postrojenjima i saniranjem elektropostrojenja, radni vijek blokova produžen je za narednih 15 godina i značajno je povećana pouzdanost postrojenja. TE „Tuzla“, pored proizvodnje električne energije za potrebe elektroenergetskog sistema, proizvodi i isporučuje:

- toplotnu energiju za sisteme daljinskog grijanja gradova Tuzle i Lukavca,
- tehnološku paru za potrebe industrije i
- industrijsku vodu za bližu okolinu.

Proizvodna postrojenja TE «Tuzla» su projektovana za rad sa ugljevima ugljenog bazena Kreka – Banovići, najvećeg u Bosni i Hercegovini, koji raspolaže značajnim geološkim rezervama lignita i mrkog uglja, koje omogućavaju pouzdano i dugoročno snabdijevanje Termoelektrane ugljem potrebnog kvaliteta. Godišnja potrošnja uglja u TE Tuzla je oko 3,3 miliona tona uglja.

Trenutno je u pripremi izgradnja termobloka 7 snage 450 MW, planirane godišnje proizvodnje 2.739,81 GWh električne i 390,9 GWh toplotne energije, kao zamjenskog kogeneracijskog bloka (na lignit) za postojeće blokove 4 i 5 koji moraju biti zaustavljeni zbog isteka radnog vijeka i ograničenja koje nameće EU regulativa za rad termoelektrana nakon 2017. godine.

Također, blok 7 će omogućiti dalje razvijanje toplinarstva u široj regiji Tuzle. Zasad je razvijeno grijanje u Tuzli i Lukavcu, a gotovi su projekti za Živinice i za kompletiranje cijele ove regije, što će u konačnici dovesti do 50 posto smanjivanje emisije CO², a emisija polutanata bit će dovedena do nivoa evropskih standarda. U slučaju da se ne izgradi zamjenski blok, u narednih deset godina cijeli tuzlanski region mogao bi ostati bez sistema daljinskog grijanja i morao bi ponovo prelaziti na individualna ložišta gdje bi vrlo često izbor ponovo bio ugalj i gdje bi imali povećanje zagađivanja. S druge strane, izgradnja novog termobloka koji se pokreće na ugalj u suprotnosti je sa strateškim pravcima razvoja energetskeg sektora u EU, koja predviđa potpunu dekarbonizaciju i totalnog napuštanja proizvodnje električne energije uz emisiju CO². te potpuni prelazak na korištenje obnovljivih izvora energije u 2050. godini.

Osim toga, na prostoru Tuzlanskog kantona planirana je izgradnja Termoelektrane „Banovići“ kapaciteta 300 MW, koja će obezbijediti dalji nastavak proizvodnje mrkog uglja u rudniku „Banovići“ za šta je već urađen idejni projekat. Gradnjom navedenih termoblokova obezbjeđuje se i siguran plasman uglja (lignita i mrkog uglja) a samim tim i opstanak rudnika. U narednom periodu, osim strateških planova izgradnje energetskog sektora, radit će se tekuće popravke i remont energetskih postrojenja, proširenje sistema centralnog grijanja gradova Tuzle i Lukavca.

Od 8 distributivnih hidroelektrana u vlasništvu JP Elektroprivreda BiH (ukupne instalirane snage 13 MW) , na području Tuzlanskog kantona se nalaze dvije male hidroelektrane i to:

Tabela 106. Proizvodna postrojenja - hidroelektrane

Naziv elektrane	Rijeka	Ukupna instalirana snaga (MW)
MHE "Modrac"*	Spreča	1,898
MHE "Snježnica"	Snježnica	0,422
UKUPNO		1,32

Izvor: Ministarstvo privrede Tuzlanskog kantona

Posmatrajući pomenute proizvodne kapacitete, evidentno je da je kupna proizvodnja električne energije, na području Tuzlanskog kantona, znatno je veća od potreba potrošača sa područja Kantona. Najveću proizvodnju električne energije na području Tuzlanskog kantona ostvaruje TE Tuzla koja energiju isporučuje u prenosnu mrežu.

Telekomunikacije

Godine 2017. usvojena je Politika sektora elektronskih komunikacija Bosne i Hercegovine za period 2017 - 2021. godina i Akcioni plan za realizaciju Politike. Politika navodi da su Elektronske komunikacione usluge esencijalna ljudska potreba u 21. vijeku. U području razvoja širokopojasnog pristupa na nivou država članica EU, a kojima se vodi i BiH, Digitalna agenda za Evropu, definiira ključnu ulogu koju će imati telekomunikacione/informaciono-komunikacione tehnologije u realizaciji planova do 2020. godine. Ona je donijela konkretne mjere koje se odnose na realizaciju općeg cilja - ostvarenje održive privredne i društvene pogodnosti na jedinstvenom digitalnom tržištu, zasnovanom na brzom i ultrabrzom Internetu, te interoperabilnim aplikacijama.

Telekomunikacijski sistem na području TK čine sistemi fiksne i mobilne telefonije, dok je broj telekom operatera ostao na nivou iz 2014. godine i iznosi 3: BH Telecom, Mtel i HT Eronet. Broj fiksnih priključaka je u kontinuiranom opadanju posmatrajući period od 2014-2019 godine, dok se broj korisnika mobilne mreže kontinuirano povećavao. Pokrivenost TK signalom mobilne mreže je od 2014 konstantan i nalazi se na nivou od 99%. Od 2014. do 2019. godine zabilježen je kontinuiran rast i broja korisnika interneta, tako da je u 2019. godini zabilježen rast od oko xx % u odnosu na 2014. godinu.

Tabela 107. Broj korisnika fiksnih priključaka, mobilne mreže i internet (potreban podataka od Telekoma)

Opis	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Broj fiksnih priključaka						
Broj korisnika mobilne mreže						
% pokrivenost kantona mobilnim signalom						
Broj INTERNET korisnika						
Broj MZ-a koji imaju telefonsku mrežu¹⁸						

¹⁸Ne vodi se evidencija o telekomunikacijskim kapacitetima po mjesnim zajednicama, već po centralama.

Pokrivenost kantona mobilnim mrežom, 4G signalom i visokopojasnim i brzim internet konekcijama predstavlja ključni preduslov za razvoj digitalnog društva, i predstavlja prekretnicu u daljem ekonomskom i društvenom razvoju Tuzlanskog kantona u narednom periodu.

7.4.1.2. RTV i radijski emiteri na području Tuzlanskog kantona

Na području Tuzlanskog kantona egzistira dva javna i jedan privatni emiter TV signala sa „zemaljskim emitovanjem“, gdje broj korisnika usluga navedena dva javna emitera na području cijele Bosne i Hercegovine iznosi oko 1.025.471,00 korisnika, dok broj korisnika usluga privatnog emitera iznosi oko 264.587 korisnika.

U Tuzlanskom kantonu egzistira ukupno 6 preduzeća koji emituju TV signal (kablovska distribucija). Također, na području TK imamo ukupno 13 lokalnih radio stanica (registrovanih na teritoriji gradova/općina) što u odnosu na 2014.g. predstavlja umanjeње za 2 radio stanice. U navedenim radio stanicama zaposleno je 181 radnik, i manje je za 50 radnika u odnosu na 2014. U Tuzlanskom kantonu ukupno egzistira 6 lokalnih TV stanica (koje su registrovane na teritorijama općina), u kojima je zaposleno 131 osoba, što predstavlja neznatno umanjeње u odnosu na 2014.g. kada je u istom broju TV stanica bilo zaposleno 139 osoba.

TV STANICE/POSTAJE					
	Televizijske stanje/postaje	Emitirani program, u satima	Govorni program, u satima	Muzički program, u satima	Zaposleni u Radio i TV stanicama koje imaju zajedničke službe
2018	6	33.936	21.456	12.481	131
Grad Tuzla	3	19.701	13.082	6.619	111
Lukavac	1	8.760	4.380	4.380	-
Grad Srebrenik	1	2.190	1.981	209	3
Grad Živinice	1	3.285	2.013	1.272	17

Slika 24. TV stanice u Tuzlanskom kantonu po gradovima/općinama

Komunalna infrastruktura

Na nivou države Bosne i Hercegovine ne postoji Zakon o komunalnoj privredii, a ni Federacija BiH još uvijek nije donijela zakon o komunalnoj privredi za nivo Federacije, iako je inicijativa za donošenje ovog Zakona pokrenuta prije više godina, a Ekonomsko-socijalno vijeće FBiH je ovu inicijativu usvojilo početkom 2013.god. Utvrđivanje komunalne politike u Federaciji je nadležnost kantona. U zakonima kantona je precizirano kako se obavljaju poslovi zadovoljenja komunalnih potreba građana. Na području Tuzlanskog kantona ova oblast je uređena *Zakonom o komunalnim djelatnostima Tuzlanskog kantona* („Službene novine TK“, broj: 11/05, 7/07, 8/12 i 14/13). U skladu sa članom 6 ovog zakona, općine koje ulaze u sastav ovog Kantona su zadužene za obavljanje komunalnih djelatnosti određenih zakonom. Na području Tuzlanskog kantona djeluje 16 javnih komunalnih preduzeća.

Komunalna preduzeća sa područja Tuzlanskog kantona ističu da je jedan od osnovnih problema sa kojima se susreću usvom poslovanju činjenica da se kalkulacijom cijena komunalnih usluga koju odobrava osnivač, insistira se da ona sadrži samo materijalne osnovne troškove, dok se izostavljaju

sredstva za održavanje i izgradnju komunalne infrastrukture čime se JKP slabo opremljena i osposobljena za kvalitetno pružanje usluga

Vodosnabdijevanje, upravljanje otpadnim vodama i grijanje

Vodosnabdijevanje stanovništva Tuzlanskog kantona vrši se putem javnih, lokalnih i individualnih vodovodnih sistema. Zahvatanje vode se vrši sa kaptiranih izvorišta kao i izgradnjom zahvata podzemnih voda (bunari) i površinskih voda (iz otvorenog toka).

Iako ne postoje bilansi korištenja voda za cijeli sliv, procjena je da trenutni deficit raspoloživih vodnih resursa za stanovništvo i industriju Tuzlanskog kantona iznosi 700 l/s, a projekcije nadležnih institucija kažu da će se do 2025. godine deficit nastaviti, ali će se smanjiti na oko 500 l/s. Postojećim izvorištima podzemnih voda čiji je kapacitet 1.091 l/s, uz tehnički izvodljiva proširenja njihovih kapaciteta za dodatnih 310 l/s, moguće bi bilo obezbijediti do 52% potrebnih količina vode, tako da bi za nedostajućih 48% bilo potrebno staviti u funkciju nova izvorišta.

Situaciju dodatno pogoršavaju i trendovi smanjenja danas raspoloživih količina vode. Npr. zbog kontinuiranog unošenja suspendiranih materija, prvenstveno ugljene prašine (prosječno oko 160 t/dan) u periodu od gotovo 50 godina, ukupna količina nanosa u akumulaciji Modrac, do kote 202 mnm iznosi preko 15 Mm³, projektovana ukupna zapremina akumulacije Modrac od 100 Mm³ je smanjena na 87,7 Mm³, dok je projektovana korisna zapremina od 88 Mm³ smanjena na 67,2 Mm³, (za kotu normalnog radnog nivoa 200 mnm), što takođe doprinosi nedostatku tehnološke, a u zadnje vrijeme i pitke vode, ali istovremeno u značajnoj mjeri dovodi i do pogoršanja kvaliteta vode. Uz to, treba uzeti u obzir i trendove porasta potrošnje vode u ovom slivu, kao npr. podatke koji kažu da je potrošnja tehnološke vode nakon posljednjeg rata porasla 3 puta u odnosu na ratni period i do danas je dostigla oko 70% prijeratne potrošnje.

Nedovoljna izgrađenost, kao i zastarjelost postojeće mreže vodosnabdijevanja, te nedovoljni kapaciteti i kvalitet izvorišta i podzemnih vodnih tijela, za posljedicu imaju i činjenicu da je prosječna potrošnja vode na području Kantona oko 90 l/stan/dan (u EU 100-250 l/stan/dan, a u BiH 120 l/stan/dan). Posebno zabrinjava činjenica da je za taj nivo potrošnje vode količina vode koju treba zahvatiti (bruto specifična potrošnja) za podsliv rijeke Bosne, čiji dio je pod-sliv rijeke Spreče 547 l/stan/dan, što ukazuje na zaista velike gubitke u kompletnom procesu zahvatanja, tretmana i distribucije vode, a cijena vode (ni zahvaćene, ni isporučene) ne stimuliše štednju (racionalno korištenje) vode.

Na području Tuzlanskog kantona stepen obuhvata stanovništva sistemom javnog vodosnabdijevanja je, u prosjeku, oko 72,15% i povećana je u odnosu na 2014godinu za 22,15 procentnih poena. Zahvat vode za vodosnabdijevanje se vrši prvenstveno iz podzemnih vodnih resursa, putem izvorišta, ali se dio vode obezbjeđuje i iz akumulacije Modrac. U ovom trenutku ne postoji jedinstveni katastar izvorišta za područje Kantona, zone sanitarne zaštite izvorišta u sistemima javnog vodosnabdijevanja (općinskim i mjesnim vodovodima) nisu utvrđene jer za oko 95% izvorišta na području Kantona nisu urađeni elaborati zaštite izvorišta na osnovu kojih se donose odluke o zonama sanitarne zaštite. Provođenje mjera zaštite izvorišta, prema donesenim odlukama, u neposrednim zaštitnim zonama je nepotpuno i neadekvatno, a u širim zonama skoro potpuno je izostalo.

Praćenje i kontrola kvaliteta pitke vode u sistemima javnog vodosnabdijevanja se vrši od strane operatora vodosnabdijevanja i nadležnih institucija (npr. Služba Higijensko epidemiološke

zdravstvene zaštite domova zdravlja, Zavod za javno zdravstvo Tuzlanskog kantona), a kontrole vršene tokom 2016. godine pokazuju da u toku 2016. godine ukupno je urađeno 939 analiza uzoraka voda od kojih 163 ili 17,36 % nije odgovaralo važećim zakonskim propisima. Najveći broj neispravnih uzoraka su vode individualnih vodnih objekata (36,16%) i javnih česmi (7,69%) zbog toga što nisu pod stalnim sanitarnim nadzorom i kao takvi predstavljaju rizik po zdravlje stanovništva. Najčešći razlozi neispravnosti uzoraka vode za piće su boja, mutnoća, veći sadržaj mangana, nedostatak sadržaja rezidualnog hlora, veći sadržaj rezidualnog hlora, miris, neodgovarajuća pH vrijednost, povećan sadržaj organskih materija.

Na području Kantona evidentan je nedostatak sredstava za investicije za vodnu infrastrukturu. Angažman svih ključnih aktera na apliciranje za projekte kojima bi se finansirala vodna infrastruktura (posebno za EU fondove) je nedovoljan i nekoordiniran, tako da veliki iznosi dostupnih i raspoloživih sredstava ostaju neiskorišteni, dok je s druge strane evidentan nedostatak sredstava za sufinansiranje projekata u (općinskim/gradskim) budžetima

Tabela 108. Pokrivenost stanovništva vodosnabdjevanjem i odvodnjom otpadnih voda

	2014	2015	2016	2017	2018
Procenat stanovništva i pravnih lica priključenih na sisteme javnog vodosnabdjevanja	50%	0	0	0	72,15
Procenat stanovništva i pravnih lica priključenih na kanalizacione sisteme	25%	37,6	42,8	43,11	54,47
Procenat tretmana otpadnih voda iz naselja	46,1%	0	0	0	65,00% Srebrenik, 60,5% Živinice, 77,76% Gradačac

Izvor: izvještaj o implementaciji Strategije razvoja TK za period 2016-2020, 2019.g.

Otpadne vode

Kada je u pitanju tretman otpadnih voda iz naselja, trebamo istaći da samo gradovi Gradačac, Srebrenik i Živinice imaju funkcionalne sisteme za prečišćavanje otpadnih voda, te da je u tim općinama zabilježen rast navedenog pokazatelja. Naime, u periodu 2014-2018. došlo je do povećanja obuhvata stanovnika i pravnih lica odvodnjom otpadnih voda sa 25% na 54,47%, što predstavlja uvećanje za 29,47%. Također je u istom periodu došlo do povećanja količina otpadnih voda tretiranih u lokalnim sistemima za prečišćavanje. Tako je u 2018.g registiran tretman 65% otpadnih voda u Srebreniku, 60,5% otpadnih voda u Živinicama i 77,76% otpadnih voda u Gradačcu, dok je za sve tri lokacije novo tretmana otpadnih voda u 2014. iznio 46,1%.

Grijanje

Tuzlanski kanton se nalazi u povoljnoj situaciji u odnosu na druge kantone prvenstveno zbog činjenice da je Termoelektrana Tuzla vrlo značajan izvor toplotne energije za sve subjekte, ali i zbog činjenice da se ona nalazi u neposrednoj blizini velikih urbanih i privrednih središta (Tuzla, Lukavac, Živinice), tako da je transport toplotne energije do tih potrošača i ekonomski opravdan. Planirani razvoj i dogradnja sektora proizvodnje električne energije, kao i dovoljne rezerve energenata (prvenstveno uglja) upućuju na činjenicu da postoje i doglednoj budućnosti će postojati dovoljni potencijali za širenje sistema daljinskog grijanja, prvenstveno na dijelove konzuma kao što su domaćinstva i privreda, ali ne treba zanemariti ni mogućnosti koje se pružaju u poljoprivredi i drugim privrednim aktivnostima. Time će se prevazići jedan od najvećih problema u korištenju energije i energenata (prirodnih resursa), a to je veliki broj individualnih ložišta, pogotovo u većim urbanim centrima.

Na nivou Tuzlanskog kantona ne postoji jedinstvena metodologija niti sistem prikupljanja podataka o daljinskom grijanju kao tehničkoj infrastrukturi, a dio podataka posjeduju općine koje imaju osnovana javna preduzeća. Prosječna cijena grijanja prostora na području kantona se kreće u rasponu od 1,80 – 3,00 KM/m², a stepen naplate usluga se kreće u rasponu od 70-90%.

Ukupna površina prostora grijanih putem sistema centralnog grijanja takođe ima tendenciju blagog rasta uz napomenu da se podaci odnose samo na dio stanovništva i pravnih lica koji koriste usluge javnih komunalnih preduzeća, te da pored prezentiranih podataka postoji veliki broj privatnih sistema grijanja. Značajno je istaći da se povećanje u 2018. odnosi na 18,5% u odnosu na 2014., te se ovo povećanje može dovesti u vezu sa smanjenjem broja individualnih ložišta a samim time i smanjenjem broja lokalnih zagađivača zraka.

Tabela 109. Površina prostora grijanih putem sistema centralnog grijanja

	2014	2015	2016	2017	2018
Ukupna površina prostora grijanih putem sistema centralnog grijanja(m ²)	1.792.640	1.973.311	2.038.111	2.102.698	2.123.783

Odvoz smeća i otpada

Usluge prikupljanja otpada na području Tuzlanskog kantona su organizovane na nivou općina i prema trenutno raspoloživim podacima, na području kantona djeluje ukupno 16 komunalnih preduzeća (12 u javnom vlasništvu i 4 u privatnom), sa ukupno 84 vozila za odvoz komunalnog otpada (70 javna + 14 privatna preduzeća), pri čemu je u operativnom stanju njih 95% (javna preduzeća), odnosno 80% (privatna preduzeća). U 2019. godini u 13 općina zabilježeno je najmanje 130.000 korisnika usluga prikupljanja i odvoza otpada, što je povećanje od cca 9.000 novih korisnika u odnosu na 2014. godinu.

Javna rasvjeta

Pokrivenost stanovništva javnom rasvjetom u općina na području Tuzlanskog kantona je u prosjeku iznosila 56% u 2014. godini i taj procenat se povećao na 65% u 2019. godini. Na osnovu navedenog može se konstatovati da imamo stalni trend povećanja pokrivenosti stanovništva javnom rasvjetom po općinama/gradovima na području TK.I u ovoj oblasti infrastrukture primjetan je neujednačen nivo obuhvata stanovništva u okviru cjelokupne teritorije Kantona, tako da se taj procenat kreće od niskih 45% (općina Teočak i Sapna), do zadovoljavajućih 95% (općina Gradačac, Grad Tuzla).

Stanje okoliša

U Federaciji BiH upravljanje okolišom je u nadležnosti su Federalnog ministarstva okoliša i turizma, i kantonalnih ministarstva. Voda, šumsko bogatstvo, zemljište i mineralna bogatstva čine Tuzlanski kanton relativno bogatim prirodnim resursima, što čini komparativne prednosti ovog kantona u odnosu na okruženje. Komparativne prednosti našeg kantona su, osim poljoprivrednog zemljišta i u nizu energetske sirovinskih grana, proizvodnji uglja i termoenergije, hemijskoj industriji, industriji nemetala i građevinskih materijala, te u prirodnim ljepotama koje se nedovoljno koriste u turističke svrhe, a koje se se već duže vremena ugrožavaju i degradiraju. Osim toga, Tuzlanski kanton raspolaže i značajnim potencijalima koji leže u nekonvencionalnim izvorima (geotermalna energija, solarna energija, energija vjetra i dr.) koji se na području Kantona nedovoljno koriste. Iako prirodni resursi mogu i trebaju biti oslonac privrednog razvoja u budućem periodu, prvenstveno kao uporište

za održivi razvoj, radi potpunog i dosljednjog dostizanja tog principa neizostavno je potrebno pažnju usmjeriti i na očuvanje prirodnih resursa, prije svega, zemljišta, šumskog bogatstva, vodnih resursa, kao i mineralnog bogatstva.

Zrak

Zagađenje zraka se sve više smatra značajnim rizikom po zdravlje stanovništva. Zbog povezanosti zagađenja zraka i pojave karcinoma pluća Međunarodna agencija za istraživanje karcinoma je zagađenje zraka uvrstila u Grupu 1 u Registru karcinogenika. Zaštita zraka je definirana Zakonom o zaštiti zraka FBiH (Sl. novine FBiH 33/03 i 4/10) u koji su transponirane odredbe EU IPPC direktive čime su definirane su granične vrijednosti, tolerantne vrijednosti, te vrijednosti pragova upozorenja i uzbune, ali i postavljeni uslovi za izdavanje okolišnih dozvola industrijskim postrojenjima.

Najznačajniji pritisak na kvalitet zraka na području Tuzlanskog kantona, postoji zbog emisija od privrednih subjekata, zbog grijanja stambenog, poslovnog i javnog prostora, a potom, zbog emisija iz saobraćaja, emisija sa deponija otpada i emisija od poljoprivrednih djelatnosti.

Energetski sektor koji je i jedan od najznačajnijih nosilaca privrednih aktivnosti u Tuzlanskom kantonu i gdje je evidentan trend povećanja kapaciteta u narednim godinama (TE Banovići I termoblok 7 TE Tuzla), u velikoj mjeri i utiče na kvalitet zraka na području Kantona i to posebno u užoj Tuzlanskoj regiji. Termoelektrana Tuzla vrši znatan pritisak na kvalitet zraka na ovom području, prije svega kada su u pitanju: prašina, sumpodioksid i azotdioksid. Također, glavni izvori PM_{2.5} su Termoelektrana "Tuzla" kojagodišnje spali preko 3,3 miliona tona uglja i ostalazastarjela industrijska postrojenja koja sagorijevaju uglj. Termoelektrana "Tuzla" je jedan od desetnajvećih zagađivača u Evropi, koja godišnje emituje 51,644 tona SO₂, a kao najveći proizvođač PM_{2.5} u Bosni i Hercegovini godišnje emituje 896 tona čestica u zrak. Zbog emisije štetnih čestica u zrak koje zračne struje nose i van granica Bosne i Hercegovine, procijenjeni zdravstveni troškovi uzrokovani postojanjem i radom samo Termoelektrane "Tuzla" godišnje iznose od 71 do 205 miliona eura za stanovnike Zapadnog Balkana i od 196 do 566 miliona eura za stanovnike Evrope¹⁹. Izgradnjom dodatnog bloka 7 u naredniom period, ova situacija će biti dodatno usložnjena.

Da bi se smanjio štetan uticaj postojeće termoelektrane na zdravlje stanovništva i okoliš, neophodno je unaprijeđenje sistema za sprečavanje štetnih emisija (NO_x i PM_{2.5}), te uvođenje odsumporavanja, rad na smanjenju emisije i odgovorniji odnos prema odlaganju šljake i pepela.

Glavni pritisci na kvalitet zraka iz industrije dolaze iz bazične industrije i to iz proizvodnje: soda, koksa i proizvoda na bazi koksnog plina, cementa, proizvoda na bazi slane vode i hlora i dr., pri čemu se uočava trend povećanja broja postrojenja i pogona koji ulaze u ovu kategoriju. S druge strane, ono što se može uočiti kao pozitivan trend je kontinuirano povećanje broja postrojenja i pogona koji su već pribavili ili su uprocesu pribavljanja okolinske dozvole, što upućuje na to da se emisije štetnih materija dovode u propisima definisane granice. Kako bi se u budućnosti moglo brže i efikasnije utjecati na unaprijeđenja kvaliteta zraka neophodno je postojeći monitoring kvaliteta zraka proširiti i na druge polutante, a industriju obavezati na dosljedniju primjenu postojećih zakona koji ih obavezuju na redovan monitoring emisija i izvještavanje.

¹⁹Centar za ekologiju i energiju, http://ekologija.ba/wp-content/uploads/2018/02/Bosnian_City_Factsheet_TUZLA.pdf

Visoke koncentracije zagađujućih materija u zraku, koje su u znatnom porastu u periodu sezone grijanja, pokazuju da su sektor zgradarstva, a posebno individualna ložišta takođe jedan od značajnijih zagađivača zraka. Zbog bogatstva ovog regiona ugljem, veliki broj domaćinstava ga koristi za zagrijavanje. Kvalitet zraka tokom sezone grijanja u urbanom području Tuzle doseže II ili III kategoriju (zagađen ili veoma zagađen zrak), sa prekoračenjem dozvoljenih nivoa SO₂ sa 4 do 5 puta iznad najveće dozvoljene koncentracije.

Najefikasnija mjera za suzbijanje negativnog uticaja individualnih ložišta na kvalitet zraka bi trebala biti nastavak proširenje mreže daljinskog grijanja, jer podrazumijeva gašenje individualnih ložišta i njihovo priključenje na sistem daljinskog grijanja. Takođe, potrebno je istaći važnost termičke izolacije objekata, kao mjere za smanjenje emisije zagađujućih materija u zrak, obzirom da je uglavnom nizak stepen termičke izolacije objekata razlog za visoku potrošnju energije za grijanje prostora.

Na području Tuzlanskog kantona veliki pritisak na kvalitet zraka dolazi iz sektora saobraćaja, što je uglavnom posljedica naglog povećanja broja vozila u saobraćaju. Promjena kvaliteta zraka prouzrokovana prometom ograničava se planskim mjerama: planiranjem saobraćajnica i prometa; osiguranjem uslova da se promet odvija u režimu sa najmanjim zagađivanjem (bez čestih kočenja, zaustavljanja i ubrzavanja); stimulisanje ugradnje i korištenja plina u motorna vozila; stimulisanjem korištenja javnog prevoza; stimulisanjem bolje popunjenosti privatnih vozila.

Međutim, prema podacima Federalnog zavoda za statistiku u TK je u posljednjih šest godina došlo do kontinuiranoig povećanja vozila starosti preko 15 godina, te je u 2019.g. registrovano povećanje za čak 49,32% u odnosu na 2014. Isti trend bilježi i broj registriranih vozila sa eko normama Euro 1, 2, 3, čije se korištenje u EU stavilo van snage zbog štetnosti po okolinu, dok se broj registriranih vozila sa ovim normama u TK zadržao na približno istom nivou u odnosu na 2014. godini.

Tabela 110.Registrirana cestovna motorna i priključna vozila prema godinama starosti vozila i prvoj registraciji u TK za period 2014-2019

	2019	2018	2017	2016	2015	2014
Vozila starija više od 15 godina	79.176	75.048	71.685	65.336	56.237	53.024
Vozila sa emisijom stetnih gasova ispod prihvatljive EU norme						
PUTNIČKA VOZILA po EKO karakteristikama vozila: Euro 1	3.418	3.925	4.394	4.445	4.622	
PUTNIČKA VOZILA po EKO karakteristikama vozila: Euro 2	8.971	9.703	10.345	10.601	10.629	
PUTNIČKA VOZILA po EKO karakteristikama vozila: Euro 3	40.114	40.261	40.583	40.717	38.359	
UKUPNO	52.503	53.889	55.322	55.763	53.610	

Izvor: Federalni zavod za statistiku

Praćenje kvaliteta zraka. Ministarstvo prostornog uređenja i zaštite okolice TK, u skladu sa Zakonom o zaštiti zraka " Sl. novine FBiH 33/03 i 4/10", Pravilnikom o monitoringu kvaliteta zraka za FBiH, kao i Pravilnikom o graničnim vrijednostima kvaliteta zraka, prati kvalitet zraka.

Sistem za praćenje kvaliteta zraka je najrazvijeniji u BiH, sa 5 stanica i 25 analizatora.

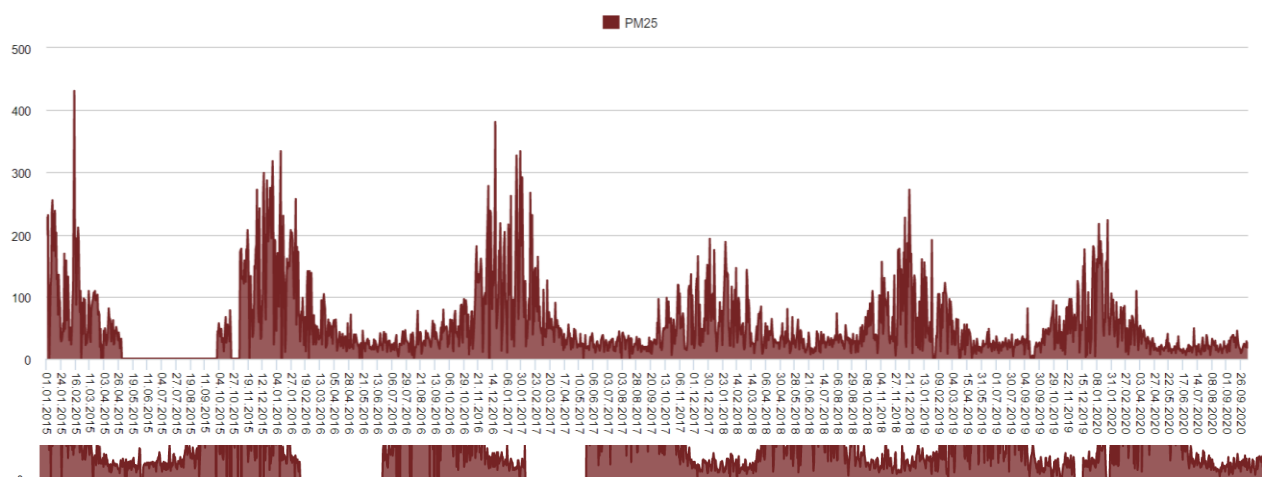
Ministarstvo trenutno raspolaže sa 5 mjernih stanica, kojima se od 2003. godine kontinuirano prati kvalitet zraka, a ove mjerne stanice su locirane na području grada Tuzla (Skver, kod Bosanskog kulturnog centra, Bukinje, Bektići i Cerik). Ministarstvo raspolaže i jednom mobilnom stanicom kojom

se povremeno mjeri kvalitet zraka i u drugim općinama i gradovima u TK. U cilju omogućavanja kontinuiranog praćenja kvaliteta zraka na područjima sa većom koncentracijom industrijskih pogona, mjerna stanica iz Bektića je premještena u općinu Lukavac, dok je mjerna stanica iz Cerika premještena u grad Živinice. Rezultati monitoringa potvrđuju prisustvo štetnih materija i često prekoračenje graničnih vrijednosti. Prema podacima dobivenim iz 5 mjernih stanica postavljenih u grada Tuzla, koncentracije polutanata uglavnom su prelazile granične vrijednosti, pa čak i pragove upozorenja i uzbune, i to posebno u zimskom periodu.

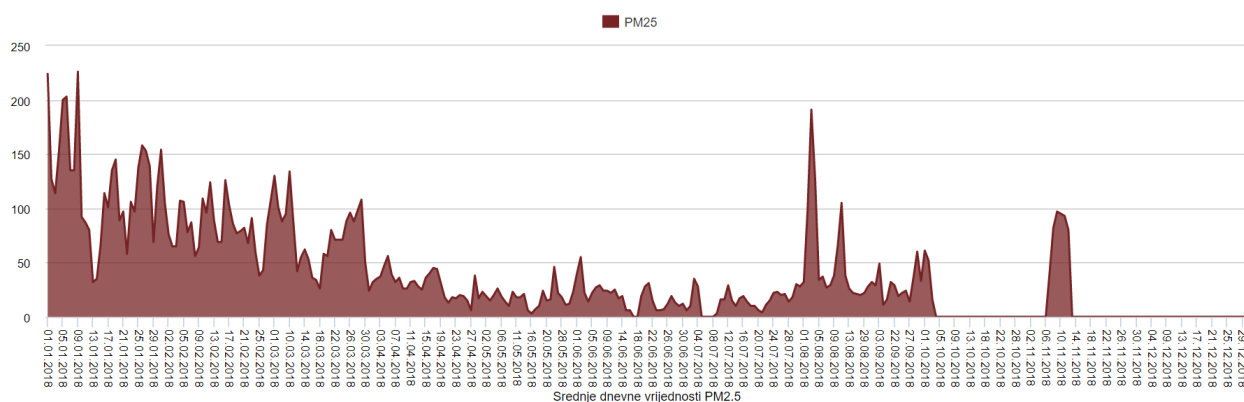
Stanovnici Lukavca su udisali prekomjerno zagađen zrak više od osam mjeseci tokom 2016. godine. Godišnji prosjek čestičnog zagađenja (PM 2.5) bio je 62 µg/m³. Ovo je šest puta veća vrijednost od dozvoljene prema smjernicama Svjetske zdravstvene organizacije. Važno je pomenuti da je Evropska Unija za PM 2.5 definirala granicu od 25 µg/m³ kao maksimalni godišnji dozvoljeni prosjek dok je preporuka Svjetske zdravstvene organizacije da PM2.5 ne prelazi 10 µg/m³ kao godišnji prosjek.

S druge strane, tri mjerne stanice od ukupno 5 su radile manje od 72 dana godišnje (20% od ukupnog vremena).

Lukavac – srednje dnevne koncentracije lebdećih čestica PM2.5 od 2014. do danas

Živinice – kvalitet zraka u 2018. godini

Slika 25. Zagađenost zraka u Tuzli, Lukavcu i Živinicama, period 2014-2019

Posmatrajući zagađenje zraka u Tuzli, Lukavcu i Živinicama, gdje su stacionirane mjerne stanice za zagađenje zraka, evidentno je prisutvo prekomjernog zagađenja zraka, odnosno primjetan je trend značajnijeg povećanja broja prekoračenja dozvoljenih graničnih vrijednosti u posljednje dvije godine (2,5 -4,5 puta). Posmatrajući strukturu privrede, stanje u zgradarstvu i intenzitet saobraćaja, može se zaključiti da je situacija slična i u ostalim sličnim gradovima na području kantona.

Važno je istaći da se pokrivenost stanovništva sistemom redovnog monitoring osnovnih parametara zaštite okoliša značajno povećala i u 2019. godini iznosi 53% i predstavlja povećanje za 42 procentna poena u odnosu na 2014. kada je iznosila 11%.

Korištenje, zaštita i upravljanje vodnim resursima

U hidrografskom smislu površinske vode prostora Federacije BiH pripadaju riječnim bazenima Crnog odnosno Jadranskog mora. Od ukupne površine Federacije BiH, 26 127 km², Crnomorskom slivu, odnosno vodnom području rijeke Save pripada 17 506 km² (67%).

Dužinom od 147,3 km, i površinom sliva od 1.932 km², Spreča je najveća pritoka rijeke Bosne. Geografski, sliv rijeke Spreče je dio šireg sliva rijeke Bosne, koji zajedno sa slivovima Une, Vrbasa i Drine čini sliv rijeke Save.

Sliv Spreče, kao glavni vodni resurs u Tuzlanskom kantonu, obuhvata 12 opština (od toga 8 u Tuzlanskom kantonu), i procjena je da u njemu živi i radi 450.000 stanovnika (10% teritorije FBiH i 24% stanovništva FBiH), a obuhvata i najveći dio najmnogoljudnijeg kantona u Federaciji BiH – Tuzlanskog kantona. Samo u slivu akumulacije Modrac, koje je dio sliva Spreče, u 110 naselja živi oko 120.000 stanovnika (direktno uz akumulaciju oko 20.000 stanovnika)

Posmatrajući trenutno stanje, raskorak između ukupnih raspoloživih količina vode i njihove dostupnosti je danas u BiH, pa tako i u slivu Spreče, prilično veliki. U Tuzlanskom kantonu koji obuhvata 70% ovog sliva, ali koji je i područje najsiromašnije vodnim resursima u odnosu na sve druge regije BiH, trenutni deficit raspoloživih vodnih resursa za stanovništvo i industriju iznosi 700-800 l/s, a situaciju dodatno pogoršavaju i trendovi smanjenja danas raspoloživih količina vode (npr. korisna zapremina akumulacije Modrac je zbog unosa sedimenata, prvenstveno nastalih zbog eksploatacije uglja, za posljednjih 30 godina smanjena za 1/4).

S druge strane, govoreći o kvalitetu voda, oko 2/3 svih površinskih voda u BiH je zagađeno iznad dozvoljenih nivoa, a istraživanja urađena od strane federalnog Ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, ukazuju na to da je, u takvom okruženju, „rijeka Bosna najzagađenija rijeka u BiH“, a „njene najzagađenije pritoke su Miljacka i Spreča sa Jalom“. Teško hemijsko i mikrobiološko zagađenje Spreče, njenih pritoka i akumulacije Modrac kao jedne od najvećih BiH akumulacija, potvrđeno je i analizama provedenim od strane Agencije za vodno područje rijeke Save Sarajevo.

Decenije agresivne industrijalizacije i zanemarivanja su ozbiljno degradirale raznolikost biljnih i životinjskih vrsta rijeke i njenih priobalnih područja. Razvojem industrije, kao i infrastrukturnim zahvatima na koritima rijeka od prirode se „otimaju“ područja na kojima su se vijekovima razvijale i ustalile biljne i životinjske zajednice i time ozbiljno narušavaju složeni međusobni odnosi i međuzavisnost vrsta. Nedavna istraživanja pokazuju da su broj riba i biljnih vrsta u rijeci Spreči znatno manji nego u manje zagađenim sličnim rijekama (i do 30%), a u jednom dijelu svoga toka, rijeka Spreča je apsolutno mrtva rijeka, bez ikakvog biljnog ili životinjskog svijeta. Kvalitet ribe koju

ulove lokalni ribari, a koja predstavlja dodatni prihod njihovim domaćinstvima, je upitan obzirom na realnu mogućnost da je takva riba zagađena sastojcima dospjelim iz otpadnih voda.

Još jedan, jako bitan aspekt trenutnog stanja je i trenutna organizacija upravljanja vodama u BiH, pri čemu je jedan od ključnih problema taj da još uvijek nije uspostavljen sistem jedinstvenog upravljanja slivovima rijeka, pa tako i slivom rijeke Spreče. Tako danas imamo situaciju da su dijelovi sliva oko izvora i ušća pod administrativnom upravom Republike Srpske, sljedećim dijelom sliva (do ušća Jale) upravlja Tuzlanski kanton, branom na akumulaciji upravlja JP Spreča, a u preostalom dijelu, desnom obalom upravlja federacija BiH, a lijevom opet Republika Srpska. U ovakvoj situaciji, teško je očekivati efikasnu koordinaciju aktivnosti, kako u pravcu razvoja infrastrukture, tako i u odnosu na poboljšanje kvaliteta voda.

Uz sve ove aspekte, u posljednje vrijeme, a naročito u proteklih nekoliko mjeseci, na značaju intenzivno dobijaju i problemi zaštite od voda (poplava), koji sve češće, uz ogromne materijalne štete, direktno ugrožavaju i ljudske živote i koče privredni razvoj. U tom segmentu i danas preovladava pasivni pristup karakterisan uglavnom izgradnjom zaštitnih objekata, dok se znatno manje pažnje i sredstava usmjerava na aktivnije mjere, kao npr. odvodnju, regulaciju, usporavanje vodotokova ili smanjivanja oticaja sa sliva.

Raspoloživost vodnih resursa / Količina / Vodosnabdijevanje

Analizirajući raspoložive količine voda u odnosu na broj stanovnika, najkritičnija situacija u bosanskohercegovačkom dijelu sliva rijeke Save je u slivu Bosne, a samim tim i u pod-slivu rijeke Spreče. Kada se posmatra i komponenta kvaliteta voda, raspoloživi protoci na najgušće naseljenim slivovima su najlošijeg kvaliteta, često neupotrebljivi za korišćenje, tako da i ne ulaze u kategoriju iskoristivih vodnih resursa. Nemaran odnos, prekomjerno zagađivanje i neadekvatna zaštita voda, prijeti da smanje i ovako ograničene raspoložive rezerve vode ispod kritičnih granica. Zbog svega toga, dobija se još nepovoljnija slika prostorne raspodjele voda i specifične raspoloživosti po stanovniku. Za očekivati je da će se u budućnosti intenzivirati socijalni konflikti u vezi sa raspodjelom raspoloživih količina (uzvodno vs. nizvodno; građanstvo vs. industrija; entiteti, općine,...). Zagađenjem površinskih voda smanjuju se i količine zdravstveno ispravne podzemne vode, a u BiH se 89% potreba za pitkom vodom zadovoljava iz podzemnih resursa (precizni podaci za Tuzlanski kanton ne postoje). S druge strane, dodatno će se zaoštriti situacija u vezi sa raspodjelom raspoloživih količina vode

Pored toga što ima malu vodnost ($24,3 \text{ m}^3/\text{s}$) i specifično otjecanje po stanovniku ($I_{sr} = 0,00098$), rijeka Spreča ima i najlošije karakteristike kvaliteta vode. Iako ne postoje bilansi korištenja voda za cijeli sliv, indikativno je to što npr. trenutni deficit raspoloživih vodnih resursa za stanovništvo i industriju Tuzlanskog kantona (oko 70% teritorije sliva) iznosi 700-800 l/s, a projekcije nadležnih institucija kažu da će se do 2025.god. deficit nastaviti, ali će se smanjiti na oko 500 l/s.

Projektovana korisna zapremina akumulacije Modrac je bila 78 Mm³, a zbog unošenja nanosa/suspendiranih materija (prvenstveno ugljena prašina - prosječno oko 160,8 t/dan), do danas je smanjena za oko 1/4 (za 19 Mm³), što takođe doprinosi nedostatku tehnološke, a u zadnje vrijeme i pitke vode.

Nedovoljna izgrađenost (opći prosjek 55%-60%, gradovi 90%), kao i zastarjelost postojeće mreže vodosnabdijevanja, te nedovoljni kapaciteti i kvalitet izvorišta i podzemnih vodnih tijela, za posljedicu

imaju i činjenicu da je prosječna potrošnja vode na području sliva oko 80 l/stan/dan (u EU 100-250 l/stan/dan, a u BiH 120 l/stan/dan).

Isto tako, treba uzeti u obzir i trendove porasta potrošnje vode u ovom slivu, kao npr. podatke koji kažu da je potrošnja tehnološke vode nakon posljednjeg rata porasla 3 puta u odnosu na ratni period i do danas je dostigla oko 70% prijeratne potrošnje, a očekivani trendovi prirasta stanovništva se kreću u rasponu od 4,6-6,7 o/oo .

U ranijim godinama, u mjesecima najveće potrošnje (juli, avgust, septembar) prosječni protoci se spuštaju na samo 40%, pa i 30% od prosječnih godišnjih vrijednosti, pri čemu izraziti malovodni periodi mogu da traju u kontinuitetu i po 2-3 mjeseca. Uz sve to, neravnomjernost padavina tokom hidrološke godine, na ovom području dovodi do potrebe za navodnjavanjem ili odvodnjavanjem. Dostignuti stepen razvoja navodnjavanja na području sliva ne zadovoljava potrebe stabilne i efikasne poljoprivredne proizvodnje (irigacioni sistemi zapušteni i neispravni, a nezvanični podaci ukazuju da se trenutno navodnjava negdje oko 5-7 % obradivih površina).

Još jedan od faktora koji će pred buduće procese planiranja postaviti veliki izazov je i činjenica da ne postoje relevantni podaci o podzemnim rezervama vode u ovom slivu, tako da se ne mogu procijeniti štetni uticaji, niti definisati mjere zaštite podzemnih rezervi za najveći dio sliva.

U slučajevima kada je otežano je snabdijevanje stanovništva pitkom vodom usljed zagađenosti izvorišta / podzemnih vodnih tijela / vodotokova / okolnog zemljišta, može se smatrati da je ljudima ograničen nesmetan pristup pitkoj vodi što je jedno od osnovnih ljudskih prava. Alternativni sistemi vodosnabdijevanja, kojima bi se voda dovodila iz udaljenih izvora, stavljaju ogromno finansijsko opterećenje na budžete domaćinstava, kao i na budžete oba nivoa vlasti ove regije.

Kvalitet voda – Otpadne vode / Generalno

U mnogim izvještajima o stanju voda u BiH, neadekvatna obrada otpadnih voda je prepoznata kao glavni okolišni problem. Nažalost, ne postoje kompletni i objedinjeni podaci monitoringa bioloških i hemijskih karakteristika kvaliteta voda za cijelo područje BiH, pa ni za sliv Spreče. Razlozi za to su mnogostruki, počevši od trenutne podjele nadležnosti za monitoring, preko nedostatka opreme i kadrova, neusaglašenosti metodologija, pa sve do nedostatka finansijskih sredstava ili političke volje za uspostavljanje efikasnog sistema monitoringa.

Uz to, informacije o stepenu i vrsti zagađenja voda koje se trenutno prikupljaju od strane privrednih subjekata, uglavnom se redovno dostavljaju nadležnim vlastima (npr. ministarstva okoliša, agencije za vode i sl), ali je problem to što sami privredni subjekti nemaju obavezu njihovog javnog objavljivanja, tako da javnost ima vrlo ograničene mogućnosti da do tih informacija i dođe. Ista situacija je i kod redovnih, obaveznih kontrola vode od strane vodovoda, zdravstvenih institucija i sl.

Najčešće posljedice unosa enormnih količina zagađenja u vode sliva Spreče su hemijska neispravnost, odnosno povišen sadržaj teških metala, amonijaka, nitrata, cijanida, fenola, mineralnih ulja i emulzija, kao i mikrobiološka neispravnost uz povišeno prisustvo ukupnih bakterija.

Uredbom o klasifikaciji voda, rijeka Spreča do ušća u akumulaciju Modrac, svi drugi vodotoci u slivu akumulacije i sama akumulacija Modrac svrstani su u II kategoriju-klasu voda.

Na osnovu višegodišnjeg praćenja kvaliteta voda, utvrđeno je da su svi vodotoci u daleko lošijem stanju u odnosu na zakonski utvrđeni kvalitet i da po kvalitetu voda odgovaraju III-IV kategoriji-klasi

voda. Vodotoci, prijemom zagađenja preko svojih pritoka, konstantno su opterećeni visokim teretom zagađenja i zbog toga skoro po svim pokazateljima kvaliteta, odgovaraju III-IV kategoriji-klasi voda, s tim da se povremeno po kvalitetu mogu svrstati i u vodotoke "van klase". Bitno je naglasiti da se npr. na rijeku Turiju vrši konstantan pritisak od odlagališta jalovine rudnika u okolini čije otpadne vode sadrže ugljenu prašinu i druge opasne supstance. Procjedne vode iz deponija rudničkog otpada obližnjih rudnika (Đurđevik i Banovići) istovremeno zagađuju i rijeku Spreču i jezero Modrac.

Na području sliva rijeke Spreče je u fazi izgradnje tek prvo postrojenje za tretman otpadnih voda (Živinice), nedovoljan je broj kolektora, a privredni subjekti tek u zadnje 2-3 godine intenzivnije rade na redukciji zagađenja i modernizaciji tehnoloških procesa.

Rijeka Spreča je, nažalost, postala otvoreni kolektor za sve otpadne vode sa područja 12 opština sliva, a ono što najviše zabrinjava je činjenica da trenutne količine voda u vodotocima sliva, mogu prihvatiti tek 1,7% ukupnog zagađenja koje se svakodnevno unosi (ukupan kapacitet vodotoka u slivu rijeke Spreče u odnosu na bilans tereta zagađenja iznosi 1,68% (na 1.000.000 ES stvarnog tereta zagađenja, ukupni prijemni kapacitet vodotoka iznosi je 16.800 ES).

Za eliminisanje efekata toksičnosti u vodama sliva Spreče, potrebna je količina od oko 300 m³/s vode za razblaženje, a Spreča ima protok od 24,3 m³/s (8,1%). Takva situacija je rezultat niskih proticaja u vodotokovima, oscilacija u količinama vode (bujični karakter, brana akumulacije Modrac), relativno visoke naseljenosti u slivu i relativno razvijene industrije, što onemogućava samoprečišćavanje vodotoka. Većina voda u slivu ne zadovoljava standarde kvaliteta. Prema izvještaju o utvrđivanju kvaliteta voda rijeke Spreče iz juna 2011. godine kojeg je pripremio Institut za hemijsko inženjerstvo Tuzla može se konstatovati sljedeće:

- Duž ispitivanog dijela vodotoka rijeke Spreče, po pokazateljima zasićenja kisikom, sadržaju suspendiranih materija, suhog ostatka filtrirane vode utvrđene su vrijednosti iznad propisanih za I kategoriju (klasu) vodotoka.
- Na lokalitetu- 200 m nizvodno od uliva rijeke Jale, vrijednost pH svrstava vodotok u III klasu.
- Rezultati analiziranog uzorka vode rijeke Spreče ukazuju da sadržaj amonijaka i nitrita premašuju vrijednosti propisane Uredbom o graničnim vrijednostima opasnih i štetnih materija za tehnološke otpadne vode prije njihovog ispuštanja u sistem javne kanalizacije odnosno drugi prijemnik (Sl. novine F BiH broj 50/07)
- Na dijelu vodotoka nizvodno od upuštanja otpadnih voda iz industrijske zone Lukavac, utvrđeni sadržaj hlorida premašuje vrijednost propisanu Pravilnikom o graničnim vrijednostima opasnih i štetnih materija za tehnološke otpadne vode prije njihovog ispuštanja u sistem javne kanalizacije odnosno drugi prijemnik (Sl. novine F BiH broj 50/07) – za slučaj ispuštanja u površinske vode. Takođe utvrđene su vidljive otopljene materije (kao promjena boje), te primjetan miris (na amonijak i otopljene organske materije) vjerovatno kao posljedica ispuštanja otpadnih voda industrije Lukavca.

Rijeku Jalu, značajnu pritoku rijeke Spreče koja protiče kroz Tuzlu, karakterišu mala vodnost u većem dijelu godine (učešće otpadnih voda u ukupnoj masi i do 90%), visoki nivoi fekalnih zagađenja, visoka pH-vrijednost, sadržaj elektrolita, čime je povećana toksičnost tih voda. Kvalitet vode rijeke Jale, u potpunosti je određen zagađenošću otpadnih industrijskih voda privrednih subjekata (Fabrike soli Tuzla, Poliuretanske hemije Tuzla, Termoelektrane Tuzla) i komunalnih otpadnih voda grada Tuzle, jer ove otpadne vode sačinjavaju više od 90% ukupnog protoka rijeke Jale. Rijeka Jala po vrsti i količini zagađenosti do kolektora kanalizacije grada Tuzle (TE Tuzla) spada u II kategoriju voda, a od kolektora nizvodno do ušća u III kategoriju voda.

Akumulacija Modrac, posebno u plićim dijelovima, ne zadovoljava ni II kategoriju kvaliteta vode posmatrajući parametre kao što su otopljeni kisik i otopljena organska zagađenja (utrošak KMnO₄), a utvrđene su prekoračene koncentracije azotnih i fosfornih jedinjenja, željeza, mangana, a i ostalih teških metala (Pb, Zn, Cr, Cu, Al).

Na osnovu bioloških istraživanja voda akumulacije Modrac koja su obavljena u proteklih par godina, može se zaključiti da je u posljednjih 40 godina, akumulacija izmijenila stepen trofije i degradirala taj parametar kvaliteta do granice eutrofnih voda

Kvalitet voda – Otpadne vode od privrednih djelatnosti

Prema EU klasifikaciji, proizvodnja energije, rudarstvo i hemijska industrija su među najvećim zagađivačima voda opasnim materijama, a sve ti vidovi proizvodnje su prisutne u slivu Spreče (2 rudnika, termoelektrana u radu i termoelektrana u izgradnji, proizvodnja koksa, sode,...) Otpadne vode iz industrije koje se ulijevaju u Spreču karakterišu visoka pH-vrijednost, elektroliti (CaCl₂, NaCl, CaSO₄), organske toksične materije, fenoli i nitrogene materije-amonijak. Posebna pažnja treba biti posvećena zagađenjima koje produkuje hemijska industrija za koju je karakterističan veliki utrošak vode i produkcija vrlo toksičnih slabo razgradljivih jedinjenja, pa čak i radioaktivnog industrijskog otpada lociranog na samoj obali rijeke Spreče (procjedne vode sa odlagališta šljake i elektrofilterskog pepela). Uz to visoke vrijednosti provodljivosti ukazuju na postojanje otrovnih materija u samom sedimentu rijeka i jezera. Veliki je broj pojedinačnih (tačkastih) zagađivača (malih privatnih biznisa - praonica, benzinskih pumpi, automehaničarskih radionica, proizvođača i prerađivača mesa,...), ali to ne prati mreža mjernih stanica/mjesta u dijelu sliva do akumulacije Modrac (samo nekoliko u gornjem toku, blizu izvora).

Kvalitet voda – Otpadne vode od poljoprivrednih djelatnosti i proizvodnje hrane

Jedan od najznačajnijih disperznih izvora zagađenja voda su poljoprivredna djelatnost, uzgoj i eksploatacija šuma, te ruralna naselja sa razuđenim stambenim objektima. Osim toga i sama ambalaža repromaterijala koji se u poljoprivredi koriste stvara dodatne količine čvrstog otpada koji, opet, vrlo često završava odbačen u vodotokove.

Od ukupne površine BiH, poljoprivredno zemljište pokriva oko 52% zemljišnih površina (u Federaciji BiH 0,56 ha/stan., a u Tuzlanskom kantonu 0,26 ha/stan), što daje predstavu o količini zagađenja koje je posljedica ove ljudske aktivnosti. Razvoj poljoprivrede u ruralnim područjima sliva Spreče ima jednu od ključnih uloga ekonomskog razvoja i napretka stanovništva u Kantonu. Ispuštanje đubriva, pesticida, herbicida i njihove ambalaže u vodotoke sliva Spreče umnogome doprinose povećanom prisustvu otrovnih supstanci u ovim vodama. Tu istu vodu poljoprivrednici koriste za zalivanje usjeva ili u domaćinstvu. Rast poljoprivredne proizvodnje u slivu će biti veoma blizu općem prosjeku BiH (3-5%), a poljoprivredno zemljište postaje sve oskudniji i skuplji resurs.

Procjenjuje se da je ukupna površina poljoprivrednog zemljišta u slivu Spreče negdje oko 120 000 ha, a najviše obradivih površina je u Kalesiji, Lukavcu, Tuzli, Živinicama, Petrovu i Gračanici (i to ukupno oko 65 % svih površina). Gornji i srednji tok rijeke Spreče karakterišu intenzivna poljoprivredna proizvodnja i prisustvo znatnog broja većih pogona za proizvodnju i preradu hrane (stočarstvo, klaonice, postrojenja za preradu voća i povrća, peradarske i stočne farme, proizvodnja sokova).

Nažalost, veoma mali broj poljoprivrednih proizvođača poznaje ili primjenjuje standarde tipa Global GAP, HACCP i sl., tako da je evidentan prekomjeran / nepotreban unos materija koje zagađuju zemljište, a time i vode. Zbog takve prakse, istraživanja pokazuju da su kvalitet i struktura zemljišta

zbog svih vrsta zagađenja u dobroj mjeri narušeni, tako da više nemamo zdravu kristalnu rešetku zemljišta u dolini rijeke Spreče

Zaštita od voda – Vodna infrastruktura

Kao što se tokom 2014.god. pokazalo, ogromne su štete od poplava koje nastaju kako zbog samih karakteristika vodotokova, tako i zbog neplanske sječe, neprimjenjivanja principa EU Okvirne direktive o vodama za „preregulaciju“ korita, te zbog klimatskih promjena.

Pokrivenost vodotokova infrastrukturom (prvenstveno u službi zaštite od poplava) je nedovoljna, pa iako se dio opravdanja za trenutno stanje može tražiti u činjenici da je veliki broj infrastrukturnih objekata oštećen ili uništen tokom rata, da su sredstva koja stoje na raspolaganju za ove svrhe nedovoljna ili teško dostupna, evidentno je da ne postoji čvrsta koordinacija raznih sektora pri donošenju propisa (šumarstvo, vodoprivreda, prostorno planiranje,...) što bi umnogome olakšalo prevazilaženje postojećih problema. Isto tako, mali broj, stepen oštećenja i nedostatak sredstava za održavanje ili izgradnju novih kanala za navodnjavanje poljoprivrednog zemljišta i ostalih infrastrukturnih objekata, ugrožava i privredne djelatnosti i stanovništvo.

Akumulacija Modrac je najznačajniji vodni resurs Tuzlanskog kantona i kao višenamjenski vodni objekat obezbjeđuje u prosjeku 2,30 m³/s sirove vode i 4,70 m³/s kao hidrobiološki minimum u rijeci Spreči nizvodno od Modraca. Sama brana Modrac je višelučna, armirano – betonska brana, koja po svojim tehničkim karakteristikama i zapremini akumulacije spada u visoke brane. Sastoji se od deset svodova (lukova), od kojih su tri sa prelivnim organima, devet kontrafora i dva gravitaciona obalna oporca. Dužina brane u kruni iznosi $L = 205$ m, a maksimalna visina $H = 28,0$ m. Sistematska osmatranja brane koja traju od njene izgradnje, početkom 2000-tih ukazala su na promjenu statičkog sistema, čija je posljedica smanjenje nosivosti konstrukcije, odnosno stanje koje karakteriše uslovna stabilnost, te neophodnost sanacionih radova kojim bi se uspostavio funkcionalan objekat, u pogledu stabilnosti i vododrživosti. Planirana sanacija objekta Brane jezera Modrac završena je 2016 godine.

Prema sada dostupnim planovima svih nivoa vlasti, budući infrastrukturni zahvati u ovom sektoru će se prvenstveno odvijati u pravcu poboljšanje infrastrukture za zaštitu od poplava, opet vrlo malo uzimajući u obzir ostale aspekte održivog razvoja (ekološki, sociološki,..)

Pored akumulacije Modrac, na području Tuzlanskog kantona egzistiraju i akumulacije namijenjene prvenstveno za odbrani od poplava i to akumulacije "Hazna" i "Vidara" u Gradačcu, ali i druge vještačke akumulacije koje se koriste za slične namjene, kao npr. „ Bistarac“ u Lukavcu, „ Višća I i II u Živinicama, nekoliko jezera na području općine Banovići formiranih rudarskim radovima, zatim brana na rijeci Oskovi u Mačkovcu i mala akumulacija na rijeci Drinjači u Kladnju.

Vode u slivu rijeke Spreče imaju pretežno bujični karakter vodotoka, vrlo malo je akumulacija koje mogu usporiti bujice, tako da, kao što se tokom posljednjih poplava i pokazalo, postoje velike opasnosti od brze pojave poplavnog vala. Propusna moć prirodnih korita je mala, a uz to su još jako često i neuređena, zatrpana otpadom ili im je zbog bespravne gradnje dio korita jako sužen.

Teritorija sliva akumulacije Modrac čini oko 60% sliva Spreče, a ovom akumulacijom se kontrolira oko 60% slivnog domena i time značajno utiče na režim voda u slivu. Poplavno područje Spreče, uzvodno od akumulacije Modrac, ima površinu od cca 5000 ha, gdje su najugroženije poljoprivredne površine, kao i jedan veći grad – Živinice, a nedavne poplave govore da su i prostori nizvodno od brane u znatnoj mjeri ugroženi poplavama, što u uslovima elementarnih nepogoda prouzrokuje znatne materijalne i ljudske, au budućnosti se očekuje da će one i u tom dijelu sliva biti sve veće. Usljed plavljenja, često je ugroženo vodosnabdijevanje stanovništva, imovina, ali i privredne djelatnosti

(materijalne i nematerijalne štete - poljoprivreda, industrija, ostalo), jer u nekim područjima Spreča poplavi i do 80% obradivog zemljišta.

Obzirom na bujični karakter svih vodotoka na području Tuzlanskog kantona, te da prirodna korita vodotoka imaju malu propusnu moć, koja je rezultat niza prirodnih faktora (uska korita sa niskim obalama, zaraslost obala vegetacijom, zatrpanost korita riječnim nanosom, značajan stepen meandriranja) i antropogenih faktora (divlje deponije smeća i krutog otpada pored i u samim vodotocima, stihijska i nekontrolisana gradnja različitih građevinskih objekata bez vodnih akata ili sa njima, ali bez poštivanja preciziranih uslova), za neophodne radove na čišćenju prirodnih korita vodotoka na području kantona, koji kao mjera ne pružaju trajnu zaštitu od poplava, ali značajno povećaju proticajni kapacitet vodotoka i dovode do smanjenja šteta od poplava, procijenjena visina potrebnih finansijskih sredstava se kreće u rasponu od 5 do 10 miliona KM.

Ekosistemi / Biodiverzitet / Hidromorfologija

Pošto u dolini Spreče postoji i radi veliki broj industrijskih postrojenja, to za direktnu posljedicu ima i promjene koje se dešavaju i u postojećim ekosistemima (zauzimanje i promjena namjene velikih područja ili dolina, izmjena oblika korita i obala). Kao posljedica toga, a obzirom na geografski položaj i količinu vode u rijeci Spreči, prisustvo svega 16 vrsta riba, u odnosu na 30-tak vrsta prije 40 godina, je potvrda postojanja nepovoljnih ekoloških uslova u ovoj rijeci.

Prema istraživanjima rađenim od strane Univerziteta u Tuzli, a osnovu indikatorskih vrsta riba (zela, klen, grgeč, gavčica i crvenookica), ustanovljeno je da se kvalitet vode većim dijelom toka rijeke Spreče kreće između II i III klase boniteta (odnosno, od beta do alfa - mezosaprobno tipa), a na jednom dijelu toka Spreča je „mrtva rijeka“ (više od IV kategorije). S druge strane, na osnovu analize sastava živog naselja zoobentosa i sagledavanja ribljih populacija, rađenih u okviru istih istraživanja na četiri pokusna lokaliteta rijeke Spreče i u općini Gračanica, može se i egzaktno dokazati da se stupanj devastacije ovog vodotoka konstantno povećava.

Isto tako, evidentno je „zatrpanje“ akumulacije Modrac (ugljena prašina) na površini od oko 4-5 km², pri čemu je formiran je sediment debljine oko 1m i kontaktni sloj debljine 0,5m, a uočava se i prisustvo flokulanata, što još dodatno ugrožava prisutne ekosisteme. Površina akumulacije smanjena je sa 17 km² na oko 15,5 km², čime je morfologija obalnih područja izmijenjena, te izvršen dodatni pritisak na ekosisteme koji su karakteristični za obalna područja.

Propisima (plan i vodoprivredna dozvola) je za branu akumulacije Modrac definisana količina ispuštanja od 4,7 m³/s kao hidrobiološki minimum, ali se sve češće dešava da se te odredbe ne poštuju (proizvodnja el. energije, „loši hidrološki periodi“). Nadalje, na brani akumulacije Modrac ne postoji poveznica/premosnica za obezbjeđenje kontinuiteta vodotoka i staništa biljnih i životinjskih vrsta (onemogućena je migracija riba i ostalih životinjskih vrsta).

Industrijske otpadne vode, separacije rudnika i prekomjerni izlov ribe, bilo od strane ribolovaca ili, u većini slučajeva, od strane krivolovaca koji su u tome vidjeli dobar izvor zarade, doveli su do skoro potpunog uništenja ribljeg fonda.

Na području sliva postoji samo jedno zaštićeno područje i to dio područja planine Konjuh, u kategoriji „zaštićenog pejzaža“.

Prema Okviru za klasifikaciju zaštićenih prirodnih područja (IUCN, 1999. godine), područje Zaštićenog pejzaža "Konjuh", pripada V kategoriji (mada sadrži i pojedine elemente zaštite I i IV kategorije)

Korištenje, zaštita i upravljanje zemljištem

Kada je u pitanju korištenje zemljišta na području Kantona, ono je do sada imalo naglašen ekstenzivni karakter, sa izraženim tendencijama neracionalnog pristupa. Postojeći odnosi korištenja zemljišta pokazuju da šumsko zemljište, učešćem od 49,72% u ukupnoj površini kantona ima prednost u odnosu na poljoprivredno zemljište koje učestvuje sa 32,7% u strukturi površina, dok je zastupljenost građevinskog zemljišta 13,78% (stanovanje i privreda).

Tabela 111. Pregled površina građevinskog zemljišta unutar urbanih područja po općinama i gradovima TK

Općina/Grad	Površina Općine/Grada (ha)	Površina građevinskog zemljišta unutar urbanih područja (ha)	Struktura (%)
Banovići	18.327,40	774,26	4,22
Čelić	13.623,30	991,62	7,28
Doboj Istok	3.981,75	1.065,42	26,76
Gračanica	21.506,10	1.662,60	7,73
Gradačac	21.507,80	2.199,17	10,22
Kalesija	19.788,40	1.549,92	7,83
Kladanj	33.575,10	1.099,90	3,28
Lukavac	33.836,40	4.341,85	12,83
Sapna	12.234,80	837,96	6,85
Srebrenik	24.794,10	1.904,98	7,68
Teočak	3.037,29	513,53	16,91
Tuzla	29.592,60	4.537,35	15,33
Živinice	29.067,10	3.233,87	11,12
Tuzlanski kanton	264.872,14	24.712,43	9,33

Izvor: Federalni zavod za statistiku, 2012

Tabela 112. Pregled površina građevinskog zemljišta van urbanih područja po općinama i gradovima TK

Općina/Grad	Površina Općine/Grada (ha)	Površina građevinskog zemljišta van urbanih područja (ha)	Struktura (%)
Banovići	18.327,40	1.109,01	6,05
Čelić	13.623,30	347,35	2,55
Doboj Istok	3.981,75	33,71	0,85
Gračanica	21.506,10	1.112,58	5,17
Gradačac	21.507,80	657,10	3,06
Kalesija	19.788,40	648,41	3,28
Kladanj	33.575,10	1.153,17	3,43
Lukavac	33.836,40	2.852,86	8,43
Sapna	12.234,80	408,11	3,34
Srebrenik	24.794,10	934,98	3,77
Teočak	3.037,29	135,71	4,47
Tuzla	29.592,60	782,80	2,65
Živinice	29.067,10	1.612,26	5,55
Tuzlanski kanton	264.872,14	11.788,05	4,45

Izvor: Federalni zavod za statistiku, 2012

Građevinsko zemljište u urbanim područjima čine 9,33 % ukupne površine Tuzlanskog kantona, dok građevinsko zemljište van urbanih područja čini 4,45%. Iz navedenog se može zaključiti da ruralni razvoj i razvoj ruralne infrastrukture na području TK zaostaje za urbanizacijom velikih centara, što

neminovno dovodi do migracije stanovništva iz ruralnih područja u urbana, naročito mladih. Također je potrebno napomenuti da u ukupnoj strukturi zemljišta na području kantona značajne površine zauzimaju površine pod minama i minsko – eksplozivnim sredstvima. Ove površine (8.470,61 ha) su privremeno neupotrebljivo zemljište.

Gubitak zemljišta

Eksploatacijom mineralnih sirovina dolazi do degradacije tla u ogromnim razmjerima (posebno eksploatacijom površinskim putem). Degradaciji tla posebno doprinose deponije: krovinskog (jalovinskog) materijala, šljake, industrijskog i komunalnog otpada. Prema podacima prikupljenim tokom izrade Prostornog plana TK, vidljivo je da se stepen gubitka zemljišta kreće u rasponu od 0,4% Srebrenik do 20% (Teočak), ali u apsolutnim iznosima površina, u Kantonu prednjače općine Lukavac i Banovići, što je i za očekivati, s obzirom na strukturu privrede u tim područjima. Gubitak zemljišta je uzrokovan raznim uzrocima oštećenja zemljišta a to su:

- oštećenje uzrokovano površinskim kopovima
- oštećenja uzrokovana odlaganjem krovinskog materijala
- oštećenja uzrokovana deponovanjem pepela iz TE
- deponije komunalnog i industrijskog otpada
- izgradnja naselja i industrijskih objekata
- izražena vodna erozija i klizišta,

Kao najveći uzročnici zagađenja tla identificirani su neadekvatno odloženi otpad iz privrede i domaćinstava, otpadne vode septičkih jama, preliva i direktnih izlivanja u tlo, postojanje minskih polja, neadekvatno i nekontrolisano korištenje hemijskih sredstava u poljoprivredi. Kao jedan od primjera zagađenja tla od strane privrednih subjekata može se uzeti jedan od industrijskih pogona u Lukavcu gdje se odlaganjem industrijskog otpada iz procesa proizvodnje vrši pritisak na tlo zbog postojanja Bijelog mora s lijeve strane magistralnog puta Tuzla-Doboj nedaleko od raskrsnice Modrac (≈ 100.000 t/god), kao i zbog postojanja Crnog mora u krugu samog pogona (šljaka ≈ 15.000 t i pepeo ≈ 65.000 t/god). Na području Kantona još uvijek postoji znatan broj postrojenja koji na sličan način doprinose zagađenju tla.

Veoma velika oštećenja poljoprivrednog zemljišta nastaju i formiranjem površinskih kopova u rudarstvu. Gubici zemljišta na ovaj način smatraju se privremenim što ukazuje da se rekultivacijom ovih zemljišta tu može ponovo organizovati poljoprivredna, odnosno šumarska proizvodnja. U dosadašnjoj praksi, rekultivaciji ovih degradiranih površina na Tuzlanskom kantonu se pristupalo pojedinačno i u dosta skromnim razmjerima. Konačnu (cjelovitu) rekultivaciju degradiranih površina u planskom periodu, treba izvesti na prostorima gdje je završena eksploatacija (podzemna, površinska) i odlaganje jalovinskog materijala, šljake i komunalnog otpada.

Što se tiče „trošenja zemljišta“ (odnos svih površina građevinskog zemljišta koje su iskorištene ili planirane za građenje u odnosu na cjelokupnu površinu općine), općine Kantona sa najvećim stepenom trošenjem zemljišta, na osnovu podataka kojim trenutno raspolaže Ministarstvo prostornog uređenja i zaštite okoliša TK i posmatrajući samo građevinsko zemljište, pokazuje se da se ovaj parametar bitan za daljnji razvoj Kantona kreće u rasponu od 9,29% (općina Srebrenik), do 22,68% (općina Lukavac), a što, opet, jasno ukazuje na to gdje se u budućem planskom periodu mogu očekivati pritisci koji pomenuti razvoj mogu ograničavati.

Tabela 113. Stepen trošenja zemljišta

Općine	Površina općine (ha)	Površina građe. Zemljišta (ha)	Stepen trošenja zemljišta (%)
--------	----------------------	--------------------------------	-------------------------------

Banovići	18.196,82	2.022	11,11
Čelić	13.971,12	1.937,02	14,24
Doboj istok	3.995,62	1.093,43	27,36
Gračanica	21.533,98	2.515,38	11,68
Gradačac	21.901,26	4.563,67	20,83
Kalesija	19.799,98	1.973,29	9,96
Kladanj	32.842,72	3.189,93	9,73
Lukavac	33.831,53	7.674,43	22,68
Sapna	12.199,10	1.506,61	12,34
Srebrenik	24.772,02	2.303,33	9,29
Teočak	3.085,54	655,11	21,23
Tuzla	29.627,38	5.255,3	17,73
Živinice	29.805,70	4.655,78	15,62
Tuzlanski kanton	265.191,12	39345,36	14,82

Ako uz to u obzir uzmemo i zemljišta predviđena za gradnju saobraćajne, željezničke infrastrukture, te aerodrome i zemljišta posebne namjene, trenutni stepen trošenje zemljišta na području Tuzlanskog kantona iznosi 16,27 %.

Uz sve to kod planiranja budućeg razvoja, posebno urbanih područja, u obzir treba uzeti i, u posljednje vrijeme zbog klimatskih promjena sve bitnije, dodatne ograničavajuće faktore razvoja, jer se kroz analizu postojećeg stanja, dodatno povećavaju površine terena nepovoljnih za gradnju.

Na području Kantona je registrovano 4.412 klizišta i odrona. U gradovima/općinama sa većim brojem klizišta ugrožena je urbana i privredna struktura, a posljedice djelovanja klizišta su imale i znatne materijalne posljedice, pa čak i gubitak ljudskih života. Broj prijavljenih klizišta u općinama TK dat je u Tabeli 80.

Tabela 114. Klizišta i odroni u Tuzlanskom kantonu, 2018.

R.b.	Općina/Grad	Površina općina/ grada(ha)	Broj klizišta	Površine klizišta(ha)	Struktura(%)
1	Banovići	18.327,40	131	364,80	1,99
2	Čelić	13.623,30	103	748,40	5,49
3	Doboj Istok	3.981,75	369	408,90	10,27
4	Gračanica	21.506,10	227	1.119,60	5,21
5	Gradačac	21.507,80	549	622,19	2,89
6	Kalesija	19.788,40	246	1.334,64	6,74
7	Kladanj	33.575,10	229	1.561,47	4,65
8	Lukavac	33.836,40	152	1.024,72	3,03
9	Sapna	12.234,80	446	1.659,53	13,56
10	Srebrenik	24.794,10	528	2.297,36	9,27
11	Teočak	3.037,29	44	198,50	6,54
12	Tuzla	29.592,60	1.361	4.104,28	13,87
13	Živinice	29.067,10	27	105,72	0,36
	Ukupno Kanton	264.872,14	4.412	15.550,12	5,87

Izvor: Ažurirani Prostorni plan Tuzlanskog kantona 2005-2025, 2018.g.

Prostornim planom Tuzlanskog Kantona 2005-2025. godine izvršena je reonizacija terena prema stepenu stabilnosti i utvrđena je struktura zastupljenosti pojedinih kategorija terena prema stabilnosti i to po pojedinim gradovima/općinama kao i za cijeli kanton. Obzirom na veliki procent

učešća nestabilnih (13,3%) i uslovno stabilnih terena (28,75%) i uz određeni geohazardni potencijal za formiranje novih klizišta, možemo zaključiti da su klizišta i labilne padine značajan ograničavajući faktor za razvoj Tuzlanskog kantona.

Na osnovu prezentiranih činjenica, te uvažavajući realnost klimatskih promjena izraženih u vidu skorašnjih obilnih padavina i razornih poplava, može se konstatovati da Tuzlanskom kantonu i u budućnosti prijete velika opasnost od nastanka ogromnih materijalnih šteta ako se u prvom dijelu narednog planskog perioda ne preduzmu odgovarajuće preventivne i operativne mjere u cilju sprečavanja novih, kao i radi sanacije postojećih klizišta i labilnih padina.

Zelene površine

Prema Zakonu o prostornom uređenju i građenju TK („Službene novine TK" broj: 06/11, 04/13, 15/13, 02/16,) pod pojmom zelene i rekreacione površine podrazumijevaju se: zelene površine (park-šume, parkovi, drvoredi skverovi, travnjaci, zelenilo uz prometnice i sl.); zelene zone, odnosno pojasevi kojima se sprečava širenje naselja i koje imaju različite rekreacijske i zaštitne namjene; zelene površine stambenih, odnosno urbanih cjelina; zelene površine posebne namjene (groblja, botanički i zoološki vrtovi, i sl.); površine za rekreaciju i masovni sport na otvorenom prostoru (igrališta, štelišta, sportski tereni, kupališta, vježbališta, strelišta, kros i trim staze i sl.); zelene površine uz obale rijeka i jezera.

Ministarstvo prostornog uređenja i zaštite okolice TK u svojim bazama ne posjeduje podatke o zelenim površinama jer ne postoji zakonska obaveza njihovog kartiranja u Prostornom planu Kantona. Dostupan je jedan dio podataka o zelenim površinama u TK koji se odnosi na površinu rekreacionih zona, a ona iznosi oko 500 ha. U većini općina Kantona komunalna preduzeća su, osim svoje osnovne funkcije, zadužena i za održavanje zelenih površina, dok su prema zakonu građani dužni da održavaju svoje privatne posjede.

Prema klasifikaciji zaštićenih područja, u kategoriju zaštićenih i za očuvanje prirodnih funkcija važnih pejzaža spadaju:

- Konjuh (Zaštićeni pejzaž), obuhvata gornji dio sliva rijeke Drinjače i slivna područja Krabanje i Velike Zlaće
- Etno prirodni pejzaž Vršani, područje tradicijske ruralne cjeline, seosko područje Vršani,
- Prirodno-arheološki lokalitet „Gradovrh“, uzvišenje gradinastog tipa iznad naselja Solina sa lokalitetima srednjovjekovnog franjevačkog samostana, lok. Bare i lok. Srebra,
- Etno prirodni pejzaž (ansambl mlinova), G. Hrgovi (Srebrenik), na rječici Tinja,
- Etno prirodni pejzaž mlinova na Sladnoj (Srebrenik)
- Ilinčica, na potezu Krojčica – put Tuzla – Živinice do iznad Gornjeg Par-sela preko kote 283 i 404 (Gaj) do iznad Vršana, sjeverno na kotu 466 (Karaula)- zaseok Hukići-Babin dokota 300 do iznad Ši Sela gdje se spaja sa linijom koja označava urbano područje Tuzle
- Livadski predio „Paša Bunar“, iznad ulice Nar. Fronta, lok. „Šljivice“
- Stara Majevisa, područje Zeleni kamen-Zborište-Lovački dom-područje puta Lovački dom Dokanj po 100 metara sa obje strane od osovine puta
- Gradovrh: lok.Gradovrh, lok.Bare i lok. Srebra
- Predio Ban-brdo
- Majevička greda, lok. Kadina česma, Trešnjik i Bulinovica
- Lokalitet Toplice (Živinice), izvorišno područje, odjeljenje 58.gospodarske jedinice „Mala Spreča“

- Izvorište Gračaničke rijeke, lok. Suhaja (Živinice), područje ispod kote 618 (Obli Vrh)
- Prirodni predio „Rudine“ (Živinice)
- Kanjon Ujče (Kladanj), kanjonsko područje od ugostiteljskog objekta „Jelen“ do lokaliteta Mimoza
- Kanjon Tarevčice, lokalitet „Ezan“ (Kladanj)
- Izvorište Gradačnice (Gradačac)
- Predio Soko (Gračanica), neposredno zaštitno područje zaštićenog nacionalnog spomenika graditeljske cjeline Soko
- Prirodni predjeli Monj, Vis, Bukva, Cerova, Četovilje, Sijedi Krš (Gračanica)
- Predio Svatovac (Lukavac)
- Rožanjska rijeka, područje ispod kote „Vrljaja“ preko lok. „Podžuje“ do ispod sela Goduš
- Majevisa (Srebrenik), područje sa lijeve strane starog puta Špionica
- G. Srebrenik, karakteristična kota „Čungar“
- Predio Vrelo (Sapna), prirodno područje ispod sela Kovačevići
- Urbani zeleni pejzaž (dendro-floristički inventar urbanog područja Tuzle), zaštitna zona kantonalnog središta, a koja obuhvata zelene površine parkova is pome obilježja (28 ha), blokovsko zelenilo (22 ha), ostalo zelenilo (30 ha), tvornički krugovi, školska dvorišta, drvoređi, skupine drveća, grobljansko zelenilo i druge površine,
- „Sokolina“ – prirodni pejzaž, Doboj Istok

Pejzažno parkovne površine na području Kantona su:

- Slana banja – Trnovac, (Tuzla), memorijalno područje,
- Park Instituta u Miladijama (Tuzla)
- Park u Kreki (Tuzla, neposredno područje Bosanskog kulturnog centra
- Vidikovac Kicelj (Tuzla)
- Centralni park (Tuzla)
- Tuzlanski kiseljak, plato izvorišta sa neposrednim livadsko šumskim područjem kao zaštitnom zonom izvorišta
- Gradski park Gradačac,
- Gradski parkovi Gračanica,
- Gradski park Srebrenik,
- Gradski park Živinice, lokalitet kod hotel „Konjuh“
- Predio Brnjik, aluvijalna zaravan između rječice Šibošnice i puta Čelić – Šibošnica sa širim lokalitetom spomen doma „Ahmet Kobić“,
- Prirodni predio „Plješevica“ (Kalesija),
- Prirodni predio „Vis“ (Kalesija),
- Prirodni predio „Babovac“ (Kladanj),
- Prirodni predio „Bokavičko brdo“ (Lukavac).

Eko-sistemi i biodiverzitet

Sva zaštićena područja, u kontekstu zaštite prirode, imaju posebno izraženu biološku raznolikost, a jedna od osnovnih težnji pri planiranju održivog razvoja je ukupno održanje zatečenih ekoloških odnosa i ublažavanje negativnih uticaja, kako bi se zaštitili prirodni resursi. Dokazana je i direktna veza između degradacije prirodnih staništa biljnih i životinjskih vrsta i stepena siromaštva pojedinih regija.

Briga o zaštićenim područjima regulisana je Zakonom o zaštiti prirode, kojim se uređuje zaštita, očuvanje, obnova i održivi razvoj prirode u Federaciji BiH. Zakonom su obuhvaćene opće i posebne mjere zaštite uspostavom zaštićenih područja. U nadležnosti Federacije Bosne i Hercegovine su: zaštićena prirodna područja i nacionalni parkovi, a u nadležnosti kantona su: zaštićeni pejzaži i spomenici prirode. U kategoriju zaštićena područja uvrštavaju se, po Zakonu o vodama, i zaštićene zona izvorišta. Zakonom o zaštiti prirode je regulisana materija u cilju definiranja uslova i načina zaštite, očuvanja i održivog korištenja prirodnih područja, općih mjera zaštite prirodnih i životinjskih vrsta i posebnih mjera zaštite prirode, što se ostvaruje proglašavanjem i uspostavom zaštićenih područja.

Od 2016. godine, na području Bosne i Hercegovine uspostavljeno je 11 (jedanaest) novih zaštićenih područja (PA) (1 u FBiH, 10 u RS), a trenutni procenat teritorije pod zaštitom u BiH povećan je na 2,28% sa 1,96% u 2016. Međutim, ne postoji Natura 2000 područje a podzakonski akti o Naturi 2000 do danas nisu usvojeni. Broj Ramsarskih i IBA lokacija ostaje nepromijenjen (3 Ramsarske i 4 IBA lokacije) bez planiranja i upravljanja. Ne postoji nacionalni inventar močvara na državnom ili entitetskom nivou.

Stručnog kadra (biologa) nema dovoljno, a i ono što ima nisu „uvezani“ u institucije i najčešće ne učestvuju u procesima kreiranja strategija ili izrade planske dokumentacije (npr. prostorni planovi, strategije razvoja na lokalnim i višim nivoima). Ne postoji niti jedinstven, inter-sektorski sistem razmjene informacija koje se odnose na uspostavljanje i upravljanje zaštićenim područjima. Generalno, u cijeloj BiH, pa tako i u Tuzlanskom kantonu, su izraženi trendovi gubitka biodiverziteta, te geološke raznolikosti na svim nivoima. Ovim problemima treba dodati i prekomjernu i neselektivnu sječú gospodarski vrijednih šuma, otvaranje kamenoloma, konverzije vodotoka u hidroenergetska postrojenja, prekomjeran lov i ribolov, prekogranična zagađivanja atmosfere, svakodnevni pridolazak invazivnih vrsta biljaka i životinja, te probleme vezane za promet genetički modificiranim organizmima i genetički modificiranom hranom.

Područje Zaštićenog pejzaža "Konjuh" dio je planine Konjuh. Prostire se u sjevero - istočnom dijelu Bosne i Hercegovine, tačnije u jugo-zapadnom dijelu Tuzlanskog kantona. Ukupne površine je od 8.139,77 ha .

Prirodno-geografski položaj planine Konjuh , uslovio je stvaranje veoma raznolikog pejzaža i prirodnih ljepota, kao i brojnih prirodnih fenomena, po kojima je ovo područje nadaleko poznato. Pokraj specifičnih geomorfoloških i hidroloških ovo područje posjeduje i veoma vrijedne florističko vegetacijske i faunističke pojave, koje su rezultat specifične geološke historije. Postojeće prirodne vrijednosti planine Konjuh, predstavljene su velikim diverzitetom flore, faune i prirodnih fenomena, a zatim i bogatstvom hidrološke mreže kao i heterogenošću orografije, i iste su bile osnova za izdvajanje ovog područja u kategoriju Zaštićen pejzaž. Prema Okviru za klasifikaciju zaštićenih prirodnih područja (IUCN, 1999. godine), područje Zaštićenog pejzaža "Konjuh", pripada V kategoriji (mada sadrži i pojedine elemente zaštite I i IV kategorije). Na bazi dosadašnjih istraživanja i dostupne informaciono-dokumentacione osnove, utvrđene su sljedeće prirodne vrijednosti područja Zaštićenog pejzaža "Konjuh", i one su kao takve Zakonom o proglašenju Zaštićenog pejzaža "Konjuh" zaštićene:

Geološke vrijednosti:

- Prirodne vrijednosti geomorfološkog karaktera (pećine, vrtače, jame)
- Izrađena geološka profilacija terena

- Varijabilnost reljefnih i orografskih formi

Florističke vrijednosti:

- Rijetke biljne vrste: bosanski ljiljan (*Lilium bosniacum*), bosanska perunika (*Iris bosniaca*), sunovrat (*Leucjum vernum*), iva, lincura (*Gentiana lutea*), (*Chrysanthemum* sp.)
- Rijetke i reliktno biljne zajednice: šume bijelog i crnog bora na peridotitu i serpentinitu *Pinetum silvestris – nigrae serpentinicum*, *Erico-Pinetum nigrae serpentinicum*
- Reliktne i endemske biljne vrste: *Asplenium cuneifolium*, *Minuartia bosniaca*, *Notholaena marantae*, *Halacsya sendtneri*, *Potentilla visianii*, *Fumana bonapartei*, *Haplophyllum bossierianum*, *Gypsophila spergulaefolia*

Ornitološke vrijednosti:

- Reliktne vrste ptica: veliki tetrijeb (*Tetrao urogallus*) i lještarka (*Bonasa bonasia*)
- Ugrožene vrste ptica: veliki tetrijeb (*Tetrao urogallus*), planinska sova (*Strix uralensis*) i lještarka (*Bonasa bonasia*)

Karakteristike vodene faune:

- Rijetke i ugrožene vodene životinje: vidra (*Lutra lutra*), riječni rak (*Astacus astacus*), autohtona potočna pastrmka (*Salmo trutta*) kao i potočna mrenica (*Barbus balcanicus*), koja ima status LC4

Posebne faunističke vrijednosti:

- Ugrožene vrste životinja: mrki medvjed (*Ursus arctos*)

Gore navedene florističke i faunističke vrijednosti su naučno potvrđene od strane 12 italijanskih istraživača koji su tokom sprovedenih 17 misija u okviru projekta AID 10938 – “Biodiverzitet za lokalni razvoj. Inovativni model participativnog upravljanja Zaštićenim pejzažom “Konjuh” u Bosni i Hercegovini / BioSvi” sufinansiranog od strane Italijanske agencija za razvojnu saradnju (Agenzia Italiana per la Cooperazione allo Sviluppo – AICS) a implementiranog od strane italijanske organizacije CISP (Comitato Internazionale per lo Sviluppo dei Popoli) razvili Naučnu studiju o biodiverzitetu Zaštićenog pejzaža “Konjuh” te Metodološke preporuke i smjernice za izradu monitoring plana za vrste i ciljna staništa Zaštićenog pejzaža “Konjuh”. Osim toga urađen je i herbarij sa 911 uzoraka.

Tokom aktivnosti prikupljanja , prikupljeno je i identificirano cca. 500 svojti (vrsta i podvrsta). Prikupljeni podaci pokazuju visoku florističku raznolikost područja sa značajnom prisutnošću endemizama i vrsta od interesa za očuvanje. Brojne su balkanske vrste, a među njima su posebno interesantni isključivi endemi Bosne i Hercegovine, kao što su *Euphorbia gregersenii* i *Viola beckiana*, dvije vrste koje su, kako je već navedeno, česte na serpentinima tog područja.

Prikupljeno je 35 vrsta koje se nalaze na Crvenoj listi Federacije Bosne i Hercegovine.

Dvije vrste evidentirane na ovom području se nalaze u Aneksu II Direktive o staništima (92/43CEE): *Echium russicum* i *Asplenium adulterinum*.

Glavni tipovi šuma koji su identificirani u Zaštićenom pejzažu “Konjuh”, poredani prema pokrivenosti područja:

- Šume bukve i jele;
- Šume jele;
- Submediteranske šume crnog bora;
- Šume smrče;
- Mezofilne mješovite šume.

Zabilježeni livadni tipovi su:

- Kserofilni travnjaci livade sa ultramafičnih supstrata;
- Mezofilne nizijske košarice

U okviru Studije obrađena je i ornitološka komponenta, sa zabilježene 63 vrste. Izdvaja se velika populacija djetlića sa sedam zabilježenih vrsta, koja bi mogla porasti i na osam, u odnosu na deset vrsta koje se bilježe u Evropi. Ustvari, kada bi se potvrdilo postojanje troprstog djetlića, već navedenog u prethodnim studijama, tada bi na području Zaštićenog pejzaža "Konjuh" postojalo svih osam šumskih evropskih vrsta, izuzev vijoglava i sirijskog djetlića, vrste više vezane za ruralna područja. Među sedam zabilježenih vrsta (sve zahtijevaju striktnu zaštitu na evropskom nivou zbog važne ekološke uloge) planinski djetlić (*Dendrocopos leucotos*), crvenoglavi djetlić (*Leipicus medius*) i crna žuna (*Dryocopus martius*) se nalaze na Aneksu I Direktive 09/147/CE. Ukupno vrsta koje se nalaze na Aneksu I je 12. Osim prethodno opisanih djetlića tu su i: suri orao (*Aquila chrysaetos*), sivi soko (*Falco peregrinus*), lještarka (*Tetrastes bonasia*), bjelovrata muharica (*Ficedula albicollis*), rusi svračak (*Lanius collurio*), vodomar (*Alcedo atthis*), škanjac osaš (*Pernis apivorus*). Nalaz škanjca osaša se odnosi na grupu u jesenjoj migraciji.

Sisari su predstavljeni sa 30 vrsta, od čega je mnogo svojta sa velikim značajem za očuvanje, pogotovo zbog uloge „zastava“ vrste kao što je to smeđi medvjed (*Ursus arctos*), divlja mačka (*Felix silvestris*) i vuk (*Canis lupus*), pored manjih vrsta kao što su *Apodemus agrarius* i *Sorex alpinus*. Na kraju, prva istraživanja šišmiša su potvrdila veliki potencijal područja, kako kroz istraživanja provedena u pećinama u Zaštićenom pejzažu "Konjuh" tako i putem istraživanja bioakustičnom metodom u različitim područjima Zaštićenog pejzaža "Konjuh". Registrovano je 11 vrsta među kojima su *Miniopterus schreibersii*, *Rhinolophus ferrumequinum*, *Rhinolophus hipposideros*, *Myotis daubentonii* i *Barbastella barbastellus*, vrste koje se nalaze na Aneksima II i IV Direktive 92/43/CEE. *Barbastella barbastellus*, posebno, pretežno šumska vrsta, odličan je indikator kvaliteta i strukture šumskih staništa kao što su to ona u Zaštićenom pejzažu "Konjuh".

Močvare i vodenjare danas čine najugroženije ekosisteme u BiH. Kako sadrže vijedan genofond (različite biljne vrste, a od životinjskih vrsta naročito ptice, gmizavce, vodozemce i ribe) u sistemu održive konzervacije imaju puni prioritet. Močvarni ekosistemi sadrže i značajne resurse ljekovitih i jestivih biljaka. Močvarni ekosistemi u BiH imaju posebnu važnost jer predstavljaju prirodne raritete. U TK močvarna područja obuhvaćena makrofitskom vegetacijom trstika i mrijesnjaka su pojedini dijelovi akumulacije Modrac, Šerička Bara i Mosorovac koji su značajni za očuvanje biodiverziteta vodenih biotopa. Vegetacija hidrofita je jedan od važnijih elemenata vodenih biotopa, a njihove zajednice predstavljaju staništa i utočišta brojnim životinjskim vrstama. Raspored i karakter vegetacije hidrofita Modraca ovisi od vodnog režima. U dijelu južne i zapadne obale je prisutna močvarna vegetacija trstika klase *Phragmitetea*, reda *Magnocaricetalia* – močvarna vegetacija visokih šaševa, koja je pretežno azonalnog tipa, a dominantna vrsta je trska *Phragmites communis*. Za sjeverni dio obale akumulacije karakteristična je vegetacija slatkih voda klase *Potametea*, reda

Potametalia, sveze Potamion eurosibiricum, asocijacije Myriophylleto – Potametum. U ovim zajednicama dominiraju biljke prilagođene životu u vodi. Na području akumulacije Modrac su izrazito prisutne invazivne vrste koje ugrožavaju biodiverzitet. One predstavljaju opasnost za ekosistem tog područja, jer potiskuju domaće, križaju se s njima i donose različite epidemije, a ponekad promijene cijelu sliku ekosistema.

Energetska efikasnost

Potrošnja energije jedan je od pokazatelja razvoja, modernizacije i povećanja životnog standarda. Ali istovremeno, proizvodnja i potrošnja energije predstavljaju i glavni uzrok onečišćenja okoliša. Zbog potreba za sigurnijim snabdijevanjem energijom, ali i osiguranjem zaštite okoliša i održivog razvoja, promocija i praktična primjena principa i mjera energetske efikasnosti treba da zauzima istaknuto mjesto u narednom razdoblju.

U skladu sa Ugovorom o osnivanju Energijske zajednice, Ministarski savjet je 18. oktobra 2012.godine usvojio Odluku o implementaciji Direktive 2009/28 o promociji proizvodnje električneenergije iz obnovljivih izvora, kojom je za Bosnu i Hercegovinu utvrđen obavezujući cilj od 40%udjela obnovljivih izvora energije u potrošnji električne energije do 2020. godine. Za FederacijuBiH udio energije iz obnovljivih izvora u bruto finalnoj potrošnji energije u 2009. g. iznosi 36%,a ciljani udio energije iz obnovljivih izvora u 2020. g. 41%. Akcioni plan za energijskuefikasnost u Bosni i Hercegovini za period 2016–2018. (APEE BiH 2016–2018) uzeo je u obzir iobaveze koje Direktiva 2012/27/EU o energijskoj efikasnosti propisuje u vezi s energijskomefikasnošću u potrošnji primarne energije te finalne potrošnje energije.

Indikativni cilj Federacije BiH za uštedu u potrošnji primarne energije u 2020. godini je definisanna način da je cilj smanjenja potrošnje primarne energije do kraja 2020. godine 12%, što uzprimjenu mjera energijske efikasnosti iznosi 4.576,62 ktoe. Potrošnja primarne energije sanavedenim ciljem od 12% do 2020. godine a bez primjene mjera energijske efikasnosti bi iznosila5.200,70 ktoe. Upoređujući ova dva podatka evidentno je smanjenje potrošnje u apsolutnom iznosuza 624,08 ktoe.

Vlada TK je u saradnji sa nevladinim sektorom, pripremila evidenciju broja objekata za provođenje mjera energijske efikasnosti(EE), te intenzivno investira u u brojne projekte poboljšanja EE te smanjenja utroška energije, nivoa potrošnjeenergenata, smanjenja troškova zagrijavanja javnih objekata.

U tom kontekstu, Vlada Tuzlanskog kantona je u saradnji sa Centrom za razvoj i podršku (CRP) Tuzla u proteklom periodu u okviru EU/IPA INTERREG programa prekogranične saradnje HR-BiH-CG implementirala projekat "Inovativnim umom do pametnih škola" ili skraćeno "PAMETNE ŠKOLE". Projekat je ukupne vrijednosti od 3,2 miliona KM i implementiranje sa partnerima iz Hrvatske: Brodsko-posavskom županijom, Zelenom akcijom sa sjedištem u Zagrebu i Brodskim ekološkim društvom iz Slavonskog Broda.U 27 mjeseci, koliko se projekat dugo provodio, investirano je u energetska obnovu objekata sedam osnovnih i srednjih škola, te je preko 30 osoba završilo obuku za uspostavljanje energetske menadžmenta u javnim objektima. Ukupno je šest škola sa područja TK unaprijedilo energetska efikasnost i uspostavilo sistem upravljanja energetske efikašnošću u ovim objektima (40 energetske menadžera – zaposlenika osnovnih i srednjihškola – osposobljeno da budu u stanju samostalno upravljati potrošnjom energije i vode u školskim objektima). U 2020. godini je u okviru Drugog poziva EU/IPA INTERREG programa prekogranične saradnje HR-BiH-CG odobren i nastavak ovog projekta, projekat „PAMETNE ŠKOLE II“ kojim je predviđeno da dodatnih 18 škola

primjeni aktivne i pasivne mjere energetske efikasnosti i na taj način doprinese sveukupnom smanjenju emisija CO² na području Tuzlanskog kantona.

Pored navedenih projekata i škola, kao javnih objekata, primarno područje djelovanja predstavljaju programi i akcije uštede energije u dugim javnim zgradama u vlasništvu lokalnih vlasti koje predstavljaju značajne potrošače energije, npr. za zagrijavanje i osvjetljavanje. Pored toga, značajne mjere za redukciju korištenja energije mogu se postići u drugim uslugama koje nude lokalne vlasti, kao što su javni prevoz i javna rasvjeta. Javni sektor bi uspostavljanjem sistema i provođenjem mjera energetske efikasnosti u objektima u okviru svojih nadležnosti dao odličan primjer i komercijalnom sektoru i građanstvu o tome da ulaganje u ove mjere u zgradarstvu ima vrlo pozitivne efekte na privatne i javne budžete kao i na zajedničku životnu sredinu. Lokalne vlasti mogu pomoći i u informisanju i motivisanju svojih građana, preduzeća i drugih subjekata na lokalnom nivou kako efikasnije koristiti energiju, te provoditi aktivnosti na podizanju svijesti o značaju uključenja cjelokupne zajednice u podržavanju politika energetske efikasnosti. Također mogu raditi na promociji lokalne proizvodnje energije i ohrabriranju građana davanjem finansijske podrške za implementaciju njihovih projekata i inicijativa za obnovljive izvore energije.

Što se tiče privrednih aktivnosti, praksa potvrđuje da provođenje mjera energetske efikasnosti direktno i pozitivno utiče na poslovanje, a taj uticaj će se u budućnosti sve više osjećati zbog očekivanog rasta cijena energije. Zbog toga, osim čisto tehničkih aspekata vezanih za provođenje ovih mjera, privredni subjekti će značajne napore morati posvetiti i promjeni ponašanja i načina organizacije poslovanja, što će zahtijevati sve intenzivniji angažman na uvođenju sistema upravljanja energijom (EMS) prema standardima važećim u ovoj oblasti (npr. ISO 50001: EN 2011; BS 16001: 2009; i sl), kao i angažman energetskih menadžera kao društveno odgovornih aktera u sferi poslovanja koji su sposobni povezati tri važna faktora nužna za provođenje mjera – razvoj tehnologija, dostupnost informacija i promjenu ponašanja u potrošnji energije.

Primarno područje djelovanja predstavljaju programi i akcije uštede energije u javnim zgradama, u nastavku je dat pregled i analiza nekih od ključnih rezultata *Studije o energetskej efikasnosti javnih objekata u Tuzlanskom kantonu* koji najbolje odlikavaju potencijale ušteda energije i novca, te zaštite prirodnih resursa. Svi podaci i predložene mjere i njihovi efekti se odnose na 378 javnih objekata sa područja Tuzlanskog kantona, ukupne površine grijanog dijela 678.798 m², u kojima je uposlen 14.991 uposlenik, uz 90.676 korisnika tih objekata. Provođenjem odgovarajućih predloženih mjera troškovi za energente, za posmatranih 378 javnih objekata bi se smanjili za 61,4%, dok bi se ustvarenim uštedama stvorila mogućnost za dodatno zapošljavanje 7.562 osoba/mjeseci.

Osim navedenih ekonomskih parametara koji ukazuju da je vrlo isplativo ulagati u mjere energetske efikasnosti ne smiju se zanemariti ni ostali prateći pozitivni efekti kao što su ugodniji i komforniji boravak svih uposlenika i korisnika ovih objekata. Takođe uticaj na životnu okolinu i zdravlje je značajan. Ovo je posebno značajno kod javnih objekata u kojima borave djeca, i u tim objektima bi po svaku cijenu trebalo izbjeći loženje uglja zbog vrlo štetnog uticaja na zdravlje.

Obnovljivi izvori energije

Tuzlanski kanton posjeduje značajan potencijal kada su u pitanju obnovljivi izvori energije, naročito ako se govori o sunčevoj energiji. Zbog ekonomskih karakteristika fotonaponskih sistema neophodno je da se uvede sistem poticaja i tako omogući značajnija proizvodnja električne energije iz ovog obnovljivog izvora.

U Tuzlanskom kantonu izgrađena je prva solarna elektrana (u Općini Kalesija) sa proizvodnom snagom od 130.000 kWh na godišnjem nivou. Nakon izgradnje ove solarne elektrane nije bilo značajnijih ulaganja u ove proizvodne pogone, međutim u pripremi je već 24 solarne elektrane kapaciteta 716 kW, što će omogućiti podizanje trenutnih kapaciteta na 836 kW električne energije proizvedenez solarnih elektrana na područjz TK.Kao vidovi obnovljivih izvora energije predviđeni su solarni paneli na krovovima industrijskih objekata ili su predviđena „polja“ solarnih panela.

Garantovane otkupne cijene električne energije, na koje je Vlada FBiH dala saglasnost, koje se primjenjuju od 1. marta 2019. godine su 0,4071 KM/kWh za mikro solarne elektrane (do 23 kW), 0,22664 KM/kWh za mini solarne elektrane (do 150 kW) i 0,18212 KM/kWh za male solarne elektrane (do 1.000 kW).

MAKRO